

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

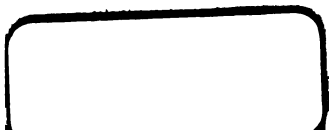
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

L 32.105.162

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

**P. VEGETI RENATI
DIGESTORUM ARTIS
MULOMEDICINAE LIBRI**

EDIDIT

ERNESTUS LOMMATZSCH

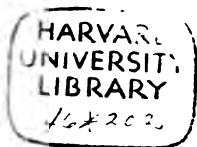
ACCEDIT GARGILI MARTIALIS DE CURIS BOVM FRAGMENTUM

**LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI
MCMIII**

L 32.100.162

✓

LIPSIÆ: TYPIS B. G. TEUBNERI.

Printed in Germany

I. P. Vegeti viri illustris mulomedicinam primus edidit Basileae a. 1528 Ioannes Faber Emmeus Iuliacensis typographus. Transvexerat enim, ut ipse editor in praefatione narrat, ad eum *Dominus Hermannus inclytus a Neuenare comes* praepositus primariae aedis Coloniensis¹⁾ codicem quendam pervetustum, qui continebat Vegeti de mulomedicina opus multis saeculis absconditum.²⁾ Librum *propemodum infinitis locis corruptum* ut iure queritur, ipse correxerat editor, cum Beatus Rhenanus variis obstrictus negotiis munere obeundo adesse non posset. Codex cum inde ab illo tempore nusquam comparuerit, editione principe codicis instar uti licet: neque enim cum ullo quotquot servati sunt codice adeo consentit ut omnino neglegere possimus.³⁾ Corruptelas quas sanari posse de-

1) De quo vide *Allgemeine deutsche Biographie* vol. XXIII p. 485—86 (Geiger), *Briefwechsel des Beatus Rhenanus* herausg. v. Horawitz und Hartfelder (Leipzig 1886) p. 128 n. 9. Idem primus edidit Octavii Horatiani *rerum medicarum libri IV* Argentorati 1532 cf. *Theodori Prisciani Euporiston libri III* ed. V. Rose p. III.

2) Neque unde advenit ille codex scimus nec quo deinde delatus sit. Ex Ungaria videbatur venisse Schneidero (*Script. rei rust.* tom. IV 2 p. 4, credo quod editio ad Ferdinandum regem Ungariae missa est), ex Italia Erhardo (*Gesch. d. Wiederaufblühens d. wiss. Bild.* III p. 421): cur non in ipsa Colonia putabimus codicem inventum esse? Etiam editio illa Prisciani (v. adn. 1) manavit ex manuscripto nunc Bruxellensi qui liber erat tum *sancti panthaleonis in Colonia*: certe eodem tempore alter Vegeti codex, sed lacunosus, in bibliotheca eiusdem ecclesiae erat; vide quae infra p. X de codicis Leidensis archetypo disputabimus. 3) Cf. infra p. XXI.

sperabat intactas reliquit editor: v. 1, 11, 7. 2, 71, 3. 3, 27, 2. Codici autem ex altero codice adscriptam fuisse varietatem lectionis demonstrant notae ab editore repetitae quibus per voc. *alias* variae lectiones indicantur; accedunt ea quae in libro IV extremo adnotavit: *ab initio huius libri III usque huc non habentur in vetustiore codice et totum censetur una rubrica, ut ait [i. codex ille comitis] quatuor capitum etc.* cf. infra p. XXI. Sine causa igitur I. G. Schneider (l. c. p. 4) miratur editorem illum in praefatione extrema loqui de *exemplaribus*, cum ab initio de uno tantum codice agatur: sic enim Jo. Faber: *quaedam etiam cum vel variarent exemplaria vel abundare videntur, aut etiam vel parum vel nihil ad sententiam facerent, parenthesi interdum cinximus*, et paulo post: *quaedam etiam morborum simul et herbarum remediorumve vocabula licet immutanda cognosceremus, constans tamen exemplariorum consensus ne quicquam immutaremus prohibuit.*

Sequitur Ioannes Sambucus qui a. 1574 Basileae edidit *P. Vegetii de veterinaria medicina opus ante annos L mutilum corrupteque editum, nunc vero a se ex vv. cc. plurimis in locis emendatum ac restitutum.* In titulo libri praedicat sese *ex tribus vetustissimis codicibus* varietatem adiecisse, sed tacet ubinam pretiosissimos illos codices invenerit. Recte tamen J. G. Schneider (l. c. p. 4) quod dedicationem dedit Sambucus *Viennae*, coniecit ab eo adhibitos esse codices bibliothecae Caesareae Vindobonensis: neque recte ait 'codices'; nam unus inter codices Vindobonenses Vegetium continet (nobis V), isque eam quam Sambucus adnotat lectionis varietatem exhibet ut eundem a Sambuco excussum esse putemus. Neque plures ab eo adhibitos esse facile intelleges. In adnotationibus enim non tres distinguit codices sed quasi unum fere ubique affert usus nota *MS* vel hic illic *v. c.*, ut 1, 16, 2 *v. c. non habet*, 1, 16, 34 *MS non habet*; longe plurima sine codicis nota afferuntur. Tota autem lectionis varietas compilata est ex cod. V et ed. pr. ita ut quid cuiusque sit non indicetur. Neque dubitat subscriptionem illam ad finem libri IV ad-

positam repetere tanquam ab ipso repertam. Sumpsit enim editionem principem pro fundamento suae ipsius editionis addiditque lectiones ex cod. V. Sunt igitur codices illi tres: cod. Vindobonensis et duo codices illi de quibus codicem editionis principis confluisse vidimus.

Nova quasi lux exorta est Vegetio, cum Gesneri diligentia inter scriptores rei rusticae editus est Lipsiae a. 1735 primum; iterum I. Aug. Ernestii notis auctus a. 1774. Gesnerus enim primus codicis Corbeiensis vel potius Leidensis collationem adhibuit, ab Ioh. Alberto Fabricio inter libros Gudianos emptam atque transmissam: varietatem traxit is quisquis contulit ex *exemplari descripto ex MS. codice Corbeiensis monasterii tunc temporis Coloniae apud S. Pantaleonis deposito. Codex Corbeiensis optima notae admodum antiquus literis uncialibus exaratus, lacerus tamen et hinc inde lacunis deformatus*. Recte suspicatur I. G. Schneider (l. c. p. 3) usum esse virum doctum apographo isto, quod adhuc exstat, codice Leidensi Vossiano. Ille enim in fronte ea ipsa verba de archetypo Corbeiensi fert quae is qui contulit repetivit. Nec refellimur eo quod ait de forma codicis et literarum: hoc enim ex apographo isto Leidensi quemvis virum nedum virum doctum potuisse cognoscere infra videbimus. Gesnero igitur praeter editiones principem et Sambuci praesto erat quasi fundamentum ad textum restituendum collatio illa cum codice Leidensi facta. Nec plura adhibuit: nam quae Rhodius [ad Scribonium Largum emendationes p. 238] affert ex codicibus Mediceis et Vaticano, non recte sunt descripta.

Totum Gesnerianum rei rusticae scriptorum corpus repetivit novis collationibus auxit commentario docto ornavit I. G. Schneider Lipsiae 1795, cuius operis continet Vegetium tomus IV. Qui thesauris Gesnerianis adiecit collationem codicis Gothani a Franzio, medicinae professore, factam, deinde ab ipso repetitam (l. c. p. 18). At hoc in Vegetio vir doctissimus peccavit quod invito hercle scriptore membra operis disiecit quodque erat usque ad illud tempus in libros distributum quattuor id sibi videbatur

erravit vir doctus: neque enim illis verbis quibus magna pars Schneiderianae argumentationis vel tota nititur, agitur de exordiis librorum. Ait enim Vegetius: *primo amplectimur libro ut et facilius reperiantur quae in exordiis ipsis occurrent*. Quodsi Schneideri interpretationem sequeris, contrarium eveniet: neque enim Vegetius ea primo libro amplecteretur, sed secundo, cum — Schneideri quidem sententia — intellegatur initium libri secundi, id est I 29. Nam si hoc dixisset Vegetius 'Ut quis facilius inveniat, omnia talia primo collegi libro: nam in exordiis quae sunt posita facilius reperiantur', nullo modo his verbis id indicare potuit quod Schneidero videbatur voluisse exprimere, scil. se alia reservare primo libro, alia, ut facilius reperiantur, initio libri secundi. Non ergo hoc loco agi potest de exordiis librorum, quia absurda evenit sententia, indigna nostro scriptore, non illo quidem sapiente, at tamen qui voluerit eis quos lecturos esse voluit omnia quam optime digerere. Mihi quidem non dubium est quin longe aliud istis verbis expresserit auctor: hoc enim voluit, ne legentibus taedium adferret coactis errare per titulos, uno libro, primo, complecti ea omnia quae in exordiis ipsis morborum occurrerent et signa et remedia, ut facilius cognosci possent ac sanari; eisdemque fere verbis opus suum finit (3, 27, 9) iterum iterumque commonens *ut diligenti cura passionum occurratur exordiis*¹⁾: *nam etiam incurabilis aegritudines, si praevenit fuerint, medentis arte vincuntur. Inveteratae causae etiam faciles curari saepe non possunt*. Cf. etiam 1, 56, 1.

Neque hoc recte disputavit vir doctus, discerni illo loco (1, 29, 1 = 2, 1, 1 Schn.) inter morbi malei genera et ea quae sequuntur, difficiliora illa minus periculosa haec. Nam febrim quoque inter morbos damnosissimos esse numerandam ipse prodit eodem capite [§ 2]: *Febrientibus itaque [nota itaque] animalibus primum convenit subvenire [i. e. in exordiis occurrendum]*; *nam non amplius quam triduo*

1) Ubi codex L *passionibus occurratur in exordiis*.

posse vel potius debere dividere in sex. De qua re pauca liceat iam nunc proferre, ne postea in tractandis codicibus nobis morae sit.

Schneiderus enim (p. 8 ssq.) primum quem codices editionesque vetustiores ferebant librum in duos separavit propterea quod in illius libri cap. 29, 1 sic professus est scriptor: *Quaecunque passiones plus iumentis periculi inferre consueverunt et difficilioribus obscurioribusque indigent curis, has primo¹⁾ amplectimur libro, ut et facilius reperiantur quae in exordiis ipsis occurrent et legentibus fastidium non possint adferre.* Primo igitur libro sese amplecti ait Vegetius passiones periculosas curisque difficiles: cur amplexus sit, ipse optime eadem illustrat verbis in praefatione totius operis positis his²⁾: *indigesta et confusa sunt omnia [apud Chironem nimirum] ut partem aliquam curationis quaerenti necesse sit errare per titulos, cum de eisdem passionibus alia remedia in capite, alia inveniantur in fine.* Digerere igitur vult ea quae apud auctores invenerat indigesta, ut ea quae inter se cohaerent quaeque ad unum eundemque sive morbum pertinent sive curationis modum, coniuncta possint legere commodeque invenire ei quibus sanitas iumentorum cordi sit. Igitur primum colligit signa (I 1—9) curasque (I 10—20) morbi periculosissimi qui vocabatur maleus; accedunt praecepta de generalibus remediis ad omnes morbos utilissimis: de tractione sanguinis (I 21—27) et de ustione (I 28). Iam sequuntur passiones ex febribus ortae (I 29—36. II 1—8 Schn.). Quid Schneiderus? Indicare Vegetium sese a morbis difficilioribus transire ad minus graves; oportere igitur ab hoc capite novum librum, secundum, distingui, quod Vegetius istis verbis quasi primi libri consummationem reddat; istis enim ipsis verbis *quae in exordiis ipsis occurrent* indicare scriptorem initium novi libri! In quo mire

1) Uno codex P. 2) § 4 cf. etiam II 36, 2 *ut ordo in medendi dispositione servetur ne indigesta . . . pagina quaerentem confundat aut tardet.*

erravit vir doctus: neque enim illis verbis quibus magna pars Schneiderianae argumentationis vel tota nititur, agitur de exordiis librorum. Ait enim Vegetius: *primo amplectimur libro ut et facilius reperiantur quae in exordiis ipsis occurrent*. Quodsi Schneideri interpretationem sequeris, contrarium eveniet: neque enim Vegetius ea primo libro amplecteretur, sed secundo, cum — Schneideri quidem sententia — intellegatur initium libri secundi, id est I 29. Nam si hoc dixisset Vegetius 'Ut quis facilius inveniat, omnia talia primo collegi libro: nam in exordiis quae sunt posita facilius reperiantur', nullo modo his verbis id indicare potuit quod Schneidero videbatur voluisse exprimere, scil. se alia reservare primo libro, alia, ut facilius reperiantur, initio libri secundi. Non ergo hoc loco agi potest de exordiis librorum, quia absurda evenit sententia, indigna nostro scriptore, non illo quidem sapiente, at tamen qui voluerit eis quos lecturos esse voluit omnia quam optime digerere. Mihi quidem non dubium est quin longe aliud istis verbis expresserit auctor: hoc enim voluit, ne legentibus taedium adferret coactis errare per titulos, uno libro, primo, complecti ea omnia quae in exordiis ipsis morborum occurrerent et signa et remedia, ut facilius cognosci possent ac sanari; eisdemque fere verbis opus suum finit (3, 27, 9) iterum iterumque commonens *ut diligenti cura passionum occurratur exordiis*¹⁾: *nam etiam incurabilis aegritudines, si praeventae fuerint, medentis arte vincuntur. Inveteratae causae etiam faciles curari saepe non possunt*. Cf. etiam 1, 56, 1.

Neque hoc recte disputavit vir doctus, discerni illo loco (1, 29, 1 = 2, 1, 1 Schn.) inter morbi malei genera et ea quae sequuntur, difficiliora illa minus periculosa haec. Nam febrim quoque inter morbos damnosissimos esse numerandam ipse prodit eodem capite (§ 2): *Febrientibus itaque [nota itaque] animalibus primum convenit subvenire* [i. e. *in exordiis occurrendum*]; *nam non amplius quam triduo*

1) Ubi codex L *passionibus occurratur in exordiis*.

caloris vim sustinere posse creduntur, intra quod si curata non fuerint moriuntur, oportet igitur prius passionis huius signa causasque praedicere et mox medicinam exponere. Accedit alius locus 1, 56, 1: *obscuras difficilesque curas prima fronte digessimus, consequenter ad cetera pergentes,* quem Schneiderus non minus in usum suum convertit, tanquam si illae curae *prima fronte digestae* referendae sint ad curas istas in primo libro — qualem quidem ipse sibi finxerit — descriptas. Nonne habemus hoc loco ipsum Vegetium certissimum testem rectius nos de illo loco c. 29, 1 (= II 1, 1 Schn.) iudicasse: Vegetium comprehendisse primo libro et morbum maleum et febrem quaeque sequuntur curas? Id quod hic locus luce clarius manifestat. Vult enim Vegetius, postquam obscuras difficilesque curas prima fronte (i. prima parte libri) digessit, ceteras tractare (*ad cetera pergentes*): quod priusquam faceret, necessarium videbatur inserere capitulum de sanitate animalium servanda (1, 56—60), tunc ad cetera pergit c. 61 ssq. — In eiusdem libri (I vulg. II Schn.) capitulo extremo sic noster (1, 64, 2): *si liber, cui iam ponendus est finis, legentium non offendit auditum, sequenti volumine inchoantes a vertice usque ad ungulas ex diversis auctoribus enucleatas animalium publicabimus curas, ut ordo*¹⁾ *qui a natura datus est in medendi dispositione servetur.* Recte descripsit his verbis rationem libri sequentis (III Schn. II vulg.), qui continet morbos curasque secundum partes corporis digestas. Neque est quod librum istum quem finiturus est auctor, intellegamus illum a Schneidero statutum, secundum. Idem cadit in locum 3, 7, 3: *Studiosis equorum quae cura stabuli, qui alimentorum cultus, quae observationis sollicitudo praestanda sit, primus ac secundus*

1) Cf. 1, 61 *de urinae difficultatibus ordine suo multa dicenda sunt* id quod 2, 79 facit: libros enim II et III (III et V Schn.) in unum esse coniungendos infra apparebit: nam ordo iste *a natura datus* per libros istos continuatur, qui in plerisque codicibus iisque gravissimis cohaerent.

indicat liber. Commemorat igitur Vegetius duos sese scripsisse libros. Quid Schneiderus? Tantum abest, ut Vegetium secutus qui antecedunt libros tres contrahat in duos — id quod codices optimi praebent, omnes sane editores neglexerunt — ut contra Vegetium a se stare contendat (p. 14): *vides ex libro primo et secundo laudari quae hodie in primo reperiuntur solo, vel ideo in duos distinguendo.* Mirum virum propositique tenacissimum: Concedamus enim de cura stabuli agi I 56, de alimentorum cultu ibid. § 8 ss.: nonne observationis sollicitudinem in unoquoque capite vel disertis verbis vel tacite commendat atque praecipit? *Nam adversus maiora dispendia maiorem sollicitudinem oportet impendi . . . cotidie ergo vel frequentissime speculari convenit habitum iumentorum, nam diligentibus morbus ipse se prodit.* Sic noster in praefatione § 16: cf. 2, 40. 2, 89, 5. 2, 92, 8. 2, 140, 2. 2, 141, 4. — Ecce nobis opponit Schneiderus locum ut ei videtur clarissimum 1, 9, 6: *nunc signis omnibus generaliter singulariterque digestis, singulorum morborum speciales propriasque curas oportet adiungere, post haec de generali minutione singulorum et adustione docens concludam librum primum.* Certe his verbis respicitur c. 28 quo de ustione agit: sed id quaerendum est num iure propter haec verba contra testimonia codicum ipsiusque scriptoris supra fusius tractata ab isto capitulo novum incipiamus librum. Non recte dixi *librum*, dicendum erat *volumen*. Hoc enim intererat eo tempore quo Vegetius scripsit¹⁾ inter haec vocabula, *volumen* et *liber*, ut illo significetur id quod in uno codice continetur, hoc id quod ad unam eandemque rem spectabat: in quam rem diligentius inquisivit Landwehr (Woelfflini Archivi tom. VI p. 223 ssq.).²⁾ Vide quam diligenter Vegetius di-

1) Et Vegetium esse eundem qui de re militari scripsit et vixisse sub Theodosio Magno, mihi persuasit Schoener, *Studia in Vegetium* (Erlangen 1888) p. 34.

2) Cf. etiam Dziatzko, *Untersuchungen über ausgewählte Kapitel des antiken Buchwesens* p. 172 ssq.

stinguat inter vocabula ista: cum de rebus una tractatis tractandisve agit, utitur voc. *liber* (1, 9, 6. 1, 29, 1. 1, 64, 2. 3, 7, 3), de partibus operis *volumen*, ut 1, 64, 2 *si liber . . non offendit auditum, sequenti volumine . . publicabimus*.

Igitur non est quod librorum formas a Schneidero enucleatas accipiamus: quascunque attulit causae aut nihili sunt aut utique a nostra sententia stant. Accedit quod Vegetius unicuique libro praemittere solet praefationem; carent autem praefatione libri (Schn.) II et V: si autem cum codicibus librum II coniungimus cum libro I et librum V cum l. III unusquisque suam liber habet praefationem. Et haec quidem de editionibus.

II. Inter codices vero agmen ducat codicis Corbeiensis L nunc deperditi apographon Leidense. Est inter codices Vossianos lat. fol. 71, continet 71 folia: scriptus est ab uno librario; contuli Bonnae a. 1898. Quem codicem possidebat Petrus Scriverius deinde Isaac Vossius, qui nonnulla in margine adnotavit vel correxit. In prima pagina scripta leguntur haec: *descriptum ex manuscripto exemplari Corbeiensis monasterii Coloniae anno MDXXXVII tunc temporis apud S. Pantaleonis deposito*, eadem in fol. 71^v leguntur addito die 9 octobris. Fuerat igitur codex ex monasterio Corbeiensi Coloniam travectus ibique postquam descriptus est periit. At apographon tam diligenter videtur factum, ut ipsum exemplar vix desideremus: neque enim librarius, quisquis fuit, aut corrupta emendavit aut lacunas supplevit¹⁾, sed satis religiose locis dubiis vel litteras retinebat, unde licet cognosci codicem Corbeiensem fuisse litteris uncialibus quas vocant exaratum, vocabulis inter se non distinctis. Pauca afferam quibus formam Corbeiensis codicis satis describi puto:

1, 17, 3 *obruenda subter pana^{ne}. et vivorum . .* L. legendum scil.: *o. sub terra. nam et v.*

1) Scriverium non fuisse librarium, sed paulo vetustiorum mecum communicavit S. G. de Vries.

1, 12, 2 *languor est tabe corruptus* L. debuit *languoris tabe c.*

1, 17, 8 *trito remixto* sic L. *trito permixta* cett. codd.

1, 17, 19 *olei rosei putatissimi, iscendas* L. *olei r. putat esse miscendas* cett.

2, 45, 4 *a summa TBA* sic L non intellegens, quod debuit, *a s. iuba.*

2, 64 *atramentum. utopis* L, quod est *atramentum sutoris.*

3, 6, 5 *os agrudia* L pro: *ossa grandia.*

Lacunas vides diligenter servatas in his: praef. § 8: *ignori . . . Ex inani* ubi cett. codd.: *ignoretur. Ex i.*

2, 67, 3 *NI . . . quoque* sic litteris maiusculis: *nitri quoque* rell. codd.

2, 71, 2 *testium . . . dent* L pro *[su]dent.* adde locum 2, 67, 4 *Vitio lumborum mediture insemninis brassicae.* pro: *v. l. medetur em̄.* (i. emina) *seminis br.*

Codex Corbeiensis mutilus erat; initio operis et in ipso opere multa erant deperdita, ut credas totos quaterniones aliis locis defuisse, aliis singula folia: quas lacunas is, qui descripsit, in codice L religiosissime servavit adeo ut ne verba quidem ante lacunam dimidia suppleret, id quod ex editione principe tum iam per novem annos divulgata facile poterat fieri. Initio in codice legebatur capitulorum dinumeratio omnium librorum, binis columnis scripta: nunc legitur (fol. 1^r) primum: *XXVIII de oncomate.*¹⁾ Deerant igitur capita libri I (64) et libri II cap. 28: conicias unum folium periisse in cod. Corb.: etenim si pro capitulis quae desunt 92 totidem sumas lineas additis eis quae ad titulos librorum reservandae sunt eisque quas forte tituli quidam longiores sibi adposcebant, facile faciunt lineas centum: tot autem capiebat folium codicis binis columnis

1) Est libri II cap. 30; et in ipso contextu codicis numeratur cap. XXX: quod inde videtur factum quod eiusdem libri c. X et XI in quibusdam codicibus quasi unum numerantur capitulum, quam dinumerationem in indice cod. L videtur retinuisse.

sperabat intactas reliquit editor: v. 1, 11, 7. 2, 71, 3. 3, 27, 2. Codici autem ex altero codice adscriptam fuisse varietatem lectionis demonstrant notae ab editore repetitae quibus per voc. *alias* variae lectiones indicantur; accedunt ea quae in libro IV extremo adnotavit: *ab initio huius libri III usque huc non habentur in vetustiore codice et totum censetur una rubrica, ut ait* [i. codex ille comitis] *quatuor capitum etc.* cf. infra p. XXI. Sine causa igitur I. G. Schneider (l. c. p. 4) miratur editorem illum in praefatione extrema loqui de *exemplaribus*, cum ab initio de uno tantum codice agatur: sic enim Jo. Faber: *quaedam etiam cum vel variarent exemplaria vel abundare videntur, aut etiam vel parum vel nihil ad sententiam facerent, parenthesi interdum cinximus*, et paulo post: *quaedam etiam morborum simul et herbarum remediorumve vocabula licet immutanda cognosceremus, constans tamen exemplariorum consensus ne quicquam immutaremus prohibuit*.

Sequitur Ioannes Sambucus qui a. 1574 Basileae edidit *P. Vegetii de veterinaria medicina opus ante annos L mutilum corrupteque editum, nunc vero a se ex vv. cc. plurimis in locis emendatum ac restitutum*. In titulo libri praedicat sese *ex tribus vetustissimis codicibus* varietatem adiecisse, sed tacet ubinam pretiosissimos illos codices invenerit. Recte tamen J. G. Schneider (l. c. p. 4) quod dedicationem dedit Sambucus *Viennae*, coniecit ab eo adhibitos esse codices bibliothecae Caesareae Vindobonensis: neque recte ait 'codices'; nam unus inter codices Vindobonenses Vegetium continet (nobis V), isque eam quam Sambucus adnotat lectionis varietatem exhibet ut eundem a Sambuco excussum esse putemus. Neque plures ab eo adhibitos esse facile intelleges. In adnotationibus enim non tres distinguit codices sed quasi unum fere ubique affert usus nota *MS* vel hic illic *v. c.*, ut 1, 16, 2 *v. c. non habet*, 1, 16, 34 *MS non habet*; longe plurima sine codicis nota afferuntur. Tota autem lectionis varietas compilata est ex cod. V et ed. pr. ita ut quid cuiusque sit non indicetur. Neque dubitat subscriptionem illam ad finem libri IV ad-

positam repetere tanquam ab ipso repertam. Sumpsit enim editionem principem pro fundamento suae ipsius editionis addiditque lectiones ex cod. V. Sunt igitur codices illi tres: cod. Vindobonensis et duo codices illi de quibus codicem editionis principis confluisse vidimus.

Nova quasi lux exorta est Vegetio, cum Gesneri diligentia inter scriptores rei rusticae editus est Lipsiae a. 1735 primum; iterum I. Aug. Ernestii notis auctus a. 1774. Gesnerus enim primus codicis Corbeiensis vel potius Leidensis collationem adhibuit, ab Ioh. Alberto Fabricio inter libros Gudianos emptam atque transmissam: varietatem traxit is quisquis contulit ex *exemplari descripto ex MS. codice Corbeiensis monasterii tunc temporis Coloniae apud S. Pantaleonis deposito. Codex Corbeiensis optima notae admodum antiquus literis uncialibus exaratus, lacerus tamen et hinc inde lacunis deformatus.* Recte suspicatur I. G. Schneider (l. c. p. 3) usum esse virum doctum apographo isto, quod adhuc exstat, codice Leidensi Vossiano. Ille enim in fronte ea ipsa verba de archetypo Corbeiensi fert quae is qui contulit repetivit. Nec refellimur eo quod ait de forma codicis et literarum: hoc enim ex apographo isto Leidensi quemvis virum nedum virum doctum potuisse cognoscere infra videbimus. Gesnero igitur praeter editiones principem et Sambuci praesto erat quasi fundamentum ad textum restituendum collatio illa cum codice Leidensi facta. Nec plura adhibuit: nam quae Rhodius [ad Scribonium Largum emendationes p. 238] affert ex codicibus Mediceis et Vaticano, non recte sunt descripta.

Totum Gesnerianum rei rusticae scriptorum corpus repetivit novis collationibus auxit commentario docto ornavit I. G. Schneider Lipsiae 1795, cuius operis continet Vegetium tomus IV. Qui thesauris Gesnerianis adiecit collationem codicis Gothani a Franzio, medicinae professore, factam, deinde ab ipso repetitam (l. c. p. 18). At hoc in Vegetio vir doctissimus peccavit quod invito hercle scriptore membra operis disiecit quodque erat usque ad illud tempus in libros distributum quattuor id sibi videbatur

posse vel potius debere dividere in sex. De qua re pauca liceat iam nunc proferre, ne postea in tractandis codicibus nobis morae sit.

Schneiderus enim (p. 8 ssq.) primum quem codices editionesque vetustiores ferebant librum in duos separavit propterea quod in illius libri cap. 29, 1 sic professus est scriptor: *Quaecunque passiones plus iumentis periculi inferre consueverunt et difficilioribus obscurioribusque indigent curis, has primo¹⁾ amplectimur libro, ut et facilius reperiantur quae in exordiis ipsis occurrent et legentibus fastidium non possint adferre.* Primo igitur libro sese amplecti ait Vegetius passiones periculosas curisque difficiles: cur amplexus sit, ipse optime eadem illustrat verbis in praefatione totius operis positis his²⁾: *indigesta et confusa sunt omnia [apud Chironem nimirum] ut partem aliquam curationis quaerenti necesse sit errare per titulos, cum de eisdem passionibus alia remedia in capite, alia inveniantur in fine.* Digerere igitur vult ea quae apud auctores invenerat indigesta, ut ea quae inter se cohaerent quaeque ad unum eundemque sive morbum pertinent sive curationis modum, coniuncta possint legere commodeque invenire ei quibus sanitas iumentorum cordi sit. Igitur primum colligit signa (I 1—9) curasque (I 10—20) morbi periculosissimi qui vocabatur maleus; accedunt praecepta de generalibus remediis ad omnes morbos utilissimis: de tractione sanguinis (I 21—27) et de ustione (I 28). Iam sequuntur passiones ex febribus ortae (I 29—36. II 1—8 Schn.). Quid Schneiderus? Indicare Vegetium sese a morbis difficilioribus transire ad minus graves; oportere igitur ab hoc capite novum librum, secundum, distingui, quod Vegetius istis verbis quasi primi libri consummationem reddat; istis enim ipsis verbis *quae in exordiis ipsis occurrent* indicare scriptorem initium novi libri! In quo mire

1) Uno codex P. 2) § 4 cf. etiam II 36, 2 *ut ordo in medendi dispositione servetur ne indigesta . . . pagina quaerentem confundat aut tardet.*

erravit vir doctus: neque enim illis verbis quibus magna pars Schneiderianae argumentationis vel tota nititur, agitur de exordiis librorum. Ait enim Vegetius: *primo amplectimur libro ut et facilius reperiantur quae in exordiis ipsis occurrent*. Quodsi Schneideri interpretationem sequeris, contrarium eveniet: neque enim Vegetius ea primo libro amplecteretur, sed secundo, cum — Schneideri quidem sententia — intellegatur initium libri secundi, id est I 29. Nam si hoc dixisset Vegetius 'Ut quis facilius inveniat, omnia talia primo collegi libro: nam in exordiis quae sunt posita facilius reperiantur', nullo modo his verbis id indicare potuit quod Schneidero videbatur voluisse exprimere, scil. se alia reservare primo libro, alia, ut facilius reperiantur, initio libri secundi. Non ergo hoc loco agi potest de exordiis librorum, quia absurda evenit sententia, indigna nostro scriptore, non illo quidem sapiente, at tamen qui voluerit eis quos lecturos esse voluit omnia quam optime digerere. Mihi quidem non dubium est quin longe aliud istis verbis expresserit auctor: hoc enim voluit, ne legentibus taedium adferret coactis errare per titulos, uno libro, primo, complecti ea omnia quae in exordiis ipsis morborum occurrerent et signa et remedia, ut facilius cognosci possent ac sanari; eisdemque fere verbis opus suum finit (3, 27, 9) iterum iterumque commonens *ut diligenti cura passionum occurratur exordiis*¹⁾: *nam etiam incurabilis aegritudines, si praeventae fuerint, medentis arte vincuntur. Inveteratae causae etiam faciles curari saepe non possunt*. Cf. etiam 1, 56, 1.

Neque hoc recte disputavit vir doctus, discerni illo loco (1, 29, 1 = 2, 1, 1 Schn.) inter morbi malei genera et ea quae sequuntur, difficiliora illa minus periculosa haec. Nam febrim quoque inter morbos damnosissimos esse numerandam ipse prodit eodem capite [§ 2]: *Febrientibus itaque* [nota itaque] *animalibus primum convenit subvenire* [i. e. *in exordiis occurrendum*]; *nam non amplius quam triduo*

1) Ubi codex L *passionibus occurratur in exordiis*.

caloris vim sustinere posse creduntur, intra quod si curata non fuerint moriuntur, oportet igitur prius passionis huius signa causasque praedicere et mox medicinam exponere. Accedit alius locus 1, 56, 1: *obscuras difficilesque curas prima fronte digessimus, consequenter ad cetera pergentes,* quem Schneiderus non minus in usum suum convertit, tanquam si illae curae *prima fronte digestae* referendae sint ad curas istas in primo libro — qualem quidem ipse sibi finxerit — descriptas. Nonne habemus hoc loco ipsum Vegetium certissimum testem rectius nos de illo loco c. 29, 1 (= II 1, 1 Schn.) iudicasse: Vegetium comprehedis primo libro et morbum maleum et febrem quaeque sequuntur curas? Id quod hic locus luce clarius manifestat. Vult enim Vegetius, postquam obscuras difficilesque curas prima fronte (i. prima parte libri) digessit, ceteras tractare (*ad cetera pergentes*): quod priusquam faceret, necessarium videbatur inserere capitulum de sanitate animalium servanda (1, 56—60), tunc ad cetera pergit c. 61 ssq. — In eiusdem libri (I vulg. II Schn.) capitulo extremo sic noster (1, 64, 2): *si liber, cui iam ponendus est finis, legentium non offendit auditum, sequenti volumine inchoantes a vertice usque ad ungulas ex diversis auctoribus enucleatas animalium publicabimus curas, ut ordo*¹⁾ *qui a natura datus est in medendi dispositione servetur.* Recte descripsit his verbis rationem libri sequentis (III Schn. II vulg.), qui continet morbos curasque secundum partes corporis digestas. Neque est quod librum istum quem finiturus est auctor, intellegamus illum a Schneidero statutum, secundum. Idem cadit in locum 3, 7, 3: *Studiosis equorum quae cura stabuli, qui alimentorum cultus, quae observationis sollicitudo praestanda sit, primus ac secundus*

1) Cf. 1, 61 *de urinae difficultatibus ordine suo multa dicenda sunt* id quod 2, 79 facit: libros enim II et III (III et V Schn.) in unum esse coniungendos infra apparebit: nam ordo iste *a natura datus* per libros istos continuatur, qui in plerisque codicibus iisque gravissimis cohaerent.

indicat liber. Commemorat igitur Vegetius duos sese scripsisse libros. Quid Schneiderus? Tantum abest, ut Vegetium secutus qui antecedunt libros tres contrahat in duos — id quod codices optimi praebent, omnes sane editores neglexerunt — ut contra Vegetium a se stare contendat (p. 14): *vides ex libro primo et secundo laudari quae hodie in primo reperiuntur solo, vel ideo in duos distinguendo.* Mirum virum propositique tenacissimum: Concedamus enim de cura stabuli agi I 56, de alimentorum cultu ibid. § 8 ss.: nonne observationis sollicitudinem in unoquoque capite vel disertis verbis vel tacite commendat atque praecipit? *Nam adversus maiora dispendia maiorem sollicitudinem oportet impendi . . . cotidie ergo vel frequentissime speculari convenit habitum iumentorum, nam diligentibus morbus ipse se prodit.* Sic noster in praefatione § 16: cf. 2, 40. 2, 89, 5. 2, 92, 8. 2, 140, 2. 2, 141, 4. — Ecce nobis opponit Schneiderus locum ut ei videtur clarissimum 1, 9, 6: *nunc signis omnibus generaliter singulariterque digestis, singulorum morborum speciales propriasque curas oportet adiungere, post haec de generali minutione singulorum et adustione docens concludam librum primum.* Certe his verbis respicitur c. 28 quo de ustione agit: sed id quaerendum est num iure propter haec verba contra testimonia codicum ipsiusque scriptoris supra fusius tractata ab isto capitulo novum incipiamus librum. Non recte dixi *librum*, dicendum erat *volumen*. Hoc enim intererat eo tempore quo Vegetius scripsit¹⁾ inter haec vocabula, *volumen* et *liber*, ut illo significetur id quod in uno codice continetur, hoc id quod ad unam eandemque rem spectabat: in quam rem diligentius inquisivit Landwehr (Woelfflini Archivi tom. VI p. 223 ssq.).²⁾ Vide quam diligenter Vegetius di-

1) Et Vegetium esse eundem qui de re militari scripsit et vixisse sub Theodosio Magno, mihi persuasit Schoener, *Studia in Vegetium* (Erlangen 1888) p. 34.

2) Cf. etiam Dziatzko, *Untersuchungen über ausgewählte Kapitel des antiken Buchwesens* p. 172 ssq.

stinguat inter vocabula ista: cum de rebus una tractatis tractandisve agit, utitur voc. *liber* (1, 9, 6. 1, 29, 1. 1, 64, 2. 3, 7, 3), de partibus operis *volumen*, ut 1, 64, 2 *si liber . . non offendit auditum, sequenti volumine . . publicabimus*.

Igitur non est quod librorum formas a Schneidero enucleatas accipiamus: quascunque attulit causae aut nihili sunt aut utique a nostra sententia stant. Accedit quod Vegetius unicuique libro praemittere solet praefationem; carent autem praefatione libri (Schn.) II et V: si autem cum codicibus librum II coniungimus cum libro I et librum V cum l. III unusquisque suam liber habet praefationem. Et haec quidem de editionibus.

II. Inter codices vero agmen ducat codicis Corbeiensis L nunc deperditi apographon Leidense. Est inter codices Vossianos lat. fol. 71, continet 71 folia: scriptus est ab uno librario; contuli Bonnae a. 1898. Quem codicem possidebat Petrus Scriverius deinde Isaac Vossius, qui nonnulla in margine adnotavit vel correxit. In prima pagina scripta leguntur haec: *descriptum ex manuscripto exemplari Corbeiensis monasterii Coloniae anno MDXXXVII tunc temporis apud S. Pantaleonis deposito*, eadem in fol. 71^v leguntur addito die 9 octobris. Fuerat igitur codex ex monasterio Corbeiensi Coloniam travectus ibique postquam descriptus est periit. At apographon tam diligenter videtur factum, ut ipsum exemplar vix desideremus: neque enim librarius, quisquis fuit, aut corrupta emendavit aut lacunas supplevit¹⁾, sed satis religiose locis dubiis vel litteras retinebat, unde licet cognosci codicem Corbeiensem fuisse litteris uncialibus quas vocant exaratum, vocabulis inter se non distinctis. Pauca afferam quibus formam Corbeiensis codicis satis describi puto:

1, 17, 3 *obruenda subter pana^{ne}. et vivorum . .* L. legendum scil.: o. sub terra. nam et v.

1) Scriverium non fuisse librarium, sed paulo vetustiore mecum communicavit S. G. de Vries.

1, 12, 2 *languor est tabe corruptus* L. debuit *languoris tabe c.*

1, 17, 8 *trito remixto* sic L. *trito permixta* cett. codd.

1, 17, 19 *olei rosei putatissimi, iscendas* L. *olei r. putat esse miscendas* cett.

2, 45, 4 *a summa TBA* sic L non intellegens, quod debuit, *a s. iuba.*

2, 64 *atramentum. utopis* L, quod est *atramentum sutoris.*

3, 6, 5 *os agrudia* L pro: *ossa grandia.*

Lacunas vides diligenter servatas in his: praef. § 8: *ignori . . . Ex inani* ubi cett. codd.: *ignoretur. Ex i.*

2, 67, 3 *NI . . . quoque* sic litteris maiusculis: *nitri quoque* rell. codd.

2, 71, 2 *testium . . . dent* L pro *[su]dent.* adde locum 2, 67, 4 *Vitio lumborum mediture insemninis brassicae.* pro: *v. l. medetur em.* (i. emina) *seminis br.*

Codex Corbeiensis mutilus erat; initio operis et in ipso opere multa erant deperdita, ut credas totos quaterniones aliis locis defuisse, aliis singula folia: quas lacunas is, qui descripsit, in codice L religiosissime servavit adeo ut ne verba quidem ante lacunam dimidia suppleret, id quod ex editione principe tum iam per novem annos divulgata facile poterat fieri. Initio in codice legebatur capitulorum dinumeratio omnium librorum, binis columnis scripta: nunc legitur (fol. 1^r) primum: *XXVIII de oncomate.*¹⁾ Deerant igitur capita libri I (64) et libri II cap. 28: conicias unum folium periisse in cod. Corb.: etenim si pro capitulis quae desunt 92 totidem sumas lineas additis eis quae ad titulos librorum reservandae sunt eisque quas forte tituli quidam longiores sibi adposcebant, facile faciunt lineas centum: tot autem capiebat folium codicis binis columnis

1) Est libri II cap. 30; et in ipso contextu codicis numeratur cap. XXX: quod inde videtur factum quod eiusdem libri c. X et XI in quibusdam codicibus quasi unum numerantur capitulum, quam dinumerationem in indice cod. L videtur retinuisse.

exarati, si codex Corbeiensis erat vicenarum quinarum linearum ut cod. L. — Iam sequuntur capitula reliqua usque ad LXIV quae statim excipiuntur capitulo LXV *si vermes fecerit animal* eqs. nullo spatio interposito.¹⁾ Deinde scribitur: LIB. III 1 de numero et positione ossium usque ad 27 compositio collyriorum, deinde LIB. IV 1 cura et medicina boum usque ad 47 ad lumbricos coscos et tineas²⁾ quae capitula sunt libri IV Schn., Gesneri reliquorumque editorum libri III cap. 1—4. Adiecta sunt capitula *Curae boum ex corpore Gargilii* quorum numeri cum illis libri IV cohaerent ut sint n. 48—66.³⁾ Tractatus iste solo codice L servatus est: inde edidit Gesner Vegetio adiectum.⁴⁾

Indici capitulorum subscribitur: EXPL. DIVERSORVM | ACTA IVMENTOR. Hoc quidem fol. 3^r: quod huius folii restat, scriptura caret; sequitur sine titulo fol. 4^r praefatio operis *Mulomedicinae apud Graecos* eqs. usque ad § 9 *nisi qui utrumq.* | Deinde lacuna usque ad 1, 12, 1 | *aurei vel crocei.*⁵⁾ | textus continuatur usque ad 1, 15, 3 *singulos semis sextarios.* | Post lacunam 5 linearum pergitur [1, 16, 4]: | *Sunt vires . . usque ad [1, 19, 3]: levare potueris car =* |⁶⁾ | post lacunam [1, 21 extr.]: | *sanguinis ipsius vitiosa parte usque [1, 25, 3] oculis nocent m. m.* |⁷⁾. Lacuna: pergitur

1) Manus recentior paragraphum inter cap. 64 et 65 addidit, de qua re cf. p. XX.

2) Tria quae ponuntur ultimo loco capitula ab omnibus editoribus spreta sunt ante Schneiderum, qui tamen ea adnotationum tenebris abscondit p. 167. Sunt speciosissima propter incantamenta: cf. p. XXXV n. 3.

3) Peculiari libello edidit *als Beitrag zur landwirtschaftlichen Tierheilkunde* C. Th. Schuch, Donaueschingen 1857.

4) In illius usum describendum curaverat Iac. Perizonius. repetivit Schneider p. 168—171 ipsius Vegeti insertum inter lib. IV et V.

5) In summa pagina legitur CAP. XI sed ΑΚΕΦΑΛΟΝ, in margine rectius cap. XII p. II.

6) Sic in L. *in carbonibus vivis* vulgo.

7) *O. nocent, inferiores venas . . Vegetius.* Conicias cod. Corb. habuisse scriptum *oculis nocent ium[entorum]*.

(2, 23) *De strumis iumentorum*, in summo margine adnotatum: *LIB. II*. Textus deinde continuatur usque ad (2, 26, 1) *papirum inicies* | et post lacunam inde a 2, 28, 2 | *sextarium I cōmiscabis* praemisso titulo *ex c. XXVIII* usque ad 2, 30, 1 *Adheromata est* |. Post lacunam 2, 37, 1 | *ac loco tepido statuendum* usque ad 2, 40, 2 *a geminis venis inferius* |. Deinde resumitur textus a (2, 43, 2) | *pauca difficulter evadunt* usque ad (2, 45, 4): *ipso die* | et a (2, 63, 1) | *cacatum mittes* et q. s. cap. 64, 65, deinde statim (2, 66) *si vermes fecerit animal c. 66¹* usque ad (2, 88, 12): *tetánicos opisthotónicos* |. pergitur 2, 89, 3 *siccatos praebebis cibos* usque ad finem libri (fol. 52^r). fol. 52^v incipit lib. III (Schn.) cuius in summa pagina adnotatum est *LIB. III*, usque ad c. 27 *saepe non possunt. τέλος τ Γ*. Sequebatur lib. IV ut in margine adscriptum legitur, cuius nunc restat tantum modo pars inde a c. 9, 3 | *Nam primo ferro* usque ad finem, cui adnectuntur capitula illa 45—47 de quibus cf. p. XII n. 2. Deinde sequitur *Curae boum ex corpore Gargilii Martialis*. Cui subscriptum legitur: *DIGESTORṼ ARTIS MVLOMED*. Erant igitur in codice Corbeiensi duo minimum opera de mulomedicina: primum id cuius scriptor non nominatur, Vegeti quod in ceteris codicibus prae se fert nomen; hoc ordine:

lib. I	=	Schn. I. II.	Gesn. I.
II	=	„ III. V.	„ II. III 2 ^b —85.
III	=	„ VI 1—27	„ IV 1—27.
IV	=	„ IV.	„ III 1—4.

Supra exposuimus formam librorum in codice L servatam optime congruere cum iis quae ex Vegetio de hac re licet concludere. — Vegeti operi additum est opusculum propter materiei similitudinem ex corpore Gargilii sump- tum. Dixi Vegeti: at codex tacet. Habemus enim duas

1) In margine adnotatum manu Vossii *c. II lib. III* id quod hoc caput erat in editione principe.

tantum inscriptionis reliquias tenuissimas alteram *diversorum acta iumentorum* sub fine indicis capitulorum positam, alteram totius libri *Digestorum artis mulomedicinae*.¹⁾ Vegetium autem non esse auctorem mulomedicinae, vix quisquam sibi persuadeat, si secum reputet inscriptionem illam non pertinere ad alterum tantum opus — Vegeti — sed ad utrumque, et Vegeti et Gargili Martialis: ponitur enim utroque loco in fine et capitulorum utriusque et textus. Quodsi vero id consideraverimus quomodo alterius opusculi auctor, Gargilius Martialis, nominetur, non mirabimur in tot tantisque lacunis interisse nomen Vegeti: similis est res in libri IV titulo, qui in quibusdam libris (P et M) anonymi fertur *de curis boum epitoma ex diversis auctoribus*.

Eiusdem recensiois librorum Vegeti quam praebet codex Corbeiensis, non exstat alterum exemplar nec praeter codicem Leidensem aliud eiusdem codicis est apographon.²⁾ At proxime accedunt fragmenta quaedam antiquissima, in codice Sangallensi rescripto servata. Est codex 908 (Scherrer p. 324—328), qui totus fere ex foliis rescriptis constat varii argumenti³⁾, in quibus a novo librario saec. VIII scripta sunt excerpta ecclesiasticorum et vocabularium Latinum. Fragmenta mulomedicinae artis continentur pag. 277—292. Codicem pretiosissimum bibliothecae S. Galli praefectus singulari cum liberalitate ut ipse excuterem Bonnam misit. Descripserat iam quantum poterat

1) Id quod inde a Gesnero (praef. § 11) per omnes fere libros pervulgatur, inscriptum esse librum Corb. *dig. artis m. libri III* [cf. Schneider p. 5. Teuffel, hist. litt. Rom. § 432, 11. Ihm, Pelagonius p. 19, 2] non legitur in codice: videtur sane deesse notitia librorum numeri.

2) Falso Teuffel, hist. litt. Rom. § 432, 11, extare alterum ait teste Schneidero p. 3; at is rectius: *susplicari licebit ex hoc apographo (i. L.) ductam esse varietatem Gudianam* (Gesneri).

3) Idem codex continet cum alia tum fragmenta rescripta Fl. Merobaudis a Niebuhrio recognita et edita a. 1823 et sortes quas edidit H. Winnefeld, Bonnae a. 1887.

legere I. v. Arx, bibliothecae olim praefectus: neque tamen cum ipsum scriptorem non recognosceret omnia recte legit aut descripsit. Litterae etiam nunc optime ubique fere leguntur, nisi quod hic illic — in titulis potissimum capitulorum — deterasae perierunt. Erant autem ista fragmenta codicis Vegeti folia VI quorum folia III et IV cum rescriberentur resecta sunt ita ut plus dimidio periret. Sunt litterae unciales perelegantis formae quam viri huius rei periti sexto attribuunt saeculo. Continent Vegeti I 11, 12 inde a verbis *tussientibus vel vulsis* . . usque ad 1, 17, 13 . . *patiuntur interpositis* . . . Pag. 1 et 2 lineis 25, ceterae lineis 26 erant scriptae. In imo margine dextro paginae duodecimae legitur nota quaedam tanquam q ///, quod interpretatus est v. Arx (qui legit VI) *quaternio sextus*. Non recte: nam habemus illius codicis folia VI in quorum sexto illud quidquid est adnotatum legitur: erat igitur codex ex ternionibus compositus. Ac potuit sane quem nunc habemus fuisse ternio tertius, si numerum sic volumus interpretari: neque enim quid sit illud q explicari potest. In eodem folio sub Vegetio cognosci possunt vestigia scripturae vetustissimae cursivae, sed quae nunc possunt legi [e. g. *prid. non. apr.*] ad scriptorem genusve libri detegendum nihili sunt. Eiusdem scripturae, ut Arxio quidem videbatur, est id quod in eodem folio adnotatur paulo supra illud q III in eodem margine: q XXXII de quibus coniecturas proferre inutile: fortasse et ille numerus particulas codicis indicabat.

— De ratione codicis orthographica haec fere memoratu sunt digna: saepius ut solet confunduntur e et ae: quae (i. q.-que), assiduae, cottidiae; tisane (pro: ptisanae).

b et v: *euforvii*, *vaca* (= bacca), *betustas*, *base*, *obi*, *bitreo*. Semper scribuntur: *umor etc.*, *absentium*, *senapi*, *caledi*, *orticae*. Notandae formae vulgares: *cornum*, *virum* (pro: virus), *apium viridem*, *coclearem grandem*; constructiones: *digestio quam-utebantur*; *de cervicem*, *cum farinam*, *hanc aegritudinem laborantis* et similia. Vix errores deprehenduntur nisi hi: *plus* pro *plenus*; *ab* pro *ad*; *ut* pro *et*. — In lectionibus gravissimis codex S con-

sentit cum L contra alios codices omnes ut: 1, 12, 2 omittat *et bubulci*. 1, 12, 4 *si ista non inveniuntur* (istae res vel folia cett. codd.). 1, 15, 2. 1, 17, 3. 1, 16, 7 *correpta al. corrupta* L eadem manu: *corrupta* S in textu (*correcta* cett. codd.). At in nonnullis praebet S meliora quam L: 1, 12, 1 *languoris tabe* S (*languor est tabe* L). 1, 17, 4 quae omisit L habet S (*aut <ex calore aestatis vel frigidityte hiemis aut> si volentes . .*). cf. etiam 1, 17, 11 *cum apio minutatim conciso* L. *cum apio m. conciso et cum cucumere silvatico similiter conciso* S. — Neque id omitto in codice S verba illa in codice L non satis intellecta (1, 17, 3 *subter pana*) sic disponi ut *subter* lineam claudat: SUBTER | RANAM. Vides igitur quam similis fuerit codex iste codici Corbeiensi eiusve archetypo.

Quos adhuc tractavimus codices, L et S, ut erant optimae notae, ista erant mutili: transeamus nunc ad eam classem codicum, qui soli Vegetium continent integrum: cuius classis erat etiam is ex quo editio princeps fluxit, nunc deperditus. Ac primum quidem tractemus eum quem G iam Schneiderus ad textum recensendum adhibuerat: Gothanum. Est codex chartaceus B n. 175 s XV, anno 1772 ex bibliotheca Godofredi Thomasiai emptus.¹⁾ contuli. Continet Vegetium fol. 2^r—167^r. fol. 1^r scriptum legitur *Vegetius de Renacio*. sequitur etymologia verbi *mulomedicina*. Deinde fol. 2^r sine nomine auctoris *Liber primus. praefatio*, denique *capitula libri primi* et textus eiusdem libri in cuius fine *finis primi huius, incipit liber secundus. prologus*. deinde *capitula libri II* 1—65 in cuius fine *explicit liber secundus 1488 25. Iulii*. sequuntur libri III et IV (Gesn.) omissa huius libri praefatione. desinit 4, 28, 29 *quod satis est pugillum. Explicit Vegecii de Mastalcia*. Sequuntur *interpretatio ponderum* (fol. 168^r) cui subscriptum *finitum anno dni 1488 4. Augusti. Laus Deo.*, deinde alia manu *sinonima istius libri secundum alfabetum*

1) Cf. *Beiträge zur älteren Litteratur von Jacobs und Ukert* I p. 270.

(fol. 168^v—177^r) *numerus ponderum* (fol. 177^v—178^v) *nomena erbarum et gradus virtutum earum secundum alphabetum* cui subscribitur: *finitum 20. Iunii 1491.* — Ut supra monui, Vegeti textus ab uno librario scriptus est: praeter quem duo alii possunt distingui non multo recentiores, alter qui hic illic correcturas adnotavit, alter qui et correctoris et glossatoris munere functus est.

Cum codice G una est tractandus codex Vaticanus 4438 (A). membranaceus s. XIV, ab uno librario scriptus A qui ipse nonnulla correxit: recentissima denique manus alias addidit correcturas. Omittitur in hoc quoque codice praefatio libri IV; habet in fine totius operis *explicit liber Vegetii de mascalcia*. De cognitione cum codice G ut possis recte iudicare, haec afferam:

praef. § 1 *ars veterrima* GA, § 8 *narrabit al. mutabit* GA (ubi *vacabit, vitabit, nutabit* rell. codd.).

1, 8 *mortiferae mortis necessitatis* GA inserto glossemate.

1, 10, 3 *exulceratione ippillius mitigatur* G. *spillius* G² in marg. *exulceratione ip|illius m. A: ip|* in fine lineae positum.

1, 10, 5 *ab omni necessitate munies murabis* G. duplex verbum explicatur lectione codicis A: *vel munies murabis*, unde vides in codice A glossema in textum fuisse receptum.

1, 12, 1 *intra cutem et carnem* G, sed *cutem* postea additum est. *intra et carnem* A.

1, 22, 1 *sanguinem trahere*, sed *trahere* supra lineam addit G; nam A omisit.

1, 22, 11 *disprimentitur al. dispumantur* GA.

1, 28, 6 *colacasticis unctionibus* G. quid sibi velit monstrum illud *colacasticis* intelleges si leges quae habet A:

^{cola}col|casticis: voluit enim *colasticis*; nec minus mirum in eadem §: *casticis cola* G: nam A: ^{cola}cas|ticis.

1, 29, 2 *causasque praedici* G, sed *-ci* postea additum; omnes alii codices *praedicere*; sed A *praedi|* in extrema linea oblitus ultimas syllabas ponere in sequenti; quod saepius facit, a G falso repetitum, conferas velim hos locos.

2, 14, 1 *ut in vicinitate proxi* ita G. A: *proxi[ma]* scripturus vocabulum in extrema linea imperfectum reliquit.

3, 8, 3 *ne medicamentum ustura consuccum spissum* . . G. *ne medic. u. consu* | *Cum sp. A, consumat. Cum sp. cett. codd.*

2, 129, 12 *nec non et passe et melle* G. *pas* | *et m. A. passo* rell. codd.

2, 130, 1 *infunde in calida* G. *infu* | *in c. A (infundas cett.)*.

1, 56, 26 *confusa* G. ^{sum} *confusa* A, voluit nimirum: *confunsa*.

1, 56, 36 *laudatur virga emittatur: deuersa iuba* . . GA pro: *laudat Vergilius imitantur: densa iuba*.

2, 13, 1 *peracrito* GA pro: *perradito*.

2, 14, 3 *liniseos* G. *liniscos* A (i. lemniscos).

2, 21 pro *si sinistrae sinistram* uterque sic: *sinistrae sifisim*.

2, 22, 1 *cerosio gilbulam* GA (pro: *cisorio gingivulam*).

2, 24, 2 *acitimali* GA (pro: *animali*).

2, 33, 2 *cru et cureumam* GA (pro: *cui et curamina*).

2, 44 deest in utroque codice.

2, 74, 2 *bulbos tascodeas* G. *b. tascocleas* A.

2, 88, 17 *hac et auictione* GA (pro: *hac etiam unctione*).

2, 111, 1 *dures rigidos* GA (pro: *aures r.*).

2, 111, 7 *assenes sere solem ruentibus* GA, pro: *arenis sole ferventibus*.

2, 130, 3 *abiectisque ossibus te et adiecto melle* G. *a. o. te adiectoque* A. *terunt adiectoq.* cett. codd.: hoc igitur loco negligentia etiam ab librario cod. A commissa est.

2, 141, 5 *vitibus aliis credo albis* GA coniectura in textum intrusa.

2, 148, 2 *esconderis* uterque pro: *effoderis*.

2, 149, 1 *quasi auclantis bestiis* GA (pro: *a venenatis b.*).

3, 10, 2. 3 bis in GA *in divo* pro: *in clivo*.

4, 4, 8 *vide egere corpus* G. *vide* | *re e. c. A (voluit viride)*.

Sescenta alia: sed haec sufficere puto. Etenim si quis haec secum reputaverit, non puto dubitare quin codex G ex codice A descriptus sit; accedit quod prima manus codicis G eadem tantum scripsit quae continet codex A: scil. Vegetium et tabulam metrologicam. Quod ne credamus, ne ea quidem videntur impedire quae aliter in A, aliter in G leguntur.

1, 25, 4 *vicina sunt membris A. vicia sunt memoris G.*

1, 28, 3 *propria G; proprie A (prope cett.).*

1, 28, 4 *palmulae G. palmale A.*

1, 28, 7 *cum foco G cum cett. codd., cum ferro A.*

1, 37 *iniuriam cibi G. penuriam c. A.*

1, 38, 10 *Farnax autem . . A: pharmaco G, ut vulg.*

2 praef. § 3 *excedibus G. oꝛcedibus A (legitne in archetypo: cæcedibus = merc-?).*

2, 4 *conclusi dederit G: concluderit A.*

2, 58 *de pedibus attritis sive mollibus G (ut rell. codd.) s. m. omittit A.*

2, 148, 3 *vini veteris tepentis G cum rell. codd. v. v. meri t. A, quod facile in mentem poterat venire.*

4, 12, 1 *aut sudans . . aut si . . A: G ab altero aut ad alterum transiit ut etiam 2, 92, 7 cum absinthio Pontico et [vino austero per os datum et] cum . .*

4, 15, 5 *consparge oportet. Et cum . . G. conspargi oportet Et cum A.*

3, 1 tit.: *de numero et passione ossium G, positione A recte, quod G etiam in indice capitulorum habet. Vel ex his exemplis licet nonnulla ad nostram sententiam confirmandam asciscere, descriptum esse G ex A. Igitur hos duos codices pro uno possumus sumere. Librarius G haud ita diligenter munere functus est, nam saepius compendia scripturae falso solvit, velut scribit mentior pro interior, cum vino pro cervino, nec pro naturae; facta pro frigida; deinde: dysteriis pro clyst-, ut reddatur pro recidatur, cibo pro ciclo, exercere pro excrescere alia.*

Sequantur duo codices artissime inter se cohaerentes ut et F hos una liceat tractare: Laurentianum plut. XXXXV 19 Ven. membranaceum, s. XIV, nobis F¹); et Venetum Marcianum membr. latin. class. VII cod. 24 (Valentinelli V p. 137) s. XIII. Habent enim id commune: praebent totum Vegetium, capitula ponuntur ante singulos libros, haec quidem ut in classe codicis A(G) a qua tamen in gravissimis quibusdam rebus differunt. Ac primum quidem in titulo: *Publii Vegeti Renati viri illustris artis mulomedicinae prologus* etc. En habes primum viri nomen plenum plenumque fere titulum quem voluit inscribi operi suo.

Ordo librorum est is quem in codice A(G) descripsimus: qualem etiam sequi solebant editores, speciosissima tamen exceptione. Liber enim II (Gesn.) finitur capite 64 *de denigrandis pilis albis*. Minime vero omiserunt F et Ven. cap. 65, sed nunc legitur post libri III c. 4 Ges. (IV, 25, 3 Schn.)! Meminerimus hanc partem libri III (= librum IV Schn.) in codice L legi post perfectum opus, libris II et III (III et V Schn.) in unum coniunctis. Iam vides quid ex illa librorum in F et Ven. forma sequatur: in horum quoque codice quodam archetypo erat ordo librorum is qui nunc est in cod. L: tunc scriptor quidam illam partem (est *de curis boum*) eo inseruit ubi videbat exstare in aliis exemplaribus sed erravit et ante falsum capitulum posuit. Fortasse etiam in archetypo invenit in margine adnotatum *hic legitur in aliis liber IV* ut facile explicari possit error. Potest et aliud excogitari: vidimus in quibusdam codicibus numeros capitulorum libri II (III Schn.) uno fuisse minores²) quia cap. X et XI numerantur unum; igitur si ad librum IV adnotatum erat *pone post lib. II cap. 64* recte facere sibi videbatur librarius ille. Quamcunque vero causam esse erroris credere mavis, hoc puto neminem dubitare quin maiores ut ita dicam codicum F

1) Est is codex quem Caspar Bartholinus Thomae filius ad editionem futuram adhibuit, scripsit enim in folio 1^v: *contuli C. B. Th. f. 1676*. 2) Cf. pag. XI n. 1.

et Ven. habuerint ordinem codicis Corbeiensis qui in abavo vel tritavo mutatus sit in ordinem vulgarem.

Quod si recte disputatum est, in his codicibus¹⁾ habemus recensitionis L et AG quasi compagem. id quod etiam lectionibus probatur, velut

praef. § 16 *diligentibus morbus ipse procedit* F Ven. AG. *se prodit* cett.

1, 12 *erecto utitur pilo* F Ven.-AG. *visitur p. P. visu, turpi pilo* vulg. ex ed. pr.

1, 38, 10 *Farnax* FA pro *pharmaco*
sed 1, 16 enuntiatum extremum omisit F cum cod. L; quod habet AG.

1, 17, 14 *herba in litore . . nascitur* FL. h. <*melior est quae*> in l. . . n. AG.

1, 12, 2 *omiserunt et bubulci* F et L (cum S).

Huc liceat pauca adiungere de codice unde editio ed. pr. princeps fluxerit: codex iste²⁾ capitula omnia operi anteposita habebat: ut cod. L; sed ordo librorum est is quem praebet classis codicis A (G). Inscribitur sic: *Vegetii Renati artis veterinariae s. mulomedicinae libri IV. Ad caput IV libri III i. e. in extremo libro de curis boum haec habuit codex ille scripta: Ab initio huius tertii libri usque huc non habentur in vetustiore codice et totum censetur una rubrica (ut ait) quattuor capitum et propterea subsequens reputabitur caput secundum.*³⁾ Vides igitur et hunc codicem editionis principis esse conflatum ex duabus classibus supra statutis: nam ea capita (nobis lib. IV) non haberi in codice consentit cum L (habet enim in fine); quod vero sumuntur ista pro una rubrica, simile est in A: ubi inscribitur *de observanda boum sanitate rubrica*. Erat igitur codex archetypus ed. pr. (i. *codex vetustior* ille) classis L: deinde ex codice classis A (G) ille in cod. L liber quarto loco positus est in

1) F et Ven. in lectionibus prorsus consentire ex specimine, quod v. d. Plasberg meum in usum ex cod. Ven. descripsit, luculenter apparet; cod. F ipse contuli. 2) Cf. etiam p. III ss.

3) Quam notam repetivit Sambucus v. supra p. IV.

initio libri III vel potius post lib. II cap. 65: iure igitur ed. pr. huc adnectimus. At codex ille licet permultis locis cum codicibus servatis consentiat, tamen non pauca habebat singularia, velut

praef. § 3 omisit *quasi ad doctissimos scriberet*,

5 habet *aut damnosam curationem diss.*, 6 in multis plurimisq., 8 in versu Vergili morborumque et causas, ib. *vacabit* quod est var. lect. in F et P.

1, 1, 2 omisit: *gravior [os asperum — gravior] incessus ipse*.

2, 3 solus habet extremum enuntiatum suo loco positum: codices habent in fine capituli sequentis.

1, 45, 5 solus habet medicamen, et quae sequuntur post 3, 28, 29 (§ 30 et 31).

Cum cod. A consentit haud raro, velut:

1, 16, 7 soli habent *pulli . . moriuntur*. 1, 17, 3 *aliorum animalium (aliis a. cett.)* 1, 19, 3 *mentam* inserunt A et ed. pr. 2, 37 *eruca* pro *ruta* AG et ed. pr.

2, 71, 3 omisit ed. pr. cum AG verba uncis inclusa; deest praefatio libr. IV Gesn. ut in AG sic etiam in ed. pr.

Quoscunque adhuc tractavimus codices plenum Vegetium continebant vel continuisse certum est: sunt etiam alii qui Vegeti mulomedicinam servant, ita ut multa sive capitula sive tmemata omittant: quos epitomatorum nominare possumus. Sunt hi:

- P 1. *Parisinus* 7018¹⁾ membran. s. XIV binis columnis nitide exaratus atque diligenter adeo, ut loco verborum vel litterarum quae in exemplari non poterant legi, lacunam relinquat, velut 1, 17, 1 (*iracundiae imputatur aut vitio*), P: *iracundiae ipsi aut vitio*, 1, 17, 12 (*sabinae lib. I, trizaginis unc. III centaureae*), P: *sabine t | . . . centauree*. 1, 26, 4 (*se possit. hi plane . .*) P: *possit. hu . . . sane*, V: *hoc modo sane*, et alia multa. fol. 1^r in imo margine

1) In catalogo falso sub n. 7017 enumeratur, qui codex est Laurentii Rucii Hippiatrica.

est hoc distichon ab altera manu scriptum rubro atramento:

ad illm ducē calabrie

accipe rara tamen ut sunt, dux, scripta Vegetii

dantis et exiguo munere pende animum.

deinde nomen eius qui scripsit Loysius.

2. *Laurentianus* plut. 45, 18 chartaceus s. XV nobis M. M

3. *Vindobonensis* 115 (olim Mediceus 94) s. XV quem, V ut supra dixi p. IV, a Sambuco adhibitum esse verisimile est: velut ad 1, 17, 3 *propterea semper sunt separanda* sic Sambucus in margine adnotat: *et propter hoc semper repellenda sunt ab aliis illa* id quod in solo codice V nunc legitur; P et M eadem fere habent nisi quod . . *repellendi sunt*. ibidem: *profunde obruenda*. *altitudine* Samb. V (PM) alia multa. quae verba Sambucus ad finem libri IV (Schn.) adnotat (*Rabiosis equis et canibus da bibere rasuram de iliernia* (?) *et sanantur*) non inveniuntur nisi in codicibus V et P.M. quaecunque Sambucus adnotat *non habere ms.* eadem desunt in codice.

Iam de horum trium codicum ratione disputemus; artissime enim inter se cohaerent. Ordo librorum est is, quem reperimus in codice L. In P et M capitula initio uniuscuiusque libri ponuntur sic ut cap. libri primi dividantur: primum enim ponuntur cap. I—IX, deinde contextu horum interposito cap. X—XVI, tertio denique loco cap. XVII—LXIV. Nec latet causa huius dispositionis: nam scriptor quidam curiosissimus illius loci c. 9, 6¹) memor recte facere sibi videbatur consiliumque Vegeti melius sequi, si istis capitibus quasi denuo auctorem faceret initium capientem, non suspicatus Vegetium eo loco agere de c. 19. Nec tamen eo progressus est ut in duos libros librum primum discriberet. Deinde initio c. 17 sic Vegetius: *ea quae ad curam morbi mallei execrabilis pertinebant, abundanter constat exposita*. Ergo librarius scitulus ab hoc capite novae partis initium fieri voluit. Discis

1) *Nunc signis . . digestis . . concludam librum primum* cf. p. IX.

tamen ex dispositione stulta per duos codices P et M propagata hos ipsos artiore cognationis vinculo inter se coniunctos esse: nam tertius nostrae classis codex, V, omnia simul omnium librorum capitula in exordio posuit ante praefationem, id quod etiam in L factum vidimus et in editione princeps.

Inscribitur *Publii Vegetii viri illustris mulomedicinae prologus*; in fine librorum I et II *P. V. Renati viri digestorum artis mulomedicinalis*¹⁾ *liber primus etc.* Desinit III 27, 9 *liber tertius explicit P. V. R. viri de mulomedicina.* Sequitur deinde liber IV hoc titulo PM: *De curis bouum epithima ex diversis auctoribus*, V: *Publii Vegetii Renati viri de curis bouum epithoma ex div. auct.* Omissum igitur est in PM nomen eius qui de curis bouum scripsit: quem fuisse Vegetium i. eum qui de mulomedicina scripsit, ipse in praefatione dicit et testimonio codicum aliorum confirmatur: et tota ratio elocutionis et in hac praefatione et in ceteris est eadem, cf. e. g. praef. I § 6 *omnia breviter enucleata digerere*, II 36, 2 *ex diversis auctoribus enucleatas . . curas*, et praef. IV § 2 *ex diversis auctoribus enucleata collegi.*

Dixi codices non totum habere Vegetium: omissa sunt pauciora ex libris I et II, permulta ex libris III et IV ut vix dimidium praebeant. Si perlustramus lacunas istas²⁾ hoc statuendum est omisisse eum quisquis haec de Vegetio elegit, ea quae minus necessaria videbantur remedia: id quod in tali collectione medicamentorum facile potuit fieri et oportuit ut commode possint singula inveniri. Semper fere totus sententiarum nexus servatur ita ut perlegentibus codicum illorum epitomam nihil videatur deesse. Nonnullis tamen locis vitium committitur: II 22, 6 sic PMV *cicatrices oculorum huius modi compositio discutit: spicae nardi, salis amoniaci . . , catimiae . . , croci . . , salis amoniaci,*

1) Consensus cod. L et P probat Vegetium operi inscripsisse *digesta artis mulomedicinae.*

2) Affero e. g. 1, 62, 2, 49, 2—5. 2, 112, 2—7. 2, 109, 2—6. 3, 14, 2—5. 3, 17. 3, 21—3, 23.

myrrae . . . si conferas recensionem plenam, vides in archetypo illorum codicum epitomatores transisse ab *croci* alterius medicamenti ad alterum et conflasse utrumque in unum; cf. Pelag. c. 415—17. 419. similiter 3, 2, 2. 4, 2; 7—8. Sive igitur iam is codex ex quo excerpta est epitoma, istis locis mendis scatebat sive is qui excerpserit similitudine deceptus erravit, hoc puto demonstrat lacuna ista: redire codices PMV ad unum eundemque archetypum, qui procreavit duos ut ita dicam posteros: alterum ex quo P et M manaverunt — quos inter se artius cohaerere supra p. XXIII demonstravimus —, alterum ex quo V.

P et M ex uno archetypo fluxisse inde quoque probatur quod in M eadem occurrunt lacunae quae in P (cf. p. XXII) sat multae quas altera manus M² supplevit velut 1, 20, 1—2; 1, 17, 1: P: *īpi aī ititio*. M *īpigunt aī ititio*; margo: *imponunt au vitio*.

Ex lectionibus luculentissimas promam:

1, 17, 4 *nullo plurimi mulomedicinae auctores* P, *nullo plurimi medicinae au.* M. scil. in archetypo erat: *plurimi medicinae*, deinde suprascriptum illud falso loco insertum.

1, 27, 1 *morbo* ///// *subrenali* P (sub ras. fuit fort. *morbo*) *morbo* — *subr.* sic lineola interposita M.

1, 39, 2 *vetus arriorum* PM pro *veterinariorum*. Neque tamen M ex P potest esse descriptus: habet enim in textu manu librarii scriptum quod P omisit, ut

2, 112, 1 *se proicit* <*et mordescit et quantum ei dederis potionem*> *tanquam* . .

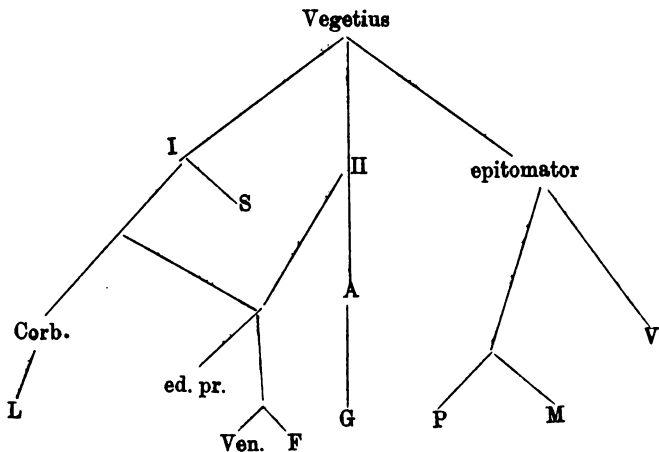
3 praef. § 2 P: *morituros frustra curari*. M: *curari* <*victuros etiamsi medicina cesset evasuros*> *similia* 4, 2, 7. 8. 2, 83.

At, quaerat quispiam, quis est genuinus Vegetius? Est is qui exstat plenior an is quem supra epitomatum nominavimus? Nonne potuit facile fieri ut hic postea aliis remediis augeretur? Sed habemus recensionis plenioris testem antiquissimum, cod. S s. VI. Quem, licet parvum frustum sit codicis, tamen eiusdem recensionis atque Cor-

beiensem fuisse supra ex lectionibus comprobavimus et inde apparet quod enuntiata a PMV omissa habet integra: 1, 12, 2. 1, 16, 3. Igitur putandus esset Vegetius minor, paulo postquam editus est, auctus esse: id quod veri est dissimillimum. Deinde partes omissae sunt in PMV omnino necessariae quas ab ipso Vegetio scriptas debet agnosci: praef. III § 6—7. IV praef. § 3—6. Accedit aliud. Ipse Vegetius de fontibus suis praedicat praef. § 2—3. Si indagamus quemadmodum Vegetius libros ab ipso commemoratos — Columellae Pelagoni Chironis — adhibuerit, videmus eodem modo eos in usum esse vocatos in Vegeti epitoma atque in eo quem pleniorem nominavimus.

Iam breviter retractemus quae de codicibus exposuimus.

Sunt igitur duae classes: altera Vegeti genuini, altera epitomati. Et huius quidem testes habemus cod. PMV; illius codices iterum in duos distinximus ordines: LS et AG [FVen.]. Potest igitur si uno obtutu codicum cognitionem velis conspiciari stemma fieri in hunc modum:

Neque ingratum fore puto quod ordinem formamque librorum et in editionibus et in codicibus servatam breviter contuli:

Schneider	I	II	III	IV	V	VI
Gesner	I 1—28	I 29—64	II	III praef. I—IV	III 2 ^b —85	IV
A. G. ed. pr. F Ven.	I 1—28 "	I 29—64 "	II II 1—64	III praef. c. I "	III 2—85 II 65 III 2—85	IV IV
(S). PMV	I 1—28	I 29—64	II 1—65	IV	II 66 ss.	III

Consentaneum est a nobis retineri hunc ordinem et ipsius Vegeti verbis probatum et optimis codicibus servatum: totum igitur opus damus tribus libris discriptum, quibus annectitur quartus de curis boum liber, numeris et Gesneri et Schneideri adscriptis. Quod Gargili Martialis de curis boum libellum repetivimus, vix est qui reprehendat.

III. Iam vero a codicibus Vegeti ad ipsum ascendamus ut quam poterimus diligentissime examinemus, quid tandem in re quam ipse gravissimis verbis non semel laudat atque commendat praestiterit: hoc enim quaerendum erit, fueritne ipse artis quam scribit peritus an aliena pro suis vendiderit.

Ac primum quidem quid ipse de fontibus proderit componamus. Non dissimulat se plura aliis scriptoribus debere. Magnis ille verbis in praefatione postquam exposuit eos qui ante se de eadem re scripsissent non sibi satisfacere, pergit sic [§ 6]: *His et talibus rationibus invitatus . . hanc operam non invitatus arripui ut conductis in unum Latinis dumtaxat auctoribus universis, adhibitis etiam mulomedicis et medicis non omissis . . . in quantum mediocritas ingenii patitur plene ac breviter omnia enucleata digererem.*¹⁾ Idem non semel repetit sese multos, immo

1) In mentem venit praefatio Macrobiani, hominis et doctrina et ingenio Vegetio similis: sat. praef. § 3: *nec indigeste tanquam in acervum congestissimus digna memoratu etc.* cf. § 6. 7.

omnes scriptores evolvisse: 1, 17, 6. 2, 125. 1, 64, 2. 1, 17, 4. 2, 8, 1. Neque ipsum quoque de suo alia addidisse tacet: 2, 134, 1. 3, 6, 1.

Videamus qui fuerint isti auctores Latini¹⁾: nam Graecos sese adhibuisse ne ille quidem contendit. Licet elegantiam sermonis desideret vel ordinem rerum incommodum vituperet, res tamen et remedia ex iis hausit. Sic enim ille de eis qui ante eum de eadem materie scripserant praef. § 2: *Licet proxima aetate et Pelagonio non defuerit et Columellae abundaverit dicendi facultas. verum alter eorum cum rusticae rei praecepta conscriberet, curas animalium levi admonitione perstrinxit, alter omissis signis causisque morborum tam magnae rei fundamenta neglexit. Chiron vero et Apsyrtus, diligentius cuncta rimati, eloquentiae inopia ac sermonis ipsius vilitate sordescunt. praeterea indigesta et confusa sunt omnia, ut partem aliquam curationis quaerenti necesse sit errare per titulos etc.* Magna sane et multa unicuique obicit, utique laudandus, si vitia illorum vel correxisset vel vitavisset. Nominat igitur: Columellam, Pelagonium, Chironem et Apsyrtum, neque invenio toto opere nominari alios²⁾ nisi duos, quorum nomina invito puto Vegetio relictas sunt: Farnax 1, 38, 10 et Celsus 4, 15, 4³⁾. Hos enim non ipsos ab Vegetio inspectos esse demonstrari potest. Atque ille quidem saepius inter auctores Hippiatricorum Graecorum laudatur; sumpsit Vegetius nomen ex eo unde totum descripsit, Chirone qui Farnacis auctoritatem illi particulae adponit p. 49, 29 Oder.

1) Talia scripta divulgata fuisse iam Varro saepius ait rer. rust. 2, 1, 23. 2, 3, 8. 2, 5, 18 [exscripta de Magonis libris]. 2, 7, 16. Deinde saepissime tractabatur a scriptoribus rei rusticae in capitibus de re pecuaria: Corn. Celso, Columella, Palladio aliis.

2) Columella: praeter h. l. nusquam; Pelagonius: 1, 17, 15. 2, 13, 3. 14, 2. 27, 3; Chiron: 1, 17, 16. 1, 37. 3, 8, 1. 27, 7. 3, 13, 2. 14, 1; Apsyrtus: 1, 38, 5. 2, 13, 4. 14, 5. 22, 1. 27, 1, 2; Vergilius citatur 1 praef. 8. 1, 56, 36.

3) Cf. Reitzenstein, *de script. rei rust. libris deperditis* (1884) p. 30 ss. 35.

Idem cadit in locum quo Celsus nominatur: nam totum fere librum IV purum putum esse Columellam mox videbimus; ex quo a Vegetio sumptum est nomen hoc uno loco, aliis potuit sumi: Veg. 4, 15, 4 = Col. 6, 14, 6. praeterea Col. 6, 5, 5 = Veg. 4, 3, 14. Col. 6, 12, 5 = Veg. 4, 10, 3. Igitur Vegetium secuti quos in praefatione laudat auctores tractemus, ita ut enucleemus quid Vegetius in suum usum converterit et quomodo curve vel mutaverit vel omiserit.

De Columella igitur Vegetius praef. § 2—3 iudicat *curas animalium levi admonitione perstrinxit*. et recte ille quidem: nam inter Columellae de re rustica libros XII de pecude agitur solo lib. VI eoque de bubus c. 1—26, de genere equino c. 27—35, de mulis c. 36—38. Potuit igitur ab eo qui totus in arte mulomedicina conscribenda versabatur non nisi strictim attingi: neque ullo loco Vegetius nominatim Columellam affert. At tamen haud pauca capitula integra ex Columella sumpsit in libro IV. Scimus ex praefatione huius libri a Vegetio amicos impetravisse ut postquam tribus libris de morbis curisque egit equorum¹⁾ etiam quartum adderet librum de curis boum deque sanitate boum servanda: *cedens itaque . . . voluntati ex diversis auctoribus enucleata collegi pedestrique sermone in libellum contuli* et q. s. Sequitur boum effusissima laudatio ab epitomatore (PMV) omissa. In qua quae ait de Iustitia (§ 6: *Iustitiam iumentorum caede violatam derelictis terris ad siderum remeasse consortium*) videtur sumpsisse ex Vergilio (georg. 2, 473) quem ut Columella sic etiam Vegetius amat citare. Sequitur more Vegeti dispositio duplex: primum quomodo sanitas iumentorum servetur (c. 1) deinde quomodo morbi agnosci sanarique possint (c. 2sq.). De illo primo capite non licet certum statuere auctorem: multa enim, ut fit, ipse expertus prodit, alia ex praeceptis de equis datis repetit (1, 56) alia denique

1) Aut enim ait *equus* aut *iumentum* vel *animal*: hinc oritur infinita in codicibus varietas modo genere posito masculino modo neutro.

cum Columella quodammodo consentiunt (§ 4. 1. 9. 11). Iam vero ut inde a capite II ad morbos boum transiit, certius possumus iudicare: iam incipit Columellam exscribere ita ut paene ad verbum repetat. Ac primum quidem quae de signis morbi exponit (4, 2, 2) repetit ex libri I cap. 1, 2, deinde ut inter initia subveniatur praecipiens (§ 3) ex libro 2, 139 sumit potionem istam adversus omnes morbos utilissimam (§ 4—5). Illo loco sic Vegetius *adversus universas infirmitates et morbos equorum vel boum*. Quid boves in mulomedicina? At cum istum librum II scriberet nondum in animo habebat peculiarem de bubus libellum scribere illo loco 2, 139; ergo retinebat *equorum vel boum* ex Chironis mulomedicina (497 p. 163, 11 *infirmitates omnium rotundae ungulae aut bovis*). Ex Chirone etiam Gargilius Martialis de cur. bo. § 10, isque ex eo quod Chiron habet *rotundae ungulae* selegit asinum, ut Vegetius equum. § 6 ex Columella VI 4 sumpta est ut §§ 8—11; § 7 aliunde inseruit, fortasse illud medicamentum (baccar. lauri, gentianae, aristolochiae, myrrae, betonicae) nihil est nisi notissima potio diapente, a Vegetio non semel laudata (cf. 1, 64), debuit sane quinta species esse non *betonicae* sed *rasurae eboris*. § 12 est iterum Columellae (VI 5, 1) et § 13. Sed vide quemadmodum Vegetius omnia digesserit: incipit cum Columella, deinde ad suos thesauros redit et ex lib. 2, 149, 2 medicamentum adponit¹⁾ et ex § 5.²⁾ Tunc rursus sumitur Columella § 15 cui immiscet propter morbum maleum nonnulla ex 1, 17, 3: neque minus proximi capitis 4, 3, 1—5 ex libro primo (c. 3—9) sumpti sunt. 4, 3, 6 est Columellae itemque 8. 10. 12—14.³⁾ Quae sequuntur c. 4—25 tota sunt Columellae lib. VI c. 6—19. Ne longus sim huius rei studiosum relego ad epistulam ad Iul. Pontederam datam a Morgagno [apud Gesnerum

1) Sumptum ex Pelagonio c. 137.

2) *Gisni* illud 4, 2, 14 optime explicatur ex Pelagoniano *cyphi* v. *Ihm* ad Pel. 138.

3) § 7 de eryngio herba ex 1, 17, 14. de § 9 et 11 res incerta.

p. 1232sq.] qui commodè Vegetium et Columellam iuxta posuit demonstravitque quomodo alter ex altero possit corrigi: quarum coniecturarum haud paucae per codices confirmantur, ut 4, 4, 5. 9, 2. 10, 1. 10, 3.

Ut certum est Columellam fere solum fuisse fundamentum libri IV, ita non minus videtur certum, eundem Vegetio ceteros libros componenti nihil suppeditasse. Sunt enim ex Pelagonio quae cum Columella consentiunt: nec mirum, quoniam Columella non minus a Pelagonio, quam hic a Vegetio compilatus est¹⁾: igitur Veg. 2, 45, 1—3 = Pelag. 43 (Col. 6, 30, 6); V. 2, 79, 23 = Col. 6, 30, 4 = Pelag. 162; V. 2, 122, 8 = Col. 6, 31, 1 = Pelag. 108. 109.

De Pelagonio igitur quaerendum erit, si volemus indagare quomodo Vegetius libros I—III composuerit. Et hoc quidem in Pelagonio gratissimum accidit quod habemus et editionem accuratissimam et commentarium subtilissimum, ut nihil fere possit addi: erubescerem sane rem absolutam retractare, nisi novum quoddam idque gravissimum et ad Pelagonium et ad Vegetium rectius aestimandum his temporibus accessisset: Chironis dico mulomedicinam, quae iam ante hos sedecim fere annos detecta²⁾ nunc demum in lucem prodiit per Oderi diligentiam atque eruditionem.³⁾ Haud igitur alienum puto de Pelagonio iterum disputare.

Pelagonio quidem laudat Vegetius abundare dicendi facultatem; sed (praef. § 3) *omissis signis causisque morborum tam magnae rei fundamenta neglexit*: id quod iure offenditur (Ihm p. 19). Citatur P. a Vegetio: 1, 17, 15 = Pelag. c. 18; 3, 13, 3 = Pelag. 390; 3, 14, 2 = Pelag. 491; 3, 27, 3 = Pelag. 423: sunt omnia remedia, nulla signa causaeve. At Pelagonium permultis aliis locis a Vegetio esse compilatum, nec Ihmium fugit. Quod Pela-

1) Cf. Ihm, Pelagon. p. 19. 241 sq.

2) W. Meyer, acta ac. Monac. 1885 p. 395. Ihm, Mus. Rhenan. 46 p. 376. Pelag. p. 14.

3) Claudii Hermeri mulomedicina Chironis ed. Eug. Oder, Lips. 1901.

gonius dicendi facultate abundabat ob eamque causam vehementer placebat Vegetio, is non multa mutabat, sed totum atque integrum operi suo inserebat, scil. quem in locum quaeque quadrare videbantur omnia in ordinem digerenti. Eos tantum promam locos quibus ipse Vegetius aliquo modo novum indicare videtur auctorem. 2, 47, 3 *praeterea*, § 4 *alii nonnulli* quae sunt Pelagoni c. 228—30. 232. Nam quae antecedunt § 1. 2 sunt Chironis c. 50. 48. — 2, 79, 20. 21¹⁾ sumpsit verba ex Pelagonio, is vertit ex Apsyrto, Hippiatricorum scriptore praestantissimo.²⁾ Iam quod sequitur apud Pelagonium 153 remedium *ad eos qui non meiant* Emeriti mulomedici Vegetius (§ 21) sic affert: *aliquanti ros marinum decoquunt*.³⁾ ut solet nomen suppressens. — 2, 88, 14 legitur *alii auctores*: § 1—13 ex Chirone sunt, 16 et 17 ex Pelagonio (294, 299, 297): tamen Vegetius *plerique auctores asseverant* tanquamsi re vera omnes evolvisset auctores. Neque quod § 14 legitur *alii auctores* ipsum per se indicat novum auctorem hinc esse adhibitum, potuit etiam ex fonte generali esse retentum, ut paulo supra § 8 *aliquanti dixerunt* ex Chirone 320, *alii quidam* (Hippiatr. 120 τινὲς δὲ). At § 14 apud Chironem non invenitur: nam is quaecunque habet de curis animalium roborosorum, ea habet noster § 1—13. Iam evolvamus Pelagonium: non habet inter curas huius morbi! Sed recte Ihmius p. 178 monuit cohaesisse olim hoc caput XXIII (medicamina ad robur) cum cap. XVII (ad opisthotonos); nunc seponuntur intermissis cap. XVIII—XXII quibus materies longe diversa tractatur: de opisthotonis agit Veg. 2, 111: invenies totum sumpsisse ex Pelagonio⁴⁾, ut solet melius ordinatum: § 1 signa =

1) Testimonia commode habes apud Oderum p. 150, 151.

2) De quo v. Ihm, Pelag. p. 6. — Hoc uno exemplo pro multis si comparas versionem latine factam a Chirone et a Pelagonio cognoscere possis quam recte iudicaverit Vegetius de utriusque copia dicendi.

3) Quod sequitur *alii cimices* . . rectius in L legi *cimicem etiam Pelagonius* confirmat.

4) Nam quae Chiron 462. 463 habet de hac re adeo sunt

Pelag. 267; § 2, 3 causae = Pelag. 270 ita ut primum enuntiatum e Pelag. 268 anteponat¹⁾; § 4—14 curae = Pelag. 268, 269, 272, 273, 275: vides non omnia a Vegetio esse repetita; itaque conferas velim

Veg. 2, 111, 12

Nonnulli iam validioribus de cervice sanguinem detrahunt. pleriq. in balneum ducunt | calidissimis potionibus curant, i. lasare, cymino, aniso, oleo, baccis lauri, ex quibus cotidie . . . ministrant.

Pelag. 271, 272

.. Eubuli . . . sanguinem de cervice detrahe et aut in balneo sudet [aut unctionibus iis curato quae calefaciant corpus: inde bacas lauri cum nitro et lacte caprino decocto cum melle et ruta et pipere albo et cum suo sanguine potionabis. (272) . . . Emeriti: ante omnia cauteriari oportet] et prosunt calidae potiones aut laser etc.

Vides Vegetium ita duo Pelagoni capita contraxisse ut alterius retineat primam, alterius secundam partem: nec te puto fugiet quae illic omisit Vegetius, illum iam inseruisse loco unde digressa est disputatio 2, 88, 14 paucis sane mutatis vel aliunde additis. Nam quae Pelag. habet *unctionibus iis curato quae calefaciant corpus* Vegetius fusius exponit: nam non semel praecipit ut sanguine detracto et cum aceto oleoque permixto vel aliis medicamentis²⁾ corpus perungatur. Idem Pelagonius c. 269 p. 88, 13 iusserat *hieme stabuletur calido loco*, Vegetius ubi locum repetit (2, 111,

pauca ut ne conferri quidem possint: unum ex multis exemplis, Vegetium auctores — Pelagonium et Chironem — perscrutatum semper praeferre eum qui plura exhibet.

1) *Quod genus passionis hieme curare difficile est, aestate autem si diligentior fuerit cura obtinebis* Veg. *Curari autem eiusmodi genus passionis hieme difficile est, aestate si diligentior fueris, obtinebis* Pelag.

2) 1, 22, 9. cf. 1, 10, 7. 1, 17, 13. Pelag. p. 72, 21. 73, 11.

11 = Pelag. p. 88, 6—8. 14—16) ipsum hoc praeceptum omisit: credo quia sese hoc iam iussisse 2, 88, 14 meminerat.

Paulo accuratius hoc caput tractavi ut possit cognosci quem ad modum Vegetius in digerendis fontibus rem egerit: similem compositionem saepius invenies, sed ne longus sim luculentiora tantum afferam.

2, 90, 1 quod affert *alios auctores* asseruisse ad Pelagonium c. 211 pertinet usque ad § 3 *offertur ad edendum*: quae sequuntur, est c. 215 altera pars.

2, 92, 7 *alii auctores* est Pelagonius (c. 212). § 1—6 = Chiron 307, 310.

2, 104, 1—2 quae habet Pelagonius nomina medicorum (186, 187, 185: Celsus, Florus, Pelagonius), Vegetius tacuit suppositis *quibusdam, alii, plerique*.

2, 111 = Pelag. 268ss. e quo etiam *multi* § 5 = p. 87, 11 retinuit.

2, 112, 1—5 sunt Chironis (c. 376—379), deinde in manus sumpserat Pelagonium quaeque ille de equo lethargo habet addit pauca: 363—65 p. 105, 5—22, omissis scil. signis morbi quae iam ex Chirone habebat melius exposita.¹⁾

At in digerendis medicaminibus non fugit errorem: quod enim affert Pelagonius 364 *Flori* medicamentum Vegetius praecedenti adiunxit non memor sese idem iam ex Chirone adposuisse § 4; conferas enim

Veg. 2, 112, 4	Chiron 378	Veg. § 7	Pelag. 364
<i>herbam Artemisiam contunsam et cribratam dabis cum lixivii sextario et olei cy. II per triduum</i> <i>quarto die</i>	<i>herb. A. contusam et cribratam dabis ex cinericiasext. I; ex eo et oleo c. II. per triduum uteris</i> <i>intermittes</i>	<i>h. A. tunsam cum oleo et modico lixivio dabis ad cornu</i>	<i>h. A. tunsam <cum> oleo et modico l. dabis per cornu.</i>

1) Prae Chirone sane Pelagonius *signa causasque* omisisse videbatur (Veg. praef. § 3): tam ille accurate exponit. Signa ex Pelagonio Vegetius non sumpsit nisi 2, 91, 1 (P. 210) et 2, 111, 1 (P. 267) quibus locis Chiron nihil habebat et 2, 121, 2 (P. 130).

Similis repetitio ex duplici fonte nimis sedulo congesto invenitur 2, 121, 1. 2: his enim ponuntur signa morbi strophii, semel ex Chirone (c. 414 p. 127, 3—10 = Veg. 2, 121, 1), semel ex Pelagonio (c. 130 = § 2).¹⁾ Quod deinde *alios* fecisse Vegetius affirmat § 3, non minus est Pelagonii (c. 135).

Inter ea quae sequuntur capita tota sunt Pelagonii 2, 129, 9 — 2, 137, 2: c. 72—113²⁾; quod Pelagonius ipse sese invenisse gloriatur (c. 102 *apopiras Pelagonii*) id ait Vegetius 2, 132, 6 *experimento probatum esse* nomine Pelagonii dissimulato.

Agmen claudat exemplum ad Vegeti rationem cognoscendam gravissimum 2, 143. Nam prima elocutio est Chironis [514 p. 168, 15] quae continet signum morbi, sequitur remedium ex Pelagonio 283: sed vide sis quam mutatum

Pelag. 283:

Veg. 2, 143, 1

prodest terram formicarum cum vino faucibus infundere aut ipsa vulnera confricare. sed et verba religiosa non desint quem (Solem) hoc modo, cum terram talparum coeperis tollere, invocabis . . .

t. f. cum vino miscere et dare per f. vel certe de ipsa terra frequenter vulnera confricare. ad quas causas etiam t. t. creditur posse prodesse.

Totum apud Vegetium intellegi non potest incantamentis omissis. Adeo Vegetius praecantationes reformidabat: *anicularum more* tale remedium a quibusdam afferri (1, 39, 2) *cum animalia sicut homines non inanibus verbis sed certa medendi arte curentur* (2, 108, 2).³⁾

1) Ubi Pelagonius *si fortior fuerit strophus*, quod non recte apud Vegetium quoque restitui iubet Schneiderus: *si strofusus fuerit* vulg., *si strofus* f. L. et hic quidem recte, nam § 3 deum est *si vero fortius venter induruerit*.

2) Recte Veg. 2, 129, 9 *prope omnes* (potiones) inseruisse sese ait: omisit enim Pelagonii cap. 78—81, 83, 112.

3) De Pelagonii incantamentis cf. c. 121, 126, 278, 283. — Chiron c. 574, 855.

De tertio fonte, Chirone et Apsyrtus, Vegetius sic indicat (praef. § 3): *diligentius cuncta rimati eloquentiae inopia ac sermonis ipsius vilitate sordescunt; praeterea indigesta et confusa sunt omnia*. Hoc igitur vult: melius disponere materiem ab istis collectam elegantioreque sermone tractare. Videamus qui sint isti auctores. Atque Apsyrtum quidem scimus scripsisse *ἐπιατρικὸν βιβλίον καὶ φυσικὸν περὶ τῶν αὐτῶν ἀλόγων* (Suid. s. v. cf. *Ihm* Pelag. p. 6. Mus. Rhen. 47, 312 ssq.).¹⁾ Is liber fundamentum erat collectionis Hippiatricorum incerto tempore (cf. *Oder*. Mus. Rhen. 45 p. 61) factae. Scripsit post a. 334: ipse enim tradit sese [sub imp. Constantino Suid.] ad Istrum contra Sarmatas militavisse (a. 332—334). Quem imitatus haud ita multo post Pelagonius (*Ihm* p. 15 sq.) epistolarum forma ad amicos praecepta de cura equorum composuit ita ut Apsyrtum potissimum usurparet (l. c. p. 16). Pelagonius igitur Graecum adhibuit scriptorem et in sermonem latinum vertit. At quid statuamus de Vegetio? Certe non potuisse illum iudicium illud de sermone ferre, nisi Apsyrtum habebat latine scriptum; accedit quod ipse se de Latinis tantum auctoribus sua hausisse dixit (supra p. XXVII). At quem excutit et affert est Apsyrtus ille Graecus, tam congruunt ad verbum Apsyrtus graecus et Vegetius latinus: igitur inter Pelagonium et Vegetium conicias factam esse illam versionem²⁾, cuius horrescit Vegetius vilitatem sermonis et eloquentiae inopiam³⁾; sane praefatiunculas illas,

1) Adde testimonium in lexico quodam cod. Vind. gr. 284 s. XV servatum [Ludwich, *Homerische Batrachomachie* p. 480]: fol. 72^r *Α.... φιλοσοφὸς ὁ ἄριστος ἦν; καὶ πολλοὺς βιβλίους ἐν τῇ ἰατρικῇ καὶ φυσικῇ ἐπεμνήσθη*. legitne haec Vegetius et propterea vilitatem sermonis recognovit? De tali sermonis excusatione in prooemiis sollempni cf. *Norden, Antike Kunstprosa* p. 595, 1.

2) Circa a. p. Chr. 375.

3) Sed iam Apsyrtus genuinus inopiam sermonis excusat: Hipp. p. 1 *ἐν ᾧ (βιβλίῳ) μὴ ἐπιζητήσεως λογιστέα, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς πείρας φυσικὴν ἐμπειρίαν ἐπίγνῳσι*. legitne haec Vegetius et propterea vilitatem sermonis recognovit? De tali sermonis excusatione in prooemiis sollempni cf. *Norden, Antike Kunstprosa* p. 595, 1.

quas libris praemittere amat hic haud quadam elegantia carentes, ille non habet.

At habemus apud Vegetium coniunctos Chironem et Apsyrtnum. Nomine Chironis centauri libellus de mulomedicina graece scriptus ferebatur, ut testis est Columella I praef. § 32: *in pecoris cultu doctrinam Chironis ac Melampodis et in agrorum solique molitione Triptolemi aut Aristaei prudentiam*¹⁾ enumerans, quas vix possit consequi agricola perfectus, contentus si latinos — Tremellios Saser-nasque et Stolones — usu aequavisset. Huic igitur anonymi operi quod Chironis nomen mentitum est²⁾, cum aliorum tum Apsyrtni mulomedicina erat adiuncta cum in vernaculam linguam verteretur, vel — quod minus probabile videtur — is qui vertit utriusque corpus in unum volumen contraxit. Versionis istius Hippiatricorum, quae ferebantur s. IV, latinae unum nobis exemplar esse servatum iam supra p. XXXI monui. Est cod. Monacensis 243; chartaceus, s. XV negligentissime exaratus. Titulus varie scribitur: lib. I p. 20 Od.: *Chironis Centauri liber I expl.*; lib. II p. 36: *Chironi centauri veteriniani lib. II*; lib. IX p. 287: *Chiron centaurus et Absyrtnus*; lib. X p. 291: *Claudius Hermeros veterinarius*.³⁾ Habemus igitur mulomedicinam X librorum, a Claudio Hermerote quodam incerto tempore post Vegetium digestam vel suppletam.

Hoc opus esse id, quod Vegetius intelligi voluit, inde probatur quod prorsus inter se consentiunt Vegetius et Chiron ille.⁴⁾

1) Cf. *Suid.* v. *Χείρων*. In cod. Leid. quodam scriptum est *Medici herbarium Apulei Platonici traditum a Chirone centauro magistro Achillis* cf. *Mus. Rhenan.* 23 p. 189, *Rose anecd.* II 122.

2) Chironem fuisse mulomedicum quendam contendit *Oder*, *Chir.* p. XV: cf. *Archiv f. lat. Lexicogr.* XII p. 401 ss.

3) Similis codex olim Godofredi Thomasii Norimbergensis fuisse fertur: cf. *Ihm Pel.* p. 14, *Oder* p. VII n. 1. Enumerantur enim codices hi: *Chironis Centauri*, *Absyrtni* et *Cl. Hermerotis de arte veterinaria libri X*, *Oliverii Neapolitani de equis*. *Vegetius de mulomedicina cum glossario*. Et hic quidem codex nunc est Gothanus cf. supra p. XVI. De codice Chironis nihil constat.

4) Obiter hoc moneam: id quod primum sperabatur (*Archiv f. lat. Lexicogr.* X p. 413 ss.) habuisse nos scriptorem quasi se-

Citatur Apsyrtus a Vegetio his locis:

1, 38, 5: *Aps. . . prodidit medicinas: si equus, inquit, coactus de via venerit oculi eius intus habebit vel versabuntur, spirat calidum frequenter atque suspirat, et auriculæ huius ac reliquum corpus extensum erit.*¹⁾

Quæ restant Apsyrti a Vegetio citati non leguntur nunc in Chirone:

3, 13, 4 *compositio pulveris quadrigarii*²⁾ — nisi c. 827 huc trahere mavis —

3, 14, 5 *caustici compositio*

3, 22, 1 *comp. anacollematis*

3, 27, 1, 2 *collyria*: neque eadem leguntur in Hippiatricis graecis. Videmus igitur et librum Apsyrti fuisse pleniorum quo tempore versus est et Claudium Hermerotem nonnulla omisisse.³⁾ Neque aliter de Chirone res est:

1, 17, 16 *Chiron vero centaurus* . . .⁴⁾ (antecedit Pelagionius): est Chironis c. 199 sed additur a Vegetio *melle* ex cap. 200 (= 812).

3, 8, 1 nomine Chironis idem remedium ponit quod 1, 56, 17 sine nomine; brevius legitur Chir. c. 201

3, 13, 2 non legitur in cod. Monac.

3, 14, 1 = Chir. 902, 3

3, 27, 6 est c. 534

3, 27, 7 *aliud quoq. simile composuit* = 36 (idem est 2, 22, 7: ibi ex Pelagonio sumptum).

milatinum quique latinam linguam ostendat ad linguas q. d. Romanicas delabentem, ea spes prorsus fefellit. Sunt vitia codicis, non auctoris; ille enim erroribus scatet innumerabilibus, cf. *Archiv XII* p. 403.

1) Apsyrtus ipse sic c. 157: *si e. de via coactus venerit o. eius intro erunt sive v. et spirat c. crebre et oculos tensos habebit et auriculas et r. c. extensum erit et suspirat graviter.*

2) Etiam Chironis compositio a Vegetio § 2 allata non invenitur: nam quæ nunc apud Chironem c. 842 legitur, est Pelagionii (c. 890) ex quo etiam Vegetius hausit 3, 13, 8.

3) Nisi forte codex lacunosus est: p. 60, 27 Od. *sicut in alio libro docui*: at nunc nihil legitur.

4) Codex L, qui habet *Chiron V. C* nostrum ad clarissimum promovit.

Iam ad ceteros locos a Vegetio ex Chirone et Apsyrto sumptos transeamus. Initio libri primi Vegetius a proposito stetisse non videtur: nempe morbi mallei genera VII sic dividit ut primum (c. 3—9) signa, deinde (c. 10—16) curas exponat; id quod etiam Chiron fecit: c. 168 ss. 187 ss. Quae sequuntur Vegetius partim Chironi partim Pelagonio debet.¹⁾

Iam de sanguinis detractioe agens Chironem ab initio evolvit 1, 21—28 = Chir. 3—38. Quomodo Vegetius Chironis collectanea digesserit, ex 2, 12 potest cognosci. Vegetius solito ordine de insania agit: primum signa, deinde curae. Apud Chironem, ut solet in collectione plurium scriptorum fieri, saepius idem repetitur velut quinques habet signa, ter ex Sotione. Vegetius igitur elegit signorum partem ex Policlecto c. 288 p. 85, 23—27, partem ex Sotione c. 290 p. 86, 16. 292 p. 86, 29. curas hoc ordine: § 2 = c. 284. 291. 293. § 3 = 291. § 4 = 289. § 5 = 286. § 6 = 288.

3, 22, 1—3 = Chir. 85, 86; quem excipit Pelagonius: 4—15 = Pelag. 412—34; iam pergit Chironem assumere 2, 23—30 = Chir. 87—98.

Talem in modum Vegetius modo Chironem adhibuit modo Pelagonium. Ad illustrandam Vegetii rationem etiam alia proferam:

2, 79, 19 *ad urinas inventus est qui affirmaret*. Scimus ex Apsyrto et Pelagonio (*Oder, Chir. p. 147*) fuisse illum Magonem Carthaginensem, sed Chiron non intellecta verbum ex verbo exprimens tales profert ineptias: *et hoc quod a rusticis magis inventum est non praetermittamus quod appellant ostium charcedonium*. Non mirabimur id a Vegetio spretum esse, quem exemplar Graecum nusquam inspexisse vel ex hoc loco facile apparet.

2, 88, 9 *ex supra s. causa saepe plures constat esse sanatos*: nam

Chir. 320 affirmat *ego tamen ex cura s. s. saepissime plures sanavi*.

1) Singula ex indice editioni nostrae addito facile colligas.

Interdum fit, ut Vegetius dormitet:

Veg. 2, 118, 3 *aliquanti suis non vetulae sed novellae sanguinem . . degerunt*

Chir. 406 *nam multi auctores dixerunt hoc vitium causam non habere hoc dare ei debebis: scrophae sanguinem, sed novellae, non vetulae . .*

Vegetius igitur ad remedium properans multa omisit, ut *aliquanti* illud nunc non habeat quo referatur. Et sescenta alia similia possunt colligi.

Iam ut paucis comprehendamus quae disputata sunt, de opere Vegeti hoc videtur statuendum. Ipsius Vegeti non sunt nisi praefationes et paucula hic illic adspersa, fontes habebat tres: Columellam, cui totum fere librum IV postea adiectum debet, Pelagonium, versionem Hippiatricorum latine factam: et hos quidem sic adhibet ut quaecunque ei vel melius dicta vel fusius exposita videbantur; in usum suum verteret; ordo sane, quo morbi et curae commemorantur, ab ipso Vegetio excogitatus est.

Pauca addam quid ex fontibus a Vegetio paene ad verbum exscriptis ad codices Vegeti aestimandos redundet: nam repraesentant nobis Pelagonius et Chiron textum ut ita dicam Vegeti antiquissimum. Conferamus igitur eos locos quibus omnes testes nobis servati sunt i. praeter Chir. et Pelag.: cod. L — ut recensiois plenae testis integerrimus — et cod. P classis epitomatorum dux.

1, 13, 1: ed. pr.: *claudicabit alternis pedibus diversis, modo prioribus modo posterioribus*; F cl. *modo de pedibus prioribus modo de post. diverso modo*; LP *claudicabit p. diversis modo post.*; AG cl. *de pedibus pr. diverso modo iam conferas*

Pelag. 14 cl. modo de prioribus modo de posterioribus; Chir. c. 177 p. 55, 6: *ab ipsis post. partibus*; Hipp. 26 *χωλαίνει τοῖς ἔμπροσθεν*.

Vides igitur codicem F solum habere plenum textum et a Pelagonio comprobatum et ipsius Vegeti repetitione 4, 3, 2.

1, 14, 6 *ut facilius digerat morbum* omnes praeter PMV qui *ut f. d. cibum*, sed Chiron 181 p. 56, 9 *morbum*.

1, 16, 7 omnes fere codices omittunt extremum enuntiatum *pulli tamen beneficio aetatis evadunt facilius* etc.: habent AG et ed. pr.: non est apud Chironem c. 196 qui plane contraria tradit p. 60, 6: *quamvis difficiliter pullamina ex ea causa liberentur*.

Sed prae ceteris codicis L lectiones ex fontibus comprobantur:

1, 19, 3 *origanum asium oleum aspaltum* . . L. *origano asinali et aspalto* . . Chir. 190 p. 58, 20. *or. asium mentam asp.* ed. pr. AG. *or. allium* PMV.

1, 22, 5 *acontidiet id est erumpat* L, ceteri *erumpat*¹⁾, sed Chiron 9 p. 6, 25 *acontidiet*.

2, 37 *rutae unc. I* = Chir. 325 (= 550) et codd., praeter AG et ed. pr. qui *erucae*.

4, 10, 1 solus cod. L plenum habet textum, ut comprobatur Colum. 6, 12; itemq.

4, 12 = Colum. 6. 14. cf. etiam 4, 21, 2 = Col. 6, 17, 2.

4, 23, 2 = Col. 6, 17, 8. 4, 24 = Col. 6, 18.

2, 66, 2 si *mercurius* [*vermiculus* vulg.] in dorso putredinem fecerit L ed. pr. cum Pelag. c. 180.

2, 69, 1 *sub renibus* L Chir. 470: *in ren.* cett.

2, 79, 17 *in scapi ipsius foramine* L Pelag. 461; in *veretri i. f.* substituunt cett.

2, 86, 4 <*mittis ei sudis et post sanitatem*> *vulnerum utere cautere*: < > suppl. cod. L et Chir. 492 p. 161, 27.

2, 112, 8 *acori Pontici* L. Pelag. 365; *afronitri* vel *triti* P. rell. codd.

ut 2, 116, 2 *arasi* L (i. *asari* Pelag. 288) ceteri *anisi*.

2, 117 solus L: *in unum contundes cum vino*: cf. Pelag. 384. ceteri: *in uno cum vino*.

1) Similiter pro verbo ignoto cod. P 1, 26, 4 *exire*. 1, 27, 2 *egrediatur*.

2, 131, 6 solus cod. L omnes potionis species exhibet cum Pelag. 95.

2, 135, 4 *stercus suillum* L Pelag. 353, *st. ovillum* cett. codd.

Ex his quorum numerus facile potest augeri exemplis unicuique credo apparebit quanto meliorem textum cod. L nobis praebeat quam codices ceteri: hunc igitur in textu restituendo ducem potissimum sequi debebimus; qui utinam ne tam lacunosus ad nos pervenisset!

P. VEGETI RENATI
DIGESTORUM ARTIS MVLOMEDICINAE LIBRI

L = codicis Corbeiensis apographon Leidense, Voss. L. F. 71
s. XVI

S = cod. SGallensis rescriptus s. VI

A = cod. Vatic. 4438 s. XIV, cuius apographon

G = cod. Goth. B n. 175 s. XV hic illic affertur

F = cod. Laur. 45, 19 s. XIV

Ven. = cod. Marc. lat. class. VII cod. 24

P = cod. Paris. 7018 s. XIV

M = cod. Laur. 45, 18 s. XV

V = cod. Vindob. 115 s. XV

Chir. = *Chironis mulomedicina* ed. Oder, Lipsiae 1901

Pel. = *Pelagonius* ed. Ihm, Lipsiae 1892

Col. = *Columella* ed. Schneider, script. rei rust. tom. II

ed. pr. = editio princeps Basil. 1528

Samb. = editio Sambuci Basil. 1574

Gesn. = Gesner

Schn. = Schneider

CAPITULA LIBRI I.

1 Quibus signis aegritudo animalium cognoscatur. 2 Quot sint genera morborum. 3 Signa morbi humidi. 4 Signa morbi aridi. 5 Signa morbi subcutanei. 6 Signa morbi articularis. 7 Signa morbi farciminosi. 8 Signa morbi subrenalis. 9 Signa morbi elephantiasis. 10 Cura morbi humidi. 11 Cura morbi aridi. 12 Cura morbi subcutanei. 13 Cura morbi articularis. 14 Cura morbi farciminosi. 15 Cura morbi subrenalis. 16 Cura morbi elephantiasis.	17 Causae et curae generales morbi malei. 18 Potio anniversaria physica. 19 Compositio suffimentorum contra morbum maleum. 20 Alia compositio suffimentorum vehementior. 21 De ratione flebotomi. 22 Quae diligentia adhibeatur in sanguinis detractioe. 23 Castrata animalia non deplenda. 24 Admissum facientes non deplendos. 25 In quibus passionibus et ex quibus locis sanguis sit auferendus.

3 de morbo h. *P* || 4 de m. a. *P* || 9 16 elephantiosi *A* || 9 elephantiotis *P* || 16 elephantosis *P* || 17 maleus *A* || 18 universaria, *marg.* universa *A* universalis *PM* (*corr. M²*) || 19 20 fomentorum *A* form- *PM* (*corr. M²*) || 19 morbum illum *PM* (*corr. M²*) || 20 ad lustranda animalia quae et fascinum tollit *add. ed. pr.* || 21 flebotomiae *P* || 22 adhibenda flebotomia *P* adh. flebotomo *M* || 23 sunt *add. A* || 24 faciendum non deplendum *A*

26 De his qui ungulam cogunt, quomodo sanguis tollatur.	40 De aqualiculo i. stomacho.
27 De opisthotonis vulsis colicis strophosis et qui morbo subrenalitenentur, unde sanguistollendus sit.	41 De colo et coli dolore.
28 De ratione foci atque cauterii.	42 Cura longanonis et ilei.
29 De passione et curis febrium.	43 Causae et curae strophis.
30 De lassitudine quae videtur febribus similis.	44 De lumbricis cossis tineis et pediculis.
31 De febribus internis.	45 De clysteriis ad curam lumbricorum et tinearum.
32 Si in autumnno febrerit.	46 De calculosis iumentis.
33 Si aestate febrat.	47 De emphragma.
34 Si hieme febrat.	48 De ileo.
35 Si ab indigestione vel pletura febrat.	49 De dolore ventris.
36 Si ex vulnere oris aut faucium febrat.	50 De dolore coli.
37 De coactionibus i. de nimia lassitudine.	51 De dolore vesicae.
38 Quae genera aegritudinum de coactione nascuntur.	52 Cossi et lumbrici quae cura tollantur ad manum.
39 De diversis passionibus ventris.	53 De syncopatis i. confixis.
	54 De his qui sanguinem per nares emittunt.
	55 De infestatione sanguinis.
	56 Quae adhibenda est diligentia ut animalia sana perdurent.
	57 Potio aestiva.
	58 Potio hiemalis.
	59 Potio in autumnno et in vere praebenda.

26 de his quibus sanguinem in gula tollamus (*suprascr.* ungulam colligunt). alias qui ungulam cogunt vel eiecerint quomodo sanguis tollatur *A.* quomodo s. tollatur his qui ungulam eiecerunt *P* || 27 unde sanguis tollatur epitostomis de vulsis c. strophis et q. m. s. t. *P* || 30 febris *M* || 31 interaneis vel internis *A* || 32 in *om.* *M* || 34 36 *postea additum in PM* || 35 repletionem *P* || 37 coactionem *M* || 40 aqualico *A* || 43 causa et cura *G* || 44 cossis *A* || 45 cristeri *A* (*corr. A²*) *G* || 52 de cossilis et lumbricis *A* | ad manum *om.* *M* || 53 et c. *P* | sincolatis *A* || 59 in *om.* *P*

60 Potio omni tempore necessaria.	63 De dorso curando.
61 De difficultate urinae.	64 De potione probatissima diapente.
62 De stropho.	

CAPITULA LIBRI II.

1 De valetudinibus capit-
tis.	20 Ad album de oculo tol-
lendum.
2 De apioso.	21 De suffusione curanda
per nares.
3 De frenetico.	22 De diversis passionibus
oculorum.
4 De cardiacis.	23 De strumis iumentorum.
5 De rabioso.	24 De glandulis.
6 Qua observatione curen-
tur cyclo.	25 De pullaribus.
7 De cerebro commoto.	26 De fistula maxillae.
8 De capitis dolore.	27 De expositione fistulae.
9 De distensionibus.	28 De tumore faucium vel
capitis.
10 De apioso.	29 Si ex pletura sanguinis
fauces tument.
11 De rabioso.	30 De oncomate i. de tube-
ribus.
12 De insania.	31 De lingua incisa.
13 De chirurgia.	32 De gingivis et dentibus.
14 De auribus.	33 De osse fracto.
15 De pilis qui nascuntur
in oculis.	34 De cartilagine narium si
sanguis fluat.
16 De suffusione oculorum.	
17 De paracentesi oculi.	
18 De lunatico oculo.	
19 De staphylomate oculi.	

64 diapenton A

5 11 scabioso P || 6 a cibo A || 9 -nt- A -inct- M || 12 ca-
pitis *add.* A || 16 21 suffusione P || 17 percentensin A (percus-
sione *corr.* G²) paracentesis P || 19 fasciloma A staphiloma
oculorum P || 20 de albula de oculis tollenda P || 24 glandulis
ex glandibus *corr.* A et G || 25 pullatibus A || 27 expositio A ||
29 plenitudine P || 30 *incipit cod. L cf. p. X.* | nocomata A o. i.
om. P || 33 osso L || 34 nariufif sanguis fluant L

35 De palato si vena non clausurit.	51 De impetiginibus.
36 De genere et qualitate mucorum qui per nares fluunt.	52 De uligine i. dulcedine.
37 De cuferino i. cum post cursum sanguinem de naribus fundit.	53 De podagra iumentorum.
38 De polyposo.	54 De orthocolis sive stillosis.
39 De siderato.	55 De pedibus et ungulis.
40 De observatione flebotomi.	56 Si pulmunculum ex apertura fecerit.
41 De cervicibus.	57 Si exungulaverit iumentum.
42 De malandria i. de vulneribus cervicis.	58 De pedibus attritis sive mollibus.
43 De distillatione cervicis.	59 De dorso confirmando.
44 De dissolutione scapularum.	60 De dorso iam laeso curando.
45 De armis laesis.	61 Si pulmunculus nascitur in dorso.
46 De genu commoto.	62 Si vulnus fecerit.
47 De fractura articuli vel cruris vel coxae.	63 Ut pili renascantur.
48 De flegmine marmore vel mallonibus.	64 Ut pili ex albis nigri fiant.
49 De aquatilibus.	65 Ut albescant de nigris.
50 De pedibus reumaticis sive ventosis.	66 Si vermes fecerit animal.
	67 De cura lumborum.
	68 Quibus signis dolor renum indicetur.
	69 De internis musculis renum.

35 Si vina de p. non cl. *L* De palato si vena *cet. om.* *P* || 36 humorum *P* | fluunt *om.* *L* || 37 cuperino *L* de eo cui post c. *P* || 43 *om.* *A* cf. *ad II* 44 || 44 distillatione *AP* || 46 vel basi *add.* *A* de genuo muto *L* de motu genu vel basis *P* || 47 aut coxae *L* || 48 de f. armorum vel m. *L* de phlegmone et marmoreo et mallone articulorum et genuum *P* || 49 qualitatibus *P* et ozaenis *add. ed. pr.* || 50 reusacitis *L* renaticis vel *P* | ventosi *L* in *fine columnae* || 54 articulis *P* viraculis *A* | stilosi *L* || 56 exactum f. *A* || 59 conservando *L* || 64 ut p. albi nigrescant *P* De denigrandis pilis albis *AF* || 65 ut de nigris pilis albi fiant *P* ut p. n. albescant *A*. *Sequitur in quibusdam codd. lib. IV*

70 Si extalis exeat animali.	89 De hydropicis.
71 De dolore testium.	90 De fartosis qui cum
72 De tumore testium.	aquam biberint inflan-
73 Si natura revocari non	tur.
possit.	91 De tympaniticis.
74 Si iumentum sanguinem	92 De lienoso.
minxerit.	93 De emplectico.
75 De dysenteria.	94 De fragmatico.
76 Si otiosum animal san-	95 De eo qui aquam timet.
guinem mingat.	96 De spasmo.
77 Si animal sanguinem	97 De epilepsia.
vomat.	98 De eo qui aquam re-
78 Si percussa vena claudi	vomit.
non possit.	99 De sideratico.
79 De indignatione vesicae.	100 De a sole percussis.
80 De ventris fluxu.	101 De cruditate.
81 De verrucis.	102 De bulimo.
82 De vitiis coxarum.	103 De anhelitu.
83 De laccis gambarum.	104 De aestu.
84 De gamboso.	105 De paralytico.
85 De his qui tunduntur	106 De intrinsecus rupto.
a rotis.	107 De insania.
86 De syrmatice i. qui coxam	108 De pletura.
subito trahit.	109 De passione pulmonum.
87 De morbo alienato ex	110 De orthotonico i. pla-
quo resecta animalia mo-	torigido.
riuntur.	111 De opisthotonico.
88 De roborosis.	112 De lethargico.

70 stalis *L* extale *P* talis *A* || 71 *om.* *P* renum *A* || 73 na-
 turam revocare *P* || 76 od- *L* || 85 laeduntur *A* alliduntur *P* ||
 87 ex quo etc. *om.* *A* | refecta *L* arefacta *M* arescant a. m. *P* ||
 88 pubosis *P* || 90 fractosis *L* farcostis *A* farcosis *GP* || 93 im-
 pletico *L* impletico *A* pleuretico *P* || 96—98 *om.* *L* || 96 spas-
 moso *P* || 99 siderato *P* || 100 percusso *AP* || 102 bolismo *AP* ||
 105 paralisi *P* || 109 pulmonis *AP* || 110 de eieronica vel o. vel
 ortholistophico *A* de ortonico *P* || 111 de prepistatano *A* de
 epitostono i. a posterioribus frigido *P* || 112 de litargo i. sem-
 per dormiente *P*

113 De morbo regio.	132 Ad tussim siccam vel suspirium.
114 De bile.	133 Ad vomicam et tussim.
115 De bile arida.	134 De diversis potionibus.
116 De coli passione.	135 De scabie.
117 De vomica.	136 Si animal foeno malo laedatur.
118 De coriagine.	137 Si hordeo malo laedatur.
119 De sintexi i. de stomachis.	138 Ad fascinum.
120 De icterico i. albuginoso.	139 Remedium contra omnes morbos.
121 De stropho i. tortionibus.	140 Si animal laedatur dum accipit potionem.
122 De dolore iecoris.	141 Si animalia a venenatis bestiolis mordeantur.
123 De inflatione ventris.	142 Si buprestem comederit.
124 De intestini vexatione vel colo.	143 Si vipera percusserit animal.
125 De tussi omnis generis.	144 Si araneum comederit.
126 De tussi quae venit si quid faucibus haeserit.	145 Si phalangius percusserit.
127 De tussi ex perfrictione.	146 De mure araneo.
128 De tussi a colibus.	147 De scorpio.
129 De tussi ab interioribus.	148 Ad canis rabidi morsum.
130 De vulsis.	149 Si stercus gallinacium comederit.
131 De tussi quae ex humoris acerbitate generatur.	

113 rigido i. aurigine *P* || 119 de stomacho *A* de sintesi i. strio dolore *P* || 120 i. alb. *om.* *A* || 121 i. tortionibus *P om.* *A* || 124 vexatione *LP* vel colo *om.* *AP* || 125 de generibus tussis *P* de tussi *A* || 126 venerit *L* | in f. euenerit *P* || 128 aulibus *A* || 131 humorum *A* humoribus acutis *P* || 132 de tussi s. vel s. *P* || 133 vomica *A* de vomica cum tussi *P* || 135 iscauel *L* || 136 de eo si a. *L* | de f. *L* || 138 ad scinum *A* si fuerit fascinatum *P* || 143 vis *L* || 146 de morsu aranee *P* || 147 de scorpione ipsum mordente *P* || 148 de morsu canis rabiosi *P* || 149 gallinarum manducavit *P*

CAPITULA LIBRI III.

1 De numero et positione ossium.	19 Compositio traumatici.
2 De mensuris numeroque membrorum.	20 Compositio malagmae basilicae.
3 De numero et qualitate nervorum.	21 Compositio malagmae alia.
4 De qualitate venarum.	22 Compositio prima anacollematis.
5 De indiciis aetatis.	23 Compositio malagmae crudae.
6 De signis quibus agnoscitur patria.	24 Compositio malagmae ad uligines.
7 De temporibus vitae.	25 Malagma ad nervos.
8 De potione ad reficienda iumenta.	26 Compositio traumatici.
9 Ad tussim et vulsos.	27 Compositio collyriorum.
10 Ad cossos vermes vel tineas.	28 Cephalicum emplastrum ad claudenda vulnera.
11 Adversus omnia genera morborum.	Medicamentum consuetum.
12 Compositio suffimentorum salutaris.	Chlora medicamentum ad vulnera limpidanda.
13 Compositio pulveris quadrigarii.	De tetrapharmaco ad vulnera claudenda.
14 Compositio caustici.	Glicium ad vulnera sordida et cancrosa.
15 Confectio malagmae.	De ossoclari ad omnia ossicula.
16 Compositio collyrii fistularis.	De styptico ad vulnera humecta.
17 Compositio malagmae crudae.	
18 Compositio syncrismae.	

2 numero et qualitate m. A || 5 de indiciis et aetate equorum A || 8 potio A potiones P | curae vel causae dyapenton add. P || 12 om. P || 13 confectio A || 15 compositio AP || 28 quae sequuntur capitula habet sola ed. pr.

Medicamentum ad omnia
vulnera claudenda.

Implectoricum ad cava
supplenda.

Ad oculorum rupturas
et glaucomata.

De syncrisma aliud.

De lippariis.

Traumatici compositio-
nes variae ad varia.

Caustici compositiones
aliae ad diversa.

De malagmatis quibus-
dam.

Emplastrum quoddam.

De ceroto.

Fomentum ad tumores
vel quamlibet duritiam.

Potio hiemalis.

Potio aestivalis.

CAPITULA LIBRI IV.

1 Cura et medicina boum.	18 Curae morborum.
2 Expositio morbi malei.	19 De bubus radicandis.
3 Signa morbi malei.	20 De suffimentis.
4 Curae morbi mali.	21 Remedium ad cruditatem
vel fastidium.
5 De stagnandis bubus.	22 Facile aliud.
6 Carum boum.	23 De detractone sanguinis.
7 Ad fastidium.	24 De qualitate ventris.
8 Catharticum boum.	25 De ranis quae bubus
nascuntur.
9 Ad interna curanda.	26 De febre boum.
10 Ad tortiones boum.	27 Ad tussim boum.
11 Signa morbi humidi.	28 De apostema.
12 Signa morbi sicci.	29 De sanguinis clodica-
tione.
13 Signa morbi articularis.	30 Ad tumorem genuum.
14 Signa morbi subrenalis.	31 Ad scabiem.
15 Signa morbi farciminosi.	32 De tumore palati.
16 Signa morbi subcutanei.	
17 Signa morbi elephan-
tiasis.	

¹ capitula sunt in L, nulla in P. De morbis boum et primo de maleo cett. codd. qui numerant tanquam cap. I libri III; in quatuor capita de observanda boum sanitate, de morbis boum et primo de maleo, de cruditate, de febre distinguit ed. pr.

33 Ad contusuram cervicis.	41 Ad oculorum vitia.
34 De glabulis.	42 Contra lacrimas.
35 Si a vomere laedatur.	43 Ad sanguisugam.
36 De pedibus adtritis.	44 Descriptio machinae.
37 De armis laesis.	45 Contra sanguinis fluxum.
38 De prae fractis cornibus.	46 Ad luxaturam.
39 Ad vermes.	47 Ad lumbricos cossos et
40 De morsibus serpentum.	tineas.

CURAE BOUM EX CORPORE GARGILII.

1 Bovis si aegrotare coeperit.	10 Si iumentum stercus gallinacium comederit.
2 Ad tussim boum.	11 Ad abundantiam sanguinis.
3 Si bos collum subtorserit.	12 Ad infirmitatem iumentorum.
4 Ad intestinorum dolorem.	13 Ad scabiem iumentorum.
5 Ad scabiem boum.	14 Ad pituitas.
6 Ad sanguisugam.	15 Ad stranguriam.
7 Ad fastidium.	16 Ad morsum muris aranei.
8 Potio iumentorum.	17 Ad vermes necandos.
9 Ad glandulas.	18 Ad pedes attritos.

⁵ iscapplem *L* || 18 ~~EXPC.~~ DIVERSORVM ACTA IVMENTORVM *L*.

PROLOGUS.

Mulomedicinae apud Graecos Latinosque auctores non fuit cura postrema. Sicut enim animalia post hominem, ita ars veterinaria post medicinam secunda est. In equis enim ac mulis et adiumenta belli et pacis ornamenta consistunt. Sed quo minus dignitatis videbatur habere professio, quae pecudum promittebat medelam, ideo a minus splendidis exercitata minusque eloquentibus collata docetur in libros, licet proxima aetate et Pelagonio non defuerit et Columellae abundaverit dicendi facultas. Verum alter eorum cum rusticae rei praecepta conscriberet, curas animalium levi admonitione perstrinxit, alter omissis signis causisque morborum, quasi ad doctissimos scriberet, tam magnae rei fundamenta neglexit. Chiron vero et Apsyrtus diligentius cuncta rimati eloquentiae inopia ac sermonis ipsius vilitate sordescunt. Praeterea indigesta et confusa sunt omnia, ut partem aliquam curationis quaerenti necesse sit errare per titulos, cum de eisdem passionibus alia remedia in capite alia reperiantur in fine. Additur etiam quod studio lucri quaedam ita sunt compositae potiones,

sine titulo L.A. Publii Vegeti Renati viri illustris artis mulomedicine prologus *F Ven* (prolagus). Publii Vegetii viri illustris mulomedicinae prologus incipit *PMV* || 2 mulim- *P* || 4 veterinaria *in ras.* *P* veterrima *A* (corr. *A*²) *G* veterina *ed. pr.* || 5 enim *om.* *AF Ven.* *PMV* || 6 quo *L* quod *ed. pr.* *MV* quoq. *AF* quoniam *PA*² *vulg.* || 7 ideoq. *F* | a *om.* *P* splē dys *G* || 8 exercita *L* | que *om.* *APMV* || 9 libro scilicet *L* || 10 Colomelle *AF* corāmilleo *PM* caiomilleo *V* | dicenda *AF* | 10 et 12 alius *L* || 14 Cyron et Asurrius *L* || 15 c. iumentu *AG* corr. *G*² || 18 de *om.* *ed. pr.* || 19 inveniantur *AFP* *ed. pr.* | al. addetur *margo L* || 20 qui de st. *A* omissio lucri

ut pretium enorme contineant et curae taxatio aestima-
tionem animalis prope videatur aequare, ut plerumque aut
parci homines aut certe prudentes animalia sua casibus
dedant aut damnosam curationem dissimulent. His et 6
5 talibus rationibus invitatus cum ab initio aetatis alendorum
equorum studio flagrarem, hanc operam non invitatus arri-
pui, ut conductis in unum Latinis dumtaxat auctoribus
universis, adhibitis etiam mulomedicis et medicis non
omissis (nam mulomedicinae doctrina ab arte medicinae
10 non adeo in multis discrepat sed in plerisque consentit),
in quantum mediocritas ingenii patitur, plene ac breviter
omnia enucleata digerere causasque et signa morborum
omnium declararem. Nam si laus prima medicorum est 7
genus aegritudinis in homine reperire, qui passionem suam
15 et manu potest et voce signare, quanto magis in mulo-
medicina necessarium credetur genus aegritudinis nosse,
cum mutum animal proprium non possit indicare languorem
et ab imperitis ad opus aliquod laboremque cogatur, gemi-
numque subeat ex morbo et fatigatione discrimen, ut certe
20 neglectum inveterata aegritudine nequeat sero curari. Sic 8
ut Mantuanus poeta divino ore testatur: *morborem quo-
que te causas et signa docebo*. Absque dubio autem omnis

21 Verg. georg. III 440.

1 an. aest. *A* || 2 prope *om. PM* | ut] ac *L* || 3 pauci *LA*
periti *PM* | canibus *ed. pr. c. al. casibus A* || 4 dent *AF* dede-
runt *M* | et annos a curatione d. *L* et a damnosa c. d. *AFP* |
His et] Si is *A* his *F* || 5 inritatus *L* || 6 non *om. AF* | in-
vitus al. tatus *A* || 8 mulomedicinis *A* || 10 in m.] in *om. L* | in
plerisque] in multis plurimisq. *A ed. pr.* || 12 13 o. epitoma di-
gerere et declarare *L* congererem *cet. om. ed. pr.* plene ac bre-
viter o. epitomata dirigerem causamque et signa morborum
omnium declararem *AF* (leviter o. enucleata epitomata d.). ac
omnia breviter enucleata dicere causas et signa m. o. declarare
P || 15 significare *P* | in] et *P* || 16 creditur *PA ed. pr.* || 17 mu-
tum sit a. et non p. pr. i. l. *A ed. pr.* iudicare *FA (corr. A²)* ||
18 sic g. s. *ed. pr.* || 19 ex f. *P* | ut *L*, aut *vulg.* || 20 sero *om.*
L | sic *P ed. pr.* || 21 m. que et c. *ed. pr.* || 22 te *om. AFP*

- 9 cura nutabit, si genus passionis ignores. Ex inani persuasione illud generatur incommodum, ut honestissimus quisque erubescendum ac vile credat iumentorum nosse medicinam. Primum nullius rei scientia vilis est. Nam cum in humanae vitae conversatione aliud fugiendum sit aliud vero sequendum, non est perfecta sapientia, nisi quae
 10 utrumque cognoverit. Deinde, quis existimet erubescendum talem peritiam, quae damna submoveat? Nam sicut incolumitas iumentorum habet lucrum, ita eorum interitus afferre videtur incommodum, praesertim cum mancipia,
 11 quorum plebeia curatio non putatur, saepe vilioribus pretiis quam equi vendantur aut muli. Postremo circa equos, sive ad vehendos locupletes aptos sive in circi contentione victores sive in proeliis ut ita dixerim probatissimos bellatores, acerrimum studium amoremque constat esse dominorum. Nec immerito voluptati natum animal salutis
 12 gratiam meretur ab homine. Quis autem nosse curas iumentorum erubescendum putet, cum optima iumenta habere gloriosum sit? Quis vituperatur id posse curare,
 13 quod laudi ducitur possidere? Forte opera ipsa mulomedicorum videtur abiectior, notitia autem curationis non solum honestissimis, sed etiam disertissimis convenit, ut provisione et ordinatione sollerti curatis animalibus et

1 narrabit *marg.* mutabit *A* nutabit *al.* vacabit *F* uitabit *P* (*sscr.* vacabit) *M* (*margo* nutabit) | se *g. p.* ignori . . . *L.* ignores *F* ignoret *P.* ignoretur *ed. pr.* ingenerationes *A* | ex] etiam *A* ||
 2 eruditissimus *P* *h.* eruditissimus *F* || 3 esse *P* || 5 in *add.* *LP* ||
 6 sapientia *L* peritia *vulg.* | nisi utroque cognito *P.* qui utrumq. *L* qui lacunam habet usque ad c. 12. utraque *vulg.* quae *om.* *F* ||
 7 extimet *A* || 9 habentibus *P* *omisso* eorum || 12 c. e. *om.* *ed. pr.* ||
 13 vendendos *AF* | habitos *P* aptos *h.* *F* || 14 dicam *F* | probatissimi *P* *al.* promptissimos *A* in *marg.* || 15 acerrimumque *FA* (que *om.* *G*) | amoreq. *P* e *eras.* | .esse] habere *ed. pr.* || 16 aut saluti *ed. pr.* *P* *corr.* *P*² || 18 putat *FA* (*corr.* *A*²) *M* putet *P* ||
 19 hab. ium. *P* | vituperationi det *ed. pr.* vituperat id possibile curari *PM* || 20 dicitur *A* | forsā ipsa o. *ed. pr.* *A* || 21 videtur *F* *ed. pr.* videatur *A* videbatur *M* videbitur *P* | abiectio *AF* | non s. h. sed e. *om.* *P*, sed e. dis. *om.* *AF* || 22 ubi *M* || 23 solliciti auctores *A* (*corr.* *A*²) solliciti curatis *F* | et d.] et *om.* *A*

damnis careant et voluptatibus perfruantur. Sed alii 14 morbi sunt, qui ea tantum animalia, quae occupaverunt, vexant, alii etiam ab uno vel paucis coeperunt, in plures, qui pariter stabulantur vel aluntur, et in totos saepius 5 greges saevissima contagione transmigrant, ut quamvis sanum animal intra breve tempus alienae aegritudinis afflante vicinia repente depereat. Rectius est ergo eorum prius 15 morborum et signa et causas praedicere curasque monstrare, qui quodam transitu pluribus nocent. Nam adversus 10 maiora dispendia maiorem sollicitudinem oportet impendi. Prima igitur iumentorum utilitas est domini vel procura- 16 toris vel pastoris ipsius amor atque diligentia. Comes enim semper est affectionis industria, et incolumia cupimus quaecunque diligimus. Domita animalia aut praese- 15 pibus aluntur aut pastu, indomita latioribus nutriuntur in saltibus. Cotidie ergo vel frequentissime speculari convenit habitum iumentorum, nam diligentibus morbus ipse se prodit.

1 utantur *FA* || 3 alii licet ab uno coeperint in plures qui pariter in eodem stabulo aluntur *P* alii etiam ab uno vel paucioribus quae pereunt in plura quae *ed. pr. vulgo.* || 4 a toto s. grege *FA* || 5 sepiissima *FA* || 7 ergo est *P* || 8 m. causas et s. *P* prius eorum m. c. et s. *F* || 10 imponi *FA* || 12 sive pastoris *P* || 13 et *om. FP* | semper cup. *FP* || 15 alimus *P* || 17 non d. *A* nam non *F* | morbis *A* | ipse prodit *P* i. procedit *FA* *Sequuntur capitula libri I in AFP.*

LIBER I.

I. Quibus signis aegritudo animalium cognoscatur.

Continuo enim animal, quod valetudo temptaverit, maestius invenitur aut pigrius, nec consueto utitur somno nec solito se more transvolvit nec requiem ut sumat accumbit nec deputatum cibum assumit ex integro, et potum aut intemperantius appetit aut omnino fastidit: stupentibus oculis auribus flaccidis erecto visitur pilo, exhausta sunt ilia, fit spina rigidior, anhelitus creber aut gravior, os asperum et solito ferventius, tussis aliquando lenis aut gravior, incessus ipse, quo maxime notatur, segnis ac nutans. Cum huiusmodi signa in iumento unum vel plura conspexeris, statim illud separabis a ceteris, ut contagionem non inferat proximis et facilius in solo iam causa morbi possit agnosci. Si diligenter habitum post unam secundam vel tertiam diem ab illa maestitia fuerit absolutum nihilque resederit in corpore ipsius, quod putetur ambiguum, scito ex levioribus causis illam venisse tristitiam et animal consuetudini pristinae esse reddendum. Nec explorandi omittatur intentio, nam frequentius inspiciendum videtur et cautius, quod semel coepit esse suspectum.

3 cf. Veg. I 9, 5. IV 2, 2.

c. 1—12, 1 p. 26, 7 *deest in L* || 3 enim *om. ed. pr.* | invaletudo *A* | tristius *ed. pr.* || 4 vehitur *P* || 5 assumat *ed. pr.* || 6 et p.] p. autem *P* || 7 accipit *ed. pr. om. A* | stupentibus — flaccidis *om. A* || 8 utitur *AF* | erecto visu turpi pilo *ed. pr.* | exusta *P* | e. fonte s. *A* || 9 locus aliquis calidior *post rig. ins. A* | crebrior *ed. pr.* | crebri *A* | os — gravior *om. A ed. pr.* || 11 quo m. n. *om. FP* | signum *P* || 16 peste *A* || 18 plenioribus *A*, al. levioribus *margo* || 18 pristinae *om. A* || 20 nam] al. que *A margo nam om. P*, vel quia *margo* | inspici debet *ed. pr.* || 21 esse spectandum semel *P*

II. Quot sint genera morborum.

Morborum quidem diversae sunt species, sed uno generali vocabulo continentur, quod antiqui maleus nominaverunt, ipsa appellatione vim cladis periculumque testantes. Sunt autem species malei numero septem: humidus, aridus, subcutaneus, articularis, elephantiasis, subrenalis, farcinosus. Signa omnium dicamus.

III. Signa morbi humidi.

Humidus morbus est, cui de naribus pro mucis humor defluit male olens et spissus, colore pallido. His gravatur caput, oculi lacrimantur et stridet pectus, fit gracilis horrentibus pilis, tristis aspectu: quem profluvium Atticum veteres vocaverunt. Cuicunque autem sanguinolentus humor vel croco similis per nares fluere coeperit, iam insalubilis et vicinus est morti.

IV. Signa morbi aridi.

Aridus autem morbus his agnoscitur signis. Nullus ei per nares supra solitum humor emanat, suspirat tamen graviter et nares habet extensas, ilia cavabit intrinsecus et contractionem spinæ duritiamque patietur, testiculi eius ita substringuntur ut apparere vix possint, cibi parciore, bibendi appetentior ultra morem. Propter quod pulmone

5 Chir. c. 168. 9 Chir. c. 169, 363. 17 Chir. c. 170, 361.

2 passiones ed. pr. p. ab occultis capitis A passiones species F || 3 veteres P quod ab a. m. nominatum est A || 7 s. o. d. om FP

9 morbus om. FP || 10 effluit mali odoris P Chir. | Huius ed. pr. cf. Chir. habet gravatum c. P || 12 superfluum viaticum A p. viaticum vet. Atticum voc. F || 13 quandoc. A ed. pr.

17 Tribus his a. s. P aridus M Aridus his a. s. F || 19 curvabit ed. pr. || 21 distr. P | vix parere P || 22 appetitus b. vero P

siccato internum patitur ardorem, tensis oculis in obliquum respicit nec facile cubat. Hunc suspirium vocant, insana-
bilem, nisi ab initio festina curatione subveneris.

V. *Signa morbi subcutanei.*

Subcutaneus morbus autem his proditur signis. Vul-
nera in corpore eius scabiei similia nascuntur, ex quibus
humor effluit liquidus et viridis, qui pruriginem movet,
ut scalpere parietibus vel columnis animalia seque fricare
compellat, quo ulcera corticem ducent. Huic nec humor
per nares emanat, nec anhelat, nec cibum respuit nec
potum; propter quod diu vivit, et ideo si cura non
desit, ex hoc plurima iumenta liberantur. Quidam vero
scabiem subcutaneum morbum dicere temptaverunt, quod
similia supradictis videtur ostendere signis et contagionem
transferre per proximos et tardius sanari. Sed quia necem
nec gregi infert nec facile periculum patitur, a pestiferi
illius malei societate discretus est, et seorsum ab illa
dicetur.

VI. *Signa morbi articularis.*

Articularis autem morbus, quem ἀρθρίτην Graeci vo-
cant, per haec monstratur indicia. Interdum paucis inter-
dum plurimis diebus ab articulis claudicabit, ut aut ictu

5 Chir. c. 171, 172. 20 Chir. c. 173, 174 cf. 344, 348.

2 cubet margo cacabit ed. pr. hoc f. curabitur PM cf.
Chir. | notat insanabile P vocant et i. ed. pr. om. A i. vocant A²
4, 5 subterc. A ed. pr. || 5 m. a. om. P | ulcera Schn. et Samb.
vulnera codd. cum Chir. || 8 et p. et c. P | saepe A ed. pr. om. F ||
9 quae P | durant P || 10 recusat nec respuit ed. pr. || 11 vivet
A Chir. bibet ed. pr. || 13 quod — 15 proximos om. A || 14 su-
prascriptis P || 15 sanare A sanatur M | ante necem voc. erasum
in P, lac. in M scabies suppl. M² || 16 nec n. nec g. i. f. periculum
ed. pr. | patiaturs A | pestifera codd. corr. ed. pr. || 18 dicetur:
II 135. et s. — dicetur om. FP

20 articen margo al. disiunctum A || 21 dem. P | aliquando
pl. P || 22 claudicat AFM (ita ut) | ut aut i.] uſectu F

calcis animalis alterius percussus aut negligentia impactus aut saxo vel fuste videatur elisus. Sed haec solet esse distantia, quod illa quaelibet laesio loco figitur, haec autem passio, quia erratica est, subito ad pedem alterum migrat. Praeterea ossibus astringitur cutis et ad tactum tractanti dura resistit. Rigescit spina corpusque contrahitur, 2 pilus erectus et horridus, deformis aspectus, macie corpus affectum: et quamvis non recuset alimenta nec curet si desint, in dies tamen deterior fit et tristior difficulterque sanatur.

VII. Signa morbi farciminosi.

Farciminosum vocabulum ex genere passionis evenit. Huiusmodi deprehenditur argumento. In lateribus et in coxis et in verendis quoque partibus et praecipue in iuncturis membrorum vel in toto corpore collectiones inflantur, rursumque his velut sedatis aliae nascuntur: cibum potumque ex more recipiunt, macrescunt tamen, quia digestio eis plena non provenit. Hilares aspectu sanisque 2 similes creduntur ab indoctis artis mulomedicinae, quia exterius agitur causa; quibus imperitia artificum sanguinem festinat auferre. Sed contraria ista curatio est, nam affectis farcimino, quidquid est virium, tollit. In initio tamen, ne morbus increseat, vel in fine, cum iam vires redire coeperint, emissio sanguinis iuvat.

11 Chir. c. 179, 180, 364.

3—4 quod illa passio subito ad p. *PF* | ut . . figatur *ed. pr.* ||
4 grata erratica *A* || 5 pr. — cutis *om.* *A* | ad tractum *ed. pr.* ||
a tractu *F* || 6 tractantis *P* | in spina *P* in splena *F* || 7 pilis
e. et h. *P* | ac d. *ed. pr.* || 8 nec r. *P* | curet si *om.* *FP* |
desinit *A* || 9 die *AF* | laborioseque *P* curatur *ed. pr.*

11 invenit *P* || 13 et *alt. om.* *F* || 14 collectiones *om.* *A* ||
veniunt

15 rursusq. venit his s. margo al. rufumq. velut *A* velut his s. *F*
illis s. quasi *P* | renascuntur *ed. pr.* || 16 percipiunt *P* | marc-
AF || 17 eius *A* ei *P* | post aspectu lac. in *PM*, videtur *suppl.*
P^aM^a | que *fort. del.* || 18 artis — causa *om.* *FP* || 19 impe-
riti artifices s. festinanter auferunt *P* || 20 extimat au. *A* ||
21 farc. *om.* *P* | superest *ed. pr.* | tollitur *P* || 22 marcescat *AF*

VIII. Signa morbi subrenalis.

Subrenalis morbus non minus nomine quam ipsa passione monstratur. Nam animal velut renibus laesis a posteriore parte deficiens prodit mortiferae necessitatis indicium. Tussiet graviter, horrebit aspectu: cutis duritia ex spinae rigore proditur, parcius potum parcius appetit cibum. Huic quia tota vis morbi possidet lumbos, a femoribus incipit prima curatio.

IX. Signa morbi elephantiasis.

Elephantiasis autem dicitur ex similitudine elephantis, cuius naturaliter pellis dura et aspera morbo nomen et in hominibus et in animalibus dedit. Cuius signa haec sunt. In toto corpore uredo nascitur, praecipue in dorso squamas similes corticibus facit. In naribus, in pedibus etiam et in capite popularum fervor emergit, vel ozaenae asperiores frequenter oriuntur. Priusquam haec ostendantur indicia, ventre soluto erit et macrescet et aspere tussiet; cuius os totum cum lingua asperum et simile creditur esse combusto. Quae passio pullis a matre depulsis plerumque perniciem consuevit inferre. Hunc diligenter curare cupientes non ante deforis aliquo medica-

2 Chir. c. 38, 464. 10 Chir. c. 195, 196.

3 animalibus veluti r. P | in r. laesus AF | 5 carebit AF | 6 et spina codd. | parcius p. — cibum om. P | 7 quia om. A | vis totius P | 8 pr. quietis c. A

9 elephantioses P elephantiosi A, et sic ubique | 10 elephantioses dicuntur A | 11 nomen morbi P unde morbi n. in h. AF | 12 in om. A | 13 nigredo AF | 14 squamis s. cortices FP Chir. | in n. et etiam om. A Chir. in p. om. P | 15 emigrat A fervorem gerit P | velut AF | ocione A lacuna PM (musculos M) | 16 oriundis AFP ostendit M in ras. | 17 venter solutum AF | macrescat A | 19 combustum G | 21 non deferant ante aliquot dies m. F non d. ante: al. non curare deforas margo A

mento fovere contendunt, nisi prius potionibus datis pestis evellatur interior. Nam extrinsecus coepta medicamenta morbum non adimunt, sed interius compellunt et hac ratione periculum generant. In animalibus ergo morbo 5 eodem laborantibus generalia ista sunt vitia: tussis aspera et crebra, spina contracta et rigida, macies semper incremens cum studium et alimenta non desint, demissior cervix, stupentes oculi, tardior incessus. Nunc signis omnibus 6 generaliter singulariterque digestis singulorum morborum 10 speciales propriasque curas oportet adiungere. Post haec de generali minutione singulorum et adustione docens, concludam librum primum.

X. Cura morbi humidi.

Maleus morbus si humidus fuerit, ita ut per utramque 15 narem virides defluant muci, inter exordia caput eius adhibita curatione purgandum est ita: olei optimi unc. III, liquaminis floris unciam, vini veteris cyathos III sereno tranquilloque die pariter commisceas et cum tepefeceris, infundes in naribus; ad siphonem autem paulatim infundes, 20 non semel ad cornu. Caput religabis ad pedes sensimque 2 iumentum impeditum compelles incedere, ut omnis humor emanet. Quod si sanguis postmodum coeperit fluere, nihil 3 timendum sed potius sciendum est animal legitime fuisse purgatum. Post quod sebum caprinum resolutum oleo

4 cf. Veg. I 1 Chir. c. 182.

2 pus e. interius *P* | elevetur *ed. pr.* | mentior *G* | capta *Gesn.* posita? || 3 admittunt *A* am. *F* eximunt *ed. pr.* | ad interiora *ed. pr.* *P* || 4 gignunt *P* || in a. eiusmodi morbo l. *ed. pr.* *P* (huiusm.) || 5 illa *M om. FA* | asperior *P* || 6 cr. suspiria *ed. pr.* | attr. *P* || 7 desinant *vulg. corr. P* || 10 post — primum *om. FP.* sequuntur capitula 10—16 in *PM*

14 per unam vel per utrasque n. *P* || 15 intra *A* | capitis *A* || 16 ita *ed. pr. om. A* quod sic fit *FP* || 17 liqu. f. u. *om. P* || 18 commiscebis et tepidum *P* || 19 nares *P* || 19, 20 ad s. — cornu post emanet habent *codd.* | autem *om. FP* infundas *A* || 20 a c. *ed. pr. A* | sensuiq. *P* || 21 compellitur *FA* || 23 metuendum *FP*

miscebis, sic infusis naribus exulcerationis illius mitigatur
 4 asperitas. Radicem quoque laseris tunsam et per fistulam
 vento naribus insufflatam, ut sternutum provocet, adhibere
 5 commodum est. Caput etiam extrinsecus auriculasque
 oleo calido diligenter perunges, et lana cerebro indita ab
 omni perfrictionis necessitate munies: nasturtii quoque
 6 semen bibendum dabis ex aqua. Praeterea potionem dabis,
 quae diapente vocatur, et hac ratione conficitur: murrae,
 gentianae, aristolochiae longae, bacarum lauri, rasurae
 eboris bene tritas et cribratas aequis miscebis ponderibus
 7 servabisque. Exinde prima die unum coclearium cumu-
 latum cum sextario vini veteris, secunda die unum et
 semis, tertia autem die duo coclearia tepefacto mero
 aspersa et diligenti agitatione permixta dabis ad cornu.
 Postea ex cervice de matricali vena sanguinem detrahes
 permixtumque acerrimo aceto in omne equi corpus in-
 fundes, et contra pilum diligenter fricabis ut ad similitu-
 dinem glutinis inhaereat; iumentum quoque in loco calido
 8 constitues. Si cibum fastidit, aestate dumtaxat farinae
 hordeaceae sextarium unum quinque sextariis aquae per-
 mixtum equo dabis in potu. Triticeam quoque farinam

8 Pel. c. 5 cf. Veg. I 64. III 8, 6. 8. 15 cf. Pel. c. 205
 p. 73, 11. 204 p. 72, 21 Veg. I 13, 2 19 Pel. 205 p. 73, 15
 cf. Veg. II 7, 3.

1 infusum . . mitigat asperitatem *P* | ulc- *P*, exulceratione
FA | ipillius *A* || 2—3 Item accipe febrifugam et radicem al-
 sari, tere et fac pulverem quem per f. insuffla ut sternutet:
 multum prodest *P* item a. f. addit etiam *F* || 2 iaris *A* | tonsam
vulg. || 3 insitam *vulg.* || 5 calente *ed. pr.* | inducta *P* || 6 frict- *A* |
 vel munies murabis *AG* (vel *om.*) munibus *ed. pr.* || 7 seminis ad
 b. cum a. immisces *A* || 8 diapenton *A* | m. troclite *P* triconitis
F || 9 baccis *ed. pr.* || 10 aequae m. *A* || 11 et ex hoc pulvere cocl.
 unum cum sext. v. v. primo d. dabis *P* | qua dederis *add. A* ||
 13 c. iam iam t. *A* || 14 asperso al. -a *A* || 15 de] vel *A* vel de
Schn. || 16 que *om.* *A* | et ipsum p. *F* et i. mixtum cum a. *P* |
 o. e. c. perunges *ed. pr. cf. I 22, 9.* per totum e. c. diffundes *P* | in
 omni parte corporis e. i. *A* || 17 ubi *A* || 18 adhaereat *ed. pr.* | i.
 que *PF* || 19 statim *ed. pr. et Samb. in marg.* | tantummodo *P* |
 farinam . . permixtam *FA* || 20 unum] et *A* cum *P* || 21 pote *A*

simili mensura et ratione offeres ad bibendum; si autem fastidit, non aliud dabis, quousque hoc ex sitis necessitate percipiat. De palato quoque postmodum sanguinem de- 9 trahes, ut omni ex parte, qua morbus praegravare coeperit, relevetur. Scito, nisi diligenter occurras, hunc esse periculosissimum morbum. Nam cito in suspirium hoc est anhelitum transit et spem omnem salutis excludit.

XI. Cura morbi aridi.

Aridus vero morbus, qui et suspiriosus praecipue dici- 10 tur, et hic negatur a quibusdam posse curari, propterea quod phthisi, quae hominibus mortifera est, similis invenitur. Cotidie enim macie crescente exilior redditur penitusque siccatur. In omni autem ratione medicinae 2 facilius est quae abundaverint demere, quam quae videntur deesse supplere. Salus tamen iumentis etiam in hac passione praestatur, si in principio possit occurri. San- 3 guinem siccis detrachere contrarium est. Sed vino et oleo sufficienter admixto et tepefacto perungendum toto corpore animal est, ita ut caput et maxillae et extrinsecus 20 fauces eidem largius infundantur et contra pilum usque ad sudorem diutissime confricentur. Intrinsecus autem a prima die hac ratione curandum est. Sucum ptisanae, 4 adipem suillum remissum et amyllum ex melle passoque decoctum per cornu in potione dabis, ut canalis gutturis 25 eidem maxillarumque compago laxetur, quam siccitas astrinxerat morbi. Quo facto in loco calido stabit. In- 5

1 modo et m. dabis in potum *P* || 2 non *om. codd. praeter F* | n. ante a. *P* | quam *P* | extimas n. percipere *AF* || 3 postmodo *P* || 4 omni parte ut omnem quam *F* omni in *ex* omnem *A* | parte *om. A* | quam *A* || 5 reveletur *P*

9 a. quoque qui pr. s. vocatur morbus neg. *P* || 11 omnibus *P* || 12 exilius ... positumq. *P* || 13 que *om. A* | autem medicina *P* || 14 de materia *A* diminuere *ed. pr.* || 15 s. enim i. ex hac *P* || 16 occurratur *P* occurri vel ostes *A* || 19 et *alt. om. AF* || 20 infundas *P* || 21 perfr. *P* || 22 potione *P ed. pr.* | 23 cum adipe s. amilo m. et p. mixtum et coctum *P* | suilli *A* || 24 positione damus *A* || 26 astrinxit *om. morbi A*

fusum hordeum herbamque viridem, si inventa fuerit,
 6 debeat accipere, ut omni ex parte periculosa ariditas
 optimi sextarium unum, iridis Illyricae unciam unam,
 piperis nigri semunciam, croci scrupulum, murræ tro-
 glitis semunciam, tracanthi semunciam, pollinis turis
 unciam unam, ova cruda quinque pariter mixta prima die
 7 dabis ex integro ita ut per triduum ipsam misceas semper
 et offeras, ut tam gravis morbi asperitas potionis dulce-
 dine mitigetur. Post hoc melle, butyro, axungia, salibus
 8 et picula, offis pro aequa omnium portione confectis,
 suco ptisanæ ac passo involutis attritum animal replebis,
 die prima quinque pilulas, sequenti septem, tertia die
 9 novem daturus ex more; nec ungendi extrinsecus cum vino
 et oleo tepefacto desit industria, et quia amarissimus
 10 morbus est aliter non potest nisi amaris potionibus solvi.
 Contraria enim contrariis medicinis curantur. Potionem
 diapente, sicut superius monstratum est, non solum per
 triduum cum vino sed per dies plurimos dabis, ut tantum
 11 discrimen possit evinci. Quod si gravior tussis et stran-
 gulans urgebit, accipe fabae frictæ sextarium unum, sevi
 caprini uncias tres, alii capita maiora tria, permixta deco-

3 Pel. c. 207 cf. Chir. c. 985 § 6—12 = Veg. II 134, 5—7
 cf. III 9, 1. 2.

1 h. si inveneris viridem *P* || 2 debeat *AF* || 3 eidem *ed.*
pr. *P* | talis ei *A* || 4 yris *AP* || 5 nigri *om.* *P* || 5 trigonitis *AF*
ed. pr. trocitem *P* || 6 dragganti *FP*, *om.* *A vulg.* pulveris *P* ||
 7 omnia similiter *m.* *P* simul *M* || 10 hæc accipe mel etc. *P* ||
 sive *s.* *F* | 11 piculam *P* paucula ophis *F* paucula ophis *ed.*
pr. *A* (al. paucula ospeio margo) | offis . . confectis: añ mixe
 cum *P* || 12 passo et de his an. *P* | attritum *F* attinctum
vulg. || 14 novem] VIII *PM* (*corr. M*²) | dabis *P* | expensis
 autem his nec *ed. pr.* *A* (*adscr. vacat*) | extr. *om.* *P* ungere *A* al. nec
 ungendi e. margo || 15 et a.] nam a. m. cum sit *ed. pr.* | quia *om.* *A* ||
 17 enim non nisi *ed. pr.* | c. e. c. ratione medicinae *F* c. e. c.
 sanantur medicinis ratione ut potione d. *P* || 18 dyopenton *A* |
 in superiori passione monstratum est *P* | et n. s. *P* || 19 dabis *om.*
AF || 20 tussis surget *PM* (*s. eras.*) || 21 accipe *om.* *PF* | fractæ
vulg. cf. I 17, 14. *II* 134, 1 || 22 alii] scordon tria cap. quæ p. *P*

ques et cum passo vel suco ptisanæ hordeaceæ tepidum dabis ad cornu. Quod si tardius profecerit ista curatio, 11
 ficus siccae pondera duo diligentissime tundis in pila, faeni Graeci sextarium decoques, quousque aqua ad medie-
 5 tatem veniat, post colabis et faenum Graecum in mortario cum ficu conteres; alii quoque uncias tres contundes simili-
 liter in mortario et tam rutæ quam apii fasciculos ternos: quibus omnibus pariter mixtis et diligenter contritis addis
 10 tracanthi uncias II. Aqua, in qua faenum Graecum 12
 coctum fuerit, superfundis potionemque facias, quæ per cornu possit effluere: quam etiam tussientibus vel vulsis
 ruptisque animalibus per triduum dabis. Sequens reme- 13
 dium ad aridum morbum: inter nares iumentis scalpello secabis, et aquam frigidam ei in situla latiore suppones
 15 naresque ipsius assidue diebus plurimis merges, ut suspi-
 rium distabescat in aqua. Potionem quoque ei cotidie dabis huiusmodi: sucum ptisanæ cum sevo caprino de- 14
 coctæ sextarium unum, sulfur vivum, tus quoque masculum
 aequis ponderibus deteris atque commisces: ex eo
 20 coclearia singula diebus singulis cum ptisana permixta defundis ad cornu. Cum vero coeperit esse validior, de
 cervice sanguinem detrahes additoque aceto animal perfricabis.

12 Chir. c. 362.

3 duas partes *P* | 3—7 tundis in mortarium, deinde addis
 alligalicum unc. tres et contrahe et tam rutæ *P* || 4 coque *F* ||
 5 et *om.* *F* || 6 fico *A* | denuo c. *F* | contundas *A* || 7 in pila
F || 8 q. p. in mortario missis *P* | et *om.* *AF* | tritis *ed. pr.* ||
 9 dracontii *ed. pr.* | et aqua *P* | aque *A* || 10 facies *P* || 11 tus-
 sientibus: *incipit S* | vel *om.* *P* || 12 aut r. *ed. pr.* et r. *P r. AF* ||
 13 iumentis *S* -ta *ed. pr.* | sagitella *P* | 14 fistula latiori *P s.*
 lata ori supponens *F* per fistulam latam eius ori s. *vulg. A*
 (ei) || 16 det- *S* || 17 eiusm. *S* | sero *P* || 18 vinum *ed. pr.* | tusque
S | masculinum añ teres atq. commiscebis *P* || 20 coclearia
S | pt. et infundes per cornu *P* || 21 cornum *S* | autem *A ed. pr.*
om. F || 22 cervicem *S* | animalis corpus *M*²

XII. Cura morbi subcutanei.

Subcutaneus morbus, cui humor pestifer inter corium et viscera commorat, hac ratione curandus est. Fistulam quinquenariam, inter armos eius et ventrem loco consueto ad mensuram incisa cute die sereno et si spatium est, luna minuente, indis, ut mos est, per quam omnis visceribus humor educitur, coloris aurei vel crocei, languoris 2 tabe corruptus. Quae si minus traxerit, radicem herbae tithymalli in eodem vulnere inseres septem diebus, quae residuum virus educat. Est et aliud remedium: radicula- 10 culam, quam quidam consiliginem vocant quidam pulmonaceam, qua mulomedici frequenter [et bubulci] utuntur, in pectore animalis hac aegritudine laborantis eatenus 3 pones, ut acuto cyprino circines locum. Postmodum perforato corio radiculam inseras, quae ibidem sponte sua 15 tamdiu permanebit, quousque cutis, quatenus cypro fuerit

3 cf. Veg. I 43, 3. II 89, 4. 10 Pel. c. 22, 205 cf. Veg. IV 3, 12 [ex Col. VI 5].

2 m. est *A* | cum *ed. pr.* | intra *ed. pr.* | i. cutem et carnem vel viscera *FA* (*om. cutem*) || 3 commorat *S*: commeat *ed. pr.* commineat *A* meat *P* comeat al. amoveat *F* | fistulam plusgenariam inter a. *S*. fistulam al. fac incisionem intus a. e. et v. loco consueto dasgenarium inter a. e. et v. l. consueto ad m. incisam cutem *F* f. ei facies vel cauterium *ed. pr.* *A*. Fac incisionem inter a. . . in cute *P* || 5 et sit lunaris incisio *P* || 6 indis ut mos est *om. P* | moris *S* | induc in die ut mox est *F* fiat ad bito ut m. e *margo* al. in die *A* || 7 de v. *codd. praeter S* e *ed. pr.* | deducitur *AF* educetur *P* | aurei *incipit cod. L* | languor est t. *L* longiori t. *M* || 8 corruptis *AF* | quae si non bene laboraret *PM* (*margo* laberetur) | herbae et in e. vulnere *om. P* || 9 in *om. ed. pr.* | inseris *S* || 10 virum *S* venenum *AF* || 10—15 R. unam ellebori nigri perforato corio inseres *P* || 11 pulmonaciam *A* pulmoniceam *S* pulmuniciam *L* || 12 quam *SL* | et b. *om. SLF* || 13 hanc aegr. *S* | al. ea tenera *margo A* || 14 ponis *S* | circinis *S* | postea c. p. *ed. pr.* || 15 interseris *ed. pr.* inseras et insuas *A* | sua *om. ed. pr.* suta sp. *A* || 16 tamdiu *om. P* | quatenus *om. F*, q. c. f. *om. P* que cipro fuit s. *A* | q. cuprino signata *ed. pr.*

signata, decidat in putredinem versa; ex toto corpore ad illum locum humor attrahitur et per vulnus emittitur. Hinc potionem superius designatam, quae vocatur diapente, 4 cum vino veteri optimo per triduum vel si necesse fuerit, 5 per dies plurimos dabis. Apium quoque viride et bacae lauri, vel si ista non inveniuntur, folia lauri et cucumerem silvaticum per partes minutissimas concides hordeoque miscebis, ut animal languidum sicut ex potione diapente ita et ex cibo sentiat medicinam. Huic tamen aquam tepidam 5 cum farina hordeacea vel triticea dare te convenit, et in loco tepido stabulare, nam frigus humoris augmentum est [et rheumatis]. Cibus quoque magis siccum quam viridem in hac passione debet accipere et exerceri vehementer, ut sudore siccetur humor infestus.

15

XIII. Cura morbi articularis.

Articularis morbus his declaratur indiciiis. Claudicabit modo de prioribus pedibus modo de posterioribus diverso modo, et quasi tumor eidem in articulis circa coronas vel certe in genibus apparebit, propterea quod pestilentia

16 Pel. c. 14 cf. Chir. c. 177.

1 recidit *P* decidat *M* in p. sit versa *ed. pr. AF* | ex *SPF* et *L* et a *A ed. pr.* || 2 trahatur et emittitur *ed. pr.* || 3 huic *SV* | potionem diapente s. d. *ed. pr. AF* || 4 necessitas *A. F* (n. est) *P* (n. fuerit) *ed. pr.* (n. erit) || 5 et per plurimos dabis *P* | viridem vel *S* || 6 non et lauri *om. L* vel istae res si non invenirentur lauri et c. silvatici folia *ed. pr. A et F* (c. asinini cf. II 6, 5). vel folia si non i. bacae et c. silvaticum radicem *P* || 8 lang. et et *om. ed. pr. AF* (a pot.). et animali l. pro cibo dabis sicut potionem d. pro potu *P* et animali l. p. c. d. ut animal etc. *F* || 9 hinc *A* | et a. *S* || 10 farinam etc. *S* | ordeï vel tritici *A* ordeï commixtam vel tritici *F* | in *om. L* fac ipsum stare in l. t. *P* || 11 nam fr. humorem auget *P* || 12 et r. *om. SLF* || 13 et *om. LA* veh. debebit *L* (*supra lin.*) || 14 in s. *A* in s. ut siccetur *F* || 16 signis *AF ed. pr.* || 17 p. diversis modo post. *LP* de p. pr. diverso modo *A* alternis p. modo pr. modo po. *ed. pr. cf. p. XL* || 18 tumore idem *L* [tumore | idem *S*] || 19 certe *om. P* | genibus *A*

- morbi corruptus sanguis nervos et venas implet [et laedit]
 2 atque debilitat. Huic sanguinem primo de cervice, hoc
 est de matricali vena, detrahes, quem acerrimo aceto per-
 mixtum per totum animalis corpus induces ita, ut illa loca,
 quae vexata sunt, diligentius ungas, quia creditur sanguis 5
 emissus e corpore et corpori cum aceto rursus adpositus
 3 vitia morbosa siccare. Quod si in genibus vel articulis
 se morbus ostenderit, de eisdem locis sanguinem detrahes,
 cui adicies cretam cimoliam, aceti sextarios tres, usti aeris
 libram, cimini triti libram, resinae frixae libram, picis 10
 liquidae libram, salis communis pugillum, stercus bubuli-
 num recens, quantum creditur posse sufficere; ex hoc ubi-
 4 cunque tumor apparuerit, diligenter saepius illinies. De
 palato specialiter sanguinem detrahes, ne contagio occupet
 caput; ab armis quoque deplendum est, si in prioribus pedi- 15
 bus claudicatio apparuerit, vel certe de coxis auferendus est
 5 sanguis, si a posterioribus coeperit claudicare. Dabis quo-
 que ei potionem adversus omnes morbos probatissimam:
 centauream, absinthium, peucedanum, serpyllum, sagape-
 num, betonicam, saxifragam, aristolochiam rotundam; haec 20
 6 omnia aequis ponderibus tundes et diligenter cernes, si
 feбриunt animalia, cum aqua; si non feбриunt, in vino

7 Pel. c. 15. 19 Chir. c. 346. cf. Pel. c. 14 Veg. I 16, 5.

1 om. LP, ut videtur etiam S || 3 aceto acer. PAF ed. pr. ||
 4 animal per totum corpus i. F totum animal corpus per to-
 tum A | illa om. L || 6 impositus P ed. pr. || 7 siccare habet A
 vel in g. ed. pr. || 8 ostendit SP || 9 id est albam add. A ed. pr.
 aceto L | item lib. I P uste F urticae ante ac. ed. pr. | ustam
 libram tres s. aceti extinctam cim. A || 10 cyminum tr. L res.
 liquidae vel una p. l. P || 11 st. bub. om. L. st. bovinum P ||
 12 quantum sufficit P || 13 interlines L linies P || 15 cap. occ. AF
 ed. pr. | aut ab a. S | deplendus L sanguis detrahendus P | de pr.
 P || 16 claudicaverit P clodimen a. L | certe om. P | auferatur
 s. P || 17 de p. P || 18 eidem L | ad P || 19 herbam c. L c. gen-
 tianam in ras. M. serp. sag. om. P serp. sag. et sax. om. L. post
 serp. add. parve ydamum AF (pue idanum) || 21 tunde LP ton-
 des A | dil. et AFP ed. pr. | cribra P || 22 feбриunt SL febrit
 ed. pr. AFP | si vero AF ed. pr. | in v. SL cum AFP ed. pr.

optimo ita ut singulis diebus per sextarium vini vel aquae tepidae cocti praedicti medicaminis singula maiora coctearia plena et cumulata commisceas, et per fauces degeras: ut amaritudinem morbi herbarum amaritudo com-
6 pugnans possit expellere.

XIV. Cura morbi farciminosi.

Farciminosus autem morbus ad similitudinem farci-
minis appellatus est, quia velut fistulis quibusdam inter
cutem et carnem corruptus humor emanat et per totum
10 corpus collectiones plurimas facit, et aliis velut minuenti-
bus aliae rursum nascuntur. Haec passio licet contagiosa 2
sit, facilius tamen inter principia curatur, quia interna
eorum adhuc sana sunt, sed corruptus humor ex morbo
inter carnem cutemque versatur. Huic tamen in initio
15 tantummodo, antequam incipiat macescere, aut in fine,
cum iam bene fuerit reparatum, detrahendus est sanguis.
Nam in media passione si flebotomo uti circa eum vo- 3
lueris, aegrotum animal evirabis. Sed collectiones quas-
cunque fecerit, inuri rectis cauteriis convenit; et ut effi-

19 Chir. c. 364 cf. 181.

1 optimo om. P | ita] dabis ita P dabis ed. pr. || 2 cocti om.
AFP praedicti om. LS | cocl. maiora misceas P unum coch-
learium maius m. MV || 4 digeras F ed. pr. immitas P || 5 ex-
plere P

7 a s. AF ed. pr. || 8 f. q. SLP per f. q. AF ed. pr. || 9 cor-
ruptus om. AFP || 10 munientibus P || 11 Haec] sed AF ed. pr. |
contagiosa A || 12 in principio AFP | curabitur ed. pr. | inte-
riora P || 13 ex morbo om. P || 14 inter c. et cutem P inter
cutem et c. AF ed. pr. | vexatur P | in om. GF etiam initio
antequam P || 15 carnem incipiat F | marcescere AFP ed. pr. |
finem S || 16 iam om. L | reparatus L temperatum AF || 17 sic
FL (flebotomum u. c. e. si v.) P (circa ipsum). flebotomia u. v. A
ed. pr. || 18 evirabis L Chir. peiorabis A. non curabis FP ne-
quaquam c. ed. pr. | sed si c. L || 19 urere P | cauteribus S |
et om. P

cacius prosint, cyprinis cauteriis est utendum; quae vul-
 4 nera pice liquida admixto oleo et melle curantur. Potiones
 catharticas vel nimis amaras debet accipere, id est dia-
 pente cum vino, sicut superius dictum est, quae ad omnia
 5 genera morborum efficaciter prodesse consuevit. Praeterea
 radicis ebuli lib. I infundes per triduum in tribus sextariis
 vini optimi, post semiunciam optimae aloes, centaureae
 unciam I, radicis panacis unciam I diligentissime teres
 et de illo vino, in quo ebuli radices infusae fuerint, sexta-
 rium mittes et tepidum per cornu dabis. Quam mensu- 10
 ram triduo custodire te convenit, ut etiam per ventrem
 6 his catharticis potionibus digeratur humor infestus. Quem
 exerceri in cursu usque ad plenum sudorem saepius con-
 venit et curatum observatione praedicta in pascua mitti,
 ut die noctuque aestivo tempore sub divo et libero aere 15
 pascatur, quatenus et varietate herbarum oblectetur et
 solis calore siccetur rursusque noctis aura et rore con-
 tactus facilius digerat morbum.

XV. Cura morbi subrenalalis.

Subrenalalis morbus ut periculi plenus est, ita ad in- 20
 telligendum apertissimus invenitur. Nam renes iumentis

14 cf. Chir. c. 181, 188.

1 prosit *L* | cipressinis *P* | c. studendum *L* utendum *A* ||
 3 et *P* | nimio *A* | oportet *P* | id est *om.* *P* || 4 cum v. *om.* *A* |
 quod *L* || 5 m. animalium *A* *ed. pr.* || 6 radices *AP* radicem *F* |
 infundes *L* infunde *A* infundis *vulg.* | sext. tr. *ed. pr.* || 7 sem.
 optimae *om.* *P*, post — aloes *om.* *L* | post] cum *A* | optimi *AF* *ed.*
pr. || 8 opopanax *A* (al. radicis p. *margo*) *ed. pr.* || 12 huiusmodi
c. AF *ed. pr.* | Et ipsum *P* ipsumque *F* || 13 exercere *ed. pr.* | cur-
 sum *SLM* | quoque usq. *L* quousque *A* *ed. pr.* usque *FP* |
 sudorem veniat *ed. pr.* | saepius *om.* *A* | 14 mittes *A* *ed. pr.* in
 pastu convenit ut *P* || 15 ut *om.* *AF* | diu *ed. pr.* dio *L* || 16 et *om.*
A | oblectetur . . . siccetur *SL* oblectatus . . . siccatus *cett. codd.* ||
 17 usumq. n. *A* | aura a rore *L* || 18 d. cibum *P*
 20 periculis *AF* *ed. pr.* | plus *S* || 21 invenietur *ed. pr.* |
 iumento *L*

occupat atque dissolvit; propter quod animal in primis
 partibus alacre posteriora trahere consuevit. Huic hac 2
 ratione succurretur. De utroque [latere vel de] femore
 incisus competenti loco venis copiosus sanguis emittetur,
 5 qui acri aceto mixtus per omne corpus et praecipue
 super renes animalis inducetur. Potionem notissimam
 diapente ad cornu per os debet frequenter accipere; sed 3
 et per anum calidissimis speciebus clysteris iniectione
 curandum est. Aloes unciam, pyretri unciam I, euphorbii
 10 semunciam, bacarum lauri unciam I, castorei semunciam,
 pulei bene triti unciam I, seminis sinapis uncias III, afro-
 nitri uncias III, salis triti heminam: haec omnia diligenter
 contusa in tres divides partes, et diebus singulis cum aqua, in
 qua furfures tritici decocti fuerint, tepida, sicut curae exigit
 15 ratio, singulos semisextarios clystere per intestinum ani-
 malis infundis, ut calefactis intrinsecus renibus solutus
 humor per ventrem cum stercore possit emitti. Praeterea 4
 lumbi ipsius oleo laurino vino calido permixto confricandi
 sunt vehementer et saepe, ut deforis et intrinsecus acer-
 20 bissima passio possit evinci. Cauteria quoque renibus
 imponuntur, ut vis morbi ignis ardore siccetur. Danda
 quoque est potio octo specierum decocta, cuius in arti-

20 Chir. c. 465. 22 cf. Veg. I 13, 5.

1 propterea quod *L* || 2 a latere *A* | vix tr. *P* || 3 succur-
 ratur *AF* *ed. pr.* succurritur *P* succurretur *L* ut 4 emittetur 6
 inducetur | *om. SLP* cf. I 8 || 4 veris *A* | copiose *F* || 5 mixtus *SL*
 perm. *AFP* *ed. pr.* || 6 per r. *A* || 8 et *om. P* | caled. *S* | clysterii
ed. pr. dysteris *G* (cl. *A*) | ingestione *ed. pr.* || 9—12 sic *LP* |
 pulei post euphorbii *SAF* *ed. pr.* || 11 pulegii *AFP* *ed. pr.* |
 semen *L* | afronitri unc. 3 *om. A* *ed. pr.* || 12 emen *L* imina *S* ||
 13 tonsa *AF* | cum aqua furfures *S* in a. in qua *L* || 14 tepi-
 dam *S* | exiget *L* | cura exigit r. *S* || 15 gratior *A* | quasi s. s.
A *ed. pr.* s. s. *om. P* s. sextarios *F.* lacuna in *L* usque ad I 16, 4
 finis lineae etiam in *S* | dystere *A* clysteres *S* per clysterem in
 int. *P* || 16 interius *A* corr. *A*² | solutis *S* solutus *PF* resolutus
A *ed. pr.* || 17 cum st.] stricte *A* || 18 et v. c. *SP* || 19 saepius *P* |
 v. ut saepius deforis *S* | ut et foris *P* | acerrima *P* || 20 posse-
 devinci *S* || 22 de VIII speciebus *P* | septem *A* corr. *A*²

culari morbo fecimus mentionem, quia in omnibus efficaciter prodest.

XVI. Cura morbi elephantiasis.

Elephantiasis morbi superius est indicata discretio, cui talis est adhibenda medicina, ut non extrinsecus ure-
dinem vel vulnuscula ipsius curare temptemus. Nam
morbus refugiet intrinsecus et penetrabit in viscera ac
periculum gignet. Sed primum de matrice tollendus est
sanguis et acri aceto miscendus ac toto inducendus est
2 corpore. Post de palato et, si vires patiuntur, de ceteris 10
locis, quae morbus infestat, pro modo [ac tempore] mi-
nuendus est sanguis et cum aceto rursum imponendus.
3 Pulli autem a matre depulsi et ad stabula religati prae-
cipue solent hos morbos incurrere, quia et digestio cibi,
qua in pascuis utebantur, primae exercitationis aufertur 15
et nondum ad sedendum robusti ad praeseptia stare co-
4 guntur. Elephantiasi morbo et omnibus malei passionibus
non solum diapente, cuius experimentis indubitatae sunt
vires [et sine qua mulomedicus inutilis est], sed haec

4 superius cf. I 9.

5 Chir. c. 196.

1 iterum quiete perfruendum *add. A suprase. al. vacat.*

2 4 17 elephantiotis *SP* elephantiosi *AF* | discretio *PM*
(f. descriptio *margo*) descriptio *F* morbi causa *A ed. pr.* || 5 in-
trinsecus *S* || 6 vel nuscula *PM* non extr. vulnuscula viridia *A*
non extr. ur. vel vulnuscula virida vel nuscula *F* || 7 refu-
giens intrinsecus p. in v. *P* | intus *AF ed. pr.* | in *om. AF*
ed. pr. || 8 primo *A* || 9 commiscendus *AF ed. pr.* | ac] hoc *S* ||
10 corpori *ed. pr.* | postea *ed. pr.* | pilato *A* | permiserint *AF ed.*
pr. || 11 quae *om. A* | *om. SP* || 12 imp. est *A* || 13 stabulum *AF* ab
stabula *S* || 14 hunc m. *ed. pr.* os morbus *S* | quia — utebantur *om.*
P (incurrere|primae) | et *S om. vulg.* || 15 quam p. *A* que p. *A² F*
quam in p. *S* | <et> *pr. Schn.* | prima *S*, an priva? penuria
Morgenstern | auf. <modus> *Samb. Schn.* || 16 ut n. *S* | resid. *A*
ed. pr. || 17 et] in *A* | passionibus *margo al. potionibus A* ||
18 experimenti indubite *P* indub[ie in *ras. M* | sunt *pergit L* ||
19 *om. SLFP* | mutilus *ed. pr.* inutilis *A*

quoque potio praeparanda atque servanda est: murræ 5 troglitis lib. I, turis masculi lib. I, mali Punici corium selibram, piperis unc. I, croci unc. I, acaciae rufae selibram, absinthii Pontici selibram, serpylli lib. I, betonicae lib. I, centaureae lib. I, sagapeni unc. III, saxifragae selibram, peucedani selibram: haec omnia tunsā et bene 6 cribrata ex melle optimo decoques et in vase vitreo vel stanneo condita servabis, nam per vetustatem amplius valet. Ex quo medicamento singula coclearia cumulata singulis animalibus morbidis in sextario aquae calidae et tribus uncis olei optimi permixta per triduum dabis. Ubi 7 proficere coeperit, ex vino optimo et oleo dabis, sicut dictum est, coclearia singula continuis diebus. Ex qua potione non minus quam ex diapente quolibet morbo corrupta animalia liberantur. [Pulli tamen beneficio aetatis evadunt facilius, saepe incurati moriuntur.]

XVII. Causae et curae generales morbi malei.

Ea quae ad curam morbi malei execrabilis pertinebant, abundanter constat exposita. [Nunc de pestilentia

1 Chir. c. 197. cf. Veg. III 11.

1 portio *ed. pr.* || 2 trigonitis *LSA ed. pr. Chir.* (trag). troclite *FP* | corii m. *P. A ed. pr.* mali Punicorii *P* || 3 piperis — acaciae r. s. *om. P* | cr. unc. I *LA F Chir. om. S.* unc. 6 *ed. pr.* || 4 absentium *P. S om. L* | biconicae *S* || 5 serapini *P* agapeni *L* || 6 tensesdoni *ed. pr.* peucedanisi lib. I *L* | tonsa *A* || 7 cribrata *S* | ex m. o. *LP* in m. excoquis *S* cum m. *AF ed. pr.* | in *om. L* || 8 stagneo *S* stagnato *A* | recondita *A ed. pr.* | n. vetustate *L* | magis v. *A ed. pr.* || 9 valent *S* || 10 morbis *PM* | cum s. *A ed. pr.* | calida *S* | et] ex *F* || 11 mixtum *P* || 12 coeperint *SP* | cum v. *A ed. pr.* || 13 d. iam est *AF ed. pr.* | ex aqua potionem *S* || 14 ex *om. AF P ed. pr.* || 15 corrupta *S* correpta margo al. corrupta *L* correpta *M ed. pr.* correcta *AP* | *om. SL P F Chir. Sequitur index cap. 17—64 in PM*

17 generales *om. A* || 18 ad m. m. e. curationem *ed. pr.* | pertineant *S* || 19 constant *A* | expositam *S* | 19 — p. 34, 3 solus habet *A suprascr.* al. vacat

videndum rapacissima, quae praedictorum morborum signa saepe nulla profert, et tamen catervatim quoque obeunt subito quasi dysenteria vel praedictis mortibus.] Sed tanta vis ipsius morbi est, ut nihil expediat omitti: nam gregum in pascuis funestus interitus, animalium quoque in stabulis mortes innumerae ex ipsius contagione proveniunt, et ab imperitis vel negligentibus curam aut divinae iracundiae
 2 imputantur aut fato. Denique sicut superius declaratum est, ab uno animali incipit ipsa perniciēs et festinanter
 3 ad ceterorum transit exitium. Propterea equi separandi semper sunt, in quibus suspicio tantae pestis coeperit apparere, usque eo ut etiam corpora mortuorum animalium, quae morbo eodem interempta fuerint, exportanda sint ad ea loca, per quae aliis animalibus transitus non sit, et altissime obruenda sub terra. Nam et vivorum, qui corrupti fuerint, et mortuorum odore foetidissimo sana prius
 4 iumenta complentur ac pereunt. Cuius morbi causas plurimi mulomedicinae auctores reddere temptaverunt, asserentes ex nimia lassitudine cursus [vel saltus] violenter

8 superius: cf. I 1, 3. Chir. c. 165, 194. 17 Pel. c. 4 cf. Col. VI 30, 3.

2 proffert *A* praefert *Schn.* | quandoque *Schn.* || 4 est *om.* *A* | graecum *A* grecum *G* || 5 in *alt. om.* *L* || 6 mors . . . provenit *P* qui innumerae *om.* | imminere *A* | ipsorum *A* | prove^{re} niunt *A* || 8 *īpi* aū ititio *PM* cf. p. XXV | fatū *A* | supra *A* ed. pr. || 9 animalium incipet *S* || 10 exitum *A* | sic *LS* pr. semper s. separanda *A* ed. pr. et propter hoc s. repellendi sunt ab aliis illi *P* pr. s. s. separandi ab aliis illi praeparandi *F* || 11 in *om.* *AF* || 12 eo *om.* *S* || 13 m. eodem *S* a m. e. *L* ab e. m. *P* ab illo m. *AF* ed. pr. | sunt *SAF* || 14 aliorum a. *AF* ed. pr. || 15 altissime *SL* cf. *Veg. IV* 2, 15 altitudine *P* profunde ed. pr. profundo *A* | o. sint *S* | subter pana^{ne}. et *L* | quae corrupta *AP* ed. pr. cōr (i. corpora) *M* || 16 fuerunt *A* | et *om.* *A* *Schn.* | odorem *S* | feditissimo *A* | primo *A* ed. pr. || 17 complentur ac p. *S* complentur ac pereunt *L* implentur *P* corrumpuntur *AF* ed. pr. | causas morbi *SL* || 18 nullo pl. mulomed. *P* nullo pl. med. *M* cf. p. XXV || 19 vel s. *om.* *SLFP*

extorti, aut ex caloribus aestatis vel ex perfrictionibus hiemis, aut si volentes emittere lotium non sinantur, vel si hordeum sudantes acceperint, aut si post cursum calidi biberint [et si plena vesica] vel post potum cogantur ad cursum, aut faenum comederint hordeumque corruptum: ex his vel huiusmodi necessitatibus maleum morbum solere generari. Vitanda quidem ista sunt omnia; nam ex his 5 periculosae iumentis aegritudines saepe proveniunt. Maleus autem morbus ex aeris praecipue corruptione descendit. Nam austro vel Africo vento flantibus, interpositis annorum spatiis, recursu etiam, ut asserunt, catastematis, sicut certo tempore pestilentia homines sic animalia ille aer corrumpit et perimit. Unde probatissimae et plures 6 sunt necessariae potiones, quae adversus tantam vim praestare valeant salutis auxilium. Quarum partem superior iam pagina comprehendit; partem ex omnibus auctoribus collectam competenter adiunximus. Remedium proficiens ad omnes generaliter morbos: semen cucurbitae

5 Chir. c. 191 p. 58, 26 (feno). 8 Chir. p. 58, 30. 15 cf. I 16, 4. 18 Chir. c. 346, 814 cf. 201 p. 61, 18. Pel. c. 20.

1 extorqui *S* | aut . . hiemis *om.* *L* | calore *AF ed. pr.* | ex *p.* *S* ex perfricationibus *P* frigiditate *AF ed. pr.* || 2 violentes volventes *F* || 3 aut *L om.* *S* et *AFP ed. pr.* || 4 *om.* *SLF*, *P* qui habet vel si ordeum corruptum acceperint, *secl. Gesn.* || 5 h. que corr.] scalmatum *P* || 6 causis *ed. pr.* ex his enim causis *P* | maleus *m.* consuevit *g.* *AF ed. pr.* solet *g.* *P* || 7 haec o. sunt

P ista *om.* *AF* | nam *om.* *A* || 9 praecipue *om.* *L* || 10 auster^{ro} *A* | et *AP ed. pr.* || 11 anni *AF* | recursu *S* | etiam *om.* *P ed. pr.* | asserent *A* | catastematos *S om.* in lac. *PM* temporum provenit atque *suppl. M^s* catistegmatis *A* qui addit: si decorum eorum *suprascr.* al. vacat || 12 certo t.] in isto termino *AF* (termuno) | hom. pest. corrumpuntur *A ed. pr.* || 13 aer *om.* *SLF* | sic a. corrumpuntur et pereunt *P* || 14 adversum *AF L* || 15 iam superiori paginam c. *S* superiori iam p. comprehendimus *AF ed. pr.* || 16 auctoribus *om.* *A* || 17 collecta *L F* collectas *ed. pr.* | consequenter *ed. pr.* | novum cap. rem. ad omnes morbos in *L* || 18 generales *AF ed. pr.* | *g.* ad o. m. *P*

Aegyptiae [i. coloquintidem] quantum acetabulum capit, frigescit et conteres, addita vini albi optimi hemina, quod diligenti agitatione permixtum linteolo colabis, et per dextram iumenti narem suffundes, ut pervenire possit ad viscera: quae compositio ad dysenteriam prodest. Tertia quoque vilior sed non minus apta curatio est: radices cucumeris silvatici viridis contundes et in aqua una nocte macerabis, deinde sublatas contundes et colabis, ex quo suco terna coclearia cum nitro trito permixta in vino, si animal sine febre est, tepefacto, cotidie faucibus digeres, ita ut septem diebus continuis curare non desinas. Nitrum quoque tritum et cucumeris silvatici radices minutatim concisas, addita hemina vini tepidi, in hordeum bene purgatum animali languenti infundes, ut non solum potio verum etiam pabulum medicamento temperatum proficiat ad salutem. Item aliud remedium: radices ebulli et radices urticae aequis ponderibus minutatim concisas

5 Chir. c. 347 cf. 201 p. 61, 19. Pel. 19, 7.
c. 202, 348. 16 Pel. c. 9.

11 Chir.

1 Aegyptiacae *AF ed. pr.* | *om. SL Chir. Pelag.* morbos al. coloquintidis semen c. Ae. *F* semen coloquintidem acet. unum tere *P* | capiet *A ed. pr.* capiat *F* || 2 frangis *AF ed. pr.* | et adde v. o. a. eminam *P* | albi *S P Chir. Pel. om. AF ed. pr.* albi triptici (i. styptici) *L* || 3 et diligenter misce et cola per linteum et colatum *P* | quodsi *A* | in linteolo *S* || 4 iumentis *S* | suffundes *SL eff. AF inf. P ed. pr.* | ei possit *L* | ad vesicam *F* || 5 plurimum pr. *P ed. pr.* pr. hominibus *L* | alia *ed. pr.* quamvis v. sit non *L* || 6 curatione *om.* est *AF* | radicem c. asinini *AF agrestis P* || 7 conteres *P* contondes *A* tundes *F* | in *om. P* || 8 deinde . . colabis *om. S* d. misce diu in mortario et cola *P* || 9 tria *P ed. pr.* | trito remixto *L* | cum v. *AP ed. pr.* || 10 fuerit *AF ed. pr.* non febrit *P* | degeres *L* ingeres *ed. pr.* imittes *P* || 12 bene tr. *AF ed. pr.* | cucumerem silvaticum *L* | radicem minute incisam *P* || 13 concisa *S* || 14 ad pabulum infundas *A ed. pr.* faucibus i. *L* || 15 potus *P* potum *AF ed. pr.* | de medicamento *L* medicamentum *A ed. pr.* faciat *ed. pr. A* (al. proficiat *margo*) || 16 alium *SF rem. om. AF ed. pr.* | radicem *AP ed. pr.* radices . . radicem *S* radix . . radix *F* || 17 orticae *SL* | minute *P* minutim *ed. pr.* | concidas et infusas *S* concisas infusas *L* c. et i. *F* incisas et i. *A ed. pr.* incides et infunde *P*

et infusas in liquamine optimo macerabis colabisque per
linteolum. ex quo mensuram unius ovi tepefactam per
nares animalis triduo digeres, consequenter etiam ista 11
facturus, ut iumentum, quod morbum patitur, hordeum
5 cum apio et cucumere silvatico minutatim conciso semper
accipiat contusumque ipsum agrestem cucumerem et aquae
sufficienter admixtum bibere cogatur. Laudatur et haec 12
potio: herbae Sabinae libram I, trixaginis uncias III,
centaureae uncias II, aristolochiae uncias IIII, bacarum lauri
0 uncias IIII, murrae uncias IIII, omnia contundes et cernes
et in pulverem minutissimum rediges, et cum necessitas
fuerit, cocleare grande plenum cum vini sextario tepe-
facto faucibus taediantis infundes. Haec quoque adversus 13
omnes morbos medicina succurret, quod quatenus vires
5 patiuntur interpositis diebus [cum praescriptis minutionis
observantiis] primo de cervice, post de palato et in qui-

8 Pel. c. 8.

1 optime et fac macerari et cola. *P* || 2 linteum *ed.*
pr. | ex equo *S* | mensura . . tepefactum *AFP ed. pr. cui*
favet Pelag. || 3 degeres *L* inmittes *P* | etiam haec fac *P* c.
ita f. *AF ed. pr.* || 4 quod i. *P* quod i. *ut* *A* | i. morbum
patiens *P* || 5 et cuc. silv. *om. L* cum apio m. conciso et cum
c. s. similiter conciso *S* cum radice apii et c. agrestis minutim
incisa *P* | inciso *AF ed. pr.* || 6 contunsumq. *A* | aqua *LA*
aquam *F* cum aqua *om.* et *P* || 7 suff. *om. P* | laudata est *L* |
etiam *A ed. pr. om. F* || 8 traxaginis *SA* traxaginis *L in lac.*
om. PM (gentianae unc. III *M²*) || 9 aristolochiae — murrae
om. A in marg. suppl. A² | bac. lauri unc. II *Pelag.* || 10 omnia
tere et in p. m. redige *P* || 11 necessitas *SL* necesse *cett. cum*
Pelag. || 12 cocleare gr. *LFS* (coclearem gr.) *Pelag.* coclearium
gr. *P* coclearium magnum *A ed. pr.* | tepefactum *A* tepefacti *G* ||
13 tedeantis *ed. pr.* | infunde *P* infundis *S* | adversum *S* || 14 quod
q. *SLAF* et q. *P* si q. *ed. pr.* || 15 interpositis *deficit S* | ante
interpositis *haec A*: nihil auctor enim ille naturae rex tegacio (?)
artifex absq. remedio nocere permisit. Bolus (i. bolbus cf. *Plin.*
XX 104) quoq. armenicus pestilentiae maxime dysenteriae oc-
currit egregie sed vires (ius?) eius ex vino, si autem febrit, aqua
temperata detur ad cornu bibendum. Saepius int. *suprascr.* al.
vacat | 15 16 *om. LFP cf. I 22* | diebus plurimis primo *L*

buscunque locis se morbus ostenderit, si in capite de facie, si in primis partibus de armis, si in posterioribus de coxis, sanguis est auferendus et cum aceto miscendus, 14 ex quo animal perfricetur. Cui haec per triduum potio dabitur: panacis radicem uncias III, eryngii radicem ponderis tanti (eryngion autem herba melior est, quae in litore vicina marinis fluctibus nascitur, carduo silvestri paene similis, flore galbino, cuius eruendae sunt radices, nam longius penetrare dicuntur) feniculi quoque seminis uncias III, aloes uncia una semis: contusa et cribrata in tres particulas dividuntur, et cum fricti et moliti tritici farinae sextario candenti aqua miscetur et ad cornu per 15 fauces triduo datur animali. Pelagonius adversus omnes morbos efficacissimum pulverem credit esse, si pullum ciconiae nondum adhuc stantem sed iam plumas habentem, vivum in fictilem caccabum mittas et gypses, perustumque vapore furni in pulverem redigas et tritum vitreo vase custodias, exinde grande cumulatamque cœlearium cum vini sextario animalis faucibus infusus, donec recipiat 16 sanitatem. Chiron vero praeter alias compositiones, quae

4 Pel. c. 21. Veg. IV 3, 8. 6 Veg. IV 3, 7. 13 Pel. c. 18. 20 Chir. c. 199 cf. 812.

1 humor *ed. pr.* margo al. morbus | ostendit *ed. pr.* ostenditur A | ut si A *ed. pr.* | in f. de c. *ed. pr.* || 4 hoc p. tr. pos. td. A | 5 radice L radicis P radicum *ed. pr.* | item e. L || 6 er. — 9 dicuntur om. P | melior est quae om. L F || 7 vicina^o L | cardo sibirici margo c. silv. L || 8 caluino margo galbino L galbino *vulg.* || 9 semen unc. III et aloë L || 10 una semis *ed. pr.* una L semis AP || 11 tres om. P | et confracti F fricti Pel. fracti *vulg.* | divide et adde far. t. albissime sext. P || 12 candenti *ed. pr.* AF Pel. calenti L | misceatur AFP *ed. pr.* || 13 da animali P datur a. L infundantur *ed. pr.* -atur A || 14 esse om. P Messe si om. L tradidit si AF || 16 in cacabo fictili AF in caccabum *ed. pr.* in fictile vas mitte et cum argilla opturatum in furnum mitte et in p. redige P cum a. gypses et in f. m. F | egypsis L || 17 vaporem foci L || 18 in v. v. custodi P | exinde L om. cett. | que om. L || 19 infusus AF infunde P infundas *ed. pr.* || 20 Chiron V. C L vero om. P Cirum vero Centaurus A *ed. pr.*

iam relatae sunt, asserit catulum lactantem vivum in
 aquam ferventem missum ac depilatum ita decoqui, ut
 ossa separentur a carne; quibus diligenter ablatis, viscera
 cum aqua, in qua decocta fuerint, liquamine optimo, vino
 veteri et oleo et pipere cum melle condita ad VI sextar-
 ios debere servari, ac singulis animalibus binas cotylas
 tepefactas, donec ad sanitatem perveniant, diebus singulis
 dari per fauces. Caput quoque haedinum omnesque pedes
 depilatos ad calidam ea ratione, qua catulum, excoqui
 ablatisque ossibus condiri, et binis cotylis ad diem in
 potionem per cornu saepius datis animal morbidum libe-
 rari. De gallo quoque gallinaceo albo eadem quae de
 catulo observanda demonstrat. Radicem quoque herbae
 tithymalli decoctam cum vino dulci dare morbidis suadet.
 Ei quoque animali, quod profluvio Attico coeperit labo-
 rare, ita ut viridis ei vel pallidus per nares humor erum-
 pat, ex lotio humano veteri vel arietino duas cotylas cum
 uno cyatho olei rosei putat esse miscendas et per nares,

8 Chir. c. 200, 815.
 15 Chir. c. 203.

13 Chir. c. 201 p. 61, 17. 813.

rit
 1 asseruit A | lactentem P | in aqua ferventi A ed. pr.
 Chir. || 2 decoquatur P || 3 sepperentur A | viscera LP eius
 caro AF ed. pr. || 4 c. a. in aqua decocte fuerint sic F cum in
 aqua d. P || 5 aut o. L, et etiam Chir. veteri et oleo A | usque
 ad A ed. pr. | ad sextarium LA Fed. pr. sext. III Chir. || 7 perve-
 nient A || 8 dari L dari debere ed. pr. d. debeat AF debere dare
 P | pedes eius L || 9 ad. c. eandemq. rationem L in calida ea
 r. P ad caldarium eadem r. ed. pr. | excoquat AF excoqui
 diximus L || 10 vinis cotulis L | per d. ed. pr. | in potione ed.
 pr. P || 11 morbi delib- F || 13 catulo fac P || 14 dari LP | m.
 animalibus ed. pr. || 15 qui L | profluo adtequo L profluo
 Attico P || 16 ei om. A | aut p. L | per n. om. L, habet etiam
 Chir. || 17 veteri vel ar. L veteri FP veteri ei A vel ar. ed. pr. |
 cum uno c. L Chir. cum vino et c. uno AF ed. pr. (om. uno)
 cum vini ciatho et oleo roseo misce P || 18 rosacei A ed. pr. |
 putatissimi, iscendas L | et naribus siccitatem praestare per
 nares A suprascr. vacat

quae humorem funestum egerunt, digerendas. Quae curatio et pulmonibus salubritatem et naribus siccitatem praestare confirmatur.

XVIII. Potio anniversaria physica.

Pro physico autem et anniversario remedio tradidit ulpicum bene tritum, vel alium maius quod quidam Gallicum vocant capitula singula, cum singulis semunciis sagapeni et singulis cyathis olei optimi diligentissime trita singulis aquae heminis oportere misceri et heminas singulas per caput animalium dari VIII Kal. Iul., hoc est initio canicularium dierum, VII et VI: quo facto ternis potionibus stagnata, ut dicuntur, animalia armentiva vel domita integro anno a morbo intacta servari.

XIX. Compositio suffimentorum contra morbum maleum.

Adversus morbum maleum, cuius diversae sunt species, quae in unctionibus, quae in potionibus, tam per os quam per nares digerendis vel clystere, quae in cauteriis vel

5 Chir. c. 204 cf. c. 199.

1 deg- *L* dirig- *F* infunde *P* | 1—3 sic *L*. quam (quamque *A*) curationem et pulmoni sanitatem . . . confirmat *A F* ed. pr. qua curatione . . . praestari c. *PM* (qui salubritatem)

4 5 feseca *L* || 5 remedia *AF* | tradidit *A* || 6 ulpe: cum *L* umbilicum *P* | u. beticum ed. pr. | aliud *L* || 7 capula *P* capitella *AF* ed. pr. || 8 sapeni *L* serapini *P* | diligenter *AF* ed. pr. || 9 ^s eminis *L* ⁱ emenis *A* || 10 animalis *P* | Iulii *AFP* || 11 in i. *A* ed. pr. | dierum om. *A* | septima et sexta *A* septimum et sextum *PM* septimo et sexto ed. pr. *M*² dierum VI *L* | factum *A* | trinis *AF* ed. pr. tertias *P* || 12 p. stagnat aut diceretur *L* quo f. ter ac p. saginata ut dicitur *Samb.* | armentiva *F* -na vulg. || 13 a om. *P*

14 et p. 41, 2 fom- *A* et sic ubique, suffum- *P* || 15 adversum *L* | malei *A* | multae *P* || 16 quae in u. *L* om. cett. || 17 per om. ed. pr. || 17 dirigendis *AF* ed. pr. degerendis *P* om. *L* vel cl. om. *LP* | quaeque ed. pr.

flebotomo facienda sunt, declaratum est; sed restat alia
 non minus necessaria efficaciorque curatio, quæ suffimen-
 torum genere et odore praestatur. Nam cum ipsa tabes 2
 ex corrupti aeris foetore nascatur et usque in pulmones
 5 [et viscera] penetrando descendat, non minus odoris austeri-
 tate quam potionum amaritudine consuevit expelli. Pro 3
 numero itaque animalium eliges locum humilem et ex
 omni parte clausum, in quo induces animalia vel iam
 aegrotantia, quæ curare desideras, vel adhuc sana, et
 10 separatim, quæ non vis morbi contagione perfundi. Ori-
 ganum asinale, asphaltum, peucedanum, castoreum et opo-
 panacem aequis ponderibus permisces, exinde quantum
 tribus digitis levare poteris in carbonibus vivis mittis,
 animaliumque os et caput super fumum tenebis, ut auste-
 15 ritas odoris per os et nares intrinsecus ingressa omnia
 compleat et usque ad pulmones perveniat, et praestet ani-
 malibus medicinam.

XX. Alia compositio vehementior.

Est et alia compositio suffimentorum ad morbos pro-
 20 hibendos, sumptuosior quidem sed ut putatur utilior.

10 Chir. c. 190 cf. Veg. IV 3, 15.

1 sint *L* || 2 fumigiorum caldore *PM* nidore *M*² || 4 vetore
A | pulmonem *A* et pulmones usque penetrando *L* et in p.
 usque p. *P* et v. om. *LAPF* || 7 et om. *AF* ed. pr. | ex uni-
 versis partibus cl. *P* || 8 in del. *Samb.* | vel om. *AF* ed. pr. || 10 se-
 parari *P* | et — perfundi om. *V* | et s. del. *Schn.* | profundi *FA*
 (corr. *A*²) || 11 asinale *Chir.* asium aleum *L* allium *PF* allium
 mentam *A* (suprascr. al. vacat) asium m. ed. pr. || 12 permisce *F*
 -eas *A* ed. pr. | et exinde *A* ed. pr. || 13 elevare *A* ed. pr. | po-
 tueris car deficit *L* usque ad c. 21 extr. | carbones v. ed. pr. |
 mittis *P* -as vulg. || 14 a. per os et c. supra *P* a. que caput et
 os *A* || 15 ingressa om. *F* ingr. intr. *P* || 16 et om. *A* | ad p.
 usque *P* et ad pulmonem u. penetrando p. ed. pr. ex lin. 5 |
 animali *P*

18 cf. p. 3, 20 || 19 et om. *A* || 20 austerior sumptuosior *F*
 austerior *P* | ut om. *A* ed. pr.

Sulfuris vivi libr. I, bituminis Iudaici libr. I, opopanax unc. VI, acanthi unc. VI, galbani libr. I, castorei selib., aeris crudi unc. VI, salis Hammoniacy unc. II, salis Cappadoci unc. III, cornu cervini, lapidis gagatis masculi, lapidis gagatis feminae ana unc. III, lapidis haematitis unc. II, lapidis sideritis, lapidis argyritis ana unc. I, equuleos id est caballiones marinos numero VII, caudas marinas, ungues marinos ana numero VII, uvae marinae unc. III, medullae cervinae, cedriae, picis liquidae ana pondera III, ossa sepiae numero VII, auri semunciam, ballucae siliquam: et haec 15 universa commixta atque succensa odore suo morbis tam hominum quam animalium resistunt et daemones fugant, grandinem prohibere et aerem defaecare dicuntur. Sed si memoratos lapides aut invenire nequiveris aut enormitate pretii ab emptione cessaveris, reliqua efficaciter 15 prosunt.

XXI. De ratione flebotomi.

Medicina omnis animalium, vel si verum quaerimus etiam hominum, nisi rationem curationis ante cognoverit

1 Veg. III 12, 3 cf. Chir. c. 193.

1 s. v. lib. II *ed. pr.* | aspalti libr. I *P cf. Chir.* || 2 acanthi *AF* achanti *ed. pr. om. P* achatis *Gesn. chalcanti Schn.* | g. et c. *A* galbaniistor. *F* || 3 acris *AF* yreos *ed. pr. aeris Schn. aeris c. om. in lac. P* | ana unc. VI *A* | armoniaci *vel am. codd.* | capadocii *P* capadocie *A -cis ed. pr.* || 4 cervi *A* | l. gagatis feminae unc. III, l. galatidis unc. II *P* lapidis galaticis *post fem. ins. AF* || 5 unc. II *om. ed. pr.* || 6 argeritis *ed. pr. AF* arthiatis *G, om. in lac. P* | equ. id est *om. P* || 7 caballo m. *P* qui addit pallas marinas VII *cf. Veg. III 12, 3* || 9 cedrei *vulg.* | cervinae c.] taedae pini *AF* t. pineae pondo tria *P cf. III 12, 3* | pondo *P* ossis *AF* | sipie *P* || 10 lauri bacae siliquam *P* | et *om. ed. pr.* haec et u. *AF* et omnia *P* || 12 resistant daem. *F* || 13 grandines *ed. pr.* | et a. def. *om. FP* || 14 aut i.] aut *om. A* || 15 sufficienter *AF*

17 flebotomie *A* || 18 communis *PM* in m. communi *M²* | quaeramus *P* || 19 nisi *om. A*

atque praedixerit languentis periculum, errabit frequenter. Exposita enim curandi ratio cum genere congruens passionis indubitanter praestat auxilium. Ideoque pluribus membris ac morbis generale remedium diligenter oportet exponi, 5 quod praecipue in sanguinis detractone consistit, si rationaliter pro tempore et viribus animalium et pro aetate perfecti mulomedici adhibeatur industria. Quodsi ignarus 2 fuerit huius rationis, non solum per detractorem sanguinis non curabit, verum etiam periculum iumentis frequen- 3 tissime generabit. Nam cum vita utriusque animantium consistat in sanguine, rursus tempestive detractus sanguis a corpore praestare solet sanitatem. Cuius rei talis redditur 3 ratio. Sanguis enim ciborum humorumque indigestione corruptus per membra discurrit et languorem doloremque 15 aut universo corpori aut aliquibus partibus consuevit inferre. Nam per constrictionem nervorum venarumque tensionem inflatio indigestioque generatur: quae tensura (ut ita dixerim) corporis aliter laxari nisi per detractorem sanguinis non potest. Unicum enim compendium atque 20 remedium est, corruptionem illam, quae nocet et quasi

3 Chir. c. 3. 10 Chir. c. 4.

1 languentibus periculum *F* ed. *pr.* *Gesn.* languentis periculo *A Schn.* languentis periculum *P* | evitabit *P* om. fr. | creabit *ci. Gesn.* || 2 ratione *F* | et cum ed. *pr.* | cum genera cognoverit *p.* *A* | congruentis *p.* *F* || 3 indubitatum *P* || 4 morbis ac membris *P* | diligentius *P* || 6 et alt. om. *P* | pro aequitate ed. *pr.* proprietate *A* || 7 adhibeantur *F* | qui ed. *pr.* *P* || 8 huius om. *F* *P* || 9 non curabit om. *A* | freq. om. *A* || 10 cum om. *P* | utriusque *A* *F* virtusq. ed. *pr.* *P* | animalium *P* || 11 a corpore *A* *F* *P* Chir. corpori ed. *pr.* || 12 adsolet ed. *pr.* | illa *P* || 13 h. que om. *F* *P* et thimorum *A* (thimus [*i. χυμός cf. gloss.*] grece, humor latine *margo*) || 15 aliquibus *A* *F* certis *P* certis quibusdam ed. *pr.* | membris al. partibus *A* || 16 sic ed. *pr.* *p. c.* suarumque venarum tensionem *A* *p. c.* nervorum suarum tensionemq. venarum *F* *p. c.* nervorum tensionemq. venarum *P* || 17 indignatioq. *F* indignationesq. generantur *P* || 19 non om. *A* || 20 ad corr. *P* | correptionem *M* corr. *M*²

infesta tabe aegritudinem vel periculum gignit, cum sanguinis ipsius vitiosa parte detrahare.

XXII. Quae diligentia adhibeatur in sanguinis detractiōe.

Hinc plerique veris tempore quotannis de cervice iumentis sanguinem detrahare et sic in herbam mittere necessarium putant, ne veteri corruptoque novus sanguis admixtus natura calescens debilitatem valetudinis vel periculum faciat. Veteres autem prudentioresque auctores absque necessitate depleri animalia vetuerunt, ne consuetudo deplendi, si tempore aliquo facta non fuerit, statim intra corpus morbum ac valetudinem generet. Rectius ergo est minoris aetatis animalibus et bene valentibus ex nulla parte corporis sanguinem detrahi absque palato: de quo assidue tam minoribus quam maturis detrahendus est humor, ut caput oculi cerebrumque relevetur. Maturis vero animalibus non incommodum est pulsare venam cum mittuntur in pascua. Illa tamen in omnibus qui deplendi sunt consuetudo servanda est, ut pridie quam vena pulsetur sustententur levioribus et parciore cibis, ut per diastema composito corpore sint, non turbato per indi-

5 Chir. c. 5. 9 Chir. c. 6 cf. c. 564 Veg. II 40.

1 infecta *AF* quasi viam quae morbum vel p. *P* | sanguinis *pergit* *L* || 2 detinere *A* detrahare detinere *F*

3 in sanguine detrahendo *L* || 5 quotannis *om.* *A* || 6 sanguinem *om.* *L* | demere *ed. pr.* *FP* trahere *G supra lin., om.* *A* detrahare *L* || 8 nat. cal. *om.* *LPF* nature calescens *A* natura coalescens *ed. pr.* (*cf. Chir. fervore suo*) | vel *LPF* illis *A* *ve ed. pr.* || 9 quae *om.* *A* || 10 vetaverunt *L* | ne si c. *L* | deplendis in tempore *L* | minuendi *AF ed. pr.* || 12 morbos ita ac v. *L* | igitur *P* || 13 animalia et b. valentia *AF* || 15 tam maioribus quam minoribus *P* || 16 releventur *A ed. pr.* || 17 v. matricalem *L* || 18 quae deplenda *P* || 19 conservanda est c. *A ed. pr.* || 20 paucioribus *LP* || 21 diastemam *L* ieiunium *P* | composita quieto *P* | sint *om.* *P*

gestionem. In solo autem aequali statues iumentum cer-
vicemque illius loro cinges, quod strictius super scapulas
teneatur ab aliquo, ut vena possit clarius eminere. Tunc 4
spongiola cum aqua venam ipsam saepe deterges, ut altius
5 emineat. Pollicem quoque sinistrae manus interius de-
primes, ut non eludat et tumidior atque inflatior vena
reddatur. Consequenter iuxta praeceptum artis vel ani-
malis ipsius positionem sagittam exiges cotibus bene acu-
tatam. Observabis quoque ne altius imprimas manum et 5
10 gulam atque gurgulionem rumpas et arteriam praecidas,
hoc enim factum vitae periculum consuevit inferre. Per-
cussa vena faenum vel farraginem viridem ad edendum
appones animali, quatenus agitatione maxillarum per venam
melius acontizet sanguinis impetus. Cum autem niger 6
15 vel corruptus humor egressus est et coeperit rubicundior
manare vel purior, statim iumentum tolles a cibo et im-
posita fibula venae vulnus adstringes. In plaga vero pitta-
cium pones, ut diligentius claudat, licet quidam utantur

3 Chir. c. 7.

9 Chir. c. 9.

14 Chir. c. 10.

1 loco *P* || 2 stringes *P* | quo *ed. pr.* quae *A* quo districtius
L | scapulis *A F* || 3 tangatur ut v. p. ab aliquo clarius intueri
ed. pr. | eminere *LP* emanare *A F* || 4 spongiola *L Chir.*
spongia *A F ed. pr.* axungia *P* | ipsam lavabis et s. d. *ed. pr.* |
terges *L* || 5 ad p. *L* | dextrae m. *A* || 6 eludat *L* ludat *ed. pr.*
Chir. cedat *P* ut ne claudat *A* ut de nec deludat *F* || 7 reci-
datur *A* || 7—9 consequenter — observabis *om. P* || 8 s. dari
(duri *Gesn.*) chalibis *A ed. pr. om. FL* | exues *A* exues cotibus bene
al. acutam *F* s. ex binis cutibus adcuratam *L* || 9 manu *A*
manus *LP* | ante quoq. ponunt stude *V* cave *M* || 10 gurgionem
P | artariam *A* arterias *F* arteriamq. *L* || 11 facto *L om. ed. pr.* |
cons. inf. per. *ed. pr. A* (nocumentum pro per.) | percussa quo-
que *FP* || 12 ferruginem *L* | viridem *LPF Chir. om. ed. pr.*
videre *A* | v. consuevit apponi a. *FA* || 13 adponas a. *ed. pr. a.*
dabis *P* | per v. *om. ed. pr.* || 14 medius *P* | adcotidiet i. erumpat *L*
erumpat *vulg. cf. corp. gloss. V 560, 3* | sanguis inpectus *PM* ||
15 egeretur *ed. pr.* egestus est *A F* egressus est *P* cessatus est *L* |
vel *ed. pr.* | rubicundior *om. A F* rub. et vel *om. ed. pr.* || 16 stan-
tem *L* | tolle *AF* || 17 fistula *AF ed. pr.* | venae plagam *P*
ed. pr. | in *om. L* || 18 imponas *ed. pr.* ponas *AFP* | claudas *F*

- 7 et creta. Deinde tenebroso loco et calido statues iumentum et farraginem, si tempus est, vel faenum mollissimum dabis septem diebus ac noctibus; aquam etiam offeres, ut si voluerit bibat. Sed triticea farrago hordeaceae praefertur; quae si defuerit, hordeaceam dabis. Memento etiam quod ea melior est atque utilior, quae vicinior marinis fluctibus fuerit, propterea quod ventrem facilius solvit humoresque deducit. Pulsata ex quocunque loco vena omnem sanguinem diligenter excipies et aceto oleoque permixtum vel aliis medicamentis quae ratio deposcit, animalis ipsius corpus perunges praecipueque illum locum, ex quo detractus est sanguis et qui esse putatur in causa.
- 10 Constat enim quadam ratione naturali, ipsum sanguinem cum superfusus est languentibus membris praestare medicinam vitiumque siccare. Quam sollemnitatem curationis non oportet omitti. Praeterea interpositis diebus post flebotomum animalia producentur ad solem et sanguis detrahetur etiam de palato. Despumantur autem tertio gradu a dentibus caninis. Quos oportet suspendi altius propter sanguinis fluxum, ita ut eadem die mollibus ciba-

5 Chir. c. 11. 8 Chir. c. 8. 16 Chir. c. 11. 20 Chir. c. 12.

1 et om. *P* | certam *L* | in t. ed. pr. *AF* | tenebricoso *L* || 2 nobilissimum *A* || 3 dies ac noctes *P* || 4 praefertatur *A* || 5 quod si *AF* | def. triticia, et illam ord. dabis *AF* (et i. om.) || 6 etiam] enim *L* | m. sit ed. pr. memento e. meliorem *AFP* | atq. ut. *L* Chir. om. vulg. || 7 maritimis *P* | propter ed. pr. *AF* om. *P* | quae *A* || 8 solvat. . deducat *L* | humoremq. ed. pr. *AF* | educit *P* | ex *LFP* etiam ed. pr. *A* || 9 totum s. *P* | excipies *L* accipies *AP* || 10 medicaminibus ed. pr. || 11 et pr. *P* || 12 causam *A* || 13 sic *LAFP* naturali q. ratione atq. beneficio ut quidam aiunt ed. pr. || 14 fuerit *L* | languescentibus *L* || 15 curationis sollertiam ed. pr. || 17 producentur ed. pr. *AP* (perd-). -cantur *F* || 18 etiam] et *F* eis ed. pr. | dispumantur *LP* disponuntur *F* disprimentitur *margo* al. dispumantur *A* | etiam *A* ed. pr. || 19 grado abentibus cannis *L* | canis *P* | equos ci. *Schn.* sed cf. Chir. p. 7, 17, *Gesn. ad h. l.* || 20 eadem *LP* ea *AF* eo ed. pr. | mollissimis ed. pr.

riis utantur et furfure. Sequentibus diebus non ex integro hordeum consequantur, sed a bilibribus incipiant et ad consuetudinem per singulorum dierum augmenta perveniant. Consequenter tepido die ducantur ad mare vel 12 fluvium diligenterque loti tergantur. Vino quoque et oleo in sole perungendi diligenterque confricandi sunt, ut corpora eorum calefacta aut repellant aut perferant perfrictionis iniuriam. Quibus perfectis equi nobiles tum demum ad laborem cursus itinerisque revocentur.

10 XXIII. Castrata animalia non deplenda.

Sciendum praeterea, castrata animalia nunquam oportere depleri hac causa, quia iam partem virium cum testibus amiserunt et, si depleta fuerint, vehementius enervantur. Hinc est quod asinis de matrice nunquam detrahendus est sanguis, quia naturaliter minus habent sanguinis gracilioresque sortiti sunt venas.

XXIV. Admissum facientes non deplendos.

Admissarios etiam equos flebotomare non opus est: partem enim virium et sanguinis in coitu digerunt.

5 Chir. c. 13.

11 Chir. c. 14.

14 Chir. c. 15.

1 ut f. *P* | s. autem *ed. pr. AF* || 2 a vilibus *F ed. pr.* a bilibus *A* a libri *L* duas libras accipiant *P* per singulos bilibres *Chir.* | incipient *A* || 3 singulis diebus augendo *P* || 5 lota *P* | vino et oleo et sale d. unguenda et *P* || 6 dil. et *AF ed. pr.* | perfricandi *GP* (-da) || 7 perfricationis *A ed. pr.* || 8 qui n. *P* || 9 ad labores cursusq. itineris *ed. pr.* a laboris cursu itinerisq. *A* ad l. cursum i. q. *F*

11 sc. est *ed. pr. A* | animalia *om. P* | non *L* nunquam etiam *Chir.* || 12 hac causa quia *L* causa haec est quia *PF* causa herbae quae *A ed. pr.* | iam *om. LFP* || 13 amiserint *ed. pr. A* (adm-) emiserunt *L* || 14 est enim *ed. pr. FP* est etiam *A* | de m. nunquam *L Chir.* de m. *om. et non vulg.* || 16 sunt *om. P*

19 vel s. *F* | digerunt *L* egeritur *F* amittunt *P* natura digerit *ed. pr. A*

Si tamen ab admissura cessaverint, nisi annis omnibus herbarum tempore depleantur, incidunt in caecitatem, quia id quod per coitum egerere consueverant, redundat in oculis.

XXV. In quibus passionibus et ex quibus locis sanguis est auferendus.

- Nunc, ne quid relinquatur ambiguum, in quibus passionibus et ex quibus locis sanguis emitti debeat, indicabimus. Morbidis et quibuscunque totum corpus in causa est sicut febrientibus de matrice detrahendus est sanguis.
- 2 Cephalargicis autem, apiosis, insanis, cardiacis, caducis, freneticis, distentis, sideraticis, rabiosis [quoquo modo], praecipitur de venis auricularum sanguinem demere. Verumtamen melius est, ut de temporibus, quae dextra ac sinistra sunt, detrahatur: id est sub cavatura temporum tribus digitis ab oculo interpositis, inferius vena perquiritur et ex utraque parte sanguis emittitur. Eis vero, quibus suffusio contigit oculorum vel cetera vitia, quae oculis nocent, inferiores venae sub oculis positae, quae descendunt sub angulis oculorum inferioribus, quatuor

6 Chir. c. 16. 17.

1 si autem *L* si tamen *etiam Chir.* | admissaria *P* -ura in ras. *M*² || 2 in om. *LA F* || 3 coitu *A ed. pr.* | egerere *L* digere *vulg.* | declinat in oculos *ed. pr.* declinant in oculis *A* red. in oculis *FP* (o. eorum) *Chir.* oculos *L*

4 ex om. *L* || 9 febr. unde infra dicendum *ed. pr.* *A* | tollendus *P* || 10 aut *F* | opiosis *P* || 11 distentis *L* distenticis *F* (distentiosis *Chir.*) bistenticis *A* disentricis *P* bistrutitiis *ed. pr.* | sideraticis *L* -ticiis *F Chir.* sicardiciis *ed. pr.* *A* sideratis *P* | rabiosis *AFP ed. pr. Chir.* babaticis *L* | quoquomodo om.

LFP Chir. || 12 de vena articularum *F* de auriculis *A ed. pr.* | verumtamen *ed. pr. A Chir.* t. om. *LFP* || 13 ut om. *ed. pr. AFP* | de om. *L* | d. ac s. s. *LPF* in d. ac s. s. parte *A ed. pr.* || 15 perquiretur . . emittetur *L* || 16 parte om. *AFP ed. pr.* || 17 suffusio confusio *A* | contingit *ed. pr. AF* || 18 nocent m. m. deficit *L usque ad II 23* | vel aliud vitium quod o. noceat in ras. *M*² | anas . . positae *PM corr. M*² || 19 ab ang. *F Chir.*

digitis inferius quam oculi sunt inciduntur. Quibus vero fastidium inerit vel arteriarum vel faucium tumor vel praegravatio capitis, de palato auferendus est sanguis. Quibus autem pulmo est in causa vel iecur vel cetera, 4 quae his vicina sunt membris, de pectore minuendus est ex venis quae positae sunt dextra ac sinistra, ubi brachiola coniunguntur et flexura fit, cum armus plicatur. Quibus vero armi in causa sunt, et cretiacis de brachiolis 5 sanguis minuatur; quae venae positae sunt interius, ubi centriacae id est musculi brachiolares sunt, sex digitis superius quam genu, tribus vel duobus digitis inferius quam centriacae. Hae venae sagitta percutiantur sed caute, ut mediae tangantur, propter debilitatem animalis, quia hae commixtae sunt nervis. Quibus autem articuli in causa 6 erunt vel si articulus exemptus vel intortus fuerit, aut aquatilia habuerit vel quidquid simile in articulis contigerit, desub cirro sanguis detrahi debet: quae venae positae sunt inferius quam articuli tribus digitis sub cirro, tribus digitis super coronam; quae venae cum summa 10 cautela tangendae sunt, quia articulorum coniunctae sunt nervis. Cretiaco autem vel si basem moverit, de coronis rectius tollitur sanguis.

1 Chir. c. 18. 8 Chir. c. 19. 14 Chir. c. 20. 21 Chir. c. 21.

1 flebotomo incidito *P* | qu. quidem *ed. pr.* || 2 inhaeret *ed. pr.* erit *Chir.* || 4 quibus — 5 est *om. P* || 4 erit *F* | iecor *A* || 5 in his *A* | vicia sunt memoris *G* || 6 in d. *ed. pr. A* || 8 quibus quidem *ed. pr.* | armus est *A ed. pr.* | et cretiacis *FV Chir. om. ed. pr. AP* || 9 aufertur *P* || 10 centriacae *A* centuriae *ed. pr. centriacae P Chir. cœie F* | id est m. *om. P* || 11 sup. a genibus vel d. *P* || 12 centrias *P Chir. centrus F centriacae A* | ut mediae *F Chir. ne mediae P modesteque ed. pr. A* || 13 quia hae] quae venae *P* || 14 autem *ed. pr. etiam A* vero *F om. P* || 15 exemptus *P Chir. exceptus F incertus A insertus G ed. pr.* | tortus *P* | aut *FP* vel *vulg.* || 16 quidquid *AP Chir. quidvis vulg.* | in] ñ *P* || 17 de subito *P* | subtrahi *ed. pr.* || 18 sic *P* (circo) *Chir. art. tribus dig. sub coronam vulg.* || 20 sollicitudine *P* || 21 cretico *P* | autem *om. ed. pr. A* | 22 rectis *ed. pr. AF* rectius *P* melius *Chir.*

XXVI. His qui ungulam cogunt, quomodo sanguis tollatur.

Quibus autem iumentis vel suffusionis vitio vel per voluntatem extrusicia ungula fuerit, quae vulgo ungulam cogere dicuntur, vel quibus emota basis longi temporis 5
2 claudiginem fecerit, eiusmodi curatione sanantur. Componis pedem ad gubiam et omnem ungulam ad vivum allidesque iumentum ac suffraginem illius alligatam lino vehementer stringes totumque simul ungulae solum in circuitu scalpello circumgyrabis, ut a corona ungulae sub- 10
levetur ex parte, tunc circumcisorium inseres inter unguem et solum; et cum bene elimpidaveris, suffraginem solvis et invenies de calcaneo venas fluere, et cum sufficienter emanaverit cruor, sale perfricabis, postmodum aceto et
3 oleo inunges et linteolis munies diligenter. Spartea calciare curabis, ut post egestionem humorum ungula reparetur. Huiusmodi autem curam nunquam nisi singulis pedibus adhibere debebis, ut in tanto dolore animal duret

3 Chir. c. 22 cf. 662.

12 Chir. c. 23.

1 His qui sanguinem in gulam tollatur al. qui u. c. vel eiecerint *A* || 4 vetustatem *Chir.* | extrusicia *FM* excruciat extrisia *A* excruciat *ed. pr. P* | quae . . dicuntur *om. ed. pr.* ung. cogere *om. A* || 5 rememorata b. *A* remora *P* remorata *vulg.* |
longo tempore *FP* || 6 claudiginem *P* | composito *P* componis *A* ||
7 pedem *add. Samb.* | ad gubiam et *AP, F* (gubbiam), *om. ed. pr.* | quasi ad v. *ed. pr.* || 8 ium. *FP* virantum *A ed. pr.* allides, tumentemq. *Gesn. cf. Chir. p. 209, 26* | ac *FP* hanc *A* hinc *ed. pr.* | suffragium illis *P* || 9 astringis *FP* | simul *om. FP* qui solum u. || 10 scalpelletur et c. *ed. pr. AF* scalpello c. *P Chir.* sc. circumscribis *Samb. Schn.* | a cor. u. *M³* a c. ungula *vulg.* a cornu ungulae *Chir.* || 11 inferes *vulg.* inseres *A* | ungulam *AM³V* || 12 suffr. soli inv. *P* || 13 et alt. *om. A* || 14 effluxerit *ed. pr. F* | postea *ed. pr.* || 15 inunges *om. FP Chir. cf. § 4* | et et munies *om. A* | sparciam *ed. pr. A* (-a) spatio *P* spatio sparcia *F cf. Veg. II 82, 2* | carciare *P* || 16 humoris *FP* || 17 autem et nisi *om. P* || 18 debes *A* | ut] ne *Samb.* | duret. Constat quodsi in a. *P*

ac stet. Si autem in alio pede similis est causa, cum in illo, qui prius curatus est, firmiter animal stare coeperit, tunc eum elides et, ut dictum est, simili observatione curabis. Si vero in his causis animal stremmare volueris, 4
5 semissabis hoc modo. Compones ungulam eius ad vivum et contra venam sagitta pertundis, ut possit sanguis acon-
tizare per solum quod sagitta pertuderit. Simili autem modo sale fricabis oleoque et aceto linteolisque curabis, dumtaxat singulos pedes, ita ut portare se possit. Hi
10 plane qui semissantur non eliduntur.

XXVII De opisthotonicis vulsis colicis strophosis et qui morbo subrenali tenentur, unde sanguis tollendus sit.

Opisthotonicis, vel qui morbo subrenali laeduntur, vulsis etiam, colicis et quibus venter frequenter dolet, de
15 cauda sanguis emittitur, licet melius putetur propter huiusmodi causas ortas de visceribus debere sanguinem tolli. Quodsi de cauda detrahere volueris, sic facies: 2
erige et resupina caudam ad lumbos, quatuor digitis ab ano, ubi pilos non habet, caede caudam cum tabula ali-

4 Chir. c. 24.

13 Chir. c. 25.

1 si] quodsi *F* | in *om. P* || 2 firmiter a. *om. P* || 3 eum] bene *A* | ut *ed. pr.* sicut *A* sic *PF* || 4 cremare *ed. pr. P* stemmare *AF* stemmare *M* instremmare *Chir.* || 5 s. illud *ed. pr. s.* ipsum *P* || 6 addita s. *ed. pr.* | perfundis *AF* | exire *P* al. exire aconitzare sic *F* || 7 quae s. pertonderit *A* | pertunderit *P* || 8 confricabis *AF* | et *om. A* que et *om. FP* | linteoq. *AF* | munibis *ed. pr.* || 9 ita *om. AF* ita ut et se *om. P* || 10 hi plane *ed. pr. A cf. Chir.* ita pl. *F* hoc modo sane *V hu . . . sane cum lacuna P* equi (*in ras.*) sane *M* | laeduntur *AFP*

11 et 13 epistomicis *ed. pr.* epistonis *P* epistostonicis *A* | 11 colicis *om. P* | strophis *A* strophis subrenalibus unde *P* | tollatur *P* || 13 post morbo *ras. P lacuna M* | tenentur *FP* || 14 et colicis quibus *P* || 16 eiusmodi *P Chir.* | causas ortas *om. P* ortas *om. F* || 17 tollere *ed. pr.* trahere *P* detrahere *AF Chir.* | nolueris *A* | facias *A* facis *P* || 19 de tabella *P Chir.* caudam tabulam cum aliqua p. *F* | a. non p. *ed. pr., sed cf. Chir.*

qua ponderosa, quousque se vena demonstret, et in caudae media divisura quatuor digitis ab ano sagitta percuties venam, ut acontizet sanguis; post decursionem fasciola
 3 colligabis. Cum autem de visceribus emittere volueris, sub inguinibus dextra et sinistra in singulis femoribus eminentes venas medias sagitta percuties, sed caute, propter vicinam mixturam nervorum; post decursionem sanguinis
 4 cretam impones. Si laccae in gambis fuerint aut aliquis dolor coxae vel gambae, sanguis detrahatur sub gambis: sunt enim venae a visceribus descendentes per gambas interius, quas medias propter vicinam mixturam nervorum caute transverse flebotomo percuties, et post decursionem fasciola ligabis.

XXVIII. De ratione foci atque cauterii.

In animalium curis ac medicinis duplex remedium
 auctores esse voluerunt, minutionem sanguinis per quam constricta laxantur, et ustionem cauterii per quam laxata firman-
 2 t. Sed cum flebotomi ratio evidenter videatur exposita, cauterii quoque, licet novissima cura sit, tamen aperienda videtur utilitas. Nam ustio laxata constringit,
 inflata attenuat, humectata desiccatur, coagulata solvit,

8 Chir. c. 26.

15 Chir. c. 27.

20 Chir. c. 33.

1 et om. *FP* | in caudae dimidietatem div. *A* in cauda media div. *FP* || 3 egrediatur *P* | fasciolam *A* || 4 velis *P* || 5 unguibus *A* om. *ed. pr.* | d. et s. *P* d. s. *Chir.* de d. de s. *F* de d. s. ve *ed. pr.* *A* que *Schn.* || 6 verba sed . . nervorum post impones ponuntur *vulg.*, corr. *Morgagnius* || 7 misturam *ed. pr.* || 8 cetera *A* | imponas *A* | laxa *A* || 9 sub om. *ed. pr.* *A* cf. *Chir.* || 12 caudae *P* | transverse *P* *Chir.* -o *ed. pr.* -us *AF* || 13 fasciolam *A* colligabis *MV*

15 curis ac om. *G* (curis m. *A*) *FP* || 16 e. vol. auctores *A* | nihil minutione . . et nihil ustione *A* in mutatione . . et in u. *F* || 17 cauteris *P* | quod *vulg.* || 18 doceatur *P* || 19 tamen eius *FMV* om. *ed. pr.* *A* || 20 adustio *ed. pr.* *AF* || 21 tenuat *P* *Chir.* | humecta siccatur *P* | coagulatur *A*

carcinomata praecidit, veteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex qualibet causa ad statum suum revocat, super naturam excrescentia sublata et adusta crescere non sinit. Nam cum candente ferro ruperis cutem, vitium 3
 5 omne concoquitur atque maturatur et beneficio ignis dissolutum per foramina, quae facta sunt, effluit cum humore; atque ita sanatur passio et tollitur dolor. Post quae cicatricibus clausis constrictior et robustior redditur locus ac prope insolubilis cutis. Sciendum quoque cyprina cauteria plus effectus ad curandum habere quam ferrea. Praeterea 4
 10 si in capite morbus est, inuritur cervix, si subrenalis est, lumbis ignis adhibetur. Interdum autem puncta infiguntur, interdum ad similitudinem lineae candens ducitur veru, aliquando velut palmulae fiunt. In hoc enim mulomedici
 15 cum arte laudatur ingenium, si ita animal cauterio curaverit ne deformet. Pro locis autem, in quibus est passio, 5 et pro pellis aestimatione cauteria vehementius imprimuntur aut levius. Memoria autem retinendum est, fracturas et emota vel extorta aut eiecta de locis suis uri penitus

4 Chir. c. 34. 7 Chir. c. 35. 9 Veg. I 14, 3. 10—12 Chir. c. 38, 39.

1 farc- *A ed. pr.* | alienas partes c. *A* || 3 sublata et *ed. pr. AF Chir.* subtrahit et cr. n. s. *P* || 4 non patitur *ed. pr.* | cadenti f. vero *A* cadente *Schn. at cf. Chir.* | vitium *om. A* | nam cum cadentis vero cauterii beneficio ruperis cutem, coquitur atq. m. *F* nam beneficio cauterii rumpentis cutem [rumpitur cutis *M*²] caro coquitur et m. *PMV* || 5 desolutum *A* dissoluta *VM*² || 6 f. fuerunt *MV* || 7 post quod *P* || 8 rob. et constr. *P* || 9 hac proprie *A* propria *G* | quoq.] vero *ed. pr.* ||

10 ad cur. *om. P* || 12 infiguntur *A* adhibentur vel i. *P* || 13 candentis d. verum *A* candentis d. veru um sic *F* candens d. veru *P* c. deducitur ferrum *ed. pr.* || 14 palmale *A* (palmulae *G*) *FP* | mulomedicinae *A* || 15 cum arte *A om. vulg.* || 16 in l. *P* || 17 extimatione *A* | cauteris *P* | infiguntur *P* || 18 memoriter *FP* | fracturas *FP Chir. c. 37* quassaturas margo al. fracturas *ed. pr. A* || 19 et *P om. vulg.* | et exorta *AFP* | aut] vel *FP* et *A* | suis uri] moveri *P*

6 non debere, nam perpetua debilitas consequitur. Sed melius est, cum locis suis reposita fuerint et ligaturis diligentius communita atque ita naturae industriaeque beneficio corroborata, calasticis unctionibus et malagmis ad postremum causticis eadem percurare ad spem perpetuae sanitatis. Quod specialiter admonendum est, ne mulomedici festinantes, dum foco curare cupiunt, animalia debilitent aut deforment, cum flebotomis, potionibus, unguentis, syringis medicaminibusque diversis ante sit temptanda curatio; et si nihil profecerint, ad extremum ignis adhibetur.

XXIX. De passione et curis februm.

II 1 Schn.

Quaecunque passiones plus iumentis periculi inferre consueverunt et difficilioribus obscurioribusque indigent curis, has primo amplectimur libro, ut et facilius repariantur, quae in exordiis ipsis occurrent, et legentibus fastidium non possint adferre. Febrientibus itaque animalibus quam primum convenit subvenire; nam non

1 sequitur *A* || 2 ut cum *AFP* | imposita fuerit *AF* || 3 diligentibus *P* diligenter *A om. F* | composita *P* communita *A al. composita cōita sic F* | industriaeq. *om. P* || 4 roborata *FP* | ut cal. *FA* | colasticis *ed. pr. calasticis P calēsticis F* || 5 et ad postremum *P* ad *om. ed. pr.* | causticis *ed. pr. calasticis FP cas|ticis A casticis cola G* | procurare *FA* || 6 et sp. *AF* | admonendus *A* || 7 mulomedicinae festinantes (s ex r) cum ferro *A* || 8 potius necant [*suprascr. al. vacat*] atque deformant *A* | aut p. *F* || 9 syringis *om. FP* | at sit temptata *A* || 10 profeceris *F* | ad ultimum *AF*

12 pass. et *om. P* || 13 afferre *P* || 14 et *om. P* | diff. et durioribus *P* diff. al. durioribus obsc. q. *F* || 15 uno compl. *P* | intelligantur *FA* || 16 ipsis *ed. pr. ipsius codd.* | occ. ne l. possint f. a. *P* || 17 possent *A* | post adferre *tit.* De curis quae prima sunt *ed. pr.* De curis pr. sunt quae febr. *A.* Prima sunt quae f. *F.* De lassitudine quae videtur febribus similis *P* | itaque *om. P* || 18 quam *om. ed. pr. AF* | non] quo *P*

amplius quam triduo caloris vim sustinere posse creduntur, intra quos si curata non fuerint moriuntur. Oportet igitur prius passionis huius signa causasque praedicere et mox medicinas exponere. Febriens iumentum deiectum 3
caput a terra levare vix poterit, erit oculis apertis, labiis demissis, tristitia turpis et gravitas corporis insequitur, testiculi tumidiores laxius pendent, membra caloribus fervent, venae vehementi pulsu saliant, anhelitusque creber et calidus, tussis assidua, incessus nutans, fastidium cibi, 10 bibendi cupiditas, vigiliae iuges. Causa autem huius 4 passionis ex magno labore et fatigatione est, si negligentia consequatur. Interdum aestu nimio aut perfrictione vehementi vel ex cruditate ciborum aut sudoris subita infrigidatione vel ex fervore hordei novelli evenire con-
suevit. Curatio autem ista solemnis est: continuo san- 5 guinem eis de facie vel de temporibus aut palato oportet emitti, ab omni esca prima die penitus abstineri, tunc faeni optimi aut herbae viridis subinde pusillum offerri oportebit, et quiescere etiam ab omnibus rebus et [etiam]
sequestratum temperato tempore et inambulationibus levi- 20 bus animal commoveri: calidis quoque locis coopertum stabulari. Cum coeperit melius esse, herbam minutatim concisam 6

1 cf. Chir. c. 119. 4 Chir. c. 115 cf. Pelag. c. 33. 10 Chir. c. 116 cf. Pelag. c. 33. 15 Chir. c. 117 cf. Pelag. c. 34.

1 calorem s. *P* caloris inde *A* || 2 quos *AF* quidem *P* quod *ed. pr.* | o. ergo *AF* || 3 huiusmodi s. passionis *A* | praedi | *A* (-ci *G³*) || 4 et postea ponere medicinam *P* | febres *F* || 5 e t. allevare *ed. pr.* | non p. *A* | o. asperis apertis *F* || 6 dim- *A* | turpis *om.* *P* || 7 calore *AF* || 9 nutans *A* || 11 ac f. *AF* | est *om.* *FP* || 12 consequitur *AF* | perfrictione *FP* perfrictione *Chir.* perstrictione *ed. pr.* *A* || 13 vehementer *A* || 14 accidere c. *P* || 15 c. autem *A* || 17 penitus *om.* *P* | abstinence *AFP* | tunc *A om. vulg.* || 18 vel h. *AP* | subinde *om.* *A* | dare oportebit *AF* pus. off. *om.* *P* || 19 quiescere . . . tempore et *om.* *F* et quiescere . . . tempore et in *om.* *P* nec habent *Chir.* p. 38, 10 *Pelag.* p. 42, 10 *Hipp.* | etiam *delevi* || 20 sequestratum *Schn.* || 21 commoveri *om.* *A* | parum coop. *A* || 22 melior *P Chir.*

porrigito; quae si defuerit, hordeum maceratum ablatisque suis folliculis tusum in modum ptisanæ paulatim offeratur et frequenter exiguum.

XXX. De lassitudine quae videtur febribus similis.

II 2 Schn. Plerumque autem equi ultra vires ad cursum coacti aut ponderibus praegravati aut sudore defecti similia febrientibus signa demonstrant. Quos sic intelliges: oculi sublacrimantes erunt et tanquam suffusi sanguine, praeterea spiritum crebrius agitat faenumque fastidit et de posterioribus pedibus melius se sustentabit, nam priores quasi subtritos tardius ponit.

XXXI. De febribus internis.

II 3 Schn. Quod si febris interna fuerit, non facile animal dormiet, et cotidie deterior fiet, interdum furunculos in dorso vel in lateribus habebit: scias eum a morbo, de quo superius disputatum est, maleo teneri. Cui lotium aliquot diebus tam hominum quam arietum per nares infundes. Et sic potiones, quae de isto morbo supra scriptae sunt, dabis.

5 Chir. c. 121. 13 Chir. c. 125.

1 quae om. P || 2 suis om. FP | tunsum A om. P | pt. particulatim frequenter offertur exiguum P

4 lax- A de febribus internis inscribit P qui c. XXX et XXXI coniungit cf. p. 54, 17 || 6 ac s. ed. pr. || 7 febricitantibus vulg. s. de febrientibus P | quod P || 10 priores FMV Chir. primos ed. pr. AP

12 de f. interaneis sive i. F || 13 febres i. fuerint P || 14 deterius ed. pr. | ferunc. A || 15 et tunc sc. P | eum om. P | qui superius disputatus est malleus A ed. pr. quod s. disputatum est malleus F || 16 detineri ed. pr. | a. dierum ed. pr. A aliquibus diebus P quibus aliquibus d. ante aut lotium tam h. F || 17 quam a. om. A || 18 scripta F

XXXII. Si in autumnno febrerit.

Si autem autumnni tempore coeperit febrere iumentum, II 4 Schn.
statim de cervice sanguinem detrahes vel gradu tertio de
palato; post herbae trixaginis sext. I, tracanthi, rosarum
ana unc. I in pila lignea pisabis cernesque subtiliter, ex
aqua cum mulsa et oleo potionabis atque ita restitues
sanitatem.

XXXIII. Si in aestate febrat.

Si autem aestate febrere coeperit, totum sudabit, sataget II 5 Schn.
10 salientibus venis, naturam mincturo similis demittet ad
terram, transverse ambulabit. De coxa media quatuor
digitis ab ano venam inquiris et ex ea sanguinem detrahes.
Si autem non inveneris, de cervice tollendus est. Cui
hanc potionem pro tempore dabis: herbae portulacae
15 plenam manum tundis sucumque eius cum tracantho et
ture et suco rosae Campanae mulsa addita offeres, po-
tionem non satis grandem, ne plus quam oportet infri-
gides, quia, cum quasi splene careat, simul et defectione
sanguinis calore privatur.

2 Chir. c. 126.

9 Chir. c. 127.

14 Chir. c. 128.

1 si a. febrant *P* || 2 autem *om. FP* | autumnno t. *A* | febrere
A || 3 s. demito *P* || 4 palatu *A* | ros. ana *om. FP* || 5 pistabis
vulg. | concinisq. *A* concidisq. *F* | ex qua *PA fort. recte* || 6 com-
mulsa *A*

8 in et febr. *om. P* || 9 satagat *AP* (sal. v. sat.) || 10 minc-
turam et n. simul dimittere *ed. pr. A* (qui in m.) | dimittit
FP || 11 transversus *P Chir.* | coda *Chir. cf. Veg. I 27, 2* ||
12 venam maris et *A* | et *om. P* || 13 autem *om. P* || 14 hanc p.
parabis *P* | herbam portulacae *A ed. pr.* || 15 contundis *P* |
et cum thure *A* || 16 vel s. *F* vel sucum *P* | r. cum pane *AF* |
addito mulsa o. *P* || 17 ne] ut non *P* | infrigidet *P inferes F* ||
18 quia . . privatur *om. PF* | defectatione *A qui calore om.*

XXXIV. Si in hieme febriat.

II 6 Schn.

Hieme vero si febrierit, suprascriptas species aridas contundito diligenterque misceto et per sinistram narem dato: sanitas consequitur. Febrientibus autem haec potio utilis traditur: mannae turis unc. II s., iris Illyricae 5 unc. VI, piperis unc. I, bacarum lauri, seminis apii ana 2 unc. I, cum passo potionabis. Item post detractorem sanguinis de matrice aut de palato sic potionabis febrientem: hyssopi libr. I, abrotoni unc. VI, lactis caprini sext. I, amyli cyathum, olei optimi unc. III, herbae urceolaris suci 10 cyathum, misce cum ceteris et per cornu faucibus infunde, 3 erit salutare remedium. Item alia potio: lactis sext. I, olei cyathos II, croci scrup. I, murrae scrup. II, apii seminis coclearium plenum, miscebis pariter et dabis ad cornu. Hieme farinam triticeam cum aqua tepida, aestate 15 autem farinam hordeaceam cum aqua frigida dabis in potu. Si febrienti tensura non desinit iliorum, loca cauterio 4 inurenda sunt et usta curanda. Item alia potio: lactis caprini heminam, amyli cyathum, ova IV, olei cyathum, sucum herbae urceolaris, cotidie potionabis usque ad sani- 20 tatem. Item unctio qua perfricandi sunt febrientes: rosae lib. s., olei veteris lib. I, aceti heminas III, olei cyprini lib. s., portulacae seminis et nucis amarae unc. VI, mentae

2 Chir. c. 130. 4 Pel. c. 36. 7 Pel. c. 37. 12 Pel. c. 38.
15 Pel. c. 39. 21 Pel. c. 40.

1 in om. ed. pr. || 2 febriet A | s. dictas ed. pr. || 3 tundito P cum digito A || 4 sanitatem P || 7 compasso G || 8 pot. sic A | febricitantem FP || 10 amyli] quieti P | olei . . cyathum om. F || 11 in f. A || 12 l. asinini Pel. || 14 pl. cochleare P || 16 frigida om. MV || 17 potum ed. pr. | dedit A desit FP si febrient mensuram non des, illorum autem loca ed. pr. || 19 olei quantum succi h. A olei ciatum quantum sufficit h. F || 20 potionabis P Pel. potum dabis vulg. || 21 unguentum quo P | rosarum lib. s. P unc. 6 A Pel. libram ed. pr. || 22 lactis canini AF ed. pr. || 23 seminis et] lacuna PM

vel rutae quantum sufficit, teres et commisce et tep-
facto utere, ita ut diutissime confrices contra pilum, et in
loco tepido unctum animal coopertumque statues. Item 6
potio alia si hieme febrierit: gentianae unc. I, aristo-
lochia, hyssopi, absinthii, abrotoni ana unc. I, caricarum
unc. VI, seminis apii unc. III; rutae fasciculum bonum in
caccabo cum aqua decoques ad tertiam, et cum nigrescere
videris, coctum est. Exinde unam heminam misceto cum
suprascriptis et per cornu faucibus infundito.

10 XXXV. Si ab indigestione vel pletura febrat.

Si quod iumentum ab indigestione vel pletura febr- II 7 Schn.
citaverit, naribus spiritum ducet et ilia frequenter agitabit,
anhelitusque erit fervens et olidus, spinam facilius flectet:
nam qui ex perfrictione febricit rigidus est, quia calor
15 membra dissolvit, frigus astringit. Ex pletura igitur fe-
brienti copiosus sanguis emittitur de cervice, nares aceto
perfricantur, ut sternutet saepius. Venter quoque febrientis 2
si durior fuerit, per anum iniecta manu stercus extrahatur,
a cibo abstineat, parcissimum potum per intervalla susci-
piat, et unctum suprascripto medicamine diuque fricatum
20

3 Pel. c. 41.

11 Chir. c. 143.

17 Chir. c. 133 cf. 136.

1 et r. Pel. | q. expedit s. [i. sufficit] ed. pr. A quantum s.
vinctum
sic F || 3 unctum A vinctum F | constitues P | item p. a. om.
AFP || 4 in h. F | febriant P || 5 ana] singulorum ed. pr., Pela-
gonii numeri differunt || 6 seminis om. P | fasciolum ed. pr. A fasci-
culum F | bonum P f., omnia vulg. || 7 usque ad P || 8 videbis decoc-
tum P | unam P vini vulg. | cum s. scriptis P Pel. ut s. scriptum
est F sicut s. s. est ed. pr. cum s. s. est A || 9 infundes A -as G -is P
12 ducit A || 13 que om. AF | frequens A | olidus A
Chir. aridus vulg. | flectit A flectis P spina facilius frequens
flectit F || 14 n. et qui A | perstrictione A ed. pr. perfricatione
FP | calet P || 15 plectura A || 18 per a. om. P | st. egreditur
et abstinebitur P || 19 paucissimum ed. pr. parv- codd. || 20 uncto
A unctus P qui et om. | suprascr.] stomacho F stó P | fricato
A fricatur P confricatur M

loco stabit calido horis tribus aut quatuor coopertum, postea ad ambulandum producetnr nihilominus involutum.

XXXVI. *Si ex vulnere oris aut faucium febriat.*

II 8 Schn. Si quando ex vulnere aliquo vel suppuratione oris aut faucium nascitur febris, de temporibus nec non etiam de palato detrahendus est sanguis. De maxillis quoque sive de cervice et ad postremum quicumque locus febrienti doluerit, ex eodem cum mensura sanguinem oportet auferri. Quod si cibum penitus respuerit, farinam aquae mixtam ad amyli instar faucibus eius infundes. Offas quoque de passo facies iustae magnitudinis et septenas cum oleo digeres, ut possit habere substantiam. Ita denique febrienti utilis est, ex quacunque parte detractio sanguinis fiat, si consideratis viribus animalis mensura servatur, nam ut emissus rationabiliter humor relevat, ita enormiter ab-
latus evirat vel turbat.

XXXVII. *De coactione i. de nimia lassitudine.*

II 9 Schn. Coactio in animalibus passionis est nomen, ex qua aegritudinum diversa genera nascuntur, ideo sic appellata,

9 cf. Chir. c. 145. 18 Chir. c. 148, 149.

1 coopertus *P* || 2 post *P* | ducitur *A* producitnr *P* | involutus *P*

4 Quodsi ex *P* | vuln. vel aliqua s. *AF* | aut s. eius o. *P* | aut] vel *AF* || 5 nascatur *P* | de palato nec n. e. de temporibus *FP* || 7 de om. *P* || 8 dolebit *P* | ex eodem fricandus est et omni m. s. o. a. *F* eodem (idem *V*) fr. est et oportet cum m. s. auferre *PV* | omni m. *A* || 9 f. cum a. mixtam *P* || 10 amyli scripsi ex II 7, 3: cibi vulg. olivae Gesn. ad diui instantiam *P* | infundis *A* | offeras *AP* || 11 iuxta m-is *A* | et ptisanas *FA* || 12 ita d. ed. pr. demum *P* ac demum *A* at (ex ad) demum *F* || 14 fiat om. *P* || 15 ratione *A* (margo al. rationabiliter) | humor om. ed. pr. | ita in e. *A* ita ut e. *P* || 16 curat vel t. *A* errat *F* occidit *P*

17 de c. in n. l. *P* || 19 a. est *AF*

quod ab iniuria vel labore vel ex coactione contingit. Quotiens enim lassum animal fatigatione itineris vel nimietate cursus vel magnitudine ponderum non studiose refovetur, vel aestate sitire vel hieme algere compellitur, 5 vel certe penuriam sustinet cibi aut hordeo novo aut faeno pessimo laeditur, et per dies aliquot circa curam eius nulla adhibetur industria: sic totius corporis compago et interiorum viscerum dispositio per iniuriam et fatigationem vitatur.

10 XXXVIII. Quae genera aegritudinum ex coactione nascantur.

Ex qua coactione haec. passionum genera nascuntur. II 10 Schn. Ex perfrictione enim fiunt opisthotonici, podagrici, phthisici. Ex aestu autem evenit gravedo, febris, insania, capitis 15 dolor. Ex sudore oritur tumor in cruribus, suffusio in pedibus, febris, spasmus et tussis. Ex humore quoque, 2 qui de naribus profluit, passio apertissime declaratur. A cerebro enim vel a capite venit multa pituita crebra et spissa, a perfrictione erit humor tenuis aquaticus et frigidus: ex qua re fiunt coriaginosi et tetanici et tussici. 20 A tolibus et glandulis et arteriis humor erit candidus et 3

12 Chir. c. 152. 16 Chir. c. 153 p. 48, 5 cf. Veg. II 36.
17 Chir. c. 154 p. 48, 13. 20 Chir. c. 155.

1 vel ex] et *P* | contingat *ed. pr.* || 2 laxum *A* lapsum *P* ||
4 aut h. *P* | compellatur *AF* || 5 iniuriam *FA* | cibi] convictus
P | vel f. *AFP* || 6 al. d. *A* || 7 et sic *AF ed. pr. om. P*

12 ex quo *P* | coactione *om. PF* | signa *P* | nascantur *A* ||
13 perstr. *ed. pr. A* | epistomici *ed. pr. epystonici P* epito-
tonici *F* epistomachi *A* | tussici *Chir.* || 14 ex aestu autem] aut
Chir. || 16 et *om. FP* || 17 ex n. *P* | apertissime *P* verissime *Chir.*
-a *vulg.* || 18 enim] vero *P* | pravitas *APF* | crebra] crassa *Chir.* ||
19 perstricatione humorum erit *P* || 20 corriginosi *A* corgiosi *F* |
epatici et phthisici. a colibus et gl. *ed. pr. corr. Chir.* tenatici
et tussici et a talibus et gl. *P* eptetici et tussiculatores et
glandulosi. ex gl. *A* tetanaci et tectraci et tusiculatores et
glandulis *F* || 21 calidus *AF sed cf. Chir.*

viscosus, ex quo evenit fastidium et faucium praefocatio et synanche. A pulmone autem humor crassus, sanguinolentus et male odoratus emanat, colore pallido: ex qua causa fiunt peripleumonici, vomicosi, orthopnoici et phthisici. A morbo autem maleo venit humor multus et crassus et pallidus: ex qua re fit catarroicus, profluvius Atticus et suspirium articulare. A iecore humor erit lividus et viridis et tabidus, non valde crassus neque olidus: ex qua re fiunt syntectici, hydropici, febricosi. Ideo autem signa passionum causasque divisimus, ne ignorantī error noceret et facilius evidens doctrina curaret. Apsyrtus huiusmodi de coactionibus prodidit medicinas: si equus, inquit, coactus de via venerit, oculi eius intro abibunt vel versabuntur, spirat calidum frequenter atque suspirat, et auriculae huius ac reliquum corpus extensum erit. Cuius talis est curatio, ut parum hordei accipiat faenumque non multum. Potio autem huiusmodi praeparabitur: hyssopi, abrotoni ana unc. I., sampsucī unc. VI, faeni Graeci lib. I, lini seminis pondo II: haec omnia tusa et cribrata in caccabo novo cum sex aquae sextariis infundis addisque IX duplices ficus, quae cum ad partem dimidiam decocta fuerint, universa conteres atque liquabis;

5 Chir. c. 156.

12 Chir. c. 157.

1 ex hoc *P* || 2 sinances *FP* || 3 malus odor *AF* (*corr. F²*) || 4 peripn- *A* | vamicosi *P* | ortomici *ed. pr. A* (orth.) ortho- noici *P* | tussici *Chir.* || 6 crossus *F* | et *om. AFP* | a *A* ex qua re *f. om. PF* | ortomicus *ed. pr.* ortho-noicus *A* catacroitus *FP* || 7—8 Atticus—lividus *om. P* | 7 pr. arteticus *A* profluvius et articus *F* | suspiriosus articularis *Chir.* | iecinore *F A²* || 8 luri-

us *Chir.* l. yricus et v. *ed. pr.* | et t. *om. FP* | grossus *AG* || 9 albidus *P* | sciatici *ed. pr.* sintetici *AFP* || 10 passionis ob- missaque dimisimus *AP* | ingratus *ed. pr. A om. FP* ignoratus *Morgagnius* || 13 inquit *om. FP* | oculi intro adhibunt eius *A* oculos suos intus habebit *P* o. eius adhibetur intus *F* || 15 et *om. FP* | huius *om. AFP* || 16 ista c. est *P* || 19 pondera *A* lib. *P* | tonsa *A* tunsa *P* || 20 infundes *P* || 21 addis etiam *FP* | XVIII f. *P* || 22 conteret atq. levabit item v. *P*.

praeterea vini veteris optimi sext. III, mellis heminam, 7
piperis triti drachmam adicies suprascriptis rursumque
fervere facies omnia, ex qua calidam potionem plurimis
diebus dabis, quae mirifice iuvare consuevit. Si de labore 8
5 itineris suffusio pedum forte provenierit, cave ne sanguinem
calido detrahas, sed requietum flebotomabis huiusmodi
beneficio potionis usus: turis masculi drach. II, foliorum
caprifici lib., grana piperis XXV, fermenti unc. III, croci
drach. quartam partem: omnia bene trita in tres partes
10 divides et exposcatum iumentum triduo cum oleo potio-
nabis et vino. Si hiems fuerit, tepida os ablues, aestate 9
frigida: si tardius [aut non] rectus ambulat, furfurem et
resinam calentem ungulis imponis, non semel tantum sed
aliquotiens, donec rectus incedat. Si vero ista non pro-
15 fuerint, semissabis eum, ut de ungulis sagitta contactis
competenter profluat sanguis, et vulnera traumatico cura-
bis. Farnax autem de lassis haec signa monstravit: toto 10
corpore gravabitur et posteriora crura quasi inligata habebit.
Posca itaque et puleio nares eius et totam faciem
20 fovebis, panem et merum dabis ut manducet, offeresque

1 Chir. c. 158.

7 Chir. c. 159.

17 Chir. c. 160.

1 opt. om. *P* | III: III *Chir.* || 2 triti unc. I *P* | addes *P* ||
3 facies ex quo *P* || 4 adiuvere *P* || 6 calidum *F* | r. pausa-
tumq. *ed. pr. om. etiam Chir.* | huius *FP* || 7 usus *AFP* | folia
A || 8 croci q. p. drachmae *P Chir.* croci drach. pars quarta
F cr. dr. partem q. *A* p. q. *om. ed. pr. G* || 10 divides *om. P* |
exposcatum *P* expuscatum *MV*; an ex posca cum *Chir.*? expau-
satum *vulg.* || 11 ablue, si aestas f. *P* || 12 aut non *om. AFP* |
recte *AG*² *ed. pr.* rectius *FG* rectum *P* si t. rectus factus fuerit
Chir. | sulphurem ^a *margo* al. furfurem *ed. pr.* || 13 resinem talen-
tem ^c *A* -am tal- *G* | tantum *om. P* || 14 si nec i. p. *FP* (*qui* pro-
fecerint) || 15 ipsum *P* | sagittis *A* velud sagittis *F* vel sagittis
P || 16 trinatico *margo* al. pragmatico *A* || 17 pharmaco *ed. pr.*
om. P ph. autem *G* Farnax autem *A* Farnax i. sapiens de l. *F* |
laxis *ed. pr. AF* | monstrabit *F* -is *A* erunt *ed. pr.*, in *P* nova
rubr. de febre ex lassitudine, *deinde* Febris ex l. per haec
signa monstratur || 18 quasi *om. F* inl. quasi *A* quasi longa *P* ||
19 pusca *AP* | pulegio *vulg.* || 20 dabis *om. AF*

- ei lactucas vel gramen diligenter lotum atque concisum,
 11 consequenter daturus huiusmodi potionem: sucum ptisanæ,
 passum, ova, oleum roseum, quæ omnia pariter mixta
 per triduum dabis, ita ut hordeum primo decorticatum
 siccatumque manducet. Praemonendum autem est, ne
 iumento ex coactionis iniuria laboranti pulses venas ca-
 lentes; continuo enim nervorum contractio et debilitas
 12 consequitur. Oportet autem artus eorum et genua vino
 calido et oleo tepido suffundere, totumque corpus multo-
 rum manibus diutissime confricare et loco statuere tepido,
 16 mollia de siccato stercore vel de paleis strata præbere.
 Posteriores partem flebotomo lassis non oportet attingi,
 ne penitus evirentur. Quod si venæ in cruribus tument
 et plenæ sunt humore, de coronis sanguis auferatur.

XXXIX. De diversis passionibus ventris.

II 11 Schn.

Non minus multae et obscurae valetudines in internis
 animalium quam hominum existere consueverunt, immo si
 verum quaerimus prope pares atque consimiles sumus.
 Nam animalibus, quia rationales sumus, sola mente præ-
 stamus; corporis vero natura communis est, maxime in
 2 doloribus. Dolorem ventris in iumentis veterinariorum

5 Chir. c. 161.

12 Chir. c. 162.

13 Chir. c. 163.

21 Chir. c. 205.

1 diligentissime *P* | confisum *P* || 3 rosatum *ed. pr. A* |
 par. m. om. *P* mixta om. *A* || 4 h. pro modulatum *APF* ||
 5 autem om. *P* || 6 calenti *ed. pr.* | ne iumentum ex enactionibus
 iniuriam laborum impulsus v. calentes habens *P* || 7 nervo con-
 tracto *A* | contritio *F* || 9 tepido om. *P* | et t. *AF* || 10—11 et l. t.
 ipsum ponere et supponere ei mollia ut paleam et cre *P* || 11 sicco
F || 12 p. autem p. *P* | laxis *ed. pr. AF* | contingi *ed. pr. attingi*
APF || 13 enerventur *FV* || 14 et] hac *A* ut *F* | sint humores
A sint humoribus *F* | decoctionis *A* | s. aufertur *AF*

16 aegritudines *P* || 18 atq. om. *A* cons. que *F* | sumus
 om. *P* || 19 quia r. s. om. *P* || 20 max. in d. om. *P* || 21 dolor
 enim v. *AF* | in ium. om. *P* | veterinariorum *ed. pr. vectariorum*
A imperitia vetus arriorum *P*

imperitia putat facile posse curari, quod grave nescit,
et ex ventositate vel constipatione vitium tortiones vocant
et interiorum incisiones, quibus aut praecantationes ani-
cularum more aut aliquod quasi physicum remedium ad- 3
5 ferre conantur. Cum quid enim intrinsecus iumentis dolere
coeperit, statim se allidunt et volutant et solius ventris
creditur esse causa, cum plures et difficiles sint passiones,
ex quibus dolor et volutatio illa contingit; et nisi singulis
pro causarum genere competens medicina subvenierit, sa-
10 nitas redire non poterit. Efficaciter autem curare potest
nemo, nisi qui internarum aegritudinum signa rationesque
cognoverit.

XL. De aqualiculo i. stomacho.

Primum venter ipse, qui aqualiculus nominatur, totius II 12 Schn.
15 corporis obtinet dominatum, in cuius capacitae cibis
potioque miscetur ac per digestionem naturali calore de-
coctus, separatis humoribus, partem ad substantiam mem-
brorum convertit in sanguinem, partem in urinas resolvit
partemque secernit in stercora. Quodsi loca illa per- 2
20 frictio longi temporis vitiaverit, intestinorum dolor et
corruptio digestionis necessario sequitur. Nam pars hu-
moris coagulatur ex frigore et fit conglutinosa in prae-
cordiis atque in intestinorum partibus, quae ducuntur ab
aqualiculo usque ad colum quod appellatur typhlon enteron,

3 cf. Pel c. 121, 138. 14 Chir. c. 208. 19 Chir. c. 209.

1 ex facile *FPA* (-li) || 1—3 quod — incisiones] et tor-
tiones vocant *FP* || 2 torsiones *ed. pr.* || 3 aut verborum ra-
tiones *FP* || 4 aliquid *AF* | quasi *om. FP* | conphysicum *P* ||
6 inceperit *ed. pr. A* c. dolore ium. *FP* || 7 d. et diversae sint
FP || 10 reddi *F* | c. non p. *P* || 11 interiorum *P*

13 stimaco *A* || 14 plurimum ipse *A* || 16 potusq. *P* || 18 et
p. *ed. pr. A* | urina *A* || 19 secum trahit *ed. pr. AF* | stercore
AF | praestriccio *ed. pr. P* perstrictio *AM* perfricatio *F* || 20 et
cor. dig. *om. P* || 21 necessarie consequitur *P* || 22 glutinosa *FP*
Chir. | in pr. *om. FP* || 23 in *om. FP* | ducunt *P* || 24 ap. <Graece>
Schn. | typhlon interon *AF* cyflon interim *P* enteron *ed. pr.*

retinetur et haeret: per quod in colum quod latine ieiunum dicitur humor pessimus transit et interclusione sua cibum non patitur ad inferiores partes more solito descendere. Hinc [etiam tortura et] extensio ventris dolorque cum magno periculo generatur: quae passio Graece emphragma, Latine praeoccupatio dicitur.

XLII. De colo et coli dolore.

I 13 Schn.

Exoritur et alia causa doloris asperior, quae Graece cordapsos appellatur, cum praeclusa intestina viscerum vento [fumove se] urgente colligantur usque eo, ut aquam¹⁰ et cibum et stercus etiam animalia interdum revomere cogantur. Praeterea ad similitudinem hominum propter perfrictionis iniuriam coli quoque dolore vexantur, propter quam necessitatem animalia diu se vehementerque volvendo rumpuntur, quod curari iam non potest, et ideo¹⁵ moriuntur.

XLIII. Cura longanonis et ilei.

I 14 Schn.

Alia quoque vitia ex perfrictione huiusmodi humoris nascuntur. Qui cum intestina maiora praecluserit et in

1 Chir. c. 210.

8 Chir. c. 211.

18 Chir. c. 213.

1 et om. *P* | colon *P* | quod l. i. d. *post enteron ponit Schn. post haeret vulg.* | ieiunium *A* ieiunum intestinum (= stenon enteron) *Chir.* || 3 inferiores *AF Chir. int. ed. pr. P* | descendere *AF* pervenire *ed. pr. P* || 4 om. *FP Chir. autem A* || 5 Graece] generatur *PM* | infragma *FP* || 6 obturatio *Chir.*

8 a superiori *P* || 9 cor lapsus *A* cardapsus *P* | viscerum om. *FP* || 10 fumove se om. *F* fumove om. *P* se om. *A* | colligunt *P* colligant *vulg.* | adeo *P* usque quo a. *F* | et a. *P* || 11 etiam om. *P* | an. et. *vulg.* | remove *P* refundere *Chir.* || 13 frictionis *AF* instriktionis *P* inflationis *ed. pr.* perfrictionis *Chir. p. 64, 9* | que *AF* || 14 diverse *ed. pr. AF* diu se *P* qui om. que || 15 rumpunt *P* | curare *A*

17 etc. longanionis *codd.* || 18 alia *AF Chir.* aliqua *P* ilei *ed. pr.* | verfricatione *AFP* | istius h. *P* huius *F* || 19 et *pr. ed. pr.*

eorum sinibus stercora coeperit detinere, prohibet illa ad cataclidem longanonis decurrere — longanon autem intestinum vocatur, per quod sterco egeritur —, tunc ventus crassus vel praeclusionione ipsa intra viscera increscit ac saevit et dolores morsusque excitat vehementes, ex quo iumenta se proiciunt ac volutant extensisque pedibus calcitrant. Sed per impatientiam se saepe iactando ventus increscit et mixtus sterco usque in intestina descendit; nec iumentum ut supra rumpitur. Quod vitium ileos vocatur ab eo, quod intestina locis suis exclusa quasi helices faciunt; quae valetudo periculosa est, nisi cum celeritate subveneris. Huiusmodi autem sunt adhibenda remedia: 3 aqua calida renes animalis diutissime fomentabis faenumque cum calida, ut magis vapor penetret, frequenter apponis, post ciliciis diligenter absterges, oleum vetus et picem liquidam et oleum laurinum misces, calefacies et diutissime perfricabis, ita ut testiculos ipsius perungas et in auriculas calidum medicamen infundas. Tam diu autem fricabitur, 4 ut sudare incipiat et ventum emittere, ex quo spes ostenditur sanitatis. Quod loco calido statues ac sagis coepries diligenter, hanc daturus cotidie potionem: piperis

3 Chir. c. 214.
21 Chir. c. 217.

6 Chir. c. 215.

12 Chir. c. 216.

1 renibus eorum *FP* renilibus e. *A* sinibus *ed. pr. Chir.* | illam *A* || 2 catochidem *P* catadidem *F* cataclidem *Chir.* cataclidum *A* catachlytum *ed. pr.* || 3 ventus *F* venter *vulg.* || 4 crossus *A* cr. vel *om.* *FP* | praeconclusionione *A* | intrinseca v. crescit *AF* | ac s. et *AFP* ac sibimet *ed. pr.* || 7 saepe iam i. *ed. pr. AF* || 8 in *om.* *P* ad *ed. pr.* || 9 iumentum *scripsi*, iam *ed. pr. A* nec — rump. *om.* *FP* omentum *Chir. c. 211. 216* | quod v. *FP* sed in v. quod etc. *A* sed iumento quod in vitium qui i. v. . . . incidit ea val. *ed. pr.* | yleon *AP* || 10 ex eo *ed. pr.* | obices *P* elices *ed. pr. FA* helicas *Chir.* | animal q. h. facere f. *ed. pr. A* || 15 cilicii *A* stamine *P* | abstergis *AP* | item o. *P* | et *om.* *P* || 16 et cal. d. *FP* || 17 ita et *ed. pr.* | ipsius *FP* eius *vulg.* | perunges *codd.* || 18 infundas *A* -es *vulg.* | fricabis *P* || 19 sudari *P* | ventos *P* || 20 loco *om.* *P* | saccis *A* satis *P* | cooperi *P* || 21 continuo *P*

grana L, petroselinum quantum quatuor digiti comprehen-
dunt, cumini Alexandrini tantundem, cumini quoque Africi
tantundem, semen apii, murrā, nepetā, trixaginē ae-
quis ponderibus, quibus ad dimidiam omnium partem
nitrum admiscere te convenit. Quae omnia bene trita ex
vino calido et oleo aequis ponderibus et melle quantum
5 satis fuerit dabis. Haec autem potio calefacit et ventrem
resolvit. Quod remedium si tardius subvenierit, saccella-
tiones ex furfure calidissimo plenas super totum dorsum
et renes animalis imponis. Clysterizabis etiam ex aqua 10
calida et oleo, quod cum sale et melle et afronitro miscebis
ovoque, et ita ventre laxato et stercora emittuntur et
6 ventus. Quod si clyster defuerit, salem bene tritum et mel
coques pastillosque longos et duros facies et in anum
iumentī immittes interius. Quae res omnem spurcitiem 15
humoris intus obstantem abstrahit, et ad sanitatem per-
ducit; nec est aliud quod magis valeat subvenire.

XLIII. Causae et curae strophī.

II 15 Schn.

Sunt animalia quibus assidue ventris intervenit dolor,
qui strophus appellatur et hac ratione concipitur. Inter- 20
dum sudor animalium vel nimio cursu vel labore pro-
fluens in internis residet intra ventris intestinorumque
compaginē, qui punctiones doloresque praestat interius;

8 Chir. 218. 19 Chir. c. 219, 220.

1 digitis comprehenditur *P* || 2 afri *F* africi *P* africani *vulg.* ||
3 seminis *A* | mirre n. t. *P* | trax- *AP* || 6 et m.] cauelle *F* || 7 autem
om. FP | et c. *ed. pr.* | ventum solvit *A* *corr. A* || 8 sacellationes
PF saccellatores *A* saccellos *ed. pr.* || 9 calidissime ex f. *A* ex
f. calidissime *F* ex f. calidissimo plenas *P* *Chir.* cum f. calentes
ed. pr. | per t. *ed. pr. A* || 11 et a.] afro et nitro *ed. pr.* ||
12 ovoq. misc. *ed. pr. P* (quoq.) || 13 clisteria defuerint *FP* clistere
A || 14 coques et misces *P* || 15 iumentis *A* | int. im. *ed. pr.* |
immittis *A* | interius *om. A* spurcitiā *P* || 16 stantem *A*
ed. pr. || 17 nec] et non *P*

18 de stropho causae et curae *P* || 19 impendit *ed. pr.* ||
20 strophosus *P* || 23 tortiones *F*

et cum totum a labore cessaverit ac refrixerit corpus animalis, cessat et dolor: sed cum a labore caleferi coeperit, rursus exoritur. Et ideo strophus vocatur: nam 2 frequenter volutatur, et cum surrexerit terram pedibus tundit et interdum quasi manducare conatur, et iacens videtur quasi pusillum requiescere et surgens citius ambulare se cogit. Sed ex hac iniuria frequenter volutando ventum sibi nutrit intrinsecus et fit tympanites, ex quo et omentum rumpitur et praesens vitae periculum consequitur. Quod vitium si in perpetuum auferre volueris, 3 paracentesim facies sic: quatuor digitis sub umbilico ad veretrum versus medio climate ventris sagittam incies, ut non solum cutem verum etiam peritoneum ipsum aperias; peritoneum enim dicitur membrana quae intestina omnia 15 continet. Ad mensuram autem cum magna cautela peritoneum aperies, ne intestina laedas et praesens discrimen inferas. Post exempta sagitta subicies fistulam centetalem, 4 quam mulomedici portare consueverunt, minutis foraminibus multisque pertusam, per quam foras humor emanat: 20 quem suscipies in vase et invenies limpidum lotio similem,

3 Chir. c. 221.

7 Chir. c. 222.

11 Chir. c. 223.

1 et c. *ed. pr.* sed c. *codd.* | et . . . dolor *om.* A | refrixerit P refrigerit F || 2 sed *om.* FP sed . . . exoritur in *marg. suppl.* A | cum totum A | in l. FP | incipit margo al. ceperit A || 3 rursusque A | strophosus AP (str. appellatur) cf. Chir. p. 66, 15 || 5 tondit A tendit P | i. terram *ed. pr.* AF *om.* P Chir. || 6 quasi vid. FP Chir. || 7 sed *om.* F si A || 8 nutrit margo al. inmittit A || 9 omentum P Chir. ium- *vulg.* | praesentis AF | sequitur AF || 11 paratentesim A paracentasim P | ad *om.* *ed. pr.* || 12 medium A | cl. veri P || 13 sed e. FP |
13, 15 peritonium A perytoneon P | ipsum . . . enim *om.* A (p. quod dicitur) || 14 enim] autem FP | membr^aonum quod AF || 16 pr. ad d. P || 17 post *om.* A | exemptam sagittam P | centinalem margo al. centinalem A centinalem P gentialem F centinalem *vulg. cf. Veg. II 89, 4* || 19 per quam *om.* A per q. fistulam P || 20 et *om.* AF | limpido *ed. pr.* limpidum AF lotei a. limpidum Chir. limpidū locū M locii M² limpidii locii sic P

5 tolles vero non minus sextario. Haec cura etiam illa animalia sanabit, quae vel stupida vel macra sunt ex coactione longi temporis, quibus nitrum diligenter cribratum in hordeum debes aspergere, quod omnes acerrimos humores et spurcitias corporis purgat. Sed strophosis dabis potionem superius declaratam plurimis diebus. Etiam acopo thermantico renes eorum totumque corpus perunges et diebus aliquot a pluribus facies confricari. Ad ultimum renibus eorum causticum inducis et sic revocas ad laborem.

XLIV. De lumbricis cossis tineis et pediculis.

10

II 16 Schn.

Intolerabilem dolorem intestinis inferunt lumbrici et vermes et tineolae, quas alii pediculos appellant. Nam coagulare et aqualiculum intus erodunt et vulnera faciunt: ex qua necessitate animalia macrescunt et coriaginosa fiunt, et sine febre non sunt et celeriter moriuntur. Huiusmodi passionis signum est, cum invenitur humor in ano fabae coctae similis: est autem sanies ex illis vulneribus, quae 2 bestiolae intrinsecus fecerunt. Ieiuna animalia ex hac necessitate vehementius torquentur, nam cum his deest cibus, magis vitalia consumuntur a vermibus. Hi non 20 sunt inflati et tamen per dolorem se volutant et in spinam

3 Chir. c. 224. 6 Chir. c. 222. 11 Chir. c. 224.
12 Chir. c. 225. 20 Chir. c. 226.

1 tolle *A* tollis *P* | hac c. etiam sanantur *P* || 2 stipida *A* || 3 cribellatum *A* crebellatum *F* || 4 in hordeo *AF* *P* | asperimos *ed. pr.* acres *Chir.* || 5 corporis *om. P* | sed si strophis p. dabis *P* || 7 acopotinamico *A* a. etiam term. *P* || 9 induces . . . revoces *ed. pr.*

11 et v.] et *om. ed. pr.* || 12 tineae minimae *PV* t. minutae *M* | nam quagulare et aqualiculum *AF* (et q.) namq. agulare et aliquantulum *P* || 13 ellidunt *P* || 14 coriatiniosa *AF* coria gibbosa *P* || 15 et s.] et *om. A* | erunt *AF ed. pr.* | huius p. *F* || 16 in anum *F* || 17 est namq. *ed. pr.* | cum autem s. exit a v. *P* | et quae b. i. *A* qui *om. fec.* || 18 v. ex hac passione t. *P* || 19 his *om. FP* || 20 haec animalia n. s. inflata *P* || 21 propter d. *P* | spina *F*

se proiciunt et caput sibi intra pedes mittunt et ostendunt doloris sui locum, dentibus ilia sibi quasi scalpunt et rodunt non nunquam lumbos et caudam parietibus fricant. Cum ista signa ostendere coeperint et crebro
 5 clamare, hoc est vehementer hinnire, scias eos iam morti esse vicinos. Quibus adhibetur ista curatio: olei viridis 3 amari sext. II, fasciculum absinthii Pontici concoques; praeterea nasturtii seminis, santonici, coriandri seminis, radicum seminis, sinopidis Ponticae unc. I misces et faeni
 10 Graeci selibram: haec infusa et decocta in oleo illo facies permanere, ex quo heminam olei et aquae tepidae heminam dimidiam per cornu dabis, quia virtus medicamentorum et lenitas olei animalia ipsa intus occidit et foras eicit. Ex qua potione si per multos dies acceperit per- 4
 15 mixto nitro tunso et castoreo, omnes lumbricos et tineolas et vermes excludit a corpore et cum stercore eicit et restituit sanitatem. Alia potio ad lumbricos tineolas et 5 cossos: santonici, absinthii Pontici, pollinem lupini crudi, seminis nasturtii, scobis cornu cervini, seminis radicum
 20 unc. III, sinopidis Ponticae pastillos III, pollinis ervi unc. III, vini austeri sext. III, olei Hispani sext. I, opo-

10 Chir. c. 227.

1 in p. A | et o. dolorem cum d. P || 2 inscalpunt P || 3 et r. om. P | caudas F || 4 fricant AFP confr. ed. pr. | haec s. FP | crebre A crebro clamore P || 5 frequenter G vehementer G² cum A | 7 et a. ed. pr. | a. P. fasc. haec simul coques P | decoques AF || 8 semen P || 8—10 santonicum coriandi semen sinopidem Ponticum aequis ponderibus unc. I mixti et fenugraeci selib. P || 9 enopitiden margo al. sinopiden A | ponticum an. AF | mirtis ed. pr. AF murti Gesn. || 10 facias P || 11 ex quo oleo h. P | emine s. AF (e. dimidium) eminamq. d. P || 12 quae v. ed. pr. Chir. || 13 levitas F || 15 tonso A | lombricos P || 16 vel cossos et v. P | excludit P discl. ed. pr. deducit A discutit Chir. || 17 vel c. FP || 18 santonici ed. pr. santonicum P | absinthium P. pulverem A absinthium P. pollinem FP || 19 semen P | scro-
 bem P | scoben A | cervinum A | semen radicum^{cis} A s. radices P || 20 past. III P | pollis herbi A pollinos orobi P || 21 sext. III P | sext. II PF

panacis unc. I, seminis coriandri heminam: haec omnia diligenter trita decoques et cotidie ieiunis heminas singulas dabis.

XLV. De clysteriis ad curam lumbricorum et tinearum.

5

II 17 Schn.

Sed quia pestes ipsae saepius ad coagulare se conferunt et potio per os data ad loca, ubi morantur, rarius pervenit, ideo etiam per anum adhibenda sunt clysteria: 2 aceti acerrimi sext. semis, olei viridis tantundem, opopanax unc. semis, centaureae unc. III, absinthii Pontici 10 unc. III, santonici unc. III, farinae lupini crudi unc. III, farinae orobi unc. III, seminis rafani, seminis coriandri unc. III, nitri triti unc. III, radicis capparis tunsae unc. III: haec omnia decoques cum oleo et aceto et per triduum singulos sextarios bene calentes per anum de clystere in- 15 3 fundis animali. Memento autem quotiens per os potionem das, animal contra clivum teneri debere, ut facilius quod acceperit ad interiora descendat. Quotiens autem clysterizabis, caput animalis in valle statues et clunes ad altiora convertes, ut quod per clysterem diffundis ad interiora 20 perveniat. Diutissime autem in talibus locis post potionem animal retinetur, ut facilius necentur vel eiciantur pestes

6 cf. Veg. III 10.

2 et om. *FP*

4 et t. om. *P* || 6 saepius *margo* al. peius *A* quia peius
ad qua

pestis est ipsa ad *F* quia saepius p. i. *M* | ad c. *F* aquagulare
A ad quogulare *P* ad coagula *ed. pr.* || 7 potio quae *ed. pr.*
AF || 8 pervenitur *A* ideoque *AM* || 9 sext. unum *A* s. unum
semis *ed. pr.* || 10 unc. s. *marg.* al. unam *A* unc. s. *F* unc. III
P unc. I *ed. pr.* | cent. unc. II *ed. pr.* | a. *P* unc. III *margo*
al. III *A* || 12 far. o.] ervi *ed. pr.* herbi *A* || 13 tonsae *A* om. *P* ||
15 singula s. b. calentia *AF* | a cl. *F* ad clistere *AP* (-em) |
infundis *P* diff- *vulg.* || 16 autem om. *A* | potiones a. *A* animal
potionabis *P* || 17 divum *FP* clutium al. clivum *A* clivum *G* ||
20 convertis *A* connectis *P* | defundis *Gesn.* | interna *P* || 22 ani-
malia retinentur *P* animal retineri *F*

internae. Ad cossos specialis potio: herbae chamaeleontis 4
radicem ex aqua ad tertiam decoques et cum opopanax
duabus uncis misces ac vini hemina et ad cornu per
sinistram narem infundes. Item alia ad lumbricos: seminis 5
5 coriandri quantum una manus ceperit friges, nasturtii
quoque seminis tantundem diligenter teres, quae utraque
cum aqua tepida per triduum faucibus infundes. [Ad
matricis dolorem medicamen: aloen epaticam, masticen, ca-
storeum, lauri bacas, ammoniacum cum vino et melle
10 mittis in ollam et bullita atteres dabisque ad bibendum.]

XLVI. De calculosis iumentis.

Si quod iumentum calculosum fuerit, haec signa mon- II 18 Schn.
strabit: torquetur, gemit, extendit se ad conatum mingendi,
stillat veretrum eius guttis et urinam modicam mittit, ex
15 pleno mingere non potest; quod cotidie patitur. Sed
huiusmodi vitium teneris aetatibus plerumque contingit,
quod sic invenies: digitos ad interiorem partem mittes et 2
a cervice vesicae sub ipso ano ad hypotaenium versus
palpabis digitis et calculum ibi invenies. Quod vitium
20 difficile curatur. Nam interdum nimio conamine prope
ipsum anum vesica dirumpitur et lotium per anum emittit
et quasi aquam assellatur. Ideoque missis digitis per

1 cf. Pel. c. 502. 4 Pel. c. 504. 12 Chir. c. 228.
21 Chir. c. 229.

1 c. et lumbricos *ed. pr.* | herbae *om.* A || 2 rad. ex a. *om.*
P | in oleo et aqua dec. P || 3 heminam *vulg.* || 4 diffundis *ed. pr.*
infundis AF | item alia *om.* AF alia *om.* P | semen A || 5 manu
P | fringis A || 7 in f. P | infundis FA (*ex -as*) || 7 ss. sola
habet *ed. pr.* | 8 aloen epaticum || 9 cum *add. Gesn.*

12 monstrabunt *ed. pr.* || 13 torquentur F | gemet extendet
ed. pr. AF || 14 guttas P Chir. | et ur. m. FP materiam modi-
cum *ed. pr.* A (modicam) | mittit P Chir. mingit *vulg.* || 15 et plene
ed. pr. FA (-e ex -um) ex pleno P || 16 eiusm. P || 17 digitos
AFP Chir. manum *ed. pr.* | ab interiori parte AF ad interiora
parte P | mittas A -is F || 18 hippocentaurum *ed. pr.* A (ip-)
F versus ypocentaurum P || 22 et quasi aquam asella F *corr.*
Chir. et quasi aquam AP (*om.* et) et q. aquae adsimulatur *ed. pr.*

foramen quod fecerit longanonis et ipsius vesicae, lithulco calculum eximis et curabis clysteriis colleticis, id est quae glutinent, ut foramina illa sanentur. Potionabis autem illos diuretica potione. Difficilis autem huiusmodi cura est, quia vim patientes ex corruptione vesicae tortione moriuntur.

XLVII. De emphragma.

II 19 Schn.

Quodcumque iumentum ex qualibet causa inveneris volutare, statim oleo manum perunges et ipsum anum oleo satiabis; post quod manum in interiorem partem longanonis protendis, et si inveneris ipsum longanem clibano subtili patere, scias eum strophum pati: et continuo stercore eicies paulatim ad anum; quibus egestis cito noveris animal percurandum. Si vero manu iniecta longanem praeclosurem inveneris et stercoris modicum, hoc est duas aut tres pilulas, scibala et praefocatum longanem, qua manus vix introeat, scias eum emphragma pati et periclitari; et ideo curandi sunt renes medicaminibus supra scriptis et clystere utendum, quod indignationem intestini resolvat et curet.

8 Chir. c. 230.

1 longaoni *P* | ipsi *P* | liculco *F* corr. *Chir. om.* *P* reticulco *margo* tituleo *A* aculeo *ed. pr.* || 2 clisteribus colecticis *P* collecticiis *ed. pr.* *A* || 4 illos] ea *P* | diuretica *AP* duritica *ed. pr.* || 5 et t. *P*

7 continuatur cap. in *PF*, v. l. 14 || 8 quod cum i. *F* | se i. *P* sed *Chir.* volutantem || 9 post volutare lacuna *P* voluntate *margo* volutans volutare statim *MV* | ipsumq. *FP* || 10 sanabis *P* | ponesq. manum *om.* protendis *P* || 12 patere] cum *ed. pr. Chir.* parte et *A* similem *FP* | ipsum *AFP* | et *om.* *P* || 13 ad nū *P* ad anum *M* ad manum *vulg.* | volueris *F* || 14 novum cap. de enfragma *PF* || 15 non i. *F* | et st. m. *om.* *A* || 16 pustulas *margo* al. pillulas *A* | squibala *ed. pr.* *A* (ut gloss. III 606, 4) sq. scias pr. *F* scias pr. *P* | et *om.* *A* | quod *A* cum *P* || 17 scies *F* et scias *P* | pendituri sic *P* periclitari *M* sed -ricl- in ras., a ex u || 19 s. dictis *P* | cl. interdum *F* || 19 indignum in intestinis *A* || 20 curat *AP*

XLVIII. De ileo.

Si manum inieceris et totum ventrem tympano similem II 20 Schi
pertractando senseris, scias eum ileum pati et cito periclitari. Et ideo unctionibus calidis fricandus est vehementer et diu. Si ventum coeperit emittere, tunc in illo spes incipit esse vivendi.

II. De dolore ventris.

Item si manum miseris et inveneris valde patere longanem et stercora non multa habere nec esse vehementer II 21 Schi
inflatum, scias ipsum ventrem dolere, id est aqualiculum. Cito requiescere solet, si celeriter supra dictas calidas acceperit potiones diligenterque ex calido unguento fuerit perfricatum. Si moram curationis attuleris, difficile evadet: nam ex hac passione cordapsus fieri consuevit.

15

L. De dolore coli.

Si manum miseris et similiter longanem patere sine II 22 Schi
ulla inflatione repereris et non frequenter volutantem sed proicientem se subinde in dexteram partem et quasi extendentem se interdum ad conamen minctionis et invenies duritiem in intestino ingentem cucurbitae similem: scias animal

2 Chir. c. 231.

8 Chir. c. 232.

16 Chir. c. 233.

1 yleon *AP* || 3 senseris *om. F* | ipsum *P om. F* | 3 ylion *P* ydylon *F* ilium *A* | et *om. A* || 4 perfr. *P* || 5 et dimissi *A*

8 nec valde *Chir.* | pati *AF ed. pr.* || 10 veterem *P* | aliqualiculum *P* aquaticulum *A* || 11 s. scriptas *P* | et c. *ed. pr. P* || 12 ex c. u. *om. A* ex *om. F* || 13 si autem c. a. *A* | non abstuleris *ed. pr.* | vadit *P* || 14 et h. p. *P* | eorum dapsus *A* cor lapsus *F*

16 manum m. e. s. *om. P* | pati *A ed. pr.* || 17 reperieris *A* reperis *P* | vol. se *ed. pr.* || 18 se *om. ed. pr. P* | subinde ... ext. *se om. A* | dextera parte *P* | extensionem i. *ed. pr.* || 19 conatum *P* | et i. *A om. vulg.* | duritiam *FP* || 20 in *om. F* | intestinis *ed. pr.* | ingentem *om. A* magnam *P*

coli dolore vexari: et quanto durius intestinum inveneris,
 2 tanto pluribus diebus dolore cruciatur. Ex qua causa raro
 periclitantur et dolent biduo vel triduo vel, si nimium,
 quinque diebus. Sed quanto inveneris molliorem ipsum
 locum, tanto velocius mitigabitur dolor: nam quaedam 5
 stercora in longanone reperies, et erit salubris curatio, si
 post clysterem vel potionem multum stercoris assellatus
 fuerit. Quo facto statim intestinum, quod de colo indu-
 ratum fuerat et tumebat, non apparebit reddita sanitate.

LI. De dolore vesicae.

10

I 23 Schn.

Si currendo fuerit inversa vesica, similis dolor sine in-
 flatione ex cursus iniuria et nimietate frequenter emergit.
 Huic manum subicies in anum et deprimes usque ad vere-
 trum versus, ubi invenies vesicam eius lotio plenam, quam
 a dextra et sinistra parte leviter adduces sursum ad anum 15
 versus et deprimes cum oleo, et minctionem provocas, tam
 diu donec urinam faciat: liberabitur periculo, de quo ani-
 malia difficile evadunt.

LII. Cossi et lumbrici qua cura tollantur ad manum.

I 24 Schn.

Sunt alii qui assidue dolorem ventris patiuntur sine 20
 ulla inflatione nec vehementer se volutant et quasi in

2 Chir. c. 234.

11 Chir. c. 235.

20 Chir. c. 236.

1 nam q. *FV* | invenies *A* || 2 tanto *om. AFP* || 4 eum
AFP || 5 longo t. *F* | refrigerabitur *P Chir.* || 6 etiam in l. *P* ||
 7 adsellatus ediderit *ed. pr.* reddiderit *P* reddit invenies *F*
 invenies *A* || 8 a c. *ed. pr.* | praeduratum *P Chir.*

10 de dolore retentione urinae in vesica *F* || 11 si <vesica
Gesn.> currendo fuerit inversa similis d. sine i. *vulg.* si curanda
 fuerint universa simul d. in i. *A* si passio fuerit in vesica et
 facilis d. sine i. *FP* || 12 ex c.] et urinam de iniuria nimia *P*
 et urinandum iuria nimia quidem *F* | erumpit *A* irrumpit *G* ||
 15 ad dexteram et s. partem *F* ad d. partem *A* | leniter *ed. pr.* |
 adducis *ed. pr.* | aliquid adversus a. *A* || 16 et d. c. o. *P Chir.*
 et d. *om. ed. pr.* et opprimas c. o. *AF* | tantum donec *A* || 17 l.
 enim de p. a quo *P*

19 de cosulis et l. *A* de coxis l. *F* | ad m. *om. P*

cursu provocant, aliquando se proiciunt et ilia sibi corro-
dunt, quasi scalpant. In huiusmodi dolore manum mittis
in longanone[m] et per circuitum in interiore parte plurima
loca diligenter temptabis et invenies vermes collectos
5 haesisse in singulis locis et intestinum pertundere, ex qua
necessitate nascitur dolor periculosus. Digitis evelle eos, 2
qui quidem vix evelluntur, et ipsa hora tibi in manu
cohaerent, ut difficile eos proicias. Ex qua ratione multa
inumenta caudam frequenter parietibus fricant propter mor-
10 sus vermium: quos purgare de longanone studiose debebis
et potionem dare per plurimos dies eam, quae ad lum-
bricos facit; ita omnes vermes, quos cossos appellamus et
tineolas, purgabis. Similiter etiam qui lumbricos habent 3
in ventre, sic eos convenit mederi: pice liquida et oleo
15 calido renes et totam spinam cum dorso perfricare oportet
tam diu, donec calefactionem patiantur ex manibus, et
auriculas eorum et anum ex oleo complebis; ventrem quo-
que et testiculos perunges. Salem tritum et cum melle de- 4
cocto mixtum in anum subicies, animal crebris ambula-
20 tionibus potionatum exercebis. Si ex hac ratione non
mitigaverit, clysterizabis eum calida et afronitro et sale.
Praeterea super renes et dorsum eius saccellationes cali-
das ex furfure plenas imponis, et tam diu innovabis cale-
factiones, donec ventum reddat. Potionabis cum potio-

8 Chir. c. 237. 14 Chir. c. 238.

1 se corr. *AF* || 2 et qu. *ed. pr.* | scalpant *AFP Chir.* -unt *ed. pr.* | inmittis *ed. pr.* || 3 et *P om. vulg.* | in interiori p. *AP* interiorem partem *F* | per pl. *ed. pr.* || 5 haesisse *A Chir.* exisse *vulg.* | pertundere *A* || 6 et dig. *P* || 7 vix *om. A* | hora *om. ed. pr.* *AF* || 8 occasione *P* || 9 morsum *ed. pr.* || 11 potionem] post *AF* potes *P* | singulos *P* | ea quae . . . faciunt *AFP* faciat *vulg.* || 13 etiam *om. A* || 14 eis *P* || 15 caledo *A* || 16 calif. *A* | patiantur *om. A* | et m. a. *P* || 17 a. oleo perfricabis *P* || 18 perunges *om. P* | decoctum *om.* et *ed. pr.* *AF* || 19 potionibus cr. *ed. pr.* pot. del. *A om. GFP* || 21 refrigeraverit *P Chir.* || 22 renes eius s. *P* | eius] et *A om. ed. pr.* | saccellos calidos ex f. plenos *ed. pr.* || 23 et *om. FP Chir.* | calefactionem *ed. pr.* || 24 verum *A* | cum *om. A* autem *FP fort.* eum

nibus supra dictis et clysteribus, ut a discrimine liberetur.

LIII. De syncopatis i. confixis.

I 25 Schn.

Si quod iumentum syncopaverit, his agnoscitur signis: pigrius ambulabit, tanquam suffusione constrictum. Inter suffusos autem et syncopatos haec distantia est, quod suffusi, licet a terra tardius elevent pedes, flectentes crura incedere solent, syncopati autem universo corpore constricti et rigidi sunt; etiam cum se proiciunt, non sine gemitu et toto corpore decidunt. Hi vero non sine febre erunt, cibum et potum fastidiunt, magis iacere cupientes; qui cum se levare voluerint, impetu conantur exsurgere, sed propter dolorem omnium membrorum tardius exsurgunt. Quod contingit ex magno labore et cursu nimio vel ex oneribus nimis, cum plurimus sudor fatigatis nervis membra conquassat, unde syncope id est defectio nascitur. Cuius ista cura est: calida cum flore faeni eum fomentabis a spina armis et renibus tepefactumque diligenter tergendo siccabis, tunc vino et oleo calido totum perunges diutissimeque perfricabis: coopertum deinde locis calidis statues, mollissima quoque substernes ut dormiat. Quod cum per triduum feceris, hac potione refovebis: murrae unc. II, tracanthi unc. IV, croci drachm. IV, meliloti unc. I,

4 Chir. c. 239.

11 Chir. c. 240.

17 Chir. c. 241.

1 s. scriptis P

3 et c. *ed. pr.* || 5 suffusionem constrictam *PM corr. M* s. c. patiat *ur V* || 6 autem *om. P* | ista d. *P* | ut *ed. pr.* || 7 t. a terra levent *ed. pr. Chir.* | tamen fl. *add. Samb.* || 8 sincupatu *A* | corp. un. *A* || 10 deiciunt *A* | hi s. f. non erunt *FP* || 11 c. potumq. *P* | quod c. l. v. *A* || 13 surgunt *P* || 15 on. *Chir.* honibus *P* humoribus *vulg.* | plurimum *A* || 16 conquasset *ed. pr.* | unde sui corporis d. n. *A* u. et sincopis et d. *FP* || 17 curatio *ed. pr. c.* ista *A* haec est c. *P* | aqua c. ipsum cum fl. *FP* || 18 tergendo *A* tangendo tergendo *G* || 19 desiccabis *P* | et d. *P* || 20 perfricabis *P Chir. confr. ed. pr. fr. AF* | deinde *om. F* | locum calidum *A* || 21 molliaque *ed. pr.*

anagallici libram, turis masculi pondus I: quae omnia
cribrata in pulverem rediges, ex quo duo coclearia cum
aquae calidae hemina et mellis coclearibus duobus et olei
rosei cyathis duobus potionem dabis pluribus diebus, donec
sanum fiat. Et vulsis haec potio et tensione laborantibus
prodest.

LIV. De his qui sanguinem per nares mittunt.

Saepe ex cursu nimio iumenta sanguis infestat et per II 26 Schn.
nares emanat, qui difficile, ruptis venis labore et calore,
substringitur et velocissimam postulat medicinam. Sucum
itaque viridis coriandri vel si defuerit, porri sectivi sucum
naribus periclitantis infundes; pollinis triticei drachm. I,
pollinis turis drachm. I, anagallici unc. I, amyli sem-
unciam, commixta et in tres partes divisa ex vino nigro
suffundes naribus sanguinemque praecludes.

LV. De infestatione sanguinis.

Animal sanguine laborare haec signa declarant: oculi II 27 Schn.
tumeant, frigidum erit corpus et cervix, tristitia fasti-

1 Chir. c. 242.

8 Chir. c. 243.

17 Chir. c. 244.

1 simphiti p. II P cf. thes. gloss. s. v. alica loticia p. I
Chir. anagallici vulg. a. unc. semis A | quae om. P || 3 m. co-
clearia duo A melle cocleariis d. P | et — duobus om. F A P
habet Chir. || 4 plurimis ed. pr. || 5 sanetur P | etiam ed. pr.
evulsis P | tentione A || 6 pr. haec potio P

7 emittunt P || 9 veluti r. v. ed. pr. | disruptis P || 10 strin-
gitur A | etiam p. ed. pr. A | postulant A | quibus sic (ita F)
subvenias add. PF | sucum — infundes om. P || 11 Itaq. cor.
lib. II AF (om. itaq.) | vel om. A vel si def. om. F | sativi
ed. pr. || 12 in n. ed. pr. | p. tr. unc. I AF || 13 thuris pulverizati
ed. pr. A | consolide maioris P cf. thes. gloss. s. v. algallici
radicem pondo Chir. anagallici vulg. | amoli F canioli A || 14 in
tres dividis p. omnia commixta A | divide F | cum v. P ex v.
etiam Chir. || 15 suffundis AFP | procludis A

17 sanguinem AF || 18 ex ceruice fastiumque inungitur A |
ex cervix sic F | tr. et f. adest P tr. f. que disiungit F

diumque iungetur; difficile cubabit. Hac ratione curandum: a cibo potuque temperabitur somnique indulgebatur copia mollibus stratis, tum de matrice quantum ratio postula-
 2 verit sanguis auferatur, nec potionis cura cessabit: [suum itaque viridis coriandri vel si defuerit, porri sectivi] trixa-
 ginis itaque et centaureae violaceae et nitri aequis ponderibus mixtura iungitur. Ex quibus tunsis atque cribratis diurnum cocleare ex hemina aquae tepidae infundatur faucibus. Quae potio humorem et sanguinem imminentesque alios morbos purgat atque sanat.

LVI. Quae diligentia adhibenda est, ut animalia sana perdurent.

II 28 Schn.

Obscuras difficilesque curas prima fronte digessimus, consequenter ad cetera pergentes. Sed necessarium credimus ostendere rationes, ex quibus incolumitas iumentorum
 15 incorrupta servetur. Melius enim est diligenti studio custodire sanitatem quam aegritudinibus praestare remedia.
 2 Diligens itaque dominus stabulum frequenter intrabit et primum dabit operam, ut stratum pontilibus emineat ipsumque sit non ex mollibus lignis, sicut frequenter per imperitiam vel negligentiam evenit, sed roboris vivacis duritia

19 Pel. c. 30 p. 41, 4 ex Col. VI 30, 2.

1 d. que *ed. pr.* | cubabit *P* curabitur *vulg.* se iactabit *Chir.* | sanandum *F* s. est *P* || 2 somnoq. *AP* | copiam *FA* || 3 de cervice *Chir.* || 4 potionibus cura cesset *P* || 4, 5 *ex c. 54 falso repetita* || 5 traxaginis *AFP* || 6 quoque *ed. pr.* i. et *om.* *P* | violariae *FP* | aequi ponderis *ed. pr.* || 7 mixta i. *F* mixtura inungitur *ed. pr.* *P* (m. iungatur). impetura ungitur *A* | tonsis *A* || 8 diurnum *AP* || 9 humores *ed. pr.* | i. et alios m. *P* minuens i. alios m. *Schn. sed cf. Chir.* || 10 p. prohibet et s. *ed. pr.*

13 o. et difficilesque *sic A* || 14 pergemus *P* || 16 nam m. *M* nam m. enim *F* || 17 aegrotantibus *P* || 19 ut cum str. . . ipsum sit *P* || 19 stratus pontilis *ed. pr.* stratum pontiles *AP* stratum ponti hemineat *F* || 21 vivaci *FA*

et soliditate compactum. Nam hoc genus ligni equorum ungulas ad saxorum instar obdurat. Fossa praeterea, quae 3 lotium recipiat, deductorium debet habere cuniculum, ne pedes iumentorum redundans urina contingat. Patena 5 quae appellatur, hoc est alveus ad hordeum ministrandum, sit munda semper, ne sordes aliquae cibariis admisceantur et noceant; loculis praeterea vel marmore vel lapide vel 4 ligno factis distinguenda est, ut singula iumenta hordeum suum ex integro nullo praeeripiente consumant. Nam sunt 10 alia ad edendum avidissima, quae cum celeriter propriam devoraverunt, partem consortis invadunt. Alia vero naturali fastidio tardius comedunt, et nisi separatim acceperint, vicinis rapientibus macrescunt. Cratis, quae occa 5 vocatur a vulgo, pro equorum statura nec nimis alta sit, ne cum iniuria guttur extendatur, nec nimis humilis, ne 15 conterat oculos et caput. Luminis plurimum stabulo in 6 fundi oportet, ne tenebris assueta, cum producantur ad solem, vel caligent vel aciem visus minuant. Aestate in apertis locis tam noctibus quam diebus iumentis libera 20 aura praestanda est, hieme vero tepere debent stabula potius quam calere: nam nimius calor licet custodiat pin- 7 guedinem et reficere videatur, tamen indigestionem facit

1 cf. Veg. II 58. Pel. c. 30, 226.

1 sollempnitate *F* ^{summo} sompno lenitate *margo* al. et soliditate *A* | equorum *om.* *F* e. ung. *om.* *P* || 2 tum pr. fossa *FP* || 3 h. vel cursiculum *F* fossae . . . canaliculum *Schn.* || 4 urina *om.* *A* || 5 illa quae ap. patena *P* || 6 aliqua sordes c. admisceatur et noceat *FA* || 7 loculi . . . distinguendi s. *ed. pr.* || 9 exigendo *A* | praeeripiente *A* eripiente *F* impediante *P* || 10 alia *P* animalia *ed. pr.* *A* alia ad e. a. animalia *F* | propria *ed. pr.* || 11 partem, c. partem i. *P* || 12 ea ceperint *A* || 13 v. edentibus *F* parentibus *P* pascentibus, sc *in ras.* *M* petentibus *V* | cratis *margo* i. rastrellaria *A* | iacca *ed. pr.* cocca *P* gaza *F* zaca *A*, v. *ind.* || 15 nec cum *G* | inedia aguntur extendant *P* | ne o. contingat aut cap. *ed. pr.* || 16 stabulis op. inf. *PF* || 17 assueti *FP* | producitur *F* || 18 imminuant *ed. pr.* || 19 coopertis *A* || 20 pr. est i. aura *A* | hieme vero tempore *A* hiemis vero tempore *P* || 21 potius esse temperata *AF* (*qui tamen* tepere). temperare *P* | nam vel nimis calor *A* | ad custodiendum p. proficere v. *P* || 22 rectificare *F*

- et vehementius nocet. Nam praeter haec, quod diversa genera morborum ex vapore ipso animalibus generantur, si producuntur ad frigus insolitum, statim aegritudinem 8 ex frigoris novitate percipiunt. Curandum est praecipue, ut, sive faenum sive paleas vel manipulos viciae pro regio- 5 num usu vel copia animalibus praebeas, incorrupta ac bene olentia et munda mittantur. De hordeo quoque non est sollicitudo dissimilis, ne aut pulverulentum sit aut lapidosum aut mucidum aut vetustate corruptum aut certe recens de areis sumptum et ipsa novitate praefervidum. 10
- 9 Aqua etiam limpida ac frigida et perennis ac profluens ministranda est, nam quicquid in potu noxium est, veneni 10 virus imitatur. Bis in die multorum manibus animalia sunt toto corpore confricanda; quae cura et mansuetudinem docet et laxata cute pinguedinis praestat augmentum. 15
- Hordeum quoque non semel nec bis sed pluribus portionibus praebere convenit: quidquid enim paulatim acceperint, legitima digestionem conficiunt; quod vero semel et enormiter sumpserint, cum fimo indigestum integrumque 11 transmittunt. Vicinum vero stabulo convenit esse locum 20 arido stercore vel paleis mollibus adoperatum, in quo ante potum animalia volutentur. Quod exercitium et sanitati proficit et initium aegritudinis monstrat, nam quotiens ani-

13 Pel. c 30 p. 40, 19 ex Col. VI 30, 1.

1 et om. A | nam FP nocet naturae vulg. | propter quod ed. pr. A pr. hoc quod F praeter haec quod P || 3 producuntur P | aegr. om. P || 4 est et animalibus om. P || 6 praebere A praebere F | non corr. [sed add. F] omnia bene o. FP non c. des sed b. o. V || 7 ac m. A | et m. m. om. P | erit ed. pr. || 10 aeris F de areis recens P | praefervidum ed. pr. perfervidum AF | 11 ac om. P | etiam per. ed. pr. A | perhemnis A | perfl. G corr. G² | profl. nimis m. P || 12 quidquid importunius fluit, virus non admittit ed. pr. || 13 virtus F fort. vires | comitatur P || 14 perfr. P perconfr. A || 15 pinguedini AF || 17 conveniet ed. pr. | quod e. A corr. A² || 20 transmittant A | vicino F | vero om P | stabulum et loco ed. pr. || 21 p. lenibus op. P || 23 aegr. vitium ed. pr. A (v. ae.) | commonstrat ed. pr.

mal aut non solito more se transvolvit aut omnino de-
trectat accumbere, scias illud ex taedio laborare et ideo
separari debere atque curari. Ad quod opus quoque 12
plurimum iuvat, si saepius et cum moderatione animalia
sedeantur: nam imperitia rectoris et incessus eorum debi-
litas et mores, praecipue servorum impatientia, qui absen-
tibus dominis ad cursum equos vehementer stimulant et
non solum flagellis sed etiam calcaribus caedunt, dum aut
inter suos velocitatem cupiunt experiri aut cum alienis
vehementi obstinatione contendunt, nec revocant aliquando
currentes nec temperant. Neque enim de damno domini
cogitant, quod eidem contingere gratulantur. Quam rem 13
diligens paterfamilias summa severitate prohibebit, et
iumenta sua idoneis et moderatis hominibus scientibusque
tractare permittet. Post sudorem quoque si aestus sit, 14
posca os ablui convenit; si hiems, muria. Vinum quoque
et oleum faucibus infundi oportebit ad cornu, aestate fri-
gidum, hieme tepefactum, ita ut meri sextario hieme olei
unciae tres, aestate autem duae tantummodo misceantur.
Nec convenientium potionum debet cura cessare. Nam 15
languor macies et tussis et internorum dolor facile sub-
movetur, si sulfuris vivi semunciam, murrae scrup. IIII

1 cf. Veg. I 1, 1. 15 Pel. c. 30 p. 41, 1. 20 Pel. c. 32.

1 detractat *A* desinit *P* || 2 ex *om. F* | et exinde s. *A* ||
3 ad quod *om. FP* || 4 iuvat etiam *A* || 5 servantur *margo* al.
equitentur *AF* equitentur *P* | et *om. A* | debilitant *AF* || 6 im-
potentia *ci. Gesn.* || 8 calcibus *FP* || 10 neq. sevocant *A* ||
12 quod enim c. *G* (eidem *A*) quod dum contingit *gr. P* |
quam ob r. *A* || 14 et m. *om. A* | que *om. P* || 15 permittit *FP*
permittat *A* committet *ed. pr.* | aestas *P* aestus etiam *Pel.* ||
16 os lavari c. *pusca P* | mirra *A* mirtam *P* || 17 v. oleumq.
f. *AF* v. et o. *P* | cum c. *P* || 18 ut hieme meri sext. *ed. pr.* meri
s. hyeme tres unc. olei, aestate *P* hieme remedium sext. et olei
A medium sext. yeme III al. olei allii unc. aestate *F* || 19 duas
AP | adm. *A* admixe *P*^{sce} in lac. || 20 conv.] ob hec *P* ob hoc
competentium *F* || 21 et int. dolor et tussis *P* | interiorum *FA* ||
22 vivi *om. A* | unc. *P* | sem. I scrup. 12 add. *ed. pr.* | m. autem *FP*

- redactos in pulverem ovoque crudo immixtos cum hemina
 16 vini optimi per os frequenter infundis. Est alia sump-
 tuosior sed accommodatior potio ad omnes morbos quae
 et celeriter reficit et cum intrinsecus purgaverit, curat
 omnes morbos: tussim veterem phthisicos vulsos et quae-
 17 cunque vexata sunt in opertis: ptisanæ sext. I, seminis
 lini heminam, faeni Graeci heminam, croci unc. I, acronem
 salsum porci pinguis vel longanone, vel si porcina de-
 fuerint caput haedinum depilatum, cum pedibus suis et
 cordulis intestinorum mundis, hyssopi fasciculos II, co-
 18 cleas germanas XV, bulbos XV, ficus duplices XX, rutae
 fasciculum, bacarum lauri dum virent sextarium, dacty-
 los XX, alii capita III, sevi caprini unc. VI, pulei sicci
 19 fasciculum: haec omnia purgata leniterque contusa deco-
 ques in aqua cisternina, donec acron ille vel caput haedi
 liquescat et dissolvatur ab ossibus; propter quod assidue
 aquam infundis ne aduratur, sed fervendo pinguis sucus
 20 appareat. Post haec diligentissime colabis ad colum, tum
 tracanthi unc. I in tres divides partes, ita ut exinde in
 unam potionem missurus pridie infundas in calidam ut
 inturgescat; tunc addis passi sext. III, tribus diebus sin-

2 Pel. c. 508 cf. Veg. III 8. Chir. c. 201.

1 ovaq. cruda cum h. *P* | immixto *A* mixto | cum cymino
 vini *F* || 2 p. os dederis *ed. pr.* | est et a. s. quidem *P* || 3 ad o. m.
om. FP πρὸς πάντα *Hipp.* || 4 et prius *om. FP* || 6 in o. locis
FP || 7 faen. *om. P Hipp. Veg. III* 8 || 7, 8 acronem — defuerint
om. P || 8 salsum *om. F* || 10 corbulis *P* | mundissimis *FA* mun-
 dissime depilatum *P* | fasces duas *ed. pr.* || 11 bulbos XV *om.*
P || 12 cum v. *ed. pr.* viridium *P* || 14 leuiter *P* | tonsa *A* |
 15 cisterne *A* | donec caput illud liquescat *P* | acro *A* | vel
 certe c. *ed. pr.* vel capitellum liqu. *F* || 16 saepe *P* || 17 re-
 fundis *ed. pr.* | cumburantur *A* adurantur *P* | pinguedo sua
FA pinguis sucus *P* pinguescat vel sucus ipse pinguior effi-
 ciatur *ed. pr.* ὥστε μὴ . . . λιπαρὸν ποιῆσαι τὸν χυλόν *Hipp.* ||
 18 cum tr. unc. III divides in p. *P* || 19 ita ut *P* i. quod *vulg.* ||
 20 m. es *vulg.* es *om. P* | infundis i. c. ita ut *A* || 21 turg. *P* |
 adde *P* | et tribus d. sing. sext. *ed. pr.*

gulis singulos sextarios dabis, ova n. VI, hoc est in die II, olei rosei ova plena n. VI, butyri unc. III, in die I, alii Gallici unc. III, amyli unc. III, pulveris quadrigarii selib., lomenti fabae selibram. Quae omnia misces et, ut dictum 20
5 est, aequis ponderibus per triduum divides et ieiunum animal potionabis et horis aliquot deambulare facies, usque ad septimam a cibo abstenturus et potu. Animalia vero 21
macie attenuata non absque studio diligenti revocantur ad corporum firmitatem. Nam oleo veteri vinoque per-
10 mixtis et tepefactis in sole per totum corpus unguuntur et contra pilum multorum manibus perfricantur, ut nervi mollescant cutisque laxetur et sudor erumpat. Quo facto cooperta in pontili tepido collocentur. Et si hiems fuerit, 22
conditum cum semuncia apii seminis triti et olei tribus
15 unciis calefactum per os ipsius oportet infundi. Si aestas fuerit, absinthium vel rosatum cum IV scrupulis croci et duabus unciis olei frigidum per os similiter debet accipere; quorum si non suppetit copia, vinum simpliciter convenit praebere cum ceteris. Praeterea eiusmodi species tempore 23
20 hiemis cum hordei modiis IV misces: fabae sext. VIII,

20 Pel. c. 24.

1 sextarius sing. A || 1—4 ova n. VI hoc est in quolibet die duo olei (rosei *om. PM*) ova plena num. VI butiri unc. III pulveris origani unc. III. quae *PMV* | dabis quoli ova n. VI hoc est quolibet in die II, o. ro. ova pl. *F* hoc est (*om. ed. pr.*) in die secundo olei ro. ova pl. *A ed. pr.* || 2 butiro *A* | in die tertio *A ed. pr.* amili unc. III in die I *F* || 3 anag. *ed. pr.* allium gallicum *A añ gallici allii gallici F* | p. quadrigani *margo al. origani F* || 4 linimentum f. *F lumentis A* | et *om. ed. pr.* || 6 potabis *P* || 7 abstenturus *AFP* abstineatur *ed. pr.* | 8 ten. *P* || 9 sanitatem *P* | commixto *F* || 10 tepefacto *sscr. -is A* | omne c. *F* || 11 et n. m. et c. *ed. pr.* || 13 coopertus *A* | in p. strato *ed. pr.* in potili loco tepido *F* in loco tep. *P* || 14 condita *ed. pr.* | seminis *om. P* || 15 calefacta *AF -am P -o ed. pr.* | aestus *AF* || 16 absinthii *AF* absinthiatum *Morgagnius* | rosarum *A rosacii F* | III scr. *P* || 18 vini *A* unum *F* || 19 praeberi *ed. pr.* | cum c. *om. F* | huius sp. *P* || 20 miscentur *FP -eantur A* | differunt numeri Pel. | 20 — p. 86, 2 fabae sext. VIII foenugr. sext. IV *cet. om. A*

- tritici sext. IV, ervi sext. I, ciceris sext. VIII, faeni Graeci sext. IV, et, si meritum equi vel facultas domini suppetit,
- 24 uvae passae et nuclei sextarios singulos: quae omnia sollerter commixta cum fuerint, unum modium in aqua mundissima pridie debes infundere et paululum mane siccare, ex quo dabis equo semodium ante prandium et semodium ad vesperum dabis per plurimos dies in loco optimo;
- 25 viginti uno die ita stabuletur ut intrinsecus bibat. Quod si ultra modum sagina provenerit, ne pletura noceat, auferendus est sanguis de matrice. Praeterea graminis 10 radices, quas aratrum frequenter evellit, studiose collige, quantas potueris, et lotas minutatim concide hordeoque
- 26 commisce et cotidie praebere non dubites. Aestate vero, excepto ervo, species illae, quas diximus, pro aestimatione mensurae farraginis ad invicem praebentur, hoc est hordei 15 viridis plures maioresque fasciculi, tritici et ciceris vel faeni Graeci minores et pauci. Quae omnia confusa oportet
- 27 apponi. Praecavendum autem ut in longiore vectatione vel itineribus iumentis urinae copia non negetur, quae res non sine periculo plerumque differtur. Pedes quoque 20 eorum post viam abluendi sunt diligenter, ne quid luti vel

10 Pel. c. 27.

20 Pel. c. 226.

1 horobi *F* herbi *P* post faen. *ponit ed. pr.* || 4 sollemniter *P* | adm. *AFP* || 5 paulum *F* || 6 dabis *om. ed. pr.* *A* | ante — sem. *om. A* || 7 vesperam *ed. pr.* | per p. d. *om. P* || 8 vicesima prima die *AF* | et *A* | al. in stabulo *margo A* || 9 saguis *margo al. inpinguetur A* | plenitudo *P* || 10 a m. *ed. pr. A* | graminum *ed. pr.* || 11 evertit *P Pel.* || 12 quantum *A* quantas *FP Pel.* | volueris vel p. *F* et quam p. longas *ed. pr.* | minutatim cotidie cum hordeo miscebis et pr. n. dubitabis *P* || 14 illas *A* || 15 ferragines *ed. pr. A corr. Gesn.* adi. cum farragine *V a. ferraginae PM* || 16 fasciculos *vulg. corr. Samb.* | vel c. *ed. pr. P* et eieceris ceteris vel f. *F* || 17 confusa *A* confusa *G* commixta *P* contusa *ed. pr.* || 18 procurandum *P* | tamen *ed. pr. AF* || 19 itineris ium. vescere c. *A* | autem in longa via i. ne u. c. denegetur *P* 20 deff. *A* || 21 eruendi *ed. pr.* eluendi *F Gesn.* | luti vel *om. P*

sordium in articulis basibusque permaneat. Unguento 28
etiam confricandi sunt, quo ungulae nutriantur, ut medi-
caminis beneficio subcreseat quod itineris attriverat iniuria:
alii capita tria, rutae viridis fasciculum, aluminis tunki 29
5 et cribrati unc. VI, axungiae veteris pondo II, stercoris
asinini recentis manum plenam, quibus commixtis atque
decoctis domi ut volueris, in itinere uteris ad vesperam.
Praeterea aliud quod ungulas nutrit et firmat: picis li- 30
quidae lib. III, absinthii lib. I, alii capita IX, axungiae
10 lib. I, olei veteris lib. s., aceti acrioris sext. I, universa
contundes et misces et decoques, et ex eo coronas vel
ungues animalium confricabis. De palato singulis men- 31
sibus minuente luna sanguis detrahetur; quo facto si qua
fuerit capitis passio relevatur et ciborum fastidium tolli-
15 tur. Oportet autem ferramento lotiosorum animalium
soleas ranulasque purgari, quod evaporat atque refrigerat
et fortiores ungulas reddit. Si animal domi forisve per- 32
frixerit, calidioribus unguentis, quae multa sunt, lumbi
eidem confricentur et cerebrum, potionesque ex pigmentis
20 et herbis, quarum ferventior est vis, per os continuo

1 Pel. c. 231 cf. Veg. II 58, 1.

1 sordidum A sordium P sordium sed s in ras. M | basiq.
ed. pr. AF || 2 perfricandⁱ quo F sunt om. A | enutrientur P
nutriuntur AF | et m. ed. pr. || 3 subcreseat quos A | attrivit
F attinuit PM || 4 trita P | r. veteris ed. pr. A | a. scissi ed. pr.
AF tunki P Pel. Veg. II 58 || 5 pondera AP | stercorum A ||
6 quibus commixtis in it. veteris ad vesperum P || 9 ax. lib. III
P || 10 ol. vet. om. P ante abs. habet M | s.: margo al. I A |
acerrimi P | omnia c. P || 11 contondes A contunde etc. P ||
12 palatis ed. pr. || 13 sanguinem detrahes P | et si AP || 14 est
ed. pr. om. A || 15 ferramenta A | otiosorum P lot. AF conci-
sorio vulg. | an. om. A || 16 solo AF solea P | ranulaq. F
anulasq. P sole amilasq. M ramulaq. A ramulasq. ed. pr. |
atq.] ad quod A || 17 d. vel foris frigerit P d. f. que vulg. | fri-
guerit perfrixerit F || 19 eiusdem A | confricantur FP | potio-
nibusq. ed. pr. | et p. ed. pr. ex pigmentis A experimentis F ||
20 per os] pedes margo al. os A

- oportet infundi, ut perfrictionis incommodum evincatur atque pellatur. Nam si in visceribus permanserit alioris
 33 iniuria, diversos periculososque procreat morbos. Si vero dierum canicularium tempore aestu animal fatigabitur, vel aquis frigidis est perfundendum vel in mare flumenve mittendum, frigidis etiam potionibus recreandum, ut necessitati laboris aut temporis aptior medicina succurrat.
 34 Sed in equis non solum utilitas, verum etiam decoris ratio servanda est. Nunquam itaque nisi necessitas passionis exegerit, de articulis resecandi sunt cirri. Naturale enim ornamentum pedum natura ipsa in illis constituit. Cervicem etiam ipsam diligens debet ornare tonsura. Multi enim sicut currulibus, ita et sellaribus iumentis
 35 pressius colla radunt. Quae res licet praestare credatur augmentum, tamen sub honesto sessore deformis est. Alii ita tondent, ut arcum videantur imitari. Nonnulli Armeniorum more cirros aliquos in tonsura ipsa per ordinem derelinquunt; sed gratiora sunt quae translata de Persis posterior usus invexit. Nam media iuba ad omnem accurationem ex sinistra parte tonditur, a dextra vero omnino
 36 intacta servatur. Et nescio quo pacto plurimum decet, quia illud, quod naturaliter laudat Vergilius, imitatur:

1 perfricationis *AP* || 3 iniuriam et d. *A* | et d. et p. *FP* |
 4 aestatis *A om. P* || 5 est *om. P* | flumenq. *P* flumineq. *A* || 6 m.
 est *A* | recreatur *F* || 7 necessitate laboribus *G* (-ti -ris *A*) | et t.
AP et ip̃is *F* | altior *A* || 8 aquis *P* | utilitatis *P* || 9 ita *A* |
 11 autem *sscr.* enim *G* enim *A* ipsa *add. P* || 12 etiam *om. FP* |
 diligens *om. A* | diligentes debes *P* || 13 dimilibus *PM* | sicut
 curibus iumentis colla pre suis radunt *A* || 14 c. pressius *F* c.
 studiosius *P* | creditur *ed. pr. A* || 15 argumentum *A* | sub h.
 sexu re *A* | alii — imitari *om. A* || 16 tudent *P* | videatur *P*
fort. recte | Arm. more *om. P* || 17 crines *ed. pr. A* cirros *FP* ||
 18 gratiosa *F* || 19 peior u. *A* | introduxit *P* || 19, 20 nam a
 sinistra parte medietatem cyrrorum tundi iubent sed a d. *P* |
 occur. *A* || 20 tonditur *F* -etur *vulg.* | omnis *F* || 21 insecta *ed. pr.*
 intacta *AF* omnes intactos servant *P* | pactu *A* | docet *A*
 docet *F* deceat *ed. pr.* || 22 laudatur *ed. pr.* imitantur *P* illud
 plurimum (-a *G*) n. laudatur virga emittatur *A* illud n. laudat
 Vergilius emittatur *F*

densa iuba et dextro iactata recumbit in armo. Quodsi
 bicomis fuerit quod vulgus appellat, mediae cervicis setas
 aequaliter oportet attondi, ita ut tam dextri quam sinistri
 limitis continuata series iubae relinquatur intacta. Quod 37
 5 nihilominus inventum constat a Parthis, quibus consuetudo
 est equorum gressus ad delicias dominorum hac arte
 mollire: non enim circulis atque ponderibus praegravant
 crura, ut tolutim ambulare condiscant, sed ipsos equos,
 quos vulgo trepidarios militari verbo tottonarios vocant,
 10 ita edomant ad levitatem et quaedam blandimenta vecturae, ut
 asturconibus similes videantur. In sicco itaque aequalique 38
 solo L passus in longum et V in latum plenis cofinis digeritur
 per ordines creta, ad similitudinem stadii, quod aulacibus aspe-
 ratum difficultatem coronam velocitatis optantibus ingerit, in
 15 quo spatio cum equus frequentissime exerceri coeperit, in
 illos aulaces necessario et priores ungulas et posteriores im-
 pingit, et aliquando vel cadit vel sic offendit, ut cadere
 videatur, post quod admonitus iniuria tollit altius crura

1 Verg. georg. III 86.

1 deversa A | et om. P | iuanuo A (in anno G) anno et
 cet. F | sibi comis A conus fuerat P || 2 quod A et sic quod
 F et haec P ut ed. pr. | setas et si ae. P || 3 tundi quod tam
 dextra quam sinistra P || 4 continua A | intacta om. P | c. serie
 i. reliquantur intactae ed. pr. | quos^d A || 5 patribus AF || 6 de
 hac a. A || 8 cura F om. ed. pr. | soluti ed. pr. attolantim A
 -atim F cf. Plin. nat. hist. VIII 166 | ambulare om. A | equos
 om. F quos om. A || 9 trepidarios ed. pr. | trectionarius AF ||
 10 vecturae om. A || 11 atturcionibus A atq. turconibus F | s. v.
 om. F praestent A | itaq. om. A igitur F || 12 solum F | pas-
 suum A per L passuum in longo F | et p. X AF | confiniis A ||
 13 aducibus A aulicibus vulg. | asperius sit tum difficultate
 ed. pr. || 14 velocitatem AF || 15 freq. om. A ex. fr. F || § 37,
 38 sic in PMV: Parthi cum primo equitant pullos, vadunt
 cum eis in siccum aequalemq. solum cuius longitudo sit L
 passuum, latitudo V ubi sit creta ad similitudinem (modum
 MV) stadii (spatii V) in quo loco (sive spatio add. PM) cum
 pullus coeperit fr. exerceri || 16 suos P | aulices vulg. | nec. offen-
 dit ed. pr. || 17 ita o. P || 18 monitus P amonitus A | in initia
 PMV iniuriam A

et inflexione geniculorum atque gambarum molliter vehit.
 39 Praeterea minutos gressus imitatur, ut inter aulaces ungulas ponat: nam si extendere voluerit, offendit in cumulum. Minutim autem equus ambulans commodius vehit et pulchrius videtur incedere.

Potiones etiam hiemales aestivasque conscripsimus, quibus aut conservetur sanitas perpetua aut vehemens aegritudo pellatur.

LVII. Potio danda in aestivo tempore.

II 29 Schn. Cum aestus incanduit, haec potio animalibus commoda 10 est, quia humectat et refrigerat: croci unciam infundes in vino veteri, tracanthi unc. III infundes in aqua calida, his adiunges fasciculum porri virginis, item fasciculum apii viridis, herbae portulacae suci heminam, lactis caprini sext. III, ova VII, olei rosei lib., mellis unc. III, passi 15 sext., vini veteris quod sufficiat; ex quibus omnibus diligenter commixtis atque contritis ad cornu per triduum 2 sextarios singulos animalibus dabis. Alia quoque refrigeratoria potio: vini veteris sext., olei lib. semis, ova III, suci coriandri cyathum, suci lactucae cyathum, solerter 20 commisces et in tres divides partes, daturus per triduum

10 Pel. c. 374 cf. Chir. c. 971.

1 et om. *A* | inflect. *codd.* | gen. at (ut *G*) harum *A* ||
 2 aulices *vulg.* ut i. orilices u. ponatur *A* et crura applicat cum
 intra u. p. *P* || 3 ostendere (off. *G*) v. ostendet *A* | offenditur in c.
PM (u c.) || 4 minutum *A* minutum e. ambulat *P* || 6 potionesq.
 e. *A* | quibus ut c. *A* || 7 servetur *P* | veniens *FP* | vali-
 tudo *AFP*

9 p. aestiva *P* || 10 dum *ed. pr.* | aestas fervescit *P* | utilis *P* ||
 11 unc. III *P* | infundens *A* || 11 et 12 fundis *P* || 13 virginis *AP*
Pel. viridis *ed. pr.* virgis *F* | item om. *A* i. f. om. *P* || 14 virginis
 a. *AP* virgis *F* viridis *ed. pr. Pel.* | herbae om. *P* | portulae
 succum *A* porca clesucum *F* || 15 rosacii *A* | unc. III *A* (III
 etiam *Pel.*) || 16 sufficit *AF* || 18 a. vero *A* || 20 lactucarum cy.
ed. pr. AF succi lactucae *P* | diligenter *P* || 21 admisces *ed. pr.*
 admisceri *A* | divide *P* | sol partes daturus *margo* solerter ad-
 misces cum III divide *F*

iumentis aestuantibus salutare remedium, tamen eo momento quo potionem defusus es, per singula animalia singulas heminas aquae frigidae et recens sumptae potioni debes adiungere.

5

LVIII. Potio hiemalis.

Hieme quoque potio ista praebetur: vini veteris II 30 Schn. sext. III, olei selib., piperis unc. I, rutae viridis unc. VI, cerefolii viridis vel seminis ipsius unc. III, tracanthi unc. III, seminis feniculi unc. III, bacarum lauri unc. I, mellis unc. VI, 10 ova quot volueris et passi quantum usus exegerit.

LIX. Potio in autumno et vere praebenda.

Vere vero et autumno haec detur potio: costi semunc., II 31 Schn. casiae fistulae unc., Celticae semunc., petroselini semunc., betonicae semunc., glycyrrhizae semunc., sagapini semunc., spicae 15 Indicae semunc., saxifragae, eupatorii, meliloti, iris Illyricae ana semunc., centaureae, gentianae, aristolochiae longae ana unc. I, amomi, aristolochiae rotundae ana semunc., schoeanthus semunc., asari aloes ana semunc., murrae unc., opopanax radicis, draconteae ana semunc., croci

6 Pel. c. 378. 12 Pel. c. 454.

2 quod fassurus es A | potionem om. F | per s. a. om. AF || 3 recenter et debebis A || 1—4 tamen addendo hora qua datur potio eminam aquae frigidae P

6 in h. A haec p. P || 7 sext. Pel. s. III ed. pr. P s. VI A || 8 cepulle P c. v. lib. s. ipsius seminis unc. III A | eius P || tr. sem. f. unc. III amborum tantundem A || 9 mellis unc. II P || 10 exigit P

11 in om. P || 12 vere — potio om. ed. pr. FA || 13 vistulae AF | unc. s. P | celticae — sagapini sem. om. P || spicae C. Pel. | celt.] seminis petr. AF | betonicae — sagapini sem. om. AF || 14 samsuci ante sp. Ind. add. P cf. Pel. || 15 iris III. ante amomi ponunt AFP || 18 squinoanti AFP | ^sasari A asari — opopanax ante castorei P | mirrae A ante croci F || 19 op. radicem unc. s. oppopanax unc. I P | traganteae A

unc. I, tracanthi unc. VI, castorei unc. I, absinthii Pontici fasciculos II: haec omnia in pulverem redacta ad XII animalia per triduum sufficere creduntur, ita ut cum vino optimo digerantur.

LX. Potio omni tempore necessaria.

II 32 Schn. Alia potio, quae omni tempore exhibetur: costi, meliloti, hyssopi, iris Illyricae, aristolochiae, sampsuci, murrae troglitis, asari, draconteae, centaureae, iunci, marrubii, gentianae, spicae Celticae folia: aequis ponderibus misces redactaque in pulverem cernes. Sed si aestivam dare 10 volueris potionem, commisces croci mellis et tracanthi quod sufficit. Si autem potionem facies hiemalem, addis piperis, apii seminis et seminis sinapis. Utroque autem tempore cum boni vini sextario plenum cocleare miscetur faucibusque animalium diffunditur. 15

LXI. De difficultate urinae.

II 33 Schn. De urinae difficultatibus ordine suo multa dicenda sunt, sed viatorium istud et physicum et semper paratum te scire convenit. Lutum ex cuiuscunque equi lotio factum

6 Pel. c. 373. 17 Pel. c. 155 cf. Veg. II 79, 20—23.

1 unc. VII *P* || 3 p. trid. *om.* *A* || 4 misceantur *P*
 6 alia — exh. *om.* *ed. pr.* *AF* || 7 astrologiae *A* | m.
 tr. Pel. m. tragotidis *FA* (*om.* m.) dragaditis *P* dracontii
ed. pr. || 8 azari *A* laseris Pel. | draganti *ed. pr.* dragontae
A drac- *P* Pel. | c. iuncide *A* *corr.* Pel. *om.* *P* c. minoris
ed. pr. || 9 folii *P* Pel. | aequas portiones m. *A* ae. portionibus
 insimul miscens pulveriza *P* || 10 redactusq. *A* | cernes *om.* *A* |
 et si aestate *P* || 11 pot. *om.* *P* | adde draganti cr. m. quod
 sufficit *P* com. drag. [*om.* *GF*] zucari quantum sufficit et m.
AF || 12 sufficiat *ed. pr.* | si hieme adde *P* || 13 seminis p.
ed. pr. | sem. apii sem. sin. *P* ap. sem. semen sin. *AF* || 14 t.
 b. v. sext. miscetur *P* || 15 que *om.* *A* | an. *om.* *P*
 18 sed in adiutorium *P* | et *alt.* *om.* *P* | partum *A* || 19 lo-
 tum *P* botum *M* potum *M*² | e. lotium *A*

vino permisces colatumque per nares infundes, et confestim provocat urinam. Item alium conteres et in anum inicies, in veretrum etiam quo mincturus est inseres: mox egeret lotium. Item: pulverem quoque turis cum ovo 2
5 vinoque permixtum, addito suco apii et caulium, si in potione dederis, provocabit urinam. Item: betas ac malvas ad tertiam decoques, ex quibus aquam calentem ad medium sextarium cum melle commisces et per os digeres, proderit minctioni. Item: cimum quoque vivum in aurem
10 eius mitte et alterum supra naturam in ipso foramine quominingit confrica, facillimum certumque remedium est.

LXII. De stropho.

Itinerum casibus subvenire cupientes de plurimis II 34 Schu. pauca sed manifesta libamus. Nam animalia sub sessore vel
15 onere dolor ventris frequenter affligit ita, ut volutentur et procumbant. Semen itaque rutae silvestris vel hortensis, si illa defuerit, diligenter tritum cum vino calido per fauces oportet infundi. Praeterea aquam, in qua usque ad tertiam betae decoctae sunt, sucumque earum nitro
20 trito sollerter admisces oleique addes heminam, tepefactaque in intestinum per clysterem diffundes, cum prius primum animal statueris, ut iniectio ad interiora perveniat.

6 Pel. c. 152, 153.

16 cf. Veg. II 121.

18 cf. Pel. c. 133.

1 miscens naribus eius infunde *P* | collatumq. *A* | et om. *P* || 2 in anum] manu *A* naribus *P* || 3 et v. *ed. pr.* et in v. *P* | feretrum qui micturus (mint. *G*) est *A* | etiam — inseres om. *ed. pr.* *P* || 4 egerit *ed. pr.* || 4, 6, 9 item om. *AP* || 5 si potionem d. *vulg. corr. Gesn.* || 6 provocabis *A* | bletas *P* || 8 dirigis *A* | per os ad cornu dabis, statim conficit *P* confert *MV* || 10 equi *ed. pr.* | mitte et in foramen virgae, certum r. est *P*

13 pluribus *ed. pr.* || 14 dicamus *P* libabimus *ed. pr.* | sessione *P* || 18 diffundi *A* | item a. *P* | a. in aqua ad tertias bletae *A* | usque om. *P* || 19 eorum *A* || 20 sollemniter admiscens adde *P* | tepefactamq. *P* || 21 diffunde *P* om. *A* || 22 st. *pr.* *A* | iniectio *A* iniectum *ed. pr.* quod inicitur *P* | ad intestinum *A* | decurrat *P*

2 Quae si forte defuerint, mel coctum cum tertia parte salis triti cogis in pilulas, ita ut collyria ad ovi magnitudinem facias, similiterque prono animali in intestinum vel quinque vel septem vel novem collyria inicere curabis; post quod resolvitur venter et mitigabitur dolor. Item physi- 5 cum traditur, os limacis neque manu immunda neque terra neque dente contactum alligare umbilico dolentis, curare continuo.

LXIII. De dorso curando.

II 35 Schn. Plerumque dorsum animalibus aut sagma laedit aut 10 sella, propter sternentis negligentiam vel oneris iniuriam; quod in itineribus interdum necesse est evenire, sed recens tumor hac ratione palpatur: mallonem ceparum vel ipsas cepas in ferventi aqua decoques et calentes, quantum corium valet sustinere, tumori superimpones et fascia ligabis: una 15 nocte omnis aufertur inflatio. Praeterea sal tritum cum aceto miscebis additoque vitello ovi loca quae tumere coeperint perfricabis: recens indignatio astricta siccabitur.

LXIV. De potione probatissima diapente.

II 36 Schn. Cui curae est animalium salus, potionem superius 20 declaratam, quam specierum numerus diapente Graeco vocabulo nuncupavit: gentianae, aristolochiae, murrae, baca-

6 cf. Plin. nat. hist. XXIX 113. 10 Pel. c. 168. Veg.
II 60. 20 Veg. I 10, 6.

1 defuerint *P* || 2 coges *A* reducis *P* || 4 aut n. *ed. pr.* inserere *ed. pr.* | post solvitur *ed. pr.* post quae et r. *P* || 5 mitigatur *ed. pr.* | item — continuo *om.* *P* item *om.* *A* || 6 ossum vel os l. *A* || 7 et curare *A*

10 sagma *F* figma *P* sarcina *vulg.* || 11 sternentis *P* stramenti *vulg.* || 13 palpatur *P* Veg. II 60 palpantior *F* compellatur *A* curatur *ed. pr.* || 15 superponis *P* superpone *A* || 17 et loca *A* || 18 dstricta *ed. pr.* sicc. ast. *A*

20 cura *A* || 21 diapenton *A* | numero d. Gr. voc. nuncupant *ed. pr.* || 20—22 Potio diapenton nominata superius capitulo curae morbi humidi [*VM*², huius *PM*]. praeterea haec est *PMV*

rum lauri, rasurae eboris paria pondera diligenter trita
 atque permixta domi sive in itineribus prius condita habere
 oportet in promptu, ut, quotiens maestum aut horridum
 videris animal aut morbi alicuius labe temptatum, statim
 5 plenum cocleare ex pulvere memorato cum sextario vini
 optimi per fauces diffundas, et per triduum etiam equo
 in labore constituto digeras, ut adversus virus internum
 subveniat: probata curatio. Tussienti autem cum passi
 hemina dabis, et statim sentiet curam.

10 Si liber, cui iam ponendus est finis, legentium non offendit 2
 auditum, sequenti volumine inchoantes a vertice usque ad
 ungulas, ex universis auctoribus enucleatas animalium publi-
 cabimus curas, ut ordo, qui a natura datus est, in medendi
 dispositione servetur, ne indigesta ac membrorum conse-
 15 quentiae repugnans pagina quaerentem confundat aut tardet.

LIBER II.

PROLOGVS.

Mulomedicinae ars iamdudum vitio cupiditatis et exi-
 guitate mercedis nullo studiosius discente collapsa est.
 20 Nuper vero exemplo Hunnorum sive gentium aliarum artis

1 eburis *A* || 1—3 ana ad libitum tere et permisce domi
 vel itinere prius dictam op. hab. *P* || 3 prumptu *A* | vel *A* aut
 m. aut h. *FP* || 4 animal *om.* *A* post quotiens ponunt *FP* |
 labore temporatum *A* || 5 de dicto p. *P* || 6 diffundes *A* | etiam
om. *P* | equo *om.* *A* || 7 constitutum *A* constituto equo digerat
F c. e. dabis *P* || 8 approbata *AF* haec c. est pr. *P* || 9 hemi-
 nam *ed. pr.* | tussienti cum em. passi data statim confert. *P* ||
 12 diversis *ed. pr.* *A* | enucleatis *AFP* || 13 medenti expositione
PF || 14 consequenti r. *A* consequenti ac r. *F* || 15 querente
 (quaerenti *G*) confunda aut t. *A*

Publii Vegetii Renati viri digestorum artis mulomedici-
 nalis liber primus explicit. Incipit prohemium secundi *P*.
 finis primi huius. incipit liber secundus *AF*

18 artis *P* | non dubium *A* || 19 n. studio finis d. *P* n.
 studiosus d. *A* || 20 numquid *ed. pr.* *A* | gentilium *A*

ipsius etiam usus intercidit, dum homines, refugientes expensas, barbarorum consuetudinem imitari velle se simulant et incurata animalia hibernis pascuis et negligentiae casibus dedunt. Quae res nulli compendium, plurimis attulit damnum. Primo quod barbaricorum animalium alia natura et ad omnem iniuriam durius corpus est. Deinde quod sic instituuntur a parvulis, ut nec potionem medicinalem requirant et hibernis pascuis vigeant ac sine perniciie frigora pruinisque sustineant. Nostra vero iumenta et mollioris generis sunt et tectis frequentioribus assueta calidisque stabulis imbuta, ubi si indignationem ex aliqua necessitate contraxerint, continuo in aliquod genus incidunt morbi. Diligens itaque paterfamilias, cum mortibus animalium suorum et [cum] medicinae expensis atque mercedibus faciat rationem, intelliget, unius vilissimi animalis pretium ad multorum, quae sine dubio peritura sunt si curata non fuerint, salutem posse sufficere.

I. De valetudinibus capitis.

In universo animantium genere caput obtinet principatum, quod eminentius ceteris dominatum quendam circa subiecta loca ipsius condicione sortitur. In eo est odor

1 intercedit *AP* intercidet *ed. pr. corr. Samb.* | fugientes *P*,
 2 consuetudines *P* | imita *PM* -ri *add. M²* || 3 negligentis caloribus *P* negligentibus calonibus *Samb.* | liberius p. ex negligentia c. dederunt *A* || 4 sed pl. *P* || 5 primum *A* | barbarorum *ed. pr.*
 aliae n. *ed. pr.* || 8 inquirant *P* | degeant *P* || 9 nivesq. *P* | sustinent *A* || 10 melioris *A* || 11 calidisq. *AF* calidissimis etiam *ed. pr. P* (c. et) | ubi si *AF* in quibus cum *P* cum *ed. pr.*
 12 sustinuerint *FP* | continuo *om. P* | c. materiali quod g. incurrunt morbi sive incidunt *A* || 13 igitur *AP* | si cum *Gesn.*
 14 cum *delevi* || 15 oxcedibus *A* exc. *G* | intelligit *A* intelligens *P* | iumentum *ed. pr.* || 17 per. essent *P* | s. non p. s. *A* | sequenter capitula libri II in *P*, libri II 1—65 in *A*, libri II 1—64 in *F*

18 valitudine *P* || 19 in *om. A* | animalium *P* || 20 sic *P*. circa loci i. conditionem *ed. pr. AF*

et gustus, auditus et visus: quod quantum habet potestatis, tantum sustinet ex languore discriminis. Causas 2 itaque, ex quibus aegritudines generentur, et signa, per quae qualitas earundem possit agnosci, curas etiam, quarum medela sanitas revocetur, per ordinem indicare temptabimus. Plerumque autem in corporibus iumentorum indigestionis vitio sanguis corrumpitur. Quod evenit, cum ex aestu vel frigore debilitata sunt membra et noxii sanguinis virus in caput se rapit: tunc enim repletis venis 10 cerebri membrana distenditur et somni salubritatem frequenter excludit. Ex quo necessario dolor capitis, maestitia et imbecillitas subsequitur. Quae valetudo et prima videtur et levior, si velox medicina subvenerit.

II. De apioso.

15 Ceterum cum noxius sanguis membranam cerebri ex III 2 Schn. una parte pertuderit et eandem dolore nimio coeperit praegravare, efficitur animal apiosum: cuius et mens hebetatur et visus. Nam cerebri incolumitas et oculos pascit et sensus. In qua passione quia una pars capitis prae- 20 gravatur, tanquam ad molam vadit in gyrum.

6 Chir. c. 256. 15 Chir. c. 257.

1 et om. ed. pr. | ac v. ed. pr. | potestatem P || 2 labore ed. pr. || 3 generantur P || 4 eorundem ed. pr. P || 5 indicare P || 6 plurimum A || 7 vitiis A | sanguinis plenitudo P Chir. | ex om. P || 8 sic P. et in capite frixus sanguis vertitur in virus ed. pr. sanguis (7) convertitur in virus A cet. om. || 9 enim om. P || 10 membrani distenduntur P | salubritas fr. excluditur P || 12 subit ed. pr.

15 ex u. p. ed. pr. ex unam partem pertonderit A || 16 eadem P || 17 et om. A | evitatur P || 18 et visu P || 19 quia

A || 20 vadit in gyrum ed. pr.: ita aqui (equi G) mulo addit nigrum A uti equi mulo [equum aut mulum V] rapit in girum PMV

III. De frenetico.

III 3 Schn. Cum vero medium cerebrum corrupti sanguinis virus infecerit, animal freneticum redditur, ut repente saliat et velut effugere velit, parietibus quoque tanquam irregibilis impingat nec possit ratione aliqua contineri. 5

IV. De cardiacis.

III 4 Schn. [Cardiacus is est cui cor dolet.] Cardiacus autem fit, quotiens sanguinis illa corruptio stomachi et thoracis impleverit venas cerebrumque percusserit, cor etiam pestiferi humoris labe constrinxerit. Quae valetudo mentis aliena-¹⁰ tione et corporis sudore monstratur, ex qua difficillime liberantur.

V. De rabioso.

III 5 Schn. Quodsi apiosum similis passio thoracis invenerit, facit continuo rabiosum. Ex ardore enim nimio iecinoris et¹⁵ sanguinis venae cordis nervique praefocantur, ex qua constrictione fit dolor ipsius loci usque adeo, ut mordendo 2 se comedat. Ex quibus valetudinibus si animal fuerit liberatum et post curationem aliqua pars cerebri fuerit imminuta vel tumor subcreverit, ineptum iumentum pi-²⁰ grumque redditur; et in illa parte capitis, ubi vitium

2 Chir. c. 258. 7 Chir. c. 259. 14 Chir. c. 260.
21 Chir. c. 261.

2 sanguis *P* | virtus *A* || 3 infestaverit *P* | ut (et *P*) velit e. *AP*. quae sequuntur, ad finem cap. sequentis ponunt *AFP*; cf. tamen *Chir.* || 4 quoque *om. ed. pr.* || 5 impingunt nec possunt *A* | rationabiliter *A* | aliqua *om. F*

6 cardiaca *P* || 7 *om. codd., habet ed. pr.* | cardiaca *P* ||

8 et th. *P Chir.* vel *vulg.* || 9 que *om. P* | concluderit *A* conclusi dederit *G* concusserit *P* || 10 perstr. *P* | inducit m. alienationem *ed. pr.* || 11 quo *ed. pr.* || 12 liberatur *ed. pr.*

14 rabiosum *A* | simul *ed. pr.* | facit *om. A* c. r. efficitur *P* || 15 iecoris *P* iocineris *A* || 18 si et fuerit *om. A* || 20 minuta *A* | ineptus *A* || 21 que *om. A* | reddetur *P* | pars *P*

remanserit, difficile se gyrabit et ex eo latere se parietibus iungit: et tarde incedens, non sentiens plagam, ambulaturae gratiam perdit et erit submisso capite, et cum stare coeperit, cum tarditate se movet, minus etiam videbit, nec cibum nec potum recusat. Quem si curare volueris, cyclo curabis. In omnibus supra scriptis valetudinibus prius de temporibus minuendus est sanguis, sed et de matrice aliquando tollendus. Cura autem paene omnium similis est, cuius ordinem sequentia declarabunt.

10 VI. Qua observatione curentur cyclo animalia.

Memineris autem omnes valetudines capitis, praecipue veteres periculosas, cyclo oportere curari. Cui haec observantia et ordo est adhibendus: triduo ab hordeo abstinebitur animal, temperabitur etiam mollibus cibis; post diem tertiam de dextra ac sinistra, prout aetas aut vires vel validudo permiserint, de matrice sanguis auferetur. Quo facto, per triduum viridi cauliculorum ac lactucarum sustentabitur cibo et post uno die a cibo eum abstinebis et aqua, nono autem die offas caulium cum liquamine et oleo optimo temperatas non minus XX digeris, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter in die; post potionem bibere semper incipiat. Si vero venter

4 Chir. c. 262.

11 Chir. c. 249.

18 Chir. c. 250.

1 remansit *ed. pr.* P | girat P segitabit A | ipso A illo P || 2 et *om.* P | sentiet P | ambulaturam gr. A et ambulans graviter pergit P || 3 et prius *om.* AP || 4 minus] lacuna in P || 6 ex c. vel helleboro c. P | autem s. s. aegritudinibus P || 7 primum *ed. pr.* || 9 eadem est P

10 a c. P || 12 periculoso cibo A | cuius A || 13 abstinebit P || 15 de *om.* P | aut *om.* AP || 16 auferatur P || 17 iure caul. *om.* cibo AP sed cf. Chir. || 18 et post P primo u. d. *ed. pr.* ac a cibo post diem unam A || 19 sustinebis *ed. pr.* abstinebis A Chir. a c. et aqua abstineat P | nono AFP Chir. novo *ed. pr.* | iam d. offeras A || 20 optimo *om.* A | temperas P | digeris P || 21 ter in die *ed. pr.* per triduo Chir. ita ut secunda die AP || 22 b. s. incipere A

- vehementer solvi coeperit, caulium offas dare desistes et dabis paleas et furfures, ita ut sequenti die penitus nihil manducet, sed solam aquam percipiat ad bibendum, ac postero die inducatur in cellam balnei calidam et sudet.
- 4 Opus est autem diligentia, ut educatur celerius de calore, ne intercluso spiritu pereat: tunc extergetur diligenter, vinoque et oleo largiter perfrictus accipiet cum nitri pulvere folia rafani conspersa, quantum commodum est.
- 5 Postmodum cum radicibus cucumeris asinini viridis minutatim concisis oleum optimum misces et in vase novo ita decoques ut tertiam perdat: ex quo singulas heminas per capita animalium per triduum dabis, ut potio ventrem resolvat. Sed si ultra modum coeperit fluere, lenticulam et hordeum pari mensura friges et de his singulas bilibres dies singulos cum furfure et paleis dabis. Quinque itaque diebus operam refectioni eius impendes et leviter exercebis, ut intelligas quantum vires corporis sanitasque profecerit. Post haec eum pro arbitrio despumabis. Sequenti die caput eius purgabis ex oriza vel radice Dianaria, quam Artemisiam dicimus: si haec non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo mixto. Cuius caput pedesque conectis; cum bene purgatum agnoveris, solvito. Butyrum ex oleo roseo solutum infundes in nares, ut illo purga-

5 Chir. c. 251.

15 Chir. c. 252.

1 vehementius *P* | solvere *A* | inceperit *vulg.* | offeres d. desistis *A* | et *P* sed *vulg.* || 2 palias *A* | aut f. *P* | sequente *ed. pr.* | die *om.* *A* || 3 percipiet *P* || 4 postremo *P* || 5 est autem necessaria d. *P* | reducatur celeriter *ed. pr.* || 6 tergatur *P* || 7—11 sic in *P*: acc. hanc potionem pulveris nitri folia rafani radices cucumeris silvestris tere et adde oleum concoque in vase novo ad tertiam. — c. silvaticae etiam *Chir.* || 10 et ita *om.* *A* || 13 fl. c. *ed. pr.* || 14 ut h. pariter frices *P* | et his singulos b. *AP* || 16 refectionis *ed. pr.* *A* | impendis *A* || 17 et *G* ut *G*² cum *A* | in quantum *AM* || 18 ipsum *P* | dispumabis *P* | sequente *ed. pr.* || 19 ei *PA*² | exorica *ed. pr.* *A* ex oriza *P Chir.* | ex r. *P* | Dianarie *P* lanaria *Chir.* || 20 Artemisiam *PA* || 22 solvito *om.* *P* || butyro et oleo r. simul mixtis *P* butyro r. et oleo permixtum *A* || 23 ut illa *P* ac illa *A*

tionis mitigetur asperitas, ita ut singulae cotylae singulis
naribus infundantur. Si supra dictae potiones non solve- 9
rint ventrem, mellis hellebori albi pondus unius denarii
cum hemina dulcis vini bene tritum in potione recipiat,
15 vel certe scammoniae pondus duorum denariorum dili-
genter tritae cum dulcis vini hemina simili ratione diffundes
in fauces. Quodsi venter ultra modum dissolutus discrimen 10
importat, anagalicum cum suco ptisanæ ad restrictionem
ipsius dabis, lenticulamque et hordeum frixum singulas
10 bilibres in die cum paleis et furfure praebebis in cibo.
Ad ultimum partes quae in causa sunt, sinapizabis dili- 11
genter, sinapizatum caute ferro vel quod utilius cre-
datur cuprino combures, usta curaturus ex more. Potionem
quoque ex antidoto polychresto per dies plurimos dabis,
15 et exercebis leviter et ad cibaria ipsius aliquid per partes
semper adiunges, donec ad pristinam consuetudinem revo-
cetur. Insanabiles valetudines cyclo affirmantur posse cu- 12
rari, i. insani, carobarici, caduci cyclo curati uruntur in
capite: morbidi vero dysenterici, coriaginosi, orthopnoici,
20 strophosi cyclo curati urentur in renibus.

VII. De cerebro commoto.

Cerebrum plerumque diversis passionibus commovetur, III 7 Schn.
quod his deprehenditur signis: ambulabit pravius et fre-

2 Chir. c. 253. 9 Chir. c. 254. 17 Chir. c. 255.
22 Chir. c. 263 cf. Pel. c. 50.

2 §§ 9—12 om. P | s. scriptae A || 3 mellis om. Chir. || 4 selibra
d. v. A || 5 scamone om. pondus A || 7 solutos A || 8 agalicum suc-
cum A anag. succo ed. pr. alg. Chir. | cum addidi || 10 in die A
om. ed. pr. || 11 sinapem dabis A || 12 sinape uita caute A sinape
vita centauree margo cauthere G si non valeret G² || 13 cum-
bures A | p. eidem quoque A || 14 antiocho polichresto A poly-
gresto ed. pr. || 15 et prius om. A | p. p. aliquid s. adiungis A ||
17 cibo firm. A || 18 c. insania i. insani A | corroborari ed. pr.
om. A corr. ex Chir. | cibo A | utantur A || 19 sinterici A | hor-
tonici A || 20 cibo A

22 molestatur P || 23 ambulat improbus P

quenter offendet et toto se corpore commovet. Cuius ista curatio est: bacas lauri n. XX, nitri selib., rutae manipulum: quae omnia diligenter trita, cum aceto non acri et oleo optimo rosaceo commixta hieme calefacies perunctoque oleo capite eius et cerebro vel auriculis cerebellare 5
2 de lanata pelle convolvīs. Quae si forte defuerint, farinam hordeaceam resinamque miscebis, ex quo cataplasma confectum cerebro oportet imponi. Praeterea ceram oleo cyprino coniungis et linteolo inter auriculas ad ceroti in-
3 star imponis. Sed et reliquum corpus potionibus refo- 10
vendum est: tres fluviatiles caneros conteres diligenter et cum duabus uncis suci caulium, addito lactis sextario, olei duobus cyathis, permiscebis et colatum per os diffundes ad cornu. Quorum si inopia est, mellis cyathos II, aquae calidae sext. I, croci cyathum I, adipis lib. I coquito, ex 15
quibus pastillos facies et in aqua frigida dilues et dabis in potum. Praeterea si hieme curabis, farinam triticeam, si aestate, hordeaceam aquae frigidae adinvicem amyli permixtam in potione praebebis.

VIII. De capitis dolore.

20

III 3 Schn. De capitis dolore multi auctores multa dixerunt. Cuius haec sunt signa: tumor circa oculos apparebit, pabulum recusabit, lingua eius et palatum labiaque turgēbunt;

6 Chir. c. 264 cf. Pel. c. 51. 14 Chir. c. 265 cf. Pel. c. 51, 53. 21 Chir. c. 268 (Farnax) 266 (Absyrtus).

1 ista om. A || 2 lib. Pel. || 3 acro ed. pr. AP cum a. acro Chir. || 4 roseo P Chir. laurino Pel. || 5 cerebellum vulg. || 6 lavata ed. pr. || 8 confestim P | poni A | praeterea usq. ad finem cap. om. P || 9 ceronum A || 10 reliqua A || 12. 13 duabus — olei om. A iure caulium margo G² || 13 diffundis A || 15 croci c. I ad lib. I A Chir. cr. scrip. apii seminis scrip. II Pel. om. ed. pr. || 17 curaveris ed. pr. || 18 adinv. om. A | amulis permixtum A || 19 dabis A

21 m. veteres m. d. P || 23 turgēbunt P tingeunt A tumbunt ed. pr.

quanto vehementius increverit morbus, tanto exoritur amplius tumor: ambulantes toto corpore vacillant umbramque suam velut odorantes expavescent. Cuius passionis ex 2 corruptione sanguinis nascitur causa, cum indigestione ciborum naturali meatu intercluso vel certe derelicto in eas venas, quae circa tempora sunt, defluit membranamque cerebri vitiat. Cui sanguinem de temporibus oportet minui et continuo oleo acetoque permixto caput largiter perungi. Quodsi hiems fuerit, hordeum pridie infundes 3 in aquam et decoques calidumque in saccellos immittes iumentorumque caput fomentando diutius vaporabis. Alii 4 auctores tolli de palato sanguinem iubent. Tunc cimoliam cretam ex aceto infusam et merdam bubulam recentem cum nitro trito miscent et in caccabo super carbones deco- 15 quant, calidumque cerebro languentis imponunt aceto rigantes ne creta astringatur in pilis, cum prius calida fomentaverint caput. Dolorem capitis prope ad insaniam 5 ista signa demonstrant: quotiens grave est, in praesepio se deponit, lacrimae frequenter oriuntur, auriculae stabunt, 20 oculi graviores erunt, anhelitus creber, horridus pilus, tremores frequentes, tristis aspectus. Quem in primis ab

4 Chir. c. 267. 11 Chir. c. 268 (Farnax). 17 Chir. c. 269 (Sotion), 274 (Polycletus).

1 tanto crescit amplior t. et P || 2 umbramq. — expavescent om. P || 4 indigestio ed. pr. A || 6 defluit — vitiat om. P transire non possit V | membrana cerebriq. vitio A || 7 Cuius haec est cura add. P | Primo s. P | sanguis A || 8 permixtis P || 9 perungere A | prius A | infundis et decoques in a. A P || 10 calidam quod P calidamq. ed. pr. A || 11 iumentiq. P | fomentando A fum- ed. pr. om. P cf. Chir. p. 79, 28 | durius v. A | alii veteres t. P || 12 cimolea A || 13 fimum b. A | et cum creta chimolea ex a. infusa et stercus b. r. P || 14 cominum tr. Chir. supra A M | decoquent A || 15 que om. A | impositum a. rigant P || 16 adstrin in pilis P astrī in p. M | ad pilos usque ed. pr. in capite Chir. || diligenter f. P || 17 fomentaverit A P -runt ed. pr. | ac prope insaniam et ista P ea pr. infamiam et i. A || 18 et in pr. ed. pr. P | in praeseptum saepe deponitur P || 20 anhelitus — aspectus om. P | aridus ed. pr. cf. Chir. p. 81. 22 || 21 frequenter A

aqua abstinebis, ne nimium bibat; de utraque parte colli sanguinem detrahes; caput sicut scriptum est curabis.

IX. De distentionibus.

III 9 Schn. Distentionis quoque valetudo ad capitis praecipue causam refertur. Cuius haec erunt signa: impediēte caligine obscurabitur visus, tremor et sudor totius corporis insequitur. Quod vitium contingit ex aqua, si sudans iumentum biberit, vel ex indigestione cibi, si non dormiat vel substrictus manserit; huic capitis membrana distenditur. Quae passio ceterarum valetudinum et fons probatur et mater: nisi enim inter initia curaveris caput, ut animal dormiat competenter, fiunt apiosi, insani, rabiosi, frenetici, cardiaci. Igitur cum animal distentionis aegritudo comprehenderit, de cervice eidem sanguinem tolle pro magnitudine corporis et aetatis. Et si aestas erit, oleo et aceto caput totumque corpus perunges et diutissime confricabis, loco refrigerato et opaco inclusum continebis, substernes etiam stercora sicca vel paleas, ut provocet ipsa mollities ad cubandum; locum calidum declinabis, nam impedit somnum. Furfure et paleis vel foliis lactucarum reficies, praeterea potum praebebis exiguum. Cum convalescere coeperit, modicis ambulationibus exercebis; ubi idoneum visum fuerit ad cibaria largiora, infuso hordeo ad pristinam consuetudinem paulatim per incrementa revocabitur. Si die septimo non profecerit, sanguinem iterum de temporibus emittes et caput sine intermissione curabis.

4 Chir. c. 275 (Farnax).
c. 277.

11 Chir. c. 276.

19 Chir.

3 de distinctione capitis P || 4 distinctionis P distensio Chir. || 7 hoc v. AP | sudat i. et b. P || 8 si non — 12 competenter om. P || 9 vel si s. A | distenduntur A Chir. (tend-). || 14 apprehenderit P | tollis P || §§ 4 et 5 om. P || 18 substernis A substernens sscr. -nis G || 20 cum impendit sompnum A | vel p. ed. pr. || 22 valescere A || 23 idoneus visus A Chir. | infusum hordeum vulg. corr. Gesn. Chir. || 26 emittit A

Potionem dabis qua sanantur apiosi: nasturtii seminis, 6
apii seminis, seminis lactucae, ali Gallici, petroselini, aneti,
papaveris silvatici seminis unc. I, piperis scrup. III, croci
drachmam unam: quae omnia bene cribrata atque com-
5 mixta ex aqua temperabis et trochiscos facies ut habeant
non minus quam singulas drachmas. In die unum tro- 7
chiscum in aqua dissolutum per os digeres, quod cotidie
oportet fieri donec sanitas redeat. Si non appetit cibum,
singulos trochiscos solutos cum suco ptisanæ cotidie prae-
10 bebis. Vinum nunquam dabis; capitis enim valetudo
sumpto mero deterior efficitur.

X. De apioso.

Si quod iumentum apiosum fuerit, in praesepio in- III 10 Schn.
cumbit, oculos tensos habebit, micabit auriculis, visus cali-
15 ginem patietur et gyrat in circulo tanquam ad molas.

XI. De rabioso.

Quodsi etiam fuerit conversus in rabiem, sic in- III 11 Schn.
telliges: subito hinniet tanquam sanus, parem suum appetit
morsu vel hominem, praesepia aut ilia sibi mordicans ro-
20 dit: quem sicut apiosum curabis. Prorsus abstinebis ab
hordeo, mollibus cibariis sustentabis. Praecipue tamen

1 Chir. c. 278 cf. Pel. c. 405, 406.

13 Chir. c. 279.

17 Chir. c. 280 cf. 301.

1 postea dabis ea qua sanantur A | ap. quae est *add.* P ||
2 s. lactucae *om.* Chir. | ali Gallici A *allogalica* *margo* G anag.
ed. pr. arg. Chir. consolidae maioris P *cf. p.* 79, 13 | petro-
selini *om.* P || 3 silvestris P Chir. | piperis unc. I P | croci
om. P || 4 omnia ista P | b. trita P || 5 et P *om. vulg.* || 6 tragmas
A s. d. in die P *qui reliqua huius capitis om.* in *dieta ed. pr.* A ||
10 dabis] dede A dede G | valitudinis A || 11 in deteteriora
(sic) vertuntur A *cf. Chir.*

13 praeseptum P || 15 et *om.* P

16 *cap. X et XI coniunguntur in* P || 17 si int. P | intelligas
A || 18 s. inveniet P || 19 aut h. in praesepio P || 20 si ap. P |
abstinebit P || 21 et m. P | fomentabis P

- 2 apium viride quantum voluerit praebebis. Sanguinem de temporibus aut de cervice emittes, loco tenebroso stantes, caput eidem huiusmodi acopi confectione curabis: opopanacis lib. I, resinae terebintinae unc. II, galbani unc. I, resinae frixae unc. III, masticis tritae unc. II, olei 5 veteris lib. I: ex hoc ei cerebrum et auriculas confricabis; oleum tamen solum ac liquidum in aures eius suffundes.
- 3 Cuius tamen, priusquam acopo utaris, saccellationibus caput cerebrumque vaporare te convenit et caput appposito cerebellari communire. Potiones quoque ex trochisco 10 superius memorato cotidie praebebis; collyrio acri inungis
- 4 assidue, ut caligo ex oculis possit auferri. Quae cura si non profecerit, caput et tempora sub ipso protocomio semisse inuris cauterio, quod et super venas temporales facies. Plerique tamen, facies ne deforment iumentum, 15 solo tabulare palati usto sani fieri possunt. Fervor enim foci debilitatem capitis tollit et membranam menti pristinae sanitatique restituit.

XII. De insania.

III 12 Schn. Alii auctores insanientis iumenti ardentes et sanguineos 20 oculos et humore suffusos, stantes auriculas dicunt vel

6 Chir. c. 281. 16 Chir. c. 282. 20 Chir. c. 284, 290, 292 (Sotion), 288 (Polycletus) cf. II 107 Pel. c. 404.

2 vel de cervice educes in l. *P* || 3 apii c. *P* || 4 r., terb. ana unc. II *vulg.* || 5 resina fricta *A* picis liquidae *P* | tritae om. *P* || 6 et inter a. *PA* et a. *ed. pr. cf. II 97, 2* | perfricabis *P* || 7 aurem *A* | ipsius *AP* || 8 §§ 3 et 4 om. *P* | copo *A* || 9 evaporare *A* || 10 cerebello c. *ed. pr.* celare minuere *A* | p. que *A* || 11 declarato *A* | collo acri *margo* al. colirii forti *A* | inunges *A* || 14 inure *A* | venas om. *A* || 15 deformetur *A* om. facies fort. iumentorum || 16 palati om. *A* | usto *A* *Chir. ed. pr. in marg. confecto ed. pr. confixo Gesn.* | possent *ed. pr.* || 17 tollit om. *A* | membrana *A* | mentis *A* menti *ed. pr.* | m. mentis pr. sanitati r. *Gesn. sed cf. Chir.*

20 sanguinolentos o. et tumore *P* || 21 et st. *P* vel stantes dicunt, aur. m. *Schn., cf. Chir. p. 85, 5 et 25*

micantes, ut ad instar indomitorum nec capi possit et
captum parietibus se illidens conetur effugere; terram
pedibus fodiet et multum flegmatis ex ore profundet.
Quod hac ratione curatur, ut auferatur ei sanguis de iu- 2
5 gularibus venis, de palato et post de cruribus. A cibo
eadem die abstinence et potu, alia autem die aquam
frigidam dabis ei bibere. Auferantur stercora quae in 3
ano eius sunt, per quatrimum continuato clystere cura-
bitur venter, perungetur cerebrum, secreto collocabitur loco,
10 accipiet ad substantiam porros et herbam et mollissimum
faenum. His potionibus percurandum: pulveris turis 4
drach. I, aceti albi sext. I, radices panacis unc. I, herbae
saxifragae unc. III, ex aqua mulsa per os dabis. Lactis
caprini sext. I defundis in fauces. Quodsi defuerit, cy-
15 minum rusticum pondo duo in pulverem rediges additoque
olei optimi uno obolo ex aqua mulsa diffundis ad cornu.
Sed ceteris potio haec aptior creditur: apii unc. I, hyoseyami 5
unc. I, anisi unc. I, seminis apii unc. I, seminis lactucae
unc. II, papaveris silvestris unc. I, quae omnia in pulverem
20 redacta commisces et unum coclearium magnum ex aqua
dabis, vel si cibum non accipit, ex suco ptisanæ; obscuro 6

4 Chir. c. 291 cf. 293. 11 Chir. c. 291 et 289. 17 Chir.
c. 286. 20 Chir. c. 287.

1 indomiti A | possint A possunt G c. non possint P ||
2 caput A | allidens AP | tenetur P || 3 et om. P | flâtis P
flantis M || 4 hac om. A | angularibus ed. pr. A iug. P Chir.
c. 284. 291. || 5 et om. P || 6 autem abstinence eodem die P ||
8 anu ipsius P | clisterii P clisteri A || 9 curabitur. Purgetur
venter AP (et cer.) cf. § 6 ungetur ed. pr. | s. et obscuro P
s. o. A (et calido add. G²) || 10 accipiat AP | in s. ed. pr. | in-
tubam p. AP om. ed. pr. Chir. | in herba P | h. mollissimam
aut ed. pr. || 12 p. t. lib. I P | radicem A | herbae om. P | her-
bam s. A || 13 unc. II P pondo II Chir. | lactis — 16 cornu om.
P | item l. A || 14 diffundis A || 15 pondera i. p. redigas A |
que om. A || 16 obolo A ebulo ed. pr. | defundis A || 17 potio-
nibus P | apii iusquami anisi pap. silv. ana unc. I sem. l. unc. II
P anisi om. ed. pr. A, habet etiam Chir. qui sem. lact. om. sed
cf. Chir. p. 85, 19 || 20 cocl. cum a. d. P || 21 accipiet, sucum
pt. dabis et o. P

et frigido et laxiore loco statues silentiumque praebebis ut dormiat. Prius tamen oleo ac pice liquida caput perunges auresque complebis, tempora etiam munies cere-
 7 bellari vel fasciis; myrtam quoque aridam conteres et aceto oleoque miscebis corpusque eius totum diutissime 5 confricabis. Solent constringi et obrui stercore, ut sudent et dormiant. Quibus si somnus venerit, afferet sanitatem. Rabiosum vero iumentum eadem omnia et maiora ostendit
 8 quam insanum. Nam et alia animalia comedit et facit ipsa contagione rabiosa. Plerumque etiam morsibus in- 10 testina sua extrahunt et hinniunt fortiter. Quae valetudo ex nimia sanguinis abundantia et ardore contingit. Curatur autem observatione et potionibus superius declaratis.

XIII. De chirurgia.

III 13 Schn. Chirurgia appellatur quodcunque secatur ferro vel 15 cauteriis uritur; quae cum omnibus membris animalium,
 2 tum praecipue capitis necessaria est medicinis. Quodcunque igitur iumentum in qualibet parte fregerit caput vel nudaverit casu, sollicite est curandum, ne indignatio vulneris in nervos cerebrumque penetrando periculum 20
 3 generet. Nec in primo medicamentis uti acrioribus convenit, sed magis melle curare. Cum ad maturitatem vene-

8 Chir. c. 301.

15 Chir. c. 57.

22 Chir. c. 58.

1 et laxiore *om.* *P* Chir. et *om.* *A* || 3 et t. etiam minues cerevellare *A* | cer. vel *om.* *P* || 5 c. totum ipsius *AP* || 6 perfricabis *A* Chir. | et constringi diligenter *P* | et sudent *A* || 7 obdormiant *P* | si opus v. *A* || 8 ostendit *om.* *A* faciet *P* || 9 comedet et faciet ipso contactu *P* || 10 plurimumq. *A* | enim m. etiam *P* || 11 inuunt *A* ineunt *ed. pr.* || 12 curaturq. o. *P* || 13 potione *ed. pr.*

15 ch. quoque a. *A* | quod undecunq. *A* quandocunq. *Samb.* quodc. etiam Chir. || 16 quod c. *A* | cum *M om.* *P* cum sit *ed. pr.* || 17 tamen pr. *P* pr. tamen *ed. pr.* sed pr. *A* capiti Schn. | medicina *ed. pr. Schn.* || 18 tamen ium. in aliqua p. capitis fr. *A* || 19 c. est *A om.* *ed. pr.* || 21 generetur *A* || 22 velle *A*

rint illa quae fracta fuerant ossa et laxantur, tempta
sollerter et mobili manu vel forficibus eximito. Reliqua
fragmenta ossis, quae asperata sunt, ferramentis competen-
tibus caedito atque perradito, ut carnem facilius inducant:
5 nunquam enim clauditur vulnus, si non raseris, donec
sanguis per os ipsius respondeat. In quo maior est ad- 4
hibenda cautela, quia solet in locis ossuosis et commissu-
ralibus fistula fieri. Quae cum evenerit, parvum et incu-
rabile efficit vulnus, per quod non sanies sed humor li-
10 quidus emanat nec unquam ducta cicatrice solidatur. Quod- 5
si evenerit, hac ratione curabis: papyrus per ipsam fistu-
lam traicies, ita ut capita papyri, quae extra fistulam
eminent, ex utraque parte alliges lino, ne cadat, [et] die-
bus V vel pluribus, donec callositas fistulae papyri disten-
15 tione turgescat et maius vulneris foramen fiat. Tunc ad 6
mensuram vulneris ex fistulari medicamento collyrium
facies, exempto papyro intra fistulam inicies, ut impleatur
ex integro, et ne excidat munies diligenter. Post dies IV
vel V solvis; si fistula ceciderit, traumatico curabis, quod
20 vulnere semper immittes, donec spissa sanies et non multa
in eo loco reperiatur. Cum autem iam limpidum videris, 7
collyrium fac: pollinem ervi et tus masculum tritum aequis

6 Chir. c. 59. 11—15 cf. Veg. II 26. Chir. c. 92. 21 Chir.
c. 60.

1 fuerint *P* | ossa laxantur t. *ed. pr. cf. Chir. p. 22, 1 o. l.*
om. AP | t. et sol. *A* || 2 sollempniter *P* | forficibus *P* || 3 ferra-
mentibus *A* f. competentibus *P* comp. *om. ed. pr.* || 4 peracilito
A atq. per. *om. P* || 6 respondet *P* || 7 quam s. *A* | ossosis *P* ||
8 quod c. *P* | parumper iniuria afficit v. *ed. pr.* parvum sed
inc. efficit *A* parvum et inc. *P* || 9 quod non saniem . . emittit *P* ||
10 deducta *A* *ed. pr.* || 12 inducis *P* radicem pro traicies *A* | quae
e. f. debent eminere *A* pap. extra orificia ex u. p. *P* || 14 V etiam
Chir. c. 59: tribus Pet Veg. II 26 Chir. c. 92 | c. f. et humor tur-
gere papirum faciat et nullum f. v. fiat *P* | papirum moris d. *A* |
nullum *A* || 16 ulceris *AP* | medicamine *P* || 17 faciens *ed. pr.* |
in fistula iacies *P* | exemplo *PM* || 18 totum et ne extendat *P*
plane ne e. *ed. pr. A* | excedat ne imminues *A* || 19 V caro infecta
cadat. *P* | fistulis *A* | traugm. *codd.* || 20 immittis *AP* || 21 et
cum i. *P* || 22 facito pullinem *A* facito de polline *P* | thuris m. *P*

- vehementer solvi coeperit, caulium offas dare desistes et dabis paleas et furfures, ita ut sequenti die penitus nihil manducet, sed solam aquam percipiat ad bibendum, ac postero die inducatur in cellam balnei calidam et sudet.
- 4 Opus est autem diligentia, ut educatur celerius de calore, ne intercluso spiritu pereat: tunc extergetur diligenter, vinoque et oleo largiter perfrictus accipiet cum nitri pulvere folia rafani conspersa, quantum commodum est.
- 5 Postmodum cum radicibus cucumeris asinini viridis minutatim concisis oleum optimum misces et in vase novo ita decoques ut tertiam perdat: ex quo singulas heminas per capita animalium per triduum dabis, ut potio ventrem resolvat. Sed si ultra modum coeperit fluere, lenticulam et hordeum pari mensura friges et de his singulas bilibres dies singulos cum furfure et paleis dabis. Quinque itaque diebus operam refectioni eius impendes et leviter exercebis, ut intelligas quantum vires corporis sanitasque profecerit. Post haec eum pro arbitrio despumabis. Sequenti die caput eius purgabis ex oriza vel radice Dianaria, quam Artemisiam dicimus: si haec non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo mixto. Cuius caput pedesque conectis; cum bene purgatum agnoveris, solvito. Butyrum ex oleo roseo solutum infundes in nares, ut illo purga-

5 Chir. c. 251.

15 Chir. c. 252.

1 vehementius *P* | solvere *A* | inceperit *vulg.* | offeres d. desistis *A* | et *P* sed *vulg.* || 2 palias *A* | aut f. *P* | sequente *ed. pr.* | die *om.* *A* || 3 percipiet *P* || 4 postremo *P* || 5 est autem necessaria d. *P* | reducatur celeriter *ed. pr.* || 6 tergatur *P* || 7—11 sic in *P*: acc. hanc potionem pulveris nitri folia rafani radices cucumeris silvestris tere et adde oleum concoque in vase novo ad tertiam. — c. silvaticae etiam *Chir.* || 10 et ita *om.* *A* || 13 fl. c. *ed. pr.* || 14 ut h. pariter frices *P* | et his singulos b. *AP* || 16 refectionis *ed. pr.* *A* | impendis *A* || 17 et *G* ut *G*² cum *A* | in quantum *AM* || 18 ipsum *P* | dispumabis *P* | sequente *ed. pr.* || 19 ei *PA*² | exorica *ed. pr.* *A* ex oriza *P Chir.* | ex r. *P* | Dianarie *P lanaria Chir.* || 20 Artemisiam *PA* || 22 solvito *om.* *P* || butyro et oleo r. simul mixtis *P* butyro r. et oleo permixtum *A* || 23 ut illa *P* ac illa *A*

tionis mitigetur asperitas, ita ut singulae cotylae singulis
naribus infundantur. Si supra dictae potiones non solve- 9
rint ventrem, mellis hellebori albi pondus unius denarii
cum hemina dulcis vini bene tritum in potione recipiat,
5 vel certe scammoniae pondus duorum denariorum dili-
genter tritae cum dulcis vini hemina simili ratione diffundes
in fauces. Quodsi venter ultra modum dissolutus discrimen 10
importat, anagallicum cum suco ptisanæ ad restrictionem
ipsius dabis, lenticulamque et hordeum frixum singulas
10 bilibres in die cum paleis et furfure praebebis in cibo.
Ad ultimum partes quae in causa sunt, sinapizabis dili- 11
genter, sinapizatum cauteri ferreo vel quod utilius cre-
datur cuprino combures, usta curaturus ex more. Potionem
quoque ex antidoto polychresto per dies plurimos dabis,
15 et exercebis leviter et ad cibaria ipsius aliquid per partes
semper adiunges, donec ad pristinam consuetudinem revo-
cetur. Insanabiles valetudines cyclo affirmantur posse cu- 12
rari, i. insani, carobarici, caduci cyclo curati uruntur in
capite: morbidum vero dysenterici, coriaginosi, orthopnoici,
20 strophosi cyclo curati urentur in renibus.

VII. De cerebro commoto.

Cerebrum plerumque diversis passionibus commovetur, III 7 Schn.
quod hisprehenditur signis: ambulabit pravus et fre-

2 Chir. c. 253. 9 Chir. c. 254. 17 Chir. c. 255.
22 Chir. c. 263 cf. Pel. c. 50.

2 §§ 9—12 om. P | s. scriptae A || 3 mellis om. Chir. || 4 selibra
d. v. A || 5 scamone om. pondus A || 7 solutos A || 8 agalicum suc-
cum A anag. succo ed. pr. alg. Chir. | cum addidi || 10 in die A
om. ed. pr. || 11 sinapem dabis A || 12 sinape uita cauteri A sinape
vita centauree margo cauthere G si non valeret G² || 13 cum-
bures A | p. eidem quoque A || 14 antiotho policrosto A poly-
gresto ed. pr. || 15 et prius om. A | p. p. aliquid s. adiungis A ||
17 cibo firm. A || 18 c. insania i. insani A | corroborari ed. pr.
om. A corr. ex Chir. | cibo A | utantur A || 19 sinterici A | hor-
tonici A || 20 cibo A

22 molestatur P || 23 ambulat improbus P

quenter offendet et toto se corpore commovet. Cuius ista curatio est: bacas lauri n. XX, nitri selib., rutae manipulum: quae omnia diligenter trita, cum aceto non acri et oleo optimo rosaceo commixta hieme calefacies perunctoque oleo capite eius et cerebro vel auriculis cerebellare 5
2 de lanata pelle convolvīs. Quae si forte defuerint, farinam hordeaceam resinamque miscebis, ex quo cataplasma confectum cerebro oportet imponi. Praeterea ceram oleo cyprino coniungis et linteolo inter auriculas ad ceroti in-
3 star imponis. Sed et reliquum corpus potionibus refo- 10
vendum est: tres fluviatiles caneros conteres diligenter et cum duabus uncis suci caulium, addito lactis sextario, olei duobus cyathis, permiscebis et colatum per os diffundes ad cornu. Quorum si inopia est, mellis cyathos II, aquae calidae sext. I, croci cyathum I, adipis lib. I coquito, ex 15
quibus pastillos facies et in aqua frigida dilues et dabis in potum. Praeterea si hieme curabis, farinam triticeam, si aestate, hordeaceam aquae frigidae adinvicem amyli permixtam in potione praebebis.

VIII. De capitis dolore.

30

III 8 Schn. De capitis dolore multi auctores multa dixerunt. Cuius haec sunt signa: tumor circa oculos apparebit, pabulum recusabit, lingua eius et palatum labiaque turgēbunt;

6 Chir. c. 264 cf. Pel. c. 51. 14 Chir. c. 265 cf. Pel. c. 51, 53. 21 Chir. c. 268 (Farnax) 266 (Absyrtus).

1 ista om. A || 2 lib. Pel. || 3 acro ed. pr. AP cum a. acro Chir. || 4 roseo P Chir. laurino Pel. || 5 cerebellum vulg. || 6 lavata ed. pr. || 8 confestim P | poni A | praeterea usq. ad finem cap. om. P || 9 ceronum A || 10 reliqua A || 12. 13 duabus — olei om. A iure caulium margo G² || 13 diffundis A || 15 croci c. I ad lib. I A Chir. cr. scrip. apii seminis scrip. II Pel. om. ed. pr. || 17 curaveris ed. pr. || 18 adinv. om. A | amulis permixtum A || 19 dabis A

21 m. veteres m. d. P || 23 turgēbunt P tingeunt A tumbunt ed. pr.

quanto vehementius increverit morbus, tanto exoritur amplius tumor: ambulantes toto corpore vacillant umbramque suam velut odorantes expavescent. Cuius passionis ex corruptione sanguinis nascitur causa, cum indigestione ciborum naturali meatu intercluso vel certe derelicto in eas venas, quae circa tempora sunt, defluit membranamque cerebri vitiat. Cui sanguinem de temporibus oportet minui et continuo oleo acetoque permixto caput largiter perungi. Quodsi hiems fuerit, hordeum pridie infundes in aquam et decoques calidumque in saccellos immittes iumentorumque caput fomentando diutius vaporabis. Alii auctores tolli de palato sanguinem iubent. Tunc cimoliam cretam ex aceto infusam et merdam bubulam recentem cum nitro trito miscent et in caccabo super carbones decoquant, calidumque cerebro languentis imponunt aceto rigantes ne creta astringatur in pilis, cum prius calida fomentaverint caput. Dolorem capitis prope ad insaniam ista signa demonstrant: quotiens grave est, in praesepio se deponit, lacrimae frequenter oriuntur, auriculae stabunt, oculi graviores erunt, anhelitus creber, horridus pilus, tremores frequentes, tristis aspectus. Quem in primis ab

4 Chir. c. 267. 11 Chir. c. 268 (Farnax). 17 Chir. c. 269 (Sotion), 274 (Polycletus).

1 tanto crescit amplior t. et P || 2 umbramq. — expavescent om. P || 4 indigestio ed. pr. A || 6 defluit — vitiat om. P transire non possit V | membrana cerebriq. vitio A || 7 Cuius haec est cura add. P | Primo s. P | sanguis A || 8 permixtis P || 9 perungere A | prius A | infundis et decoques in a. A P || 10 calidam quod P calidamq. ed. pr. A || 11 iumentiq. P | fomentando A fum- ed. pr. om. P cf. Chir. p. 79, 28 | durius v. A | alii veteres t. P || 12 cimolea A || 13 fimum b. A | et cum creta chimolea ex a. infusa et stercus b. r. P || 14 cominum tr. Chir. | supra A M | decoquent A || 15 que om. A | impositum a. rigant P || 16 adstrin in pilis P astrī in p. M | ad pilos usque ed. pr. in capite Chir. || diligenter f. P || 17 fomentaverit A P -runt ed. pr. | ac prope insaniam et ista P ea pr. infamiam et i. A || 18 et in pr. ed. pr. P | in praesepium saepe deponitur P || 20 anhelitus — aspectus om. P | aridus ed. pr. cf. Chir. p. 81, 22 || 21 frequenter A

aqua abstinebis, ne nimium bibat; de utraque parte colli sanguinem detrahes; caput sicut scriptum est curabis.

IX. De distentionibus.

III 9 Schn. Distentionis quoque valetudo ad capitis praecipue causam refertur. Cuius haec erunt signa: impediēte caligine obscurabitur visus, tremor et sudor totius corporis insequitur. Quod vitium contingit ex aqua, si sudans iumentum biberit, vel ex indigestione cibi, si non dormiat vel substrictus manserit; huic capitis membrana distenditur. Quae passio ceterarum valetudinum et fons probatur et mater: nisi enim inter initia curaveris caput, ut animal dormiat competenter, fiunt apiosi, insani, rabiosi, frenetici, cardiaci. Igitur cum animal distentionis aegritudo comprehenderit, de cervice eidem sanguinem tolle pro magnitudine corporis et aetatis. Et si aestas erit, oleo et aceto caput totumque corpus perunges et diutissime confricabis, loco refrigerato et opaco inclusum continebis, substernes etiam stercora sicca vel paleas, ut provocet ipsa mollities ad cubandum; locum calidum declinabis, nam impedit somnum. Furfure et paleis vel foliis lactucarum reficies, praeterea potum praebebis exiguum. Cum convalescere coeperit, modicis ambulationibus exercebis; ubi idoneum visum fuerit ad cibaria largiora, infuso hordeo ad pristinam consuetudinem paulatim per incrementa revocabitur. Si die septimo non profecerit, sanguinem iterum de temporibus emittes et caput sine intermissione curabis.

4 Chir. c. 275 (Farnax).
c. 277.

11 Chir. c. 276.

19 Chir.

3 de distinctione capitis *P* || 4 distinctionis *P* distensio *Chir.* || 7 hoc v. *AP* | sudat i. et b. *P* || 8 si non — 12 competenter om. *P* || 9 vel si s. *A* | distenduntur *A Chir.* (tend-). || 14 apprehenderit *P* | tollis *P* || §§ 4 et 5 om. *P* || 18 substernis *A* substernens sscr. -nis *G* || 20 cum impendet sompnium *A* | vel p. ed. pr. || 22 valescere *A* || 23 idoneus visus *A Chir.* | infusum hordeum vulg. corr. Gesn. *Chir.* || 26 emittit *A*

Potionem dabis qua sanantur apiosi: nasturtii seminis, 6
 apii seminis, seminis lactucae, ali Gallici, petroselini, aneti,
 papaveris silvatici seminis unc. I, piperis scrup. III, croci
 drachmam unam: quae omnia bene cribrata atque com-
 5 mixta ex aqua temperabis et trochiscos facies ut habeant
 non minus quam singulas drachmas. In die unum tro- 7
 chiscum in aqua dissolutum per os digeres, quod cotidie
 oportet fieri donec sanitas redeat. Si non appetit cibum,
 singulos trochiscos solutos cum suco ptisanæ cotidie prae-
 10 bebis. Vinum nunquam dabis; capitis enim valetudo
 sumpto mero deterior efficitur.

X. De apioso.

Si quod iumentum apiosum fuerit, in praesepio in- III 10 Schn.
 cumbit, oculos tensos habebit, micabit auriculis, visus cali-
 15 ginem patietur et gyrat in circulo tanquam ad molas.

XI. De rabioso.

Quodsi etiam fuerit conversus in rabiem, sic in- III 11 Schn.
 telliges: subito hinniet tanquam sanus, parem suum appetit
 morsu vel hominem, praesepia aut ilia sibi mordicans ro-
 20 dit: quem sicut apiosum curabis. Prorsus abstinebis ab
 hordeo, mollibus cibariis sustentabis. Praecipue tamen

1 Chir. c. 278 cf. Pel. c. 405, 406.

13 Chir. c. 279.

17 Chir. c. 280 cf. 301.

1 postea dabis ea qua sanantur A | ap. quae est add. P ||
 2 s. lactucae om. Chir. | ali Gallici A allogalica margo G anag.
 ed. pr. arg. Chir. consolidæ maioris P cf. p. 79, 13 | petro-
 selini om. P || 3 silvestris P Chir. | piperis unc. I P | croci
 om. P || 4 omnia ista P | b. trita P || 5 et P om. vulg. || 6 tragmas
 A s. d. in die P qui reliqua huius capitis om. in dieta ed. pr. A ||
 10 dabis] dede A dede is G | valitudinis A || 11 in deteteriora
 (sic) vertuntur A cf. Chir.

13 praeseptum P || 15 et om. P

16 cap. X et XI coniunguntur in P || 17 si int. P | intelligas
 A || 18 s. inveniet P || 19 aut h. in praesepio P || 20 si ap. P |
 abstinebit P || 21 et m. P | fomentabis P

- 2 apium viride quantum voluerit praebebis. Sanguinem de temporibus aut de cervice emittes, loco tenebroso statues, caput eidem huiusmodi acopi confectione curabis: opopanacis lib. I, resinae terebintinae unc. II, galbani unc. I, resinae frixae unc. III, masticis tritae unc. II, olei veteris lib. I: ex hoc ei cerebrum et auriculas confricabis; oleum tamen solum ac liquidum in aures eius suffundes.
- 3 Cuius tamen, priusquam acopo utaris, saccellationibus caput cerebrumque vaporare te convenit et caput appposito cerebellari communire. Potiones quoque ex trochisco superius memorato cotidie praebebis; collyrio acri inungis
- 4 assidue, ut caligo ex oculis possit auferri. Quae cura si non profecerit, caput et tempora sub ipso protocomio semisse inuris cauterio, quod et super venas temporales facies. Plerique tamen, facies ne deforment iumentum, solo tabulare palati usto sani fieri possunt. Fervor enim foci debilitatem capitis tollit et membranam menti pristinae sanitatiue restituit.

XII. De insania.

III 12 Schn. Alii auctores insanientis iumenti ardentes et sanguineos oculos et humore suffusos, stantes auriculas dicunt vel

6 Chir. c. 281. 16 Chir. c. 282. 20 Chir. c. 284, 290, 292 (Sotion), 288 (Polycletus) cf. II 107 Pel. c. 404.

2 vel de cervice educes in l. P || 3 apii c. P || 4 r., terb. ana unc. II *vulg.* || 5 resina fricta A picis liquidae P | tritae om. P || 6 et inter a. PA et a. ed. pr. cf. II 97, 2 | perfricabis P || 7 aurem A | ipsius AP || 8 §§ 3 et 4 om. P | copo A || 9 evaporare A || 10 cerebello c. ed. pr. celare minuere A | p. que A || 11 declarato A | collo acri margo al. colirii forti A | inunges A || 14 inure A | venas om. A || 15 deformetur A om. facies fort. iumentorum || 16 palati om. A | usto A Chir. ed. pr. in marg. confecto ed. pr. confixo Gesn. | possent ed. pr. || 17 tollit om. A | membrana A | mentis A menti ed. pr. | m. mentis pr. sanitati r. Gesn. sed cf. Chir.

20 sanguinolentos o. et tumore P || 21 et st. P vel stantes dicunt, aur. m. Schn., cf. Chir. p. 85, 5 et 25

micantes, ut ad instar indomitorum nec capi possit et
captum parietibus se illidens conetur effugere; terram
pedibus fodiet et multum flegmatis ex ore profundet.
Quod hac ratione curatur, ut auferatur ei sanguis de iu- 2
5 gularibus venis, de palato et post de cruribus. A cibo
eadem die abstinence et potu, alia autem die aquam
frigidam dabis ei bibere. Auferantur stercora quae in 3
ano eius sunt, per quatrimum continuato clystere cura-
bitur venter, perungetur cerebrum, secreto collocabitur loco,
10 accipiet ad substantiam porros et herbam et mollissimum
faenum. His potionibus percurandum: pulveris turis 4
drach. I, aceti albi sext. I, radicis panacis unc. I, herbae
saxifragae unc. III, ex aqua mulsa per os dabis. Lactis
caprini sext. I defundis in fauces. Quodsi defuerit, cy-
15 minum rusticum pondo duo in pulverem rediges additoque
olei optimi uno obolo ex aqua mulsa diffundis ad cornu.
Sed ceteris potio haec aptior creditur: apii unc. I, hyoscyami 5
unc. I, anisi unc. I, seminis apii unc. I, seminis lactucae
unc. II, papaveris silvestris unc. I, quae omnia in pulverem
20 redacta commisces et unum coclearium magnum ex aqua
dabis, vel si cibum non accipit, ex suco ptisanæ; obscuro 6

4 Chir. c. 291 cf. 293. 11 Chir. c. 291 et 289. 17 Chir.
c. 286. 20 Chir. c. 287.

1 indomiti *A* | possint *A* possunt *G* c. non possint *P* ||
2 caput *A* | allidens *AP* | tenetur *P* || 3 et om. *P* | flâtis *P*
flantis *M* || 4 hac om. *A* | angularibus ed. pr. *A* iug. *P* Chir.
c. 284. 291. || 5 et om. *P* || 6 autem abstinence eodem die *P* ||
8 anu ipsius *P* | clisterii *P* clisteri *A* || 9 curabitur. Purgetur
venter *AP* (et cer.) cf. § 6 ungetur ed. pr. | s. et obscuro *P*
s. o. *A* (et calido add. *G*²) || 10 accipiat *AP* | in s. ed. pr. | in-
tubam p. *AP* om. ed. pr. Chir. | in herba *P* | h. mollissimam
aut ed. pr. || 12 p. t. lib. I *P* | radicem *A* | herbae om. *P* | her-
bam s. *A* || 13 unc. II *P* pondo II Chir. | lactis — 16 cornu om.
P | item l. *A* || 14 diffundis *A* || 15 pondera i. p. redigas *A* |
que om. *A* || 16 obulo *A* ebulo ed. pr. | defundis *A* || 17 potio-
nibus *P* | apii iusquami anisi pap. silv. ana unc. I sem. l. unc. II
P anisi om. ed. pr. *A*, habet etiam Chir. qui sem. lact. om. sed
cf. Chir. p. 85, 19 || 20 cocl. cum a. d. *P* || 21 accipiet, sucum
pt. dabis et o. *P*

et frigido et laxiore loco statues silentiumque praebebis
ut dormiat. Prius tamen oleo ac pice liquida caput per-
unges auresque complebis, tempora etiam munies cere-
7 bellari vel fasciis; myrtam quoque aridam conteres et
aceto oleoque miscebis corpusque eius totum diutissime
confricabis. Solent constringi et obrui stercore, ut sudent
et dormiant. Quibus si somnus venerit, afferet sanitatem.
Rabiosum vero iumentum eadem omnia et maiora ostendit
8 quam insanum. Nam et alia animalia comedit et facit
ipsa contagione rabiosa. Plerumque etiam moribus in-
testina sua extrahunt et hinniunt fortiter. Quae valetudo
ex nimia sanguinis abundantia et ardore contingit. Cura-
tur autem observatione et potionibus superius declaratis.

XIII. De chirurgia.

III 13 Schn. Chirurgia appellatur quodcumque secatur ferro vel 15
cauteriis uritur; quae cum omnibus membris animalium,
2 tum praecipue capitis necessaria est medicinis. Quod-
cumque igitur iumentum in qualibet parte fregerit caput
vel nudaverit casu, sollicite est curandum, ne indignatio
vulneris in nervos cerebrumque penetrando periculum 30
3 generet. Nec in primo medicamentis uti acrioribus con-
venit, sed magis melle curare. Cum ad maturitatem vene-

8 Chir. c. 301.

16 Chir. c. 57.

22 Chir. c. 58.

1 et laxiore *om.* *P* Chir. et *om.* *A* || 3 et t. etiam minues
cerevellare *A* | cer. vel *om.* *P* || 5 c. totum ipsius *AP* || 6 per-
fricabis *A* Chir. | et constringi diligenter *P* | et sudent *A* ||
7 obdormiant *P* | si opus v. *A* || 8 ostendit *om.* *A* faciet *P* ||
9 comedet et faciet ipso contactu *P* || 10 plurimumq. *A* | enim
m. etiam *P* || 11 inuunt *A* ineunt *ed. pr.* || 12 curaturq. o. *P* |
13 potione *ed. pr.*

15 ch. quoque a. *A* | quod undecunq. *A* quandocunq. *Samb.*
quode. etiam Chir. || 16 quod c. *A* | cum *M om.* *P* cum sit
ed. pr. || 17 tamen pr. *P* pr. tamen *ed. pr.* sed pr. *A* capiti *Schn.* |
medicina *ed. pr. Schn.* || 18 tamen ium. in aliqua p. capitis fr. *A* ||
19 c. est *A om. ed. pr.* || 21 generetur *A* || 22 velle *A*

rint illa quae fracta fuerant ossa et laxantur, tempta
sollenter et mobili manu vel forficibus eximito. Reliqua
fragmenta ossis, quae asperata sunt, ferramentis competen-
tibus caedito atque perradito, ut carnem facilius inducant:
5 nunquam enim clauditur vulnus, si non raseris, donec
sanguis per os ipsius respondeat. In quo maior est ad 4
hibenda cautela, quia solet in locis ossuosis et commissu-
ralibus fistula fieri. Quae cum evenerit, parvum et incu-
rabile efficit vulnus, per quod non sanies sed humor li-
10 quidus emanat nec unquam ducta cicatrice solidatur. Quod 5
si evenerit, hac ratione curabis: papyrum per ipsam fistu-
lam traicies, ita ut capita papyri, quae extra fistulam
eminent, ex utraque parte alliges lino, ne cadat, [et] die-
bus V vel pluribus, donec callositas fistulae papyri disten-
15 tione turgescat et maius vulneris foramen fiat. Tunc ad 6
mensuram vulneris ex fistulari medicamento collyrium
facies, exempto papyro intra fistulam inicies, ut impleatur
ex integro, et ne excidat munies diligenter. Post dies IV
vel V solvis; si fistula ceciderit, traumatico curabis, quod
20 vulnere semper immittes, donec spissa sanies et non multa
in eo loco reperiatur. Cum autem iam limpidum videris, 7
collyrium fac: pollinem ervi et tus masculum tritum aequis

6 Chir. c. 59. 11—15 cf. Veg. II 26. Chir. c. 92. 21 Chir.
c. 60.

1 fuerint *P* | ossa laxantur t. *ed. pr. cf. Chir. p. 22, 1 o. l.*
om. AP | t. et sol. *A* || 2 sollempniter *P* | forficibus *P* || 3 ferra-
mentibus *A* f. competentibus *P* comp. *om. ed. pr.* || 4 peraclito
A atq. per. *om. P* || 6 respondet *P* || 7 quam s. *A* | ossosis *P* ||
8 quod c. *P* | parumper iniuria afficit v. *ed. pr.* parvum sed
inc. efficit *A* parvum et inc. *P* || 9 quod non saniem . . emittit *P* ||
10 deducta *A ed. pr.* || 12 inducis *P* radicem pro traicies *A* | quae
e. f. debent eminere *A* pap. extra orificia ex u. p. *P* || 14 V etiam
Chir. c. 59: tribus Pet Veg. II 26 Chir. c. 92 | c. f. et humor tur-
gere papirum faciat et nullum f. v. fiat *P* | papirum moris d. *A* |
nullum *A* || 16 ulceris *AP* | medicamine *P* || 17 faciens *ed. pr.* |
in fistula iacies *P* | exemplo *PM* || 18 totum et ne extendat *P*
plane ne e. *ed. pr. A* | excedat ne imminues *A* || 19 V caro infecta
cadat. *P* | fistulis *A* | traugm. *codd.* || 20 immittis *AP* || 21 et
cum i. *P* || 22 facito pullinem *A* facito de polline *P* | thuris m. *P*

ponderibus cum melle decoquito et plagae ipsi imposito per dies plurimos; cotidie curato ita, ut deprimas ipsas 8 partes vulneris, quatenus iunctae citius cohaerescant. Si graviter offenderit caput, ut cerebrum vexet intrinsecus, continuo de temporibus sanguinem eidem oportet auferri 5 et spongiam Afram, si aestas fuerit, oleo roseo et aceto aequa parte commixto capiti eius imponi fasciaque connecti et cibos virides praeberi. Si nec ipsos appetit, quia omnem cibum recusat, fabam moles et convertes in pollinem, farinam quoque triticeam pariter admiscebis et cum mulsa 10 per cornu ad substantiam animali tam diu faucibus eius infundes, donec cibos virides appetat, quos aqua marina vel salsa oportet aspergi.

XIV. De auribus.

III 14 Schn. Aurium ut vicinitate proxima, ita periculo non discre- 15 pans cura est. Quae si casu aliquo fuerit a radice contusa et collectionem fecerit, eam, cum maturaverit, scalpello secato et pus sinito fluere. Tum linis aceto acerrimo et oleo per triduum, quarta die traumatico curato, donec sanetur. Etiam si cartilaginem vexaverit, eiusdem medi- 20 cinae observatione proficiet. Si vero a radice auriculæ vel commissura capitis tumor cum duritia magnus extabit,

3 Chir. c. 526 cf. Pel. c. 60. 15 Chir. c. 61. 21 Chir. c. 62.

1 coques *P* | imposito *A* impone *P* || 2 dies *V* Chir. | curando *P* | demas *P* || 3 et qu. *A* | crescunt, sed si *P* || 5 eidem *om.* *P* || 6 sp. aqua *ed. pr.* sp. frigida *A* sp. Afram Chir. Pel. | rosaceo *A* | sp. cum oleo et aceto aequaliter permixtis *P* | 7 fort. commixtam | impone *P* imponis *A* | fasciasq. *A* | connecte . . . praebe *P* || 8 praebere *A* || 9 f. mollem conv. in pulverem *A* pulverem etiam *P* || 10 admisces *A* *ed. pr.* || 11 animalis *AP* || 12 infundis eius *A*

14 De tumore aurium *P* || 15 § 1 *om.* *P* | ut in vic. *A* proxi *AG* | periculi *ed. pr.* -o *A* cerebri p. *add. G*² || 16 causa aliqua *A* || 17 cum eam *A* || 18 et pus post s. *A* et post *G* | cum ac. *A* || 19 quarto d. *A* || 21 fort. observatio | in r. *P* || 22 exultabit *A*

ex faeni Graeci et lini semine et tritici polline cataplasma
 imponito, maturatam collectionem scalpello secato, ita ut
 inferius plaga spectet, quatenus humor per prona decurrat.
 Vino, oleo et sale mixto infusos lemniscos inducis et vulnus 3
 5 per quadriduum fovebis, post traumatico uteris. Sed diffi-
 cilis cura est, quia fistulae in talibus locis frequenter
 oriuntur, quae si evenerint, supra scripta ratione curantur.
 Si tamen aegritudo ulterius etiam post medicamenta pro- 4
 cedet, vicinae urendae sunt partes et cauterio in ipsis
 10 collectionibus infigenda sunt puncta vehementius, ut et
 cutis et causa perrumpatur interior; post solemniter usta
 curanda sunt. Non enim aurium est negligenda curatio, 5
 ne ex dolore nimio generetur insania. Primum purganda
 est auris diligenter intrinsecus, ut auferatur, quod dolorem
 15 movet aut laedit. Si nihil invenitur, spongiam nitro et
 aqua molliter infundes et dilues unaque nocte intra auri-
 culam infusam spongiam manere patieris. Die tertio nitro 6
 et aqua calida fovere incipies frequenter et diu, donec
 dolor recedat. Quodsi aqua fuerit ingressa, oleum vetus
 20 et acetum aequis ponderibus adiecto nitro in aurem mittito

5 Chir. c. 63. 12 Pel. c. 54 cf. Chir. c. 528. 19 Pel.
 c. 55 cf. Chir. c. 527.

1 ex fenugraeco lini s. *P* || 2 quo maturato sc. s. in loco
 magis pendente q. *P* || 3 spectetur *A* || 4 et o. *A* | infunde et
 foveo vulnus *P* i. liniscos *A* infusus linis eos inducis *G* || 5 un-
 guento tr. utere *P* || non d. *P* || 6 cura *A* cure *G* | quia] tamen
P || 7 subscripta *P* | curatione *ed. pr.* || 8 aegr. vulneris u. *ed. pr.*
 vuln. *om.* *P* vulneris ulterius *A* ^{vulneris} ulterius *G* | procedit *A* -at
ed. pr. || 9 cauteria .. inf. sunt bene, ut cutis et caro rumpat-
 ur i. *P* || 11 interius pror. *A* ulterius praerumpas *Chir.* | solerter
ed. pr. || 12 curanda non est, aurium neglecta curatione ex n. d.
 generatur i. *P* non e. dubium in negligentia curationis aurium
 ex *A* || 13 ex nimio d. *P* eximio d. *M* || 14 interius aut *A* ||
 15 Sed n. *A* | inveneris *P* | at si sp. *A* | vino et a. *P* || 16 a.
 melleq. i. *Schn. sed* sp. mollem n. et a. maceratam *Pel. unde*
malim mollitam | eleues unaquaq. n. *A* unamq. n. *ed. pr.* | in-
 fundes et sic infusam una n. intra aurem manere permittes *P* ||
 20 addito *P* abiecto *A* | immitte *P*

et succidam lanam superimponito. Si vulnera fuerint, liparam auribus inseres et curabis.

XV. De pilis qui nascuntur in oculis.

III 15 Schn. Quodcumque iumentum in oculis trichiasin patietur, i. ut pili aliam palpebram urentes lacrimas moveant visum-⁵ que conturbent, hac ratione curatur: non longe a pilis ab interiori parte scalpello plagam dabis in cute palpebrae, post forficibus per longum ad mensuram oculi fasciolam praecides et impositis fibulis consues palpebram foris versus, ut oculus sine deformitate recipiat visum et gratiam natu-¹⁰ 2 ralem. Tunc vero optimo oleo nec non etiam muria infusam spongiam superpones et oculum fasciabis. Post diem quintum solvis, tunc intrinsecus oculum collyrio curabis, deforis vero tetrapharmacum impones, non prius 3 fibulas ablaturus, quam duxerit cicatricem. Nihilominus¹⁵ et cadentibus fibulis collyrii cura non deerit, ne caro rursus superflua excrescat. Sed plerique adhibent cum deformitate compendium, ut partem quae prominet ad mensuram naturae forficibus amputent poscaque frigida propter fluxum sanguinis foveant oculumque collyrio in-²⁰ 4 trinsecus curent, ne indignationis necessitate laedatur. Adversus infestantes pilos tertia cura est, ut leni tenuique

4 Chir. c. 64.

11 Chir. c. 65.

17 Chir. c. 66.

1 superpone *P* superimponas *A* | lyparem *ed. pr.* lyparam *A* lippara *P* || 2 curasti *ed. pr.* *A*

4 quodcumq. *P* | tyriacem *P* tritiacem *vulg.* || 6 conturbant *P* || 7 pl. facies in palpebra *P* || 8 forpicibus *ed. pr.* furibus *A* | oculis fasceolam praecipis *A* || 9 praecidis *P* | f. visus *A* || 10 usum *P* || 11 aqua marina *P* moriam *A* || 12 superponis *AP* || 13 die quinto *ed. pr. cf. Chir.* || 14 terrafarmarticum *A* | imponis *AP* | ut *pr.* *A* || 15 c. induxerit *P* | etiam *P* || 16 calentibus *A* | nec *A* || 18 pars . . . amputetur *P* || 19 forpicibus *ed. pr.* *A* | et pusca frigida *P* postea quae facta sunt *A* pusca quae fr. sunt *ed. pr.* || 20 que *P om. vulg.* || 21 indignatione necessitatis *A* | § 4 *vulgo ponitur c. XVI § 2*

cauterio genae quae procreverint inurantur, quo facto ducta cicatrice contrahitur pellis et palpebra altius elevata a pupillae cursu pilorum arcet iniuriam.

XVI. De suffusione oculorūm.

5 Suffusio sicut hominum, ita iumentorum impedit vi- III 16 Schn.
sum, cuius tria genera ab auctoribus indicantur: steno-
coriasis, platycoriasis, hypocoriasis; Graece <enim core>
pupilla nominatur. Stenocoriasis dicitur, cum constringitur
visus et vires amittit. Quae hac ratione curanda est, ut 2
10 sanguis de temporibus auferatur: radicem quoque feniculi
et herbam chelidonium vel rutam decoques ad tertias et
cotidie ex ipsa aqua quantum manus patitur calida oculus
foveatur. Inungatur etiam collyrio opobalsamato, quod
suffusionibus prodesse consuevit. Platycoriasis autem est, 3
15 cum se ultra naturalem modum pupilla diffundit et eripit
visum, nec curari ullatenus potest. Nam sicut ovi vitellus
casu aliquo disruptus in priorem formam coire non po-
test, ita semel pupilla diffusa recipere non potest usum
videndi. Quod evenit equorum furore, dum membranula, 4
20 quae continet lumen, indignatione caloris disrumpitur vel
certe sollicitudo longi itineris ad indignationem iumenta

5 Chir. c. 67. 9 Chir. c. 68, 69.

1 gena quae procreverit inuratur *P* || 2 conteritur *A* *ed. pr.*
(*margo* contrahitur) | alterius *ed. pr.* *A* || 3 a pupillae visu a.
i. *P* pupilla *vulg.*

5 ita et *P* || 6 st. — 8 nominatur *om.* *P* || 7 plotocoriasis *A* |
enim core *ins. Gesn. cf. Chir. p. 24, 17* || 8 papila *A* papula
ed. pr. | stercoriasis *A* stenecuriosis *P* || 9 est: si visus caligat,
sanguis *P* || 10 radix q. f. et celidonie vel rude in aqua deco-
questur ad tertiam *P* || 13 inunges *ed. pr.* | ypobalsamato *A*
oppobalsamato *P* opobalsamo *ed. pr.* opobalsamu *Chir.* || 14 *se-*
quebatur vulg. II 15 § 4 | pl. autem est] et *AP* || 16 v. c. nulla-
tenus p. *P* || 17 disiectus *P* | cohere *A* redire *P* || 18 visum
rec. n. p. *P* || 19 accidit *P* | in e. furore *P* sudore *vulg.* furia
Chir. || 20 indignationis calore *P* c. beneficio *Chir.*

compellit aut laesum oculum dominus curare neglexerit.
 5 Quod cum accidit, oculus videtur incolumis, nullis lacrimis,
 nullo sanguine, nulla indignatione prodit iniuriam, sed uno
 tantum declaratur indicio, quod in pupilla ipsius imaginem
 6 tuam tanquam in speculo videre non potes. Hypocoriasi
 autem a capitis humore descendit et in uno oculo sese
 primo ostendit, postea etiam ad alterum transit. Intelli-
 gitur autem humore vel lacrimis. Continuo sanguinem ei
 de supercilio vel de ipsa parte temporum detrahes, fomen-
 tabis ex tepida aqua, in qua radices feniculi decoctae
 fuerint cum ruta. Praeterea inunges collyrio opopanacato
 et opobalsamato. Quodsi institeris medicinae, per lacri-
 marum cursum consuevit saepius caligo sanari. Tempo-
 rales quoque venae cauteriis inuruntur, ut meatum hu-
 moris excludant.

15

XVII. De paracentesi oculi.

III 17 Schn. Quodsi vis passionis intulerit hypochysin, diligenter
 attende quo colore sit membrana, quae opposita pupillae
 impedit visum: si auroso colore fuerit, insanabilem scias;
 si candida nimium, etiam noveris non posse curari ipsam.
 Si vero spissa fuerit, colore oleagineo, muco similis, per
 paracentesin ad hominum similitudinem cum fuerit matu-

5 Chir. c. 70.

13 Chir. c. 71.

17 Chir. c. 72.

3 visus tantum *ed. pr.* uno t. *P* uno tamen *A* || 4 pupil-
 lam . . . speculum *AP* || 5 tuam *om. A* | ypocorisis *P* || 6 in u.
 o. speculum o. *P* || 7 primum *A* | post *AP* | intelliguntur
ed. pr. || 9 detrahis *A* | fomentabisq. ex aqua decoctionis radicis
 f. et rutae *P* || 11 opopanato *ed. pr.* opopanaco *sacr. to A* ||
 12 intesteris *A* || 14 et . . . excludunt *ed. pr. A*

16 in oculis *ed. pr.* percentesim o. *A* || 17 cicatricem *A*
ed. pr. (*margo hypochysin*) caecitatem *P* hypochima *Chir.* ||
 18 c. sui m. *A* | apposita *ed. pr. A* || 19 operit v. *P* | aurosi coloris
P || 20 candido *A* | nimis et ipsam n. *P* | noveris *om. A* | curare
ed. pr. A || 21 oleagineo *P* -no *vulg.* | mutto *PM* || 22 para-
 centensim *A* ypantesin *P*

rata curatur. Iumentum igitur pridie temperabis a cibo 2
 et potu vel maxime prohibebis, in loco molli elides caputque
 eius et cervicem apte collocabis, ita patentem oculum
 facies, ut claudere non possit. Deinde ab ipsa fronte
 5 paracenterium inter tunicas oculares subicito, ne pupillam
 tangas aut aliquid laedas interius, sed ipsum album de
 superiori parte, ubi hypochyma posita est, capitello para-
 centerii deorsum deprimis ad palpebram inferiorem subti-
 liter. Quodsi depositum fuerit, non prius paracenterium 3
 10 eximas, nisi clausum oculum penicello calido diutissime
 vaporaveris: solet enim resilire. Quodsi ita evenerit,
 reprimito, donec ita componatur, ut resilire non possit.
 Cum itaque intellexeris claritatem pupillae sine ullo ob-
 staculo hypochymae, tunc eximes ferrum et invenies animal
 15 videre. Curabis sic: ex oleo roseo et ovi albo anacollemma 4
 facies, lanæ infundes et super oculum impones ac de-
 super fasciabis. Caveto, ne ipsa die manducet et moveat
 oculum agitatione maxillae; sed tamen si voluerit bibat.
 Altera die solves et calida fomentabis diutissime. Deinde 5
 20 faeni Graeci sucum in oculos suffundes et rursum ana-
 collema supra dictum similiter impones fasciabisque. Quod
 cum per triduum aut quatrimum feceris, oculum solvis
 et faeni Graeci suco fomentabis, ex melle optimo Attico
 unges, donec cicatrix se confirmet et oculus.

1 Chir. c. 73. 4 Chir. c. 74. 11 Chir. c. 75. 19 Chir.
 c. 76.

1 imperibis *P* | a cibo — proh. om. *A* || 2 et potu vel m. *P* vel
 p. m. ed. pr. *A* || 4 claudere se *P* || 7 de fridiori *M* de sriori *M*² |
 ypochisma *AP* hypochysis ed. pr. | caput p. *P* || 9 si om. *P* ||
 11 fuerit vaporatum *P* vaporabis *A* | ita om. *P* || 12 rursum repr.
P | comp. sscr. vel comprimatur *A* || 14 hypochisis ed. pr. ypo-
 cime *AP* | ferro *AP* || 16 facies om. *A* | lanam vulgo corr.
Gesn. | infundis *A* | oc. curatum ed. pr. oc. eius imponis *A* Chir.
 oc. imp. *P* || 17 et caveto *P* || 19 altero d. *P* | diu *P* Chir. ||
 20 oculo ed. pr. *A* | infundes *A* || 21 sscriptum sim. fasciabis.
P | quod si *A* || 22 ac qu. *A* tr. aut om. *P* | solve *P* solveris
 om. oc. *A* || 23 et ex m. o. antiquo inunges *P*

XVIII. De oculo lunatico.

III 18 Schn. Est aliud vitium eiusmodi, ut interdum oculo album inducat, interdum limpidet: ex qua passione lunaticum oculum veteres nominavere. Cuius ista curatio est, ut de ipsa parte temporum detrahatur sanguis; interpositis diebus 5 sub oculo nihilominus sanguinem oportet minui. Cotidie quoque calido fomento oculum curabis deforis; intrinsecus autem inunges collyrio thermantico et acerrimo per plures dies, donec recipiat sanitatem. Si nihil ex hac ratione profecerit, venas superiores in temporibus supra ipsum 10 locum, qui sustinet passionem, diligenter perquires et inures, ut humor noxius possit arceri.

XIX. De staphyloma oculi.

III 19 Schn. Quodcumque iumentum in oculo habuerit staphyloma, incurabile est. Talis tamen curatio consuevit adhiberi: 15 desub oculo sanguinem ei detrahes et fomentabis calida cum radicibus feniculi et rutae decocta, inunges etiam collyrio non valde acri; si vulnus fecerit et deplanaverit, ex suco faeni Graeci fomentabis et inunges collyrio leni, quod facit ad tunicas ruptas, donec se cicatrix cum pla- 20 nitie claudat. Tunc uteris acriori collyrio per dies plurimos, donec quaecunque partes se aequare possint ad natu-

2 Chir. c. 77.

14 Chir. c. 78.

1 oculo *om. P* || 2 et aliud *P* | oculum *A* || 3 ducat *GP* inducat *A* | ita quod impedit visum *P* vel impediat *A* | quem morbum l. v. nominaverunt *P* || 4 cura *A* || 5 temporis *P* || 6 sanguis *A* | imminui *P* || 7 c. vero *P* || 8 inungis *A* || 11 et in- adures *P*

13 staphylomate *ed. pr.* || 14 oculos *A* || 15 incurabilis *A* | talis *om. P* | solet *A* || 17 ruta *A* fom. decoctione radicis f. et rutae et i. *P* || 18 c. leni *P* | feceris . . . deplanaveris *Gesm. cf. Chir.* || 20 planitia *A* || 21 et tunc *P* | et per *ed. pr.* || 22 paris vel aequare possit ad n. compleatur *A* partes aequare possint ut ad n. s. compleatur et n. d. o. *P* pars aequari possit ad naturae s. compleaturq. *ed. pr.*

ralem similitudinem compleantur, ut non deformetur obtutus.

XX. *Ad album de oculo tollendum.*

Si casu aliquo animal oculum impegerit aut confrica- III 20 Schn.
5 verit vel ex percussura laeserit et album induxerit, etiam
si totus oculus praeclusus sit, tamen experimentis probatum est hac ratione cito posse curari. Hederam colliges terrestrem et pila mundissima diutissime contundes, sucum exprimes, ex hoc animal inunges: potestate medicaminis
10 quamvis desperata consumitur albugo. Sed si terrestrem 2
hederam non inveneris, sive bacas hederæ sive folia contundes et sucum exprimes et ex eo suco inunges. Si hoc quoque difficile videbitur aut morosum, paululum aquae frigidae cum foliis hederæ diutissime contundes, sucum
15 exprimes et per siphonem ei in oculum defundis. Quod cum per dies plurimos tam mane quam ad vesperam feceris, album omne tolletur. Sed si vinum miseris optimum pro aqua, efficacius est.

XXI. *De suffusione curanda per nares.*

20 Aliqui auctores dixerunt, si dexter oculus suffusionem III 21 Schn.
susceperit vel album incurrerit, dextram partem naris, si sinister, sinistram diligenter inspicias et in ipsa callositate

11 cf. Pel. c. 435. 20 Chir. c. 84.

2 obstruitus P

4 impinxit AP | confricetur P || 5 et om. A || 7 cito om. P hac r. prob. ed. pr. A | collige A || 8 in p. ed. pr. | contondes A tere et s. P || 9 ex hoc enim a. A et hoc a. inunge circa oculos oculis iniciendo. nam eius virtute consumetur a. P || 10 quam d. A || 11 invenies P | luceas h. A | vel f. tere P || 12 et s. expr. om. A | ex eo line oculos P || 14 h. tere et s. P || 15 per s. ei om. P | in oculo defundes A in oculis iacta P || 16 vespere P || 18 o. pro aqua P o. et recens ed. pr. A | e. curata sanat ed. pr. non e. sanat A e. est P

20 aliquanti A | dexter om. PA oculus si s. s. A || 22 sinistram sinister P sinistrae sifisim A | inspicias et P inspiciet ed. pr. A

narium foramina subtilissima invenies, quibus tenuis in-
renda est fistula; per quam ille, qui curare debet, os
plenum vino insufflet, ut merum per foramen illud pene-
tret; quo facto oculus incipiet lacrimare. Velocius autem
proficiet, quia per interiores venas meri virtus ad oculum 5
penetrat.

XXII. De diversis passionibus oculorum.

III 22 Schn. Iumentum in oculo in osse percussum, si tumorem
fecerit durum callosum et ossilagini similem, hac ratione
est curandum: deiecto animali contra causam ipsam cutem 10
aperito, et succisorio gingivulam vel cartilaginem vel os,
quod excrescere coeperit, caedito, ut deplanes ad similitu-
2 dinem partis alterius. Si apte deplanaveris, aceto et oleo
lindeolis vel licinio madido locum ipsum comples et
fasciabis. Tertia die solves et similiter curabis per dies V, 15
donec fervor desinat; post traumatico uteris. Catastaltico
quoque medicamento labraturam cutis consumis, quam diu
3 limpidum vulnus curetur et adaequetur. Quodsi ipsum
os concarnare non potuerit, tam diu cotidie eradito donec

8 Chir. c. 85.

15 Chir. c. 86.

1 reperies *P* || 2 per quam medicus os *P* quae curatae
sunt *sscrp.* vel quae curare debet *A* | os *om.* *A* || 3 ut vinum *P* ||
5 proficies *P* | meri ventus *A* vinum intus *P*

8 in oculi osse *p. P* || 9 call. oxilaginis simile *A* si in ipso oculo
creverit os cartilago vel simile, sic curato *P* || 10 causam *margo*
vel terram *A* || 11 ossis cerosio gilbulam *A v. ind.* os succisorio
gumbulam *Chir.* || 12 ex se excr. *ed. pr.* quod exercere c. *margo* vel
excessere *A* || 10—16 eiecto a. in terram contrahe palpebram et
cum ferro congruo incide superfluitatem illam ita quod similetur
sano et imple locum de pulvillis infusis in oleo et aceto et liga,
non solvendo nisi tertio die et sic fac . . . (*lacuna*) usq. ad diem
quintum donec f. recedat, postea traugm. utere *P* || 14 addito
vulg. madido *Chir.* || 16 ferunta *A* fervura *Chir.* | catastolico
ed. pr. catastaltico *A* corrosivo autem *P* || 17 labr. *Chir.* labia c. *P*
liberaturam *A* libr. *ed. pr.* || 18 limp. vulnus adaequetur *A* l.
uberius aequetur *P* || 19 concarnari *ed. pr.* | poterit *A* poteris
P | eradico *ed. pr.* *A* eradito *P* cf. *Chir.* | donec incarnari
coeperit *P*

- sanguinet atque concarnet, ita ut medicamenta congruentia vulnere imponas. Quodsi post sanitatem causa eadem exrescere coeperit, punctis cauteriis subtiliter urito. Oculorum epiphoram infra oculum detractus sanguis emendat, 5 si usque ad sanitatem melle optimo inungatur assidue. Praeterea prodest eidem passioni: murrae pondus denarii I, 4 corcodrili stercoris semunc., salis hammoniacci semunc., seipiae ossium semunc., mellis Attici cyathos II: ex quibus omnibus tunsis atque permixtis oculum perunges. Magnae 5 lippitudini adhibetur tale remedium: murrae troclitis unc. s., turis masculi, croci Siculi, lepidis Cypriae, aeris usti ana unc. II teres simul et cernes, consparges aquae caelesti et Falerno vino, mellis Attici adicies quantum sufficit, in vase vitreo condas, et cum necesse fuerit uteris. Si casu 6 cilium ruperit, fibulas dabis et mannā turis cum ovo impones. Discutit cicatricem oculorum eiusmodi compositio: spicae nardi unc. s., salis hammoniacci unc. II, cadmiae unc. s., croci unc. I, piperis unc. s. in pulverem convertes et uteris. Albi vitia deterget ista curatio: seipiae 7 marinae ossis rasi scrup. X, croci scrup. II, salis hammo-

3 Pel. c. 412. 6 Pel. c. 416 cf. Chir. c. 802. 9 Pel. c. 426. 14 Pel. c. 415. 16 Pel. c. 413. 19 Pel. c. 419 cf. Veg. III 27, 7 ex Chir. c. 536.

1 convenientia *P* || 2 post cum sanitate *A* || 3 crescere *ed. pr.* exercere *margo* vel cressere *A* | p. cauterio *ed. pr.* punctis cauteriis *A* cauterio punctim *P* | ure *P* || 4 epiphora *ed. pr.* epyforam *AP* | intro *A* intra *P* | detracti sanguinis *A* || 7 corcodrilli *AP* | stercus *A* | salis — s. oss. sem. *om. P* || 8 ossa *A* | m. albi *P* || 9 omnibus *om. P* | tonsis *A* | unge *P* inunges *A* || 10 troclite unc. sem. *P Pel.* trocle unc. I *A* trogloditis *ed. pr.* || 11 cr. sigilli *A* | lepidos calcis *P* limpidis cipriae *A ed. pr.* || 12 teris *etc. A* | consparges et cernes *ed. pr. A* | celesti et Falerno vino *A* caelestis et Falerni vini *ed. pr.* | tere et incorpora cum aqua pluviali, vino salis nitri et melle attico et in v. v. *P* || 14 condies *A* conde et cum opus f. utere *P* || 15 silium rumpit *A* | fistulam *ed. pr.* fistulas dabit *A* fistulas farinam thuris cum o. i. *P* fibulas *Pel.* || 16 discuret *A* | cicatrices o. huiusm. *P* || 18 croci: hyssopi *Pel.* | 18—20 croci salis h. ana unc. II *P* || 19 aluntiam d. *A* || 20 ossum rasum *A*

- 8 niaci scrup. II, murrae, corcodrili stercoris scrup. II. Item album sive glaucomata emendat: vini Aminei veteris sext. III, gari floris sext. I, mellis unc. III, quibus omnibus 9 decoctis uteris. Albuginem tollit, si ex humore vel percussura evenerit: sandaracae unc. II, ossis sepiae combusti 5 unc. IIII, piperis albi semunc., salis hammoniacy unc. II cum melle permixtis. Cicatricibus oculorum medetur ieiuna saliva, si cum sale mandatur in ore et expuatur in oculum; sal quoque tritus cum osse sepiae et sinapis agrestis 12 semine. Collyrium nardinum: opopanacis scrup. II, violae 10 unc. II, spicae nardi, casiae, marrubii ana semunc., croci Siculi unc. s. et scrup. VIII, olei semunc. et scrup. IIII, 13 piperis albi scrup. VI, gummi scrup. V. Item alia confectio collyrii: aeruginem aeris et salem optimum aequis 14 ponderibus et aceti quantum sufficit misces. Necessaria compositio: rutae scrup. IIII, turis masculi, stercoris columbini, murrae, olei, croci, mellis acapni, olei rosei ana scrup. IIII 15 diligenter trita miscebis et uteris. Si vero oculus ictu vulneris insanabilis redditur et ut mulomedici dicunt cancremata fecerit, ne periculum mortis incurrat, ervi 20 pollinem cum oleo roseo et ovo simul immittito. Cum

1 Pel. c. 428 cf. Veg. III 28, 10. 4 Pel. c. 436. 7 Pel. c. 437. 10 Pel. c. 423 cf. Veg. III 27, 4. 13 Pel. c. 431. 15 Pel. c. 429. 18 Pel. c. 434.

1 corcotille stercus A || 2 cimini A. A v. ameni ed. pr. P | veteris om. P || 3 gariofloris A gariofli ed. pr. | q. simul d. utere P || 4 album ed. pr. | detollit A || 5 venerit A venit P | sandaracae ed. pr. || 7 unc. II pulveriza et misce cum melle P | ieiuni P || 8 datur P ducatur A | spuatur P || 9 Valet sal etiam tr. P | et om. A || 10 semine napi agr. P inappi agr. seminis A | op. violarum ana scr. II P || 11 marrubii om. P mirrubii A murrae Pel. Veg. III 27, 4 || 12 et scrup. VIII P. Pel. om. A ed. pr. || 13 pip. a. scrup. VI om. A unc. VI ed. pr. | croci scrup. V A || 14 aeruginis a. et salis o. AP || 15 ana unc. I aceti P || 16 fimi col. P || 17 murium ed. pr. A | m. albi P m. ac cannis A m. catimiae ed. pr. | rosati ed. pr. A || 18 misce et utere P | §§ 15. 16 om. P || 20 cancremata A ed. pr. (canchr.) corr. Ihm cf. corp. gloss. III 599, 15 || 21 semper i. A

purgatum vulnus fuerit, cum melle Attico inungito. Sunt 16
et alia multa collyria, quae quia eandem vim easdemque
species continent, enumerare superfluum duximus.

XXIII. De strumis iumentorum.

5 Plerumque strumae vel parotides aut scrophae iumen- III 23 Schn.
torum guttur infestant et faucium tumore produntur. Nam
subrecto sunt capite et tanquam ab stranguilia praefo-
cantur. Hos primum fomentis calidis et cataplasmate ex
polline hordeaceo et resina aeronali cocta curari expedit
10 et, cum collectio fuerit maturata, scalpello secare, pus vel 2
quidquid collectum fuerit emittere, et aceto et sale et oleo
infusos lemniscos subicere; ceteris quoque diebus trau-
matico et medicamentis aptis sollerter curare, ut vulnus
pateat, dum sanetur. Nam in his locis ex praeclosure
15 cito solet fistula fieri, quae si evenierit, ut superius demon-
stratum est, papyro et collyrio poterit persanari.

XXIV. De glandulis.

Glandulae quoque animalibus, et praecipue pullis, III 24 Schn.
usque ad periculum interdum molestae sunt et in morbum

5 Chir. c. 87. 15 Chir. c. 88. 18 Chir. c. 89.

2 easdem sp. continet A

4 rursus incipit L cf. p. 48, 18 || 5 parotide L paracide A |
scrufe L scofe A scrophulae ed. pr. || 6 tumorem producunt ed. pr. ||
7 et subr. ed. pr. A | ab stranguilia LA (a -am) Chir. a stranguria
P ed. pr. (ab). | producuntur A || 8 hoc P || 9 resinae L | acro-
nali A aer. cocta om. P resinae unciiis tribus mero valido coctis
ed. pr. || 10 et q. A secari opus est et ed. pr. || 11 emitte A | et
ac. et s.] et om. L || 12 infuso lemniscos L infusos leuiscum
A || 10. 11 sic in P: secare et quicquid intus est ducere, demum
lavare cum oleo et sale. || 12 diebus om. A || 13 m. sollicite
curabis P | si v. ed. pr. A || 14 patiatu A || 15 supra ed. pr. A ||
16 pap. potest sanari A | sanetur P
18 animalis L | pollis L || 19 et om. L | morbo L

- transeunt aliquando. Quae inter maxillas inferioresque fauces nascuntur et ad similitudinem pilularum maiores aliae, aliae vero minores conexae ex carne obdurescunt et tumorem sine doloribus faciunt. Quae inter initia perunctae picula et oleo confricari solent vehementius manibus 2
busque corrumpi, et ita velut vanescendo sanantur. Quod si excreverint amplius, deiecto animali, ita ut per medium secentur scalpello, subtiliter et cum radicibus eximuntur ne aliqua vena tangatur. Quo facto aceto et oleo cum sale medicamentisque superius declaratis sananda sunt 10
vulnera. Plerique urenda esse dixerunt: sed si parva sunt, prodest; ceterum maiores exsecandae sunt ferro. 3
Plerique etiam cum ferro exemptae fuerint glandulae, propter sanguinis fluxum loco uri debere praecipiunt, post sale et oleo octo diebus utuntur, nono die ex nitro et 15
aqua calida diluunt. Si nitri inopia est, lotio calido aut lixivio utuntur. Deinde vinum et oleum et farinam de ervo imponunt per triduum, consequenter de vino ac farina hordeacea et melle percurant, addentes, quaecunque plaga

6 Chir. c. 90.

13 Pel. c. 56.

19 Pel. c. 57.

1 et al. inter m. et inf. f. n. *P* aliquandoq. inter axillas inferiores faucesq. n. *L* interiores faucesq. *A* || 3 aliae *alt. om.* *ed. pr. AP* | ex carne *om. P* || 4 humorem *L* tumores sine dolore *P* | in initio *P* | peruncti *L* || 5 pericula et o. *A* oleo picula *ed. pr.* | perfricari *ed. pr. AP* || 6 que *om. A* oleo solet veh. corrumpi *P* | veh. que m. corr. *ed. pr.* | sanari *ed. pr. AP* || 7 deiectum *margo al.* deiecto *L* || 8 et *L om. vulg.* | exuruntur *A* || 7. 8 sic in *P*: d. a. in terram cum scalpello radicitus evellantur || 9 ne | nec in *L* || 10 et medicaminibus supra dictis *P* || 11 plerumque *A* | esse *om. ed. pr. A* | ne p. *A* | parvi *L* parvae *AP* || 12 sint *ed. pr.*

A | ⁱexecandae *L* | si magis fuerint f. secentur *P* || § 3 in *codd.* ponitur in *cap. XXV extr., cf. Pel.* || 13 exectae *M* | glandulae *om. P* || 14 uri praeceperunt *P* || 15 nec non ex n. *ed. pr. A* nec non et n. *P* || 17 deinde *om. P* | far. detrahendo i. *P* || 18 per tr. *om. A* cons. ac denuo farinam de vino ac f. *L* vino ac oleo et f. *ed. pr.* || 19 procurant *A* | attendentes *L* addendo *P* | cum qu. p. facta f. *L*

fuerit ut strumae vel parotidis glandulaeque quae tolluntur Lycio medicamento, vulnera percurari ita, ut de malis granatis siccis pulvis aspersus celeritatem afferat sanitatis.

XXV. De pullaribus.

5 Cum caput pullorum calefecerit prima dentitio, inter III 25 Schn
gingivas atque maxillas tumor collectioque generatur, quae pullaria vocatur. Cuius passionis tanta tensura est, ut manducare vix possint. Sed cataplasmatibus studiosissime maturanda sunt, dehinc scalpello aperienda, post sale
10 aceto oleoque curanda.

XXVI. De fistula maxillae.

Si ex aliqua huiusmodi curatione iumentum fistulam III 26 Schn.
in ore fecerit, hac ratione curabitur: papyrum inicies in fistulam, ut pars eius in ore exeat, quam lino diligenter
15 ligabis ne possit elabi, pars vero foris exeat, quae nihilominus constringenda est lino ne cadat. Triduo permaneat, quarta die papyrum eximes collyriumque ad longitudinem et cavaturam vulneris ad artum fistulae subicies et, ne forte labatur, fasciabis locum, ita ut ad manducandum possit
20 maxillas agitare; tertio die solves. Si fistula ceciderit, 2 diebus septem unguento traumatico curabis; deinde colly-

5 Chir. c. 91. 12 Chir. c. 92 cf. Veg. II 13, 5. 17 Chir. c. 93.

1 fuerunt *A* | aut str. *ed. pr.* | strumi vel parotide glandulaeq. tollantur lycinio m. *L* || 2 litio *A* | procurari *A* || 3 siccis *om.* *P* mali gr. sicci *ed. pr.* | celeriter a. sanitatem *ed. pr.*

5 dum *ed. pr.* *A* | dentatio *P* || 6 in gingivas adq. maxilla *L* || 7 pulloria *P* polaria vocantur *A* | huius *L* || 9 deinde *ed. pr.* *A* || 10 et ac. et ol. *ed. pr.* *A* | cf. p. 122, 13

12 eusm. *L* | tussentum in ore f. f. *L* || 13 inicies *desinit L usque ad c. 28, 2* || 14 exeat *P Chir.* exstet *vulg.* || 15 nihilominus constricta. alia die pap. eximes *AP* || 18 radicem f. inicies *P* | forte *om.* *P* || 19 fasceolis locum ita ad m. ut p. m. a. ligabis *A* || 20 exagitare *P* || 21 diebus s. *om.* *A* | unguento *om. P*

rium ex melle et ervi polline decoctum subicies ad plenitudinem foraminis diebus plurimis. Ad ultimum anapleroticum ipsi vulneri medicamen imponis, donec omnis
 3 plaga ducta cicatrice solidetur. Fistulae autem collyrium hac ratione conficies: misy unc. I, feculae unc. I, aeruginis
 aeris unc. I, battiturae chalcitidis unc. I, cumini seminis unc. I teres cum aceto acerrimo, et secundum qualitatem vulnerum, cum usus exegerit, collyria formabis.

XXVII. De expositione fistulae.

III 27 Schn. Fistulae nascuntur, quotiens nervus aut cartilago aut
 os negligentia vel imperitia curantis ex plagae alicuius tabido humore vitatur. Tunc enim qua commeaverit ad
 instar cuniculi carnem indurat et incallat et fit fistula, quae nulla ratione sanari potest nec aliquando coire nec
 solidari, nisi penitus eximatur. Huius a diversis auctoribus
 2 tradita est diversa curatio. Alii enim scalpello resecari et aperiri iubent et syringotomio decarnari medicamentisque acerrimis consumi, et sic postmodum vulnus ad cicatricem coire. Quod cum laboris ac discriminis habeat
 3 plurimum, minus tamen prodest. Alii vero cauterio omnem
 fistulam inurendam vicinasque partes eius punctis ferventibus perrumpendas esse duxerunt, quatenus per ignem

4 cf. Veg. III 16.
 20 Chir. c. 96.

10 Chir. c. 94.

13 Chir. c. 95.

2 ultimo apostolicon m. imponis, donec locus faciat cicatricem *P* || 5 misi *A* anisi *ed. pr. P* | feculae *A* ferulae *ed. pr.* piculae *P* | viridis aeris *P* || 6 battitura *A* om. *P* | calcetis *ed. pr.* calcitheos *P* calcatidis *A* | seminis om. *P* || 8 vulnerum om. *A* | trita cum forti aceto misce et fac coliria pro qualitate v., cum u. ex. *P*

9 expositio *P* compositio *A* conquisitio *G* || 10 fistula nascitur *P* | aut nerv. *P* || 12 stadio h. *P* studio *A* | quae *codd. corr. Gesn.* || 13 obdurat *P* || 14 vel sol. *P* || 15 solidare *A* | huiusmodi *A* || 16 secari *A* || 17 siringorio *A* stringotomio *ed. pr.* cum rasorio *P* || 19 laboriose ac d. *A* || 21 inur. et partes eius p. *P* || 22 praerump. *vulg. corr. Chir.* | dixerunt *AP*

callositate submota stalticis medicamentis vulnera percu-
rentur. Sed melius est fistulam, sicut superius declaratum
est, papyri iniectio curare, quia neque nervus neque vena
neque commissura vexatur. Nam scalpello vel cauterio 4
5 saepe fit causa deterior et periculum creat. Collyrium
vero omnem callositatem fistulae de alto a radice eius
eximit. Quodsi os fuerit vexatum, quod oporteat radi,
patens vulnus per. medicamenta curam non potest impe-
dire. Si vero in alto tabes aliqua vulneris aut cartilago
10 remanserit, ex eodem collyrio pulverem facies et frequenter
inicies: omnia enim vulnera elimpidat atque persanat.

XXVIII. De tumore faucium vel capitis.

Interdum ad similitudinem synanches animalibus III 28 Schn.
fauces et caput interius intumescunt adeo ut bibere aut man-
15 ducare non possint. Cuius totum caput et os et lingua
aqua calida fomentatur et taurino felle perlinitur. Potio 2
autem datur huiusmodi ad cornu: olei veteris lib. II, vini
sext. I commiscebis, IX quoque Caricas cum IX capitibus
porrorum decoques et diligentissime conteres, et in aqua
20 ipsa nitrum Alexandrinum tritum quod sufficit miscebis
et ex his omnibus potionem mane et ad vesperum heminas
singulas dabis, ut tumoris ipsius relaxetur et mitigetur
asperitas. Manducet autem herbam viridem aut, quod 3

5 Chir. c. 97. 13 Chir. c. 323. 16 cf. Chir. c. 324.

1 sculticis A astalticis ed. pr. stalticis P Chir. | medica-
minibus P | percurantur A || 5 creant ed. pr. creat AP creatur
Gesn. cf. Chir. p. 32, 15 || 8 per ed. pr. P post A | medicamenta
P -ti ed. pr. A | impedire P -ri ed. pr. A || 9 vulneris P Chir.
vel nervus ed. pr. A || 11 enim om. P | sanat P

12 vel c. om. P || 13 sinancie A sinancis P || 14 adeo om.
AP | comedere A || 15 potum c. P | caput om. ed. pr. || 16 fomen-
tetur A || 17 huiusmodi om. AP || 18 sext. I pergit L, v. p. 123, 13 ||
20 tritum om. P | quod AL quantum ed. pr. || 21 et vespere P ||
22 singulis d. heminam A | humoris PA tumores i. relaxentur L

melius est, pascatur. Quae si defuerint, farinam de hordeo facies, cui nitrum admiscebis, et sic appones. Faenum quoque mollissimum eliges; quod nihilominus nitro et
 4 aqua consperges. Sanguinem non detrahas, nisi forte de palato despumes. Cum coeperit convalescere, nitrum tun- 5
 sum et cribratum pulveri de radicibus cucumeris silvatici commisces et in vini sext. I cocleare pulveris ipsius iunges,
 5 ut hac potione resolutio ventre purgetur. Alii auctores tumorem capitis ac linguae vel faucium, etiamsi obdura-
 verit, ita festinantes propter periculum curare nituntur: 10
 lapides molares plures igni succendunt; cum candere coeperint, caput equi cooperiunt, et vas plenum lotio sub
 ore et naribus adponunt et per vices singulos candentes lapides in lotio mittunt, ut ille vapor ac fumus, calore
 6 lapidum concitatus, os equi et nares impleat. Nam et 15
 fustem transversum, ut apertum os habeat, debet accipere. Quod cum diutissime feceris, aquam marinam calefacito, vel certe salem in aquam dulcem miscebis fervendoque
 dissolves; addito aceto acerrimo caput eius et os et gingivas diutissime confricabis. Postea fimum bubalum cum 20
 acri aceto miscebis et tepefacies, ex quo caput totum et frontem ac labra perunges. Cui farinam hordeaceam cum aqua tepida sufficienter pro cibo dabis et potu.

8 Chir. c. 523. 17 Chir. c. 524.

1 quae om. L | de hordeo om. AP || 5 dispumes L | n. tritum P || 6 pulveres ed. pr. A pulverem P | radice P | c. asinini silv. ed. pr. || 7 miscebis P | in om. ed. pr. A | cocleare L -ria vulg. | iunge ed. pr. inunge A || 8 ut] et AP | huius potionis vi ed. pr. | §§ 5—6 om. P || 11 cum eadem ceperint A || 13 supponunt ed. pr. A adp. L Chir. | singulas L || 14 in lotio mittunt LA in lotium imm. ed. pr. | a calore ed. pr. A || 15 impleat et fuste ed. pr. nam si steteris visum, ut a. A || 17 fecerit A || 18 salinam quam dulci m. A aqua dulci ed. pr. | fermentoq. A fovendoq. ed. pr. || 19 et prius om. L || 20 bubulinum ed. pr. A || 22 fr. que ac labia ed. pr. A | cui L tunc ed. pr. A

XXIX. Si ex pletura sanguinis fauces tument.

Quodsi ex pletura sanguinis tumor ille indignationis III 29 Schn. evenerit, ita intelliges, si venis tensis praeobturabitur halitus et oculi sanguinei apparebunt. Cui de temporibus, si non tumbunt, aut certe de palato, si ibi indignatio non erit, sanguinem oportet auferri. Cretam Cimoliam duabus partibus et tertiam partem cretae nigrae ex vino austero temperabis, et dum calet, illinis caput.

XXX. De oncomate i. de tuberibus.

10 Sciendum autem est tubera in corporibus iumentis III 30 Schn. frequenter excrescere, quae Graeci oncomata vocant. Horum variae qualitates et diversa sunt nomina. Steatoma est tuber, quod in se adipem velut pinguedinis continet. Meliceris est tuber, <in quo invenitur humor liquidus quasi
15 faeni Graeci sucus. Sarcosis est tuber> in quo caro conspissata, quomodo in verrucis, invenitur. Aneurysma est tuber, in quo sanguis cum spiritu ut varix venae similis invenitur. Atheroma est tuber, in quo farinosa congeries

2 Chir. c. 525 cf. Pel. c. 58. 10 Chir. c. 98. 15 Chir. c. 99.

1 De expletura sanguinis c. XXVIII. Si fauces tument *L* || 2 ex sanguine *ed. pr. AP* || 3 sic i. *P* | fessis *A* | obturabitur *ed. pr.* || 4 aditus *P* auditus *A ed. pr. in marg.* || 5 certe *om. P* || 6 cretam — 8 caput *om. P* || 7 critae n. *L* || 8 cadet *L*

9 ^oincomate *L* || 10 iumentis *P om. ed. pr.* || 11 frequenter *om. A* || 12 sed div. *L* | stetatomaon *L* stochatoma *A* staphiloma *P* || 13 pingue *PA* vel pinguedinem *ed. pr.* | meliceleps *P* || 14 *supplevi ex Chir.* || 15 inspissata *ed. pr. A Chir.* inflata conspissata in modum verrucae *P* || 16 quom. *om. L* | invenitur *om. AP* | aneutrisma *L* ancuressma *AP* || 17 in quo — 18 tuber *om. P* | conspicitur ut baris bene s. i. *L* conspiratus ut varis v. s. *A* conspiratus uberis venae s. *ed. pr.* sanguinis spirito cum dilatatione venae, similis ut v. *Chir.* || 18 adheromata est *L* qui deest usque ad c. 37 | acteroma *ed. pr. A*

- 8 niaci scrup. II, murrae, corcodrili stercoris scrup. II. Item album sive glaucomata emendat: vini Aminei veteris sext. III, gari floris sext. I, mellis unc. III, quibus omnibus 9 decoctis uteris. Albuginem tollit, si ex humore vel percussura evenierit: sandaracae unc. II, ossis sepieae combusti 5 unc. IIII, piperis albi semunc., salis hammoniacy unc. II cum melle permixtis. Cicatricibus oculorum medetur ieiuna saliva, si cum sale mandatur in ore et expuatur in oculum; sal quoque tritus cum osse sepieae et sinapis agrestis 12 semine. Collyrium nardinum: opopanacis scrup. II, violae 10 unc. II, spicae nardi, casiae, marrubii ana semunc., croci Siculi unc. s. et scrup. VIII, olei semunc. et scrup. IIII, 13 piperis albi scrup. VI, gummi scrup. V. Item alia confectio collyrii: aeruginem aeris et salem optimum aequis 14 ponderibus et aceti quantum sufficit misces. Necessaria compositio: rutae scrup. IIII, turis masculi, stercoris columbini, murrae, olei, croci, mellis acapni, olei rosei ana scrup. IIII 15 diligenter trita miscebis et uteris. Si vero oculus ictu vulneris insanabilis redditur et ut mulomedici dicunt cancrumata fecerit, ne periculum mortis incurrat, ervi 20 pollinem cum oleo roseo et ovo simul immittito. Cum

1 Pel. c. 428 cf. Veg. III 28, 10. 4 Pel. c. 436. 7 Pel. c. 437. 10 Pel. c. 423 cf. Veg. III 27, 4. 13 Pel. c. 431. 15 Pel. c. 429. 18 Pel. c. 434.

1 corcotille stercus A || 2 cimini A. A v. ameni ed. pr. P | veteris om. P || 3 gariofloris A gariofli ed. pr. | q. simul d. utere P || 4 album ed. pr. | detollit A || 5 venerit A venit P | sandaracae ed. pr. || 7 unc. II pulveriza et misce cum melle P | ieiuni P || 8 datur P ducatur A | spuatur P || 9 Valet sal etiam tr. P | et om. A || 10 semine napi agr. P inappi agr. seminis A | op. violarum ana scr. II P || 11 marrubii om. P mirrubii A murrae Pel. Veg. III 27, 4 || 12 et scrup. VIII P. Pel. om. A ed. pr. || 13 pip. a. scrup. VI om. A unc. VI ed. pr. | croci scrup. V A || 14 aeruginis a. et salis o. AP || 15 ana unc. I aceti P || 16 fimi col. P || 17 murium ed. pr. A | m. albi P m. ac cannis A m. catimiae ed. pr. | rosati ed. pr. A || 18 misce et utere P | §§ 15. 16 om. P || 20 cancremata A ed. pr. (canchr.) corr. Ihm cf. corp. gloss. III 599, 15 || 21 semper i. A

purgatum vulnus fuerit, cum melle Attico inungito. Sunt 16
et alia multa collyria, quae quia eandem vim easdemque
species continent, enumerare superfluum duximus.

XXIII. De strumis iumentorum.

5 Plerumque strumae vel parotides aut scrophae iumen- III 23 Schn.
torum guttur infestant et faucium tumore produntur. Nam
subrecto sunt capite et tanquam ab stranguilia praefo-
cantur. Hos primum fomentis calidis et cataplasmate ex
polline hordeaceo et resina aeronali cocta curari expedit
10 et, cum collectio fuerit maturata, scalpello secare, pus vel 2
quidquid collectum fuerit emittere, et aceto et sale et oleo
infusos lemniscos subicere; ceteris quoque diebus trau-
matico et medicamentis aptis sollerter curare, ut vulnus
pateat, dum sanetur. Nam in his locis ex praeclosure
15 cito solet fistula fieri, quae si evenerit, ut superius demon-
stratum est, papyro et collyrio poterit persanari.

XXIV. De glandulis.

Glandulae quoque animalibus, et praecipue pullis, III 24 Schn.
usque ad periculum interdum molestae sunt et in morbum

5 Chir. c. 87. 15 Chir. c. 88. 18 Chir. c. 89.

2 easdem sp. continet A

4 rursus incipit L cf. p. 48, 18 || 5 parotide L paracide A |
scrufe L scofe A scrophulae ed. pr. || 6 tumorem producunt ed. pr. ||
7 et subr. ed. pr. A | ab stranguilia LA (a -am) Chir. a stranguria
P ed. pr. (ab). | producuntur A || 8 hoc P || 9 resinae L | acro-
nali A aer. cocta om. P resinae unciis tribus mero valido coctis
ed. pr. || 10 et q. A secari opus est et ed. pr. || 11 emitte A | et
ac. et s.] et om. L || 12 infuso lemnisquos L infusos leuiscum
A || 10. 11 sic in P: secare et quicquid intus est ducere, demum
lavare cum oleo et sale. || 12 diebus om. A || 13 m. sollicite
curabis P | si v. ed. pr. A || 14 patiat A || 15 supra ed. pr. A ||
16 pap. potest sanari A | sanetur P
18 animalis L | pollis L || 19 et om. L | morbo L

- transeunt aliquando. Quae inter maxillas inferioresque fauces nascuntur et ad similitudinem pilularum maiores aliae, aliae vero minores conexae ex carne obdurescunt et tumorem sine doloribus faciunt. Quae inter initia perunctae picula et oleo confricari solent vehementius manibusque corrumpi, et ita velut vanescendo sanantur. Quod si excreverint amplius, deiecto animali, ita ut per medium secentur scalpello, subtiliter et cum radicibus eximuntur ne aliqua vena tangatur. Quo facto aceto et oleo cum sale medicamentisque superius declaratis sananda sunt vulnera. Plerique urenda esse dixerunt: sed si parva sunt, prodest; ceterum maiores exsecandae sunt ferro.
- 3 Plerique etiam cum ferro exemptae fuerint glandulae, propter sanguinis fluxum loco uri debere praecipiant, post sale et oleo octo diebus utuntur, nono die ex nitro et aqua calida diluunt. Si nitri inopia est, lotio calido aut lixivio utuntur. Deinde vinum et oleum et farinam de ervo imponunt per triduum, consequenter de vino ac farina hordeacea et melle percurant, addentes, quaecunque plaga

6 Chir. c. 90.

13 Pel. c. 56.

19 Pel. c. 57.

1 et al. inter m. et inf. f. n. *P* aliquandoq. inter maxillas inferiores faucesq. n. *L* interiores faucesq. *A* || 3 aliae *alt. om. ed. pr. AP* | ex carne *om. P* || 4 humorem *L* tumores sine dolore *P* | in initio *P* | peruncti *L* || 5 pericula et o. *A* oleo picula *ed. pr.* | confricari *ed. pr. AP* || 6 que *om. A* oleo solet veh. corrumpi *P* | veh. que m. corr. *ed. pr.* | sanari *ed. pr. AP* || 7 deiectum *margo al. deiecto L* || 8 et *L om. vulg.* | exuruntur *A* || 7. 8 sic in *P*: d. a. in terram cum scalpello radicitus evellantur || 9 ne nec in *L* || 10 et medicaminibus supra dictis *P* || 11 plerumque *A* | esse *om. ed. pr. A* | ne p. *A* | parvi *L* parvae *AP* || 12 sint *ed. pr.*

A | exsecandae *L* | si magis fuerint f. secantur *P* || § 3 in *codd. ponitur in cap. XXV extr., cf. Pel.* || 13 exsectae *M* | glandulae *om. P* || 14 uri praeceperunt *P* || 15 nec non ex n. *ed. pr. A* nec non et n. *P* || 17 deinde *om. P* | far. detrahendo i. *P* || 18 per tr. *om. A* cons. ac denuo farinam de vino ac f. *L* vino ac oleo et f. *ed. pr.* || 19 procurant *A* | attendentes *L* addendo *P* | cum qu. p. facta f. *L*

fuerit ut strumae vel parotidis glandulaeque quae tolluntur Lycio medicamento, vulnera percurari ita, ut de malis granatis siccis pulvis aspersus celeritatem afferat sanitatis.

XXV. De pullaribus.

5 Cum caput pullorum calefecerit prima dentitio, inter III 25 Schn
gingivas atque maxillas tumor collectioque generatur, quae pullaria vocatur. Cuius passionis tanta tensura est, ut manducare vix possint. Sed cataplasmatibus studiosissime maturanda sunt, dehinc scalpello aperienda, post sale
10 aceto oleoque curanda.

XXVI. De fistula maxillae.

Si ex aliqua huiusmodi curatione iumentum fistulam III 26 Schn.
in ore fecerit, hac ratione curabitur: papyrum inicies in fistulam, ut pars eius in ore exeat, quam lino diligenter
15 ligabis ne possit elabi, pars vero foris exeat, quae nihilo-
minus constringenda est lino ne cadat. Triduo permaneat, quarta die papyrum eximes collyriumque ad longitudinem et cavaturam vulneris ad artum fistulae subicies et, ne forte labatur, fasciabis locum, ita ut ad manducandum possit
20 maxillas agitare; tertio die solves. Si fistula ceciderit, 2
diebus septem unguento traumatico curabis; deinde colly-

5 Chir. c. 91. 12 Chir. c. 92 cf. Veg. II 13, 5. 17 Chir. c. 93.

1 fuerunt *A* | aut str. *ed. pr.* | strumi vel parotide glandulaeq. tollantur lycinio m. *L* || 2 litio *A* | procurari *A* || 3 siccis *om.* *P* mali gr. sicci *ed. pr.* | celeriter a. sanitatem *ed. pr.*

5 dum *ed. pr.* *A* | dentatio *P* || 6 in gingivas adq. maxilla *L* || 7 pulloria *P* polaria vocantur *A* | huius *L* || 9 deinde *ed. pr.* *A* || 10 et ac. et ol. *ed. pr.* *A* | cf. p. 122, 13

12 eusm. *L* | tussentum in ore f. f. *L* || 13 inicies *desinit L usque ad c. 28, 2* || 14 exeat *P* Chir. exstet *vulg.* || 15 nihilo-
minus constricta. alia die pap. eximes *AP* || 18 radicem f. in-
icies *P* | forte *om.* *P* || 19 fasceolis locum ita ad m. ut p. m. a.
ligabis *A* || 20 exagitare *P* || 21 diebus s. *om.* *A* | unguento
om. P

rium ex melle et ervi polline decoctum subicies ad plenitudinem foraminis diebus plurimis. Ad ultimum anapleroticum ipsi vulneri medicamen imponis, donec omnis
 3 plaga ducta cicatrice solidetur. Fistulae autem collyrium hac ratione conficies: misy unc. I, feculae unc. I, aeruginis
 aeris unc. I, battiturae chalcitidis unc. I, cumini seminis unc. I teres cum aceto acerrimo, et secundum qualitatem
 vulnerum, cum usus exegerit, collyria formabis.

XXVII. De expositione fistulae.

III 27 Schn. Fistulae nascuntur, quotiens nervus aut cartilago aut 10
 os negligentia vel imperitia curantis ex plagae alicuius tabido humore vitiatur. Tunc enim qua commeaverit ad
 instar cuniculi carnem indurat et incallat et fit fistula, quae nulla ratione sanari potest nec aliquando coire nec
 solidari, nisi penitus eximatur. Huius a diversis auctoribus 15
 2 tradita est diversa curatio. Alii enim scalpello resecari et aperiri iubent et syringotomio decarnari medicamentisque acerrimis consumi, et sic postmodum vulnus ad cicatricem coire. Quod cum laboris ac discriminis habeat
 3 plurimum, minus tamen prodest. Alii vero cauterio omnem 20
 fistulam inurendam vicinasque partes eius punctis ferventibus perrumpendas esse duxerunt, quatenus per ignem

4 cf. Veg. III 16.
 20 Chir. c. 96.

10 Chir. c. 94.

13 Chir. c. 95.

2 ultimo apostolicon m. imponis, donec locus faciat cicatricem *P* || 5 misi *A* anisi *ed. pr. P* | feculae *A* ferulae *ed. pr.* piculae *P* | viridis aeris *P* || 6 battitura *A* *om. P* | calcetis *ed. pr.* calcitheos *P* calcatidis *A* | seminis *om. P* || 8 vulnerum *om. A* | trita cum forti aceto misce et fac coliria pro qualitate v., cum u. ex. *P*

9 expositio *P* compositio *A* conquisitio *G* || 10 fistula nascitur *P* | aut nerv. *P* || 12 stadio h. *P* studio *A* | quae *codd. corr. Gesn.* || 13 obdurat *P* || 14 vel sol. *P* || 15 solidare *A* | huiusmodi *A* || 16 secari *A* || 17 siringorio *A* stringotomio *ed. pr.* cum rasorio *P* || 19 laboriose ac d. *A* || 21 inur. et partes eius p. *P* || 22 praerump. *vulg. corr. Chir.* | dixerunt *A P*

callositate submota stalticis medicamentis vulnera percu-
rentur. Sed melius est fistulam, sicut superius declaratum
est, papyri iniectione curare, quia neque nervus neque vena
neque commissura vexatur. Nam scalpello vel cauterio 4
5 saepe fit causa deterior et periculum creat. Collyrium
vero omnem callositatem fistulae de alto a radice eius
eximit. Quodsi os fuerit vexatum, quod oporteat radi,
patens vulnus per. medicamenta curam non potest impe-
dire. Si vero in alto tabes aliqua vulneris aut cartilago
10 remanserit, ex eodem collyrio pulverem facies et frequenter
inicies: omnia enim vulnera elimpidat atque persanat.

XXVIII. De tumore faucium vel capitis.

Interdum ad similitudinem synanches animalibus III 28 Schn.
fauces et caput interius intumescunt adeo ut bibere aut man-
15 ducare non possint. Cuius totum caput et os et lingua
aqua calida fomentatur et taurino felle perlinitur. Potio 2
autem datur huiusmodi ad cornu: olei veteris lib. II, vini
sext. I commiscebis, IX quoque Caricas cum IX capitibus
porrorum decoques et diligentissime conteres, et in aqua
20 ipsa nitrum Alexandrinum tritum quod sufficit miscebis
et ex his omnibus potionem mane et ad vesperum heminas
singulas dabis, ut tumoris ipsius relaxetur et mitigetur
asperitas. Manducet autem herbam viridem aut, quod 3

5 Chir. c. 97. 13 Chir. c. 323. 16 cf. Chir. c. 324.

1 sculticis A astalticis ed. pr. stalticis P Chir. | medica-
minibus P | percurantur A || 5 creant ed. pr. creat AP creatur
Gesn. cf. Chir. p. 32, 15 || 8 per ed. pr. P post A | medicamenta
P -ti ed. pr. A | impedire P -ri ed. pr. A || 9 vulneris P Chir.
vel nervus ed. pr. A || 11 enim om. P | sanat P

12 vel c. om. P || 13 sinancie A sinancis P || 14 adeo om.
AP | comedere A || 15 potum c. P | caput om. ed. pr. || 16 fomen-
tetur A || 17 huiusmodi om. AP || 18 sext. I pergit L, v. p. 123, 13 ||
20 tritum om. P | quod AL quantum ed. pr. || 21 et vespere P ||
22 singulis d. heminam A | humoris PA tumores i. relaxentur J

melius est, pascatur. Quae si defuerint, farinam de hordeo facies, cui nitrum admiscebis, et sic appones. Faenum quoque mollissimum eliges; quod nihilominus nitro et
 4 aqua consperges. Sanguinem non detrahas, nisi forte de palato despumes. Cum coeperit convalescere, nitrum tun- 5
 sum et cribratum pulveri de radicibus cucumeris silvatici commisces et in vini sext. I cocleare pulveris ipsius iunges,
 5 ut hac potione resolutio ventre purgetur. Alii auctores tumorem capitis ac linguae vel faucium, etiamsi obdura-
 verit, ita festinantes propter periculum curare nituntur: 10
 lapides molares plures igni succendunt; cum candere coe-
 perint, caput equi cooperiunt, et vas plenum lotio sub
 ore et naribus adponunt et per vices singulos candentes
 lapides in lotio mittunt, ut ille vapor ac fumus, calore
 6 lapidum concitatus, os equi et nares impleat. Nam et 15
 fustem transversum, ut apertum os habeat, debet accipere.
 Quod cum diutissime feceris, aquam marinam calefacito,
 vel certe salem in aquam dulcem miscebis fervendoque
 dissolves; addito aceto acerrimo caput eius et os et gin-
 givas diutissime confricabis. Postea fimum bubalum cum 20
 acri aceto miscebis et tepefacies, ex quo caput totum
 et frontem ac labra perunges. Cui farinam hordeaceam
 cum aqua tepida sufficienter pro cibo dabis et potu.

8 Chir. c. 523. 17 Chir. c. 524.

1 quae *om. L* | de hordeo *om. AP* || 5 despumes *L* | n. tritum *P* || 6 pulveres *ed. pr. A* pulverem *P* | radice *P* | c. asinini silv. *ed. pr.* || 7 miscebis *P* | in *om. ed. pr. A* | cocleare *L* -ria *vulg.* | iunge *ed. pr.* inunge *A* || 8 ut] et *AP* | huius potionis vi *ed. pr.* | §§ 5—6 *om. P* || 11 cum eadem ceperint *A* || 13 supponunt *ed. pr. A* adp. *L Chir.* | singulas *L* || 14 in lotio mittunt *LA* in lotium imm. *ed. pr.* | a calore *ed. pr. A* || 15 impleat et fuste *ed. pr.* nam si steteris visum, ut a. *A* || 17 fecerit *A* || 18 salinam quam dulci m. *A* aqua dulci *ed. pr.* | fermentoq. *A* fovendoq. *ed. pr.* || 19 et prius *om. L* || 20 bubulinum *ed. pr. A* || 22 fr. que ac labia *ed. pr. A* | cui *L* tunc *ed. pr. A*

XXIX. Si ex pletura sanguinis fauces tument.

Quodsi ex pletura sanguinis tumor ille indignationis III 29 Schn.
evenerit, ita intelliges, si venis tensis praeobturabitur
halitus et oculi sanguinei apparebunt. Cui de temporibus,
5 si non tumbunt, aut certe de palato, si ibi indignatio
non erit, sanguinem oportet auferri. Cretam Cimoliam
duabus partibus et tertiam partem cretae nigrae ex vino
austero temperabis, et dum calet, illinis caput.

XXX. De oncomate i. de tuberibus.

10 Sciendum autem est tubera in corporibus iumentis III 30 Schn.
frequenter excrescere, quae Graeci oncomata vocant. Horum
variae qualitates et diversa sunt nomina. Steatoma est
tuber, quod in se adipem velut pinguedinis continet. Meli-
ceris est tuber, <in quo invenitur humor liquidus quasi
15 faeni Graeci sucus. Sarcosis est tuber> in quo caro con-
spissata, quomodo in verrucis, invenitur. Aneurysma est
tuber, in quo sanguis cum spiritu ut varix venae similis
invenitur. Atheroma est tuber, in quo farinosa congeries

2 Chir. c. 525 cf. Pel. c. 58. 10 Chir. c. 98. 15 Chir. c. 99.

1 De expletura sanguinis c. XXVIII. Si fauces tument *L* ||
2 ex sanguine *ed. pr. AP* || 3 sic i. *P* | fessis *A* | obturabitur
ed. pr. || 4 aditus *P* auditus *A ed. pr. in marg.* || 5 certe *om. P* ||
6 cretam — 8 caput *om. P* || 7 critae n. *L* || 8 cadet *L*

9 ^o incomate *L* || 10 iumentis *P om. ed. pr.* || 11 frequenter *om. A* ||
12 sed div. *L* | stetatomaon *L* stochatoma *A* staphiloma *P* ||
13 pingue *PA* vel pinguedinem *ed. pr.* | meliceleps *P* || 14 *sup-*
plevi ex Chir. || 15 inspissata *ed. pr. A Chir.* inflata conspissata
in modum verrucae *P* || 16 quom. *om. L* | invenitur *om. AP* |
aneurisma *L* anuresma *AP* || 17 in quo — 18 tuber *om. P* |
conspicitur ut baris bene s. i. *L* conspiratus ut varis v. s. *A* con-
spiratus uberis venae s. *ed. pr.* sanguinis spirito cum dilatatione
venae, similis ut v. *Chir.* || 18 adheromata est *L* qui deest usque
ad c. 37 | acteroma *ed. pr. A*

reperitur. Ganglion est tuber, quod fit ex duplicatione
 2 nervi, similis tubero cum dolore immobili. Horum omnium
 una est curatio. Iumentum colligatum deponitur, et contra
 locum causae sagitta aut scalpello in longum dextra ac
 sinistra pro mensura tumoris aperitur, ita ut media fasciola 5
 cutis, quae supra tuber est, intacta permaneat. Post
 egestis vel eversis omnibus, quae tumorem moverant,
 medicamentis competentibus et quae supra declarata sunt
 perducitur ad cicatricem.

XXXI. De lingua incisa.

10

III 31 Schn. Si iumento lingua fuerit incisa, statim cum fibulis
 consueto, deinde vino lavato, post gallam tundito et pul-
 verem cernito, ex eo imponis, donec sanetur; cui dabis
 faenum mollissimum concisum et pro hordeo furfures.
 Alii postquam fibulas acceperit linguaeque vino fuerit elota, 15
 mel imponendum esse duxerunt, ut plagam purget et curet.
 Ad ultimum ex malo granato pulverem iniecerunt.

XXXII. De gingivis et dentibus.

III 32 Schn. Si iumento loculamenta dentium, i. gingivae, vel dentes
 doluerint, his agnoscitur signis: hordeum solidum glutiet, 20
 macescit, salivarum plurimum effundit, gingivae intumescunt.
 Cretam Cimoliam cum aceto acerrimo macerato
 et calentem extrinsecus maxillis inducito ne minus V die-
 bus: gingivas autem interius cum pulvere corticis mali

2 Chir. c. 100. 11 Chir. c. 542 cf. Pel. c. 66. 19 Chir.
 c. 543 cf. Pel. c. 66.

1. 2 ganglion — immobili om. P | glacion A || 2 his o. P ||
 3 circa l. animae P || 5 fasciolo A || 6 post — 9 cicatr. om. P || 7 e.
 et crassis o. A | moverunt A || 8 m. omnibus et A | et] ea ed. pr. ||
 9 producitur ed. pr.

11 ipsum cum P eam Schn. || 12 d. linguam incisam v. P |
 contundito P condito A || 14 incisum A || 15 alii etc. om. P |
 acceperint codd. corr. Schn. || 16 dixerunt A

19 loca P || 22 acerrimo om. P || 24 corticis om. AP

granati et melle tertia die diutissime confricato, donec egesta sanie convalescat. Quod evenit, cum humor acrior ex capite in maxillarum defluerit venas.

XXXIII. De osse fracto.

5 Quodsi animal iuxta collum vel molares vel alio oris III 33 Schn.
loco os fregerit, ut morsum claudere non possit et apertis
dentibus horreat propendentibus labris, continuo calida
fomentabis et labrum et quae sunt disrupta componis.
Fasciola tenuissima aceto et oleo madefacta diligenter unam
10 partem deinde alteram compingis ad locum et similiter
fasciato, ne iterum dissipetur. Cui et curcubam constrictam 2
oportet imponi, ne depravet dentes et labra. Cum solveris
ad curandum, manu quae ante composueris contineto, fur-
furem et farinam hordei mixta in cofino ad manducan-
15 dum dabis, ita ut quamdiu manducat, manus tua a loco,
quem continet, non recedat. Cum iam manducare noluerit,
offerto ei aquam, ut bibat. Cum biberit, curato similiter
ut suprascriptum est. Cui et sucum ptisanæ convenit
dari, si minus fortasse manducaverit. Quem tali obser-
20 vatione per XL dies curatum restitues sanitati.

XXXIV. De cartilagine narium si sanguis fluat.

Si iumento narium cartilago corrupta sit et sanguis III 34 Schn.
reprimi non possit, spongiam Afram et turis masculi pollinem

5 Chir. c. 544. 11 Chir. c. 545. 17 Chir. c. 546.
22 Chir. c. 547 cf. Pel. c. 63, 65.

2 eg. sanie om. P || 5 in aliquo o. l. P || 8 vel quae s.
dissipata P || 11 cru et curemam A cui et curamina contrita
P curcumam M cui et corbem c. margo crumenam ed. pr.
corr. Chir. || 12 labia A ed. pr. || 13 ad cur. om. P | compos.
om. P | teneto A || 14 mixtam in c. aut quod m. d. P mixta
om. A || 15 ita om. A | ad locum A || 16 cum — bibat om. A | cum
vero m. voluerit plus, offer ei a. P || 18 per nares c. dare P Chir.
23 sp. ustam P | thus masculum polline commixto A
masculi om. P

commixtum impone ad locum qui laesus est, et si vulnus
 2 factum fuerit in cartilagine, hac ratione curato. Interdum
 animali despumato remissus semel de palato sanguis non
 potest reprimi, propter quam necessitatem, sicut supra-
 scriptum est, in loco, in quo sagitta ruptum est palatum, 5
 spongiam imponis caputque eius sursum constringe et aqua
 3 frigida renes cerebrumque testiculosque perfundis. Quae
 res si tardius subvenit, acaciam nigram et turis pollinem
 aequis ponderibus ex aceto acerrimo temperabis totumque
 caput illinies, donec sanguis ipsa constrictione claudatur. 10

XXXV. De palato si vena se non clauserit.

III 35 Schn. Mature periculum creat, cum incisa vena claudi non
 potest in palato; sed continuo sanguinis profluvium in-
 hibetur, si aut candenti cauterio fuerit meatus ille com-
 bustus et suspensum altius caput. Cum per nares sanguis 15
 defluit nec potest aliter retineri, coriandrum viridem suffi-
 cienter tundes sucumque eius expressum substricto equo
 naribus infundes: frigore naturali venas protinus claudit;
 chartam etiam et lanam combures ipsumque pulverem per
 fistulam insufflabis naribus.

20

XXXVI. De genere et qualitate mucorum qui per nares fluunt.

III 36 Schn. Mucorum etiam qualitates, qui per nares effluunt, con-
 venit nosse; ex quibus genus passionis ostenditur et causa

15 Pel. c. 307. 19 Pel. c. 305. 23 Pel. c. 59 cf. Veg. I 38, 2.

1 commixta imposito *P* || 3 animali despumanti emissus *P*
 animal despumatum *vulg.* || 4 deprimi *A* || 5 tactum est palato
P || 8 acatiam *ed pr.* aciam *P* || 9 partibus *P* || 10 ipsa c. om. *P*
 donec sanguinet ipsa confricatione *A*

11 si v. incisa claudi non possit *P* || 12 maturum *P* | incisa
 om. *A* || 13 cont. profluit sanguis; prohibetur autem si *P* || 14 si
 autem *A* | cauterio om. *A* | locus ille *P* || 15 cum vero *P* ||
 17 expressum equi naribus suffundis quod n. frigiditate *P* ||
 18 venas om. *A* || 20 flabis in nares *P* insuffla in narem *A*
 22 exeunt *P*

cognita facilius curari potest. Mucus limpidus cotidianus est et nisi nimius fuerit, non debet esse suspectus. Crassus autem et candidus a cerebro defluit et admonet ad medelam capitis festinandum. Rubens, tenuis, frigidus
 5 veteris perfrictionis prodit iniuriam; propter quod ther-
 manticis potionibus calefieri animal oportet. Caeruleus,
 i. fuscus, levis ab interioribus venit, qui indicat febrem:
 et ideo conveniens lexi-pyretos adhibenda curatio est. Crassus autem, spumoso et pallidus a pulmonibus nascitur, 2
 10 qui suspiriosos ostendit; quibus difficile, nisi festinatum
 fuerit, subvenitur. Faecaceus vero a glandulis serpit, quae
 celeriter aut eximendae sunt aut ferro curandae, ne con-
 vertantur in morbum.

XXXVII. *De cyferino i. cum post cursum sanguis
 15 de naribus fluit.*

Saepe ictu vulneris animalibus per nares sanguis fluit, III 37 Schn.
 quod vitium cyferion vocant, quod praecipue contingit, si
 equus ultra vires cogatur ad cursum. Omni corpore oleo
 et aceto perungendum est animal ac loco tepido statuendum,
 20 cooperiendum etiam diligenter, danda quoque opera, ut mol-
 liter cubet nec ad deambulandum cogatur, sed cibo diligentius

16 Chir. c. 550 ef. c. 335.

2 minus f. *ed. pr.* || 3 profuit *P* || 4 rubius *A* rubeus *Pel.* ||
 5 perstrictionis *P* perfricationis *A* || 7 lenis *AP* || 8 competens
AP | liptomiris *P* loptiperus *A* leptiperisis id est piretran
ed. pr. corr. Schn. || 9 crossus *A* | ad pulmonem n. *A* || 10 suspi-
 ciosus ostenditur *A* o. et nisi f. f. difficile subv. *P* || 11 faba-
 ceus *vulg.* faulcius *A corr. ex Pel.* || 12 ferro *om. AP*

14 de fluxu sanguinis per nares ex vulnere quod ciferion
 dicitur *P* || 16 saepissime *AP* | ictu vulnerante *P* | profuit *P* ||
 17 cuferion *ed. pr. tyferion A* cif. *P* | maxime *P* || 18 agatur
ed. pr. | unde oleo et a. corpus animalis totum ungendum est
P || 19 ac loco rursus incipit *L, v. p. 127, 18* | ac l. t. stat. *om*
P || 20 quoque *L* que *vulg.* || 21 ne ad *LA*

reparetur. Tunc rutae unc. I cum lacte conteres et per cornu naribus infundes. Quodsi ruta defuerit, aristolochiae unc. I, croci semunc. cum vino dulci conterito et deicito per nares. Similiter coriandri viridis sucum exprimes et naribus infundes.

XXXVIII. De polyposo.

III 38 Schn. Si polypus oritur in naribus, praeccluso spiramine strangulabitur, stertet, humidi profluent muci: periculosa passio, nisi haec medicina subvenerit. Si prope polypus fuerit, acutissimo exsecabitur ferramento, curandus his rebus, 10 quibus circumcisa sanantur. Si vero altius fuerit, cauterem plumbeum quadratum facies, ex quo calefacto polypum frequenter inures, et sic polypum sanas.

XXXIX. De siderato.

III 39 Schn. Iumentum si fuerit sideratum, his agnoscitur signis. 15 Labia eius et maxillae nec non etiam nares depravantur in parte ita ut vix cibaria dentibus colligat. Quae etiam humoribus plena reperies, et cum voluerit bibere, os usque ad nares demerget in aquam, quia infirma sunt labia, 2 quibus haustus attrahitur. Aceto et sale lingua eius et 20

7 Chir. c. 551. 343.

15 Chir. c. 562.

20 Chir. c. 563.

1 temperetur *P* reperetur *A* | erucæ *ed. pr. A* | unc. s *PA* |
2 eruca *ed. pr. A* || 4 deicito *om. L* inice *P* coniecto *A* | expri-
mens n. i. *L*

6 polypo *ed. pr. AP* || 7 si *om. A* si polypum sortitur *L* |
foramine *P* || 8 pericula passionis plurima. haec *ed. pr. A* peri-
culosa p. est si haec m. non s. *P* || 9 subvenerit *L* -nit *vulg.* |
polyposus *L* || 10 secabitur ferro et cura h. r. *P* | curandum
ed. pr. curans A || 11 alpius *L* intus *Chir. ἐνδοτέρῳ καὶ μετέωρος*
Hipp. | cauterem *L* -rium *vulg.* || 13 sic eum sana *P*

15 cogn. *P* || 16 labra *L* | l. eius m. et n. *P* | nares eius
ed. pr. || 17 in partem *LA* | ita *om. L* | colligat *LP Chir.*
conlidat *A* illidat *ed. pr.* || 18 et *om. L* || 20 haustis *A* angustus
a. spiritus. unde *P*

labia diutissime perfricantur, donec sanguis emanet. Tertia die causticum crudum in illa parte labii impones, quae sensit iniuriam, cum cautela, ut prius alliges linguam, ne medicamenti violentia noceat. Cum medicamento labia 5 deusta videris, aqua lavabis, deinde aceto et oleo fovebis sicut alia vulnera; hac ratione sanabitur. Si vero 3 maxillam sideratam habuerit et tortam, de temporibus partis ipsius sanguinem detrahes, fimum bubalum acerrimo aceto miscebis et diutissime decoques et parti, ex qua 10 sanguinem detraxeris, calidum induces saepius, ut et siccet et curet, hac usus potione: trixaginem, hyssopum silvaticum, origanum, serpyllum, aristolochiam, mannam croci pro aequis ponderibus contundito atque cribrato, ex quo pulvere plenum cocleare cum aqua mulsa, oleo et vino 15 per narem sinistram ad unam heminam cotidie oportet infundi.

XL. De observatione flebotomi.

Convenit de cervicis curatione dicturo observationem III 40 Schn. indicare flebotomi, quia circa ea loca frequenter operatur. 20 Detracturus sanguinem animal a cibo abstinebis et potu, aequali loco constitues. Tunc lorum supra cervices alius teneat atque constringat ad normam, ut vena facilius

6 Chir. c. 560. 11 Chir. c. 561. 18 Chir. c. 564 cf. Veg. I 22, 3.

2 imponis *ed. pr. AP* || 3 sentit *ed. pr. A* | ubi *pr. P* || 5 deusta *LP* perusta *vulg.* | videris *ed. pr.* pervidebis *L* per- videris *A* perungeris *P* || 6 et sicut *P* | et hac r. curabitur *ed. pr. A* || 7 et tortam *om. AP* | haec est cura *add. ed. pr. A* || 8 bubulum *ed. pr. P* bubulinum *A* || 9 permiscebis *ed. pr. A* | et parti ex qua *AP* dec. partim ex aqua s. detr. *L* p. tempo- rum *ed. pr.* || 10 extraxeris *ed. pr. A* detrahes *P* | ut exsicce- tur et curet *ed. pr.* nisi siccet et c. *P* || 11 hac — 16 infundi *om. P.* | usus *ed. pr.* | traxaginem *LA* || 12 origenium *L* | manum cr. *L* m. *om. A* || 13 partibus *L* || 14 cum aqua et vino *A*

18 cervicum c. *PA* | dictare et de o. *P* || 21 loco soli *L* l. solum *P* | Tunc usque ad finem cap. *om. P* | locum *vulg.* | cervicem *ed. pr. A* || 22 et ad str. *ed. pr.* et str. *A* | ut app. norma fac. *A*

appareat. Deinde supra laqueum de sinistrae manus pollice
 2 venam deprimes ne ludat, cum sagitta tangitur. Duae
 autem venae a capite summo descendunt et conveniunt se
 sub maxillis usque ad gulam; inde a geminis venis inferius
 quatuor digitis ferramentum deprimis, ne in gulam mittas
 et bifurcum tangas et iumentum occidas statim. Sagittam
 duobus digitis tenebis, ne plus ferri imprimas, quam extra
 3 digitos eminebat. Nihilominus etiam mediano digito ma-
 num tuam moderando suspende, ut sit levior, ne vehemen-
 tius imprimas quam oportet, quia non plus debet quam 10
 mucro descendere. Si parum apte profluat sanguis, iumento
 faenum dabis aut aliquid, quod manducet. Agitatione
 maxillarum plus sanguinis vena profluat.

XLI. De cervicibus.

III 41 Schn. Si iumentum cervicem eiecerit aut laxaverit aut certe 15
 vertibula eiecerit vel extorserit, hac ratione curabitur.
 Deponito iumentum atque constringito et cervicem eius
 extendito supra fossam, donec omnia vertibula laxentur.
 2 Post oleum vetus et axungiam veterem tunsam colatamque
 permisces et cum calefacto eodem unguento cervicem dili- 20
 genter infundis, in locum reponis et fasciam tenuem et
 amplam ex oleo tepido et vino madefactam alligabis ad
 3 corpus. Lanas quoque succidas ex oleo et vino infusas
 supra conectes, post regulis tiliagineis non minus quatuor

6 Chir. c. 565. 15 Chir. c. 566.

1 lacum *L* || 2 deprimas *ed. pr. A* | tum s. tangas *ed. pr.*
 cum s. tangis *A* || 3 sum | desc. *L* || 4 inferius deficit *L* usque ad
 c. 43, 2 || 5 deponito *A* || 6 tangis et i. occidis *A* | statim *om.*
A || 7 nec *ed. pr. A* || 8 eminebit *A* || 9 suspense *A* | ne *om. A* ||
 10 imprimat *A*

14 deest titulus in *P* qui cap. *XL* et *XLI* coniungit || 15 aut l.
 — eiecerit *om. P* | certe *om. A* || 17 depono i. in terram et con-
 stringe *P* deposito iumento atq. c. *A* || 18 formam *Chir.* ||
 19 tonsam *A* || 21 ad l. *A* || 24 convertes *ed. pr.* | regula soleagi-
 niis *ed. pr.* regulis stilliaginis *A* corr. *Chir.*

digitis, ita ut tantum spatii sit inter regulas alligatas et conexas, et lino constringes. Et si aestas fuerit, quater in die suffundis; si hiems, bis. Cum nodum fecerit, regulas solves die quinquagesimo et primo; post unctionibus uteris, donec ad sanitatem perducas. Si tardius confirmabitur, ures reticulatim et solemniter usta curabis.

XLII. De malandria i. de vulneribus cervicis.

Si iumento malandriam de cervice auferre volueris, III 42 Schn. ita facies. Candentia prius cauteria praeparabis, deinde ferramento decarnabis sic, ne nervos tangas, et venulas, quascunque videris emittere sanguinem, aduris, ut possit cruoris fluxus inhiberi. Cave autem, ne cauteriis plus aduras et indignatione nervorum periculum facias. Post 2 axungia veteri cervicem perfricabis et fascia munies. Sequenti quoque die cataplasma imponere incipies ablatoque fervore lotio calido fovebis, deinde aceto et oleo dilues et medicamentis aptis curabis. Si iam videris cicatricem pilos renovare, pulverem ex canino capite combusto et adipem suillum recentem permisces et inducis: ex quo medicamento et sanitas consequitur et pilorum redit ornatus.

2 Chir. c. 567. 9 Chir. c. 568. 16 Chir. c. 569.

1 digitis amplis ita A || 2 ex lino constringis A || 3 modum vulg. corr. Chir. | feceris A || 4 hoc die vulg. || 5 unct. veteribus A | tarde A || 6 confirmabit ed. pr. | vires regulatim et s. ed. pr. | uris A qui et om. || p. 134, 19 — p. 135, 7 sic in P: colatamq. miscebis et cum hoc unguento calido cervicem d. infunde et superpone stuppam infusam oleo tepido et vino ligando optime, vel etiam lanam succidam quae melior est; superpone astellas quatuor digitis latas lino obvolutas et liga decenter. Et si aestas fuerit, quater in die suffundes.

8 de vulnere cervicis dicto m. P || 9 malandria ed. pr. A || 11 et sic custodiendo nervos venulas . . . adure P | ut n. t. A || 13 cave — facias om. P | plus om. A || 14 uras et ex i. A || 17 que om. A | ferunta ed. pr. A fervore P fervore et fervura Chir. || 17 a loceo A | et deinde A || 18 si — 21 ornatus om. P || 19 comburito A || 21 redibit A

reperitur. Ganglion est tuber, quod fit ex duplicatione 2 nervi, similis tubero cum dolore immobili. Horum omnium una est curatio. Iumentum colligatum deponitur, et contra locum causae sagitta aut scalpello in longum dextra ac sinistra pro mensura tumoris aperitur, ita ut media fasciola 5 cutis, quae supra tuber est, intacta permaneat. Post egestis vel eversis omnibus, quae tumorem moverant, medicamentis competentibus et quae supra declarata sunt perducitur ad cicatricem.

XXXI. De lingua incisa.

10

III 31 Schn. Si iumento lingua fuerit incisa, statim cum fibulis consueto, deinde vino lavato, post gallam tundito et pulverem cernito, ex eo imponis, donec sanetur; cui dabis faenum mollissimum concisum et pro hordeo furfures. Alii postquam fibulas acceperit linguaque vino fuerit elota, 15 mel imponendum esse duxerunt, ut plagam purget et curet. Ad ultimum ex malo granato pulverem iniecerunt.

XXXII. De gingivis et dentibus.

III 32 Schn. Si iumento loculamenta dentium, i. gingivae, vel dentes doluerint, his agnoscitur signis: hordeum solidum glutiet, 20 macescit, salivarum plurimum effundit, gingivae intumescunt. Cretam Cimoliam cum aceto acerrimo macerato et calentem extrinsecus maxillis inducito ne minus V diebus: gingivas autem interius cum pulvere corticis mali

2 Chir. c. 100. 11 Chir. c. 542 cf. Pel. c. 66. 19 Chir. c. 543 cf. Pel. c. 66.

1. 2 ganglion — immobili *om.* *P* | glacion *A* || 2 his o. *P* | 3 circa l. animae *P* || 5 fasciolo *A* || 6 post — 9 cicatr. *om.* *P* || 7 e. et crassis o. *A* | moverunt *A* || 8 m. omnibus et *A* | et] ea *ed. pr.* || 9 producitur *ed. pr.*

11 ipsum cum *P* eam *Schn.* || 12 d. linguam incisam v. *P* | contundito *P* condito *A* || 14 incisum *A* || 15 alii etc. *om.* *P* | acceperint *codd. corr. Schn.* || 16 dixerunt *A*

19 loca *P* || 22 acerrimo *om.* *P* || 24 corticis *om.* *A P*

granati et melle tertia die diutissime confricato, donec egesta sanie convalescat. Quod evenit, cum humor acrior ex capite in maxillarum defluerit venas.

XXXIII. De osse fracto.

5 Quodsi animal iuxta collum vel molares vel alio oris III 33 Schn.
loco os fregerit, ut morsum claudere non possit et apertis
dentibus horreat propendentibus labris, continuo calida
fomentabis et labrum et quae sunt disrupta componis.
Fasciola tenuissima aceto et oleo madefacta diligenter unam
10 partem deinde alteram compingis ad locum et similiter
fasciato, ne iterum dissipetur. Cui et curcubam constrictam 2
oportet imponi, ne depravet dentes et labra. Cum solveris
ad curandum, manu quae ante composueris contineto, fur-
furem et farinam hordei mixta in cofino ad manducan-
15 dum dabis, ita ut quamdiu manducat, manus tua a loco,
quem continet, non recedat. Cum iam manducare noluerit,
offerito ei aquam, ut bibat. Cum biberit, curato similiter
ut suprascriptum est. Cui et sucum ptisanæ convenit
dari, si minus fortasse manducaverit. Quem tali obser-
20 vatione per XL dies curatum restitues sanitati.

XXXIV. De cartilagine narium si sanguis fluat.

Si iumento narium cartilago corrupta sit et sanguis III 34 Schn.
reprimi non possit, spongiam Afram et turis masculi pollinem

5 Chir. c. 544. 11 Chir. c. 545. 17 Chir. c. 546.
22 Chir. c. 547 cf. Pel. c. 63, 65.

2 eg. sanie om. P || 5 in aliquo o. l. P || 8 vel quae s.
dissipata P || 11 cru et curemam A cui et curamina contrita
P curcumam M cui et corbem c. margo crumenam ed. pr.
corr. Chir. || 12 labia A ed. pr. || 13 ad cur. om. P | compos.
om. P | teneto A || 14 mixtam in c. aut quod m. d. P mixta
om. A || 15 ita om. A | ad locum A || 16 cum — bibat om. A | cum
vero m. voluerit plus, offer ei a. P || 18 per nares c. dare P Chir.
23 sp. ustam P | thus masculum polline commixto A
masculi om. P

commixtum impone ad locum qui laesus est, et si vulnus
 2 factum fuerit in cartilagine, hac ratione curato. Interdum
 animali despumato remissus semel de palato sanguis non
 potest reprimi, propter quam necessitatem, sicut supra-
 scriptum est, in loco, in quo sagitta ruptum est palatum, 5
 spongiam imponis caputque eius sursum constringe et aqua
 3 frigida renes cerebrumque testiculosque perfundis. Quae
 res si tardius subvenit, acaciam nigram et turis pollinem
 aequis ponderibus ex aceto acerrimo temperabis totumque
 caput illinies, donec sanguis ipsa constrictione claudatur. 10

XXXV. De palato si vena se non clauserit.

III 35 Schn. Mature periculum creat, cum incisa vena claudi non
 potest in palato; sed continuo sanguinis profluvium in-
 hibetur, si aut candenti cauterio fuerit meatus ille com-
 bustus et suspensum altius caput. Cum per nares sanguis 15
 defluit nec potest aliter retineri, coriandrum viridem suffi-
 cienter tundes sucumque eius expressum substricto equo
 naribus infundes: frigore naturali venas protinus claudit;
 chartam etiam et lanam combures ipsumque pulverem per
 fistulam insufflabis naribus.

20

XXXVI. De genere et qualitate mucorum qui per nares fluunt.

III 36 Schn. Mucorum etiam qualitates, qui per nares effluunt, con-
 venit nosse; ex quibus genus passionis ostenditur et causa

15 Pel. c. 307. 19 Pel. c. 305. 23 Pel. c. 59 cf. Veg. I 38, 2.

1 commixta imposito *P* || 3 animali despumanti emissus *P*
 animal despumatum *vulg.* || 4 deprimi *A* || 5 tactum est palato
P || 8 acatiam *ed pr.* aciam *P* || 9 partibus *P* || 10 ipsa c. *om.* *P*
 donec sanguinet ipsa confricatione *A*

11 si v. incisa claudi non possit *P* || 12 maturum *P* | incisa
om. *A* || 13 cont. profuit sanguis; prohibetur autem si *P* || 14 si
 autem *A* | cauterio *om.* *A* | locus ille *P* || 15 cum vero *P* ||
 17 expressum equi naribus suffundis quod n. frigiditate *P* ||
 18 venas *om.* *A* || 20 flabis in nares *P* insuffla in narem *A*
 22 exeunt *P*

cognita facilius curari potest. Mucus limpidus cotidianus est et nisi nimius fuerit, non debet esse suspectus. Crassus autem et candidus a cerebro defluit et admonet ad medelam capitis festinandum. Rubens, tenuis, frigidus
 5 veteris perfrictionis prodit iniuriam; propter quod ther-
 manticis potionibus calefieri animal oportet. Caeruleus,
 i. fuscus, levis ab interioribus venit, qui indicat febrem:
 et ideo conveniens lexi-pyretos adhibenda curatio est. Crassus autem, spumoso et pallidus a pulmonibus nascitur, 2
 10 qui suspiriosos ostendit; quibus difficile, nisi festinatum
 fuerit, subvenitur. Faecaceus vero a glandulis serpit, quae
 celeriter aut eximendae sunt aut ferro curandae, ne con-
 vertantur in morbum.

XXXVII. *De cyferino i. cum post cursum sanguis
 15 de naribus fluit.*

Saepe ictu vulneris animalibus per nares sanguis fluit, III 37 Schn.
 quod vitium cyferion vocant, quod praecipue contingit, si
 equus ultra vires cogatur ad cursum. Omni corpore oleo
 et aceto perungendum est animal ac loco tepido statuendum,
 20 cooperiendum etiam diligenter, danda quoque opera, ut mol-
 liter cubet nec ad deambulandum cogatur, sed cibo diligentius

16 Chir. c. 550 ef. c. 335.

2 minus f. *ed. pr.* || 3 profuit *P* || 4 rubius *A* rubeus *Pel.* ||
 5 perstrictionis *P* perfricationis *A* || 7 lenis *AP* || 8 competens
AP | liptomiris *P* loptiperus *A* leptiperisis id est piretran
ed. pr. corr. Schn. || 9 crossus *A* | ad pulmonem n. *A* || 10 suspi-
 ciosus ostenditur *A* o. et nisi f. f. difficile subv. *P* || 11 faba-
 ceus *vulg.* faulcius *A corr. ex Pel.* || 12 ferro *om. AP*

14 de fluxu sanguinis per nares ex vulnere quod ciferion
 dicitur *P* || 16 saepissime *AP* | ictu vulnerante *P* | profuit *P* ||
 17 cuferion *ed. pr.* tyferion *A* cif. *P* | maxime *P* || 18 agatur
ed. pr. | unde oleo et a. corpus animalis totum ungendum est
P || 19 ac loco *rursus incipit L, v. p. 127, 18* | ac l. t. stat. *om.*
P || 20 quoque *L* que *vulg.* || 21 ne ad *LA*

reparetur. Tunc rutae unc. I cum lacte conteres et per cornu naribus infundes. Quodsi ruta defuerit, aristolochiae unc. I, croci semunc. cum vino dulci conterito et deicito per nares. Similiter coriandri viridis sucum exprimes et naribus infundes.

XXXVIII. De polyposo.

III 88 Schn. Si polypus oritur in naribus, praecluso spiramine strangulabitur, stertet, humidi profluent muci: periculosa passio, nisi haec medicina subvenierit. Si prope polypus fuerit, acutissimo exsecabitur ferramento, curandus his rebus, 10 quibus circumcisa sanantur. Si vero altius fuerit, cauterem plumbeum quadratum facies, ex quo calefacto polypum frequenter inures, et sic polypum sanas.

XXXIX. De siderato.

III 89 Schn. Iumentum si fuerit sideratum, his agnoscitur signis. 15 Labia eius et maxillae nec non etiam nares depravantur in parte ita ut vix cibaria dentibus colligat. Quae etiam humoribus plena reperies, et cum voluerit bibere, os usque ad nares demerget in aquam, quia infirma sunt labia, 2 quibus haustus attrahitur. Aceto et sale lingua eius et 20

7 Chir. c. 551. 343.

15 Chir. c. 562.

20 Chir. c. 563.

1 temperetur *P* reperetur *A* | erucae *ed. pr. A* | unc. s *PA* |
2 eruca *ed. pr. A* || 4 deicito *om. L* inice *P* coniecto *A* | expri-
mens n. i. *L*

6 polypo *ed. pr. AP* || 7 si *om. A* si polypum sortitur *L* |
foramine *P* || 8 pericula passionis plurima. haec *ed. pr. A* peri-
culosa p. est si haec m. non s. *P* || 9 subvenierit *L* -nit *vulg.* |
polyposus *L* || 10 secabitur ferro et cura h. r. *P* | curandum
ed. pr. curans A || 11 alpius *L* intus *Chir. ἐνδοτέρω καὶ μετέωρος*
Hipp. | cauterem *L* -rium *vulg.* || 13 sic eum sana *P*

15 cogn. *P* || 16 labra *L* | l. eius m. et n. *P* | nares eius
ed. pr. || 17 in partem *LA* | ita *om. L* | colligat *LP Chir.*
confidat *A* illidat *ed. pr.* || 18 et *om. L* || 20 haustis *A* angustus
a. spiritus. unde *P*

labia diutissime perfricantur, donec sanguis emanet. Tertia die causticum crudum in illa parte labii impones, quae sensit iniuriam, cum cautela, ut prius alliges linguam, ne medicamenti violentia noceat. Cum medicamento labia deusta videris, aqua lavabis, deinde aceto et oleo fovebis sicut alia vulnera; hac ratione sanabitur. Si vero 3 maxillam sideratam habuerit et tortam, de temporibus partis ipsius sanguinem detrahes, finum bubalum acerrimo aceto miscebis et diutissime decoques et parti, ex qua sanguinem detraxeris, calidum induces saepius, ut et siccet et curet, hac usus potione: trixaginem, hyssopum silvaticum, organum, serpyllum, aristolochiam, mannam croci pro aequis ponderibus contundito atque cribrato, ex quo pulvere plenum cocleare cum aqua mulsa, oleo et vino per narem sinistram ad unam heminam cotidie oportet infundi.

XL. De observatione flebotomi.

Convenit de cervicis curatione dicturo observationem III 40 Schn. indicare flebotomi, quia circa ea loca frequenter operatur. Detracturus sanguinem animal a cibo abstinebis et potu, aequali loco constitues. Tunc lorum supra cervices alius teneat atque constringat ad normam, ut vena facilius

6 Chir. c. 560. 11 Chir. c. 561. 18 Chir. c. 564 cf. Veg. I 22, 3.

2 imponis *ed. pr.* AP || 3 sentit *ed. pr.* A | ubi *pr.* P || 5 deusta LP perusta *vulg.* | videris *ed. pr.* pervidebis L pervideris A perungeris P || 6 et sicut P | et hac r. curabitur *ed. pr.* A || 7 et tortam *om.* AP | haec est cura *add. ed. pr.* A || 8 bubulum *ed. pr.* P bubulinum A || 9 permiscebis *ed. pr.* A | et parti ex qua AP dec. partim ex aqua s. detr. L p. temporum *ed. pr.* || 10 extraxeris *ed. pr.* A detrahes P | ut exsiccetur et curet *ed. pr.* nisi siccet et c. P || 11 hac — 16 infundi *om.* P | usus *ed. pr.* | traxaginem LA || 12 origenium L | manum cr. L m. *om.* A || 13 partibus L || 14 cum aqua et vino A

18 cervicum c. PA | dictare et de o. P || 21 loco soli L l. solum P | Tunc usque ad finem cap. *om.* P | locum *vulg.* | cervicem *ed. pr.* A || 22 et ad str. *ed. pr.* et str. A | ut app. norma fac. A

appareat. Deinde supra laqueum de sinistrae manus pollice
 2 venam deprimes ne ludat, cum sagitta tangitur. Duae
 autem venae a capite summo descendunt et conveniunt se
 sub maxillis usque ad gulam; inde a geminis venis inferius
 quatuor digitis ferramentum deprimis, ne in gulam mittas
 et bifurcum tangas et iumentum occidas statim. Sagittam
 duobus digitis tenebis, ne plus ferri imprimas, quam extra
 3 digitos eminebat. Nihilominus etiam mediano digito ma-
 num tuam moderando suspende, ut sit levior, ne vehemen-
 tius imprimas quam oportet, quia non plus debet quam
 mucro descendere. Si parum apte profluat sanguis, iumento
 faenum dabis aut aliquid, quod manducet. Agitatione
 maxillarum plus sanguinis vena profluat.

XLI. De cervicibus.

III 41 Schn. Si iumentum cervicem eiecerit aut laxaverit aut certe 15
 vertibula eiecerit vel extorserit, hac ratione curabitur.
 Deponito iumentum atque constringito et cervicem eius
 extendito supra fossam, donec omnia vertibula laxentur.
 2 Post oleum vetus et axungiam veterem tunsam colatamque
 permisces et cum calefacto eodem unguento cervicem dili- 20
 genter infundis, in locum reponis et fasciam tenuem et
 amplam ex oleo tepido et vino madefactam alligabis ad
 3 corpus. Lanas quoque succidas ex oleo et vino infusas
 supra conectes, post regulis tiliagineis non minus quatuor

6 Chir. c. 565.

15 Chir. c. 566.

1 lacum *L* || 2 deprimas *ed. pr. A* | tum s. tangas *ed. pr.*
 cum s. tangis *A* || 3 sum | desc. *L* || 4 inferius *deficit L usque ad*
c. 43, 2 || 5 deponito *A* || 6 tangis et i. occidis *A* | statim *om.*
A || 7 nec *ed. pr. A* || 8 eminebit *A* || 9 suspense *A* | ne *om. A* ||
 10 imprimat *A*

14 *deest titulus in P qui cap. XL et XLI coniungit* || 15 aut l.
 — eiecerit *om. P* | certe *om. A* || 17 depone i. in terram et con-
 stringe *P* deposito iumento atq. c. *A* || 18 formam *Chir.* |
 19 tonsam *A* || 21 ad l. *A* || 24 convertes *ed. pr.* | regula soleagi-
 niis *ed. pr.* regulis stilliaginis *A corr. Chir.*

digitis, ita ut tantum spatii sit inter regulas alligatas et conexas, et lino constringes. Et si aestas fuerit, quater in die suffundis; si hiems, bis. Cum nodum fecerit, regulas solves die quinquagesimo et primo; post unctionibus uteris, donec ad sanitatem perducas. Si tardius confirmabitur, ures reticulatim et solemniter usta curabis.

XLII. De malandria i. de vulneribus cervicis.

Si iumento malandriam de cervice auferre volueris, III 42 Schn.
 10 ita facies. Candentia prius cauteria praeparabis, deinde
 ferramento decarnabis sic, ne nervos tangas, et venulas,
 quascunque videris emittere sanguinem, aduris, ut possit
 cruoris fluxus inhiberi. Cave autem, ne cauteriis plus
 aduras et indignatione nervorum periculum facias. Post 2
 15 axungia veteri cervicem perfricabis et fascia munies.
 Sequenti quoque die cataplasma imponere incipies ablato-
 que fervore lotio calido fovebis, deinde aceto et oleo dilues
 et medicamentis aptis curabis. Si iam videris cicatricem
 pilos renovare, pulverem ex canino capite combusto et
 20 adipem suillum recentem permisces et inducis: ex quo
 medicamento et sanitas consequitur et pilorum redit ornatus.

2 Chir. c. 567. 9 Chir. c. 568. 16 Chir. c. 569.

1 digitis amplis ita A || 2 ex lino constringis A || 3 modum
vulg. corr. Chir. | feceris A || 4 hoc die *vulg.* || 5 unct. veteribus A |
 tarde A || 6 confirmabit *ed. pr.* | vires regulatim et s. *ed. pr.* | uris
 A qui et *om.* || p. 134, 19 — p. 135, 7 sic in P: colatamq. miscebis
 et cum hoc unguento calido cervicem d. infunde et superpone
 stuppam infusam oleo tepido et vino ligando optime, vel etiam
 lanam succidam quae melior est; superpone astellas quatuor
 digitis latas lino obvolutas et liga decenter. Et si aestas fuerit,
 quater in die suffundes.

8 de vulnere cervicis dicto m. P || 9 malandria *ed. pr.* A ||
 11 et sic custodiendo nervos venulas . . . adure P | ut n. t. A ||
 13 cave — facias *om.* P | plus *om.* A || 14 uras et ex i. A ||
 17 que *om.* A | ferunta *ed. pr.* A fervore P fervore et fer-
 vura Chir. || 17 a loceo A | et deinde A || 18 si — 21 ornatus *om.*
 P || 19 comburito A || 21 redibit A

XLIII. De destillatione cervicis.

III 43 Schn. Si cervix destillationem patiat, tumidior videbitur quam oportet; fetorem habebit canceraticum cum humore nigro et liquido. Cuius foramina scrutaberis diligenter, ne ulterius inter nervos aut armos sinum destillatio fecerit. 5 Quod si accidit, pauca hinc difficulter evadunt. Nam his signis discrimen ostenditur: stridet de pectore et per nares 2 humorem liquidum proicit. Hac ratione curabis. Foramina desuper marrubio et sale pariter contuso implebis atque calcabis, subter autem cataplasmate appposito laxabis. Et 10 si loci condicio patietur, diaeresin dabis, ut foras per plagam humor emanet. Tertio quoque die calida urina lavabis, deinde traumatico et pannis lineis limpida et depurata vulnera curare incipies, cuius compositio talis est: ervi pollinis sext., iris Illyricae unc. II, turis masculi 15 unc. II miscebis et facies cephalicum medicamentum, quo uteris ad consummationem medelae.

XLIV. De dissolutione scapularum.

III 44 Schn. Quodsi iumento scapulae fuerint dissolutae, diligenter inspicias, ne quas inter nervos aut commissuras pendigines 20 fecerit; quas si inveneris, ex quacunque parte plagas acci-

2 Chir. c. 570. 8 Chir. c. 571. 19 Chir. c. 572.

1. 2 distillatione *vulg.* || 3 h. causa ceraticum A || 4 scrutare P || 5 aut armos sit distillatio P aut amorsinum distillatio f. A aut armorsimum distillationem f. *ed. pr.* || 6 pauca *rursus incipit* L, v. p. 134, 4 | huic P *om.* L || 7 discr. *om.* L | in p. P | narem L || 8 humorem *om.* A || 9 desupra L || 10 subtus P || 11 pateretur AP patitur L || 12 die calida *om.* A || 13 deinde — 17 medelae *om.* P || 14 depurgata L purata iam *ed. pr.* A | sanare *ed. pr.* || 15 herbi pollinem LA (-ne) || 16 faliscum medicamen quod L || 17 consumptionem *ed. pr.* A

18 c. XLIV *om.* A || 20 inspicias *ed. pr.* | si ne L | aut L Chir. et *vulg.* || 21 faciat *ed. pr.* | quod si *ed. pr.* | ex *om.* *ed. pr.* | accipiunt P a. potuerit L

pere poterit, cataplasmatibus mollire et scalpello vel cautare aperire curabis, ut sanies illa collectionis egeratur. Foraminibus autem traumaticum et linteola sicca calcabis. Si quod inter nervos foramen factum fuerit, cautissime 2
 5 curato, ne ulterius aut ferrum aut cauterium procedat, neque tumorem neque putredinem lavabis, sed magis siccis omnibus curare festina; nam omnis humor destillationi praestat augmentum. Cum incisa vel usta duxerint cicatricem, ad confirmationem in ultimum imponetur causticum.

XLV. De armis laesis.

Si armos laeserit, in medio crure utroque solvuntur III 45 Schn. venae, et pulvere turis cum eo qui profluit sanguis copiose immixto armi liniuntur. Quodsi plus profluat quam necesse est, stercus ipsius iumenti fluentibus imponitur venis 2
 15 et fasciis alligatur. Postero quoque die quasi epaphaeresis 2 sit, et ex eisdem locis sanguis detrahatur atque similis in omnibus cura procedit. Ab hordeo abstinencebitur, faeno sustentabitur exiguo per triduum. deinde porri suci III cyathos et olei heminam miscebis et per cornu faucibus 30 infundes. Post sextum diem lente ingredi cogatur, et cum 3 ambulaverit, mittatur in piscinam vel flumen aut mare,

11 Pel. c. 43.

2 atque collectio defluat *ed. pr.* || 3 in f. *P* | reaugmaticum linteolo s. *P* | dabis *ed. pr.* || 5 cautare prociadat *L* || 6 putorem n. p. *ed. pr.* | lavis *ed. pr.* laves *P* || 7 curabis *L* | nam usque ad finem *om. P* | nam] quum *L* | distillationem praestat ad aug. *L* || 9 pro c. in ultimo c. imponitur *ed. pr.*

11 armus l. *L* armus laesus erit *ed. pr. A* | utraeq. *ed. pr. A* utriusq. *P om. L corr. ex Pel.* | solventur *ed. pr. A* || 12 pulverem *ed. pr.* | et cum *P* | sanguine *ed. pr. P* | copiosissime *ed. pr.* || 13 liniantur *ed. pr. A* || 14 sit *ed. pr. A* | imponetur *L* || 15 alligatur^s *L* alligabitur *A* | aproferisis *L* apoferesis *ed. pr. P* apofresis *A* || 16 atq. — procedit *om. P* | in omni muscura prociadet *L* || 17 ab hordeo abstinencebis eum f. sustentato exiguum *A* || 18 p. succum *L* suci p. *P* suci *om. ed. pr. A* || §§ 3—5 *om. P*

uti natet, cum spartea et pannis vincto pede; postea fir-
 4 mioribus cibis ad saginam pristinam revocandus est. Si
 leviter dolebit, vino et oleo tepefacto perfricetur in sole;
 si validius dolebit, ventum in armum mittito atque per-
 tundito a summa iuba infra digitos octo, ne cartilaginem 5
 tangas. Et cum inflaveris, ferula vel virga molli armum
 caedito, sale et oleo perfricato ipso die, postero tracta
 5 uteris, cuius haec erit compositio: similae sext. II, si de-
 fuerit, pollinis triticei sext. II cum aceto acri et cum
 tribus ovis miscebis; sed ovorum solum album mittes: 10
 adicies etiam pulveris turis unc. s. Quae omnia manu
 subigis et in armos inducis et per dies multos armum
 aqua calida cum flore faeni fovebis diligenter, ut mollescat,
 tractam cotidie imponito, de vino puro armum lavato
 6 additurus unguentum: bacas lauri selib., olei sext., vini 15
 boni sext., nitri unc. III, sed nitrum et bacas lauri in
 7 pulverem rediges et cribrabis. Ex quo in sole, cum calida
 armus fomentatus fuerit, inungatur ex tepido et diutissime
 confricetur. Post synchrisma ad curandos armos inducitur,
 et cum melius habuerit, natatum mittito. Quodsi eiecerit, 20
 iuxta consuetudinem ad rotam armum reponito et supra-
 scriptis medicamentis curato. Si non senserit, ultimum
 8 est ut uratur. Armi doloris haec sunt signa: pedem
 priorem tentum quasi rigidum aforis extrahit; sed con-
 venit inspicere diligenter, utrum ex percussura vel casu 25

2 Pel. c. 44 cf. Chir. c. 580.

1 spartia ÷ et ponis vinctum. pede et post *L* cum et pa-
 rora et p. inuncto p. et post f. *A* || 4 v. in armo emittito et sic p.
L unctum varinum m. sicque *A* || 5 a summa TBA sic *L* ||
 6 aurinum c. *A* || 7 die deficit *L* usque ad c. 63 | stracta vulg.
 9 defuerint *ed. pr.* | polline triticeae *A* || 12 subicis et armo i. *A* ||
 13 foveto *A* || 14 tractam *A* stractam *ed. pr.* || 17 et crib. *om. P* |
 cum aqua c. *P* || 18 ungatur ex t. d. et fricetur. Priusquam
 ungatur, cotidie de vino puro armum lavato; additur unguentum
P qui *om.* post s. — 23 uratur. || 21 ad totum a. *A* || 23 dolor
 h. habet s. *P* || 24 tantum *ed. pr. A* | trahit *P*

coeperit causa; et si ex percussura fuerit, prius locis suis reponenda sunt membra et sic reliqua facienda. Quodsi ex humore vel sanguine armi gravabuntur, sanguinem emittis a pectore vel unctionibus uteris.

5

XLVI. De genu emoto vel basi.

Genu vel basim si emoverit, ad tormentum rotæ vel III 46 Schn. machinae locis suis eiecta restitues, lanam sucidam ex oleo et aceto infusam imponis et alligabis ex more; tertio die solves fomentabisque, post resinam induces et piculam,
10 ad ultimum malagma uteris aut caustico.

XLVII. De fractura articuli cruris vel coxae.

Impulsu axium vel rotarum in circo vel in aliis locis III 47 Schn. varietate casuum animalibus crura franguntur aut coxae vel articuli. In qua necessitate si extra cutem fractura
15 ossis eruperit, hoc est si † exbersen fecerit, difficilem noveris et prope insanabilem curam. Similis desperatio est, si coxam fregerit aut acrocola aut supragambam; insana-
bilis est casus, quia non recipit ligaturam. Si vero frac- 2
tura sit sine vulnere in his locis, quae constringi possunt,
20 hac ratione curabis. Primo fracturam recompones et fasciis mundis scissilibus infusis ex vino et oleo conligabis: insuper lanarum munimenta coniunges et regulas circum-

6 Chir. c. 583. 16 Chir. c. 588 cf. Veg. II 84.

1 coeperit eam *ed. pr. A* | quae si *P* | ex iectura *ed. pr. A* | prius *om. A* | in l. *P* || 4 vel *om. AP*

5 de mutu genu vel basis *P* || 6 semoverit *ed. pr. A* genu si basim exierit ad torcular mitte et sic loco suo restitue et l. . . impone et liga, tertio die dissolves et f. *P* || 9 die *om. A*

12 axilium vel r. vel mali loci v. *A* || 14—18 fractum os eruperit, incurabilis est, similiter si c. fregerit, incurabilis est, quia *P* || 15 exbercen *ed. pr.* exbersen *A* exerxin *Gesn.* || 16 disparatio *A* || 17 atrocolla *A* acrocera *margo atrocolla ed. pr.* || 20 primum f. componis *P* || 21 fascies *ed. pr.* faceis *P* fascies *A* || 22 coniunges *om. A* | regulam *P*

duces. Iumentum autem in canterio vel in scalis vel in suspenso locato, ne fracturam vel leviter commoveat; cui cotidie mane et ad vesperam suffundes, tertio die solves et expleta curatione ligabis. Quinto quoque, septimo aut 3 nono die eadem facies, donec corpus inducat. Post haec 5 adicies muscum de vitice aut salicis radicem et ova cruda V, verum non regulis ut prius sed circumductis ferulis alligabis. Die tertio solves et fomentabis, de resina et axungia perunges: ubi cura profecerit, malagma vel causticum inducis, non ante tamen permittis stare iumentum, 10 quam dies XL praetereant. Hoc autem tempus est, quo divulsa vel fracta solidantur.

XLVIII. De flegmone et marmore sive mallonibus.

III 48 Schn. Plerumque in genibus vel articulis aut flegmon oritur aut marmora aut mallones. Quae vitia ex malo humore 15 generantur et passionem cum deformitate tumoris ostendunt: sed ista distantia est, quod flegmon tuber est molle, marmor duritiam ostendit ex nomine, mallo inflatum tuber est sine dolore. Quibus recentibus potest facilius 2 subveniri. Primo lanam succidam ex oleo et aceto induces, contra aquam frigidam et currentem animal constitues; post sine ferro hac ratione curabis. Sinapis et 20

5 cf. Chir. c. 587. 22 Pel. c. 200 cf. Chir. c. 608.

1 in conatrio A cauterio *ed. pr.* || 2 aut in s. loco sit P vel in s. loco *ed. pr.* A velut suspensum *Gesn.* | ne fr. moveatur P ut fractura velut leviter commoveat *margo* ne fr. flebiliter *ed. pr.* ut (aut G) fracturam velut leviter moveat A || 3 et vespere suffundis A || 5 postea P || 6 urticae P vertice A | et AP | filicis radicis A | V *om.* AP || 9 nisi A | caustica A || 9—12 *sic in P:* profecerit, hoc facias per dies XL et sic solidatur || 11 praeterea autem hoc enim A

13 et *om.* *ed. pr.* De tumore et superioris et acrium, de flegmone et marmoreo P || 15 marmoreum P marmor A || 17 illa P | tumor est mollis, marmor ostendit, mallon inflativum tuber P || 18 inflatus *ed. pr.* A || 20 subvenire A | §§ 2—3 *om.* P | in o. A

salis Alexandrini scrup. IIII, aceti cyath. II, axungiae veteris selib. simul conteres et induces, post diem tertium solvis. Si aperturam fecerit, spongiam cum aceto et lasere 3 imponis, vulnera styptico curabis. Praeterea locum, quem 5 curare volueris, inducto psilothro decalvas, radicem filicis et ervum et ficus Afras contundes in pila et induces in panno, per triduum ligatum patieris manere. Alii radicem 4 filicis et ervum cum axungia veteri et aceto acerrimo putant oportere misceri. Item cineris quoque de foco 10 unc. III, calcis vivae unc. VI vino subigito ad crassitudinem oxymellis, et antequam obdurescant, tubercula obline. Quodsi assidue in recenti feceris, passionis molestia sicca- 5 bitur; si vetustiora sint, punctis subtiliter inurantur, ne nervi igne vitientur. Talis quoque compositio spargere 15 flegmonem asseritur: rhododaphnes unc. III, bituminis, nitri ana unc. III, axungiae veteris colatae unc. III. Plerique 6 dixerunt cauterio cuprino candenti duobus punctis debere praerumpi et flegmon effundi, licinio quoque intorto cum axungia et aceto et oleo loca, de quibus mucus eiectus 20 fuerit, satiari: per foramina etiam ustionis lemniscum trahi debere, ut quidquid humoris est egeratur. Post haec 7 cataplasma ex faeno Graeco et vino confectum inducis. Cum usta ceciderint et tumor resederit, lemniscum eximis;

5 Pel. c. 201. 7 Pel. c. 202. 194 cf. Veg. III 28, 17.

9 Pel. c. 196. 14 Pel. c. 197. 16 Chir. c. 107. 23 Chir. c. 108.

3 solo *A* solvas *G* || 4 statico *A* || 5 pilothro *ed. pr.* || 6 herbam et ficos afros contondes impila *A* | f. aphros *ed. pr.* || 7 tolle r. f. et herbam *AP* || 8 fici *Pel. 202* || 9 item — 14 vitientur *om. P* | item *om. A* || 10 subigito *A* | crassitudinem *A* || 12 passionis sine m. siccabuntur *A* passionis s. m. siccabitur *G* || 14 nervi *margo* vel ne vi *A* ne vi et i. *ed. pr.* || 15 rhododaphnes *ed. pr. rododamum A* || 16 plurimiq. *A* || 17 flegmon caut. *P* || 19 et oleo *om. P* | mucus *P* muscus *ed. pr. mucro A* || 20 satiari *ed. pr.* | lemniscum tr. d. *om. P* leniscum tritici aut qu. *A* || 22 et f. *ed. pr.* | et lino et vino *P* | confectum *om. A* | induci *A* || 23 cum ustum ceciderit, leniscum *A* | inducis combustio donec ceciderit et t. r. linies cum removes traumatico caustico ipsum inducendo *P*

8 traumatico curabis, ad ultimum causticum inducis. Alii
 sagitta pertuso corio flegmon effundunt et lanam madidam
 cum aceto et lasere plagis inserunt; sic spongiam cum
 posca acri et lasere supra vulnus imponunt: tertia die
 solvunt, lanam eximunt, et tetrpharmaco curant quinque
 9 diebus vel septem. Si vero marmor habuerit, ex quo
 validius claudicet et vix flectat articulos, inurendus est
 leviter. Cui post. fervuram malagma, quae cupressina
 appellatur, oportet imponi. Ex qua curatione sanitas
 10 redditur et deformitas permanet. Si autem mallon in 10
 genibus vel articulis excreverit, continuo curam adhiberi
 oportet, ne neglecta passione deformitatem tumor augeat
 11 vel obduratione diuturna convertatur in marmor. Aperies
 in pedibus sive genibus dextra ac sinistra vel ferro vel
 cauterio cuprino, sicut superius declaratum est. Lemniscum 15
 traicies cum aceto et sale et oleo, et supra cataplasma
 imponis, donec fervor desinat et saniem faciat. Post pur-
 gatis vitiis lemniscos eximis et traumaticum imponis et
 ternis diebus interpositis solves et medicamentum reno-
 vabis, donec sanetur.

20

XLIX. De aquatilibus.

III 49 Schn. Si aquatilia in articulis vel in gambis fuerint, frigido
 ferro omnino non sunt tangenda, ne abundantia humoris
 iumento discrimen importet. Sed utendum est scarifica-

1 Chir. c. 105 cf. Pel. c. 193. 6 Chir. c. 110. 10 Chir.
 c. 111. 15 Chir. c. 112. 22 Chir. c. 50 cf. Pel. c. 198.

§§ 8—11 om. P || 3. 4 et lasere imponunt supra vulnus A ||
 5 tetramatico A || 6 habuerunt A || 8 linitur A | feruntam vulg.
 corr. Chir. || 10 et] at Gesn. tamen Chir. || 15 leniscum A || 16 ut
 supra ed. pr. A || 19 trinis A

21 et ozaenis add. ed. pr. de aquatiō P | 22 aut AP ||
 23 omnino om. P ne sunt omnino A qui tang. om. | tangendi,
 non P || 24 iumento om. P | importes P | scauificatione P

tione subtili et detractio sanguinis; post quae lanis calidissimis tam cum aceto quam cum optimo sale tunso et oleo vel axungia per dies V conliganda sunt loca. Si tardius haec cura profecerit, utendum est ferventissimo caustico, ut faciat ustiones. Alia quoque ratione sanantur, 2 si feclam, qua tinctorum utuntur, et salem pro dimidia parte commisceas lanamque sucidam ex aceto alliges, post diem tertium soluturus. Si aperturam fecerit, farinam hordeaceam ex melle coctam cum lini semine et faeno Graeco 10 inducis, ad ultimum malagma crudum impones. Praeterea 3 atramentum sutorium, gallulas minutas et alumen aequis ponderibus tunsum cum axungia miscebis, addito pulvere mali granati, nitro et aceto; quae in commune decocta vitium, si adiungantur, emendant. Ficus siccae cum sinapi 15 contusae mixto aceto imponuntur. Post diem tertium soluto medicamento, si tardius profecerit, eadem cura renovatur. Cum melius habere coeperit, alutam impone articulis. Alii opopanaxem cum farina hordeacea coctum in 4 modum cataplasmatismis imponunt. Nonnulli fabam fractam 20 in aqua decoquunt et mixto melle deterunt et in panno inducentes curant. Ad ultimum malagma cupressinum imponunt. Plures calcem vivam et cineres ex melle et vino commiscent et ozaenis frequenter imponunt; ad ultimum caustico utuntur. Quae genera curarum et poste- 5 rioribus pedibus adhibenda veterum censet auctoritas. Usus invenit addito sale et aceto ciliciis ozaenas defricare, donec

5 Chir. c. 48, 607. 10 Pel. c. 228. 14 Pel. c. 229.
18 Pel. c. 230. 19 Pel. c. 232. 25 Pel. c. 259.

1 quae om. P | lavis validissimis ed. pr. lanis clarissimis A
corr. P Chir. || 2 cal. aceto optimo s. P || 3 ax. infusis P || 5 faciant
A || §§ 2—5 om. P || 6 sletam vulg. corr. Chir. | trictores ed. pr. ||
14 vitium supponat emendat A | adiungatur emendat vulg. ||
15 contonsae m. cum a. A || 17 alliccem ed. pr. alleccem A
alutam Pel. || 18 opopanaxem . . coctam A || 23 ozinis A ||
25 cesset A || 26 cibis ozimis A

cruor aut tumor emanet. Quae observatio etiamsi non persanaverit, sequentes tamen adiuvat curas.

L. De pedibus reumaticis et ventosis.

III 50 Schn. Interdum reumatici iumentorum, interdum ventosi sunt pedes. Quae vitia nunquam tangenda sunt ferro, sed exsiccanda per malagma vel causticum et aliquando urenda leviter super venas, ut cauteriis meatus, qui humorem suscipiunt, angustentur et constringantur, ut pro tempore afferant medicinam: quia in totum, etiamsi intercisae et adversae sunt venae, non poterit talis causa sanari. 10

LI. De impetiginibus.

III 51 Schn. Impetigines quoque in articulis vel genibus inter nervos commissuralibus locis aliquando nascuntur et fit vulnus simile ragadio et non facile sanatur, nisi stalticis vel stypticis rebus, non sine alligatura, vel interdum adustione 15 curetur. Malagmas quoque convenientes oportet imponi.

LII. De uliginibus.

III 52 Schn. Uligines etiam in pedibus, cruribus unguibusque vel sub armis aliquando generantur, quas quidam dulcedines

4 Chir. c. 51.

12 Chir. c. 52.

18 Chir. c. 53.

1 humor *Ihmus* | enim si *A* || 2 sequens *A*

3 et v. *P* sive v. *vulg.* || 5 quoque vitia *P* || 6 malagmas *ed. pr.* || 7 leviter *om. P* | super venas *P Chir.* supernas *A* per venas *ed. pr.* | cauterii *ed. pr. A* || 8 ut constr. *A* | ut meatus *P* || 9 quia si in t. et intensae et adversae s. v. *P* adversae etiam *A* transversae *Chir.* adustae *ed. pr.*

12 in genibus vel in a. *P* || 13 nascitur ut *A* || 14 ragadie *P* | sanantur *P* | stacticis *A* || 15 ligatura ut int. ustione curentur *P* || 16 malagma q. convenienter *P* | convenientes *om. A*
17 de uligine i. dulcedine *ed. pr. A* || 18 que *om. P*

vocant; habent similitudinem scabiei. Quae cum se diffuderint, pedes exulcerant ad similitudinem leprae, et urgente prurigine animalia sibi partes illas corrodunt vel alternis pedibus confricando vulnerant. Quod vitium acritudo 2 humorum consuevit generare, et ideo curatur detractio sanguinis, unctionibus et purgationibus ventris. Si radix cucumeris silvatici cum nitri pulvere misceatur, infusa per fauces humores pessimos purgat.

LIII. De podagra iumentorum.

Podagra vero nonnunquam solet occupare iumenta, III 53 Schn. cum hominum vitium transit in pecudes. Cuius passionis haec sunt signa: nec stare potest nec ambulare; sed si cogatur, claudicat et saepe se proicit, sicut indigesta ex hordeo animalia faciunt, quae propter dolorem non co-
15 quunt cibum. Et ideo fit horridum et corpus eius calebit, 2 venae etiam extabunt, natura submissa erit, in pedibus stercus haerebit propter nimium eorum calorem, sicut sub-
tritis solet evenire. Cui proderit, si non sinatur accumbere, 3 sed minutim deambulet loco sicco, donec sudet. Multorum
20 manibus confricandum est, ut vehementius sudet, sanguinem ei detrahes a capite de superioribus venis, sed non multum. Sequenti die de posterioribus locis detrahes supra talos, tertio de gambis vel desub ipsis dolorum locis. Memi-
4 neris semper parum oportere detrahere. Aquam calidam
25 dabis in potu, in qua adicies pulverem nitri et triticeam

4 Chir. c. 54.

11 Chir. c. 385.

18 Chir. c. 386.

1 diffecerint *margo* al. diffuderint *A* || 3 ipsas *P* || 4 parti-
bus c. voluerit *margo* vulnerant *A* | a crudo vel putrido humore
cons. generari *ed. pr.* *A* || 5 idem *ed. pr.* | detracto sanguine *A* ||
6 et *om.* *A* | purgatione *P* || 8 et humores *A*

10 vero *om.* *P* || 11 omnium *A* | huius *P* || 12 sed conatur
et claudicat *A* || 17 habebit *A* || 18 assolet *P* || 19 deambulet
loco s. *A* d. per loca sicca *P* deambulare et loco s. *ed. pr.* ||
21 a sup. *ed. pr.* *A* || 23 t. die de *P* | gammis *A* || 24 semper *om.* *P*

farinam. Pollinem quoque turis acetabulum plenum in vino maceratum infundis ei triduo per nares singulas 5 cotylas. Betas etiam excoques et aquam earum ad tres cyathos suffundes, et exercebis eum singulis diebus. Ventrem quoque eidem expurgabis, ut auferatur humor pessimus, qui descendit in venas. Hoc genus purgationis adhibebis: thymi acetabulum plenum in vino veteri dulci macerabis et singulas cotylas per nares eidem infundis, faenum viride adponis; quodsi defuerit, siccum nitro aspersum dabis. Si nihil profecerit, castretur et vitio carebit: 10 nam podagra raro vexat eunuchos.

LIV. De orthocolis sive stilosis.

III 54 Schn. Orthocola etiam iumenta vel stilosa dicuntur, quae contractionem nervorum patiuntur in pedibus et de capitibus ungularum calcant et sunt rigidis articulis et planas 15 2 ungulas in terram ponere non possunt. Quod vitium nascitur ex enormitate onerum et labore confragosarum viarum. Sed hac ratione curantur: sanguinem ei desub cirro vel de coronis detrahes, ungulas bene compones, pollinem ex hordeo et resinam cum axungia decoques et 20 ter in die perunges. Tepida quoque, in qua verbenae decoctae fuerint, confovebis et tota eius crura acopo perfricabis. Post dies V cataplasmas eum ex polline hordei et lini semine et faeni Graeci aequis partibus ex vino

1 Chir. c. 387.
18 Chir. c. 390.

4 Chir. c. 388.

18 Chir. c. 389.

1 pollinem — 11 eunuchos *om.* P | pullinem A | in *om.* A ||
2 ei] et *vulg.* || 3 bletas A || 6 venis A

12 articulis AP still. *vulg.* || 13 artocolla A articula P ||
14 de *om.* P Chir. || 15 rigidi articuli *ed. pr.* A | planas P plenas *ed. pr.* A Chir. cf. p. 147, 23 || 17 de en. A | ponderum P || 18 eis d. cerro P | sanguis . . trahatur A || 21 et tantum die p. P | in aqua . . cum fuerint A verbenae d. fuerit *ed. pr.* || 22 fovebis P | omnia A | a capo A *om.* G a capite margo || §§ 3—5 *om.* P ||
24 ponderibus A

decoctis: cataplasma imponis in omnibus cruribus ante
 acopo perunctis ab articulis usque ad genua. Quae loca
 lanis sucidis munies et fasciabis, et ter in die paulatim
 incedere facies. Si hoc non profecerit, malagmam hanc 4
 5 articulis eius imponis: hammoniacy galbani opopanax
 medullae cervinae resinae terebenthinae unc. II, apochymatis
 lib., resinae frixae lib. s., oleum vetus quod sufficiat: lento
 igne decoques et colabis, impones in aluta per dies pluri-
 mos omnibus pedibus, donec sani sunt. Sed necessaria
 10 festinatio est, quia sic solent remanere, si tardius cura
 praestetur. Alii vero urendos censent palmatim in arti- 5
 culis, sed raro etiam prodest ista medicina.

LV. De pedibus et ungulis.

Animalium ungulae asperitate ac longitudine itinerum III 55 Schn.
 15 deteruntur et impediunt incesum. Ex tortura quoque, si
 in aspero vel lapidoso itinere iumenta coguntur ad cur-
 sum, indignationes oriuntur. Postremo etiamsi nulla causa
 praecesserit, otiosa in stabulis ex collectione humorum in-
 cipiunt claudicare. Oportet autem solum ungulae celeriter 2
 20 aperiri, ut per inferiores partes apostemata digerantur, ne
 eruptionem super coronulas faciant et difficile ac tardius
 cura procedat. Cuius haec sunt signa: pedem priorem 3
 planum non ponet; quodsi suspendere videris gressum,
 ut diligentius intelligas causam, ungulam subradis et locum,
 25 quem videris nigriorem, digito pulsabis; si cesserit in

3 Chir. c. 391. 14 cf. Chir. c. 698—701.

1 decocta cataplasmas in o. A || 2 auriculis *vulg. corr. Morgagnius, probat Chir.* || 6 m. cerv. lib. II *ed. pr.* || 7 sufficit A ||
 8 alutam *ed. pr.* ablutam A || 11 profertur A praestitur *ed. pr.* ||
 paulatim *vulg. corr. Chir.*

15 deteriorantur P | et om. A | contusione P || 16 itinere |
 loco M || 17 postremo — 18 stabulis om. P p. autem A || § 2
 om. P || 20 apostema digeratur *ed. pr.* || 21 difficilis ac tardior
 A || 23 non *add. Schn.* | si om. AP | videbis gr. et ut P || 24 un-
 gulas subrade P

4 dolore et maturum fuerit, aperies et saniem emittis. Pendi-
 ginem circumcides ad vivum; ex oleo roseo et aceto et
 sale cum stercore ipsius linteola imponis, animal calceabis,
 tertio die solvis. Si caro excrescit, gramen decoques cum
 5 oleo et impones. Si videris carnem ipsam nigrescere, in-
 spicies, ne aliquam fracturam habeat neque clavum aut
 lapidem acutum aut spinam; propter quod fomentis et
 resina utaris, ut possit educi. Cum purum videris vulnus,
 6 traumaticum impone. Post quod adicies fuliginem siccam.
 Cum autem compleveris curam, resinam remissam et sulfur 10
 imponito. Quodsi adhuc in alto apostema fuerit, hordeum
 vel fabam in aqua decoques et exinde fomentabis, ut
 7 exinde ad maturitatem possit adduci. Subtritos pedes
 fomentabis aqua calida axungiaque veteri perunges; deinde
 testa candenti decoquis, alio post et sulfure pariter con- 15
 8 trito lamina candente leviter ures per triduum. Si vero
 contuderit, sanguinem de corona emittes et calida fomen-
 tabis, axungia veteri perunges, ovinum quoque stercus cum
 aceto permiscebis et imponis, quamvis alii caprinum effi-
 cacious credant.

20

LVI. Si pulmunculum ad aperturam fecerit.

III 56 Schn. Si iumentum ad aperturam pulmunculum fecerit, scias
 totum solum, hoc est assem, hac ratione tollendum: ungu-
 lam subradis, deinde inter commissuram calcis et assis in
 circuitu incidis, sublevabis a parte priora et solum calcis 25

13 Pel. c. 254.

1 manare permette *P* | pendaginem *A* || 2 et ex oleo aceto
 et s. *P* | roseo *om.* *A* || 3 lentiola *A* | calcabis *A* || 5 inspicias
om. *P* || 6 aut cl. *P* || 7 vel sp. *P* | frumenta et r. uteris *P* ||
 10 remissum et s. imponis *P* || 11 impone *A* | quodsi — 14 perunges
om. *P* || 14 axungiaq. perungi *A* || 15 recoque *P* decoqui *A* |
 alio *Schn. Pel.* oleo *vulg.* || 16 lana *ed. pr.* *A* | inures *A Pel.* ||
 17 contonderit *A* || 18 ovillum *P* || 19 miscebis *P qui cet. om.*

21 ex ap. *P* si pulmunculus exhaustum fecerit *A* || 22 in
 aperturam *A p.* in apertum f. *P* || 23 solum *om.* *A* | asse *P* a se *A*

retroversus expelles. Ubicunque pulmunculus fuerit, radis
ad vivum et adicies linamentum ex oleo et aceto et sale
et stercore ipsius, impones et calceas, tertia die solvis et
tollis. Post hoc fomentabis: farinam hordeaceam, resinam 2
5 et acetum decoques, per triduum impones. Hoc enim medi-
camento etiam fracturam curabis, si frequenter apponas.
Post etiam traumaticum cum linamento impone, et cum
corpus fecerit, corium mali granati et bitumen Iudaicum
ex aceto decoques et impones triduo, et cum solveris,
10 iterum impone, donec obdurescat in cornu.

LVII. Si exungulaverit iumentum.

Si exungulaverit iumentum, cura difficilis, sed pro- III 57 Schn.
futura, si non egebit industria. Papyrus candelarum pur-
gatam subtiliter carpis, intingis in ovi crudi albumento,
15 circa nudatum pedem in circuitu pones, panno et fasciolo
superligabis, post diem tertium solvis, fomentabis farina
frumentacea, resina, aceto et melle pariter decoctis; inter-
dum lomentum pro farina mittis. Si vulnus non erit 2
purum, vino tepido lavabis, linamenta cum melle impone:
20 cum purgaveris, traumatico uteris. Cum autem duxerit
cicatricem, corium fabae cum pelle cervina combures, ex
melle temperabis, addito pulvere bituminis Iudaici et mali
granati cum aceto. Alternis diebus medicamentum reno-
vabis, donec cornu ungulam faciat. Ad ultimum sparteam 3

2 et om. P | liniamentum P lanam. vulg. || 3 imponas ed. pr.
del. Gesn. | solvis et om. AP || 4 frumentabis P || 6 si om.
AP || 7 cum om. P || 8 coreum male grati A || 9 triduum A |
solvit AP

11 et si suffusionem pedum patiatur add. ed. pr. || 12 si e.
i. om. AP || 13 candelae bene subt. c. P candelae purgatum A ||
14 albugine P || 15 circuitum ed. pr. | impones P || 17 frumen-
ticia P -tacia A || 18 iumentum A ed. pr. stercus iumentinum
P || 19 liniamenta vulg. | pone AP || 20 purgaverit vulg. | cum
duxeris c. P || 21 cor. fave cum melle cum vino AP (fove) ||
23 medicamenta P -to A || 24 corium ung. P

veterem contundes, ex aceto in olla nova decoques, ex quo ungulam obdurescentem obvolves et ad plenam revocas sanitatem. Si suffusiones pedēs patiantur, ficus siccas cum sale pro aequa parte contunde et ungulis impone.

5

LVIII. De pedibus attritis sive mollibus.

- III 58 Schn. Animalibus exiguae ungulae crescunt vel attritae reparantur, si alii capita VII, rutae manipulos III, aluminis tumsi et cribrati unc. VII, axungiae veteris pond. II, stercore asinini plenam manum commisceas ac decoquas et 10 utaris. Prudentius consilium est pedum tueri sanitatem quam passionem curare. Corroborantur autem ungulae, si iumenta mundissime et sine stercore vel humore stabu-
2 lentur et stabula roboreis pontilibus consternantur. Articuli quoque vel suffragines post iter calida foveantur et 15 vino. Naturaliter autem molles ungulae solidantur, si hederæ seminis duas partes et aluminis rotundi unam partem pariter contundas et calceatis pedibus per multos dies inducas. Item subtrititis pedibus prodest: picis liquidæ selib., aceti hem., salis lib., foliorum hederæ quantum sufficit 20 pariter contundis, et laboranti cotidie pedes perunges.
3 Mollissimæ ungulae hoc uno medicamine, quo potentius nihil est, assolent indurari: lacertum vivum viridem in ollam novam mittis, adicies olei veteris lib. I, aluminis

3 Pel. c. 227. 7 Pel. c. 231 cf. Veg. I 56, 28. 12 Pel. c. 226 cf. Veg. I 56, 27. 16 Pel. c. 253. 19 Pel. c. 264. 22 cf. Hipp. p. 296. 242.

2 ex quo obdurescente u. involves P ex quo u. obdurescente obvolvas A || 3 suffusionem P

7 a. exungulae cr. A || 8 si om. AP | man. III AP, Pel. numeri differunt | 10 commiscua sint ac d. et uteris P || 11 prudentis P || 12 sanare A || 13 et om. ed. pr. || 14 stabula ins. Schn. | pontibus ed. pr. || 15 calido f. vino ed. pr. A || 16 naturales AP || 19 picem l. semis lib. A || 20 aceti — lib. om. AP pro quibus aluminis selib. Pel. | foliorum h. P h. foliis ed. pr. A

scissi Iudaici selib., cerae lib. I, absinthii tunki selib. et decoques cum lacerto. Cum fuerit resolutum, calentia un- 4
 versa colabis abiectisque ossibus et purgamentis liquatum
 medicamen in ollam remittes; et cum unguis indurare
 5 volueris, ungulam subradis et factum unguentum in cannam
 viridem mittes, adhibitis carbonibus prope fervens per
 cannam instillas unguis: provisurus ne coronam tangas
 aut ranulas, sed his exceptis in solo et in circuitu soli-
 daturus ungulam confricabis. Memineris autem ungulas 5
 10 excrecendo renovari, et ideo interpositis diebus vel sin-
 gulis mensibus talis cura non deerit, per quam naturae
 emendatur infirmitas.

LIX. De dorso confirmando.

Animalium dorsa ut laboris plurimum sentiunt, ita III 59 Schn.
 15 diligentius sunt curanda. Exceptis enim his, qui deputati
 sunt circo, reliquum equorum mulorum asinorumque genus
 sub sellis aut sagmis solo tergo praestat officium. Unde
 laudabilior industria est, quae incolumitatem tuetur quam
 quae cupit laesa curare. Nam diligenter defendit a vitio, 2
 20 si centones vel saga primum sufficientia deinde mollia
 imponantur et lota atque ad tempus diligenter excussa,
 ne aliquid sordium aut asperitatis inhaereat, quod sub
 pondere inulceret pellem. Tunc sagmarum vel sellarum
 mensura conveniens et apta qualitas debet adhiberi. Si 3
 25 enim ista minora fuerint vel maiora, angustiora vel ultra
 modum lata vel quae non congruunt, graviter nocent.

1 scissi *om. ed. pr.* || 5 et factum *om. P* factum *om. A* ||
 6 vir. ponis *P* || 8 ramulas *P* | sed his — 9 ungulas *om. P* |
 si *ed. pr.* sed *A* || 11 desit *P*

15 diligentis scrutanda *P* diligenter cur. *A* || 16 circa *P* |
 mul. equ. as. *ed. pr. A* || 17 signis *A* || 18 vel laud. *P* || 19 coepit
A | curari *ed. pr.* || 20 et si *P* | sagapinum suff. *AP* | sufficient *A* ||
 21 lata ut quae *P* | utque *A* | excussi *P* || 22 sordidum *vulg.*
corr. Gesn. | asperitas *AP* | quae *A* || 23 exulceret *MV* | et
 sel. *AP* || 26 vel *om. AP*

Hinc enim collisiones, suppurationes apostemataque nascuntur, cum nimis locus inaequali premitur pondere vel discindente tractura mercurius aut spina deteritur. Ipsorum quoque ponderum, etiamsi in stratis nulla sit culpa, enormitas nocet, et ideo temperanda est mensura, ne ferat vulnus.

LX. De dorso curando iam laeso.

III 60 Schn. Quodsi dorsum sedentis iniuria tumere iam coeperit, in recenti statim mallonem ceparum, i. calamos siccos unde fascies dependent, in aquam ferventissimam mittis 10 et aliquamdiu maceratum calidum super tumorem impones, fascia constringes vel cordiscum superimpones, una quoque nocte manere patieris: absque suppuratione palpa- 2 bitur tumor. Quodsi clavum fecerit, farinam hordeaceam cum foliis caulium contundis pariter et tepidam impones. 15 Cinerem quoque cum oleo miscebis et inducis, quamdiu clavus cadat: cum ceciderit, lipara utere cum minutissimis pannis vel melle cum linteolis. Cum ulcus purgaveris, lycio percurabis.

LXI. Si pulmunculus nascitur in dorso animalis. 20

III 61 Schn. Si pulmunculus natus fuerit in dorso, difficile est eum medicamentorum appositione siccari. Sed si parvulus fuerit,

8 Pel. c. 168 cf. Veg. I 63. 14 Pel. c. 169. 16 Pel. c. 181. 21 Pel. c. 182. 171.

1 enim om. P | suspirationes A suppatationes apostataq. P || 2 locis inaequalibus ed. pr. locus inaequalis AP | pondere om. AP || 3 discindentes tractura in curvis P discendentes tractaturam m. A discentes tracturam m. ed. pr. indecente stratura Conr. Gesn. || 4 pondere ed. pr. | in stantis A || 5 inferat ed. pr.

9 in cedenti A | calurnos AP || 10 rependent AP | mittis om. A || 11 apponis AP || 12 unaquaque AP || 13 patiens A | et absq. P || 15 ponis AP || 16 diu om. A || 17 lippa AP || 18 mel ed. pr. melle cum om. A | curaveris AP purgaverit ed. pr.

21 in d. om. AP | eum] cum AP || 22 curare vel siccari P | fuerit om. AP

cautere et praecipue cuprino aperiendus est, ut sanies quam collegerat, egeratur: tunc curandus est, sicut moris est usta curari. Sed commodius est pulmunculum decussatim ferro secare et eximere, ita ut pellem admodum
 5 recidas, ne, cum cicatricem duxerit, inveniatur epidermis. Oleum, acetum et salem continuo addis in plagam, et ne 2 nimius sanguis erumpat, stercus ipsius vulnere superponis et colligabis; die postero folia caulium tunsam cum oleo et aceto imponuntur per dies V. Cum iam ducere cicatricem
 10 coeperit, lycio curabitur.

LXII. Si vulnus fecerit.

Si vero fecerit vulnus, indulgebis otium, ut diligentius III 62 Schn. curetur et recepta sanitas confirmetur indutiis, nec imponendus est labor, qui rescindat adhuc teneras cicatrices.
 15 Sanatur autem ulcus, si gallas Syriacas combustas cum melle superimponas. Pulveres quoque corticum pini et florem calcis vivae aequo pondere miscebis et vulneribus inspergis. Pilulas quoque cupressi tunsas et cribratas et 2 cortices quercus tritos et in pulverem redactos mittis.
 20 Praeterea ossa sepiarum et testas etiam ostrearum in pulverem rediges et aerei quoque vasis fuliginem pariter miscebis, quae bene tunsam si frequenter asperseris, siccatum vulnus ducet celerius cicatricem.

12 Pel. c. 164. 16 Pel. c. 165. 19 Pel. c. 174. 21 Pel. c. 170.

2 quae collecturam fecerit AP || 3 decussatum AP || 4 ita om. AP || 5 praecidas ed. pr. | epidarmus A ed. pr. || 7 minus A | superimponis P || 8 die postremo AP postero Pel. tertio ed. pr. || 10 lotio A

13 et cur. P || 14 rescindit et adh. P || 15 sanatur omne u. P || 16 superponas ex -es A | pulverem P || 17 flos vulg. | insparges P || 19 corticem q. tritum et . . redactum P || 20 et om. P | bestiarum A || 21 et aerei] ex aeris AP | vase A | 22 asperserit A

LXIII. Ut pili renascantur.

III 63 Schn. Quodsi pili tardius crescunt, vivam testudinem supra sarmenta combures et cineres eius in novum caccabum mittes, additis unciis III aluminis crudi, medullae etiam cervinae quod sufficit, ex vino infuso decoques et diebus plurimis imponis. Revocare pilos creditur pulvis de faba combusta vel de lupinis crudis vel de foliis ficuum combustis, si vino commixtus superponatur assidue. Quodsi nulla praecedente causa decidunt pili, spicam nardi et uvam passam pariter tundes et ex aceto decoques calidumque medicamen glabro corpori impones.

LXIV. Ut pili ex albis nigrescant.

III 64 Schn. Si album pilum nigrescere cupias, atramenti sutorii scrup. III, rhododaphnes sucum scrup. IV, sevi caprini quod sufficit, pariter temperabis et uteris. 15

2 Pel. c. 166. 6 Pel. c. 167. 8 Pel. c. 176. 13 Pel. c. 176.

2 vivas testudines *AP* | super s. *P* t. seminas c. *A* || 3 eius om. *AP* | in novo c. *AP* | caccabum *pergit L*, v. p. 138, 7 || 4 adicis *P* | m. etiam c. *L* m. c. etiam *P* om. ed. pr. *A* || 5 ex v. *L* et v. vulg. || 6 renovare creditur *A* | fabis c. ed. pr. *A* || 7 fici ed. pr. || 8 si vino] sevo ed. pr. | commixto *AP* | superponitur ed. pr. *AP* | vel si *AP* || 9 causa] cum *A* | spica nardi uvas p. ed. pr. *AP* || 10 et om. *L* || 11 medicamentum ed. pr. *A* | clavorum c. *L*

12 ut albi pili n. *P* de denigrandis pilis albis *A* || 13 a. utopis *L* sutoricii ed. pr. a. veteris *AP* || 14 scrup. III *L* Pel. scrup. VII ed. pr. VI *A* drach. *P* | odolaphinis ed. pr. *A* | succi drach. III *P* | sibi caprini *L* || 15 reparabis et uteris *A* (utaris *G*) || *Inter c. LXIV et LXV inseritur lib. IV in F Ven. cf. p. XX*

LXV. Ut albescant de nigris.

Si e diverso album pilum facere volueris, cucumeris ^{III 65} *Sehn.* silvestris radicem lib. I, nitri scrup. XII in pulverem coges, heminam mellis adicies, quibus mixtis uteris.

LXVI. Si vermes fecerit animal.

Si vulnus in dorso vel in quacunque parte corporis ^{III 2^b Gesn. V 1 Schn.} habere coeperit vermes et timetur, ne putredo ulceris migret in cancrum, nepetam et cedriam sive cyminum vel cicutam conteres ex aceto et impones. Calcem quoque
10 vivam ex aceto acerrimo temperatam necare vermes experimenta docuerunt. Si mercurius in dorso putredinem 2 fecerit, utilissimum est cauteriare subtiliter, post ebiscum cum melle et vino conterere et imponere. Pannos quoque minutos cum oleo et aceto vulnera purgare manifestum
15 est. Quo facto si necessitas suaserit, ustio rursus adhibetur. Ad ultimum cornu caprinum combustum et contritum ulceribus semper inspergitur et ad redintegrationem sufficit sanitatis.

2 Pel. c. 178. 6 Pel. c. 179. 11 Pel. c. 180.

1 ut pili nigri albescant *ed. pr. PA* (*om. nigri*) || 2 ex d. *AP* | album pilum *L Pel.* albos p. *vulg.* || 3 radicem *L* radicem *vulg.* | pulveres cogis *ed. pr. AP* | 4 permixtis *ed. pr.* — *Finis libri II in AG ed. pr. Gesn., sequitur lib. IV, deinde c. LXVI ss. cf. p. XVI*

6 vel in *LP* aut *ed. pr. A* || 7 vulneris *ed. pr.* || 8 migret *L* transeat *vulg.* | ad c. *P* | nepitae *P* nepitam *ed. pr. A* | cediam *L* cedrias *AP* cedrinam *ed. pr.* || 9 cicutas *AP* | calces q. vivas . . temperatas *AP* || 10 necari *LP* | experimentum docuit *A* ||

11 mercurium^s in dorsum^o *L* vermiculus dorso *PA* (-os). vermiculus *margo* al. mercurius *ed. pr.* || 12 validissimum *AP* utilissimum *margo* al. utillimum *L* | cauteriare *L* -zare *vulg.* | postea viscum *ed. pr. PA* (viscus) || 13 contere et impone *AP* || 15 si n. fuerit *ed. pr. AP* | cursus adhibeatur *P* || 16 et *om. L* contr. valet, ulc. *ed. pr. P* (v. et u.) || 17 semper i. *LP* superinspergitur *ed. pr. A* | ut recuperetur et sanitas ei detur *ed. pr. A* ut rec. s. eisdem *P*

LXVII. De cura lumborum.

III 3 b Gesn.
V 2 Schn.

Lumborum quoque cura vicina est. Nam animalia aut
[cum] nimio pondere aut cum transcendere fossas conantur,
si posteriores resederint pedes, aut nimio frigore dolorem
renum contrahunt. Ideoque aqua calida cum flore faeni 5
diutissime confovendi sunt lumbi. Uctionibus etiam cali-
dissimis perfricandi et ad ultimum afronitro diluti inducto
2 caustico roborandi. Quodsi dolor vehementior fuerit, de
inguinibus solvendae sunt venae, tunc sale oleo et axungia
sanguini, qui profluit, mixta renibus illinuntur et si ne- 10
3 cessitas fuerit, cataplasmis utendum est. Potio quoque
renibus subvenit, si pilulas cupressi viridis XI super car-
bones exuras, nitri quoque unc. III asses et utraque in
pulverem redigas cum mellis unc. III et vini veteris
sext. IV et olei boni unc. III, quod per quatrimum pro 15
4 aequa parte faucibus digeras. Vitio lumborum medetur
hemina seminis brassicae cum sextario polentae tunsa, ex
aqua frigida subacta atque imposita dolentibus locis.
Sisymbrium quoque cum polentae sextario et aqua sub-
actum medetur. Efficacius tamen est, si cupressi folia 20

2 Pel. c. 216. 8 Pel. c. 217. 11 Pel. c. 220. 16 Pel.
c. 221. 19 Pel. c. 222. 20 Pel. c. 223.

3 cum om. *P delevi cum Schn.* | labore pondere *L*, sed lab.
postea del. | fossam *ed. pr. AP* || 4 residet *P* resident *A* | fri-
goris dolore *ed. pr.* frigore dolore renes *AP* || 5 ideoq. *om. L* ||
6 inunctionibus *ed. pr. A* | calidis *L* || 8 roborandi *L, P* (etiam
r.) *A* (et *r.*) | corroborandi *ed. pr.* || 9 inguibus *ed. pr.* unguibus
A | solvendi s. vino *P* | tunc sale o. et ax. *L* et oleum cum ax.
ed. pr. A et oleo et ax. *P* || 10 immixta *ed. pr. AP* | illiniuntur
A -iatur *P* || 11 est *om. L* || 12 c. incidis undecim supra carbo-
nes, nitri *AP, ed. pr.* (duodecim) || 13 nitri] *NI.* quoque *L* | tressassi
et utr. *ed. pr.* assis vero quae et in p. *P* assis vero in p. *A*
ci
assis utraq. *L corr. Pel.* || 15 sext. III *ed. pr. IV L Pel.* et vini
vet. — unc. III *om. AP* | et *om. L* | quod *om. L* | triduum *AP* |
pro *om. ed. pr. A* || 16 degerat *L* | vitium *AP* | mediture mfemi-
ninis br. *L* || 17 poletem *A* | attusa *ed. pr. P* attonsa *A* || 18 com-
posita infunde naribus *AP* || 19 quoque cum *om. L* cum *om. A* |
et *om. L* | subactis *P*

ad modum heminae diligentissime contundas et polentae sextarium admisceas acrique aceto subactum dolenti imponas. Praeterea resinae durae unc. VII decoques ut liquescat, cui ferventi supersperges hordeaceam farinam, quamdiu spissetur ad similitudinem pultis, quod diu subactum et calidum ita, ut manus pati possit, superillines renibus. Quodsi frequenter renovaveris, et dolori subvenit et tumori. Si vero tanta indignatio fuerit, ut eiusmodi non sentiat curas, aut cauterio cuprino locis opportunis urendo deprimes puncta, ne deformetur animal, aut si vilius est et necessitati aptius quam decori, craticulatum, sicut moris est, ures.

LXVIII. Quibus signis dolor renum indicetur.

Renum autem dolor his agnoscitur signis: posteriores
15 ungulas trahit, lumbi vacillabunt, cauda deiecta erit, faeculentum minget, ilia dura atque contracta. Interdum ita laesi sunt renes, ut sanguinem mingant. Et si vivum effuderit, insanabilis est passio; si parum cruoris habuerit, scito posse curari. Cui post detractorem sanguinis de

III 4b Gesn.
V 3 Schn.

3 Pel. c. 224.

14 Chir. c. 478.

16 Chir. c. 479.

19 Chir. c. 480.

1 contondes ex p. A || 2 misceas L | atque aceto P | subactis ed. pr. AP || 3 VII LAP VI ed. pr. II Pel. || 4 cui frequenter L | superasperges ed. pr. | hordeaceas f. AP || 5 inspissetur ed. pr. AP | pulmenti ed. pr. A | et diu ed. pr. AP | subactis ed. pr. AP || 6 ita om. L | super vulnus renibus imponis PA (om. imp.) || 7 si om. AP | renovaveris dolores subvenies et t. L | renovabis AP || 8 ut huius lacuna sentiat P || 9 aut om. L | lotis oportunis utendo deprimis puta A l. inopportunis utendo deprimis punctatione def. P || 11 aut (ut G) suille et est n. aptum AP aut n. aptum ed. pr. | quas ed. pr. AP | gratia lares ed. pr. craticularis A graticulatis P || 12 uteris AP

14 posteriore sunt cui abstrahit L || 15 facill. A || 16 et foetulenter ed. pr. et veculenter A mingit ed. pr. A faeculentus insurget P || 17 int. tales sunt r. ed. pr. AP | nimium ed. pr. || 18 incurabilis ed. pr. A | si rarum L fort. recte, blatteias Chir. | abundaverit ed. pr. A || 19 post detractum sanguinem ed. pr. A | vel de ed. pr. A

matrice vel de femoribus hanc porriges potionem: porri sectivi sucum ex aqua dabis.

LXIX. De internis musculis renum.

III 5 Gesn. Saepe musculi, qui sub renibus sunt, vexantur ex
V 4 Schn. casu; et dexteriores facilius curantur, sinistri medelae 5
afferunt tarditatem. Optimum est quotiens ceciderit iumen-
tum loco non moveri, sed aqua frigida perfundi et post-
modum unguentis uti. Quae passio haec praeferre consuevit
indicia: renes obdurescunt et contrahuntur, vultus erit
2 tristis, coxam trahet et colligere se non poterit. Quae 10
valitudo nascitur aut longi itineris fatigatione aut ab
anfractu clivosarum viarum. Incitatio quoque cursus et
saltus extensio hanc afferunt causam. Sanguinem igitur
a visceribus oportet emitti, prout qualitas corporis patietur
utendumque potionibus ad causam necessariis, molli dor- 15
mitione animal collocandum.

LXX. Si extalis exeat animali.

III 6 Gesn. Ex perfrictione nonnunquam animalibus foras pro-
V 5 Schn. cedit extalis. Qui hac ratione curatur: scalpello scari-

4 Chir. c. 470. 8 Chir. c. 481. 18 Chir. c. 476 cf. 720.

1 hanc pot. dabis videlicet *ed. pr.* AP || 2 septivi siccum
L | succus AP

4 sub L Chir. om. PA in *ed. pr.* || 5 casus L | dextri P de
exterioribus L exteriores *ed. pr.* A | sinistri AP sinistrae L si
iustae *ed. pr.* || 7 sed L et *ed. pr.* P moveris et A || 8 utendum
L | ista c. ferre i. *ed. pr.* AP || 9 indici et r. A indicia et r. P |
et om. *ed. pr.* | vulnus LPA corr. Chir. v. erit om. *ed. pr.* ||
10 testis A textis P contrahuntur testes *ed. pr.* | coxamq. *ed. pr.*
A | trahit *ed. pr.* AP | et om. L | recolligere AP | quae om.
L || 11 valido L | n. ex it. longi fat. *ed. pr.* AP | aut om. L || 12 in-
fractu *ed. pr.* enfractu AP | livosarum L || 14 a v. L Chir. ex
vulg. || 15 utendum P u. est *ed. pr.* | etiam ad valetudinem n.
ed. pr. AP

17 stalis L talis P talus *ed. pr.* A || 18 ex perfrictione
add. titulo L | procedat histalis L exit talis P e. talus *ed. pr.* A ||
19 scalpellos clarificabis L

ficabis, praecipue loca quae videntur eminentiora similia-
que vesiculis. Quae post scarificationem digitis exprimentur
et decarnantur, pulvere etiam salis confricantur, donec cum
sanguine totus humor exsiccet. Post calida et sale fove-
bis et deprimes intusque remittes, et continuo revertetur
ad locum. Si non profecerit, altero die intus missis digitis
curabis indita lipara vel meliloto, donec sanetur. Quod 2
vitium si ferro tangere dubitas, hoc medicamento curabis
cotidie: castorei unc. III, salis nostratis pond. II, salis
10 hammoniacy lib. I, sinopidis Ponticae sescunc.: haec omnia
tunsa et cribrata pariter decoques, in extalem pones et
alligabis; cotidie autem lixiva calida fovebis et medela
continua usque ad sanitatem. Potionibus autem therman-
ticis calefacies aegrotum. Alii in hac passione cum axun- 3
15 gia ad manum extalem fulciri et reponi oportere dixerunt,
post spongiam apponi, caudam supra alligari. Si tamen
aliquantis diebus fuerit cura neglecta, prius foveri asserunt
ex lixiva vel sale in muria calenti et sic reliquas cura-
tiones impleri.

6 Chir. c. 477.

1 eminentiori *AP* || 2 sicutis *L* vesciculis *A* | quae post
om. ed. pr. A | scarificatio d. exprimitur et decarnatur *ed. pr.*
scarificationem d. exprimeret et decarnatur *A* || 3 etiam *om.*
ed. pr. A et silis *P* | perfricatur *ed. pr.* || 4 actus h. *ed. pr. AP* |
posca calida *Chir.* || 5 deprimendo i. r. *ed. pr. AP* || 6 si non
prof.] unde exierat *ed. pr. AP* (exierit) | altera intus *ed. pr. A* |
dig. missis *om.* curabis *ed. pr. AP* || 7 indita *L* inclita *AP*
illita *ed. pr.* || 9 nostratis *L* triti *ed. pr. AP* nostri *Chir.* || 10 lib.
a. sic *P* | sinapis Pontici *ed. pr. AP* ses. concia *L* unc. VI *AP*
Chir. | haec *om. A* et o. *P* || 11 impones talo *ed. pr. i. tali AP*
instalem ponis et adligabis *L* | 12 aut lixivio calido *ed. pr. AP* ||
14 calefiat *ed. pr. calefies A* || 15 manus *ed. pr. A* | talos *ed. pr.*
extalos *A* extales *P* stale *L* || 16 postea *ed. pr. A* | spongia
ed. pr. AL | alligabis *L* alligari *P* alligans *A* alligando *ed. pr.* ||
17 diebus aliquot *ed. pr.* | foveri *om. L* | f. ad sex ex lixivio
ed. pr. AP adserunt et l. *L* || 18 in addidi | et urina c. *ed. pr.*
mura c. *A* muria c. *P* mauria c. *L* | rel. curationes *L* reliqua
curationis *vulg.*

LXXI. De dolore testium.

III 7 Gesn.
V 6 Schn.

- Testium dolor animalibus saepe contingit, qui his proditur signis: nec incedere poterit nec cubare; ilia eius inflantur et obdurescunt. Quorum ista curatio est.
- 2 Sanguis de utrisque femoribus emittetur; post lotium vetus 5 putridum in vase supponetur et lapides molares ferventes illic mittentur; animal sagis diligentissime usque ad ungulas cooperiatur, ut vapore lotii venae testium sudent. Post aqua calida confoveantur, nitrum et alumen scissum pariter conteres diligenter, et admixto oleo testes fricando 10
- 3 perunges. Si molares lapides defuerint, qualescunque calefacies et mittes in lotium. Alia quoque huius rei proditur medicina: lentis heminam decoques admixtoque vino in mortario teres, cupressi folia scrup. IV mollissima pariter trita commisces, tantundem etiam suillae adipis 15 adiunges vinumque vetus rursus asperges, panno illinitum testibus impones, donec sanitas procuretur. Si tardabitur sanitas, testes subter stellatim cauteribus urito vel leviter scarificato.

2 Chir. c. 486. 11 Chir. c. 487 cf. 484.

1 renum *ed. pr. AP* || 2 d. renum *ed. pr. om. AP* | qui *om. ed. pr.* || 3 prodetur *L* || 5 emittitur *etc. vulg.* | postea *ed. pr. AP* | 1. eius p. *L* v. et p. *ed. pr.* || 7 illic *om. ed. pr. AP* | ragis *AP* || 8 operiatur *ed. pr. AP* | dent *anteposita lacuna L* || 9 confoventur *P* *vulg. -eantur L* | scissum *L* || 10 et admisces oleum (*postea deletum*) oleo *L* || 11 lapides — 12 quoque *om. ed. pr. A* || 12 huius modi r. *ed. pr. A* || 13 medicina] ma *ed. pr. A* | que *om. ed. pr. AP* || 14 in *om. ed. pr. AP* | mollissime *ed. pr. AP* || 16 vet. de- super sparges *ed. pr. AP* || 17 apponas *ed. pr. A* | si tardius dabitur s. *ed. pr.* || 18 stillatis *ed. pr. A* stellatis *P* stillatim *L* cf. *Chir. c. 484* | cauteriis *ed. pr. AP* || 19 leniter scarificabis *P*

LXXII. De tumore testium.

Quodsi testes tumbunt, hordeum comburito pul-
 veremque ex eo trito suillae adipi permisceto, ex quo
 medicamento mane et vespere testes illinito. Physicum
 5 autem creditur testes animalium oblitos canino felle
 sanari. Alii auctores aqua calida testes, cum dolent, 2
 fovendos esse dixerunt, suffumigandos etiam viridibus foliis
 cupressi, quae arbor specialiter mederi testibus creditur;
 sed si defuerit, testas ardentes nihilominus in aqua calida
 10 mitti, et inde suffumigari, post cretam Cimoliam cum ster-
 core bubalo et aceto acerrimo calente induci et cotidie
 renovari, quousque sanitas subsequatur.

III 8 Gean.
V 7 Schn.

LXXIII. Si natura revocari non possit.

Si natura iumento exciderit ut revocari non possit,
 15 in aqua frigidissima constituendum est et ibi fovendum;
 cum substrinxis, manum in anum ei inicies et contra vesi-
 cam fricabis, post diligenter cooperies, ne perfrigescat. Po-
 tionem dabis stercus suillum cotidie ex vino aut in aqua
 dulci, donec liberetur.

III 9 Gean.
V 8 Schn.

2 Chir. c. 485. 14 Pel. c. 157. 18 Pel. c. 159.

2 quod — tumbunt *om. ed. pr. AP* | pulveresque *ed. pr.*
A || 3 tritum *LP* | suilli rem permisceto *L* | miscito *A* || 4 phy-
 sico *P* || 5 oblitos *L* oblitos *P* ablutos *ed. pr. A* | pelle *L* ||
 7 duxerunt *ed. pr.* | suffumigando *L* || 8 cypressiq. arboris
ed. pr. || 9 testes *ed. pr. P* || 10 et infumigari *L* | cretas
C. . . calentes ed. pr. A || 11 bubulino *ed. pr. AP* | ex a. *ed. pr.*
AP || 12 revocari *ed. pr. A*

14 excedit et *ed. pr. AP* (excedat) || 15 frigidissima *L* fri-
 gida *P* || 16 cum substrinxis *L* c. subinstrinxis *P* c. sustile-
 rint *A* cf. *Chir. p. 227, 28* et sublitam *ed. pr.* | in anum *om. L* |
 eius *ed. pr. AP* (manus) | c. vesicas fr. et *P* || 17 potiones *ed. pr.*
AP || 18 cotidie autem in aquam duces donec *L*

LXXIV. Si iumentum sanguinem minxerit.

III 10 Gesn.
V 9 Schn.

Si iumentum sanguinem minxerit vel assellatum fuerit, hac ratione curatur. De superiore vena sanguis auferatur, asfodeli quoque herbae radix teretur et cum vini albi dulcis duabus cotulis per os infundetur, ut glutinosa videatur. Alvo prodest etiam farinam triticeam cum adipe suillo et pulvere de corio mali granati decoquere, et non crassam potionem sed liquidam per os defundere. Non solum a cursibus, sed etiam ab ambulatione abstinendus est, ut glutinet venam quae interius rupta est. Contingit enim ex cursu vel saltu, ut intrinsecus vena rumpatur; quapropter rebus stypticis et his, quae consolidationem faciunt, curandus est et defendendus a frigore. Cui et super renes hoc anacollemma oportet imponi: bulbos rufos L, cocleas vivas contusas V, ova V, anagallici lib. I, quae omnia pariter bene trita commisces et renibus eius impones. Quod prodest etiam illis, quibus evulsi vel emoti sunt renes. His autem quibus per nares effluit sanguis, pusca frigidissima caput eorum fovebis, modicum salis adicies; post anacollemma suprascriptum in capite et

2 Chir. c. 471. 14 Chir. c. 472.

2 assellatus f. A || 3 curabitur ed. pr. A curabis P || 4 asphodile L affodilli AP Chir. ed. pr. (aph.) | teritur . . infunditur ed. pr. AP || 5 ut L quae ed. pr. AP || 6 alvo om. ed. pr. aut AP | farinas tr. AP || 7 suillo LAP suilla ed. pr. | p. corticis mali g. ed. pr. AP || 8 crassas potiones sed liquidas ed. pr. AP | fundere ed. pr. AP || 9 et non s. ed. pr. AP | abstinendum ed. pr. AP || 10 ut glutinetur vena quae interrupta est ed. pr. AP || 11 ex c. L in c. AP om. ed. pr. | ut intrinsecae venae rumpantur ed. pr. AP || 12 quae colligefaciunt L collecticis (κολλητικός) Chir. || 13 et curas AP curetur ed. pr. | et def. — cui et om. ed. pr. AP | findendus L || 14 anancolymba L || 15 b. rufos L ova V L bulbos L rufos cocleas vivas contusas allia V P bulbos tascedeas vivas contusas allia V ed. pr. A (tascocleas) cf. Veg. II 82, 7 | anagallicus L || 17 evulserint vel AP || 19 c. eius ed. pr. AP || 20 supra dictum P ss. A om. ed. pr.

temporibus oblinies et medicamento constrictis venis fluxum sanguinis reprimes.

LXXV. De dysenteria.

Si dysenteria iumentum apprehenderit, reversatur ^{III 11 Gesn.}
^{V 10 Schn.} eius extalis, qui ut curetur circumsecandus est cautissime, ne intestinum, quod praepositum est extali, tangatur. Quod si fuerit laesum, iam non rediet: sic remanebit et patulus erit extalis et facile procidet intestinum; statim vitae periculum facit.

10 LXXVI. Si otiosum animal sanguinem mingat.

Animalibus otiosis et pinguibus contingit ex ple- ^{III 12 Gesn.}
^{V 11 Schn.} tura sanguinem mingere, cum hoc, quod abundat, erumpendi per urinas invenit viam. Attenuati etiam et exhausti animalis interdum est urina sanguinea; quod
15 accidit aut nimio ascensu aut labore ponderum aut nimietate c rsus. Sed illis, qui ex deliciis et abundantia 2 contraxerint passionem, de matrice auferendus est sanguis; attenuatis tenam laxare contrarium est. Utrisque tamen

4 Chir. c. 475. 11 Pel. c. 302.

1 in t. ed. pr. P tempore L | oblinies . . reprimes ed. pr. AP | et in medicamento c. ed. pr. AP et vehementer c. L

5 stalis L extale AP | qui incuratur L quae . . circumsecanda ed. pr. || 6 ne om. L | extale posset facere AP extali frangatur ed. pr. stali tangatur L || 7—9 procidit (procedit AP) intestinum a contactu (a tepta P contactis A); vitae periculum facit si (si om. AP) tangatur, quod semel (laesum add. AP) non redit et sic remanebit et paululum (paululus A) exit extalis supra ed. pr. AP

11 pigris ed. pr. A || 12 cum eo quo L || 13 urinam ed. pr. | intervenit vias P vias etiam A | etiam om. ed. pr. AP || 14 urinam sanguinem L interra s. A ed. pr. || 15 ex n. ed. pr. AP | ponderis ed. pr. || 16 sodalis . . contraxerit ed. pr. sed animal qui . . c. A | aut ab. ed. pr. AP. || 17 passiones ed. pr. AP | auferunt sanguinem ed. pr. AP || 18 venas ed. pr. AP | est om. ed. pr. AP

salutaris est potio, si lac caprinum cum amuli tribus obolis et urceolaris herbae sucum per os frequenter in-
 3 fundes. Certissima quoque ad ipsorum salutem potio praedicatur, si tracanthi unc. s., opii scrup. I, storacis scrup. III, nucleos pineos purgatos CCX infundas in vino 5 ac diutissime conteras, post magnitudinem nucis avellanae cum ovis III et vini optimi sextario resolves et ad cornu faucibus digeras per dies continuos VII; quod etiam hominibus prodest ad fabae magnitudinem cum ovo dedisse.

LXXVII. Si animal sanguinem vomat.

10

III 13 Gesn.
 V 12 Schn.

Si vero sanguinem animal reicit, oportet genestae sucum dare cum vino aut porri sucum lixivo oleoque permixto faucibus infundere. Aliquando animalia sanguinem vomunt, quibus hac potione succurretur: absinthium Ponticum et spicam nardi aequis ponderibus in 15 caccabo novo cum aqua coques et dabis in potu.

3 Pel. c. 303.

11 Pel. c. 304.

13 Pel. c. 309.

1 potio illa. capr. *L* | amatricibus obolis *ed. pr.* amutribus o. *A* amili III o. *P* amuli tribus avellanis *L* amulo, ovis III *Pel. cum Hipp.* || 2 vitiolaris *ed. pr.* *A* hortioleolaris *L* urtioleolaris *P* | sucum pastillo fr. i. *L* suco pastillos facias ex quibus unum per os fr. infundas *ed. pr.* *AP* || 4 tr. semen *L* | apii *L* *corr. Pel.* mespili *ed. pr.* metuspoli *A* metropoli *P* || 5 n. pini hos p. *ed. pr.* *AP* | v. optimo *ed. pr.* *AP* || 6 conteratur *P* om. *ed. pr.* *A* | ad magn. *ed. pr.* *AP* || 7 cum apibus attritos *ed. pr.* cum a. atribus *AP* | optimi om. *ed. pr.* *AP* | sextariis *P* | et om. *AP* resolutos dabis ad c. et faucibus digeres *ed. pr.* || 8 omnibus *ed. pr.* *A* humi *L* || 9 cum o. om. *L* cum vino *P*

11 si vero s. vomat *ed. pr.* *A* si vero s. reiecto *P* si vero animal reicit *L* || 12 dare om. *ed. pr.* *A* | atque p. *ed. pr.* *AP* | porri om. *P* | laxivo *L* lixivio *vulg.* || 13 permixta *ed. pr.* || 14 succurritur *ed. pr.* *AP* || 15 et in c. *P* || 16 decoques *ed. pr.* *A* | potum *L*

LXXVIII. Si percussa vena claudi non possit.

Sanguis interdum nimium per venam, cum percussa fuerit et claudi non potuerit, erumpit. Remedium est, stercus ipsius animalis superponere fluentibus venis: aut si perseveraverit, uri cauterio subtiliter, ne nervi laedantur. Floccum etiam tomenti oleo tinctum venae admoveto. Etiam assem ligneum in vena, qua sanguis effluit, ponis et ligas: praesens est remedium. III 14 Gesn.
V 13 Schn.

LXXIX. De indignatione vesicae.

Vesicae indignatio generatur ex plurimis causis et propter urinae difficultatem celerrimum, immo praesens discrimen importat. De qua valitudine diligentius tractare convenit, ut passionis competens medela succurrat. Quae his agnoscitur signis: mingere non poterit, omnia crura flectentur, ventrem demittit ad terram. Et si difficulter mingat, dysuria appellatur; si quando guttas per veretrum mittit cum labore, stranguria dicitur: cum in totum non potest mingere, ischuria appellatur, et vicinus est morti. Propter quam extensionem tubercula nascuntur in dorso, et praefocatio circa fauces ex dolore ventris. Cui hac III 15 Gesn.
V 14 Schn.

2 Pel. c. 310. 6 Pel. c. 311. 14 Chir. c. 457 cf. Pel. c. 152.

2 si s. i. nimis . . erumpat *ed. pr. A* | nimium *om. P* || 3 ut cl. non possit *ed. pr. AP* || 4 a. super fluentibus v. *L* || 5 urere *ed. pr. utere AP* || 6 tomenti *P Pel.* tumenti *L* competenti *ed. pr. comiti A* | bene admonito *L* || 7 etiam *om. L* | lineum *ed. pr. AP* | profluit *ed. pr.* profluat *A*

10 pluribus *P* | et *L* qua *ed. pr. om. AP* || 11 celerrimum *om. ed. pr. AP* || 12 diligenter tractari *ed. pr. A* (tractaturi) || 13 passioni *ed. pr.* || 15 dimittitur venter *ed. pr. AP* | terras *A* || 16 mingit *ed. pr. A* | sed qu. *ed. pr. A* || 17 mittit *om. L* | 17—18 stranguilia dicitur qui vic. est m. *L* || 17 quin totus *AM* || 18 disoria *P* dissuria *A* dysuria *ed. pr. corr. Morgagnius* || 19 pr. quod extensiones et tub. *ed. pr.* extensio est tub. *AP*

ratione succurres: depectorabis et sanguinem quantum sufficit detrahes, et sic accipiet laxamentum. Praeterea manum cum oleo tepido in anum mittes, et si qua ster-
 4 cora intus impedimento sunt, abstrahes. Post cum libra olei salis triti plenum acetabulum misces et calefactum 5 in anum inicies iumento in locis pronis posito, ut facilius ad interiora descendat: dulcedo enim sequitur ac solutio ventris et dolor mitigatur. Quae remedia si tardius subvenerint, manum et brachium perungito, tum magno sensu atque cautela in anum inicito in partem dextram 10 et reversato in sinistram; vesicam manu plena leviter premito, ut incipiat urinam producere, sicque liberantur; 6 valde premere contrarium est. Ex his autem causis passio ista descendit: si iumentum in opere aut cursu magna parte diei cogatur et urinae faciendae spatium denegetur, 15 tunc a vesicae meatu usque ad veretrum nascitur tumor 7 et cum dolore egestionis foramen angustat. E diverso si iumentum exerceri solitum diebus plurimis steterit, indigestione nascuntur spurcitiae ex humore, efferuntur usque ad vesicam, compunctiones etiam et morsus urinali fistulae 20

2 Chir. c. 449. 8 Chir. c. 460. 13 Chir. c. 451 cf. Pel. c. 141.

1 de pectore venas pungis *ed. pr. AP* || 2 suff. *om. A* videbitur *ed. pr.* | accipitur lavamentum *ed. pr. A* || 3 manus *A* | m. tepidam cum o. *ed. pr.* | si qua st. inveneris intus quia impedimentum praestant *ed. pr. A et P* (intus inv.) || 4 attrahis *ed. pr. AP* abstrahis sic *M* || 6 manum i. *P* manus *M* || 7 inferiora *P* interna *L* || 8 tarde *ed. pr. AP* | 9 manus et brachia *ed. pr. AP* | tum *L* et cum *ed. pr. AP* || 10 manus i. *ed. pr. AP* | et in partem d. et in p. s. *ed. pr. in p. d. et cum sato in p. s. AP* | 11 vesicam manu p. *L* et (ut *AP*) sic manum plenam *ed. pr. AP* || 12 incipias in hac procedere *ed. pr. AP* | et sic liberabitur *ed. pr. AP* || 13 premere *LP* spinae *ed. pr. A* | autem *om. ed. pr. A* || 14 ita d. ium. *ed. pr. A* || 15 diei *LP* duci *ed. pr. A* | facile *ed. pr. ex urinae facile A* || 16 tunc] et *ed. pr. AP* || 17 angustatur *ed. pr.* | a diverso *A* adverso *P* || 18 solitis d. plurimum *A* | ind. uti (otii?) n. *LP* || 19 spurcitia *AP* | et humores e. *ed. pr.* | efferunt *L* effuruntur *A*

praestant; ex quo stranguria plerumque contingit. Ex 8
 perfrictionis etiam indignatione dysuria assolet evenire,
 cum nimio rigore meatus intumuerit: et ideo calefactio-
 nibus diversis frigoris solvenda est celeriter iniuria. Inter- 9
 dum ex indigestione hordei vel cum aquam frigidam avi-
 dissime biberint, dolorem ventris animalia patiuntur, et
 propter vicinitatem commota vesica stranguriam sustinent.
 Aliquando et stercus pullinum, vel alia noxia in cibo
 sumpta, cum inflationem fecerint, impediunt minctionem.
 10 Bestiolus etiam, qui appellatur buprestis, araneae similis, 10
 si cum faeno devoratus fuerit, animal praefocabit. Aquam
 quoque caeno vel limo turbidam si bibat, meatus impedit
 minctionis. Vermes quoque vel lumbrici si intestinum 11
 exulceraverint, vesicam laedunt et dupliciter animalibus
 15 discrimen important. Quod his deprehenditur signis: si
 animal quod tardius mingit latera sibi scalpit vel terram
 mordet, scias eum vermium vel lumbricorum dolore tor-
 queri. Cui hac ratione succurris: brassicae subtilissima 12
 folia contundis et commisces vini boni cotulas IV, et per
 20 sinistram narem infundis. Sulfur etiam vivum in pulverem

1 Chir. c. 452.
 Pel. c. 142, 143.

10 Chir. c. 453.

18 Chir. c. 454 cf.

1 praestat AP || 2 ex perfrictione et i. ed. pr. AP | scliria
 P | solet venire ed. pr. A assolet v. AP || 4 a frigore ed. pr.
 AP || 5 et ind. ed. pr. AP | et cum ed. pr. P || 6 dolores ed. pr.
 AP || 7 vicinitates AP | commotam L | sustinet L || 8 et alia
 ed. pr. A | vel alia — 9 inflationem om. P || 10 bestiolae (-as
 AP) quae etc. ed. pr. AP bestiolus etiam Chir. | vulpestres ed.
 pr. AP | araniae ed. pr. A araneis P || 11 si et faeno om. ed. pr.
 A | devoratum fuerit P | eas (om. ed. pr.) a. praefocant ed. pr.
 A (provocant G) | aqua... si bibatur ed. pr. AP || 12 luto P ||
 13 vermis quoq. vel lumbricum L | lombricos P lumbricis
 ed. pr. | si i. ex. L si ex intestinorum ulcere venerunt P in
 intestinis cum ex ulcere venerunt ed. pr. A || 14 vesicas ed. pr. ||
 15 si om. ed. pr. AP || 16 scalpet et mordeat L || 17 eum ver-
 mibus vel lumbricis extorqueri ed. pr. A || 18 folia subtilissime
 ed. pr. AP (subt. f.) brassicae f. quae fuerit levissima Chir. ||
 19 contundens commisces L || 20 partem suffundes L | sulfur —
 p. 168, 3 defundes om. ed. pr. AP

- rediges et cum oleo totum ventrem animalis et veretrum
perfricabis; absinthium etiam largiter cum vino decoques
et per sinistram narem defundes. Laser quoque Syriacum
et nitri pulverem cum vino decoques et per os digeres.
- 13 Inambulationibus et leni cursu exercebis. Tunc in locum 5
mollem vel herbidum vel aquam leniter labentem ad uri-
nam invitabis. Facilius autem provocabitur, si ubi aliud
14 animal minxerit teneatur. Quae praemittenda sunt, ut
veniat ad curam. Aqua enim calida diutissime lumbi
foventur et renes, tunc avenam agrestem et vini dulcissimi 10
duas cotulas decoques et per sinistram narem colatum
defundes humorem; ficus praeterea optimas excoques in
aqua cotulas IV, mixtoque nitri pulvere similiter defundes.
- 15 Alium quoque cum vino decoctum et per sinistram narem
infusum producit urinam. Memineris autem ex eo mo- 15
mento cum in hanc inciderit passionem, hordeum ei sub-
trahendum penitus et potum; herbam viridem vel farra-
16 ginem ad substantiam dandam. Sarmatarum autem, quo-
rum equitatus apud veteres plurimum valuerunt, usus
invenit, ut animalia a collo usque ad pedes involvantur de 20
sagis suppositisque carbonibus vivis addito castoreo suffu-
migentur, ut totum ventrem testiculosque eorum castorei

3 Chir. c. 455. 9 Chir. c. 449. 10 Chir. c. 450.
14 cf. Veg. I 61. 18 Chir. c. 456 cf. Pel. c. 151.

4 decoquens per os digeres *L* decoquis et per os digeris
vulg. diriges *A* || 5 ss. *sic L* (habentem *corr. Schm.*). exerc. in
loco molli. . vel ad aquam leniter abeuntem ad u. i. *ed. pr. AP*
(irritabis) || 7 Si ubi aliquod aliud a. m. t. facilius provocatur
ed. pr. A || 8 quae praemittuntur *ed. pr. A* quaedam praemitten-
tur *P* || 9 curas *ed. pr. AP* || 10 fovebuntur *ed. pr. AP* | ex vino
d. duabus c. decoquis *ed. pr. AP* || 12 infundis colatos humores
ed. pr. A colas diffundis humores *P* | decoques *ed. pr. A* ||
13 cotylis *ed. pr. P Chir.* | mixtumq. *AP* | diffundes *ed. pr. A* ||
14 folium *AP* || 15 fusum *L* | urinas *ed. pr. AP* | mem. statim
cum in passionem ceciderit *ed. pr. A* m. st. cum in hanc dispo-
sitionem inciderit *P* || 16 eis *ed. pr.* | ei subtr. *om. L* || 17 potus
herbas v. vel farragines ad sustentandum dandas *ed. pr. AP* ||
18 quorum *add. Gesn.* || 19 equitatum *L* | apud *om. ed. pr. A* ||
21 sub suppositis c. *P* || 22 vitrum *L*

fumus vaporet; et confestim detractis carbonibus cooperti
 deambulant et mingunt. Alumen scissum et sales fricato 17
 admixtoque oleo et melle collyrium longum et tenue facito
 et in scapi ipsius foramen inserito: continuo provocabitur.
 5 Inde opopanax quantum digiti minoris extremitas est 18
 cum vino decoques et per narem dextram dabis. Alii
 cepas acerrimas purgant et leviter contusas tres aut quin-
 que ponunt in anum, et sic deambulare faciunt. Ad 19
 urinam inventus est qui affirmaret, priores ungulas equi
 10 ipsius radi et teri cum vini sextario et per nares infundi,
 ad celeritatem minctionis physica ratione prodesse. Betas 20
 quoque et malvas decoques et aquam earum calentem cum
 melle ad unum sextarium naribus infundes. Si tempus 21
 virides denegat cibos, faenum melierato aspersum prae-
 15 bebis, vel sucum ptisanæ hordeaceae cum melicrato simi-
 liter dabis. Aliquantum rosmarinum decoquunt et ex ea
 calida testes foveant. Cimicem etiam vivum in aurem ani-
 malis mittunt, alium super naturam, qua mingit, confri-
 cant; certissimum dicitur. Porros decoques et sucum 22
 20 eorum exprimes ad sext. I, et cum vini veteris hemina

5 Pel. c. 144. 6 Pel. c. 146. 8 Chir. c. 455 cf. Pel. c. 150.
 11 Chir. c. 458 cf. Pel. 152 Veg. I 61. 13 Chir. c. 459. 17 Pel.
 c. 153 cf. Veg. I 61. Chir. c. 480. 19 Pel. c. 154.

1 evaporet *ed. pr. A* | et *om. L* || 2 a. salsum *ed. pr. A* al. ex
 cessum et salis frigito *L* | sale *ed. pr. AP* || 3 tenuem *L* || 4 et
om. L | scapi *L* veretri *ed. pr. AP* | foramine *ed. pr. AP* |
 merito *L* || 5 inde apop. *L* in eno panacis *ed. pr.* in ano pa-
 nacem *AP* || 6 cum v. — dextram *om. ed. pr. A* | nares dextras
P || 7 purgant *om. ed. pr. A* || 9 urinas *ed. pr. AP* | affirmat et
 ungulam e. i. r. *ed. pr. AP* || 11 ad celerem minxionem *ed. pr.* |
 physicali r. prodesse *P* si non tali r. prodesset *ed. pr. A* || 12 quo-
 que *om. ed. pr.* bletasq. *A* || 15 sucus tesianae *L* sucos *A* suco
P || 16 a. rosmarinos d. *ed. pr.* animali quantos rores marinos
 decoques *P* aliquantos rosmarinos decoques *A* || 17 testes *om.*
ed. pr. tenent *A* lacuna VII litt. in *P* | alii cimices tritos (ter-
 tios *A*) in nares a. m. *ed. pr. A* alii cimices ternos vivos in
 nales a. m. *P* cf. Chir. c. 480 || 18 et aliam *ed. pr. A* | mingunt
ed. pr. AP || 19 dicitur *om. L*

olei acetabulum permisces et per narem dextram dabis, deambulatum ducis. Vulgare sed verum est: lutum de via ex lotio cuiuscunque equi factum vinoque permixtum et
 23 colatum naribus infundes. Apii radices cum vino aut melierato decoctas praebebis, pulverem quoque turis 5 ovumque crudum cum vino dulci per os convenit dari. Oleo et vino permixto et calefacto supra renes et ilia spongiis confovebis. Ex melle quoque decocto et sale collyrium longum et tenue foramini inditur, qua manat 10 urina. Musca etiam viva loco ipsi immittitur vel mica 10 turis apponitur vel de bitumine collyrium inseritur, ut provocet urinam.

LXXX. De ventris fluxu.

III 16 Gesn.
V 15 Schn.

Quibus modis constrictus venter solvi debeat, saepius dictum est. Nunc exponendum est, quemadmodum solutus 15 possit astringi. Res enim haec animalibus nimis periculosa est, nisi velox medicina subvenerit. Cuius necessi-

2 Pel. c. 155 cf. Veg. I 61. 4 Pel. c. 156. 5 Pel. c. 158
 cf. Veg. I 61. 7 Pel. c. 162.

1 et om. L || 2 deambulando *ed. pr. AP* | v. et verum est remedium *ed. pr.* bulgar exsiccat verum est A | lotum ex via de l. L || 4 infundas *ed. pr. A* | cum vino om. *ed. pr. A* || 5 praebere L | p.que *ed. pr. A* || 6 per os — vino om. *ed. pr. A* || 7 o. cum vino P | permixta *ed. pr. A* | calefacta A || 8 spongiis L inungis A inungens P inungens *ed. pr.* || 9 collyria longa et tenuia *ed. pr. A* (tenua et f.) collyrios longos et t. P | longum
 i
 tenue foramine L | foramini om. P | immittuntur *ed. pr. P* immittitur A | quo *ed. pr. AP* | emanat *ed. pr. A* || 10 m. viva et l. *ed. pr. A* | immittetur vel micturis apponetur vel devitum L || 11 et de b. *ed. pr. AP* | colirium P in collyrio L collo *ed. pr. A* | ut provocetur urina *ed. pr. AP*

14 strictus *ed. pr. A* | debet *ed. pr. A* | saepe *ed. pr. A* || 15 praedictum *ed. pr.* | qu. si solutus postea restringitur *ed. pr. A* || 16 etenim hoc a. periculosum nimis est *ed. pr. A* || 17 necessitas *ed. pr. AP*

tatis de experimento principale remedium est balaustii semunc. ex vino austero vel aceto per os defundere. Hordeum combustum ex vino austero dabis. Caryotas tundes et gallas Syriacas et exinde datur potio salutaris. Talis 2
5 quoque subvenit compositio: cerae unc. II, sordis lardi lib. I, piperis semunc., piculae semunc. diligentissime tundes, casiae unc. s. tritam pariter consperges, offas facies solito minores, intinges in ceram remissam et sic digeres. Stercoris ovilli denarios III aceti mulsi sext. I per cornu dabis.
10 Herba rubea trita restringit, si detur in vino. Spongiam 3 Afram intinges in pice liquida, post combures, farinamque eius cum vino austero defundes. Farinae triticeae hemina, sevi caprini unc. I, lactis heminas II, Siculi vini heminas III pariter commiscues et digeres. Nitrum quoque,
15 si potest fieri, virginem diligentissime tritum et in pulverem redactum cum hemina aceti semunciam dabis. Pulvis ex pumice cum vino in potu datus mox medetur.

3 Chir. c. 828. 10 cf. Plin. nat. hist. 24, 94.

1 principali (-e A) tenendum est *ed. pr. A* | uste *SMNC*
L uste semis unc. cum lac. *P* clystere unc. *ed. pr. A* balaustii seminis unc. *Gesn. cf. Plin. nat. hist. 23, 112* || 2 austero — 3 vino *om. ed. pr. A* | diffunde *P* || 3 hord. quoque c. *P* | austeri *LP* | caryotas — 4 salutaris *om. P* || 4 in gallam *S. L* || 5 sordis *om. ed. pr. A* sordes *P* | laridi *L* || 6 p. semen *L* unciam semis *vulg.* | diligenter *P* || 7 casiae u. s. *om. L* | trita *ed. pr. A* et trita *L* | facito *A* || 8 s. more *ed. pr.* | in cera cum remissa est. sic quoque d. *ed. pr. A* in cera r. et sic d. *P* || 9 st. ovini denar. III cum aceto mixti sext. I per c. d. *P* st. ovis libram et in aceti et mulsae sextario *ed. pr. st. ovis libram den. III* aceti mulsae *A* || 10 trita *om. ed. pr. A* | restringes si dederis in v. spongiam *ed. pr. A* restringet si detur cum vino veteri *P* ||
11 afram *om. P* offam *ed. pr. A* || 12 austeri *L* | diffundes *P* | f. tr. heminas IV pariter c. et d. *ed. pr. A* || sivi *L* sepi *P* | lactis *semc. L* eminas duas *P* | secali vini *P* || 14 commisce et da *P* | vitrum *LP* || 15 si — virg. *om. P* | virgineum *ed. pr. A* | diligenter *P* | ad p. *L* || 16 unc. I cum emina s. aceti dabis *P* cum aceti sem. dabis heminam *ed. pr. A* | pulvis — 17 medetur *om. P* || 17 v. potui *L* | moxque *A*

LXXXI. De verrucis.

III 17 Gesn.
V 16 Schn.

In folliculo vel in ano aliisque partibus corporis nascuntur aliquando verrucae et vitium deformitatis important. Hac ratione curandae sunt: lino subtili constringetur ipsa verruca, dein causticum crudum imponetur et sponte decidet. Ferro etiam praecidetur et cauterio leviter adusta sanatur.

LXXXII. De vitiis coxarum.

III 18 Gesn.
V 17 Schn.

Interdum iumentis misera fit coxa. Cui de venis femorum a visceribus sanguis emittitur et in vase diligenter excipitur; admiscetur etiam pulvis sulfuris, nitri, bacarum lauri et feclae tritae, et contra pilos diutissime 2 perfricatur, et per triduum sic manere patietur. Aqua etiam, in qua verbenae coctae sunt, tepida ter in die fomentabis per dies VI: pedem, quem sanum habet, clavo ferreo, vel si defuerit, sparteae calceabis, cui rotulam ligneam subicies et addita fasciola diligentissime colligabis, ut suppositura illa faciente partis illius, quae misera est,

2 Chir. c. 42.

9 Chir. c. 43.

2 in f. — ano *om. ed. pr. A* | in foll. — corporis *titulo addit L* | al. quoque *ed. pr. A* || 4 sunt *om. ed. pr. curam de A* quae hoc modo curantur *P* | filo *P* | constringitur *P* constringentur ipsae v. *ed. pr. A* || 5 In c. c. *ed. pr. A* || 6 de c. *ed. pr. A* || 5—7 Superpone ruptorium et recedit, vel incide cum ferro et cauteriza *P*

9 int. ium. *om. ed. pr. A* | de v. femoris sanguis *ed. pr. A* de v. femorum ac v. *P* || 12 lauri simul tritis *ed. pr. l.* et sepie trite *P l.* et fegle tr. *L l.* et fiede trite *A cf. Veg. II 86, 3* | adversus pilum d. perfricabis *P* || 13 m. patietur *L m.* dimitte *P* permanere permittitur *ed. pr. A* || 14 decoctae *P* | tepida datur in d. *ed. pr.* tepide dantur *A* || 15 per dies VI *Chir. VII P om. vulg.* | pedes quos sanos h. *ed. pr. A* | glante *ed. pr.* glanco *A* clauco *L* clavo *Buecheler* clavo — 16 sparteae *om. P* || 16 cui — p. 174, 7 locum *om. P* | cui lemniscos subicies *ed. pr.* cui lacrimis subiis *A* || 18 et suppositiciam facies parti illi quae m. e. ut planas u. possit p. *ed. pr. A*

planam ungulam possit ponere. Synchrisma etiam perun- 3
gues in sole, et non minus quam unam horam contra
pilum diligentissime confricabis. Si eiusmodi cura tar-
daverit, contra coxae commissuram quatuor foraminibus
5 cutem pertundito et pannos vel lemniscos ex aceto et oleo
sub cute per foramina traice per triduum, post traumatico
illinitos pannos diebus IX per eadem foramina traicies.
Interdum curabis, ut calida verbenacea utaris et sic lem-
niscos subicias. Undecimo quoque die lemniscos educes 4
10 et incretas locum, ut cutis ad pulpas adhaereat. Cum
cicatrices se clauserint, causticum impones. Hac ratione
emota vel eiecta coxa sanabitur. Sed si coxam eiecerit
vel emoverit, quod a mulomedicis dicitur filum laesisse,
certior faciliorque curatio rei inventa dicitur a barbaris.
15 Nam claudum animal in sole constituunt, vino et oleo 5
calefacto colefium ipsum, hoc est iuncturam coxae, diu-
tissime confricant, donec sudet. Tunc de loro longiore
vel funiculo grosso pravam coxam alligant. Unus animal
capistro trahit, ut sensim currat, alius lorum vel funem
20 tenens laxum sequitur et subito, dum animal currit, recta
ad se coxam ipsius impetu retrahit. Si sonuerit, scias

1 Chir. c. 44. 12 cf. Chir. c. 588.

1 sincerisma *L* in crisma *ed. pr. A* || 2 et *om. ed. pr. A* |
quam hora *ed. pr. A* || 3 pilum — coxae *om. ed. pr. A* || 4 contra
incisuras *ed. pr. A* || 5 caute pertunde *ed. pr. A* cutem p. *L*
Chir. | liniscos *A* | et oleo *om. ed. pr. A* || 7 inlinito *A* inlito *P* ||
8 interdum cur. ut] vel *ed. pr. ut A* | verbinaciatares *L* || 9 unde-
cim quoque l. *ed. pr. A* | inducis *ed. pr. A* || 10 incritas *L* |
inhaereat *A* || 11 imponunt *ed. pr. A* || 12 laesa c. sanabitur
vel si coxa se laeserit vel a mul. dicitur filius (filus *A*) laesisse
ed. pr. A || 14 certior et f. *ed. pr. A* | rei *om. ed. pr. A* | docetur
et probata *ed. pr.* docetur et barbati *A* || 15 nam dudum cl.
a. in s. ponunt *ed. pr. A* || 16 calefacto calefaciunt (califiunt *A*)
ipsum, hoc est iuncturas *ed. pr. A* || 17 sudent *ed. pr. A* | de
loro — 18 unus *om. ed. pr. A* | loco *L* || 18 pravasam all. *L* ||
19 trahunt et sensim currunt *ed. pr.* trahunt ut sensus curant
A | funes tenet lassus s. *ed. pr. A* (laxus) || 20 recta ad se coxas
ipse cum i. trahit *ed. pr.* ipse impetueretraheth *A* rectam ad se
c. ipsius imperetur et trahit *L*

loco suo redisse, et paulisper cessabis; post sensim deam-
 6 bulando temptabis. Et si rectum pedem ponat et non
 claudicet, ulterius animal non vexabis, sed per triduum
 fomentabis de calida verbenacea, post causticum induces.
 Quodsi prima die reponi iunctura non potuerit, secunda 5
 die vel tertia simili ratione coxam saepius trahes, donec
 7 revertatur ad locum. Quidquid autem vexatum vel motum
 fuerit aut ictu rotae aut quocunque alio casu in prioribus vel
 posterioribus partibus vel gambis vel articulis vel genibus,
 hoc anacollema constringit et solidat: bulbos rufos XXX, co- 10
 cleas vivas XXX, anagallici lib. I, herbae plantaginis viridis
 manum plenam diligentissime contundis et misces, additis
 tribus ovis, cum stappa impones et colligabis: laxata con-
 stringet et humecta siccabit.

LXXXIII. De laccis gambarum.

15

III 19 Gesn.
 V 18 Schn.

Si iumento laccae natae fuerint in gambis, his
 agnoscitur signis: dextra ac sinistra ad similitudinem vesic-
 cae inflabitur cutis. Curabuntur autem ratione, qua flegmina
 in genibus diximus oportere curari. Est et alia medicina:
 lentem, quae super aquam natat, colliges et contundes 20
 additaque veteri axungia colligabis: vitium exsiccare per-

7 cf. Chir. c. 639. 16 Chir. c. 46.

1 paululumque *ed. pr.* paulisque *A* | sensum *A* || 2 Si ad
 locum suum redierit, retractos pedes ponit et minus claudicat
ed. pr. A || 3 n. convexabis *ed. pr. connexabis A* || 4 de *om. ed. pr.*
A || 5 iunctura componi *ed. pr. A* || 6 vel tertia *om. ed. pr. A* |
 coxas s. trahis *ed. pr. A* || 7 remotum *ed. pr. A* admotum *P* ||
 8 vel i. *ed. pr.* | vel posterioribus *om. L* || 9 vel gambis *om.*
ed. pr. vel cruribus *A* partibus cruribus art. vel g. *P* || 10 lana
 colima *A* | consolidat *ed. pr. A* | cocl. viv. XXX *om. L* co-
 clearia vini *P* || 11 allegalici *P* | herbae *L om. vulg.* || 13 sappa
P || 14 et tumefacta sedabit *ed. pr.* et t. siccabit *A*

16 enatae *ed. pr.* || 18 curandum est autem hac r. *ed. pr.*
 curandum ea r. *P* curandum — curari *om. A* | flegma *ed. pr.* ||
 20 lentes quae supra a. natant *ed. pr. A* || 21 prohibetur *ed. pr.*

hibetur. Si gamba vel armus aut aliquis locus ex ictu tumere coeperit, cretam Cimoliam et rubricam ex aceto acerrimo macerabis et oblinies.

LXXXIV. De gamboso.

- 5 Si gambosum factum fuerit et recens passio est, ^{III 20 Gesn.}
de tibia sanguinem emittito, lanam sucidam circa eum ^{V 19 Schn.}
ligato. Cave ne fomentes aut cauterio tangas: utrumque
enim in tali curatione contrarium est. Malagma cruda
uteris; tertio die semper solvis et curas. Cum videris
10 animal profecisse, causticum inducis. Si quod iumentum
coxam fregerit aut supragambam, scias non posse curari,
quia ligaturam istae partes tenere non possunt.

LXXXV. De his qui laeduntur a rotis.

- Si iumentum rotae aut axis ictu fuerit elisum, in ^{III 21 Gesn.}
15 recenti lanam sucidam ex aceto et oleo collinito per ^{V 20 Schn.}
triduum, post ficum duplicem et nitrum pariter terito et
imponito, die tertio solvito ac renovato. Si nihil pro-

1 Chir. c. 47. 10 Chir. c. 45 cf. Veg. II 47, 1. 14 Chir.
c. 49.

1 colligabis interiorius aut aliquod ^{sicc}latus excitatum ire coeperit
AG | armus aliquo loco ex ictu aliquo t. c. ed. pr. || 2 lubricam
ed. pr. lubrica in a. acrimonia A | cum a. fortissimo P || 3 misce-
bis et oblinies ed. pr. miscebis et linies P curabis et oblines A
macerabis et o. LM Chir.

5 gambosus factus f. A | f. animal ed. pr. || 6 emitte et...
circumlīga P | circumligato ed. pr. lana s. circumligata A |
ligabis circum gambam Chir. || 7 fomentis vulg. fomentes vel P
ea bene fomentis cave ne c. t. A || 8 malagmate crudo P ||
9 solves L || 10 animali P | si quod etc. om. P || 11 supragam-
bas LA || 12 partes istae ligaturas ed. pr. A

14 aut r. ed. pr. | illisum A | rotae vel a. ictu ex recenti
fuerit elisum P || 15 conlinito L colligato AP colligabis ed. pr. ||
16 ficus duplices ed. pr. | piretrum A | pariter tritum i. ed. pr. |
ficus cum nitro tritas imponis P

fecerit, malagma tetrpharmacum imposito per triduum. Si et ipsa tardaverit, imposito malagmam, quae dicitur meliacinus, usque dum sanat.

LXXXVI. De syrmatice i. qui coxam subito trahit.

III 22 Gesn.
V 21 Schn.

Syrmaticum iumentum his ostenditur signis: pro-
diens de equili vel de loco, ubi steterit, coxam trahit
et transversam ungulam inflexa corona terrae superponit,
unde et syrmaticum a tragoedorum palliis dicitur, quae
trahuntur. Sed quamvis alienata horum vel emota coxa
videatur, si super ipsum pedem cessim repellantur, con-
tinuo emendabitur gressus, et sine claudicatione rectus
incedet. Ex hac autem ratione contingit: si in commis-
suram vertibuli ex corruptione corporis vel ex perfrictione
natus humor intraverit, tunc se defundet ad nervos et eos
reddit immobiles et velut alienatos. Qui hac ratione cu-
rantur. Sanguis desub gamba detrahitur copiosus, in quo
admisces salem, adarcen, sulfur, mannam turis, feclam,

5 Chir. c. 490. 12 Chir. c. 491. 16 Chir. c. 492 cf.
Veg. II 82, 1.

1 tetrpharmacum *ed. pr.* malagmas tetrpharmacum imposito *A*
malagma — imposito *om. L* | sed si i. t. *A* et haec t. *P* || 2 appone
P | malagma *L* -as quae dicuntur *A* | meliacinus|que *L* miliace
P meliacius *A* || 3 sanat *L* sanet *A* sanes *P* sanetur *ed. pr.*

5 agnoscitur *ed. pr. AP* || 6 prodiens de stabulo coxam *P* |
coxas *A* || 7 transversum ungulas *A* | inflexis coronis *ed. pr. A*
inflexam corona *L* | superponitur unde s. *P* superponet unde
et s. *L* tractae superponet unde et s. *A* superimponens osten-
dit et s. *ed. pr.* || 8 syrmatice *A* | et tragoedorum paleis *A*
ed. pr. a tr. palleis L a tr. peleis P || 9 quae tr. dicitur *ed. pr.* |
sed — 16 curantur *om. P* | aliena eorum vel muta *L* || 10 si
super temptaveris pedes cessis repellatur *A* si super tempera-
veris pedes cessis compellantur *margo* si super ipsum cessis
ed. pr. || 11 gressu *L* | rectus *om. L* habet etiam *Chir.* || 12 et
hac *ed. pr.* | in *om. ed. pr. A* || 13 ex alt. *om. ed. pr. A* || 14 se
om. L | descendat ad n. *A* defundet adversus et *L* || 15 quae
ed. pr. || 16 s. ei *ed. pr. A* || 17 atarce *L* addicias *A om. ed. pr.*
P | sulf. marinas coctas *add. ed. pr. A, om. LP Chir.* | mannam
om. AP | flectam *P*

nitrum, bacas lauri aequis ponderibus: tunsa omnia atque cribrata vino quoque veteri et oleo miscebis cum sanguine ipsius. Qua unctione praeparata post inflationem inlinies. Coxam calida, in qua verbenae decoctae sunt, interposito triduo diutissime confovebis, post unctionem renovabis. Si ex hac re plenam non receperit sanitatem, 4 mittis eum in sudis et post sanitatem vulnere ures caute in ipso vertibulo similiter, ut in sciatico fieri consuevit. Quaecumque autem de ozaenis ceterisque vitiis articulorum vel de ungulis priorum pedum dicta sunt, eadem scias etiam in posterioribus debere servari.

LXXXVII. De morbo alienato ex quo refecta animalia moriuntur.

Alienatum morbum auctores vocaverunt, quotiens III 23 Gesn.
V 22 Schn.
15 haec signa procedunt: patentes oculos animal habebit nec sentiet hominis adventum; quibus et labia et ipsa orificia intumescunt, quasi ab aliqua bestiola contacti sint. Quem morbum alii auctores arabum nuncupaverunt. Est 2 autem nequissima passio, primum quod pestifero transitu

14 Chir. c. 312.

1 nitrum *om. A* | contunsa *ed. pr. A* | omnia pulverizata cum vino v. oleo et sanguine i. misce *P* || 4 inlinis *ed. pr. A*
inlinis *L* illius *Samb.* | coxam calidam *L* coxas calida *vulg.* aqua c. in qua verbenae d. sit coxam triduo fovebis *P* || 5 triduo ex quadriduo *L* | post — 11 servari *om. P* || 6 ceperit *A* || 7 mittis — sanitatem *om. ed. pr. A* mittis ei sudis *L* m. eum in sudibus *Chir.* | vulnus uris *ed. pr. A* || 8 cauterio *ed. pr. A* sim. scyaticis f. c. *ed. pr. sim.* ut scias (sciat *G*) quod f. c. *A* || 9 autem *om. L* | ozaenis — vitiis *om. L* (de articulis) | ozimis *A* || 10 primorum *ed. pr.* | nunc d. s. *ed. pr. A* | eadem *om. ed. pr.*

12 infecta *ed. pr.* arefecta *P* || 15 praecedunt *L* | habet nec sentit *ed. pr. A* || 16 labra *ed. pr.* || 17 quasi — morbum *om. P* | contracti sint *L* contactis in quem m. *A* contacta *ed. pr.* || 18 arabum *L A P* orabum *ed. pr.* aridum *Samb.* | est — p. 178, 2 sanitatis *om. P* || 19 primo *ed. pr. A*

- contagionem spargit in plurimos, deinde quod imperitos decipit specie sanitatis. Nam refecta et bene curata animalia subito ex hac passione inflata moriuntur. Alienatus autem et maleus vocatur, alienatus quod animalibus eripit sensus, maleus quod pestilentia internecivum contagium .5
- 3 facit. Plerumque autem vermibus viscera interna consumit. Quorum morsu pertuso aqualiculo, animalia suffocata subito moriuntur, sed si velocior medicina succurrat, hac ratione sanantur: de cervice sanguinem detrahes; potionem
- 4 compones eiusmodi: anagallici lib. I, hyssopi lib. I, abrotani selib., aristolochiae rotundae selib., manna croci unc. III, absinthii erratici unc. III, trixaginis unc. III: quae omnia contundes et cernes, ex aqua mulsa copiose decoques et animal aegrotum diebus plurimis potionabis.
- 5 Sed quia plerumque huius aegritudinis pestilentia transit ¹⁵ in proximos, totum gregem, si inciderit, ut singulas heminas singulis degeras, potionare te convenit, frequentissimis etiam suffumigationibus stagnare pariter et curare, sicut in maleo superius constat expositum. Quibus usque adeo

6 Chir. c. 313.

13 Chir. c. 314.

1 imperitus decipitur spe s. A || 2 nam refecta iumenta et b. c. P || 3 ex hac p. subito ed. pr. A | afflata Gesn. | alienatum autem et m. vocant, alienatus dicitur P alienatus a. maleus vocatur, alienatum A alienatus a. vocatur quod ed. pr. || 5 sensum AP | pestilentiae ed. pr. AP | interne cibum AL internocivum ed. pr. interne cā cibi P || 6 plurimumq. A | interius ed. pr. A || 7 aqualiculo L || 9 salvantur ed. pr. sanantur A sanatur LP || 10 componis ed. pr. om. A | sal gallicum L Gallici ed. pr. A anagali et lib. I P sandonicum Chir. | abrotani — magma om. P || 11 rotundae om. L | manum greci L mannae succari ed. pr. A (succare) croci P || 12 abs. err. unc. III L Chir. (II) om. ed. pr. absinthii unc. strigni unc. III P | trix. unc. III om. LP; habet etiam Chir. (III) || 13 contunde et c. P -dito et c. ed. pr. A | multa L ex aquae mulsae A et cum a. mellita P || 15 § 5 om. P || 16 totus grex sic inciderit, ut aut s. A aut etiam ed. pr. || 17 potionari L | frequentissime L || 19 compositum A

mutanda sunt pascua, ut, si fieri potest, in aliam transmittendi sint regionem. Nam qua transeunt, labris et ipso anhelitu inficiunt universa. Velocius autem curabuntur, si separati fuerint atque translati.

LXXXVIII. De roborosis.

Roborosa passio dicitur, quae animal rigidum facit ^{III 24 Gesn.}
ad similitudinem ligni. Cuius haec signa sunt: totum ^{V 25 Schn.}
corpus astrictum, extensae sunt nares, aures rigidae, immobilis cervix, os constrictum, caput extensum, colligati
10 armi vel crura, pedes etiam constricti, ut nulla commissura flectatur: cuius caput si erigere volueris, terrigiis oculi praecluduntur, spina praerigida, et ideo distendit et erigit caudam, ut eam flectere aut movere non possit, dura ilia, astricti renes; cubare penitus non potest. Con- 2
15 tingit autem haec passio ex nimia perfrictione vel spasmo nervorum vel tremore, unde et tetanici dicti sunt. Plerumque in hanc valetudinem incidunt, qui, cum ab igne castrati fuerint, negliguntur et inambulantes frigore laeduntur. Quorum nervi recenti dolore et frigore compellente spas- 3
20 mum patiuntur et obdurescunt in robur. E diverso etiam altius quam expedit in pedibus usta iumenta vel quoquo

6 Chir. c. 315 cf. Pel. c. 294. 11 Chir. c. 316. 14 Chir. c. 317.

1 si om. A | in alias transmittenda s. regiones ed. pr. ad aliam transmutanda sunt regionem A || 2 in lanis (margo labore) et in i. ed. pr.

6 robosa P || 8 et aures ed. pr. A | frigidae ed. pr. || 9 cervicis A | colligati — 11 flectatur om. P || 11 terrigiis Chir. ter in girum P non poteris ed. pr. AL (ex -it) || 12 rigida P | et i. difficile erigit ed. pr. || 13 ut — renes om. P | cum fl. aut m. A | atque m. ed. pr. || 14 attracti L | sunt r. ed. pr. A | contingit — p. 180, 6 sunt om. P | contigit L || 16 et tr. L | unde contetanici ed. pr. A || 17 in hac v. A | castigati L || 18 a frig. A || 19 recentes d. A | compelluntur et sp. ed. pr. A || 20 in robore diverso. Etiam AL || 21 iuxta i. A | iumentis L | quoquo L Chir. quocunq. ed. pr. A

alio loco contractis nervis patiuntur spasmus et robur
 4 incurrunt. Ex nivibus quoque vel pruinis aut si in nimio
 rigore sudabunt vel ex calidis stabulis producuntur in
 frigus, fieri assolent roborosi. Sed si a posteriore parte
 fuerint deprehensi, ut morbosus desidat in lumbos, opistho- 5
 tonici fiunt; calefactionibus tamen unguentisque curantur.
 5 Si quos vero robur a priore parte comprehenderit, ita ut
 os aperire non possint, desperandi sunt, quia constrictis
 6 dentibus fame perire coguntur. Qui autem ex toto cor-
 pore aequaliter prenduntur ita ut ex aliqua parte os 10
 valeant aperire, tam diu unctionibus calidissimis perfricandi
 sunt, donec sudent, opertique sagis plenioribus loco
 calidissimo statuuntur ignisque iuxta eos fieri consuevit
 7 sine fumo, ut amplius sudent. Surculi quoque laurei vali-
 diores in os eorum inter molas mittantur, ut rodendo eos 15
 agitent maxillas et calefaciant. Fabam quoque solidam
 cum bacis lauri mixtam ieiuno dabis; aquam quoque cali-
 dam offeres ad potandum ventremque ipsius cum mulsa
 calida admixto castoreo clystere purgabis, oleumque opti-
 mum cum suco ptisanæ mixtum per narem sinistram de- 20

4 Chir. c. 318 cf. Pel. c. 294.

14 Chir. c. 319.

1 contractis *L* contactis *vulg.* | spasmos *L* et spasmus
A || 2 ex nimia q. pruina vel si *ed. pr.* ex n. quoque et pr. vel
 si *A* | si n. rigore *L* *Chir.* si n. frigore *ed. pr.* *A* || 3 producuntur
ed. pr. producere frigus assolent rabiosi *A* || 5 comprehensi *ed. pr.*
A | morbus *vulg.* | desidat *L* *Chir.* desinat *ed. pr.* tunc morbus
 descendit in lumbis *A* descendat *Schn.* | opistotoni *ed. pr.* *A* ||
 7 quos *L* quod *vulg.* || 8 possit *LP* | desperanda etc. *ed. pr.* *A*
 desperatum est *P* qui quia — 11 aperire *om.* || 9 quæ *ed. pr.*
A || 10 prenduntur *L* perduntur *A* periclitantur *ed. pr.* || 11 non v.
L supra lin., om. etiam Chir. | inungantur et fricentur *P* || 12 co-
 opertisq. saccis pl. *A* et bene cooperta in loco c. statuuntur *P*
 coopertaq. sagis copiosissime loco calido statuuntur *ed. pr.* |
 13 ignis vero *A* || 14 surculi — 19 purgabis *om.* *P* | surculos ...
 mittito *ed. pr.* *A* || 15 malas *ed. pr.* || 16 exagitent m. et cale-
 fiant *ed. pr.* *A* | fabas *ed. pr.* *A* || 17 aquas qu. calidas *A* || 18 ven-
 tresq. *A* que *om.* *ed. pr.* | ipsis *ed. pr.* *A* || 19 quoque *ed. pr.*
AP | optimum *om.* *A* || 20 tesanæ *L* | admixtum *A* admixto
G | per nares s. *A*

fundes. Hordeum emoliturum cum furfuribus admixtum dabis
ad substantiam, donec sanetur. Aliquantum dixerunt oportere eos aere candenti in arena fluviali vel maritima colligatos obrui, ita ut caput eorum extet et nares, et tam
5 diu retineri, donec sudent. Sed ex suprascripta cura
saepius plures constat esse sanatos. Quod si ex hac re non
profecerint, ures eis cervicem dextra sinistraque decussatim,
saccellionem ex furfure super totum tergum calidum im-
pones per triduum. Et hac unctione cotidie uteris in sole,
10 si caluerit, vel in calidissimo loco: cerae lib. I, afronitri
lib. I, resinae terebintinae selib., galbani selib., castorei
selib., opopanax selib., piperis unc. I, medullae cervinae
unc. I, olei veteris quod sufficit, vini veteris optimi quan-
tum opus fuerit admisce et uteris. Praesens tamen ex-
15 perimentum atque remedium est, si picem liquidam cum
oleo et vino veteri decoquas calentique medicamine iumen-
tum perungas; ex qua unctione etiam auriculas cum oleo
liquefacto oportet infundi, ut sanitas matura proveniat.
Sed ut venae eorum calefiant intrinsecus et conceptum
20 frigus exsudent, necessaria potio est, quae roborosos teta-

2 Chir. c. 320.

9 Chir. c. 322.

19 Chir. c. 321.

1 eneum emol. A | famam ordeum cum furfure suo dabis,
donec s. P || 2 aliquanti — 9 et om. P || 3 fluvii alii vel mariti-
mum colligandos A || 4 exiet A exeat G || 5 teneri A detineri
ed. pr. | sed si opera stulta cura A || 6 pulveres c. esse tantos
A || 7 profecerit uris A | eius c. ed. pr. A | dextram sinistraq. L
dexteram sinistramq. A | decussatis A || 8 saccellationem ed. pr.
A | de f. A | furfuribus ed. pr. A | supra ed. pr. A | calidum
om. L || 9 per totum A | hanc u. L | continuo A || 10 ad solem
vel in loco cal. P | in sole si fuerint L || 11 siue ter. A sine
ter. G | galbani — opop. om. P | galb. lib. ed. pr. A || 12 ypopa-
naxis selib. L om. A op. lib. ed. pr. Chir. | paris A | med. c.
unc. II ed. pr. A || 13 quod s. L P Chir. unc. II et s. ed. pr. A ||
§§ 11—13 om. P || 14 experimento r. ed. pr. -tumque r. A ||
16 cal. emina perungis A || 18 tepefacto ed. pr. || 19 si ut A |
calefaciantur L || 20 exudet ed. pr. exsudat A || 20 n. potione
quae A

- nicos et opisthotonicos salubriter curat: dauci seminis unc. II, cumini Alexandrini unc. II, agallici, castorei, abrotoni unc. sing., trixaginis unc. II, mannae croci unc. I,
- 13 hyssopi unc. I, piperis albi semunc., quae omnia diligenter tunsa atque cribrata redigantur in pulverem, ex quo bina coclearia lassis et periculose se habentibus cum succo ptisanæ tepidæ propinantur: fortioribus vero cum vini veteris calida hemina defunduntur in os, nunquam tamen sine oleo, propter leniendam potionis austeritatem et canalem faucium mitigandum. Alii auctores eiusmodi passionem hac dicunt ratione curandam: de temporibus sanguinem detrahes excipiesque diligenter; adiecto nitri pulvere sale atque castoreo animalia perfricari et loco calido statui oportere atque hanc offerri potionem: lac caprinum, rutam, bacas lauri, piper album, oleum et fabas solidas; hordeumque etiam datur, ut agitet edendo maxillas. Die tertio de cauda sanguinem tollunt et renes calidis unctio-
- 15 nibus foveant. Interdum etiam in balnea intromittunt animalia, ut diligentius concalescant; dant etiam cotidie potiones. Fustes quoque vel de salice vel de robore in os mittunt, ne maxillarum usus indormiat. Si melius habere

10 cf. Pel. c. 271.

1 et om. *L* qui inde ab opisthotonicos deficit usque ad c. 89, 3 | obpitostonicos *A* epistotonos *ed. pr.* | clabi margo dauci *ed. pr.* clabo *A* || 2 petrosilini unc. I ante cim. *A* | sil Gallicum *Chir.* || 3 traxaginis *A* | magma cr. *Chir. m.* zucari *A* m. croci unc., succari unc. *ed. pr.* || 6 laxis et periculosis hab. *A* || 7 tepidæ om. *A* || 8 hemina om. *A* | effunduntur *A* || 9 leniendas p. austeritates *A* || 10 huiusm. passionibus hac d. r. istas curandas *A* Hac ratione dicuntur curari quaedam *P* || 12 iniecto *ed. pr.* || 13 animal perfricant loco c. statuere offerre potionem *A* detrahes quo sanguine adiecto pulvere n. et castoreo animal perunges, in loco tepido statues dabisq. in potu *P* || 14 lac c. praeterea lauri bacas *P* || 15 f. solutas *ed. pr.* *A* cf. § 7 fabam solutam et h. dabis *P* || 17 s. minues, renes u. calidissimis fovebis *P* et calidis iniectionibus voveant *A* || §§ 15—16 om. *P* || 18 mittunt animal *A* || 19 conualescant *ed. pr.* *A* corr. *Gesn.* || 20 fustos vel *A* || 21 m. valere *A*

coeperit, post XII dies coopertum exercebis ut sudet. Si 16
 ista non valuerint, uteris superius declaratis. Plerique
 asseverant ficulneas frondes roborosis oportere praeberi,
 quae naturaliter calent, potionem quoque per os dandam:
 5 opopanax unc. II, storacis unc. III, gentianae unc. III,
 mannae croci unc. III, murrae scrup. I, piperis longi
 scrup. II cum vino veteri tepido atque ad cornu digerere.
 Hac etiam unctione ad curandum robur vel expellendum 17
 frigus utuntur: cerae lib. I, resinae terebentinae unc. VIII,
 10 opopanax unc. II, medullae cervinae unc. II, storacis
 unc. IV, bacarum lauri selib., olei irini prout opus fuerit:
 quae omnia in unum adiecta in aqua decoquunt et per-
 fricantes inungunt.

LXXXIX. De hydropicis.

15 Hydrops non levius animalia quam homines fre- III 25 Gesn.
V 24 Schn.
 quenter infestat. Vitalibus namque vitiatis, cum dige-
 stio ciborum plena non provenit, humor noxius perniciem
 corporis tumoremque consuevit inferre. Quam valetudinem
 haec signa demonstrant: turgēt venter, et crura testiculi 2
 20 scapulae lumbi latera et tergus inflantur usque eo, ut nec
 in capite eius appareant venae. Cui cum sub lingua
 tetigeris, subtussiet. Hunc ambulationibus brevibus oper-
 tum gravioribus sagis, donec sudet, exercebis in sole et
 adversum pilos per totum corpus postmodum confricabis, 3

2 Pel. c. 294. 5 Pel. c. 299. 8 Pel. c. 297. 19 Chir.
 c. 400. 24 Chir. c. 401.

2 uris ut s. est declaratum. Plerumqu. A || 6 succari *ed. pr.*
 A croci Pel. || 8 ac et avictione A || 10 med. cerv. unc. II stor.
 unc. IV *om.* A || 11 olei pini *ed. pr.* A o. yriini P o. laurini Pel.
 12 in unum *om.* A | addita qua coquunt P | p. utuntur P

15 non melius A | hyd. et an. et hom. P || 16 in talibus n.
 vitiis *ed. pr.* A || 17 perniciem — 18 consuevit *om.* A || 19 turgescit
 P | test.] cum pedibus P || 20 lumbi *om. ed. pr. habet etiam*
 Chir. | tergum A | inflantur *om.* P | adeo A || 21 eius *om.* A |
 linguam *ed. pr.* || 22 tussiet P || 23 gr. donec desudet sagis P ||
 24 adversum — p. 184, 9 perimatur *om.* P

cibum daturus radices cum foliis suis, quia et purgationem faciunt et vitio medentur; faenumque conspersum aqua nitroque praebebis, die ac nocte maceratos lupinos in aqua rursumque siccatos praebebis in cibo. Radices quoque vel folia cucumeris silvatici, quae ventrem commovent, eidem
 4 dabis, ut purges. Quae curatio si morabitur sanitatem, evocandus est humor. Quatuor itaque digitis ab umbilico ad veretrum versus sagitta pungen, ut peritoneum ipsum rumpas; sed cave ne intestinum tangas et animal perimatur. Subicies fistulam centetalem et patieris humorem
 5 currere quantum existimaveris necessarium; quem in vase excipies. Cum fistulam abstuleris, duo vel tria grana salis in plagam inseres, ne claudatur et super emplastrum
 6 stellum impones. Alia vel tertia die quasi epaphaeresin facturum denuo fistulam appones, humorem eicies, donec
 7 per partes totum exsicces. Tunc vulnus curabis sollemniter potionesque catharticas per os frequenter digeres. Inter dies usque ad sudorem exercebis. Quanto fortior

7 cf. Chir. c. 679, 708. Veg. I 43, 3. 10 Chir. c. 402.

2 vitium *A* || 3 nitrumq. *A* || 4 siccatos *rursus incipit L*, cf. p. 182, 1 siccato *A* | pr. cibos *L* in c. om. *A* | radicem (-ces *A*) quoq. c. s. vel f. *ed. pr. A* || 5 moveant *ed. pr.* commoveant *A* || 6 tardaverit s. *ed. pr. A* || 7 igitur *G* || 8 adversus v. *A* | pungen *etc. L* pungen *vulg.* | peritonium *L* periconium *ed. pr. A* | et p. ipsum pungen *ed. pr.* ut p. ipsum ne passet cave *A* || 9 intestina *ed. pr. A* | animalia (-al *A*) perimas *ed. pr. A* || 10 centetalem *L* centenalem *P* centimalem *ed. pr. A* || 11 cure sequantur et si aestimaveris necessitas que *A* | aestim. etiam *ed. pr.* n. tibi videbitur *P* | in vas recipies *P* || 12 f. abstulam abst. *A* || 13 immiseris *A* mittes *P* | implastellum *L* | et s. emplastrum imponis *P* insuper et pastillos imponis *ed. pr. A* || 14 alia vel om. *P* | die om. *A* | quasi apoforesim f. *LP* apoforesim quasi f. *ed. pr.* quasi apoforesi facturis *A* || 15 donec — exsicces om. *A* || 16 donec partes totas exiccet *ed. pr.* donec p. p. totum exsiccet vulnus et ipsum curato s. *P* | curandum *ed. pr. A* || 17 dabis fr. *ed. pr. A* fr. dabis *P* || 18 interdiu *ed. pr.* interim *A* | usque dum sudet *ed. pr. A* (-at) | fortius, curandum *etc. ed. pr. A*

esse coeperit, tanto diligentius est curandus et semper abstinendus a potu, ut tepidum et modicum ad substantiam bibat.

LXXX. De fartosis.

- 5 Fartosi quoque talis est passio: iumentum cum ^{III 26 Gesn.} ^{V 25 Schn.} biberit, inflatur et sufflat. Hac id ratione curabis: cineris vel lixivae sext. I plantaginis semen unc. V conteres et cum vino dabis et oleo celeriter, usque quo residat inflatio. Alii auctores asserunt ab umbilico duobus
10 digitis contra pectus plagam fieri debere et fistulam poni et educi humorem vel aquam noxiam usque ad sextarios IV vel amplius, si maior est tumor. Sed cautius est per 2 partes saepius tollere, ne repentina exsiccatio periculum faciat. Potionibus utendum esse dicunt, quae urinam
15 moveant; frequenter etiam fricandus est, ut sudet; pro faeno gramen accipiat et pro hordeo cicer infusum. Prodesse etiam dicunt, si inter pigmentarios frequentissime deambulet animal, quia diversi odores latenter pulmonibus prosunt. Dant etiam huiusmodi potionem: petroselinum 3
20 et malum granatum contundunt et cum vino veteri per

5 Chir. c. 403. 9 Pel. c. 211.

1 coepit *ed. pr.* agilius gyrandum *Chir.* || 2 modicum *om.*
A | sustentationem b. tantum *ed. pr.* A
4 sarcostis *ed. pr.* A farcosis P fartostis *sscr.* fractosis L |
qui cum aquam biberint inflantur *add.* L qui bibita aqua i.
P || 5 sarcostis *ed. pr.* A sarcosis P fartosti L || 6 inflabitur L |
quod hac r. P hac eum r. *ed. pr.* A || 7 cineris *ed. pr.* | vel l.
om. P lixivii *ed. pr.* A | pl. semunc. V L seminis pl. *vulg.* || 8 re-
sideat *ed. pr.* Chir. donec recedat i. P || 9 umbilico L umbilico
A | duob. dig. *om.* P || 10 circa p. P | fistulas A || 11 deduci G |
aqua n. A | III *ed. pr.* || 12 amplior A | humor LA | § 2
om. P | pro parte A || 13 saepius L saepe eius A saepe *ed. pr.* ||
14 esse *om.* L | urinas *ed. pr.* A || 15 fr. autem A | fricandum
esse A confr. esse *ed. pr.* || 16 granum A | accipiet *ed. pr.* A |
ciceres infusi A ciceres infundi *ed. pr.* || 17 etiam pr. d. L ||
18 latentes *Gesn.* || 19 potionem et. h. dant *ed. pr.* A || 20 mala
gr. *ed. pr.* A | per os — p. 186, 3 veteris *om.* L

os digerunt. Apium quoque, quantum appetere voluerit, offeres ad edendum. Asparagi silvestris radicis unc. II cum vini veteris sextario decoquunt ad tertias ut redeat ad heminam et per os digereres.

LXXXXI. De tympaniticis.

5

III 27 Gesn.
V 26 Schn.

Tympanites quoque hydropi similis est, sed aliis agnoscitur signis. Venter quidem ei crescet ut hydro-pico et cervix fit rigidior; sed nec testiculi nec crura
2 intumescunt. Convenit itaque tympanitico calidum cinerem cum liquamine optimo in panno vel linteolo umbilico vel
3 ventri supponere et fasciis colligare; sed a pluribus animal tenendum est, ne colluctando demoveat ligaturam.
4 Radicem panacis, sil Gallicum pariter conteres, cum oleo et vino tepefactum per cornu faucibus digereres. Praeterea thymum silvestrem et argium in vino decoques et sin-
15 gulas heminas per triduum dabis. Tympaniticum etiam haec signa monstrant: ciborum bibendique fastidium, exiguus somnus aut nullus. Si per nares mucos coeperit mittere, desperabis; si mundas nares habuerit, hac ratione

2 Pel. c. 215 p. 77, 1. 6 Pel. c. 210. 9 Pel. c. 213.
14 Pel. c. 214. 16 Chir. 448 cf. 398. Pel. c. 396.

1 digeris *A* dant *P* | appetere *margo* apponere *ed. pr.* volueris *ed. pr. A* || 2 offerunt *A* offertur *P* | silv. *om. P* || 3 vino veteri *P* | decoque ad tertiam ut r. ad hem. et per os d. *P* decoquis ut ad tertiam r. et ad h. per os d. *ed. pr. A (om. et)*

5 tympanicis *L* tympanitico *P* || 6 tympaniticus *ed. pr. A* tympanitis *P* | hydropis *L* hydropico *ed. pr. A* || 7 eius crescit *ed. pr. A* | hydropici *ed. pr. A* || 9 tympanico *L* || 10 umbelico *LP* umbilico *A* || 11 superponere *L* | plurimis *AP* || 12 amoveat *P* luctando moveat ligaturas *ed. pr. A* || 13 sillagiis *A* et aliigalici ana c. *P* | et oleo vinoq. tepefactas *A* et cum o. vinoq. tepefacto *ed. pr.* et cum o. et v. calido *P* || 14 infundes *P*, qui reliqua huius cap. *om.* || 15 et etargium *ed. pr.* || 16 etiam *om. ed. pr.* || 17 haec *om. A* | demonstrant *ed. pr. A* || 18 coeperint *ed. pr.* || 19 emittere desperandum est *ed. pr. A* | nares *om. L* | habuerint *ed. pr.* | hac r. *om. A*

curatur: cremorem ptisanæ et defruti binos cyathos per triduum dabis tepidos. Praeterea hyssopi unc. IV alium 5 viride manum plenam, palmas n. XX, faeni Graeci cyathos VI, aquam cisterninam et vinum odoratum vetus 5 pariter admisceas, diligentissime decoques et potionem per triduum dabis.

LXXXXII. De lienoso.

Lienosi ut manifestum est periculum, ita manifesta III 28 Gesn.
sunt signa. Nam oculi invertuntur, suffusi sunt sanguine, V 27 Schn.
10 tardius ambulat, collum habebit extensum, qui fit deterior et rigidus. Quæ passio principium indicat roborosi, quo- 2 rum latera intumescunt sive cervicis media spina ad similitudinem alvei fit concava, astringuntur aliquando maxillae. Quod vitium consuevit inferri ex nimia perfric- 15 tione, cum animalium dorsa aut frigore aut pluvia aut grandine caeduntur aut nivibus. Cuius ista curatio est. 3 De cauda parum sanguinis demes: nam si amplius sustuleris, infrigescit et rigori additur rigor; admisceas in eo merum et oleum, calefacies, statim dorsum et cer- 20 vices perunges, saccellum quoque ex furfure calido im-

8 Chir. c. 307. 14 Chir. c. 308.

1 curabis *ed. pr.* | defricti *L* defruti *A* || 2 tepidos *om. L* | aleum viridem *L* oleum v. *A* alei viridis *ed. pr.* || 3 manus pl. *A* | palmas *om. A* || 4 a. de cisterna *A* | odoratum *om. A* || 5 misceas *ed. pr. A* | et in p. *ed. pr.* et post triduum d. *A*

7 lienosis *ed. pr. A* || 8 l. post m. p. ita *L* | est *om. A* || 9 iniciuntur *P* | et s. *ed. pr. P* ut s. *A* || 10 ambulant *ed. pr. AP* | habent *ed. pr. A* habebunt *P* | qui (*ex quid*) deterior est (*ex et*) rigidus *L* et fit deterius et rigidius *ed. pr. P* et fit deterior et rigidus *A* || 11 rabiosi *A* | quorum — 16 nivibus *om. P* || 12 immiscent finem cerv. *L* || 13 albei (*e del.*) *L* adhesit concavus *A* || 15 animalis dorsum . . caeditur *ed. pr. A* || 16 nubi- bus *ed. pr. A* || 17 si nimis *P* | tuleris *ed. pr. AP om. L* || 18 et rigor additur *A* || 19 eum *ed. pr.* miscebis cum eo *P* | et cal. et st. hac d. *ed. pr. A* et eis calefactis dorsum *P* || 19 cervicem *ed. pr. P* || 20 a saccellum usque ad finem cap. *om. P* | saccellus . . calidus imponitur *A* | calidum *ed. pr.*

- 4 pones, ut totam spinam tenere possit et lumbos. Altera die extergebis diligenter et unctione eadem perfricabis. Supra quam similiter cum furfure calente saccellum pones, hoc usus unguento: medullae cervinae lib. I, mannae turis unc. III, dipli unc. III, castorei unc. III, opopanax 5 unc. III, apochyma unc. III, resinae terebintinae unc. II, resinae frixae unc. III, cerae lib. I, olei laurini unc. V, 5 olei cyprini lib. I, olei daucini sext. I. Ex his sicca quae fuerint, tundes et cribrabis, cetera supra carbones solves, quibus creta admisces et leviter decoquis; in vase novo, 10 uncturus cum necessitas postulaverit, reponis ac servas.
- 6 Hac quoque potione intrinsecus curabis: absinthii unc. I, aristolochiae unc. III, betonicae unc. I, petroselini semunc., trixaginis unc. I, turis masculi unc. III, castorei unc. II, mannae croci unc. II, contunde pariter et cerne, 15 ex aqua mulsa et oleo diffunde per fauces, absque dubitatione curabis. Alii auctores asserunt sanguinem de 7 brachiolis detrahendum, abstinendum animal ab hordeo; alium, nitrum, marrubium aequis ponderibus tritum cum absinthio Pontico et cum vino austero per os dandum. 20

1 Chir. c. 309. 12 Chir. c. 310. 17 Pel. c. 212 cf. Chir. c. 436.

1 tota sp. tenere non p. A | tegere Chir. || 2 exterges A || 3 calentem s. imponis ed. pr. A || 5 IIII ed. pr. | dipli LA depli ed. pr. bdellii Chir. | op. unc. III om. L opocyimatis unc. III A || 6 apocyma L apoximae ed. pr. apoczmae A || 7 res. fr. ante opop. ed. pr. | lib. semis ed. pr. A | unc. VIII ed. pr. A || 8 sepi caprini A ed. pr. (margo ol. cypr.) | daucini Chir. glaucini vulg. gleucini Gesn. | et cum exsiccata f. A || 9 tundis et cribras ed. pr. A | solves, admisces om. quibus cr. A | cretam vulg. ea quae creta sunt Chir. || 11 repones has herbas ex reponis hac servas L || 13 bet. unc. I L unc. II ed. pr. A | petr. unc. I et s. ed. pr. A || 14 traxaginis LA || 15 croci Chir. zucari A succari ed. pr. turis ex crucis L | contundis p. et ex aqua ed. pr. contundis et cerne ex a. A || 16 defunde L || 18 detrahendum et an. abst. ed. pr. A || 19 oleum ed. pr. alii A | sanguinem de brachiolis ante aequis repetit ed. pr. || 20 et — dandum om. G | cum om. ed. pr. | austere L

Cum biberit, deambulet, spongiis calidis foveatur, pressa manu diutissime perfricetur. Si ventris permanserit tumor, pectus cauteribus inurendum est. Post quintum diem 8 ternos digitos ab istis hac atque illac inurendum est iterum; observabis autem, ne venam forte comburas.

LXXXXIII. De empletico.

Empleticus autem, quia similem sustinet passionem, III 29 Gesn. V 28 Schn. perfricandus est unctione superius nominata et, si necessitas postulaverit, inurendus.

LXXXXIV. De fragmatico.

Si fragma inciderit iumentum, his agnoscetur signis: III 30 Gesn. V 29 Schn. febricitabit, oculos introversus reducet, aures tensas habebit et rigidas, terram pedibus tundet. Quod hac ratione curabis: sanguinem detrahes de matrice adiunctoque 15 oleo et vino tepefacies, totum iumentum contra pilum diligentissime confricabis, loco tepido statues, et curasti.

LXXXXV. De eo qui aquam timet.

Aliquando iumenta aquam timent, quae dicuntur III 31 Gesn. V 30 Schn. hydrofoba. Signa huius haec sunt: venas omnes habe-

7 Chir. c. 311.

11 Chir. c. 326.

18 Chir. c. 327.

1 et cum *ed. pr.* | et sp. . . et *pr. ed. pr. A* || 2 diutius *ed. pr. A* | permiserit *L* || 3 potius *A* | cauteriis *ed. pr. A* | quinque dies *ed. pr. A* || 4 trinos *A* | abiccis *L* subiicis *ed. pr. om. A* sub istis *Gesn.* | inurendus *L* || 5 observabis *L* | autem ne *om. A* | ne vinam fortem *L* venas *ed. pr. A*

6. 7 impletico *L* empletico *P* impleticis *A ed. pr. (-ct-) ||* 7 simile impletico *A* || 8 iniectiones s. memoratas *A* | memorata *ed. pr. dicta P* || 9 inurendi *A* uratur *P*

11 si fragmaticum erit ium. *ed. pr. A* fragmaticum ium. *P* 12 introrsum *ed. pr. A* || 15 totumque *ed. pr. A* | pilos *ed. pr. A* || 16 curabis *P*

18 aquas *ed. pr. A* || 19 hydrophorba *L* ydroforbica *P*

bit extensas, sudabit suffusis oculis, tremorem frendorem-
que patietur, illidet se parietibus, ex qua passione con-
2 verti consuevit in rabiem. Cui hac ratione succurres:
sanguinem ei de inferioribus detrahes et a cibariis ab-
stinebis, in loco clauso ut lumen videre non possit con- 5
stitues, magno silentio aquam in situla vel alveo ita
apponis, ne audiat sonitum; manipulum rutae conterito et
bacas lauri n. XV, olei rosei selib., aceti unc. I commisceto,
aures et caput diligentissime perunges; sanabitur.

LXXXXVI. De spasmoso.

10

III 32 Gesn.
V 31 Schn.

Spasmos certum est animalia sustinere. Quae ne-
cessitas his declaratur indiciis: subito concident et arti-
culi eorum extensi sunt, et toto corpore palpitant; ali-
quando etiam de ore spumam mittunt. Cui escam porriges
pusca nitroque conspersam, cucumeris quoque silvatici pul- 15
verem et nitrum tritum per dies VII in potione dabis ut
2 purget. Sanguinem quoque marinae testudinis dimidiam
cotylam, aceti tantundem, vini tantundem, laseris aliquan-
tum pariter admisceas et suffundes in nares. Utile dicitur

6 Chir. c. 328. 11 Chir. c. 329.

1 sudat fusis o. A sudat, suffusionem oculi P | tremorem
fr. que ed. pr. Chir. tremet frendoque p. A tremorem frigidoremq.
p. P uredinem frigidoremq. p. L || 4 inferioribus LP Chir. femo-
ribus ed. pr. s. eidem infemoribus A | et om. ed. pr. A || 5 sic
cl. ed. pr. A | videri L || 6 fistula A fistulam vel alveum P ||
7 ne L d' P ut non ed. pr. ut claudat sonitu A | deterito
ed. pr. || 8 rosati libr. ed. pr. A || 9 caput et nares ed. pr. A | et
san. ed. pr. AP

10 spasmo L || 11 spasmos P spasmus L spasmus ed. pr.
A sphacelismum Schn. || 12 cadit P || 14 emittunt ed. pr. A |
quibus ed. pr. A | istam L | porriges L porrige hanc P dabis
ed. pr. A || 15 puscam nitro consp. cum c. q. s. pulvere A puscam
nitro et pulvere radicum cuc. agrestis commixta per dies VII
P || 16 potionem L || 17 sanguinis ed. pr. | dimitiam L || 18 ru-
tulam A | vini tant. P om. ed. pr. A vini idem L | aliquantulum
ed. pr. AP ciatum Chir. || 19 misces ed. pr. A misce P

si oleo aceto nitro terga eorum frequentissime confricentur.

LXXXXVII. De epilepsia.

Quadam ratione lunatica animalia sicut homines ^{III 83 Gean.} ^{V 32 Schn.}
 5 repente corruunt et intermoriuntur. Quorum ista sunt
 signa: iacentia contremiscunt, salivae per os effluunt,
 desperata pro mortuis repente consurgunt et pabulum
 appetunt. Cartilaginem narium eorum digito tentabis:
 quanto frigidiorē inveneris, tanto plus casurum scias; si
 10 minus frigida fuerit, rarius cadet. Cuius ista curatio est. 2
 De cervice ei copiosum sanguinem detrahes, post quintum
 diem de temporibus tolles, loco calido tenebrosoque con-
 stitues, totum corpus thermanticis confricabis unguentis,
 cerebrum quoque eius et auriculas pice liquida cum oleo
 15 laurino mixta perunges et mittes intrinsecus; caput etiam 3
 aluta vel cerebellari communies; potionem autem dabis
 eiusmodi: silei radicem unc. II, panacis radicem unc. I,
 diagridii unc. I, cucumeris silvestris unc. I: quae omnia

4 Chir. c. 331.

10 Chir. c. 332.

16 Chir. c. 333.

1 terga e. frequenter confricare *P* terga e. oleo et a. et n.
 fr. confricari *ed. pr. A*

3 epilensia *AP* || 4 quibusdam rationibus *A* | lunari
ed. pr. A || 5 frequenter corr. *ed. pr.* | interimmoriuntur *AP* |
 quaedam animalia ratione lunari ita corruunt sicut homines et
 i. *P* || 6 iacendo *A om. P* | defluunt *ed. pr. A* fluunt *P* || 7 mori-
 turis *ed. pr. A* | frequenter *margo* al. repente *ed. pr.* | pabula
ed. pr. A || 8 naribus *ed. pr. A* narium eis *P* | tanges et q. *P* ||
 9 tanto periculo propinquius est *P* qui si — 16 communies *om.* ||
 11 eius *ed. pr. A* | tolles *ed. pr. A* || 12 tolles *om. ed. pr.* post —
 tolles *om. A* || 13 termantico *A* || 15 admixta *A* admixto largius
ed. pr. || 16 aluto et c. *ed. pr. A* (cerellare) aluta vel cera
 vel lare *L* | autem cathartica *add. ed. pr.* potionesq. tatar-
 ticum *A* potio ad hoc *P* || 17 silei radicem *L* silei radicis
P rad. sileris *ed. pr.* radicem *A* qui sil. *om.* silci radicem
Chir. | opopanacis unc. I *P* || 18 deacridii *L om. P* | radicem
 cuc. s. *P* cum cuc. s. uncia *ed. pr. A (om. silv.)*

bene trita commiscet, cum mellis sext. I decoques, ex quo cocleare plenum in aquae calidae sextarium et olei drach. III 4 mittes et per os defundes. Caput quoque eius saepe curabis. Radicem Dianariam, id est herbae Artemisiae, in pulverem rediges et per fistulam naribus insufflabis. Radicem quoque lasaris tunsam si naribus defuderis, eadem ratione proderit. Si autem passio perduraverit, caput ei ures, ut apioso fieri consuevit.

LXXXXVIII. De eo qui aquam revomit.

III 34 Gesn. Animalia saepe aquam revomunt quam biberant. 10
V 33 Schn.

Quae passio de nimia perfrictione descendit, cum stomachus paralytin ex frigore sustinet. Sed hac ratione curantur: sanguis de cervice detrahitur, potiones thermae propinantur, unctionibus calidissimis armus pectusque confricantur, purgatur cum naribus caput, et si necessitas 15 postulaverit, sinapizantur.

LXXXXVIII. De sideratico.

III 35 Gesn. Sideraticia iumenta dicuntur, cum venas vacuas per-
V 34 Schn. cusserit frigus aut aestus aut impleverit cruditas aut

10 Chir. c. 334. 18 Chir. c. 336.

1 commisce cum melle sext. I et decoque ex coclearium unum cum aqua sext. I P || 2 coclearem L | olei unc. I misce P || 3 mittis ed. pr. A | diffundis AP defundis ed. pr. | saepe LP saepius ed. pr. saepius et curare A || 4 radicem dianariam L radicem dyanarie i. Art. P || 5 fistulas A || 6 laseris ed. pr. | defunderis A | si diffundis in nar., eadem prodest curatione P || 7 eius ed. pr. AP

9 de equis a. revomentibus L || 10 saepe a. om. L | revomunt P revoment ed. pr. A | biberint L || 11 e ed. pr. om. A | perfricatione AP || 12 sustinet LA sustinuit ed. pr. ex rigore sustinebit P || 15 confricentur, purgetur, sinapizentur L³ | per nares ed. pr. | si necesse fuerit, sinapizetur P || 16 etiam sin. ed. pr. A || 17 sideratitio ed. pr. sideratione A siderato P || 19 frigus aestas impl. crudas A

ieiunia bulimum fecerint. Redditur enim stupidum animal et titubans ambulabit. Quod mollibus cibariis lenissimisque potionibus curari oportebit ita: unc. I lasaris et heminam mulsae sucumque ptisanæ aliam heminam miscebis; et
5 si ex frigore causa est, cum vino et oleo tepidum dabis; si ex aestu, cum rosato praebebis; si ex cruditate, abstinebis a cibo; si de bulimo, escas offeres largiores.

C. De percusso a sole.

Sol quoque canicularis ardentium animalium per-
10 cutit cerebrum, quibus de temporibus sanguis emittetur et simili ratione curantur. His autem ostenditur signis, quia deiectum caput portare coguntur.

III 36 Gesn.
V 35 Schn.

CI. De cruditate.

Cruditas iumentis aegritudinem generat, quae hac
15 ratione dignoscitur: modo in unam partem, modo in alteram ambulant et inclinant se. Quorum ista est medicina: sanguis eis de cervice detrahetur, a potu et cibariis abstinentur. Si aestas est, refrigeratorias accipient potiones; non parum etiam natate compellitur.

III 87 Gesn.
V 36 Schn.

9 Chir. c. 337. 14 Chir. c. 338.

1 ieiuna *ed. pr.* | vulnus fecerit *A* fecerit *etiam L* ab alim-
mentis fiunt *P* || 2 ambulat *ed. pr.* cum ambulaverit *P* | quae
ex m. *P* Cum m. *A* | lenibusq. *ed. pr.* levibusq. *A* levissimisq.
P || 4 sucumq. pt. aliam hem. misc. *LA* sucumq. pt. misc.
ed. pr. sucumq. pt. eminam m. *P* || 5 si exteriori c. e. *A* | tepido
ed. pr. AP || 6 si — largiores *om. P* || 7 ciceres o. l. *ed. pr. A*

9 ardentior, animalia percutit in cerebro *ed. pr. A* || 11 et —
cur. *om. P* | curatur *L* | quorum hoc est signum *P* || 12 eiectum
L | portant; curatur ut praedicta *P*

14 cum cr. i. aegr. genuerit, hac r. *P* || 15 noscitur *L* |
16 aliam *ed. pr. A* | ambulantes incl. *ed. pr.* ambulantes et in-
clinantes *A* ambulancia declinant *P* | se *om. ed. pr. AP* | equo-
rum *L* | haec est curatio *P* || 18 accipiat *ed. pr. AP* accipient
sscr. ian L || 19 etiam *om. ed. pr.* | non p. e. nature compellitur
L non parvas e. nate compellitur *A* non p. natura compellitur
margo al. compellente *ed. pr.*

CII. De bulimo.

III 38 Gesn.
V 37 Schn.

Bulimum animalia sustinent frequenter ex fame, ali-
quando ex lassitudine. Cuius ista sunt signa: oculi
interius fugiunt, incertus est visus, corpus tremabit. Qui
hac ratione curandus est, ut primo omnium defricetur ex
vino oleoque tepefacto, tunc panis mundi mollem partem
vino infundes et cum eodem confricabis; si chylon feceris,
per cornu faucibus digeres: reparabitur. Quodsi perman-
serit bulimus, simulae heminam cum sextario vini infundes
et per cornu digeres. Quodsi iter agens inciderit buli-
mum, ubi necessaria desunt, terram vivam faucibus in-
fundes aut offas facies et per os digeres.

CIII. De anhelitu.

III 39 Gesn.
V 38 Schn.

Quodsi ex anhelitu inflatio contigerit, cuius causae
ratio reddi non potest, puscam calidam cum spon-
giis cerebro eius appones et pectori et in aures oleum
laurinum mittes, frigidissimo loco eum constitues, nares

2 Chir. c. 339. 6 Pel. c. 188. 10 Pel. c. 189. 14 Chir.
c. 340.

1 bolismo A bulismo P || 2 frequenter ed. pr. || 3 lassitudine
A | signa. antierius f., incertus effusus tremabit ed. pr. A || 4 in-
cestis est v. L | tremat P || 5 quod h. r. curatur primo fricetur
ex v. et o. tepido P quae h. r. curanda sunt, in pr. ed. pr. A ||
6 cum pannis mundis A ed. pr. (om. pan.) tunc micam panis
pulverizatam vino i. et sic liquidum infundis et curabitur P ||
7 si ilion ed. pr. sic ylion A || 8 faucibus om. ed. pr. A | degeres
L | et r. ed. pr. || 9 simile heminam ed. pr. A similem emnam
P | cyathos IIII Pel. | fundes et per cornum degeres L ||
10 dabis P | ita agens L ambulans P quod iter egerit ed. pr.
A | bolismos A || 11 terr. viv. P Pel. om. L vivam om. ed. pr. A
14 inflati contigerit L inflatio contingit P inflationes con-
tingerint ed. pr. A || 15 rationes . . possunt ed. pr. | spongia
ed. pr. A || 16 et alt. om. ed. pr. A P | induces oleum l. m. A
s ol. ed. pr. || 17 loco eum om. A

quoque titillabis, ut frequentius sternutet: quo facto statim exhilarabitur.

CIV. De aestu.

Si aestuaverit animal et defectionem patietur, brassi- III 40 Gesn.
V 39 Schn.
5 cae folia cum apio contundes et cum vini sextario per-
misceris et per narem sinistram infundis. Si vero fortius
aestuaverit, petroselini, ormini, dauci, silis Gallici, abro-
toni, alii, scinoanthus aequis ponderibus tunduntur et cum
aqua mulsa data ab aestu relevant. Quodsi ita his membra 2
10 defecerint ut concidant, quibusdam placet abstinere eos a
potu et sitientes in aqua frigida una hora stare, et con-
tinuo reparantur. Alii dixerunt hordeaceam farinam cum
vino per cornu faucibus infundi. Plerique experti sunt
triticeam farinam cum aqua frigida datam continuo pro-
15 fuisse vel certe tria ova cruda cum puleio et pusca
oleoque permixto faucibus infuderunt.

CV. De paralytico.

Paralysin ad similitudinem hominum iumenta pa- III 41 Gesn.
V 40 Schn.
tiantur, quae his ostenditur signis: ambulabit pravus in
20 latere ad similitudinem cancri, cervicem incurvabit, ut solent
habere quibus fractae sunt, rectos pedes mittere non potest;

4 Pel. c. 186. 6 Pel. c. 187. 9 Pel. c. 185. 18 Chir.
c. 341.

1 ex quo f. A | quo f. curabitur P || 2 exhilaratur ed. pr. A
6 et om. L || 7 petroselini armmi dauci L petrosillii armeni
dauci A p. et dauci semina P petr. daucii ed. pr. petr. hormini
seminis dauci Pel. || 7 silis — 8 scin. om. P | similis G. ed. pr. A ||
8 aliscinoantus L alii sinoantosa A spicae nardi sinoantis ed. pr. |
aequaliter tunde et cum mulsa detur P | tundunt et . . datum
A || 9 aestum relevant ed. pr. A P | quod si ista m. A || 11 sitiendi
L || 12 reparari ed. pr. P || 15 triginta Pel. tria etiam Hipp. ||
16 infundunt ed. pr.

19 ostenduntur L | ambulat curvum P | pronus A pr.
margo al. pravus ed. pr. || 21 r. pedes non ponent ed. pr.

si coegeris, parietibus se illidunt, cibum autem et potum non recusant. Hordeum autem ipsius udum semper apparet. 2 Hac observatione sanabitur. Sanguis ei de temporis parte contraria, non qua contractus est, tolletur, unctionibus thermanticis perfricatur cervixque eius assidue corrigitur usque eo, ut critellis ex ligno apposis contracta cervicis pravitas dirigatur. Loco autem calido stabulatur sicut 3 roborosus; cui ipsae potiones dantur. Si parum tot medellarum adiumenta profecerint, cervices eorum uruntur, non qua contractus est, sed ex parte contraria: de cautere 10 accipiet palmam ab armo usque ad verticem auriculae, et in tempore uritur ad mensuram semissis, in alia autem parte temporis quasi stellam parvulam cauterio facies et in parte renum usque ad mediam spinam virgulam dabis solemniter, et curasti. 15

CVI. De intrinsecus rupto.

III 42 Gesn.
V 41 Schn.

Iumenta nimio saltu vel cursu aut ruina cum aliquid intrinsecus ruperint, vulsant. Quorum ista sunt signa:

7 Chir. c. 342. 17 Chir. c. 357.

1 si coegeris *L* si coegerit *P* si coges *A* sic aegri *ed. pr.* elident *A* illident *G* | autem et *L* et *ed. pr.* *A* aut *P* || 2 sudum *L* solidum *P* nudum *A* || 3 hac ratione curabitur *ed. pr.* *A* | eis *A* eius *G* | temporis *L* *Chir.* temporibus *ed. pr.* *AP* || 4 extractus *A* qua patitur *P* || 5 perfricatur *L* | cervicesq. eius constringuntur *ed. pr.* c. eis assidue coguntur *A* c. ipsius assidue corrugantur *P* || 6 critellis *L* cretellis *ed. pr.* *P* crestellis *A* lignis impositis *ed. pr.* ligno apimpositis *A* | constricta cervice *ed. pr.* *A* || 7 parvitas *PL* (*margo* pravitas) pervitas *A* | stabuletur *L* || 8 eadem p. *P* | § 3 *om.* *P* | medullarum *L* | in totum ista m. a. *ed. pr.* si perusta medullarum a. *A* || 9 profeceris *ex* -nt *L* | curantur *L* || 11 accipe palpam *L* a. palmas *A* accipit palmas *ed. pr.* palmam dabis *Chir.* | ad cervicem *ed. pr.* *A* auriculam *A* || 12 simissis *L* remissis *A* || 13 stillam *L* | parvam *ed. pr.* *A* || 14 virgulas *ed. pr.* *A*

18 intr. *om.* *ed. pr.* | vulsant *ex* bul- *L* nubsant *A* patiuntur et tussiant quorum *P*

stranguriam patiuntur, excreabunt etiam purulentum et quotiens volutata fuerint, non revolvuntur nec se excutiunt. Et si recens ruptura fuerit, sanguinem magis excreabunt quam pus. Quae curantur glutinosis et lenibus cibis.
 5 Talem etiam accipiunt frequentissime potionem: turis 2 masculi unc. I, opium unc. I, heliotropium quod intubum agrestem vocamus unc. I, rutae unc. I, quae omnia diligenter trita cum vino austero quatuor mensuras Atticas per dies singulos dabis ad cornu, donec intus quae rupta
 10 sunt glutinentur.

CVII. De insania.

Animal nonnunquam invadit insania, ut praeseptum III 43 Gesn.
V 42 Schn.
 frangat seque morsu laceret; impetum etiam in homines facit ut fera, auribus micat, oculis erit attentis et splen-
 15 didis, ex ore egerit spumam. Quem caute, ne medentem laedat, diligenterque constringito. Sanguinem de cervice et de cruribus ei detrahito rursumque in tenebris contineto, donec appetat cibum. Cum coeperit ad patientiam 2 revocari, sucum cicutae unum acetabulum et aquae unam
 20 heminam admisces et per os defundis. Post rutam conte-

12 Pel. c. 404.

1 patientur *ed. pr.* | purulentus *A* prurulentum *P* polulentum *L* *corr. L*² || 2 voluta *L* | renovantur *A* || 3 et *om. ed. pr.* excreabit *ed. pr. AP* || 4 et pus *P* | glirinosus *P* | levibus *A* || 6 opii *ed. pr. A* | heliotropii unc. quod *ed. pr.* tropius incubum a. v. unc. *A* | turis m. intube rutae ana unc. I quae bene trita *P* || 8 austeri *LP* | mensuris atticis *P* *Chir.* mensuras adicias *L ed. pr. A* (-ias) || 9 et p. d. s. dabis *ed. pr. A* p. d. s. et dabis *L* | cornum *L* | quae intus *ed. pr. P*

12 sed a. *ed. pr. AP* | animali *A* | nonnunquam *om. P* || 13 et se *A* seseq. *ed. pr.* | impetus *ed. pr. A* || 14 faciat *ed. pr. P* | ut f. *om. ed. pr. A* | erit *om. ed. pr.* oculi erunt attentis et sp. *A* || 15 et ex *ed. pr. A* | caute mordentem l. *A* || 16 ei de c. *ed. pr. A* || 17 trahito *ed. pr.* sanguis . . detrahitur *A* | clausumq. *Pel.* | ten. loca *P* || 19 suco ex -um *L* | uno ac. *ed. pr. G* cum ac. *A* | aquae urina adm. *A* || 20 eminentiam *P*

rito et supra cerebrum ponito, caputque lanata pelle constringito curaturus ut calide stabules. Talis quoque potio equis subvenit rabiosis: bacas lauri IX, olei purgati grana XX in unum diligentissime conteres et cum vino veteri candido per narē sinistram inicies.

5

CVIII. De pletura.

III 44 Gesn.
V 43 Schn.

Si animalia, dum sudant, hordeum comederint vel ipsum hordeum novum fuerit quia vehementius calet vel copiosus quam oportet otiosa pascuntur, absque dubio indigestio et pletura comitabitur. Quae passio his agnos- 10 scetur signis: sudabit, inligati sunt armi, ambulabit incertus. Sanguis ei de cervice detrahetur, aceto oleoque permixto totum corpus diligentissime confricatur, levibus ambulationibus exercendus est et ab hordeo penitus abst- 2 tinendus. Cui eiusmodi subvenit potio: brassicae folia 15 contundes sucumque exprimes, murræ pulverem, parum liquaminis et vinum vetus optimum misces, quod per tri- dum per os defundes; ita digestio et sanitas consequetur.

2 Pel. c. 407 cf. c. 399. 7 Chir. c. 358. 10 Chir. c. 359.

1 caputq. usque ad finem cap. om. P || 2 curaturos ut c. stabulis L et curatur ut c. stabuletur A et curato et cum profecerit c. stabuletur ed. pr. || 3 roborosis A | olei A alei sscr. allii L et alei ed. pr. bacas l. purgatas et oleum Pel. Hipp. alium purgatum Pel. c. 399 || 4 grana om. L | viginti et unum diligenter ed. pr.

6 ex hordeo add. ed. pr. A || 7 comederint — 8 hordeum om. L || 9 otiose pascantur P || 10 indignatio atque p. A | agnoscetur ex -itur L -itur vulg. || 11 sudabit om. A | inligati sunt L ligati sunt A l. erunt ed. pr. in loco ubi sunt ar. P | incertum ed. pr. || 12 sanguinem . . detrahes ed. pr. A || 13 permixtis ed. pr. permixtum A sanguinem commisce P | confricetur ex -atur L confricatur A confricabis ed. pr. diligenter frica P qui levibus — 14 abstinendus om. || 14 exercendum et abstinendum ed. pr. A || 16 contundis, exprimis ed. pr. A tunde, exprime P | et m. p. et parum ed. pr. A || 17 optime misce P || 18 per os om. L | dignatio A

Aliquantum praecantatione tentant afferre remedia; quae vanitas ab aniculis solis diligenda est, cum animalia sicut homines non inanibus verbis, sed certa medendi arte curentur.

5 *CIX. De passione pulmonum.*

Pulmones ut integri praestant substantiam vitae, ita III 45 Gesn.
V 44 Schn.
vitiati periculum afferunt mortis. Quorum dolor manifestis declaratur indicibus: stertet et tussiet graviter, excreabit etiam purulentum. Si aegritudo longior fuerit, de
10 prioribus claudicabit pedibus, gravem foetorem naribus expellet, difficile se collocat, sed febriens praesepio incumbit, corruptum assellabitur. Aliquando in corpore 2 ipsius similia furunculis tubercula nascuntur. Quorum aegritudo difficilis, sed hac potione curanda est: turis
15 masculi unc. I [hyssopi unc. II, folii unc. I] mannae croci unc. I, murrae unc. II diligenter tundis et cribras, ex quo pulvere unum coclear cum tribus ovis et aquam temperabis et defundis per os. Si cibum non appetit, pro aqua lac caprinum miscebis et addito mellis cocleario propi-
20 nabis. Sucum quoque ptisanæ cum oleo roseo et pulvere 3 superius comprehenso vel ovis per os dabis ad cornu.

6 Chir. c. 368. 12 Chir. c. 366.

1 aliquanti et q. s. om. P | praecantationem t. a. mediam L || 2 sanitas A | solis dinoscitur A || 3 non minus i. A | certa diligentia m. a. c. A

5 pulmonis ed. pr. A || 6 pulmone ed. pr. | p. sicut sunt int. A | suffragia v. P || 7 manifeste d. per apperta signa A || 8 stertet, tussiet gr. et ex. pur. ed. pr. A | excre. e. pur. om. P || 9 longa P || 11 expellet L -it ed. pr. A emittit P | sed — 13 nascuntur om. P || 12 assellabit ed. pr. A | corporis L || 13 quae aeg. diff. hac p. curatur P || 15 unc. I L unc. III ed. pr. A t. m. hyss. ana unc. II P pondo II Chir. | hys. fol. om. L Chir. fol. — 16 murrae om. A | folii magnae cr. ana unc. I P || 16 murrae unc. II hyssopum P || 17 dabis unum c. . . . et cum a. tempera P | cocleare L | ovis om. A | aquam L Chir. aqua vulg. || 18 pro aqua — p. 200, 23 potio om. P || 20 rosaceo ed. pr. A | pulverem s. comprehensum ed. pr. A || 21 vel ovis L A cum o. ed. pr. | dandum A | cornum L

Offas quoque ex duobus sextariis farinae triticeae et ex uno ervi pollinis facies, quibus admiscebis ex suprascripto pulvere quinque coclearia; ex lacte etiam cuiuscumque pecoris eam consperges. Salutare est, si septenas diebus singulis digeras, quas cotidie ad substantiam dabis, donec
 4 cibos tentet appetere. Cui omnem escam propter fastidium viridem oportet offerri, et contrario lenticulam vel triticum cum hordeo torrefactum cum palea dabis, ut quidquid ex diversitate ciborum voluerit eligat. Lac tamen recens cotidie ei convenit dari. Deambulet plurimum; ubi
 10 coeperit convalescere, ad exercitium revocandus est. Si lac defuerit, aquam, in qua ervum prius lotum die ac
 5 nocte permanserit, dabis ei bibere. In causa pulmonum de ceruice vel de palato his sanguis aufertur, quibus nec fastidium evenit et fortiora sunt corpora. Cineres quoque
 15 ulmi loti et infusi in aqua cum vino veteri optimo odorato heminas singulas miscebis et dabis. Quodsi vehementius vexabitur et aegritudo transierit in morbum: radicem lentisci, turis drach. II, murrae drach. I, croci
 6 semunc. contere diligenter et suffunde cum vino. Sunt et
 20 ista remedia: uva alba in ore equi frequenter exprimetur, semen radiceis datur in vino, amygdalae frixae cum aqua offeruntur. Sed est alia efficacior potio: cardamomum

1 Chir. c. 367.
 23 Chir. c. 371.

11 Chir. c. 369.

17 Chir. c. 370.

1 et u. sextario *ed. pr.* || 2 herbi pollinis et fascies *A* |
 3 ex l. — 4 est *om. ed. pr. quae* sed sept. | ex latere [lacte
 tere *G*] et c. pectoris consp. *A* || 4 sept. offulas *ed. pr* || 5 quas
om. A || 7 viridem *om. L habet etiam Chir.* | continuo *A* || 8 vel tr.
 hordeo torrefactum *L* vel tritum cum h. torrefactum *A* cum
 tritico vel h. torrefacto *ed. pr.* || 9 voluerit *om. L* || 10 dare
ed. pr. | primum *Gesn.* || 13 d. in potu *ed. pr. A* (poto) | pulmonis
A in cuius a pulmonum *L* || 15 sed f. *ed. pr.* || 16 in *om. ed. pr.*
A || 18 v. aegr. et tr. *L* vexatum aegritudine transivit *ed. pr.*
 vexabitur aegritudo transivit *A* | radiceis l. drachm., t. unc. II
ed. pr. || 19 succari *ed. pr. A* || 20 cum v. diffunde *A* || 21 ex-
 primitur *A* in os . . exprimatur *ed. pr. Chir.* || 23 cardamomi
 unc. II cassiae unc. storacis unc. I *ed. pr. A* cardamomi costi
 ringii casiae ana unc. II cinomomi storacis ana unc. I *P*

unc. II, costi unc. II, cinnamomi unc. I, eryngii radices
unc. II, cassiae unc. II, storacis semunc., quae omnia, si
validior et sine febre fuerit, cum vino, si febriens, cum
suco ptisanæ per os dabis.

5 CX. De orthopnoico i. plagiorigido.

Orthopnoicum iumentum his agnoscitur signis, ut ^{III 46 Gean.}
etiāsi trahatur ambulare detractet: anhelat gra- ^{V 45 Schn.}
viter, frequenter suspirat, runcos ducit, ilia suspendit, dum
manducat tussit. Ex quo vitio difficile liberatur, licet in 2
10 longum protrahat vitam. Pulmo enim eorum contrahendo
se comburit, unde et macies cum morte insequi consuevit.
In recenti tamen hanc curam festinanter adhibebis: san- 3
guinem de pectore detrahes et mero oleoque permixtum
atque calefactum perunges. Lixivum quoque diligentissime
15 tritum et cum oleo optimo temperatum per nares diebus V
continuis eidem digeres. Potionem postmodum dabis:
sinapis Alexandrini frixi, sulfuris vivi, murrae, cardamomi
species aequis ponderibus contundes et cernes, cum melle
optimo decoques. Ex quo medicamento ad magnitudinem 4

6 Chir. c. 374 cf. 372. 12 Chir. c. 375.

3 sine f. erit *ed. pr.* A quae o. tunsā si non febricit, cum v.;
si febricit P || 4 dabis, frequenter suspirat *add. P ex lin.* 8

5. 6 orthotonico LP ortholistophico *ed. pr.* de eoieronico
idem plagis ortolistophicis. Iumentum A || 6 ut etiāsi tra-
hatur A ut *om. ed. pr.* quia cum tr. a. non vult P || 8 runcos
PA *ed. pr.* (-ch-) truncos *margo* trunculos al. L || 9 § 2 *om. P*
ex quo hūstro A | liberabitur *ed. pr.* A || 10 protr. ut cum
pulmo e. (etiā G) corpus contrahendum et (est G *corr.* G²)
comburit A || 11 convoret L || 12 festinant A || 14 lixivium
quoq. cineris *ed. pr.* | diligentissimum A || 15 cretum et . . tem-
perabis et per *ed. pr.* A lixivium vero cum oleo o. temperabis P |
narem A || 16 cont. immittes P | p. quoque dabis postm.
ed. pr. A || 17 Alexandrinae frixae A | et s. v. et m. *ed. pr.* et
s. v. et cum cardamomo specie A || 18 species *om. P* | contundis
etc. ed. pr. A contunde P || 19 optimo *margo* al. Attico *ed. pr.* |
ex qua potione ad modum n. cotidie cum vino calido per os
dabis P

nucis in vino nigro calido dilues et cotidie per os potio-
nabis. Alii murrae unc. II, sulfuris vivi unc. I, nitri
semunc., picis liquidae pusillum deterunt additoque melle
et vino vetere odorato candido per nares saepius infundunt.
5 Curabis autem ne algeat, temperabis exercitationibus ut
sudet: et non solum in potione, sed etiam in faeno nitrum
cum melicrato aspersum semper accipiat.

CXI. De opisthotonico.

III 47 Gesn.
V 46 Schn.

Opisthotonici quoque similis passio indicatur. Ortho-
tonicus est, qui totus est rigidus, opisthotonicus, cui 10
in posterioribus partibus morbus insederit. Cuius ista
sunt signa: aures rigidas habebit, collum extensum, oculi
minores, tensa pellis in facie, labra gravia, ut oscitare
aut os aperire non possit, cibum potumque fastidiet, et
cauda fit rigida, gressus incertus, membra distensa, diffi- 15
cile progreditur et frequenter in posteriorem recidit partem,
2 unde et opisthotonicus nominatur. Quod genus passionis
hieme curare difficile est, aestate autem si diligentior
fuerit cura obtinebis. Quae passio per aestatem his nascitur
causis, si iumentum ardentissimo fuerit sole percussus, 20

2 Chir. c. 373. 9 Pel. c. 267. 17 Pel. c. 268. 19 Pel.
c. 270.

1 cum v. *ed. pr.* A || 2 alii *usq. ad finem cap. om.* P | a.
vero *ed. pr.* A | s. vini L *om. ed. pr.* A || 4 veteri LA || 6 potionem
L || 7 aspersum *om.* L

8 epistotono *ed. pr.* epitostomo P de prepistatono idem
(l. id est) posteriori rigido A || 9. 10 etc. epistoni A epistomi P
epistotoni *ed. pr.* | indicatur LP videatur A declaratur *ed. pr.*
ornonicus P ortotoicus A || 10 est *om. ed. pr.* A || 12 renes rig.
L dures rigidos A frigidas *margo ed. pr.* | oculos *ed. pr.* A
13 t. p. tensa facie A | labia *ed. pr.* bagrabi aut o. A | osc.
et aperire vix p. *om.* os *ed. pr.* osc. aut perire non p. A gravia,
obscitatio, et os a. vix potest P || 14 et et fit *om. ed. pr.* A
15 difficile — p. 203, 15 operire *om.* P || 16 partem concidit *ed. pr.*
p. incidet A || 17 et *om. ed. pr.* A || 18 p. bene c. A | curari L
19 fueris obt. *ed. pr.* Pel. fuerit obt. A | per ae. et his n. c.
ium. ard. si f. sole percussus vel itinere A

vel si in itinere, ex priore claudicans pede, coactum fuerit
 ambulare vel currere et vehementius sudaverit; ex dolore
 vel si armum laeserit vel supra ipsum iacuerit, ut armus
 indormiat. Hieme autem, cum de itinere vel de exerci- 3
 5 tatione venerit cum sudore et steterit sub divo in frigore
 aut in loco humecto aut in marmorato vel in tessellato,
 vel si frigore maxillae obdormierint, tunc ista aegritudo
 contrahitur. Cui hac ratione tentabis succurrere: adipis 4
 porcinae lib. II, piperis triti drach. I, cerae lib. I, resinae
 10 terebentinae selib., olei veteris lib. II pariter decoques et
 calidissime totum animal perunges. Multi ervum deco- 5
 quunt calentemque aquam capiti ipsius languentis infun-
 dunt. Alii in stercore ipsorum calido obruunt aegrotantem, 6
 ut languorem exsudet. Plerique colligata iumenta com- 7
 15 modum credunt arenis sole ferventibus operire. Haec 8
 quoque potio traditur salutaris: piperis triti grana X,
 cedriae pondus scrup. III, nitri olcen unam, mixturae laseris
 Cyrenaei globulum ad magnitudinem fabae trita atque
 permixta, addita olei floris hemina et vini veteris summi
 20 sextario, bis in die per os digerunt. Expertum dicitur 9
 sanguinem bubulum calidum et fumantem, sed moderate

8 Pel. c. 268.

1 ex om. ed. pr. | claudicat p., si fuerit coactus amb. A ||
 2 ex dolore — 3 iacuerit om. A et ex sudore vel armum l.
 ed. pr. || 5 et cum s. st. ed. pr. | frigidore L || 6 in l. recenti (ri-
 genti?) vel h. ed. pr. A recenti incl. ed. pr. l. frigido aut h. Pel. |
 aut m. aut tess. ed. pr. || 9 porcini L p. veteris ed. pr. adipem
 porcinae veterem A | res. ter. sel. ante pip. ponunt ed. pr. A ||
 10 sext. II ed. pr. A || 12 imponunt ed. pr. A || 13 aegr. om. A
 aegrotantes, ut languor e. ed. pr. || 14 plerumque G | colligatis
 iumentis ed. pr. || 15 renes s. ferventi bene cooperiri ed. pr.
 assenessere solem ruentibus op. A | quibus h. p. P || 16 gr. XX
 ed. pr. A || 17 cedri ed. pr. A | p. denarii ed. pr. AP | n. unc. I
 olcen unam L n. olchi unam P n. unc. I ed. pr. A || 18 tyrre-
 nici ed. pr. cirtenicis A cyrenici om. mixt. P mixta laxaris
 tirrenici L | tritam atq. mixtam L tritae atq. p. A || 19 olei
 flori L o. floris AP liquaminis floris ed. pr. | summi om. P ||
 20 digeris ed. pr. A dabis P || 21 bubulinum ed. pr. A

- per cornu faucibus infundere. Quodsi forte defuerit, turis cribrati et salis triti ternas olcas cum vino optimo
 10 prodesse dixerunt. Calidis medicamentis animal expedit dum sanetur perungi. Adipis quoque porcinae recentis colatae quantum existimaveris, cum oleo optimo et vino summo et melle commisces et ad carbones decoques ac per nares infundes. Malagma quoque de calidis speciebus in carbonibus cum oleo cyprino vel communi, sed veteri,
 11 solvitur et perungitur. Post curam operitur sagis, et in sole calido exercetur a sessore tripodans, usque dum sudet. 10 Post sabanis validioribus abstergetur et denuo unctum operitur, pice quoque liquida admixto oleo perungitur et exercetur: non tamen nimia pix sit, ne corium laedat.
 12 Nonnulli iam validioribus de cervice sanguinem detrahunt. Plerique in balneum ducunt: calidissimis potionibus curant, 15 id est lasare, cymino, aniso, oleo, baccis lauri, ex quibus
 13 cotidie aliquid cum vino ministrant. Uctionibus quoque istis utuntur: cerae lib., resinae unc. IV, opopanax unc. II, medullae cervinae unc. II, olei storacini unc. III, olei laurini unc. IV, quae omnia decoquunt, et in sole 20
 14 aut in loco calido perungunt. Alia quoque unguenti com-

3 Pel. c. 269.

14 Pel. c. 271.

15 Pel. c. 272.

17 Pel. c. 273.

21 Pel. c. 275.

1 cornum *L* | infundis *ed. pr.* | quodsi — 13 laedat *om.* *P* || 2 ternas uncias *ed. pr.* ternas olcas *scrip.* IX *A* ter fulcis *scrip.* VIII *L* ὀλκὰς tres *Pel.* || 3 an. expellendum san. *A* 4 ungueri *L* || 5 colatae *L* collatae *A* coctae *ed. pr.* || 6 semper *d. d. pr. A* || 8 carnibus *L* || 9 abluitur *ed. pr.* oblinietur *A* || 10 trepidans *L* et repedens dum *ed. pr.* et ripodansique dum *A* || 11 unctus *A* | et — 12 operitur *om. L* || 12 admixta pentioleo *L* admixta repente *o. A* tepenti? | perungendum, non t. *ed. pr.* perungitur et ex., ut t. ne n. *A* || 14 n. dicunt sic curari *d. c. s.* trahere *P* | de *c. s.* detrahunt *om. A* || 15 plurimiq. *A* | pot. cum idem laseris *A* || 16 laxare *L* | et cym. *ed. pr. A* || 17 aliqui *L* || 18 isti *L om. P* | opop. — 19 olei stor. *om. P* || 19 med. c. unc. III *ed. pr.* unc. *A* unc. II *etiam Pel.* | storacis *A* || 20 decoquuntur . . perunguntur *A* | quibus omnibus simul coctis in sole per. *P* || 21 alii *L* aliud ad id *P*

positio talis est: bacas lauri sext., cumini sext. II, sulfuris vivi unc. III, galbani unc. III, resinae unc., olei sext. II, quae omnia decoques et uteris.

CXII. De lethargico.

5 Lethargici quoque iumentis ista sunt signa: iacebit ^{III 48 Gesn.}
semper et dormiet, neque cibum appetet neque potum;
cum excitatum fuerit continuo gravatur et se proicit,
macescit; quamcunque ei dederis potionem tanquam dor-
mitans vix suscipiet. Quem hac ratione curabis. Sub- 2
10 sternito in stabulo ubi stratum cubet. Cui caput fomen-
tibus ex calida cum puleio decocta, postmodum perunges
oleo cum adarce trito, ita ut caput eius et aures infundas,
ea ususur potione: camomillon Illyricon et herbam Arte-
misiam in aqua decoques, ex qua cotidie binas cotylas
15 propinabis. Cui et pedes priores frequenter fomentabis 3
calida: solet enim haec passio ab strictura pedum con-
tingere. Est quidem periculosa curatio; cuius ista sunt
signa: oculi eius lacrimabuntur quasi lippiant, in praesepe

5 Chir. c. 376.

9 Chir. c. 377.

17 Chir. c. 378.

1 bacarum *ed. pr.* | c. sext. II *ed. pr.* AP sext. I Pel. III L,
qui sulf. v. om. | vivi om. A || 2 galbani *post res. ed. pr. om.* A
4 litargico P, A qui *add.* i. semper dormientibus. || 7 exer-
citatum L excitatus A | aggravatur *ed. pr.* aggravatus se pr.
P || 8 et marc. et q. *ed. pr.* A | mac. — potionem om. P et
mordescit et quantum ei d. p. M | dormiens *ed. pr.* || 9 quod
ed. pr. AP || 10 ubi stat (*ex stat*) uti bibat L ubi statim bibat
P ubi stat ut bibat ibi *ed. pr.* A in st. ubi stet substernito ster-
cora mollia Chir. cf. Pel. p. 105, 4. ubi stratum cubet Samb.
11 cum om. *ed. pr.* || 12 cum arci infundat A || 13 ea — p. 206, 19 cibo om. P
eam u. potionem L | cam. III. L camomillam I. *ed. pr.* gamomille
villiricon A camemelon, irin III. Chir. idem nos trace (item no-
stratem Schn.) *add. ed. pr.* || 14 ex quo L | ei binas *ed. pr.* A
16 adstrictius ad rectum pedem *ed. pr.* adstrictus ad pedem con-
stringere A || 17 p. passio atq. cur. *ed. pr.* || 18 lacrimabuntur L
Chir. -unt *ed. pr.* A | in praesepio dormitans i. *ed. pr.* in prae-
sepio cum dormitat inversa A in pr. incumbens dormit Chir.

incumbit, dormitat, a posterioribus ambulans nutat et
 4 totus gravatur. Cui sanguinem detrahes de pede priore
 dextro et de femore sinistro, ex quo eum perunges. Herbam
 Artemisiam contusam et cribratam dabis cum lixivi sext-
 tario et olei cyathis duobus per triduum; quarta die inter- 5
 mittes. Quodsi cibaria non appetit, ervum mollitum ex
 5 aqua tepida bibat. Si minus profecerit, lini semen cum
 aqua in olla decoques et heminas singulas per dies sin-
 gulos dabis addito melle quod sufficit. Quae potio etiam
 6 febricitantibus prodest. Lethargicum animal frequenti 10
 excitatione prohibendum constat a somno. Assidua quo-
 que iniungenda est ambulatio, si ante omnes pedes eius
 miseris in fomentum. Nam furfures sale et aceto per-
 mices et calentes unguis adpones. Farinam quoque
 triticeam cum tritis salibus et puscae sext. I faucibus in- 15
 7 fundes. Herbam Artemisiam tunsam cum oleo et modico
 lixivo dabis ad cornu. Abstinebis ab hordeo et fabae
 solidae sextarium porriges ut vigilet, donec duriori edo-
 8 metur cibo. De cervice quoque sanguinem detrahes. De-
 pletum hac potione curabis: acori Pontici unc. III, calami 20

6 Chir. c. 379. 10 Pel. c. 363 p. 105, 5. 16 Pel. c. 364
 cf. Veg. § 4. 17 Pel. c. 365.

1 ambulat mutat *A* || 2 totum *ed. pr.* || 4 contundes et cr.
ed. pr. c. amet cr. *A* | id est semunc. dabis *add. L* | lixivis sext.
L || 5 quantos dies intermittis *L* || 6 cibariam *L* | bolum ex melle
 et a. *ed. pr. A*, margo al. ervum mellitum *ed. pr.* herbum molli-
 tum (*ex molitum*) ex a. *L Chir.* | ex a. tep. comedat (*commen-*
dat A) et aquam bibat *ed. pr. A* || 7 linis eum cum a. in o. *A* ||
 9 dabis ad cornu *ed. pr. A* | quantum sufficiat *ed. pr. A* ||
 11 exercitatione *vulg.* | prohibendo *A* || 12 deambulatio *ed. pr.*
A Pel. | si anteriores p. eius m. *ed. pr. A* ante quatuor p. *Pel.* |
 13 in iumentum *L* || 14 imponis *ed. pr.* ungulas adponis *A* |
 15 salibus apuleae sext. *A qui* faucibus — 18 sext. *om.* | sext. II
Pel. || 17 lixigio *ed. pr.* | cornum *L* | et *om. ed. pr.* || 18 duriores
 edomet cibos *ed. pr. A* || 19 quoq. *om. ed. pr. A* | ei detr. *ed. pr.*
A | repletum *P* || 20 ratione *ed. pr. A* | afronitri *ed. pr.* pontici
A triti pontici unc. IIII *P* acori *P. L Pel.* | gallae *Syr. ed. pr.*
 calami *Syr.* unc. II *LA* unc. III *P*

Syriatici unc. II, spicae nardi unc. II, radices capparis unc. II, tunsa et cribrata miscebis et terna coclearia cum sextario aquae tepidae dabis in potu. Nunquam frigidam nec nimium calidam, sed tepidam parum ad bibendum
 5 semper accipiat, assidue flagello excitandus aut voce, ut vitium timore deponat.

CXIII. De morbo regio i. aurigine.

Si quod iumentum morbum regionum habuerit, his ^{III 49 Gesn.}
 agnoscetur signis: utrique oculi virides fiunt, cervicem
 10 inclinatam habebit in dextram partem, de pede sinistro videbitur claudicare. Cuius ista curatio est: loco tenebricoso, ubi lumen non possit videre, claudetur et operietur sagis ita, ut nec oculi eius appareant. Bis in die oleo et vino tepido ungetur atque defricabitur. Lapidēs 2
 15 molares non minus pondera V in ignem imponuntur, animalis caput copulatur ad pedes; cum bene canduerint, sub eius naribus apponuntur et perfusi oleo suffumigant os nares et oculos, ut morbi virus exsudent. Quod per VII dies continue est faciendum. Tali etiam ratione succur-
 20 retur: sanguine caprino et lacte ovillo, sil Gallicum, costo

8 Chir. c. 380. 14 Chir. c. 381.

1 cappare *L* rad. cap. unc. II *om. A* || 2 permisces *ed. pr. A* | trina *A* tria *P* || 3 in sext. *ed. pr. P* inserunt aquae frigidae tepide *A* | potum *L* || 4 parum *om. ed. pr.* nunq. tepida nec n. calida sed tepida et ad *A* tep. et puram ad *P* calidum nimium sed tepidum; parum ad *L* || 5 excitandum *ed. pr. P* (e. est) flagellum ad excit. *A* | aut nocet *P*

7 i. aurigines *A om. ed. pr.* || 9 sunt *ed. pr. A* utrosq. o. v. facit *P* | et cerv. *ed. pr.* 9—11 de cervice et pede etiam sin. v. cl. *A* || 10 dextra parte *ed. pr.* in dextram p. *PL Chir.* in dextra p. *L*² | et pede dextro etiam sin. *ed. pr.* || 11 tenebroso *ed. pr. AP* || 13 ita ne o. eius operiantur *ed. pr.* apereant *AP* | bis *P Chir. om. L ed. pr. A* || 14 unguito atq. defricabitur *L* fric. *vulg.* | lapides — 19 faciendum *om. P* | lapidis m. *L* || 15 igne *L* || 17 et *om. ed. pr. A* | suffumigatur os n. et oculi *ed. pr.* || 18 exsudet *ed. pr. A* || 19 succurrimus *ed. pr. A* || 20 ovino *P* | sil Gallecum *L* anagallico *ed. pr. A* sinphito *P*

oleoque pariter admixto potio conficietur, quae per dies XII dabitur.

CXIV. De bili i. coleribus.

III 50 Gesn. V 49 Schn. Sed interdum bilis, quae colera appellatur vulgo, solet iumenta vexare. Quae passio his declaratur indiciiis: commovetur ac volutatur ut strophosus. Sanguinem ei de cervice emittis, daturus eiusmodi continuo potionem: herbae trixaginis nigrae unc. semis, mannae croci unc. I, nitri unc. II, vini optimi sext. I conteres et ex aqua mulsa heminam I per sinistram narem defundes. 10

CXV. De bili arida.

III 51 Gesn. V 50 Schn. Quodsi aridam bilem habuerit, myrtum agrestem cum vino contritam per dextram narem defundes, pro hordeo far triticeum dabis. Potionem temperabis ex aqua.

CXVI. De coli passione.

15

III 52 Gesn. V 51 Schn. Coli passio gravissimos cruciatus iumentis consuevit inferre ita ut cardiaci et strophosi esse credan-

4 Chir. c 382. 12 Chir. c. 383. 16 Pel. c. 287.

1 mixtis potionem facit quem . . dabis P | conficitur . . datur ed. pr. A | dies XVII Chir.

3 i. col. om. L qui de bile || 4 biles quae colerae appellantur ed. pr. biles quoque colerae a. A sed aliquando de bili quae a vulgo colera a. P || 5 solent ed. pr. AP | vexari P 6 commovetur — 7 emittis om. A | strophus P | cui s. P ei om. ed. pr. || 7 continuo om. A || 8 traxaginis LA tragenis P | nigrae unc. semis om. L | unc. VI P sescunc. Chir. | succari ed. pr. A magnocototi P || 9 n. unc. I P om. A | altei (altheae Gesn. allii Morgagnius) unc. II vini ed. pr. A om. LP Chir. qui antea addit trix. albam | et om. ed. pr. A et ex ea a. L tere misce et da et per s. narem mulsae hem. I diffundes P || 10 infundes ed. pr. dabis A

12 mirram P mirtam A murtam Chir. || 13 tritam in d. n. P | diffundes AP || 14 pot. ipsam ed. pr. A

15 de colica P || 16 colicorum p. P || 17 aut str. ed. pr. AP | strophii P

tur. Sed his agnosceretur signis: cum stat, repente concidit ita ut arreptum putes; si satis suspensum fuerit, dolor subsequitur et iacet nonnunquam: cum frigidam aquam acceperint, tremunt sudant anhelant. Quibus hac ratione 2
 5 succurretur: asari Pontici unc. I, petroselini unc. I, feniculi seminis unc. I, piperis nigri unc. II, marrubii unc. I, abrotani unc. I, anethi scrup. III, levistici unc. I, centaureae seminis unc. I, chamaepityis semunc., eupatorii scrup. IIII, pulei acapni unc. I, rutae unc. I, apii seminis unc. I,
 10 gingiberis semunc. pariter contundes et cernes. Tunc mellis optimi pondera II cocta et despumata cum omnibus misces, ex quo medicamento ad magnitudinem nucis Abellanae cum aquae tepidae sextario dilues et per os infundes: certissima medicina est. Quodsi dolor perseveraverit, 3
 15 feniculi seminis coclearia V bene trita cum vino sincero sed cibario sext. I dabis. Praeterea piperis aliquantum et pelliculam de ventre pulli siccata in fumo et tritam cum vino dabis.

5 Pel. c. 288 cf. Veg. III 28, 27.
 Veg. II 137.

16 Pel. c. 290 cf.

1 quum statim r. c. *L* constat r. concidat *A* | cadit *P* ||
 2 ita *om. ed. pr. AP* | si cadens s. f. *P* || 4 acceperit tremit *etc. ed. pr. P* || 5 asari *Pel. arasi L anisi vulg.* | fen. semin unc. I *L* fen. .f. unc. *A* fen. unc. s. *P* || 7 abr. an. *om. A* | scrip. III *L Pel. unc. III ed. pr. unc. s. P* | lebistici unc. I *LP Pel. lev. scrup. IIII ed. pr. A* | cent. sem. *L corr. Pel. cent. unc. s. P* cent. minoris et maioris unc. II *ed. pr. A* || 8 chamaepityis *Pel. came-*
turi L camedrei P cametris ed. pr. A | ^u ^{ei} silporium scpū. IIII *L sylphii unc. IIII P silpotorium scrup. IIII A eupatorii scrup. IIII ed. pr. corr. Pel.* || 9 pulegii campani unc. I *L corr. Pel. p. caprini unc. I P p. caprini cumpani una et muxia A p. semiunc. ed. pr.* | rutae ap. *om. L* | ap. s. unc. *P Pel. apii unc. semis ed. pr. A* || 10 g. unc. semis *ed. pr. A* (gingioperis) *qui ante pulei ponunt.* ginger *L ciceris P* | tere et cerne *P* || 11 m. optimis ^o p. II cocta dispumata *L* m. o. dispumati lib. II cum o. *P* || 13 cum aqua t. *L* || 15 fen. semenis (*postea del.*) sem. cocl. *L* | v. sincere sed ciuario *L* vini sinceri sextario d. *P* || 16 panis aliquantulum *ed. pr. (margo piperis) A* || 17 et *om. LA* ex pell. . . siccata et trita *A* | fumo *LP Pel. furno ed. pr. A*

CXVII. *De vomica.*

III 53 Gesn.
V 52 Schn.

Vomicae plerumque animalibus nascuntur intrinsecus. Cuius passionis ista sunt signa: cum accubuerit, difficile surget, os ei graviter olebit, incumbet in eo loco, a quo vexatur, tussiet, purulentum etiam excreabit interdum. 5 Turis drach. II, aristolochiae drach. II in unum contundes, cum vino tepefacto per nares digeres. Item sulfuris vivi drach. II, aristolochiae semunc. similiter dabis. Cibo autem maxime sustentandus est, ut habeat corpori nutrimentum. Cum ruperit vomicam, cauteriis circa pectus adures, ut 10 facilius provocatus humor emanet.

CXVIII. *De coriagine.*

III 54 Gesn.
V 53 Schn.

Passio est, quam Graeci ecedermiam vocant, Latini coriaginem appellant. Cuius ista sunt signa: macescet, sine febre non erit, corium illius haerebit ad costas, spina 15 fit durior, in dorso eius nonnunquam furunculi exire consueverunt, magis etiam quam solebat appetit cibos. Cuius ista curatio est: thymum et sales cum vino Falisco rubro conteres et tubera, si qua in eius sunt corpore, confricas. Parabis etiam aliam unctionem: picem, ceram, resinam 20

2 Chir. c. 384. 13 Chir. c. 404.

4 resurgit *P* || 5 vexabitur *ed. pr. A* | et pur. ex. *ed. pr.* et purulentus excreaverit i. *A* excreat cui haec da *P* || 6 t. drag. II *L* unc. II *ed. pr. AP* | ar. drag. II *L* unc. II *ed. pr. A* unc. s. pulveriza *P* qui reliqua usque ad 8 dabis *om.* | in uno cum v. *ed. pr.* in unum cum v. *A* || 8 drag. II *L* unc. II *ed. pr. A* semunc. *L* unc. semis *ed. pr. A* | similiter *om. A* || 9 corporis *ed. pr. A* cibo maxime sustenta ut nutriatur *P* || 10 et cum *ed. pr. AP* 12 cortagine *L* cardiaca *P* || 13 passio *om. A* | est *om. ed. pr. AP* | epidermiam *L* ecidermiam *A* cardiacam *P* || 15 et sine *ed. pr. A* | adhaerebit costis *ed. pr. A* | pinna ex pina *L* || 17 quam adsueverat *ed. pr. om. A* quam consueverit *P* || 18 et sales *om. L*, habet etiam *Chir.* | Falisco *L*, *om. vulg.* || 19 in eo sunt confr. *ed. pr. AP Chir.*

cabialem et turis pollinem ex oleo veteri temperabis ac decoques totumque animal confricatum diutissime perunges. Sed parum est unctione corio mederi, nisi potionibus interna curentur. Piperis albi grana XXX, murræ sescunc.,
5 vini odorati veteris cotylam, olei viridis cyathum admiscebis et per os digeres. Item fasciculum rutæ viridis 3 atque purgatæ et opopanacis unc. I in cotylam vini et olei viridis cyathum decoques et dabis in potu. Quod vitium ex perfrictionis iniuria aut ex coactionis alicuius
10 necessitate descendit. Aliquantum suis non vetulæ sed novellæ sanguinem vino mixtum ad cornu faucibus digerunt ignorantes, si plus sanguinis fuerit, continuo animal interire. Cautius est hac magis potione curare: cepas ger- 4 manas et semen rutæ pariter admisces et deteres; ex quo
15 unc. III cum vini cotyla per dies singulos dabis, usus curationibus, quæ conveniunt roborosis.

CXIX. De syntexi i. de stomacho.

Syntexin animalia patiuntur ut homines. Quæ ^{III 55 Geen.}
^{V 54 Schn.} valetudo his declaratur indicibus: cotidie attenuatur in
20 maciem, os eminet, multum manducans esurit semper,

3 Chir. c. 405.

10 Chir. c. 406.

18 Chir. c. 407.

1 cabialem *ed. pr. Chir.* cabulem *A* cavealem *L* piculam
P | poll. et trito cum vino vet. *P* || 2 totum an. confricando
ed. pr. confricandum *A* de quo an. diutius perunges *P* | perun-
guebis *L* || 3 unctionem *L* | corio *om. A* | interna *L* interiora *P*
et intrinseca *ed. pr. p.* in(*ex ex*-)trinseca *A* || 4 m. sexcutie id est
drag. XII *L* unc. VI *P* semiunc. *ed. pr. A* || 5 permisce et per os
dabis *P* qui §§ 3. 4 *om.* || 6 fasciculos *ed. pr. A* || 7 apop. *L* atq.
purg. op. et cot. vini *ed. pr. A* || 8 cy. admisces *ed. pr. A* | potum
L || 9 coactione a. necessitatis *ed. pr. A* || 11 sanguine *LA* |
mixto *L* permixto *ed. pr. A* || 12 int. solet *L* || 13 hac magna
p. A | curabis *L* || 14 erucae *Chir.* || 15 cum vino cotulo *L*

17 de sintesi *P* de stomachico *ed. pr.* de stomachico *A* |
18 syntexin *ed. pr.* sillat inter an. *A* | et h. *ed. pr. A* || 19 quæ
liquido his decernitur i. *P* discernitur *M* | signis *A* | te-
nuatur in m. *P* tenuantur et macie ossa eminent *ed. pr. A* (in
macie) || 20 manducantia esuriunt *etc. ed. pr.*

quidquid invenerit temptat fame cogente corrodere, durum
 2 stercus emittit. Trahunt longam ac miserabilem vitam,
 ut nec surgere valeant, sed iacentes fatigati multumque
 manducantes fame moriuntur. Omnis enim esca, quam
 sumpserunt, ad stercus et omnis potus convertitur ad
 3 urinam: nullus ex his succus nullum alimentum pervenit
 ad medullam, propterea quod stomachus eorum nimio
 rigore constrictus nec coquere potest nec epati aliquid
 propinare, in quo tota virtus ad nutriendum corpus per
 4 dispensationem ciborum et sanguinis praeparatur. Tabescet 10
 iecur corpusque eius minuet ad similitudinem arboris, quae
 radicibus ex maiore parte praecisis, cum parvulis aliquam-
 5 diu sustentata portaverit frondes, celeriter exarescit. Quo-
 rum manifesto periculo hac ratione temptabis occurrere.
 Inter principia facies unctionem: cerae lib. II, resinae 15
 terebentinae lib. I, medullae cervinae lib., axungiae veteris
 sine sale lib., propoleos selib., iris Illyricae selib., samsuci
 selib., oleum laurinum quantum satis fuerit, decoques
 carbonibus lentis et ad ceroti mollitiem colabis, cui adhuc
 tepenti admisces pulverem iris Illyricae et cretae Cimoliae; 20
 6 pariter donec refrigescat agitabis. Ex quo medicamento

4 Chir. c. 408.

13 Chir. c. 409.

21 Chir. c. 410.

1 conrüdere ⁸L corrodere *ed. pr.* A contundere P rodere
Chir. || 3 iacentia *etc. ed. pr.* || 4 manducantes *om.* L | omnem
 e. escam A || 5 sumpserint *ed. pr.* A suscipit P | et o. — 6 succus
om. A | in ur. *ed. pr.* || 6 nullus — 13 exarescit *om.* P || 7 medullas
ed. pr. A *Chir.* || 8 perstrictus *ed. pr.* | poterit *ed. pr.* | pati L
 10 cib. et *om.* A et *om.* *ed. pr.* quae sanguis | tab. ad sim. arb.
rel. om. L tab. semper iecurq. eius minuetur *ed. pr.* tab. *om.* A
 qui deinde iecurq. eius minuetur semper || 12 a parv. *ed. pr.*
 A || 14 tentatur occurri *ed. pr.* || 15 in primis hanc f. u. P
 lib. III A lib. II *ed. pr.* P *Chir.* cerae lib. I L qui res. ter. *om.* |
 17 propoleos L propulegii *ed. pr.* propoleigion A populei lib. I
 P | ir. III. lib. *ed. pr.* seminis malvae lib. s. P | sams. lib. *ed. pr.* |
 18 olei l. *ed. pr.* AP | satis *om.* L || 19 lenti sed L | ceruti L
 perlocabis *ed. pr.* A percolabis P || 20 tepido P | misces *ed. pr.*
 cui adhuc reuponticon miscis A | turis Illyrice ex tres -ci L
 21 et pariter P *om.* *ed. pr.* A | infrigescat *ed. pr.* A

totum perunges et multorum manibus confricabis, donec calefiat et sudet. Quod interposito triduo convenit fieri, ita ut coopertum animal stet et cotidie paulatim exerceatur, ut digerat. Cui haec praeparabitur potio: abrotani 7
 5 unc. IIII, santonici unc. IIII, trixaginis unc. IIII, chamaepityis unc. IIII, gentianae unc. II, murrae unc. II, opopanaxis unc. II, eiusdem radicis <unc. II>, croci semunc., rutae semunc., omnia bene contundes et cribrabis. Ex quibus duo 8
 10 acro decoctus est, admiscebis. Adiunges etiam ervi pollinis coclearia II, quae cum per IX dies continuos dederis, intermittes aliquamdiu, ut vires colligat et resumat; et per singulas periodos alternis curabis nec cessabis donec sanitas redeat. Diebus autem vacuis offas ex farina tri- 9
 15 ticea et lacte conspersas ad substantiam digeres. Furfures quoque triticeos et paleas ministrabis; hordeum non dederis nisi fortasse sit infusum; denegabis etiam herbam viridem, donec reparare coeperit corpus.

9 Chir. c. 411.

1 t. iumentum *ed. pr. A* t. animal *P* || 2 int. medio *A* ;
 3 an. sit *ed. pr. A* Chir. co. semper maneat *P* || 4—8 sic in *P*:
 abr. unc. IIII, aneti unc. IIII, gentianae unc. I, mirrae unc. I
 panacis radicis unc. II croci sem., rutae s. omnia tere et cribra ||
 5 trax. *LA* | camipitis *L* camepитеos *ed. pr. A* || 6 murrae — 7 ra-
 dicis *om. L* | m. unc. I *ed. pr. P* || 7 unc. II *add.* | succari
ed. pr. A | rutae aliquantulum *ed. pr. A* || 10 atro (*margo*
acyo) decoctum *ed. pr.* in qua acro decoctus *A* acro *sscr. -er*
L | ervi p. *om. L* suco ptisanæ et orobi polline cocl. II *P* ||
 11 cum *om. A* quae omnia per IX d. cotidie dato *P* || 12 et res.
om. A || 13 singulos *ed. pr. A* | periodos *margo* hebdomadas
ed. pr. | curabis nec cessabis *om. L* per singulos alternatim
 cessando d. *P* cur. cessabis alternis d. *A* || 14 vacuas *L* || 15 et
 l. *L* ex l. *P* in l. *ed. pr. A* | conspersa *ed. pr. AP* || 16 paleam
AP | dabis *ed. pr. A* || 17 fortassis inf. *ed. pr. A* || 18 reparare *L*
 saturari *P*

CXX. *De icterico i. albuginoso.*

III 56 Gesn.
V 53 Schn.

Icterici ista sunt signa: oculi virides, de quibus profuit lippitudo ad similitudinem fabae: daurescit corium, fit horridus pilus, insequitur fatigatio, ambulans 2 genibus claudicabit. His sanatur medelis: panacis radicem 5 et apii seminis singulas libras contundito atque cribrato et cum mellis Attici libra misceto, tunc aquae, in qua lupini crudi decocti fuerint, sextario ex medicamento superscripto quatuor coclearia miscebis et in potione dabis per 3 dies V. Si tardius adiuvat, vini sext. III in pultario novo 10 et canini stercoris albi unc. III admisceto et ponito sub divo, ex qua potione V diebus per os digeres. Praeterea aquam, in qua cicer decoctum fuerit, et stercus caninum simili ratione praebebis.

CXXI. *De strophoso i. de tortionibus.*

15

III 57 Gesn.
V 56 Schn.

Strophosi diversae causae et diversae sunt curae. Cuius ista sunt signa: volutabitur, patietur tortiones, illa sibi respicit, stercus durum assellatur, terram pedibus

2 Chir. c. 412. 10 Chir. c. 413. 16 Chir. c. 414.

1 i. alb. om. ed. pr. A de ycterico buginoso P; rectius auruginoso || 3 ad sim. om. A | indurescit c. ed. pr. dura ut cornu P || 4 horridum pilis ed. pr. AP || 5 medellis ex medullis L Haec est cura R medullae radiceis p. P | pan. rad. L Chir. pan. Syriatici ed. pr. A || 6 tere et cribra et misce cum m. albi libra P || 7 libra ed. pr. AP Chir. selib. L | tunc om. P misceto cum aqua in qua L aquae ubi P aqua in qua A || 8 et ex LP | superius descripto ed. pr. A superius scripto P || 9 cocl. tria Chir. | potionem L potu P | per diem unc. I P 10 si t. ambulat P si t. ambulat adiuvat L si tardaveris adiuvat A || 11 et om. ed. pr. A || 12 qua om. L ex quo P || 13 pr. in aqua cicer decoctum fuerit sscr. si L pr. aquam in qua cicer decocti fuerint ed. pr. A pr. aquam in qua cicer et stercus c. decoctum fuerit similiter dabis P

15 stropho ed. pr. AP || 16 stropho ed. pr. A strophos I. strophosi P | div. sunt causae et curae P || 17 torsiones ed. pr. A || 18 assellat ed. pr. AP

tundet dolore cogente, intermissis horis refrigerationem sentit et requiem. Hac ratione curandus est: acori, anisi, opopanacis singulas libras pariter contundes et cernes, ex quo pulvere duo coclearia in vini veteris sextario et olei 5 pondo semis misces, et tepidum per os dabis triduo. Si 2 strophus fortior fuerit et non facit ventrem, caudam intra coxas mittit et ad ventrem suum conversus attendit: cui pulverem de semine rutae silvaticae cum vino per os dabis. Praeterea cepas X deteris, ficus siccas scrup. VIII, nitri 10 scrup. V, stercoris columbini scrup. IV, ex quibus addita amurca collyria facies et bina vel terna in anum mittes. Si vero fortius venter induraverit, convenit ad- 3 hibere clysterium, sed prius ventrem aqua calida perfovebis, tunc sucum cantabri, in quo fuerint betae malvaeque decoctae, cum nitro et semina olei et palumbini 15 stercoris IV scrupulis; pronum constitues et per anum inicias iumento ita ut post clysterem deambulet aliquantum. Alii de fimo leporis cum novem coclearibus mellis et XV granis piperis addito caulium suco per os salubriter defundunt.

5 Pel. c. 130. 9 Pel. c. 131. 12 Pel. c. 132. 18 Pel. c. 135.

1 emissores refr. *L* | refrigeratum *A* || 2 potione *ed. pr. A* cuius haec est cura *P* || 3 tere et cribra *P* || 4 et olei pondo *om. P* et o. libra m. *L* || 5 admisce *ed. pr. AP* || 6 si strophosus (*strophus LP*) fuerit *ed. pr. ALP corr. Schn. cf. Pel.* | et non emittit stercora et c. *P* | inter *ed. pr. AP* || 7 c. suas m. *ed. pr. P* | et *om. P* | suum convertit *P* se c. *Pel.* || 8 p. seminis r. silvestris *P* || 9 deteris *AL* tere *P* veteres *ed. pr.* | siccae *ed. pr. f. s. unc. IV P* || 10 fimi c. *P* || 11 amurca *P* muria *L* urina *ed. pr. A* || 12 immittes *ed. pr.* vino vel ternas manus mittit *A* duo vel tria manu per posteriora mitte *P* | induruit *ed. pr. -ruerit P -ravat A* || 13 clystere *AP* || 14 cantabricum in quo *ed. pr. cantabri cum qua A cantabri in aqua cum qua L cantabri in aqua decoctionis b. et m. P* | betae *vulg. vite albeque L* || 15 et *om. L* | columbini *P ed. pr.* || 16 pronus *A* | constituens animali per a. inicias (*lacuna*) ut *P* || 17 inambulatur *ed. pr. aliquantulum ed. pr. A om. P* || 18 alii fimum *ed. pr. a. fimi A a. fenum P* | XV *om. L* || 19 defuderunt *L* diffundunt *A -dant F*

CXXII. De dolore iecoris.

III 58 Gesn.
V 57 Schn.

Iecoris dolor solet infestare iumenta, cuius ista deprehenduntur signa: cibi fastidium, potus appetentia, ventris inflatio, macies. Cui primum cremorem ptisanæ sext. II cum oleo roseo III cyathis per os digeres. Si passio permanet, alia potione curabitur: seminis apii unc. III, hyssopi unc. III, abrotani unc. I, alii viridis quod satis est, vel sicci paulo minus si viride abnegat tempus, ex vino optimo ad tertiam decoques. Per aliquot 2 dies potionem dabis. Similis quoque huius passionis est ratio. Sine febre enim non erit animal nec facile conficiet cibum, testiculus ei dexter tumebit et indurescet. Cui ista subvenit medicina: faeni Graeci cyathos III mittis in aquae fontanae sext. III et coques ad tertiam partem, ita per os data potione curabis. Nonnulli turis drach. I tritam cum vino quod sufficit miscent, et inde totum corpus multorum perfricant manibus et sagis cooperiunt ut sudet.

CXXIII. De inflatione ventris.

III 59 Gesn.
V 58 Schn.

Inflatio ventris interdum iumenta non sine dolore conturbat. Cuius ista sunt signa: testes ei sudabunt,

2 Chir. c. 415. 10 Chir. c. 416 p. 128, 7. 15 Chir. c. 417.
20 Chir. c. 418.

3 indicia *ed. pr.* A haec sunt s. P | fastidia L | potum L sitis valida, latus sibi inspicit; cui P || 4 primo *ed. pr.* A pr. crem. om. P | cremoris *ed. pr.* || 5 olei r. *ed. pr.* AP | dabis P 6 apii unc. III om. P (sem. hyss.) || 7 hyssopi unc. III om. A olei v. A || 8 quantum sufficit *ed. pr.* A | vel succi paulominis A parum minus et ex v. P || 9 tertias *ed. pr.* AP || 11 febre om. L | accipit c. P || 12 ei om. *ed. pr.* eius P testiculum dextrum eius cum euitet, ind. A | et om. L || 13 III LP Chir. III *ed. pr.* A || 14 fontis P | sext. III *ed. pr.* | id est grana XXX post sext. III *ed. pr.* A | decoques *ed. pr.* AP | partem om. P || 15 ita] et P hemina *ed. pr.* A | turis om. L | I LP Chir. II *ed. pr.* A || 16 quantum s. *ed. pr.* A | inde om. L || 17 perfrioatur *ed. pr.* AP | et om. *ed. pr.* A

20 non om. *ed. pr.* non s. d. om. A || 21 cuius passionis *ed. pr.* AP | t. eorum *ed. pr.*

alternis pedibus terram tundet, subinde in alteram partem se convertet, caput ad ilia sua ponet, tanquam qui locum doloris ostendit, gemitus interdum et tremor totius corporis insequitur. Hunc paulatim deambulare facies, manum unctam in anum mittes et stercus exhauries. Deinde sal et mel misces et in anum infundes, ut assellare augeat facultatem. Si hiems fuerit, oleo et pice liquida lumbos et auriculas ipsius saturabis, hanc daturus potionem: laurum viridem vel bacas ipsius, piper, cuminum, petroselinum, semen feniculi, semen argii et nitrum, quae pariter admixta tunsaque cribrabis, cum vino et oleo tepido et calidae aquae parvula portione potionabis, et deambulare compelles moderate, donec desinat dolor.

CXXIV. De intestini versatione vel colo.

Intestini quoque versatio, quod colum vocatur, et inflationem et dolorem consuevit inferre. Quae his agnoscitur signis: cum ambulare coeperit, prioribus pedibus transvaricat et dolore subglutit. Crebris deambulationibus et calore stabuli, si diligenter etiam operiatur, dirigere

III 60 Gesn.
V 59 Schn.

7 Chir. c. 419. 15 Chir. c. 420. 18 Chir. c. 421.

1 tundunt etc. ed. pr. | subito inde alterna parte ed. pr. subito in alteram p. P || 4 manus inunctas A manum huic mittes P || 5 extrahes ed. pr. A || 6 miscens in P sale et m. mixtis in ed. pr. | assellandi (egrediendi P) augeat voluntatem ed. pr. AP || 8 illius ed. pr. AP | inunges P || 9 piper et c. ed. pr. | petroselini ed. pr. A || 10 agrii ed. pr. | a. et nitri ed. pr. A || 10—13 sic P: semen feniculi et rutam pariter admisce, tere et cribra et cum oleo t. et aqua calida modicum per os infunde et fac d. m., donec d. d. || 11 tonsaque cribrataque A tunsae et cribrata ed. pr. || 12 calida aqua parvulas portiones A | portione L || 13 dolor cesset ed. pr. A

14. 15 vexatione ed. pr. AP | vel c. om. ed. pr. AP cf. Chir. | 15 colus A colon ed. pr. P | inflationes et dolores ed. pr. A | 16 consuevit — 17 ambulare om. L || 17 prioribus terras varicat A || 18 dolores ed. pr. | et crebras d. et calores st. ed. pr. | 19 si om. L | dirigere ed. pr. A dirigere L digere P

consuevit. Cui per nares suffundes laser Cyrenaicum in vino tepido resolutum.

CXXV. De tussi omnis generis.

III 61 Gesn. Frequens et deforme vitium et quod maximae ani-
V 60 Schn. malium parti accidit, tussis est. Quae interdum sponte
desinit, interdum medicamentorum ratione curatur, inter-
dum insanabilis penitus invenitur. Difficultas autem cura-
tionis emergit, quia causae, ex quibus tussis evenerit, a
medentibus nec discernuntur nec intelliguntur interdum.
Quam passionem universis auctoribus evolutis, quanto 10
crebrius accidit, tanto studiosius credidimus exponendam.

CXXVI. De tussi quae venit si quod faucibus haeserit.

III 62 Gesn. Exasperatio aut iniuria faucium gravissimam com-
V 61 Schn. movet tussim, quotiens aut pilus aut arista aut os aut
surculus aut lapillus aut aliquid inhaeserit gutturi. Quae 15
res adeo periculosa est, ut nisi celeriter subveniatur, ani-
malibus per impatientiam doloris insaniam generet. In
sole igitur diligenter inspicito, et si quid erit, evellito.
2 Ex tepida etiam, addito nitri pulvere, infusa spongia per-
tergito. Deinde oleo roseo tepido cum lana obturato lo-
cum, qui indignationem sustinet. Post diem tertium la-

1 l. et cyriacum *ed. pr.* l. cyriacum *P* l. cirmaicus *A* |
initio *r.* *P* || 2 solutum *ed. pr.* refectus *A*

4 frequenter omni genere *d. v. ed. pr. A* | eo quod *ed. pr.*
A et *q.* *P* quod et *L* | maxime pati animalibus accidit *L* ||
5 est *om. L* | sp. *d. int. om. L* || 6 med. — interd. *om. A* || 7 autem |
animalium *A* || 9 interdum *om. A* || 11 credimus *ed. pr. AP* |
expositione *A*

13 expiratio *L* | Ex potionibus autem iniuriam faucibus
A || 14 pilus *A* pulvis *ed. pr. LP* || 15 aut l. aliquis inhaeret *g.*
P || 16 ideo *L* || 17 mammam generet (*ex -it*) *L* || 18 et *om.*
ed. pr. A | si quid haeserit *ed. pr. A* | vellito *L* || 19 spongiam
L || 20 tergito *ed. pr.* terge *P* | deinde *om. L* | obt. atque lo-
cum *L* | obturato — 21 lanam *om. A*

nam eicies, ex aqua calida fovebis ac tale medicamentum
impones: croci serup. IV, aluminis colati serup. I ex tepido
vino infundes et sic exasperata sanabis.

CXXVII. De tussi ex perfrictione.

- 5 Ex perfrictione quoque nascitur tussis. Cuius ista III 63 Gesn.
V 62 Schn.
sunt signa: cum tussierit, caput deorsum mittit usque
ad terram, et cum biberit, aqua ei per nares currit.
Quem hac ratione curabis: machinam ori inseres, manum
planam inicies, reperies in parte superiore quasi vesiculam,
10 quam unguibus rumpes. Deinde tres pilulas bene con-
tusa axungia mollissimas facies easque in subtilissimo
lomento, hoc est farina fabacea, convolves et per os
digeres. Postero die de venaculo et sale fricabis et pastil-
lum cum speciebus calidis et vino in potione praebebis.

15 CXXVIII. De tussi a tolibus.

Tussis si a tolibus fuerit, his agnoscitur signis: III 64 Gesn.
V 63 Schn.
toles iniuriæ pleni sunt et tumbunt; dum bibit, con-
tinuo rumigat. Ova in acetum acerrimum mittes, reso-

1 extrahes *P* | eadem ex *ed. pr.* et aqua *P* | ac *L* hoc *A*
atque *P* et *ed. pr.* || 2 succari *ed. pr.* *A* | croci scrp. I ex t. vino
P | culatis *L*

7 aquam *L* || 8 quem *L* que *A* quam *ed. pr.* quod *P* |
manus p. *A* || 9 plenam *L* | comperies *ed. pr.* cooperies in partes
s. quantum vesiculas quas u. rumpunt *A* | m. totam inmittes,
invenies enim vesicam *P* || 11 axungias *L* de b. c. ax. mol-
lissima *P* | quas *ed. pr.* quae *A* || 12 linimento *A* | farinae f. *L*
in subtilissima farina f. involve et per os dabis *P* || 13 postero
die *P* post triduo *L* deinde per triduum *ed. pr.* d. post tr. *A* |
de abmaculo *L* de vernaculo *P* venaculo *ed. pr.* *A* una auina
vel brutillo margo *ed. pr.* fort. verbasco | perfricabis et pastillos
ed. pr. *A* || 14 cal. cum v. *L* | potionibus *ed. pr.* *A* | dabis *ed. pr.* *P*

15 a spiritualibus *P* ac talibus *A* || 15. 16 a tolebus *L* || 16 colibus
etc. *ed. pr.* ac culibus *A* a vitalibus *P* || 17 toli *L* folles
P | bibunt. ruminant *ed. pr.* *AP* || 18 ovum in aceto a. mittis
ed. pr. *AP*

lutaque testa ita ut integra membrana permaneat pice liquida perunges et faucibus digeres. Post alumen, axungiam, salem in unum conteres, offas facies et ex melle deicies, ita ut aqua calida, et si facultas suppetit cum 2 hibisco decocta, assidue fomentare non desinas. Hanc quoque adicies potionem: murræ unc. III, piperis albi semunc., nucleos pineos purgatos sext. I s., uvæ passæ sext. I s., mellis unc. III, pastinacæ unc. I, cariotæ viridis selib. decoques pariter ex aqua et addito vino tepido V vel VI diebus potionare non desinas. 10

CXXIX. De tussi ab interioribus.

III 65 Gees.
V 64 Schn.

Ab interioribus gravior et paene insanabilis tussis est. Quæ hac ratione dignoscitur: nares iumentu præclodes, ut spiritum reddere non possit; tunc ilia ei inspicias: quæ si spissis pulsibus duxerit, scito esse tussim ex causa 15 2 iecinoris, pulmonis vel præcordiorum, sed recentem. Si lentis pulsibus ilia duxerit, veterem indicat tussim de interioribus, hoc est de his locis, quibus intestina cingun-

12 Chir. c. 392.

1 ita ut om. L | permaneant LA || 2 perungit A | f. immitte P || 3 in vinum A in vino ed. pr. | cum m. dabis P 4 aquæ calidæ . . . decoctæ a. fomentandæ sint L aquæ c. . . . decoctæ a. f. non desinant A aqua calida (lacuna) si vero f. affuerit cum eius decoctione a. fomentas P || 6 unc. II ed. pr. p. a. unc. I P || 7 nucleorum purg. P nuclei pini p. ed. pr. A 1 uvæ p. sext. I s. om. P, primo om. deinde supplevit L || 8 mellis pastinacæ id est te viridēs lib. I L m. unc. III past. unc. III caricarum selib. P || 9 ex qua addito v. L | t. lib. sex d. A tepido unc. I sex d. continuo dabis P

12 ab int.] si L || 13 præcludet L -it ed. pr. A || 14 reducere P | ilia spiciesque si L || 15 ex om. A | sc. tussim esse (postea del.) ex causam iecinoris L || 16 vel r. ed. pr. recentes A || 17 l. plumibus A | d. et ventrem ed. pr. || 18 in quibus ed. pr. a qu. P de qu. L | gignuntur L cinguntur P Chir. iunguntur A int. iumentorum ligantur ed. pr.

tur, quorum tensione et iniuria tussire compellitur. Nam 3
 cursu nimio vel latiore saltu cum vexata ilia fuerint, haec
 nascitur causa. Ex nimio quoque aestu vel intolerabili
 frigore interiora vitiantur et tussicos faciunt, unde et
 5 vulsi appellantur. Sive igitur ex suprascriptis sive ex 4
 aliis causis interioribus nata fuerint vulnera, etiamsi post
 sanitatem duxerint cicatricem, stricturam tamen contra-
 hendo se et asperitatem faciunt et assidua titillatione
 perpetuam excitant tussim. Quae causae lenissimis medi- 5
 10 camentis adiuvari vel suspendi aliquatenus possunt, pers-
 nari omnino non poterunt. Hinc est quod in herba viridi
 vel pascuis vulsorum vitia celantur. Sed omni tempore 6
 haec compositio salutaris est: faeni Graeci hemina, lini
 seminis hemina, tracanthi unc. I, turis masculi unc. I,
 15 murræ unc. I, croci semunc., ervi pollinis unc. I tunsæ
 et cribrata in calida infusa permaneant; altera die ex
 aqua tepida singulas cotulas dabis ad cornu, cyatho olei
 rosei permixto, per plurimos dies. Ex qua compositione 7
 recens causa sanabitur; vetus sentiet levamentum. Ad
 20 quae vitia nunquam austeriorem dederis potionem, ne
 exasperet et occidat: sed lenem et simplicem et refrigera-

5 Chir. c. 393 of. Veg. II 106.

16 Chir. c. 394.

1 compelluntur *ed. pr.* || 2 si . . . convexata *ed. pr.* *AP* | vel
 labore alta *A* || 4 siquos faciunt *L* f. tussicos *ed. pr.* *A* f. tussim
P phthisicos vel hecticos *Gesn.* | et *om. ed. pr.* *A* unde et vulsi
 ap. post 3 causa *transposuit Gesn. cf. Chir. c. 392* || 6 etiam
 sumpta sanitate *P* || 7 duxerit *L* | cicatrices *ed. pr.* *A* | strictu-
 ram t. contrahendus (et *supra lin.*) asp. *L* strictura quaedam
 constringendo se asp. tamen *P* strictius tamen (*om. A*) con-
 trahendo se et asp. *ed. pr.* *A* || 8 assiduat illia inlatione *L* |
 9 excitant ex excitam *L* generant *A* || 10 collo quatenus *A*
om. P || 11 possunt *ed. pr.* *AP* | herbam viridem vel pascua (*ex*
-is) *L* || 12 et ideo tempore omni c. haec est s. *A* || 14 turis
 masticis unc. I croci *P* || 15 succari ervi p. ana unc. I *ed. pr.*
A || 16 perfusa *P* || 17 et cyatum . . . permisce *P* cyathum olei
 r. hoc est drag. X permixto p. p. dies ex aqua dabis. Cum
 positione r. c. s. *L* || 19 veltussenti et iuvamentus *L* | laua-
 mentum *A* || 21 decidat *ed. pr.* *A* | levem *ed. pr.* *A*

- toriam. Cavendum etiam est, ne in tali passione unquam
 8 sanguinem detrahas. Plerique tracanthum ex oleo dedere
 per biduum, tertio die decoctos rafanos atque contusos
 propinaverunt cum vino, refrigeratorium pastillum addentes
 9 aestate. Ad tussim diversae sunt potiones, quas prope
 omnes inserere necessarium duximus, ut pro qualitatibus
 passionum medentis arbitrio remedia commodentur. Fari-
 nam fabae fresae sext. I infundis in passi sext. III et in
 mortario diutissime conteres; piperis triti grana XXX,
 sevi hircini lib. III pariter admisces, et omnia rursus
 10 attrita per os ad cornu triduo dabis. Nonnulli in duobus
 sextariis conditi fabae fresae heminam ante triduum in-
 fundunt, post terunt diligenter et aequatis partibus per
 triduum digerunt. Aliis placet farinae fabaceae sext. I
 in III sext. vini veteris infundere additaque olei optimi
 11 libra pariter deterere ac dare per cornu. Tussis ex rup-
 tura vel vulsione si provenerit, arum Gallicum primo
 tundes, post herbam parietariam teneram admisces, adiuncta
 axungia veteri conteres diligenter, pastillos facies, quos
 impari numero imparibus diebus cum resolutio butyro ac

7 Pel. c. 72 (Emeriti). 11 Pel. c. 74. 14 Pel. c. 73.
 16 Pel. c. 75. 83.

1 est om. L || 2 plerumque ed. pr. plurimiq. A | dant P de-
 bere dari ed. pr. || 3 decoctus r. atq. infusus vino propinaretur
 P || 4 propinare ed. pr. A | pastillum om. L || 5 in aest. ed. pr.
 A | §§ 9. 10 om. P | proprie ed. pr. A || 6 omnes om. L | qua-
 litate ed. pr. A || 8 frisiae L frixae ed. pr. A | sext. I L sext. II
 ed. pr. A unc. VI Pel. | in passis L sext. II vini p. sext III A |
 10 o. tusa (infusa A) et cribrata per os (digeres add. A) ad
 c. per triduum dabis ed. pr. A || 11 in LA vero ed. pr. || 12 fun-
 dunt ed. pr. infundunt — 14 triduum om. A || 13 deterunt ed. pr. ||
 14 digerere A | placet om. A | farinae facies sext. I L faba-
 ticae A || 15 in om. ed. pr. | infundes A | que om. L || 17 anum G.
 L anag. ed. pr. A sinphitum P || 18 paratariam L | par. pro
 duabus partibus t. ed. pr. AP | misce L | adiunctaque ... et past.
 1. pr. AP || 20 in pari n. et paribus d. P impari n. et imp. d.
 or. et in partibus cum r. A

melle defundes. Ad levem tussim viatoria sunt experta- 12
que remedia: porros decoquere et cum herba parietaria
bene tunsam miscere factisque pastillis in ovo resolutis et
oleo roseo nec non et passo et melle convolvere et per
5 triduum deicere, sucumque ipsius iuris in quo decocti
sunt porri insuper dare per cornu. Item laser ad
magnitudinem fabae cum vino veteri deteres et per cornu
dabis. Tussi et gravedini capitis medebitur: oleum roseum
vel certe simplex sed viride cum aqua calida per dextram
10 narem per triduum defunde.

CXXX. De vulsis.

Vulsos glutinare creditur, si tracanthi unc. II <sup>III 66 Gesn.
V 65 Schn.</sup>
pridie infundas in calida, faeni quoque Graeci heminam
et lini seminis heminam separatim infundas, die postero
15 in caccabo decoquas et pariter teras, post medullae cer-
vinae unc. II, sevi hircini lib. I, radicis draconteae unc. I,
gentianae unc. I, centaureae unc. I, sevi taurini unc. I
contundas et illis, quae prius parata sunt, addas: quae
omnia in mortario mittes et diutissime conteres. Ad
20 ultimum III sext. passi et aquam, in qua faenum Graecum
vel semen lini fuerat infusum, adicies et decoques et ad
cornu per triduum dabis. Graviter tussientes et vulsi hac 2

1 Pel. c. 76. 6 Pel. c. 77. 8 Pel. c. 82. 12 Pel.
c. 84. 22 Pel. c. 85 (Emeriti).

1 diffundes *ed. pr.* AP | vituria L iuvatoria A | experi-
menta rem. L expertaq. *margo ed. pr.* expeditaq. *vulg.* || 2 p. etiam
coque etc. P || 3 in olere soluto A | et ol. r. om. P || 4 et *tert. om.*
ed. pr. || 5 que om. *ed. pr.* A | ipsius iuris et aqua in qua L uliris
et aquam in qua P subtusque ipsius viris et aqua in qua A su-
cum ipsius conditurae Pel. || 6 cornum LP | laser id est opium
syrenicum *ed. pr.* A (cirinnicum) || 9 et v. *ed. pr.* A || 10 diffu-
sum *ed. pr.* A (def.) infusum prodesse poterit ad salutem P

12 vulsis *ed. pr.* vulsus LP v. gl. cr. om. A || 14 lini s. hem. om.
A | semen L | d. tertio A || 16 hircini — 17 sevi om. L || 17 s. t.
unc. I: omnia in mortario trita misce et adde ultimo passi P |
18 quae peracta sunt A || 19 mortarium *ed. pr.* || 22 §§ 2—4 om. P

potione recreantur: de masculo pinguis porcinus acro decoquitur, donec omnis caro solvatur, abiectisque ossibus universis cum iure, in quo defervuerat, et tribus sextariis passi et sextario ptisanæ rursus in caccabum mittetur; glutis taurinæ semuncia, aceti acerrimi dimidia hemina³ coniunguntur et fervent, ut chylon faciant. Tracanthi unc. III, lini seminis et faeni Graeci unc. singulae decoquuntur extrinsecus et teruntur; adiunges etiam medullae cervinae et sevi hircini unc. III. Quae ad ultimum cum omnia pariter fuerint decocta, facies potionem, ex qua per¹⁰ cornu dabis animalibus diebus VII aut IX, curaturus ut tepefactam digeras: quae ne spissentur, adiectio passi et aquae illius copia, in qua semina decocta sunt, praestat³ liquamentum. Aliquantum caput agninum tam diu decoquunt, donec omnis compago solvatur abiectisque ossibus¹⁵ terunt, adiunctoque ad ius ipsius melle diebus septem ad⁴ cornu digerunt. Quodsi tussis ex faucibus veniat, murrae unc. II, cardamomi unc. I, nuclei pinei sext. I, uvae passae sext. I deteres diligenter additoque melle agitando lentis carbonibus decoques. Cum intepuerit, pastillos ad nucis²⁰ magnitudinem facies, quos ternos cum butyro diebus V⁵ vel VII digeres. Item si ex faucibus causa est, occisum pullum palpitantem aperies et tolles ei ventriculum, cum

14 Pel. 86.

17 Pel. c. 87.

22 Pel. c. 88.

1 donec omnis caro s., de masculo etc. *AL* | do coquatur *margo* decoquitur *L* || 3 quo deferbuerant *ed. pr.* | def. tres sext. passi succidi siue r. *A* p. s. deinde r. *margo* ptisanæ *ed. pr.* || 5 semunciam. . coniungitur et fervet *ed. pr.* *A* semunciam acerrimi dimidiam hem. coniunguntur et fervent *L* 6 quilon fiat *ed. pr.* *A* cylon faciant *L* || 7 f. G. singulas partes emin. dec. *L* singulae p. dec. *A* || 10 cum o. fervuerunt cocta *A* calefacta f. et colata *ed. pr.* || 12 ut inspissentur *ed. pr.* *A* nec spes sentura deiectio *L* || 13 cocta sunt sem. *ed. pr.* *A* | praest. liqu.] praeterea *A* || 16 adiectoq. *ed. pr.* *A* || 18 unc. II *L* Pel. unc. III *ed. pr.* *A* | uvae p. sext. om. *A* || 19 lentēs canibus *L* ² ita si *L* | ex f. est occasio, pullum *P* || 23 tollis eius *pr. A*

stercora suo calentem et integrum in melle convolves et per canalem digeres: certissimum ac vile remedium est. Si exasperatio gutturis moverit tussim, murrae unc. II, 6 piperis unc. II, seminis lini fricti et contusi sext. I, cardamomi semunc., uvae passae sext. I, nuclei sext. I, mellis pondo II diligenter trita commisces ac decoquis; pastillos ad nucis magnitudinem facies, ternos in die digeres.

CXXXI. De tussi quae ex humoris acerbitate generatur.

10 Tussi, quam humorum acerbitas excitat, tali ratione succurretur: inprimis purgandum est corpus tussientis. Cucumerem itaque silvaticum vel radices eius cum nitro Alexandrino conteres adiunctoque vino vetere per os dabis ad cornu. Quae potio cum laxaverit ventrem, post 2
15 diem tertium scillae validioris scrup. IV contundes et optimi laseris, quantum fabae patitur magnitudo, commisces vinique odorati sextarium et olei veteris libram addis, et cum diligenter omnia cribraveris, triduo per os defundes ad cornu. Istis quoque suffimentis non minus 3
20 quam potionibus adiuvas: sandaracae unc. III, asphalti unc. III, alii et ceparum tantundem; quae cum pariter triveris, in tres partes aequaliter divides et per triduum cooperto ori vel capiti subiectis carbonibus suffies, ut odor

3 Pel. c. 90.

10 Pel. c. 91.

19 Pel. c. 92.

1 et int. in om. P || 2 vile P utile LA verum ed. pr. || 3 m. unc. III P || 4 fricti cont. L frixi et c. ed. pr. A fr. et om. P | cardam. — nucl. sext. om. A || 5 nucl. sext. om. L || 7 ad diem LA in die ed. pr. P fac, tres in die dabis aut deicies P

9 humorum acumine P || 10 quae ex acerbitate h. provenit ed. pr. A || 15 scyllae L squillae ed. pr. P reille A | tunde et optimi lasaris ad magnitudinem fabae adde, vini odoriferi sext., olei v. triduo p. os infundes ad c. P || 19 §§ 3—6 om. P | item alia add. ed. pr. || 20 sandarici ed. pr. sandaricis L || 21 olei tant. A cep. unc. III ed. pr. || 23 ori vel c. om. L ori vel om. A | suffumiges ed. pr. sufficienter A

impleat nares. Cuius tamen prius oculos ligabis, ne medi-
 4 camenti acerbitate laedantur. Herbae quoque marrubii
 fasciculum quam magnum volueris deteres et cum oleo
 et vino sucido permisces, addita adipe cervina vel si de-
 fuerit, vervecina quam cum cera resolvis et dum tepe-
 5 factum fuerit ad cornu digeris. Gravissimae subvenit
 tussi, si pilulas cupressi decoquas et purges diligenter,
 addita axungia et aro Gallico et foliis tenerioribus herbae
 parietariae contundas in pila et pastillos ad nucis magni-
 tudinem facias, quos per triduum impares in melle, oleo, 10
 6 vino passo, ovis intinctos deicies. Si placet pro pilulis
 etiam folia cupressi contusa miscere cum omnibus supra
 scriptis, potes liquidiozem facere potionem et dare per
 cornu. Ad omnes tusses talem dedere plerique potionem:
 tracanthi unc. I, piperis unc. I, hormini seminis lib. I, 15
 cumini unc. I, murrae unc. I, spicae nardi unc. I detrivere
 sollerter et cum duobus sextariis passi per triduum de-
 fudere.

CXXXII. Ad tussim siccam vel suspirium.

III 68 Gesn.
 V 67 Schn.

Ad arteriam exasperatam et ad suspirium vel spas- 20
 mum: hyssopi lib. I, faeni Graeci selib., seminis lini,
 tracanthi, anagallici, rutae viridis selib., salis mediam
 heminam conteres et usque ad tertias decoques cum passo,

2 Pel. c. 93. 4 Pel. c. 92. 6 Pel. c. 89. 14 Pel. c. 95.
 20 Pel. c. 96.

3 cum ovo *ed. pr.* || 4 admisces *ed. pr. A* || 5 verbenaceam
ed. pr. | quas *A om. ed. pr.* | et cum tepida ad c. *ed. pr.* || 7 pilu-
 lam *L* || 8 ano G. *L* armo G. *A* anag. *ed. pr.* | et fol.] appii
 tenerioris *A* || 10 per tr. *L Pel.* quotidie *ed. pr. A* | imp^{on}ares *L* |
 cum m. et o. et v. *ed. pr. A* || 11 ovis int.] ut si^o tinctos *L* ||
 15 traganti myrrhae spicae nardi ana unc. I *ed. pr., A* qui
 pergit: piperis deterius solerunt || 17 defundes *L* diffudere
ed. pr. diffundere *A*

19 ad tussim s. vel s. et ad art. *continuat L* || 20 ad
 suspirium vel spatium *P* susp. vel *om. ed. pr. A* || 21 f. Gr. lib.
L | sem. lini trac. *om. L* || 22 ari G. *Pel.* simphiti *P* || 23 hem.
 imidiā *ed. pr.* hem. s. *P* | tertiam *ed. pr.*

tussienti per triduum, vulso per novem dies dabis. Alii 2
petroselini Macedonici unc. I s., dauci unc. I, murræ
unc. I, spicae nardi, costi, tracanthi singulas uncias
prius in mulsa tepida infusas; acori unc. I, piperis unc. I,
5 croci unc. I, guttae hammoniacae unc. II, casiae unc. I
pariter deterunt, pastillos ex mulsa faciunt, postea ex passo
deiciunt taedianti. Ad tussim veterem et ad suspirium 3
vel anhelitum et synanchen: si mox dederis storacis ru-
beae unc. III, murræ troglitis unc. II, opopanacis unc. II,
10 iris Illyricae unc. II, galbani unc. II, resinae terebintinae
unc. III, herbae symphoniaceae unc. I; pariter commisce
et deteres, pastillos facies cum melle. Praeterea axungiae 4
lib. I s., caricas XV, pineam combustam et in pulverem
redactam, liquaminis optimi heminam, mellis selib. cum
15 coliculis excoctis: offas faciunt et cum passo digerunt.
Aliquantū hederæ folia, item populi albi folia aequo pon- 5
dere deterunt et cum vino albo per nares defundunt.
Aliquantū rutæ folia molliora deterunt et cum vino optimo
per nares defundunt. Alia: cucumeris silvatici folia faeno
20 miscent radicemque ipsius contundunt et cum lini semine
et hordeo commixtam offerunt. Experimento probatum 6
est tussim suspiriumque sanari, si sulfur vivum et rosma-

1 Pel. c. 94. 7 Pel. c. 97. 12 Pel. c. 98. 16 Pel. c. 99
(Emeriti). 18 Pel. c. 101. 21 Pel. c. 102 (apopiras Pel.).

1 tussienti — vulso *om. L* || 4 diffusas *ed. pr.* diffundis *A*
infusi *P* infundes *L* || 5 croci *om. L* succari *ed. pr. A* || 6 simul
tere *P* | post cum *p. ed. pr.* || 7 deicies tepido *P* || 8 si *om.*
Gesn. prodest si *Pel.* || 11 sponiace *A* | commisce et tere et *p.*
P || 13 lib. I *P Pel.* | XII *P* caricas pingues XV, raneam cum-
bustam *A* raveam *margo ed. pr.* pineam (*del. m*) *margo al. bene*
L || 14 liqu. o. hem. *om. L* || 15 caul. *ed. pr. AP* | facies . . . dabis
P || §§ 5—9 *om. P* || 16 albi *sic codd.* || 17 v. candido *L* || 18 alii
ed. pr. | molliora *L* conterunt mollia *A* cum melle deterunt
ed. pr. || 19 alia *om. A* || 21 commixto *L* commixta *ed. pr. -as*
A | et exp. *L* || 22 sanare *ed. pr. A* | si] alia *ed. pr. om. A* |
vium *L*

rinum cum melle et vino veteri per sinistram narem digeras. Aliquantum panacis radicem detritam cum vino optimo hemina et tribus cyathis olei per cavernam naris sinistrae infundunt. Praeterea rosmarini scrup. IV, murrae scrup. II, croci scrup. II cum vini veteris sextario, olei hemina per nares triduo defundunt, ita ut in die detur hemina. Anethi acetabulum, iris Illyricae acetabulum, rutae scrup. I, olei heminam dimidiam mane per os digerunt. Suspirium quoque ac tussim relevat, si radicis mori scrup. I, herbae heliotropii unc. III diligenter conteras et cum hemina vini candidi per os defundas. Recens vero tussis expedite hac curatione sedatur: lentis sext. I s. emolis farinamque mundissimam facies, ex qua singulas heminas cum singulis heminis aquae per os in triduum digeres. Vetus autem tussis aboleri creditur ita: tres cyathos ex succo porri cum hemina olei compluribus diebus per fauces infundas. Tussientes et vulsi hac portione curantur: panacis radicis unc. II, sulfuris vivi unc. I, tus masculum unc. II, murrae troglitis unc. I commixta in pulverem rediges, ex quo duo coclearia cum duobus ovis, addita vini veteris hemina, diebus V vel VII per os dabis. Expertum dicitur ulmi cinerem levissimum, id est favillam, aqua tepenti permiscere et olei boni aequam

2 Pel. c. 103. 4 Pel. c. 105. 7 Pel. c. 106. 9 Pel. c. 107. 12 Pel. c. 108 (Colum. VI 31, 1). 17 Pel. c. 109. 22 Pel. c. 110 (Emeriti).

2 vini o. ed. pr. || 3 cavernas ed. pr. A || 5 croci scrup. II om. ed. pr. A | sext. I s. L || 6 ut die de emin. L (de postea ins.) || 7 iris I. om. L || 8 mane om. ed. pr. | digeris A || 9 radicem porri L || 11 v. calidi Pel. || 12 r. quoque ed. pr. | expedit hac cum ratione s. L experimento curationis s. ed. pr. exp. cur. om. A || 13 mollissimam ed. pr. || 14 heminis coque et per os A | per tr. ed. pr. A || 15 creditur si . . defundis ed. pr. A || 16 pluribus ed. pr. A || 17 tussientes evulsique A (vulsisque G) || 19 turis m. ed. pr. A | trigloditis ed. pr. A || 21 V vel VI L V vel VII ed. pr. V diebus autem per os d. A || 22 experimen-
n d. L | lenissimum L

mensuram addere iunctisque tribus ovis diebus quot volueris dare per fauces.

CXXXIII. *Ad vomicas vel tussim.*

Validissima contra tussim et vomicas compositio III 69 Geen.
V 68 Schn.
 5 est: suci marrubii expressi heminam, caricis siccas XXV, mellis Attici vel Siculi sext. s. in olla nova ad medium decoques, post murrae troglitis unc. I, dauci unc. I, casiae fistulae unc. s., cinnami semunc., turis masculi unc. I, aristolochiae unc. II, opopanax unc. I, iris Illyricae unc. s.,
 10 panacis radice unc. I, universa conterito atque cribrato 2 et supra medicamentum, in quo mel et ficus coxeris, mittito et studiose agitans fervere facito paulatim carbonibus lentis, post in pyxidem plumbeam vel ligneam condito, ex qua bina coclearia cum hemina vini per os cotidie digeres. Vulsis vel tussientibus prodest singulos 3
 15 sextarios lentis, faeni Graeci et lini seminis frigere separatim et pulverem facere, et de singulis speciebus singula coclearia cum suco ari Gallici et suco plantaginis quantum volueris addito vino per os dabis.

4 Pel. c. 111. 15 Pel. c. 113.

3 potio ad P | ad v. et t. validissimam c. L || 4 val. om. A calidissima P | vomitum haec est P comp. talis est A || 5 expressi om. L habet Pel. sucum m. expressum A || 6 m. albi lib. I cymini sext. I P m. Attici vel cymini ed. pr. AL corr. Pel. || 7 m. tr. unc. I LA Pel. om. P unc. II ed. pr. | dauci casiae f. om. L | cas. fist. unc. I A qui reliquas species om. || 8 semen cymamum sem. L cinamomi P || 9 arist. op. om. L || 10 radices L | omnia trita atq. cribrata et s. P || 11 s. medicamento ed. pr. | lib. mellis vel f. P mel et ficus ed. pr. A Pel. m. vel f. L || 12 mitte et st. agitabis; f. fac P || 14 quo P | cum om. L | cotidie om. A || 15 dabis P | singulis P || 16 et om. L | frigide G tere sep. et p. fac P || 18 ani g. L sinphiti P ari G. Pel. || 19 dare ed. pr. A

toriam. Cavendum etiam est, ne in tali passione unquam
 8 sanguinem detrahas. Plerique tracanthum ex oleo dedere
 per biduum, tertio die decoctos rafanos atque contusos
 propinaverunt cum vino, refrigeratorium pastillum addentes
 9 aestate. Ad tussim diversae sunt potiones, quas prope
 omnes inserere necessarium duximus, ut pro qualitatibus
 passionum medentis arbitrio remedia commodentur. Fari-
 nam fabae fresae sext. I infundis in passi sext. III et in
 mortario diutissime conteres; piperis triti grana XXX,
 sevi hircini lib. III pariter admisces, et omnia rursus
 10 attrita per os ad cornu triduo dabis. Nonnulli in duobus
 sextariis conditi fabae fresae heminam ante triduum in-
 fundunt, post terunt diligenter et aequatis partibus per
 triduum digerunt. Aliis placet farinae fabaceae sext. I
 in III sext. vini veteris infundere additaque olei optimi
 11 libra pariter deterere ac dare per cornu. Tussis ex rup-
 tura vel vulsione si provenerit, arum Gallicum primo
 tundes, post herbam parietariam teneram admisces, adiuncta
 axungia veteri conteres diligenter, pastillos facies, quos
 impari numero imparibus diebus cum resolutio butyro ac

7 Pel. c. 72 (Emeriti). 11 Pel. c. 74. 14 Pel. c. 73.
 16 Pel. c. 75. 83.

1 est om. L || 2 plerumque ed. pr. plurimiq. A | dant P de-
 bere dari ed. pr. || 3 decoctus r. atq. infusus vino propinaretur
 P || 4 propinare ed. pr. A | pastillum om. L || 5 in aest. ed. pr.
 A || §§ 9. 10 om. P | proprie ed. pr. A || 6 omnes om. L | qua-
 litate ed. pr. A || 8 frisiae L frixae ed. pr. A | sext. I L sext. II
 ed. pr. A unc. VI Pel. | in passis L sext. II vini p. sext III A
 10 o. tusa (infusa A) et cribrata per os (digeres add. A) ad
 c. per triduum dabis ed. pr. A || 11 in LA vero ed. pr. || 12 fun-
 dunt ed. pr. infundunt — 14 triduum om. A || 13 deterunt ed. pr. ||
 14 digerere A | placet om. A | farinae facies sext. I L faba-
 ticae A || 15 in om. ed. pr. | infundes A | que om. L || 17 anum G.
 L anag. ed. pr. A sinphitum P || 18 paratariam L | par. pro
 duabus partibus t. ed. pr. AP | misce L | adiunctaque ... et past.
 ed. pr. AP || 20 in pari n. et paribus d. P impari n. et imp. d.
 ed. pr. et in partibus cum r. A

melle defundes. Ad levem tussim viatoria sunt experta- 12
 que remedia: porros decoquere et cum herba parietaria
 bene tunsam miscere factisque pastillis in ovo resolutis et
 oleo roseo nec non et passo et melle convolvere et per
 5 triduum deicere, sucumque ipsius iuris in quo decocti
 sunt porri insuper dare per cornu. Item laser ad
 magnitudinem fabae cum vino veteri deteres et per cornu
 dabis. Tussi et gravedini capitis medebitur: oleum roseum
 vel certe simplex sed viride cum aqua calida per dextram
 10 narem per triduum defunde.

CXXX. De vulsis.

Vulsos glutinare creditur, si tracanthi unc. II ^{III 66 Gesn.}
 pridie infundas in calida, faeni quoque Graeci heminam ^{V 65 Schn.}
 et lini seminis heminam separatim infundas, die postero
 15 in caccabo decoquas et pariter teras, post medullae cer-
 vinae unc. II, sevi hircini lib. I, radicis draconteae unc. I,
 gentianae unc. I, centaureae unc. I, sevi taurini unc. I
 contundas et illis, quae prius paratae sunt, addas: quae
 omnia in mortario mittes et diutissime conteres. Ad
 20 ultimum III sext. passi et aquam, in qua faenum Graecum
 vel semen lini fuerat infusum, adicies et decoques et ad
 cornu per triduum dabis. Graviter tussientes et vulsi hac 2

1 Pel. c. 76. 6 Pel. c. 77. 8 Pel. c. 82. 12 Pel.
 c. 84. 22 Pel. c. 85 (Emeriti).

1 diffundes *ed. pr. AP* | vituria *L* iuvatoria *A* | experi-
 menta rem. *L* expertaq. *margo ed. pr. expeditaq. vulg.* || 2 p. etiam
 coque etc. *P* || 3 in olere soluto *A* | et ol. r. om. *P* || 4 et tert. om.
ed. pr. || 5 que om. *ed. pr. A* | ipsius iuris et aqua in qua *L* uliris
 et aquam in qua *P* subtusque ipsius viris et aqua in qua *A* su-
 cum ipsius conditurae *Pel.* || 6 cornum *LP* | laser id est opium
 syrenicum *ed. pr. A* (cirinnicum) || 9 et v. *ed. pr. A* || 10 diffu-
 sum *ed. pr. A* (def.) infusum prodesse poterit ad salutem *P*

12 vulsis *ed. pr. vulsus LP* v. gl. cr. om. *A* || 14 lini s. hem. om.
A | semen *L* | d. tertio *A* || 16 hircini — 17 sevi om. *L* || 17 s. t.
 unc. I: omnia in mortario trita misce et adde ultimo passi *P* |
 18 quae peracta sunt *A* || 19 mortarium *ed. pr.* || 22 §§ 2—4 om. *P*

potione recreantur: de masculo pinguis porcinus acro decoquitur, donec omnis caro solvatur, abiectisque ossibus universis cum iure, in quo defervuerat, et tribus sextariis passi et sextario ptisanæ rursus in caccabum mittetur; glutis taurinæ semuncia, aceti acerrimi dimidia hemina 5 coniunguntur et fervent, ut chylon faciant. Tracanthi unc. III, lini seminis et faeni Graeci unc. singulae decoquantur extrinsecus et teruntur; adiunges etiam medullæ cervinae et sevi hircini unc. III. Quæ ad ultimum cum omnia pariter fuerint decocta, facies potionem, ex qua per 10 cornu dabis animalibus diebus VII aut IX, curaturus ut tepefactam digeras: quæ ne spissentur, adiectio passi et aquæ illius copia, in qua semina decocta sunt, præstat 3 liquamentum. Aliquantum caput agninum tam diu decoquant, donec omnis compago solvatur abiectisque ossibus 15 terunt, adiunctoque ad ius ipsius melle diebus septem ad 4 cornu digerunt. Quodsi tussis ex faucibus veniat, murrae unc. II, cardamomi unc. I, nuclei pinei sext. I, uvæ passae sext. I deteres diligenter additoque melle agitando lentis carbonibus decoques. Cum intepuerit, pastillos ad nucis 20 magnitudinem facies, quos ternos cum butyro diebus V 5 vel VII digeres. Item si ex faucibus causa est, occisum pullum palpitantem aperies et tolles ei ventriculum, cum

14 Pel. 86.

17 Pel. c. 87.

22 Pel. c. 88.

1 donec omnis caro s., de masculo etc. *AL* | do coquatur *margo* decoquitur *L* || 3 quo deferbuerant *ed. pr.* | def. tres sext. passi succidi siue r. *A* p. s. deinde r. *margo* ptisanæ *ed. pr.* || 5 semunciam . . coniungitur et fervet *ed. pr.* *A* semunciam acerrimi dimidiam hem. coniunguntur et fervent *L* 6 quilon fiat *ed. pr.* *A* cylon faciant *L* || 7 f. G. singulas partes emin. dec. *L* singulae p. dec. *A* || 10 cum o. fervuerunt cocta *A* calefacta f. et colata *ed. pr.* || 12 ut inspissentur *ed. pr.* *A* nec spes sentura deiectio *L* || 13 cocta sunt sem. *ed. pr.* *A* | præst. liqu.] præterea *A* || 16 adiectoq. *ed. pr.* *A* || 18 unc. II *L* Pel. unc. III *ed. pr.* *A* | uvæ p. sext. *om. A* || 19 lentis canibus *L* 22 ita si *L* | ex f. est occasio, pullum *P* || 23 tollis eius *ed. pr.* *A*

stercora suo calentem et integrum in melle convolves et per canalem digeres: certissimum ac vile remedium est. Si exasperatio gutturis moverit tussim, murrae unc. II, 6 piperis unc. II, seminis lini fricti et contusi sext. I, car-
5 damomi semunc., uvae passae sext. I, nuclei sext. I, mellis pondo II diligenter trita commiscet ac decoquis; pastillos ad nucis magnitudinem facies, ternos in die digeres.

CXXXI. De tussi quae ex humoris acerbitate generatur.

10 Tussi, quam humorum acerbitas excitat, tali ratione succurretur: inprimis purgandum est corpus tussien-
tis. Cucumerem itaque silvaticum vel radices eius cum nitro Alexandrino conteres adiunctoque vino vetere per os dabis ad cornu. Quae potio cum laxaverit ventrem, post 2
15 diem tertium scillae validioris scrup. IV contundes et optimi laseris, quantum fabae patitur magnitudo, commiscet vinique odorati sextarium et olei veteris libram addis, et cum diligenter omnia cribraveris, triduo per os defundes ad cornu. Istis quoque suffimentis non minus 3
20 quam potionibus adiuvabis: sandaracae unc. III, asphalti unc. III, alii et ceparum tantundem; quae cum pariter triveris, in tres partes aequaliter divides et per triduum cooperto ori vel capiti subiectis carbonibus suffies, ut odor

3 Pel. c. 90. 10 Pel. c. 91. 19 Pel. c. 92.

1 et int. in om. P || 2 vile P utile LA verum ed. pr. || 3 m. unc. III P || 4 fricti cont. L frixi et c. ed. pr. A fr. et om. P | cardam. — nucl. sext. om. A || 5 nucl. sext. om. L || 7 ad diem LA in die ed. pr. P fac, tres in die dabis aut deicies P

9 humorum acumine P || 10 quae ex acerbitate h. provenit ed. pr. A || 15 scyllae L squillae ed. pr. P reille A | tunde et optimi lasaris ad magnitudinem fabae adde, vini odoriferi sext., olei v. triduo p. os infundes ad c. P || 19 §§ 3—6 om. P | item alia add. ed. pr. || 20 sandarici ed. pr. sandaricis L || 21 olei tant. A cep. unc. III ed. pr. || 23 ori vel c. om. L ori vel om. A | suffumiges ed. pr. sufficienter A

impleat nares. Cuius tamen prius oculos ligabis, ne medi-
 4 camenti acerbitate laedantur. Herbae quoque marrubii
 fasciculum quam magnum volueris deteres et cum oleo
 et vino sucido permisces, addita adipe cervina vel si de-
 fuerit, vervecina quam cum cera resolvis et dum tepe-
 5 factum fuerit ad cornu digeris. Gravissimae subvenit
 tussi, si pilulas cupressi decoquas et purges diligenter,
 addita axungia et aro Gallico et foliis tenerioribus herbae
 parietariae contundas in pila et pastillos ad nucis magni-
 tudinem facias, quos per triduum impares in melle, oleo, 10
 6 vino passo, ovis intinctos deicies. Si placet pro pilulis
 etiam folia cupressi contusa miscere cum omnibus supra
 scriptis, potes liquidiores facere potionem et dare per
 cornu. Ad omnes tusses talem dedere plerique potionem:
 tracanthi unc. I, piperis unc. I, hormini seminis lib. I, 15
 cumini unc. I, murræ unc. I, spicae nardi unc. I detrivere
 sollerter et cum duobus sextariis passi per triduum de-
 fundere.

CXXXII. Ad tussim siccam vel suspirium.

III 68 Gesn.
V 67 Schn.

Ad arteriam exasperatam et ad suspirium vel spas- 20
 mum: hyssopi. lib. I, faeni Graeci selib., seminis lini,
 tracanthi, anagallici, rutae viridis selib., salis mediam
 heminam conteres et usque ad tertias decoques cum passo,

2 Pel. c. 93. 4 Pel. c. 92. 6 Pel. c. 89. 14 Pel. c. 95.
 20 Pel. c. 96.

3 cum ovo *ed. pr.* || 4 admisces *ed. pr. A* || 5 verbenaceam
ed. pr. | quas *A om. ed. pr.* | et cum tepida ad c. *ed. pr.* || 7 pilu-
 lam *L* || 8 ano G. *L* armo G. *A* anag. *ed. pr.* | et fol.] appii
 tenerioris *A* || 10 per tr. *L Pel.* quotidie *ed. pr. A* | impares *L* |
 cum m. et o. et v. *ed. pr. A* || 11 ovis int.] ut si tinctos *L* ||
 15 traganti myrrhae spicae nardi ana unc. I *ed. pr., A qui*
pergit: piperis deterius solerunt || 17 defundes *L* diffudere
ed. pr. diffundere *A*

19 ad tussim s. vel s. et ad art. *continuat L* || 20 ad
 suspirium vel spatium *P susp. vel om. ed. pr. A* || 21 f. Gr. lib.
L | sem. lini trac. *om. L* || 22 ari G. *Pel.* simphiti *P* || 23 hem.
 dimidiam *ed. pr.* hem. s. *P* | tertiam *ed. pr.*

tussienti per triduum, vulso per novem dies dabis. Alii 2
 petroselini Macedonici unc. I s., dauci unc. I, murrae
 unc. I, spicae nardi, costi, tracanthi singulas uncias
 prius in mulsa tepida infusas; acori unc. I, piperis unc. I,
 5 croci unc. I, guttae hammoniacae unc. II, casiae unc. I
 pariter deterunt, pastillos ex mulsa faciunt, postea ex passo
 deiciunt taedianti. Ad tussim veterem et ad suspirium 3
 vel anhelitum et synanchen: si mox dederis storacis ru-
 beae unc. III, murrae troglitis unc. II, opopanacis unc. II,
 10 iris Illyricae unc. II, galbani unc. II, resinae terebintinae
 unc. III, herbae symphoniaca unc. I; pariter commisce
 et deteres, pastillos facies cum melle. Praeterea axungiae 4
 lib. I s., caricas XV, pineam combustam et in pulverem
 redactam, liquaminis optimi heminam, mellis selib. cum
 15 coliculis excoctis: offas faciunt et cum passo digerunt.
 Aliquanti hederæ folia, item populi albi folia aequo pon- 5
 dere deterunt et cum vino albo per nares defundunt.
 Aliquanti rutæ folia molliora deterunt et cum vino optimo
 per nares defundunt. Alia: cucumeris silvatici folia faeno
 20 miscent radicemque ipsius contundunt et cum lini semine
 et hordeo commixtam offerunt. Experimento probatum 6
 est tussim suspiriumque sanari, si sulfur vivum et rosma-

1 Pel. c. 94. 7 Pel. c. 97. 12 Pel. c. 98. 16 Pel. c. 99
 (Emeriti). 18 Pel. c. 101. 21 Pel. c. 102 (apopiras Pel.).

1 tussienti — vulso *om. L* || 4 diffusas *ed. pr.* diffundis *A*
 infusi *P* infundes *L* || 5 croci *om. L* succari *ed. pr. A* || 6 simul
 tere *P* | post cum *p. ed. pr.* || 7 deicies tepido *P* || 8 si *om.*
Gesm. prodest si *Pel.* || 11 sponiace *A* | commisce et tere et *p.*
P || 13 lib. I *P Pel.* | XII *P* caricas pingues XV, raneam cum-
 bustam *A* raveam *margo ed. pr.* pineam (*del. m*) *margo al. bene*
L || 14 liqu. o. hem. *om. L* || 15 caul. *ed. pr. AP* | facies... dabis
P || §§ 5—9 *om. P* || 16 albi *sic codd.* || 17 v. candido *L* || 18 alii
ed. pr. | molliora *L* conterunt mollia *A* cum melle deterunt
ed. pr. || 19 alia *om. A* || 21 commixto *L* commixta *ed. pr. -as*
A | et exp. *L* || 22 sanare *ed. pr. A* | si] alia *ed. pr. om. A* |
 vium *L*

rinum cum melle et vino veteri per sinistram narem digeras. Aliquantum panacis radicem detritam cum vino optimo hemina et tribus cyathis olei per cavernam naris sinistrae infundunt. Praeterea rosmarini scrup. IV, murrae scrup. II, croci scrup. II cum vini veteris sextario, olei 5 hemina per nares triduo defundunt, ita ut in die detur hemina. Anethi acetabulum, iris Illyricae acetabulum, rutae scrup. I, olei heminam dimidiam mane per os digerunt. Suspirium quoque ac tussim relevat, si radice 7 mori scrup. I, herbae heliotropii unc. III diligenter conteras et cum hemina vini candidi per os defundas. Recens vero tussis expedite hac curatione sedatur: lentis sext. I s. emolis farinamque mundissimam facies, ex qua singulas heminas cum singulis heminis aquae per os in 8 triduum digeres. Vetus autem tussis aboleri creditur ita: 15 tres cyathos ex suco porri cum hemina olei compluribus diebus per fauces infundas. Tussientes et vulsi hac portione curantur: panacis radice unc. II, sulfuris vivi unc. I, tus masculum unc. II, murrae troglitis unc. I commixta in pulverem rediges, ex quo duo coclearia cum duobus ovis, 10 addita vini veteris hemina, diebus V vel VII per os dabis. Expertum dicitur ulmi cinerem levissimum, id est 9 favillam, aqua tepenti permiscere et olei boni aequam

2 Pel. c. 103. 4 Pel. c. 105. 7 Pel. c. 106. 9 Pel. c. 107. 12 Pel. c. 108 (Colum. VI 31, 1). 17 Pel. c. 109. 22 Pel. c. 110 (Emeriti).

2 vini o. *ed. pr.* || 3 cavernas *ed. pr. A* || 5 croci scrup. II *om. ed. pr. A* | sext. I s. *L* || 6 ut die de emin. *L* (de *postea ins.*) || 7 iris I. *om. L* || 8 mane *om. ed. pr.* | digeris *A* || 9 radicem porri *L* || 11 v. calidi *Pel.* || 12 r. quoque *ed. pr.* | expedit hac cum ratione s. *L* experimento curationis s. *ed. pr.* exp. cur. *om. A* || 13 mollissimam *ed. pr.* || 14 heminis coque et per os *A* | per tr. *ed. pr. A* || 15 creditur si . . defundis *ed. pr. A* || 16 pluribus *ed. pr. A* || 17 tussientes evulsique *A* (vulsisque *G*) || 19 turis m. *ed. pr. A* | trigloditis *ed. pr. A* || 21 V vel VI *L* V vel VII *ed. pr.* V diebus autem per os d. *A* || 22 experimentum d. *L* | lenissimum *L*

mensuram addere iunctisque tribus ovis diebus quot volueris dare per fauces.

CXXXIII. *Ad vomicas vel tussim.*

Validissima contra tussim et vomicas compositio ^{III 69 Gean.}
⁵ est: suci marrubii expressi heminam, caricis siccas XXV, ^{V 68 Schn.}
mellis Attici vel Siculi sext. s. in olla nova ad medium
decoques, post murrae troglitis unc. I, dauci unc. I, casiae
fistulae unc. s., cinnami semunc., turis masculi unc. I,
aristolochiae unc. II, opopanacis unc. I, iris Illyricae unc. s.,
¹⁰ panacis radices unc. I, universa conterito atque cribrato 2
et supra medicamentum, in quo mel et ficus coxeris,
mittito et studiose agitans fervere facito paulatim carbo-
nibus lentis, post in pyxidem plumbeam vel ligneam con-
dito, ex qua bina coclearia cum hemina vini per os co-
¹⁵ tidie digeres. Vulsis vel tussientibus prodest singulos 3
sextarios lentis, faeni Graeci et lini seminis frigere sepa-
ratim et pulverem facere, et de singulis speciebus singula
coclearia cum suco ari Gallici et suco plantaginis quantum
volueris addito vino per os dabis.

4 Pel. c. 111. 15 Pel. c. 113.

3 potio ad *P* | ad v. et t. validissimam c. *L* || 4 val. om. *A*
calidissima *P* | vomitum haec est *P* comp. talis est *A* || 5 ex-
pressi om. *L* habet *Pel.* sucum m. expressum *A* || 6 m. albi
lib. I cymini sext. I *P* m. Attici vel cymini ed. pr. *AL* corr.
Pel. || 7 m. tr. unc. I *LA Pel.* om. *P* unc. II ed. pr. | dauci casiae
f. om. *L* | cas. fist. unc. I *A* qui reliquas species om. || 8 semen
cymamum sem. *L* cinamomi *P* || 9 arist. op. om. *L* || 10 radices
L | omnia trita atq. cribrata et s. *P* || 11 s. medicamento ed. pr. |
lib. mellis vel f. *P* mel et ficus ed. pr. *A Pel.* m. vel f. *L* ||
12 mitte et st. agitabis; f. fac *P* || 14 quo *P* | cum om. *L* |
cotidie om. *A* || 15 dabis *P* | singulis *P* || 16 et om. *L* | frigide
G tere sep. et p. fac *P* || 18 ani g. *L* sinphiti *P* ari *G. Pel.* ||
19 dare ed. pr. *A*

CXXXIV. *De diversis potionibus.*

III 70 Gesn.
V 63 Schn.

- Vulsorum vel tussientium animalium ut diversae causae, ita sunt difficiles curae. Quapropter studiose, quae experimentis nostris vel aliorum probata cognovimus, intimamus. Ad unum itaque animal talis potio 5 praeparatur: fabae fresae sext. I sine sale cum aqua decoques, quemadmodum hominibus consuevit apponi. Praeterea faeni Graeci sext. I separatim mittis in caccabum, et cum fervere coeperit, primam aquam effundes, post addis aquae 2 sext. V, caricae XX, glycyrrhizae unc. II; tantum ferveat, 10 donec IV sextarii remaneant; tunc fabam istam coctam et faenum Graecum cum caricis vel glycyrrhiza in mortario diligentissime deteres, addes insuper butyri unc. III, sevi hircini unc. II, ad calorem diligenter resolves. Quae cum omnia miscueris, addito iure, in quo faenum Graecum 15 decoxeris, tepefacta per cornu plus quam singulas heminas diebus singulis faucibus digeris. Quodsi spissiore videris potionem, tantum passi addes, ut possit per cornu exire.
- 3 Barbarorum usus invenit salutare remedium: radicem herbae, cui nomen est inula, quam Campanam plerique 20 appellant, colliges et in umbra siccabis; post deteres, in pulverem rediges, ex quo terna maiora coclearia in singulis sextariis vini veteris pridie infundes, et cum bene

5 Pel. c. 450 cf. Veg. III 9, 5.

1 diversae pot. *ed. pr.* de d. passionibus *AP* || 2 vulsorum vel tussientium anim. *titulo adiungit L, ed. pr.* (v. et t.) *om.* *A* || 3 qualiter st. *L* || 4 agnovimus, terminamus *P* || 5 ad unum quodq. a. *P* || 6 frixae *ed. pr.* *A* fractae *LP* | sext. semis cum a. *A* | cum a. *om.* *L* || 9 fundes *ed. pr.* *A* abicies *P* || 10 V: IV *Pel.* | lyciriae *L* gliceris in die *A* | glyc. — tantum *om.* *P* qui et fac fervere || 12 cum carice vel glycerizia *L* et *Veg. III 9* || 13 diligenter *ed. pr.* *P* diutissime *M* d. resolve, tere et adde but. *P* d. resoluta, addis *A* | but. s. h. ana unc. II *ed. pr.* *A* || 16 tepida omnia *P* || 17 singulis dabis *LP* | quodsi usque ad finem cap. *om.* *P* || 19 usus adversus tussim *ed. pr.* *A* || 21 et *om.* *ed. pr.* *A* | postea *ed. pr.* *A* || 22 in singulos sext. *ed. pr.*

agitaveris claudes, ne odor herbae salutaris exhalet; per
os triduo vel quot volueris diebus digeres. Item aliud: 4
lentis Alexandrinae faeni Graeci lini seminis heminas sin-
gulas decoques addesque ei tracanthi unc. I s. pridie
5 in tepida infundis et ari Gallici unc. III diligentissime reso-
lutas; quae cum omnia in mortario triveris, in caccabo
novo cum tribus aquae sextariis decoques et exinde ter-
tiam partem cum sextario passi tepidum per os dabis
triduo: continuo stagnare creditur vulsos. Si iumentum 5
10 ex vulneribus faucium tussis urgebit, iris Illyricae unc. I,
piperis nigri semunc., croci scrup. I, murræ troglitis semunc.,
turis pollinis semunc., tracanthi prius infusi et triti
unc. I, ova V cum passi sextario commisces et triduo per
fauces digeres ad cornu. Post mel, butyrum, axungiam,
15 salem et piculam commisces, offas facies et in passo in-
tinctas digeres. Si ab internis tussierit, suci ptisanae 6
heminam, defruti cyathum miscebis et per triduum dabis.
Si gravius tussierit animal, fabae fresae et coctae sext. I,
sevi hircini unc. III, alii capita III pariter decoques et
20 in mortario conteres et cum passo dabis. Curat autem 7
vulsos et ruptos: faeni Graeci sext. I cum XX caricis et
fasciculum apii et fasciculum rutae in aqua ad medium
decoques, ita ut postmodum tracanthi soluti unc. III et
anagallici contusi tres et alii contusi tres aliae pariter
25 addantur, et omnia conterantur, offulis ad nucis magnitu-

9 cf. Veg. I 11, 6 (Pel. c. 207). 18 cf. Veg. I 11, 10.

2 diriges *G* | alia *ed. pr.* || 4 anig. *L* || 6 cribraveris *L* || 7 et
om. ed. pr. || 9 sanare *ed. pr.* vulsus *ex -os L* || 10 faucibus
L || 11 succari *ed. pr. A* | troglitis sem. t. p. sem. *om. A* ||
15 sales *L* s. sed per pic. com. et per triduum offas f. et in p.
immittas digeres *A* || 16 interioribus *A* || 17 defricti *L* | et
om. L || 18 frissae *L* frixae *ed. pr. A* || 20 deteris *ed. pr.* ||
21 caricis XX et f. *A* fasciolum *bis L* fasciculo *bis ed. pr.* || 22 in
qua *L* || 23 resoluti *ed. pr. A* | unc. III *A* || 24 et allii tres add.
ed. pr. A || 25 offulisque *A ed. pr.* offulae . . . factae *Schn.*

dinem factis ternae, quinae, septenae per triduum digerantur.

CXXXV. De scabie.

III 71 Gesn.
V 70 Schn.

Scabies iumentis deformitatem et passionem et interdum periculum generat. Contagiosa namque est et transit in plures. Cui nascenti medicamentis non oportet occurri, ne praeclusa cute in visceribus residens convertatur in morbum. Sed cum eruperit foras, primum purgatio ventris adhibetur, si pulverem ex cucumere silvatico cum vino faucibus animalis infuderis, vel certe si radicem minutatim concisam copiose cum hordeo subministres. Quod cum ex ratione processerit, interposito triduo aliquantum sanguinis, si caput et collum scabies infestat, de cervice detrahes. Si vero scapulae vel armii aut pectus in causa est, de brachiolis sanguis emittetur. Cum spinam vel lumbos aut coxas papulis aestuans prurigo pervaserit, de femorum venis sanguis auferatur.

3 Asphaltum, sulfur vivum, picem liquidam, butyrum aequis ponderibus pariter deteris et in sole diutissime confricans iumenti corpus perungis. Aceti acris sext. I, piculae 20 unc. IV, cedriae unc. IV pariter decoquis et scabiosum animal ex lotio humano et calida permixta diligentissime

4 Pel. c. 347 cf. Chir. c. 613.
c. 614.

20 Pel. c. 348 cf. Chir.

4 def. et p. A deformem passionem L ed. pr. deformem et intra per. g. P || 6 in pulverem L || 7 occurrere ed. pr. A || 8 sed ut ed. pr. | primo ed. pr. || 9 sicut pulvis ex cucumeribus s. . . infusus P ex radice cucumeris s. ed. pr. || 10 infundis ed. pr. A || 11 minutatim om. ed. pr. A minute fractam P qui copiose om. | cum hordeo sub] sibi A || 12 quod cum solutum fuerit P || 13 aliquantulum ed. pr. AP || 14 scapuli ed. pr. || 15 emittetur — 17 sanguis om. P | exstans A | prurigo L purgatio A contagio ed. pr. || 17 emittitur ed. pr. A || 18 et post asf. P | in butyrum ed. pr. A || 19 diu confrica P || 20 totum i. c. ed. pr. P | acri L fortis P || 21 cedri L ut auree P | simul coque P | et . . . perfricabis L et . . . frica P perfricaturus ed. pr. confricas A

perfricabis, tunc penicillo in fuste ligato medicamentum induces in sole. Asphaltum et sulfur aequaliter conteres addita adipe porcina et olei veteris tantundem, quae cum decoxeris, perunges in sole. Adipis lib. I, sulfuris vivi 4
5 unc. II, bituminis unc. I, olei selib., picis liquidae cyathos II, omnia conteres et decoques, et perunges sicut suprascriptum est. Lotii veteris humani faecis scrup. IV, stercus suillum selib., faecis olei heminam, sulfuris unc. I, picis liquidae cyathos III, omnia contere et decoque et in sole
10 calido animal semel in die perunge. Bituminis pondo II, sulfuris vivi selib., cerae lib., mannae turis selib. commisces in oleo, in quo prius fasciculus ancusae decoctus est, et perunges in sole. Alia: si minus habet integras 5
vires, ranas in aqua decoques unctumque earum colliges
15 et cum polline lenticulae, adipe et oleo permisces et tepelfacto perungis. Item aliud: cucumeris silvatici radices lavas et tundis et in caccabo novo cum oleo, quantum sufficit, decoquis et uteris. Sulfur quoque cum vino candido decoctum similiter iuvat. Si vetustate scabies 6
20 occalluerit, prius eradenda ferro vel testis ad vivum est, insuper humano lotio cum aqua marina vel salsa mixto perfricanda; post bituminis, sulfuris, picis liquidae, axungiae veteris, sevi caprini, cerae, aluminis scissi singulas libras contundes et misces et decoques et animal perunges

2 Pel. c. 349. 4 Pel. c. 351. 7 Pel. c. 353. 10 Pel. c. 354. 13 Pel. c. 356. 16 Pel. c. 357. 18 Pel. c. 358. 19 Pel. c. 359. 22 Pel. c. 360.

1 tunc usque ad finem cap. om. P || 3 porcini L || 7 scrup. III L IV ed. pr. A I Pel. | st. suillum LA Pel. stercoris ovilli ed. pr. || 8 faecis om. ed. pr. A | s. vivi ed. pr. | unc. I A Pel. unc. III ed. pr. L || 12 aricusae ed. pr. || 13 alias ni non habet L aliae enim non habent A || 14 unctamq. ed. pr. mictumq. A || 16 alium A alia ed. pr. || 17 et alt. om. ed. pr. in om. A || 18 candido om. ed. pr. A || 19 vetuste A || 20 occalluit ed. pr. A | obradenda ed. pr. A (-do). abr. Gesn. | testis omnium est A || 22 fricanda A confricandum est ed. pr. || 23 cerae om. A | spissi ed. pr. A || 24 et sic a. ed. pr. A

7 in sole. Folia rhodafnes cum oleo vetere decoques, addita pice liquida et aceto et cera: certum est de experimento remedium. Memineris tamen in omni unctione contra pilum iumentum in sole diutissime confricandum.

CXXXVI. Si animal faeno malo laedatur.

III 72 Gesn.
V 71 Schn.

Vitiatum aliquo casu vel mucidum faenum ad similitudinem veneni animalibus nocet, quorum ista sunt signa: oculos habebunt vagos semper micantes, ipse gradus eorum incertus erit. His de matrice auferendus est sanguis, debrachiolandi sunt etiam et potionandi ita 10 caricis in vino odorato decoctis rursumque detritis: abstinendi ab hordeo, addendae sunt etiam diureticae potiones.

CXXXVII. Si hordeo malo laedatur.

III 73 Gesn.
V 72 Schn.

Simili observatione curantur qui nimio hordeo maloque laeduntur. Sed hi etiam in aqua frigida adversus 15 torrentem diutissime detinentur. Utrisque remedium est pelliculam de ventre pulli siccata fumo deterere additisque VIII scrup. piperis, IV coclearibus mellis et pollinis ex ture cum sextario vini veteris tepefacto per os dare.

1 Pel. c. 361. 6 Pel. c. 291. 16 Pel. c. 290 (Emeriti)
cf. Veg. II 116, 3.

1 folia de rododafnes *ed. pr.* || 2 et per acetum et ceram liquidum est A

5 de f. m. L || 6 aliquotiens vel modicum f. A || 8 et semper *ed. pr.* AP | ipsos gr. L incedit gradu incertus P || 10 de brachiolis flebotomandi sunt et p. *ed. pr.* A et de brachiolis; sunt p. P | ita om. P *del. Gesn.* || 11 carisce L | c. et v. P | que om. *ed. pr.* A | abscindendi G || 12 et ad. A ab h. et faeno, dandae etiam *ed. pr.* | duriticiae *ed. pr.*

14 quae *ed. pr.* A haec quae P | aut malo *ed. pr.* A || 15 Quae si in . . . detinentur, idem periculum incurrit. quibus utrisque prodest pellicula . . . trita P || 16 utriq. *ed. pr.* A || 17 pellicula . . . siccata L || 18 et uncia pollinis *ed. pr.* | addita unc. piperis mellis coclearia IIII turis pulverizati cum P || 19 turis A | tepido P tepida M | data P dabis L

CXXXVIII. *Ad fascinum.*

Fascinatum animal triste est, gravatur et macescit, ^{III 74 Gesn.}
et nisi subveneris, incidet in morbum. Bituminis igitur ^{V 73 Schu.}
et sulfuris parum cum granis lauri ex aqua defundis per
5 nares. Praeterea coriandrum vel semen ipsius cum sulfure
et taeda carbonibusque circumferes, ex aqua ferventi animal
consparges, suffumigabis. Universis quadrupedibus
remedium praestat ista suffitio quae resistit etiam morbis.

CXXXIX. *Remedium contra omnes morbos.*

10 Adversus universas infirmitates et morbos equorum ^{III 75 Gesn.}
vel boum, ubi primum coeperint aegrotare, potio ista ^{V 74 Schu.}
succurrit: radices scillae, radices populi quae appellatur
ramnus, nam est fuscior et rubellula, et salis communis
quantum sufficit mittes in aquam eamque animalibus us-
15 que ad sanitatem dabis in potu. Quodsi desperatas vale-
tutines praeoccupare volueris, ne unquam accidant anima-
libus tuis, incipiente vere hanc tempera potionem et ani-
malibus omnibus per XIV dies continuos dabis in potu.

2 Chir. c. 497. 10 Chir. c. 497 p. 163, 11 cf. Veg. IV 2, 4.
Garg. Mart. cur. bo. c. 10.

1 de fascinato animali *P* || 2 si ascenicum an. *A* | gr. in-
cessu, m. *ed. pr.* *A* | gr. evanescit *P* || 4 grano l. et a. *P* || 6 car-
bonesq. *L* que *om. vulg.* | ex a. f. *om.* *L* aqua an. c. *A* in aqua
vase carbonibus circumdato irrigabis et suff. *P* || 7 quatuor-
pedibus *A* || 8 suffectique *margo* al. sufficti *L corr. Gesn.* suffu-
sio *A* suffumigatio *ed. pr.* *P* | s. curat atque m. r. *ed. pr.* *A*
s. et res. m. *P*

10 et morbos *om.* *P* || 11 cum primum *P* || 12 radix sc.
ed. pr. *A* | pupuli *L* | quae graece a. *ed. pr.* || 13 ramnus
ed. pr. *P* Chir. rampnus *A* albus *L* | novellula *L* nub. *vulgo* |
radices ramnos quantum suff. *P* | sales communes *ed. pr.* *A* ||
15 quod si usque ad fin. *om.* *P* || 16—18 ne u. accidat an. omni-
bus et per XIV dies dabis in p. *A* || 17 hanc illis praeparabis
p. *ed. pr.* | animalibus o. *om.* *ed. pr.*

CXL. Si animal laedatur, dum accipit potionem.

III 76 Gesn.
V 75 Schn.

Ostendum autem est, potiones ipsas oportere cum ratione defundi, siquidem frequenter evenit, ut, dum animalia potionantur, tussiant, sudent graviter et tremorem musculorum omnium patiantur, follicent etiam 5 et submisso capite se sustinere vix possint. Quod evenit, si quando per imperitiam dantis potio in arterias et in spirituales partes pulmonis resilierit. Unde fit et periculum 2 praesens. Quare observandum est, ne tussienti iumento et pendenti adicias potionem, sed statim solvas paulu- 10 lumque deambulet et magis alia potione subvenias: aquae tepidae oleum roseum commisces et agitas et per os saepius dabis; pusca quoque puleiata nares eius fovebis: emendabitur culpa. Observandum quoque est, ut subtrahito hordeo et negato potu digestum animal potiones. 15

CXLI. Si animal a venenatis bestiis mordeatur.

III 77 Gesn.
V 76 Schn.

Plerumque a noxiis animalibus, id est colubris scorpiis sphalangiis et muribus caecis, animalia feriuntur et 2 in periculum veniunt. Quorum ista sunt signa: fastidiunt

3 Chir. c. 502 p. 164, 27.
c. 517 cf. c. 509.

9 Chir. c. 503.

17 Chir.

2 Cum accipit potionem, o. est A || 3 op. curatione ed. pr. A op. diffundi et dari P || 4 sudent *margo* als. solent ed. pr. s. pariter L || 5 follicent — 6 evenit om. P | follientes et subm. ed. pr. A || 6 quod accidit ed. pr. A || 7 si ante A | imp. artis ed. pr. | et spirituales ed. pr. A || 8 inde p. pr. innascitur P || 9 cavendum P || 10 eum solvas ed. pr. cum s. A ipsum solve P | paulatimq. L || 11 sed m. L | ei alia ed. pr. ei aliam p. subicias A || 12 oleo r. L || 13 post quoque pulta acto nares et fov. A || 14 et em. ed. pr. A || 15 ne^c potū degestum L negatu potu digerit a. p. A negato potu digerat a. p. ed. pr. n. p. digestionem facta animalis potionem des P

17 a om. L | nocivis ed. pr. A | ut colubre, scorpione P || 18 caecis *margo* areis (araneis) L sph. muribus ceterisque iumenta P || 19 cuius ed. pr. | fastidium ciborum ed. pr. f. cuius A

cibum, pedes trahunt et cum producuntur, succumbunt ad singulos gressus, per nares defluit sanies, gravedo nascitur capitis ut deiciatur ad terram, ad surgendum vel ad incedendum deficiunt corporis vires. Generaliter curatio 3
5 ista succurrit: locum qui percussus est ante omnia fumigabis succensis testis ovorum gallinae, quae prius infuderis in aceto, addito etiam cornu cervino vel galbano. Post suffimentum loca ipsa scarificabis et sanguinem ex his emittes, vel certe cauterio inures loca, quae venenata 4
10 pestis attigerit. Observare autem debebis, ne aut supra articulum aut in nervosis locis in quacunque passione unquam cauterium ponas. Adustis enim nervis vel articulis perpetua debilitas consequetur. Sed diligenter considera et aut superius aut inferius pusillum quam nervi aut arti-
15 culi sunt, cum necessitas fuerit, appone cauteria. Animal autem quod venenata bestiola tetigerit, expedit ut sudet et calidis sagis coopertoriis involutum deambulet et farinam hordeaceam in cibo sumat, additis frondibus fraxineis et vitibus albis. In plaga autem mel Atticum vel cumi-
20 num cum vino veteri mixtum calefactum oportet imponi. Nonnulli stercus suillum recens et melantium tritum cum vino miscent et calefactum quasi cataplasma inducunt addentes urinam humanam.

9 Chir. c. 518.

21 Chir. c. 519.

1 trahuntur *ed. pr. A* | perducuntur *A* || 2 ingressus *A* ||
3 ita ut *ed. pr. A* | ad *tert. om. ed. pr. P* || 5 locus . . . fumigandus est *ed. pr. A* || 6 ova gallinae prius *A* de gallina *P* | infunderis *L* fuderis *P* infundes *ed. pr. A* || 8 suffimento *L* fomentum *AP* | scarificabis *L* || 9 candenti ferro comburis *ed. pr. A* sang. fluere fac vel ure candenti cauterio loca *P* || 10 attingit *ed. pr. attingit A* || 11 corticulis *A* articulos *ed. pr.* | in locis nervorum ullo modo in aliqua p. c. p. *P* || 12 cauteria *A* | imponas *ed. pr. A* | adusto e. nervo vel articulo *P* || 14 ut aut . . apponas *ed. pr. P* || 15 sunt *om. A* || 16 bestia *L* vestigia *A* || 17 sagis — 18 additis *om. P* | sagis *om. ed. pr. A* | involvatur *A* || 19 aliis credo albis *A* albis credo *ed. pr.* | mal attecum vel tyminum *L* || 20 in v. *ed. pr. P om. A* || 21 multi vero st. suilli r. *P* | mel Atticum cum v. *ed. pr. A* || 23 addito lotio hominis *P*

CXLII. Si buprestem comederit in faeno vel in pabulo.

III 78 Gesn.
V 77 Schn.

Buprestem si comederit in faeno vel in pabulo, haec erunt signa: statim ei venter inflatur, a cibo resilit, stercora minutatim et frequenter reddit. Qui statim sternendus est et cogendus ad cursum. Post vena eius tangenda est leviter de palato, ut sanguinem suum defluentem transglutiat, assidue deambulet, triticum cum passo infusum et porros offeres ad cibandum. Vinum autem tepefactum cum uva passa diligenter detrita ad cornu dabis in potu. 5 10

CXLIII. Si vipera percusserit animal.

III 79 Gesn.
V 78 Schn.

Vipera si momorderit iumentum, ex morsu eius pus consuevit exire. Nam si praegnans erit, totum rumpetur corpus. Ad morsum tamen viperae vel sphalangionis aut muris aranei commune remedium est terram formicarum cum vino miscere et dare per fauces, aut certe de ipsa terra frequentissime vulnera confricare. Ad quas causas etiam terra talparum creditur posse prodesse. 2 Quodsi in itinere aut in locis, ubi desit copia pigmentorum, necessitas ista contigerit, piperis triti grana XXX cum sext. vini veteris tepefacto faucibus digeres; herbam quoque thymum tritam cum vino si dederis, prodesse creditur. Morsus viperae vel cuiuscunque serpentis osten-

2 Chir. c. 506.
19 Pel. c. 284.

12 Chir. c. 514.

14 Pel. c. 283.

1 bustrepem *ed. pr.* | vel in p. *om. ed. pr. AP* || 2 Equus si b. *ed. pr. AP* || 3 haec s. statim sequuntur, venter *ed. pr. A* | cibus *ed. pr. AP* || 5 ad *om. L* | ei vena *ed. pr. A* || 7 tr. posso (*sic*) i. *L* || 8 afferes *ed. pr. AP* || 9 detritam^u *L* trita *P* contritum *ed. pr. A*

12 mordebit *L* || 13 post *pro* pus *LA* || 14 phalangii *ed. pr.* || 17 vulvam *ed. pr.* || 18 et terrata lipparum *A* || 19 fomentorum *ed. pr. pigrorum A* || 20 contingit *ed. pr. A* | triti *om. ed. pr. A* || 21 et h. t. *ed. pr. A* || 22 typum *L* || 23 vel c. s. *om. A*

ditur, si humor putidus de plaga incipit currere. Praesens 3
remedium est, si haedum vel gallum aut agnum in recenti
occideris et calentes pulmones eius cum sanguine, corde
vel iecore vulneri apposueris diligenterque constrinxeris, ut
5 omne virus educat, daturus continuo potionem: acori
Pontici semunc. tritam, vini veteris sext. I s., salis triti
heminam pariter misces et tepefacta faucibus digeris. Si 4
perseveraverit tumor, vitem albam silvestrem copiosam
comburito et ex cineribus eius lixivam facito et in potionem
10 per diem ad unum sextarium dato. Cinerem quoque
ipsum cum aceto in modum cataplasmatidis vulneri im-
ponito. Si nihil profecerit, cauteribus urito, usta solemniter
curato. Farinam quoque hordeaceam ex sale et vino
oleoque decoctam in cicatricem oportet imponi.

15

CXLIV. Si araneum comederit.

Si iumentum araneum in pabulo comederit, haec ^{III 80 Gesn.}
erunt signa: totum corpus tumebit, sed circum auriculas ^{V 79 Schn.}
et oculos ac nares inflatio cum indignatione maior apparet.
Cui hac ratione subvenis: de palato sanguinem tolles
20 eumque exceptum cum sext. aceti et hemina salis miscebis
et circa plagam vel loca tumentia perunges, diligenterque
operies ut sudet: hac ratione sanabitur.

1 Chir. c. 510.

7 Chir. c. 511.

16 Chir. c. 512.

1 fluere *P* || 3 cordis vel iecoris *P* vel corde vel i. *ed. pr.* ||
5 omnes vires *L* | macoris *A* silicem a. *P.* *P* || 6 cum v. v.
sextario *ed. pr.* || 7 tepefactum *ed. pr.* *A* || 8 perseveravit *ed. pr.* |
item a. *L* | copiose *ed. pr.* *AP* || 9 cum butiro *AL* margo
burito *L* | ex c. — 10 dato *om.* *A* | lixivium *ed. pr.* || 10 triduo
ed. pr. || 11 cum ac. *om.* *L* | vulneri cataplasma *P* || 12 cauteriza
sol. et superpone *P* || 13 curantur *A* | hordei *P* | cum vino et
sale oleoque *ed. pr.* *A* || 14 dec. usque dum sanus sit *P* | im-
poni *deinde* apponi *L*

19 cui hac rationem tolles eumq. *L* || 20 sext. *V* *P* || 22 d.
frica et operi ut s. et sic curatur *P*

CXLV. Si sphalangius percusserit.

III 81 Gesn.
V 80 Schn.

Sphalangius si iumentum percusserit, his agnoscetur signis: stat ei veretrum prae dolore et videtur velle mingere. Cui ista ratione subvenies: piperis unc. I, pyretri unc. I, uvae silvaticae unc. I terito et cum vino veteri per fauces dato.

CXLVI. De mure araneo.

III 82 Gesn.
V 81 Schn.

Mus araneus pestis est venenata et tam equis quam bobus noxia: atque ideo cum captus fuerit, mersus necatur in oleo ibique in putredinem vertitur, ex quo medicamento, cum animal momorderit, plaga linitur et curatur animal. Vel si inventus non fuerit, cuminum tritum cum pice liquida axungiaque miscetur, ad spissitudinem malagmatis coquetur impositumque a periculo liberat et sanat. Quodsi in suppurationem fuerit plaga conversa, lamina ferrea candenti aperienda est et quidquid vitiosum est inurendum atque pice liquida vel oleo percurandum. Ne autem mus araneus animal mordeat, ipsum vivum de creta circumdatur; quae cum induraverit, suspendetur ad collum: et non tangetur a morsu.

2 Chir. c. 514. 4 Pel. c. 282. 8 Pel. c. 279. 18 Pel. c. 280.

2 phalangius margo palangius *L* | his apparebit indiciiis *P* ||
3 extat *P* statim *L* | et *om.* *L* | videbis *ed. pr.* urinam *A* |
re
vellem|ingere *L*

7 morsu muris et aranei *P* || 8 et tamen quibus *A* | est *om.*
ed. pr. *A* || 10 in oculo n. *P* || 11 momorderit *P* momorderet *L*
mordetur *ed. pr.* *A* | plaga et animal *om.* *L* || 12 si de ventum
non f. *L* si id inventum *P* || 13 similit. *P* || 14 impositum *om.* *L*
(coquetur quae) || 15 suppuratione *LA* || 17 atq. ita *ed. pr.* *A* |
vel o. *om.* *A* || 18 curandum *ed. pr.* *A* | si autem *L* || 19 ipsum
animal v. *ed. pr.* *A* | vivum *om.* *P* | decrita *L* || 20 in collum
ed. pr. collo *A* | contingetur *ed. pr.* contangetur *A* qua sus-
pensa eius collo non contingitur morsu *P*

Certissimum adversus morsum eiusmodi remedium comprobatur: alium tritum cum nitro, vel si nitrum defuerit cum sale et cumino, miscere atque ex eo pulvere loca, quae morsu contacta sunt, confricare. Quodsi ei eruperint 3
5 vulnera venenata, hordeum combustum in pulverem rediges et dilutis aceto vulneribus asperges, et hac ratione sola curabis daturus potionem: pollinem tritici cum hordeo, cedriam et vini sextarium per fauces digeres. Quodsi praegnans mus araneus fuerit qui percusserit, his agnoscitur
10 signis: pustulae per totum corpus exeunt; sed simili, ut supra scriptum est, ratione curabitur.

CXLVII. De scorpio.

Scorpius si iumentum percusserit, his agnoscetur III 83 Gesn.
V 82 Schn.
signis: genua contrahuntur, claudicabit, non manducat,
15 de naribus fluent pituitae virides, accumbet et vix surget. Simili ratione curatur sicut serpentis ac viperæ morsus: stercus tamen asininum vel lotium in ipsa plaga oportet imponi.

CXLVIII. Ad canis rabiosi morsum.

20 Canis rabiosi morsus et iumentis et hominibus exitium inferre consuevit usque eo ut ipsos qui contacti III 84 Gesn.
V 83 Schn.

1 Pel. c. 281 p. 91, 6. 8 Chir. c. 514. 13 Chir. c. 516.
20 Chir. c. 515.

1 c. contra eorum m. hoc remedium dicitur *P* c. est. Adv. morsum comprobatur *ed. pr. A* || 3 cum sale et cum vino *LA* || 3 permiscere *ed. pr.* || 4 contracta *L* coacta *A* loca puncta *P* | ei *om. ed. pr. AP* || 6 de luti a. vulneribus *L* diluto a. vulnere *ed. pr.* dilutis a. vulnera *A* loco vulnere cum a. *P* | insperges *ed. pr.* || 7 tr. hordeum *ed. pr. om. P* dat. rorem pollinis triti cum h. *A* || 8 cedri *LP* || 10 pustella *L*

12 de scorpione *A* de morsu scorpionis *P* ad ictum sc. *ed. pr.* || 15 nar. fetentes p. virides *A* | ut accumbit vix resurget *ed. pr.* || 17 velocius in plagam o. i. *ed. pr. A*

21 ut eos ipsos *L* ipsi *ed. pr. A* | contracti *L*

fuerint hydrophobos faciat et convertat in rabiem. Qui hac ratione curantur: locum qui morsus est, ferreis vel quod utilius est, cuprinis cauteriis urito, in loco tenebricoso eum constituito. Sic eum ad aquabis in tenebris, ne aquam videat. Quodsi canem ipsum occidere potueris, iecur eius coctum ad manducandum dabis vel tritum faucibus digeres. Faeni quoque flos combures et cum axungia veteri deteres et ad morsum appones: salutare remedium est. Sed specialiter prodest, si radicem cynorrhodae, id est herbae quae vocatur rosa canina, effoderis et lotam prius atque contusam diligenter sive hominis sive animalis, quod rabiosus canis momorderit, in plaga apposueris contritamque cum vino veteri propinaveris ad bibendum. Hac enim sola ratione nec hydrophobus fiet et imminens discrimen evadet. Canis rabidi morsibus subvenit, si III scrup. Indici bituminis triti cum hemina vini veteris tepentis triduo per os digeras. Sambuci quoque grana vel sucum de foliis aut de cortice exprimes, et cum vino veteri dabis in potum. Sed tunc efficax est haec potio, si de eo sambuco dederis, quod non in terra sed in alia arbore fuerit natum.

2 curatur *ed. pr. P* | locus *ed. pr. A* | ferreo vel cuprino uratur cauterio et . . . constitue *P* || 3 tenebroso *ed. pr. AP* || 4 alligabis *ed. pr. adequabis A* pota *P* | ne quidquam v. *ed. pr.* || 6 decoctum *ed. pr. A* | detritum *ed. pr. AP* || 7 flores *ed. pr. florem P* | deteres et *om. L* || 9 cynorode *L* cynorrhodon *ed. pr. cyronodam eiusdem quae A* cinoglossae *P* || 10 appellatur *ed. pr. A* | effuderis *L* esconderis *A* | lota *pr. ad cont. L* | specialiter c. lota et contusa d. . . vulnere apponatur *P* || 11 homini s. animali *ed. pr. A* | quem *L* a rabioso cane morsus *P* || 12 constrictamq. . . propinabis *L* || 13 *pr. cotidie ed. pr. P* || 14 rat. curatur et i. *P* | fiet et *om. A* | imminens crimen *ed. pr. A* || 15 III scr. aspalti *P* tres scrip. nitri, Ind. bit. scrip. I tritum *ed. pr.* || 16 tritos *P* trito *L* triti *A* | v. v. meri t. *A* || 17 detur *P* | samsuci *ed. pr. A* || 18 radice *A* | expressus et cum v. v. tepido datus in p. subvenit *P* | v. v. tepidum d. *A* || 20 quos *A* quae . . . innata *Schn.* || 21 innatum *ed. pr. A*

CIL. Si stercus gallinaceum animal manducaverit.

Si fimum gallinaceum animal in hordeo comederit vel III 85 Gesn.
V 84 Schn.
faeno sumpserit, quasi a venenatis bestiis percussus
cruciat, continuo internorum dolor et inflatio subsequitur
5 ad similitudinem strophii, sudor quoque et volutatio ac
tussis asperissima. Adversus quam necessitatem apii se- 2
minis unc. II deteres et cum vini sextario et hemina mellis
temperas et per os defundes, et tam diu deambulare com-
pelles, donec potio ventrem moveat. Quodsi nimio dolore 3
10 etiam obrobatio fuerit subsecuta, bacarum lauri selib.,
nitri selib., aceti sext. II, olei sext. I diligenter trita per-
misces et ad focum calefacies, et in loco calido animal
per triduum unges et contra pilum diligenter fricabis,
certissimum daturus ex sudore remedium. Adversus huius- 4
15 modi casus physicum remedium experimenta docuerunt:
pullum vel gallinam occidere ventremque ipsius crudum
et adhuc calentem cum stercore suo equo vel mulo, invo-
lutum melle, digerere per fauces optimum creditur. Tres 5
pilulas cyphi cum vino veteri deterere et tepidum per os
20 dare eadem hora sanare firmatur. Lixivium quoque ex arbore
ulmi vel ex cuiuscunque generis ligni cinere dummodo

6 Pel. c. 137. 14 Pel. c. 138.

1 st. gallinarum *ed. pr.* gallinae *A* si manducat fimum
gallinae *P* || 2 gallinarum *ed. pr.* *AP* || 3 in f. *supra lin.* *L* |
quasi aucl'antis *A* || 4 continuo *om.* *A* | intraneorum *P* n. in-
norum *sic L* || 5 ad sim. quoque strophii et volutatio *ed. pr.* et
vol. — 6 necessitatem *om.* *A* qui item apii || 7 v. veteris *ed.*
pr. A | eminasque illis temperabis *A* || 8 contemperas *L* ||
9 nimius dolor *ed. pr.* *A* || 10 b. l. libram *ed. pr.* *A* || 11 n. unc. I
P || 12 ad ignem *P* | animal *om. ed. pr. A* || 13 perungues *L* |
vehementer *P* || 14 certissime *A* | c. haec sudore rem. *L* | ad-
versus *om. A* | eiusm. *A* || 15 casum *ed. pr.* | physici exp. *P* ||
16 p. si occideris vel g. *ed. pr. A* | eius *ed. pr.* || 17 caliantem
habens cum st. *A* | equo *om. A* | involuto *L* || 19 pullas cuficum
vino *L* gypsi *vulg.* | cum v. v. tepido *P* || 20 hora] optime *ed. pr.*
A om. P | de arb. *ed. pr. A* || 21 vel . . . cinerem *ed. pr. AP*

bene tritum cum oleo permiscere et liquidum ac tepidum defundere per fauces, tanquam physicum et salutare laudatur.

LIBER III.

PROLOGVS.

Solemnis excusatio negligentium est dispendia ex dissimulatione venientia deo imputare vel casibus: minus namque peccare se credit ignavia, si id, quod ipsius culpa
2 accidit, ad potestatem incipiat deferre fortunae. Sic de aegrotantibus dicitur morituros frustra curari, victuros etiam si medicina cesset evasuros. Cui disputationi, quia
3 non solum iners sed etiam impia est, non libenter assensum serim. Malo enim nihil inexpertum relinqui, quam, si quid calamitatis evenerit, avaritiae vel dissimulationibus imputari. Sed fortasse aliquando vera illa videantur in homine, qui divina providentia ac dispositione factorum
4 creditur regi. Animalia vero, cum quibus divinitas nihil dignatur habere commune, nisi hominum studio impensisque
5 curentur, absque ambiguitate depereunt. Quid enim iumentis spei superest, quae divinitas fovere respuit, si hominum medela cessaverit? Saepe accidit, ut, neglectis animalibus

1 cretum *ed. pr.* certam *A* cribratum *P* | miscere *ed. pr.* *P* permisces *A* || 2 tanquam *om. ed. pr. A* | dicitur *P*

Publii Vegetii Renati viri digestorum artis mulomedicinae liber secundus explicit, incipit tertius *P.* explicit liber tertius. incipiunt capitula quarti libri *AF nulla subscriptio in L*

4 prohemium *P* || prologum *om. A ed. pr. Samb. edidit primus Fabricius bibl. Lat. t. III p. 135 ss.* || 5 negligenda *P* || 8 accedit *P* | refervere *P* || 9 m. frustra curari, victuros, etiamsi medicina cesset, evasuros *M* (vict. — *evas. om. P*) morituros et si m. c. evadet *L* || 10 quia *om. P* || 11 cum impia sit *P* | assentio *P* || 12 expertum *vulg.* | et si quicquam c. ev. *P* || 14 illa *om. Fabr.* fort. illud al. vera creditur *P* || 15 factorum ^{is} *margo factorum L* || 16 videtur regi *P* || 18 iumentis semper spei est *P* || 19 favore *P*

quae prima conceperunt morbum, contactu crescens pestilentia greges integros perimat, quia polluta a languidis pascua infectique fontes ita nocent, quasi in venena vertantur. Postremo aegroti odor cum sanorum impleverit nares, ipso 6 fetore visceribus inseret morbos. Sic ad pullos mors a matribus corrupto lacte transmigrat. Sic in numerosis 7 stabulis quamvis vile iumentum, si contagiosam semel susceperit passionem, veloci transitu pretiosa quoque iumenta consumet. Sed adversum omnia diligentia, studium, herbarum potestas, curandi scientia prodesse consuevit. Sicuti medicorum prima doctrina est humani corporis partes organumque cognoscere, ita necessarium mulomedicis de ossibus, de nervis ac venis iumentorum universa perdiscere. Neque enim curare rationabiliter potest, 15 qui qualitatem rei, quam curat, ignorat.

I. De numero et positione ossium.

Iumentum igitur habet in capite ossa II, a fronte ^{IV 1 Gesn. VI 1 Schn.} usque ad nares alia II, maxillaria inferiora II, dentes XL, hoc est molares XXIV, caninos IV, rapaces XII. In cer- vice autem sunt spondyli VII, spatulae renum sunt VIII, a renibus usque ad anum VI, muscarium habet commissuras XII. In armis prioribus sunt regulae II; ab armis 2 usque ad brachiola II, a brachiolis usque ad genua II. In genibus parastaticae II; tibiae usque ad articulos II. Bases

1 prima ^o cum ⁱ pererent morbum ^o L | compararent *coni. Gesn.* susceperant *Schn.* || 2 gregem integrum P | quam LP cum *Fabr.* ||

3 nocet L || 4 §§ 6—8 *om. P* || 5 inseret morbus L || 6 in numero si stabulis L || 7 semet s. passio L *corr. L² in marg.* ||

12 partis ^e L | organorumq. *Fabr.*

16 passione o. G || 19 id est *ed. pr.* | dentes XL, IV caninos et IV rapaces A || 20 fondoli sunt VI spatulae et r. P || 21 usque ad imum muscarum habet L (*margo muscarium*) usque ad dimidium VI musculos habet, commissuras vero XII P usque ad a. VI muscularium A VII *ed. pr.* || 22 posterioribus P | regulae P || 23 genu LP || 24 a tibia *ed. pr.*

quae appellantur, numero II. Usque ad pumicem ungulae ossa minuta XVI, in pectore I, costae cum interioribus XXXVI. Item a posterioribus a cumulari usque ad malaria II; a malaribus usque ad vertebrae II, costales II. Ab acrocolefio usque ad gambam II, a gamba usque ad cirros tibiales II, 5 minuta usque ad ungulas XVI. Fiunt ossa omnia CLXX.

II. De mensuris numeroque membrorum.

IV 2 Gesn.
VI 2 Schn.

Nunc mensuras numerumque membrorum oportet exponi. In palato gradus sunt XII. Longitudo linguae habet pedem semis; labrum superius habet uncias VI, inferius uncias V, maxillae singulae uncias X. A cirro frontis ad nares habet pedem; auriculae singulae continent uncias VI. In oculis autem singulis unciae IV, a cirro ubi desinit cervix usque ad mercurium continentur taliculi VIII. Spina continet subter ac supra spatulas XXXII, 15 a commissura renum, quod cumulare dicitur, usque ad imum muscarium commissurae sunt XII. Regulae longitudo uncias XII, ab armis usque ad brachiolum uncias VII, a brachiolis usque ad genua longitudo continet pedem: ab articulis usque ad ungulas uncias IV; in longitudine vel 20

1 usque ad pumices *ed. pr.* A pumice duae P || 2 in pectore II P | costae tamen in i. *ed. pr.* A cum interioris L || 3 in p. *Samb.* | columellari *ed. pr. margo* | molaria II *ed. pr.* AP XIII L || 4 ab acr. — g. II *om.* P || 5 usque — 6 minuta *om.* L | cirros P || 6 ungulam L | fiunt *etc.* *om.* P | CLXXX L

7 de numero et qualitate m. *ed. pr.* A || 11 quaelibet maxilla P maxillare singulare A maxillae s. uncias *om.* L qui de naso cerro fr. ad n. | a cirro — 13 unc. IV *om.* P || 12 sing. *om.* L || 18 autem *om.* L | cerro L || 14 desinet L in cirro ibidem sunt cervix A | taliculi VIII L continent taliculiato A continent supter tale dicto P calculi octo *ed. pr.* || 15 subter aut supra sp. P ac supra *om.* *ed. pr.* || 16 commissuras tenuis A || 17 muscolum P | sagulae longicia *ed. pr.* A ragiolae longitudo P || 18 unc. XII — 20 ungulas *om.* P (long. unc. IV) | VI *ed. pr.* A || 20 articulo L | in longitudinem et prolixitatem *ed. pr.* in longum vel prolixum P

prolixitudine pedes VI. Haec eumetria equi convenit staturae honestae ac mediae. Ceterum non dubitatur in buricis minora ista et in primae formae equis esse maiora.

III. De numero et qualitate nervorum.

- 5 Nervorum quoque numerus qualitas ac mensura IV 3 Gesn.
VI 3 Schn.
pandenda est. A mediis naribus per caput cervicem
ac mediam spinam usque ad imum muscarium descendit
filum duplex, quod continet pedes XII. Duo nervi in cer-
vice palmarii continent pedes IV; ab armis usque ad geni-
10 culum nervi II, a geniculo usque ad basin nervi IV. In
prioribus sunt nervi X, in posterioribus X; a renibus us-
que ad testes nervi IV. Fiunt in se omnes nervi XXXIII.

IV. De qualitate venarum.

- Consequenter venarum quoque indicandus est nume- IV 4 Gesn.
VI 4 Schn.
15 rus. In palato venae sunt II, temporales II, suboculares II,
in naribus II, in cervicibus II, in pectore II, in brachiolis II,
sub cirris IV, de talis II, de coronis IV, de feminibus IV,
de femoribus II, de subgambis II, de muscario I. Fiunt
pariter venae XXXIII.

1 eumitrique conv. *L* geometria equo *P* aeteum aetria
eque *A* || 2 staturae ac media *L* | ceterorum *LP* | c. vero dub.
A || 3 buraces *L* | non enim dubium est alicubi esse m. et
alicubi m. *P*

6 dicenda *P* qualitate ac m. pandendus *A* || 7 ad unam
ancarum *P* | descende pilum *L* || 8 pedes XII — 9 continent
om. *A* | platonena in c. palmari continet *L* a cervice usque in
armos vadit aliud quod est pedes IIII *P* || 9 ab armis et nervi II,
a geniculo *om.* *L* (usque ad geniculos usque ad basin) | genua
P || 10 genu *P* || 11 nervi — 12 testes *om.* *P* || 12 Simul o. n. fiunt
P | XXX *L* XXXVIII *P* XXXIII *A* XXXIV *ed. pr.*

15 sunt *om.* *L* | temporales II *om.* *ed. pr.* *A* || 16 cervice
P | in naribus II in cervicibus II *om.* *ed. pr.* *A* | de br. *ed. pr.*
A || 17 desub c. *ed. pr.* *A* | de talis II *om.* *LP* | in cor. *P* | de
seminibus *LA om.* *P* || 18 in f. *P* | sub gamba *P* | in m. *P* |
venae matricis in cervicibus II *add. ed. pr.* *A* || 19 XXV *L*
XXVIII *ed. pr.* *A* et sunt omnes XXXII *P*

V. De indiciis aetatis.

IV 5 Gesn.
VI 5 Schn.

Aetatem quoque iumentorum ex dentibus aliisque signis oportet agnosci, ne vel ementes per imperitiam subeamus incommodum vel curantes aegroti animalis ignoremus aetatem, quia sicut hominibus ita et equis aliud convenit, cum iuventa sunt fervidi, aliud cum senectute iam frigidi. Manifestum est autem notas aetatis cum corpore mutari. Pullis enim bimis et sex mensium medii dentes superiores cadunt, quos lactantes vocant. Cum autem quartum annum agere coeperint, deciditibus qui 10 3 canini appellantur alios supponunt; deinde intra sextum annum molares cadunt; sexto anno quos primo mutavit, exaequat; septimo omnes explet aequaliter, et ex eo cavatos habere incipit dentes nec postea quot annorum est sciri ad fidem potest nisi signis aliis, quae usus edocuit. 15 Decimo namque anno tempora cavari incipiunt et supercilia nonnunquam canescere. Duodecimo anno nigredo in 4 medietate dentium apparet. Plerique asserunt domitis et freno assuetis animalibus rugas, quae in labris sunt superioribus, computandas ita, ut ab angulo, ubi incipit mor-

7 Pel. c. 1 cf. Col. VI 29, 4.

1 de i. et aetate equorum *ed. pr.* A || 3 nec vel ementis L ne vel amentis imperitiae *ed. pr.* A || 4 aegrotantis *ed. pr.* ae. animalis A aegroti P aegrotis animalibus L -a -ia L¹ || 6 cum inventi s.f. L con vivenda et ferventia sunt P cum iumenta sunt fervida *ed. pr.* A | cum in sen. P || 7 notas corporis cum aetate *codd. corr. Morgagnius cf. Pel.* || 8 biennis duorum et trium m. P | ex (*sscr.* sex) mensum L | mediis L || 10 gerere ceperit recedentibus P | his qui *ed. pr.* AP || 11 supponent *ed. pr.* A supponit P | deinde — 12 cadunt *om.* P || 13—15 in P: septimo o. aequati sunt et incipiunt cavari, postea vero quot a. sit non potest pro certo sciri nisi per signa alia || 13 et *om.* L | cautos L || 14 incipiunt *ed. pr.* AP | quot a. sint *ed. pr.* sit AP || 15 scire ad f. nullus potest *ed. pr.* secure ad f. non p. A | docuit AP || 16 cadere i. superc. nono c. L || 20 computari P | angulo *ex -a* L | accipit PL *pr.* coeperit A

sus, incipientes usque ad extremum labrum perveniamus, quia annorum numerum rugarum numerus ostendit. Postremo rugarum multitudine, tristitia frontis, deiectione cervicis, pigritia totius corporis, stupore oculorum palpebrarumque calvitie senectus ipsa se prodit.

VI. De signis, quibus agnoscitur patria.

In permutandis vel distrahendis equis maximam ^{IV 6 Gesn. VI 6 Schn.} fraudem patriae solet afferre mendacium. Volentes enim carius vendere generosissimos fingunt. Quae res nos 10 compulit, qui propter tam diversas et longinquas peregrinationes equorum genera universa cognovimus et in nostris stabulis saepe nutrivimus, uniuscuiusque nationis explicare signa vel merita. Nam ut viliora ministeria taceamus, 2 equos tribus usibus vel maxime necessarios constat: proeliis 15 circo sellis. Ad bellum Huniscorum longe prima docetur utilitas patientiae, laboris, frigoris, famis; Toringos dehinc 3 et Burgundiones iniuriae tolerantes, tertio loco Frigiscos non minus velocitate quam continuatione cursus invictos, postea Epirotas, Samaricos ac Dalmatas, licet contumaces 20 ad frena, armis habiles asseverant. Curribus Cappadocum 4

2 post semi rug. A || 3 multitudinem tristitia a fronte L || 4 palpebre febrorumque (temporum Schn.) cavatione A cautione L ca. P || 5 senectus L | ipsa manifestatur P

6 in s. L | de permutandis et distrahendis equis et signis patriae P || 7 detrahendis ed. pr. A | maxima fraude p. solent A | 9 fugiunt A | quae res cum pulcherrime quam propter A || 10 per ed. pr. | qui per positionem d. et l. per. audivimus (ex ad-) equorum universorum genera cognovimus P || 11 cognoscimus ed. pr. A || 12 semper A || 13 ut om. A || 14 equestribus u. ed. pr. A | necessario sscr. us L | n. habemus P | prelii L plures A || 15 circeos eliis A circeis vel ad b. ed. pr. selisis L corr. L³ | huniscorum L hunniscorum ed. pr. A | uniscos quorum potior est u. p. P | primo ed. pr. A || 16 famis om. P | deinde ed. pr. dehabere A || 17 i. multum tolerantes P || 18 invictos L pr. iniunctos A || 19 zelomesos L zelememos P samaricos ed. pr. sarmaticos Gesn. s. ac d. om. A || 20 a. tamen habiles sunt P ac viles armis A ac viles a. ac bellis ed. pr. | cruribus. Cap. ed. pr.

gloriosa nobilitas, Hispanorum par vel proxima in circo creditur palma. Nec inferiores prope Sicilia exhibet circo, quamvis Africa Hispani sanguinis velocissimos praestare consueverit. Ad usum sellae Persis provinciis omnibus praestat, equos exhibet patrimoniorum censibus aestimatos, ad vehendum molles et impigros, incessus nobilitate pretiosos. Sequuntur Armenii atque Sofoeni: in qua parte nec Epirotas Siculosque despexeris, si mores ac pulchritudo non deserat. Huniscis grande et aduncum caput, extantes oculi, angustae nares, latae maxillae, robusta cervix et rigida, iubae ultra genua pendentes, maiores costae, incurva spina, cauda silvosa, validissimae tibiae; parvae bases, plenae ac diffusae ungulae, ilia cavata totumque corpus angulosum, nulla in clunibus arvina, nulli in musculis tori, in longitudine magis quam in altitudine statura propensior, venter exhaustus, ossa grandia, macies grata et quibus pulchritudinem praestet ipsa deformitas: animus moderatus et prudens et vulnerum patiens. Persae statura et positione a ceteris equorum generibus non differunt plurimum, sed solius ambulaturae genere: nam quadam

1. 3 spanorum *L* || 3 africanas ponis anguinis *A* || 4 ad cursum s. *A* | persia *P* || 5 omnibus meliores praestat equos, *om.* exhibet *ed. pr.* o. meliores praestat *om.* equos exh. *P* o. praestat equos *om.* exh. *A* | patrimoniorum *om.* *P* patriciorum *A* | generibus *L* consiliis *margo L*² || 6 tam ad *ed. pr.* *P* tamen ad *A* | vendendum *A* | impigros incessu *L* in gropis incessus *A* ipsius incessus *P* pios incessibus *ed. pr.* || 7 consequuntur *P* | armenici *P* armeni *ed. pr.* *A* | Sofoeni *L* Saphareni *ed. pr.* *A* Suffumeni *P* Sofieni *Gesn.* | parte *om.* *ed. pr.* || 8 despicias *P* || 9 hunniscis *ed. pr.* unicus *L* hunnicis *margo L*² buruscis *P* | grandes *P* || 10 cervix — 11 iubae *om.* *A* || 11 genu appendentes *L* | maiores *om.* *L* || 12 c. spinosa, coxae validissimae, tibiae p. *P* || 13 concavata *A* || 14 nulla — 15 altitudine *om.* *P* | cruribus *L* || 15 latitudine *A* || 16 os agrudia *L* | magis grata quibus *A* || 18 nervum p. *P* | Per staturam et positionem *L* per se stantia et p. *P* persa et st. et p. *A* Persis et st. et positione *ed. pr.* || 19 generatione generibus *A* | differt *ed. pr.* *AP* || 20 sed *om.* *P* | genue *margo* genere *L* genere nam *om.* *ed. pr.* *A* sola ambulancia gratia quadam a c. discernitur *P*

gratia discernuntur a ceteris: gradus est minutus, celer et qui sedentem delectet et erigat, nec arte doceatur sed naturae velut iure praestetur. Inter totularios enim et 7 eos, quos totonarios vulgus appellat, ambulatura eorum
 5 media est et cum neutris sit similis, habere creditur aliquid ab utroque commune. His, sicut probatum est, in 8 brevi amplior gratia, in prolixo itinere minor patientia, animus superbus et nisi labore subiugetur assiduo, adversum equitem contumax; mens tamen prudens et quod
 10 mirum sit in tanto fervore, cautissima decoris, incurvata in arcum cervix, ut mentum recumbere videatur in pectore.

VII. De temporibus vitae.

Aetas longaeva Persis, Huniscis, Epirotis ac Si- IV 7 Gesn.
VI 7 Schn.
 culis, brevior Hispanis ac Numidis. Frequens opinio
 15 est barbaricis nullarum potionum adhibendam medicinam, quod usque adeo naturae beneficio convalescant, ut his nocitura sit cura. Sed falsa erit ista persuasio. Nam quanto fortiora sunt membra, tanto diutius vivunt, si ex

14 cf. Veg. II prol.

1 a ceteris] ciris *L* | minutus et creber *ed. pr.* *P* minutus eleret *A* || 2 et *om.* *L* erugat *P* || 3 a natura *pr.* *P* veluti *ed. pr.* *A* | iure] f. impriscione *margo L* re *A* | inter — 6 commune *om.* *P* | totularios *L* colatorios *ed. pr.* intestulatorios enim equos totonarius vulgus a. *A* || 5 cum vernis sit s. *A* | cum neutri sint similes, habere aliquid creduntur ab utrisque commune sicut *pr.* est *ed. pr.* || 7 amplius gratiae *ed. pr.* amplius gratia *A* | saevior patientia *ed. pr.* s. potentia *A* || 8 et *om.* *L* | subiugatur *AP* subiugatus *ed. pr.* | assidue *ed. pr.* *A* || 9 mens tumens prudens *ed. pr.* || 10 est *ed. pr.* *A* | furore *P* | caute se a decuriis curvata *L* cautissimo decori est curvata *P* caustissime decoris est incurvata *A* cautissime decoris est observantior incurvata *ed. pr.* || 11 cerut mentum *L* cervice iumentum videtur i. p. *A* mentum *om. ed. pr.*

12 de multum viventibus *P* || 13 hunnicis *ed. pr.* unniscis *A* | et pyrotis *P* hephotis *A* || 14 Spanis *L* || 15 nulla (nullorum *A*) adhibenda medicamina *ed. pr.* *A* || 16 quo usque *LA* | naturae] nec *A* | aegroti conv. *ed. pr.* *AP* | eis *ed. pr.* || 17 erat *ed. pr.*

2 arte veniens medela non desit. Spadonibus tamen inter auctores constitit sanguinem de matrice nunquam nisi forte nimia et extrema necessitate tollendum, propterea quod caloris maximam partem cum testibus amiserunt. De palato tamen, si non impedit negligentia, omnibus 5 prope mensibus tam spadonibus quam testiculatis minuendus 3 est sanguis. Admissarii vero si cohibeantur a venere, nisi dematricati fuerint, caecari saepe dicuntur: quamvis eo anno, quo admissum faciunt, non sit ei vena laxanda, ne generationi intentum cura geminae necessitatis exhauriat. 10

Studiosis equorum quae cura stabuli, qui alimentorum cultus, quae observationis sollicitudo praestanda sit, primus 4 ac secundus indicat liber. Nunc decursis omnibus, quae huius artis doctrina poscebat, ad compositiones necessaria- rum potionum medicamentorumque descendemus ex quibus 15 et explorata conguessimus et ea, quae non tam ad utilitatem curandi quam ob caritatem emendi mulomedicorum 5 cupiditas inflaverat, submovimus. Constat namque non tam multis neque pretiosis speciebus, sed paucis et ad causam de qua agitur accommodis posse sanari. Primum 20 igitur ut pingua sint iumenta, quia in curulibus et sellaribus decet, deinde ut sana permaneant, post ut aegrotacurentur, confectiones ut dictum est medicaminum profere-

1 Veg. I 23

7 cf. Veg. I 24.

1 ex aere *ed. pr. A* | vehemens *P* venientibus *ed. pr.* | medulla *A* || 2 constat *P* || 3 forte *om. P* | ex nimia *ed. pr. et n. A* | extranea *A* || 5 impediatur *ed. pr.* || 7 emissarii *P* promissarii *A* | nisi cohibendi veneris de matrice f. minuti *P* | nisi] ubi *ed. pr. A* || 8 caecare *A* || 9 eis *ed. pr. AP* || 10 generatio interdum *A* | i. corpus *ed. pr.* nec g. i. corpus ex minutione deficiat *P* || 11 studiosis — 13 nunc *om. P* || 12 qua observatione *L* | primis ac secundis i. labor *A* || 13 de curis *L* decus *A* | o. his quae *ed. pr. A. ante* quae lacuna in *P* || 14 quae ars nostra p. *P* | possidet *ed. pr.* || 15 ex — 20 sanari *om. P* in quibus *ed. pr. A* || 16 et *om. L* || 17 ad car. *L* ad utilitatem iterum *A* || 19 neque *om. L* || 20 ad commodius *A* || 21 quia in c. *LA* quam in c. *P* tam in c. quam in s. *ed. pr.* | et salacibus *P* || 22 licet *L* || 23 profferunt muse el. *A*

mus, electas ex auctoribus multis et experimentis manifestissimis approbatas.

VIII. Potio ad reficienda iumenta et diapente.

Traditur Chiron ad reficienda vel curanda iumenta IV 8 Gesn.
VI 8 Schn.
 5 hanc edidisse potionem, quae interna extergeat, morbos
 ac tussim reprimat, vulsos ac pthisicos curet. Ptisanæ
 sext. I, lini seminis heminam, croci unc. I, intestinum por-
 cinum recens, quod longaonem vocant, prius diligenter
 elotum, vel acronem: quae si in praesentia forte non suppe-
 10 tunt, haedinum caput cum pedibus suis et intestinis ac
 ventre, diligenter quasi ad hominum usus curatum, in
 caccabum novum mittes. Adde superioribus hyssopi fascēs II, 2
 coeleas germanas purgatas XV, bulbos XV, ficus dupli-
 ces XX, rutae fasciculum I, bacarum lauri sext. I tritum,
 15 dactylos XX, alii purgati capita III, sevi caprini unc. VI,
 pulei sicci fasciculum I, quae omnia trita decoques in 3
 aqua cisternina vel caelesti, donec liquefacta carne defluant
 ossa; sed aquam saepius adicies, ne medicamentum ustura
 consumat. Cum spissum videris, colas abiectisque excre- 4
 20 mentis et ossibus addes tracanthi unc. I pridie in calida
 infusam, ut inturgescat et solvi possit; adicies passi sext. III,

4 cf. Veg. I 56, 16. Chir. c. 201.

1 et] de *ed. pr.* A

4 cyro L || 5 qua *ed. pr.* A | interiora P internos e. morbos,
 qua t. r. *ed. pr.* ac t. — seminis om. A || 6 ac tussicos *ed. pr.*
 lactescos L ac ptisicos P || 7 sext. II P | lini *semc.* I L ||
 8 prius dil.] bene P || 9 lotum *ed. pr.* AP | vel a. om. P ut
 lacronem A | quod si habere nequeas, accipe pro eo edinum c.
 P || 10 suis om. *ed. pr.* P cum pedibus intestinum vacuent A ||
 11 et dil. *ed. pr.* A || 12 novum om. *ed. pr.* AP || 13 codeas A |
 ficos L || 15 sivi L || 16 quae om. L | coque P || 17 cisternae P ||
 18 adde P | nec ad m. L | usturam L || 19 constringat *ed. pr.* con-
 succum spissum v. A || 19 sed cum *ed. pr.* | 20 addes om. *ed. pr.*
 AP | unc. III *ed. pr.* | in om. *ed. pr.* AP | calenda L calida ei
 A || 21 infusa LA infusi P infusas *ed. pr.* | passi om. A

- ova cruda VI, olei rosei ova plena VI, butyri resoluti unc. III, alii Gallici unc. III, amyli unc. III, pulveris quadrigarii unc. III, lomenti fabae, id est farinae, sext. I.
- 5 Haec omnia ita temperabis, ut per cornu defluant et sextarios singulos ieiunis animalibus per triduum dabis; et si volueris, VII diebus interpositis repetes et dabis a capite potionem. Iumenta a morbo reficit et custodit: gentianae, aristolochiae rotundae, murrae troclitis, rasurae eboris et bacarum lauri aequis ponderibus pulvis immixtus, ex quo grande colearium plenum sumes; addes 10 hyssopi triti scrup. IV, mellis vel passi unc. III, vini sext. I, cyphi resoluti pastillum I; post cursum sive post laborem conditi bene piperati heminam adicies, aestate rosati vel
- 7 absinthii tantundem, et per os dabis ad cornu. Si aestu animal fatigatur, puscam cum puleio trito misces naresque 15 et faciem confovebis: ova quoque trita cum hemina vini veteris optimi faucibus infundes, ut ovis lene refrigerium, vino virtus accrescat. Maciem languoremque depellet sulfuris semunc., murrae scrup. IV in pulverem resoluta, si ovum crudum et vini veteris sextarius addatur frequen-
- 8 terque per fauces detur. Diapente est, quod supra rettu-

7 cf. Veg. I 10, 6. 13 cf. Veg. I 56, 22. 18 cf. Veg. I 56, 15. 21 cf. § 6. Pel. c. 366.

1 botyrum soliti *L* || 2 ani *G. L* anag. *ed. pr. A* sinphiti triti *P* || 3 polis fabae sext. *P* || 6 VI *P* || 7 Tument ad morbos *A* | morbis *ed. pr.* | refert haec potio *P* vindicat et c. *ed. pr.* || 8 troglodytis *ed. pr. om. P* || 9 aequaliter pulveriza et misce *P* || 10 cochleare *ed. pr. A* | addens *P* || 12 gisni *ed. pr. A* gyfni *L* fac pastillos pensatos quemlibet unc. I ex quibus unum post cursum sive p. l. dabis addendo heminam conditi b. p. *P* | post laborem ciel cursi observato lavorem conditum b. piperati *L* || 13 piperati *margo* praeparati *ed. pr.* olei rosati vel absinthiati *P* rosa sive absinti *L* roris vel a. *ed. pr. A* || 16 confricabis *A* ||

17 ut ovis bene r. *A* ut obis^v line^e r. *L* ut ovi r. *P* ut per ovi r. *ed. pr.* || 18 vino vetus *L* vini virtus *ed. pr. P, A* (virtutem) | arefaciat *P* | si sem. sulf. cum m. scripulis IV i. p. resolutis ovum *ed. pr. A* (resolutam). uncia semis s. cum m. . . . resoluta *P* || 21 ut supra *ed. pr.*

limus, necessarium pluribus causis ac morbis et semper diligenti confectione servandum; id est gentianae, aristolochiae rotundae, murrae, rasurae eboris et bacarum lauri de recentibus speciebus in unum redactis minutissimus
 5 pulvis, ex hoc febrientibus plenum cocleare cum tribus unciis mellis et aquae tepidae sextario, in qua radices iunci et apium sufficiens decoctum fuerit, per os dabis ita, ut triduo similis cura procedat. Idem pulvis si ultra 9 cocleare cum sextario vini veteris et olei viridis hemina
 10 detur, animal a quibuslibet venenis vel serpentum aut bestiolarum morsibus liberat. Cui si piperis ac pulei nec non etiam cumini pulveris aliud cocleare addideris et cum vini veteris sextario dederis, omne frigus expellet.

IX. *Ad tussim et vulsos.*

15 Tussim quoque insanabilem curat cum hemina passi ^{IV 9 Gean.} et tribus unciis olei et ovo crudo, si per triduum de- ^{VI 9 Schn.} fundas faucibus, addito fabae polline et faeni Graeci binis coclearibus. Praeterea valde tussientibus prodest fabae frixae sextarius sine sale coctae, sevi caprini unc. III,
 20 butyri unc. III, alii purgati capita tria decocta et cum suco ptisanae data per triduum. Quo medicamento vali- 2 dius creditur: ficus siccas pondo II, faeni Graeci sextarium, tracanthi unciam pridie in calida infusa, anagallici unciam, rutae viridis fasciculum, apii fasciculos III pariter in

18 cf. Veg. II 134, 6. 21 ib. § 7.

1 plurimis A || 2 pro diligenti P | id est LA quod B P
 om. ed. pr. || 4 recentis L | redactus L | minutissimis ed. pr. A ||
 5 ferventibus A || 6 quo L || 7 apii sufficienter coctae fuerint P ||
 8 similiter ed. pr. A || 10 vel morsibus s. aut mustelarum P
 15 cura Samb. Gean. Schn. || 16 defundis ed. pr. diffundis A
 diffundis in fauces P || 17 binis — 18 prodest om. A || 19 fractae
 P | coctus ed. pr. cocto A || 20 butyri unc. III om. ed. pr. A
 et om. ed. pr. A || 22 siccae ed. pr. A || 23 infusi LP | sinph
 P || 24 similiter P

- aqua diutissime decoques et faucibus per triduum dabis.
- 3 Curare etiam vulsos creditur, si VII uncias cineris ex ulmo mundissimi colligas addasque olei unc. III, bulbos tritos VII, anagallici unciam, butyri unciam, sevi caprini unciam, mellis unc. III, plantaginis viridis tritae unc. III, 5
passi heminam, ptisanæ vel lini seminis heminam: quæ ita temperata, ut per cornu defluant, per triduum vel si necessitas cogit per plures dies ieiunis singulos sextarios
- 4 dabis. Desperatam tussim sæpe curavit potio vilis ac facilis: pulveris ex faba unc. VI, pulveris ex faeno Graeco 10
unc. VI, enulæ siccae et tunsæ pulveris unc. III, anagallici siccati et tunsæ pulveris unc. III, butyri unc. III: quæ omnia cum tribus sextariis vini boni misces addesque passi sext. I s., pariter agitata uni equo ieiuno ante lucem bina cornua per os defundes, donec omnem bibat 15
- 5 potionem. Curam quoque non parum profuisse experimenta docuerunt hac ratione compositam: fabæ frixæ sextarium sine sale decoques addesque sevi hircini resoluti unc. III, butyri unc. V: in mortario conteres uni-
- 6 versa. Praeterea faeni Graeci sextarium bene purgatum 20
fervere facies primamque aquam inter initia fervoris effundes addesque aquæ sext. V, XX pinguiissimas caricæ et III unc. glycyrrhizæ, pariter decoquas, donec aqua ad IV

16 cf. Veg. I 134, 1. 2.

1 defundes *ed. pr.* || 2 VI *P* | ex ulmis *P om. ed. pr. A* ||
3 mundissime *L* | addasque eo o. *L* || 4 aligalici *P* || 6 ptisanæ —
heminam *om. AP* | et l. s. *semc. L* || 7 vel ut n. *ed. pr. AP* ||
8 ieiunis *om. L* || 10 pulveris ex f. Gr. *om. P* || 11 siccatae et t.
P et sic fusae *A* tunsæ siccae *ed. pr.* | unc. VI *ed. pr. A* |
ali g. *P* || 12 siccati et *om. ed. pr. AP* | tunsæ *ed. pr. A* triti *P* |
but. unc. VI *ed. pr. om. P* || 13 misce addeq. *P* cum tribus boni
v. sext. additoque p. sextario I s. *ed. pr. A* || 14 similiter *P* | agi-
tabis et u. *ed. pr.* || 15 dabis *ed. pr. A* | iuvat p. *A* ebibat *ed. pr.*
donec omnia ebibat. Potionem hanc et curam non p. *P* || 17 fractæ
P || 18 absque salis condimento *P* | addesq. eo *L* || 19 deteres
ed. pr. A || 21 primum itaque a. *P* | fervores *ed. pr.* || 22 viginti
unc. pinguium caricarum *P* || 23 et liquiritiæ unc. IV *ed. pr.*
et XIII unc. requilicie *A* | omnia coquas *P* | ad III sext. *ed. pr. A*

sextarios redigatur. Tunc faenum Graecum cum caricis 7
 et glycyrrhiza in mortario deteres miscesque cum faba, super-
 fundes etiam calidam, in qua caricae cum ceteris coctae
 sunt: contemperatis omnibus, si liquor spissior fuerit, tan-
 5 tum passi addes, ut per cornu facile possit exire, diebus-
 que plurimis ex eo per os singulos sextarios tussientibus
 dabis.

X. *Ad cossos, vermes vel tineas.*

Cossos, vermes vel tineas ceteraque animalia ventris IV 10 Gesn.
VI 10 Schn.

10 extinguit, si heminam cineris ex olivae ligno viridi
 collecti cum hemina olei viridis per triduum dederis ad
 cornu. Alia quoque confectio, quae eadem saepe morti- 2
 fera liberat passione: pulveris santonici itemque absinthii
 Pontici nec non lupini crudi et herbae centaureae nec
 15 non etiam ervi pollinis et seminis rafani binas uncias
 mittes addesque cornu cervini unc. I et apii seminis unc. I,
 sinopidis Pontici pastillos IV, opopanacis semunc., vini
 † tenetali vel alterius austeri sext. II, olei viridis sext. I,
 quae tepefacta ita animali defundes, ut unum cornu per
 20 os accipiat in clivo constitutum, quatenus sucus facilius
 ad interiora perveniat. Postero die idem animal primum 3
 constituatur in clivo et per clysterem in intestinum ipsius

9 cf. Veg. I 45.

1 redeat *P* || 2 in m. deteris f. Gr., liquiritiam et caricas
ed. pr. || 3 s. aquam in qua *P* | cum ceteris *om. P* || 4 com-
 paratisq. *ed. pr. A* || 6 que *om. ed. pr. AP*

9 ad c. . . animalia quae v. extinguunt *L* | ex solibe ligno
L | viride *L* arido *ed. pr. A* cui olivae viridis cum *P* || 11 col-
 lecto *L* | dabis *ed. pr. AP* || 12 c. eadem quia saepe mortifera est
 l. passionem *L* c. quae eandem s. m. l. passionem *P* c. sed quae
 saepe m. l. passionem *ed. pr. A* || 13 itemq. abs. *P. om. L* || 15 et
 ervi p. *ed. pr. A* horobi p. *P* || 16 eo corni c. *L* | et opii *sem. L*
 apii seminis unc. I *P om. ed. pr. A* || 17 IV *L* III *vulg.* || 18 v.
 tenetali *L* v. optimi *P* v. tenitami *A* v. tenetani *ed. pr.* | vel
 a. a. *om. P* alerius austeris *L* || 19 tepida animali dabis *P* | ut
 per os cornu a. *P* || 20 divo *A* declivi *P* || 22 et] ut *AP* | ir
 int. *om. P* per cl. illius t. potionis sext. i. *ed. pr.* per cl. inrigetur.

tepidae illius potionis sextarius irrigetur, quatenus alternis diebus ex utraque parte iniecta potio coagulare, quod appellatur, possit infundere, in quo illae noxiae bestiolae congregantur et pertuso ventriculo excruciatæ doloribus
 4 animalia perimunt. Est et tertia confectio non minus
 5 valida: radices capparis Siculae vel bacas cum foliis ad unam libram deteres addesque sextarium iuris capparis, eminam quoque seminis coriandri et eminam nasturtii et eminam seminis erucæ deteres pariterque commisce ad-
 10 ditis aceti sext. II. Quod medicamentum interdum per os, sicut dictum est, interdum per intestinum inicis animali et internos hostes potionis austeritate consumes.

XI. *Adversus omnia genera morborum.*

IV 11 Gesn.
VI 11 Schn.

Adversus omnia genera morborum salutaris confectio praeeparanda est, ut inter ipsa initia ex conditis
 15 possit occurri; cassa est enim medicina, quæ sera est. Murrae troglitis lib. I, turis masculi lib. I, mali Punici corii tunsii selib., piperis unc. VI, croci unc. III, acaciæ rufæ selib., cadmiæ botritis selib., æs ustum selib.,

17 Chir. c. 197. Veg. I 16, 5.

1 ingeratur *ed. pr.* P || 2 quamgulare quod a. A potio longæonem possit i. P || 3 appellat L || 4 coguntur *ed. pr.* A | et cruciato d. A || 5 pereunt *ed. pr.* A | et alia c. P || 6 bacas lauri L || 7 addesque — 9 deteres *om. ed. pr.* adde sext. vini, capparis emina et seminis erucæ, tere simul misce addens P | turis L || 8 heminamque A | turcii L || 9 addisque *ed. pr.* A || 11 superius d. *ed. pr.* A ut diximus P | est, ut intestinum A || 12 ut . . consumas *ed. pr.* A

13 *inscriptio deest in L* | ad P || 14 adversum *ed. pr.* A || 16 cassa enim nec materia eque seca A causa enim medicinae quaerenda est *ed. pr.* causa est enim medicinae quæ servanda est L || 17 troglitis *om. ed. pr.* A || 18 corium tunsum L *om. P* libram *ed. pr.* A | VI L III *ed. pr.* AP || 19 casmie bo tritæ L butyri P cathimiae butrotis *ed. pr.* A | æs ustum *om. P* perustum A resinae ustæ *ed. pr.*

absinthii Pontici selib., pulveris serpylli selib., betonicae selib., centaureae selib., sagapeni selib., saxifragae selib., peucedani selib.: quae omnia bene tunsa et cribrata mellis :
 optimi tribus sextariis misces et ad carbonem leniter paululum coques, post in vase stanneo vel vitreo reconditum servas. Ex qua confectione morbidis, si etiam febriunt, ad diem singula maiora coclearia cumulata cum hemina aquae tepidae et olei floris tribus unciis dabis. Quodsi absque febre sunt morbidus vel convalescere iam coeperint, cum vino et oleo diebus plurimis dabis, donec animal liberatur, quam validissimam et probatam noveris potionem.

XII. Compositio suffimentorum salutaris.

Suffimentorum compositio fascinum pellit, lustrat animal, fugat daemones, submovet morbos. Odoris
 namque fumus ac spiritus per os ac nares ingrediens penetrat ad viscerum omnes recessus ac curat saepius loca, quae potionibus non potuerunt curare; sic tussis etiam in hominibus suffimentorum vapore praecipue sanatur. Denique desperatos ac periculosissimos morbos auctores mulomedicinae asserunt non ex pabuli aut aquarum vitio, sed ex aeris corruptione descendere. Et ideo facilius lan-

IV 12 Gesn.
VI 12 Schn.

18 Veg. I 17, 5.

1 Pontici om. L | betonicae — 2 sagapeni om. A || 2 sagapeni om. P || 3 contusa et trita cum P | in m. ed. pr. A || 4 leviter ed. pr. A || 5 reconditum L conditum AP condita ed. pr. || 6 m. animalibus L | etiam si P etiam om. ed. pr. A || 7 diebus singulis P || 9 etiam coop. ed. pr. A || 11 approbatam ed. pr. AP | invenies et est optima potio P

12 nulla inscriptio in L | confectio ed. pr. A || 13 suff. comp. salutaris f. L | et illustrat a., pellit d. P || 14 morbos om. A | odor namque fumi ac sp. ed. pr. A || 15 penetrans ad ulcerum ed. pr. A || 17 potio non poterit A | curare nec tangere P | sic tussis om. ed. pr. A || 18 in omnibus L | vipere P | sanantur L suff. vapor pr. sequitur ed. pr. A | de quibus L || 19 morbos aut sicut mulomedici a. ed. pr. A || 20 non stabuli L non ex pabulo ed. pr. AP || 21 ex om. ed. pr. A | descendentes ed. pr.

guorem, quem pestilens ventus ingessit, suffimentorum
 3 salubris curat afflatus, cuius talis est compositio: sulfuris
 vivi lib. I., bituminis Iudaici lib. I., opopanacis selib., gal-
 bani selib., castorei selib., aeris crudi selib., albitis selib.,
 salis hammoniacy unc. III, rasurae cornu cervini unc. III, 5
 lapidis gagatis masculi unc. III, lapidis gagatis feminae
 unc. III, lapidis galactitis unc. I, lapidis haematitis unc. III,
 lapidis sideritis unc. I, lapidis argyritis unc. I, caballiones
 marinos VII, scillas marinas VII, pilas marinas VII, cau-
 das marinas VII, ungues marinos VII, uvae marinae unc. III, 10
 medullae taedae pineae lib. III, cedriae lib. III, picis liqui-
 4 dae lib. III, ossa seipiae VII: haec siccata pariter dete-
 runtur atque miscentur; ex quibus unum cocleare, si opus
 fuerit, vivis carbonibus asperges et operto capite, ut fu-
 mum per os naresque suscipiat, animal suffis. Quod suffi- 15
 mentum, praeter curam iumentorum sanat et incursantes
 hominum passiones grandinemque depellit, daemones abigit
 et umbras fugat.

2 Veg. I 20.

1 ventus *LP* morbus *ed. pr. A* | ingesserit *L* | suffimenti
 s. huius *ed. pr. A* salubris curatur afflatu *L* salubres curat
 afflatus *P* || 2 at talis c. suffimentorum *ed. pr. A* || 3 op. unc.
ed. pr. A | galb. sulfuris castorei terebintinae ana lib. s. salis
 ham. *P* aer. cr. albitis *om. L* ciceris *vulg.* || 5 salis ham. et capa-
 doci *P cf. Veg. I 20* | corni *L* || 6 dagatis *L* qui lapidis g.
 feminae *om. L* lapidis gagapis maris et gagapi feminae ana
 unc. III *P* sinopidis unc. III, gagatis feminae unc. III *ed. pr.*
A || 7 galactis unc. *L* g. unc. II *P* gagatis unc. III *ed. pr. A* |
 ematitis unc. III *L* unc. II *P* unc. I *ed. pr. A* || 8 arg. unc. V *P* |
 caballos *P* caballi *A* || 9 stellas m. IV *ed. pr. A* (stellae). stincos
 marinos VII *P* || 9 pallas *ed. pr. PA* (pallae) | caudas m. *om. L*
 caud. m. ung. m. *om. A* || 10 ung. marinas *LP* || 11 medullam t. p.
L medullae pineae *P* m. cervinae *Veg. I 20, 2* | pondera
ed. pr. A pondo *P* | cedriae, picis liq. *om. A* | picis l. pondo II
P || 13 cum o. f. *ed. pr. AP* || 14 cooperto *ed. pr. AP* || 15 que
om. L nares et os *P* || 16 propter *L* | sanat incurrentes *ed. pr.*
A || 17 abicit *L* alligat *A* || 18 et larvas. *om. fugat ed. pr. A* et
 d. et larvas angit *P*

XIII. *Compositio pulveris quadrigarii.*

Quadrigarium pulverem vocant, qui ex diverso pigmentorum genere mixtus et per se adiuvat animalia et aliis potionibus pro modo vel curae ratione miscetur.

- 5 Huius Chiron talem compositionem saluberrimam credidit: 2
tracanthi pondo III, aloes unc. VI, murrae unc. VI, costi
unc. VI, amomi unc. VI, cassiae unc. VI, gentianae lib. I,
aristolochiae lib. I, meliloti lib. I, centaureae lib. I, beto-
nicae lib. I, saxifragae lib. I, scinoanthis lib. I, samsuci
10 lib. I, hyssopi lib. I, abrotani lib. I, eupatorii unc. VI, car-
damomi unc. VI, folii unc. III, spicae nardi unc. III, spicae
Celticae unc. VI, asari lib. I, dauci unc. III, castorii unc. VI,
opopanacis unc. VI, galbani unc. VI, strutii unc. VI, pa-
nacis radicis unc. VI, glycyrrhizae unc. VI, absinthii fascies III,
15 sucum herbae peristeriei cyathos II, radices vel surculos
ipsius herbae peristerionis siccas et cribratas drach. VI:
haec omnia pariter conteres et diligenter in vase vitreo
trita servabis. Pelagonius quoque quadrigarii pulveris 3
eiusmodi composuit confectionem: cinnamomi, spicae
20 Syriacae, spicae Indicae, croci Siculi, murrae troglitis,

18 Pel. c. 390.

3 mixto sed per *L* || 4 vel curatione *ed. pr. A* || 5 Cyro *L*
cf. p. XXXVIII | credit *ed. pr. AP* || 6 aloes unc. VII *P* | murrae
— cassiae unc. I et scrup. I *A* murrae unc. VI et scrup. I, costi —
cassiae unc. I et scrup. I *ed. pr. murrae* — cassiae unc. VII *P* ||
8 aristolochiae unc. III *ante* 14 absinthii *ponit A, utroque loco*
habet P | meliloti *om. ed. pr.* || 9 scynoanthēs *L* yciniantes *A*
cynaritos *P om. ed. pr.* | sinapis sucum *P* || 10 ysopi *LP* opii
ed. pr. A || 12 cast. unc. III *A* || 13 stritii *P om. A* || 14 licirigiae *L*
requiliciae *A* gliquiritiae aristolochiae longae ana unc. III *P* |
fasciculos *P* || 15 peristeriae *L* suci h. peristeriei siccae et cri-
bratae unc. V *ed. pr. A* (peristerion). suci peristereon ciatos II
radicum peristereon vel foliorum pulveris unc. VI *P* || 17 simul
tere *P* | diligentissime *ed. pr. A om. P* || 18 trita *L* | vel stagneo
ed. pr. A conde et usui serva *P* | §§ 3. 4 *om. P* | *P. vero ed. pr.*
A || 19 comp. potionem *L* | cinnamomi *ed. pr. L* cinnami specie
Suriacae sp. Indiae crocis *S. A* cinnami etiam *Pel.*

scinuanthus, piperis nigri, piperis longi, xylocinnamomi, casiae, betonicae, casiae nigrae, trixaginis, folii, nardi, lentisci, cepae Indicae, acori Pontici, meu, turis masculi, iris Illyricae, thymi Cretici, piperis albi, calami Syriaci, asari Pontici, petroselini, mannae croci, mali terreni, gentianae, 5 rosae aridae, casiae fistulae, inulae: haec omnia aequis ponderibus pro modo animalium misces, conteris, cribras, in pyxidem vel vitreum doliolum condis et cum opus fuerit, singula coclearia vel amplius, si vires animalium patiuntur, iumentis singulis dabis, addito vino vel oleo. 10 Interdum aliis potionibus misces, si ratio artis vel cura 4 mandaverit. Apsyrtus quadrigarium pulverem hac ratione composuit: folium, spicae nardi, crocum, piper album, piper longum, piper nigrum, opopanacis radicem, casiae dafnitis, casiae marmalitidis, casiam nardinam, iris Illyricam, 15 apii semen, malum terrae, peucedanum, radicem herbae Sabinae, gentianam, herbam rosinam, thymum, murrum, trixaginem, costum, tus masculum, † gesse mantium, malum Punicum, calamum aromaticum, rosam siccam, rutam agrestem, petroselinum, aristolochiam longam, amomum, cala- 20 mum Syriacum, herbam Artemisiam: haec omnia pro numero animalium praeparas, aequis ponderibus misces et tundis cribrataque servabis ad diversas passiones usus.

1 scinoatos *L* scoeni *A* *Pel.* sciendi *ed. pr.* *σχινάρθης Hipp.* | xyl. casiae *L* *Pel.* mannae croci *ed. pr.* *A* || 2 traxagonis *L* | folium nardi *L* || 3 c. Indiae *A* | post c. Ind. ins. nardi storacis *ed. pr.* nardostocidos *A* | meu *L* *Pel. om. ed. pr.* *A* || 4 thymi — calami *om. A* | Syriaci *L* *Pel.* aromatici *ed. pr.* iris Illyricae i. aromatici *A* || 5 terrini *L* terdeni *A* || 6 terrae aridae *A* | henulae *L* | haec *om. ed. pr. A* || 8 in pyxide vel vitreo dolio *ed. pr. A* || 9 animalium *om. ed. pr. A* || 10 et oleo *ed. pr. A* || 12 Absertus *L* || 15 c. daphnitae *L* cassia dafnitri *A* c. nidafantis *ed. pr.* | cassiae asmalitae *L* cassia masmalitem *A* c. marmalitidis *ed. pr.* || 16 peuc. sabina g. *ed. pr. A* || 17 h. rasina *A* herbam derusimamam *L* | thymum] pemum *L* | myrrha per plantaginis contusum masculum *A* || 18 gesseniente (ante *del.*) cum eum *L* gessamantium *A* gessem. *ed. pr.* | iuncanicum uicum (ex ponec.) *L* || 20 longam *om. L* || 22 intermisces *r. A* || 23 cribrasque et s. adversus p. u. *ed. pr. A*

XIV. *Compositio caustici.*

Causticum humecta siccatur, laxata constringit, luxata IV 14 Germ.
VI 14 Schn.
reparatur, laesa confirmatur. Huius Chiron talem compositionem demonstravit: bituminis Iudaici pond. II, bituminis Apollonii pond. II, mannae turis unc. VI, bidellae Arabicae unc. I, cerae propolis unc. II, opopanax unc. II, castorei unc. II, galbani unc. I, guttae storacis unc. II, medullae cervinae pond. II, cerae communis pond. II, axungiae pond. II, resinae fraxinae pond. II, resinae terebintinae lib. I, resinae dictamni lib. I, resinae cabialis lib. I, visci Italici unc. III, apochymatis unc. II, hyssopi sucum unc. II, guttae hammoniacae unc. II, picis Brittae lib. I. Pelagonius causticum, quod suffusiones vesicasque siccaret 2 in genibus vel in articulis, hac ratione composuit: cerae 15 Punicae lib. I, resinae pond. II, galbani unc. VI, asfalti Iudaici pond. II, murrae secundariae pond. II, visci Campani pond. II, bituminis lib. I, hammoniacy unc. VI, costi unc. VI. Verum cetera decoques in caccabo fictili novo; 3

2 Chir. c. 902. 13 Pel. frg. c. 491.

2 humectatur siccatur *P* humectatur s. *ed. pr. A* | laxa *L* et laesa *P* luxata paratur *ed. pr. laxa* reparatur estas c. *A* || 4 dicit *P* | sulfur Iud. *L*; fort. cum *Chir.* sulfur vivum, bit. Iud. | bit. indi *A* || 5 smiruis et turis an. unc. VI *P* || 6 arabicae om. *P* bdellii Ar. *ed. pr.* | unc. I *L* II *ed. pr. AP* p. libra *Chir.* | cerae] medullae cernuae p. II *ed. pr. A* | propolis (ex -es) *L* | op. cast. om. *ed. pr. A* || 7 galb. unc. I *L* II *ed. pr. AP* p. libra *Chir.* || 8 ax. p. II om. *ed. pr. A* || 9 resinae fr., res. ter., res. d. om. *ed. pr. A* resinae pondo II, ter. lib. I, res. ab. *P* || 10 r. vecamine *L* dicam *Chir. corr. Buecheler* | abialis *LP* || 12 Briciae *PA* | post pic. Br. lib. I haec addit *P* ex § 3: liquefacienda liquefac, pulverem aliorum addens agita et coque, ut sit una substantia. Quo uteris adversus vesicas et suffusiones, quae nascuntur in genibus et tibiis et nodis et articulis; et glandulas et ossilaginem curare creditur. *deinde* §§ 2—5 om. *P* || 14 vel art. *ed. pr. A* || 15 Ponticae *L* | p. II et semis *ed. pr. A* | galb. unc. III *ed. pr. A* || 16 visci Campani p. II om. *ed. pr. A* || 17 costi om. *A* || 18 verum etiam d. *A*

scinuanthus, piperis nigri, piperis longi, xylocinnamomi, casiae, betonicae, casiae nigrae, trixaginis, folii, nardi, lentisci, cepae Indicae, acori Pontici, meu, turis masculi, iris Illyricae, thymi Cretici, piperis albi, calami Syriaci, asari Pontici, petroselini, mannae croci, mali terreni, gentianae, 5 rosae aridae, casiae fistulae, inulae: haec omnia aequis ponderibus pro modo animalium misces, conteris, cribras, in pyxidem vel vitreum doliolum condis et cum opus fuerit, singula colearia vel amplius, si vires animalium patiuntur, iumentis singulis dabis, addito vino vel oleo. 10 Interdum aliis potionibus misces, si ratio artis vel cura 4 mandaverit. Apsyrtus quadrigarium pulverem hac ratione composuit: folium, spicae nardi, crocum, piper album, piper longum, piper nigrum, opopanacis radicem, casiae dafnitis, casiae marmalitis, casiam nardinam, iris Illyricam, 15 apii semen, malum terrae, peucedanum, radicem herbae Sabinae, gentianam, herbam rosinam, thymum, murrum, trixaginem, costum, tus masculum, † gesse mantium, malum Punicum, calamum aromaticum, rosam siccam, rutam agrestem, petroselinum, aristolochiam longam, amomum, cala- 20 mum Syriacum, herbam Artemisiam: haec omnia pro numero animalium praeparas, aequis ponderibus misces et tundis cribrataque servabis ad diversas passiones usurus.

1 scinoatos *L* scoeni *A* *Pel.* scieni *ed. pr.* *σχινάρθης Hipp.* | xyl. casiae *L* *Pel.* mannae croci *ed. pr.* *A* || 2 trixagonis *L* | folium nardi *L* || 3 c. Indiae *A* | *post* c. Ind. *ins.* nardi storacis *ed. pr.* nardostocidos *A* | meu *L* *Pel. om. ed. pr.* *A* || 4 thymi — calami *om. A* | Syriaci *L* *Pel.* aromatici *ed. pr.* iris Illyricae i. aromatici *A* || 5 terrini *L* terdeni *A* || 6 terrae aridae *A* | henulae *L* | haec *om. ed. pr.* *A* || 8 in pyxide vel vitreo dolio *ed. pr.* *A* || 9 animalium *om. ed. pr.* *A* || 10 et oleo *ed. pr.* *A* || 12 Absertus *L* || 15 c. daphnitae *L* cassia dafnitri *A* c. nidafantis *ed. pr.* | cassiae asmalitae *L* cassia masmalitem *A* c. marmalitis *ed. pr.* || 16 peuc. sabina *g. ed. pr.* *A* || 17 h. rasina *A* herbam derusimamam *L* | thymum] pemum *L* | myrrha per plantaginis contusum masculum *A* || 18 gesseniente (ante *del.*) cum eum *L* gessamantium *A* gessem. *ed. pr.* | iuncanicum punicum (*ex ponec.*) *L* || 20 longam *om. L* || 22 intermisces *ed. pr. A* || 23 cribrasque et s. adversus p. u. *ed. pr. A*

XIV. *Compositio caustici.*

Causticum humecta siccatur, laxata constringit, luxata IV 14 Gess.
VI 14 Schn.

reparatur, laesa confirmatur. Huius Chiron talem compositionem demonstravit: bituminis Iudaici pond. II, bituminis Apollonii pond. II, mannae turis unc. VI, bidellae Arabicae unc. I, cerae propolis unc. II, opopanax unc. II, castorei unc. II, galbani unc. I, guttae storacis unc. II, medullae cervinae pond. II, cerae communis pond. II, axungiae pond. II, resinae fraxinae pond. II, resinae terebintinae lib. I, resinae dictamni lib. I, resinae cabialis lib. I, visci Italici unc. III, apochymatis unc. II, hyssopi sucum unc. II, guttae hammoniaca unc. II, picis Brittae lib. I. Pelagonius causticum, quod suffusiones vesicasque siccaret 2 in genibus vel in articulis, hac ratione composuit: cerae Punicae lib. I, resinae pond. II, galbani unc. VI, asfalti Iudaici pond. II, murrae secundariae pond. II, visci Campani pond. II, bituminis lib. I, hammoniaca unc. VI, costi unc. VI. Verum cetera decoques in caccabo fictili novo; 3

2 Chir. c. 902. 13 Pel. frg. c. 491.

2 humectatur siccatur *P* humectatur s. ed. *pr.* *A* | laxa *L* et laesa *P* luxatur paratur ed. *pr.* laxa reparatur estas c. *A* || 4 dicit *P* | sulfur Iud. *L*; fort. cum Chir. sulfur vivum, bit. Iud. | bit. indi *A* || 5 smiruis et turis an. unc. VI *P* || 6 arabicae om. *P* bdellii Ar. ed. *pr.* | unc. I *L* II ed. *pr.* *AP* p. libra Chir. | cerae medullae ceroniae p. II ed. *pr.* *A* | propolis (ex -es) *L* | op. cast. om. ed. *pr.* *A* || 7 galb. unc. I *L* II ed. *pr.* *AP* p. libra Chir. || 8 ax. p. II om. ed. *pr.* *A* || 9 resinae fr., res. ter., res. d. om. ed. *pr.* *A* resinae pondo II, ter. lib. I, res. ab. *P* || 10 r. vecamine *L* dicam Chir. corr. Buecheler | abialis *LP* || 12 Briciae *PA* | post pic. Br. lib. I haec addit *P* ex § 3: liquefacienda liquefac, pulverem aliorum addens agita et coque, ut sit una substantia. Quo uteris adversus vesicas et suffusiones, quae nascuntur in genibus et tibiis et nodis et articulis; et glandulas et ossilaginem curare creditur. deinde §§ 2—5 om. *P* || 14 vel art. ed. *pr.* *A* || 15 Ponticae *L* | p. II et semis ed. *pr.* *A* | galb. unc. III ed. *pr.* *A* || 16 visci Campani p. II om. ed. *pr.* *A* || 17 costi om. *A* || 18 verum etiam d. *A*

- quae cum refrixerint, addes asphaltum et hammoniacum et costum pro mensura, qua scriptum est, tritum ad modum farinae, et agitabis et iterum recoques, ut sit una substantia. Quo uteris adversum vesicas et suffusiones, quae nascuntur in genibus aut tibiis aut internodiis aut articulis, usque eo ut etiam ossilagines curare credatur.
- 4 Malagma quoque causticum hac voluit ratione componi: picis pond. II, cerae pond. II, galbani unc. III, resinae lib. I, adipis taurini pond. II, bidellae unc. III, turis pollinis unc. VI, resinae terebintinae unc. VI, visci pond. II, 10
- 5 glutis unc. III. Apsyrthus eiusmodi causticum ad curam composuit glandularum: resinae frixae unc. III, resinae astulosae unc. III, resinae terebintinae unc. III, hammoniacy unc. III, visci unc. III, cerae unc. III, picis durae unc. III, bituminis Iudaici unc. I, dauci unc. III, bituminis 15 Graeci unc. III, galbani unc. III: haec omnia in vino decoques; bitumen vero contundes et supermittes.

XV. Confectio malagmae.

IV 15 Gesn.
VI 15 Schn.

Compositio malagmae ad tumorem nervorum: galbani unc. II, resinae lib. I, hammoniacy selib., picis Brit- 20 tiae selib., cerae selib., olei quod temperare possit. Item malagma ad tumores duros et veteres: galbani lib. II, hammoniacy selib., resinae terebintinae lib. I, opopanax

1 qui cum refrixerit *ed. pr.* refrigerescit *A* || 3 coquis *ed. pr.* *A* || 4 adv. venas et ves. et s. *ed. pr.* *A* || 5 aut in t. aut inter nodos aut in a. *ed. pr.* *A* internodis *L* || 6 ut ossulaginem *ed. pr.* *A* | credantur *ed. pr.* || 9 taurinae *ed. pr.* | bdellii *ed. pr.* | unc. VII *ed. pr.* unc. et scrup. I *A* | turis p. unc. III *ed. pr. om. L* || 11 guttae *L* | unc. IIII *A* | huiusm. c. hac ratione c. *ed. pr. A* || 12 glandularis *ed. pr.* glandulare *A*, deinde sic *ed. pr. A*: resinae fr. unc. III, picis d. unc. III, bit. Iud. unc. III, evisci unc. III, galb. unc. III, bit. Gr. unc. III || 13 asturosae *L* || 16 in vinum *L* || 17 superimmittis *ed. pr. A*

19 ad tumores duros et veteres *ed. pr. A* || 21 cerae lib. *ed. pr. A* libr. s. *P* | quod sufficiat *P* || 22 malagmas *L om. P* || 23 r. ter. selib. *ed. pr.* | op. lib. *ed. pr. AP*

lib. s., bidellae lib. I, storacis lib. I, piperis albi unc. I, piperis longi unc. I, bacarum lauri lib. I, cerae rufae lib. I, picis Brittiæ lib. I, olei irini quod satis est.

XVI. Compositio collyrii fistularis.

- 5 Quod conficitur, ut mittatur in fistulas vulnerum, ^{IV 16 Gesn.}
^{VI 16 Schn.} quae ab initio curata fuerint negligenter. Formatur
autem ad mensuram ipsius fistulae, ut cum immissum
fuerit, eandem possit implere, ut celerius consumpta du-
ritie viva caro ducat solidam cicatricem. Misy lib. I,
10 feculae lib. I, aeruginis lib. I, chalcitis lib. I, cumini unc. VI
teres cum aceto et collyria facies. Item aliter compo- 2
nitur collyrium fistulare: misy lib. I, aeruginis lib. I, chal-
citis lib. I, mellis unc. VI, lonchitis pond. II coques cum
vino veteri pastillosque facies fistulis inserendos.

15 XVII. Compositio malagmae crudae.

Calcis vivae lib. II, sinapis Alexandrini lib. I, ficus ^{IV 17 Gesn.}
^{VI 17 Schn.} siccae unc. VI, axungiae quod sufficit in unum con-
tundes et uteris.

5 cf. Veg. II 26, 3. Chir. c. 933.

2 rufae om. P (cerae picis Br. ana lib. s.) || 3 p. Br. lib.
ed. pr. A olei immittis qu. A | quantum (quod P) sufficit ed. pr
A P. — Species alio ordine dant ed. pr. A, alio P, alio L quem
secutus sum.

5 collyrium fistulare quod ed. pr. | fit P | ut om. L (immitta-
tur) || 6 si c. t. L || 7 in mens. L || 8 cel. iam c. ed. pr. ut con-
sumpta putredine et callositate viva caro nascatur P || 9 missi
vel aer. lib. I calcis lib. s. P qui cumini — 12 chalc. om. || 11 vel
c. ed. pr. A || 13 mellis unc. V s. L | longitae L zungitis ed. pr.
A terenbentinae P | cum L in P ex ed. pr. A || 14 inde f.
ed. pr. A

15 c. XVII om. P || 16 picis siccae L fici sicci A || 17 quan-
tum ed. pr. A | in unum A et unum L immisces ed. pr.

XVIII. *Compositio synchrismae.*

IV 18 Gesn. Compositio synchrismae: cerae rufae pond. II, resi-
 VI 18 Schn. nae frixae pond. II, olei laurini lib. I, sevi taurini
 lib. I, axungiae lib. I, medullae cervinae lib. I, olei cy-
 prini lib. I, aeruginis lib. I, hyssopi lib. I, axungiae veteris 5
 lib. I: haec pariter ad carbones coques et uteris.

XIX. *Compositio traumatici.*

IV 19 Gesn. Traumaticum medicamentum curationi vulnerum valde
 VI 18 Schn. convenit, nam absumpta putredine vivam carnem ad
 sanitatem adducit. Huius est talis compositio: misy lib. I, 10
 chalcitis lib. II, aeruginis lib. I pariter colabis et supra
 tegulas in igne pones et coques, ut rubeum fiat. Post in
 mortario teres et ad similitudinem farinae pulverem facies.
 Deinde duos sextarios mellis in olla nova coques cum vino
 et cum fervere coeperit, adicies pulverem suprascriptum 15
 et pariter decoques refrigeratoque ad cancrumata et plagas
 2 et famices vel ad cicatrices reducendas uteris. Trauma-
 ticum quoque hac ratione componitur: misy lib. I, cad-
 miae lib. I, aloes lib. I, cumini lib. I, aeruginis lib. I, chal-
 citis lib. I, mellis lib. II in olla nova decoques refrigera- 20
 toque uteris.

2 Afrae *L* | res. fr. om. *A* || 3 sevi — axungiae om. *L* axun-
 giae om. *P* || 4 ol. cypr. lib. s. *P* || 5 hyssopi om. *P* || 6 haec
 omnia p. ed. pr. *A* | decoquis ed. pr. *A*

10 adducit *L* red. ed. pr. *A* perd. *P* || 12 tegulam ed. pr.
AP | ignem ed. pr. *P* (ad i.) | impones *P* | faciat *L* | post-
 modum pulveriza et supra duos sext. m. in olla n. ferventis
 adde hunc pulverem bene agitando et simul coquendo *P* ||
 13 facies — 15 pulverem om. *A* || 14 cum vino om. *L* || 15 cum
 bene coeperit ad. *L* | pulverem s. s. agitabis et p. ed. pr. *A* ||
 16 cancrumatas ed. pr. cancrumatiā *A* | c. plagas ad famicem
 et c. ed. pr. *A* frigidum c. et pl. et f. sanat. *P* || 17 § 2 om. *P* ||
 19 aloes cumnes lib. I *L* alios cuos *A* aloes acori lib. singulas
 ed. pr. | aer. lib. II ed. pr. *A* | chalcitis mellis om. *A*

XX. *Compositio malagmae basilicae.*

Malagmae quoque istiusmodi probata est compositio: IV 20 Gesn.
VI 20 Schn.
mellis lib. I, galbani lib. I, storacis lib. I, bidellae lib. I,
piperis albi lib. I, hammoniacy pond. II, medullae cervinae
5 lib. I, bacarum lauri lib. I, turis pollinis unc. II, sevi capri
unc. V.

XXI. *Alia compositio malagmae.*

Malagmae quoque medicamentum hac ratione componitur: IV 21 Gesn.
VI 21 Schn.
hammoniacy unc. III, cerae lib. I, nitri floris
10 unc. II, resinae terebintinae pond. II, storacis unc. III,
bacarum lauri unc. VI, olei cyprini unc. III, olei irini unc. III,
olei rosei unc. III, olei laurini unc. III, adipis anserinae unc. V,
hyssopi unc. IV, medullae cervinae unc. VI, opopanax
unc. VI, piperis albi unc. II, galbani unc. III, axungiae
15 veteris lib. I, aceti acerrimi heminam, turis masculi unc. III.

XXII. *Compositio prima anacollematis.*

Apsyrtus compositionem anacollematis eiusmodi IV 22 Gesn.
VI 22 Schn.
prodidit: flos nitri sext. I, flos siliginis sext. I, opopanax
unc. III, croci Siculi unc. II, piperis albi semunc.,
20 pollinis turis unc. III, ova X, cocleas contusas X, bulbos XX,
avellanas XX, quae omnia contusa et permixta si aceto
temperes, divulsa coniunges. Efficacius tamen est, si de
locis dolentibus missum sanguinem ipsius animalis addi-

1 basiliscis *L om. P* || 2 approbata *ed. pr. om. A* || 3 galbani
om. A | storacis *om. L* propoleos bidellae storacis *P*

7 c. XXI—XXIII *om. P* || 9 cerae selib. *A* || 11 olei ydrini
L, irini *A om. ed. pr.* || 12 olei laur., medullae cerv., olei ros.,
adipis ans., hyssopi, adipis cerv. *ed. pr. A* | asarinos *L* anserini
A unc. VI *ed. pr. A* || 15 unc. IV *ed. pr. A*

17 compositiones anancolematis *L* || 18 composuit et *pr.*
ed. pr. A | flos sil. *om. ed. pr. A* || 19 piperis a. unc. *ed. pr. A* ||
20 ova X *om. ed. pr. A* || 22 temperaris *ed. pr. -ares A* | devulsa
L | de *om. ed. pr. A* || 23 dolorosis emissum *ed. pr. A*

guorem, quem pestilens ventus ingessit, suffimentorum
 3 salubris curat afflatus, cuius talis est compositio: sulfuris
 vivi lib. I., bituminis Iudaici lib. I., opopanax selib., gal-
 bani selib., castorei selib., aeris crudi selib., albitis selib.,
 salis ammoniaci unc. III, rasurae cornu cervini unc. III, 5
 lapidis gagatis masculi unc. III, lapidis gagatis feminae
 unc. III, lapidis galactitis unc. I, lapidis haematitis unc. III,
 lapidis sideritis unc. I, lapidis argyritis unc. I, caballiones
 marinos VII, scillas marinas VII, pilas marinas VII, cau-
 das marinas VII, ungues marinos VII, uvae marinae unc. III, 10
 medullae taedae pineae lib. III, cedriae lib. III, picis liqui-
 4 dae lib. III, ossa sepiae VII: haec siccata pariter dete-
 runtur atque miscentur; ex quibus unum cocleare, si opus
 fuerit, vivis carbonibus asperges et operto capite, ut fu-
 mum per os naresque suscipiat, animal suffis. Quod suffi- 15
 mentum, praeter curam iumentorum sanat et incursantes
 hominum passiones grandinemque depellit, daemones abigit
 et umbras fugat.

2 Veg. I 20.

1 ventus *LP* morbus *ed. pr. A* | ingesserit *L* | suffimenti
 s. huius *ed. pr. A* salubris curatur afflatu *L* salubres curat
 afflatus *P* || 2 at talis c. suffimentorum *ed. pr. A* || 3 op. unc.
ed. pr. A | galb. sulfuris castorei terebintinae ana lib. s. salis
 ham. *P* aer. cr. albitis *om. L* ciceris *vulg.* || 5 salis ham. et capa-
 doci *P* cf. *Veg. I 20* | corni *L* || 6 dagatis *L* qui lapidis g.
 feminae *om.* lapidis gagapis maris et gagapi feminae ana
 unc. III *P* sinopidis unc. III, gagatis feminae unc. III *ed. pr.*
A || 7 galactis unc. *L* g. unc. II *P* gagatis unc. III *ed. pr. A* |
 ematitis unc. III *L* unc. II *P* unc. I *ed. pr. A* || 8 arg. unc. V *P* |
 caballos *P* caballi *A* || 9 stellas m. IV *ed. pr. A* (stellae). stincos
 marinos VII *P* || 9 pallas *ed. pr. PA* (pallae) | caudas m. *om. L*
 caud. m. ung. m. *om. A* || 10 ung. marinas *LP* || 11 medullam t. p.
L medullae pine *A* pineae *P* m. cervinae *Veg. I 20, 2* | pondera
ed. pr. A pondo *P* | cedriae, picis liq. *om. A* | picis l. pondo II
P || 13 cum o. f. *ed. pr. AP* || 14 cooperto *ed. pr. AP* || 15 que
om. L nares et os *P* || 16 propter *L* | sanat incurrentes *ed. pr.*
A || 17 abicit *L* alligat *A* || 18 et larvas. *om.* fugat *ed. pr. A* et
 d. et larvas angit *P*

XIII. Compositio pulveris quadrigarii.

Quadrigarium pulverem vocant, qui ex diverso pigmentorum genere mixtus et per se adiuvat animalia et aliis potionibus pro modo vel curae ratione miscetur.

5 Huius Chiron talem compositionem saluberrimam credidit: 2
tracanthi pondo III, aloes unc. VI, murrae unc. VI, costi unc. VI, amomi unc. VI, cassiae unc. VI, gentianae lib. I, aristolochiae lib. I, meliloti lib. I, centaureae lib. I, betonicae lib. I, saxifragae lib. I, scinoanthis lib. I, samsuci
10 lib. I, hyssopi lib. I, abrotani lib. I, eupatorii unc. VI, cardamomi unc. VI, folii unc. III, spicae nardi unc. III, spicae Celticae unc. VI, asari lib. I, dauci unc. III, castorii unc. VI, opopanax unc. VI, galbani unc. VI, strutii unc. VI, panna-
15 radice unc. VI, glycyrrhizae unc. VI, absinthii fascies III, sucum herbae peristeri cyathos II, radices vel surculos ipsius herbae peristerionis siccas et cribratas drach. VI: haec omnia pariter conteres et diligenter in vase vitreo trita servabis. Pelagonius quoque quadrigarii pulveris 3
eiusmodi composuit confectionem: cinnamomi, spicae
20 Syriacae, spicae Indicae, croci Siculi, murrae troglitis,

18 Pel. c. 390.

3 mixto sed per *L* || 4 vel curatione *ed. pr. A* || 5 Cyro *L* cf. *p. XXXVIII* | credit *ed. pr. AP* || 6 aloes unc. VII *P* | murrae — cassiae unc. I et scrup. I *A* murrae unc. VI et scrup. I, costi — cassiae unc. I et scrup. I *ed. pr. murrae — cassiae unc. VII P* || 8 aristolochiae unc. III *ante* 14 absinthii *ponit A, utroque loco habet P* | meliloti *om. ed. pr.* || 9 scynoanthès *L* yciniantes *A* cynaritos *P om. ed. pr.* | sinapis sucum *P* || 10 ysopi *LP* opii *ed. pr. A* || 12 cast. unc. III *A* || 13 stritii *P om. A* || 14 licirigiae *L* requiliciae *A* gliquiritiae aristolochiae longae ana unc. III *P* | fasciculos *P* || 15 peristeriae *L* suci h. peristeri siccae et cribratae unc. V *ed. pr. A* (peristerion). suci peristereon ciatos II radicum peristereon vel foliorum pulveris unc. VI *P* || 17 simul tere *P* | diligentissime *ed. pr. A om. P* || 18 trita *L* | vel stagneo *ed. pr. A* conde et usui serva *P* | §§ 3. 4 *om. P* | *P. vero ed. pr. A* || 19 comp. potionem *L* | cinnamomi *ed. pr. L* cinnami specie Suriacae sp. Indiae crocis *S. A* cinnami etiam *Pel.*

scinuanthus, piperis nigri, piperis longi, xylocinnamomi, casiae, betonicae, casiae nigrae, trixaginis, folii, nardi, lentisci, cepae Indicae, acori Pontici, meu, turis masculi, iris Illyricae, thymi Cretici, piperis albi, calami Syriaci, asari Pontici, petroselini, mannae croci, mali terreni, gentianae, 5 rosae aridae, casiae fistulae, inulae: haec omnia aequis ponderibus pro modo animalium misces, conteris, cribras, in pyxidem vel vitreum doliolum condis et cum opus fuerit, singula coclearia vel amplius, si vires animalium patiuntur, iumentis singulis dabis, addito vino vel oleo. 10 Interdum aliis potionibus misces, si ratio artis vel cura 4 mandaverit. Apsyrtus quadrigarium pulverem hac ratione composuit: folium, spicae nardi, crocum, piper album, piper longum, piper nigrum, opopanacis radicem, casiae dafnitis, casiae marmalitis, casiam nardinam, iris Illyricam, 15 apii semen, malum terrae, peucedanum, radicem herbae Sabinae, gentianam, herbam rosinam, thymum, murrum, trixaginem, costum, tus masculum, † gesse mantium, malum Punicum, calamum aromaticum, rosam siccam, rutam agrestem, petroselinum, aristolochiam longam, amomum, cala- 20 mum Syriacum, herbam Artemisiam: haec omnia pro numero animalium praeparas, aequis ponderibus misces et tundis cribrataque servabis ad diversas passiones usurus.

1 scinoatos *L* scoeni *A Pel.* scieni *ed. pr.* *σχοινάρθης Hipp.* | xyl. casiae *L Pel.* mannae croci *ed. pr. A* || 2 traxagonis *L* | folium nardi *L* || 3 c. Indiae *A* | *post c.* Ind. *ins.* nardi storacis *ed. pr.* nardostocidos *A* | meum *L Pel. om. ed. pr. A* || 4 thymi — calami *om. A* | Syriaci *L Pel.* aromatici *ed. pr.* iris Illyricae i. aromatici *A* || 5 terrini *L* terdeni *A* || 6 terrae aridae *A* | henulae *L* | haec *om. ed. pr. A* || 8 in pyxide vel vitreo dolio *ed. pr. A* || 9 animalium *om. ed. pr. A* || 10 et oleo *ed. pr. A* || 12 Absertus *L* || 15 c. daphnitae *L* cassia dafnitri *A* c. nidafantis *ed. pr.* | cassiae asmalitae *L* cassia masmalitem *A* c. marmalitis *ed. pr.* || 16 peuc. sabina g. *ed. pr. A* || 17 h. rasina *A* herbam derusimamam *L* | thymum] pemum *L* | myrrha per plantaginis contusum masculum *A* || 18 gesseniente (ante *del.*) cum eum *L* gessamantium *A* gessem. *ed. pr.* | iuncanicum punicum (*ex ponec.*) *L* || 20 longam *om. L* || 22 intermisces *ed. pr. A* || 23 cribrasque et s. adversus p. u. *ed. pr. A*

XIV. Compositio caustici.

Causticum humecta siccatur, laxata constringit, luxata IV 14 Genn.
VI 14 Schn.
reparatur, laesa confirmatur. Huius Chiron talem compositionem demonstravit: bituminis Iudaici pond. II, bituminis Apollonii pond. II, mannae turis unc. VI, bidellae Arabicae unc. I, cerae propolis unc. II, opopanax unc. II, castorei unc. II, galbani unc. I, guttae storacis unc. II, medullae cervinae pond. II, cerae communis pond. II, axungiae pond. II, resinae fraxiae pond. II, resinae terebintinae 2
lib. I, resinae dictamni lib. I, resinae cabialis lib. I, visci Italici unc. III, apochymatis unc. II, hyssopi sucum unc. II, guttae hammoniacae unc. II, picis Brittae lib. I. Pelagonius causticum, quod suffusiones vesicasque siccaret
in genibus vel in articulis, hac ratione composuit: cerae 2
Punicae lib. I, resinae pond. II, galbani unc. VI, asfalti Iudaici pond. II, murrae secundariae pond. II, visci Campani pond. II, bituminis lib. I, hammoniacy unc. VI, costi unc. VI. Verum cetera decoques in caccabo fictili novo; 3

2 Chir. c. 902. 13 Pel. frg. c. 491.

2 humectatur siccata *P* humectata s. *ed. pr. A* | laxa *L* et laesa *P* luxata paratur *ed. pr. laxa reparatur* estas c. *A* || 4 dicit *P* | sulfur Iud. *L*; fort. cum *Chir.* sulfur vivum, bit. Iud. | bit. indi *A* || 5 smiruis et turis an. unc. VI *P* || 6 arabicae *om. P* bdellii *Ar. ed. pr.* | unc. I *L* II *ed. pr. AP* p. libra *Chir.* | cerae] medullae ceroniae p. II *ed. pr. A* | propolis (*ex -es*) *L* | op. cast. *om. ed. pr. A* || 7 galb. unc. I *L* II *ed. pr. AP* p. libra *Chir.* || 8 ax. p. II *om. ed. pr. A* || 9 resinae fr., res. ter., res. d. *om. ed. pr. A* resinae pondo II, ter. lib. I, res. ab. *P* || 10 r. vecamine *L* dicam *Chir. corr. Buecheler* | abialis *LP* || 12 Briciae *PA* | post pic. Br. lib. I haec addit *P ex § 3*: liquefacienda liquefac, pulverem aliorum addens agita et coque, ut sit una substantia. Quo uteris adversus vesicas et suffusiones, quae nascuntur in genibus et tibiis et nodis et articulis; et glandulas et ossilaginem curare creditur. deinde §§ 2—5 *om. P* || 14 vel art. *ed. pr. A* || 15 Ponticae *L* | p. II et semis *ed. pr. A* | galb. unc. III *ed. pr. A* || 16 visci Campani p. II *om. ed. pr. A* || 17 costi *om. A* || 18 verum etiam d. *A*

- quae cum refrixerint, addes asphaltum et hammoniacum et costum pro mensura, qua scriptum est, tritum ad modum farinae, et agitabis et iterum recoques, ut sit una substantia. Quo uteris adversum vesicas et suffusiones, quae nascuntur in genibus aut tibiis aut internodiis aut articulis, usque eo ut etiam ossilagines curare credatur.
- 4 Malagma quoque causticum hac voluit ratione componi: picis pond. II, cerae pond. II, galbani unc. III, resinae lib. I, adipis taurini pond. II, bidellae unc. III, turis pollinis unc. VI, resinae terebintinae unc. VI, visci pond. II, 10
- 5 glutis unc. III. Apsyrtus eiusmodi causticum ad curam composuit glandularum: resinae frixae unc. III, resinae astulosae unc. III, resinae terebintinae unc. III, hammoniacy unc. III, visci unc. III, cerae unc. III, picis durae unc. III, bituminis Iudaici unc. I, dauci unc. III, bituminis 15 Graeci unc. III, galbani unc. III: haec omnia in vino decoques; bitumen vero contundes et supermittes.

XV. *Confectio malagmae.*

IV 15 Gesn.
VI 15 Schn.

Compositio malagmae ad tumorem nervorum: galbani unc. II, resinae lib. I, hammoniacy selib., picis Brit- 20 tiae selib., cerae selib., olei quod temperare possit. Item malagma ad tumores duros et veteres: galbani lib. II, hammoniacy selib., resinae terebintinae lib. I, opopanax

1 qui cum refrixerit *ed. pr.* refrigescit *A* || 3 coquis *ed. pr.* *A* || 4 adv. venas et ves. et s. *ed. pr.* *A* || 5 aut in t. aut inter nodos aut in a. *ed. pr.* *A* internodis *L* || 6 ut ossilaginem *ed. pr.* *A* | credantur *ed. pr.* || 9 taurinae *ed. pr.* | bdellii *ed. pr.* | unc. VII *ed. pr.* unc. et scrup. I *A* | turis p. unc. III *ed. pr. om. L* || 11 guttae *L* | unc. IIII *A* | huiusm. c. hac ratione c. *ed. pr. A* || 12 glandularis *ed. pr.* glandulare *A*, deinde sic *ed. pr. A*: resinae fr. unc. III, picis d. unc. III, bit. Iud. unc. III, evisci unc. III, galb. unc. III, bit. Gr. unc. III || 13 asturosae *L* || 16 in vinum *L* || 17 superimmittis *ed. pr. A*

19 ad tumores duros et veteres *ed. pr. A* || 21 cerae lib. *ed. pr. A* libr. s. *P* | quod sufficiat *P* || 22 malagmas *L om. P* || 23 r. ter. selib. *ed. pr.* | op. lib. *ed. pr. AP*

lib. s., bidellae lib. I, storacis lib. I, piperis albi unc. I, piperis longi unc. I, bacarum lauri lib. I, cerae rufae lib. I, picis Brittiæ lib. I, olei irini quod satis est.

XVI. *Compositio collyrii fistularis.*

- 5 Quod conficitur, ut mittatur in fistulas vulnerum, ^{IV 16 Gesn.}
 quae ab initio curata fuerint negligenter. Formatur ^{VI 16 Schn.}
 autem ad mensuram ipsius fistulae, ut cum immissum
 fuerit, eandem possit implere, ut celerius consumpta du-
 ritie viva caro ducat solidam cicatricem. Misy lib. I,
 10 feculae lib. I, aeruginis lib. I, chalcitis lib. I, cumini unc. VI
 teres cum aceto et collyria facies. Item aliter compo- 2
 nitur collyrium fistulare: misy lib. I, aeruginis lib. I, chal-
 citis lib. I, mellis unc. VI, lonchitis pond. II coques cum
 vino veteri pastillosque facies fistulis inserendos.

15 XVII. *Compositio malagmae crudae.*

Calcis vivae lib. II, sinapis Alexandrini lib. I, ficus ^{IV 17 Gesn.}
 siccae unc. VI, axungiae quod sufficit in unum con- ^{VI 17 Schn.}
 tundes et uteris.

5 cf. Veg. II 26, 3. Chir. c. 933.

2 rufae om. P (cerae picis Br. ana lib. s.) || 3 p. Br. lib.
 ed. pr. A olei immittis qu. A | quantum (quod P) sufficit ed. pr
 AP. — Species alio ordine dant ed. pr. A, alio P, alio L quem
 secutus sum.

5 collyrium fistulare quod ed. pr. | fit P | ut om. L (immitta-
 tur) || 6 si c. t. L || 7 in mens. L || 8 cel. iam c. ed. pr. ut con-
 sumpta putredine et callositate viva caro nascatur P || 9 missi
 vel aer. lib. I calcis lib. s. P qui cumini — 12 chalc. om. || 11 vel
 c. ed. pr. A || 13 mellis unc. V s. L | longitae L zungitis ed. pr.
 A terenbentinae P | cum L in P ex ed. pr. A || 14 inde f.
 ed. pr. A

15 c. XVII om. P || 16 picis siccae L fici sicci A || 17 quan-
 tum ed. pr. A | in unum A et unum L immisces ed. pr.

XVIII. *Compositio synchrismae.*

IV 18 Gesn. Compositio synchrismae: cerae rufae pond. II, resi-
 VI 18 Schn. nae frixae pond. II, olei laurini lib. I, sevi taurini
 lib. I, axungiae lib. I, medullae cervinae lib. I, olei cy-
 prini lib. I, aeruginis lib. I, hyssopi lib. I, axungiae veteris 5
 lib. I: haec pariter ad carbones coques et uteris.

XIX. *Compositio traumatici.*

IV 19 Gesn. Traumaticum medicamentum curationi vulnerum valde
 VI 19 Schn. convenit, nam absumpta putredine vivam carnem ad
 sanitatem adducit. Huius est talis compositio: misy lib. I, 10
 chalcitis lib. II, aeruginis lib. I pariter colabis et supra
 tegulas in igne pones et coques, ut rubeum fiat. Post in
 mortario teres et ad similitudinem farinae pulverem facies.
 Deinde duos sextarios mellis in olla nova coques cum vino
 et cum fervere coeperit, adicies pulverem superscriptum 15
 et pariter decoques refrigeratoque ad cancrumata et plagas
 2 et famices vel ad cicatrices reducendas uteris. Trauma-
 ticum quoque hac ratione componitur: misy lib. I, cad-
 miae lib. I, aloes lib. I, cumini lib. I, aeruginis lib. I, chal-
 citis lib. I, mellis lib. II in olla nova decoques refrigera- 20
 toque uteris.

2 Afrae L | res. fr. om. A || 3 sevi — axungiae om. L axun-
 giae om. P || 4 ol. cypr. lib. s. P || 5 hyssopi om. P || 6 haec
 omnia p. ed. pr. A | decoquis ed. pr. A

10 adducit L red. ed. pr. A perd. P || 12 tegulam ed. pr.
 AP | ignem ed. pr. P (ad i.) | impones P | faciat L | post-
 modum pulveriza et supra duos sext. m. in olla n. ferventis
 adde hunc pulverem bene agitando et simul coquendo P ||
 13 facies — 15 pulverem om. A || 14 cum vino om. L || 15 cum
 bene coeperit ad. L | pulverem s. s. agitabis et p. ed. pr. A ||
 16 cancrumatas ed. pr. cancrumatiā A | c. plagas ad famicem
 et c. ed. pr. A frigidum c. et pl. et f. sanat. P || 17 § 2 om. P ||
 19 aloes cumnes lib. I L alios cuos A aloes acori lib. singulas
 ed. pr. | aer. lib. II ed. pr. A | chalcitis mellis om. A

XX. *Compositio malagmae basilicae.*

Malagmae quoque istiusmodi probata est compositio: IV 20 Gesn.
VI 20 Schn.
mellis lib. I, galbani lib. I, storacis lib. I, bidellae lib. I,
piperis albi lib. I, hammoniacy pond. II, medullae cervinae
5 lib. I, bacarum lauri lib. I, turis pollinis unc. II, sevi caprini unc. V.

XXI. *Alia compositio malagmae.*

Malagmae quoque medicamentum hac ratione componitur: IV 21 Gesn.
VI 21 Schn.
hammoniacy unc. III, cerae lib. I, nitri floris
10 unc. II, resinae terebintinae pond. II, storacis unc. III,
bacarum lauri unc. VI, olei cyprini unc. III, olei irini unc. III,
olei rosei unc. III, olei laurini unc. III, adipis anserinae unc. V,
hyssopi unc. IV, medullae cervinae unc. VI, opopanax
unc. VI, piperis albi unc. II, galbani unc. III, axungiae
15 veteris lib. I, aceti acerrimi heminam, turis masculi unc. III.

XXII. *Compositio prima anacollematis.*

Apsyrtus compositionem anacollematis eiusmodi IV 22 Gesn.
VI 22 Schn.
prodidit: flos nitri sext. I, flos siliginis sext. I, opopanax
unc. III, croci Siculi unc. II, piperis albi semunc.,
20 pollinis turis unc. III, ova X, coctas contusas X, bulbos XX,
avellanas XX, quae omnia contusa et permixta si aceto
temperes, divulsa coniunges. Efficacius tamen est, si de
locis dolentibus missum sanguinem ipsius animalis addi-

1 basiliscis *L om.* *P* || 2 approbata *ed. pr. om.* *A* || 3 galbani
om. *A* | storacis *om.* *L* propoleos bidellae storacis *P*

7 c. XXI—XXIII *om.* *P* || 9 cerae selib. *A* || 11 olei ydrini
L, irini *A om.* *ed. pr.* || 12 olei laur., medullae cerv., olei ros.,
adipis ans., hyssopi, adipis cerv. *ed. pr.* *A* | asarinos *L* anserini
A unc. VI *ed. pr.* *A* || 15 unc. IV *ed. pr.* *A*

17 compositiones anancolematis *L* || 18 composuit et *pr.*
ed. pr. *A* | flos sil. *om.* *ed. pr.* *A* || 19 piperis a. unc. *ed. pr.* *A* ||
20 ova X *om.* *ed. pr.* *A* || 22 temperaris *ed. pr.* -ares *A* | devulsa
L | de *om.* *ed. pr.* *A* || 23 dolorosis emissum *ed. pr.* *A*

2 deris. Compositio synchrismae: storacis unc. III, hammoni-
 aci unc. II, medullae cervinae unc. II, turis pollinem
 unc. III, oleum laurinum unc. II, olei glaucini unc. III, olei
 cyprini unc. III, sevi taurini unc. III, resinae terebintinae
 unc. IV, adipis ursinae unc. III, adipis leoninae unc. III, 5
 propoleos unc. III, olei veteris unc. VI, axungiae veteris
 lib. I, olei Sabinensis lib. I s., opopanax unc. III, gal-
 bani unc. III: haec ad carbones lentis vaporibus deco-
 quantur et unctionem saluberrimam praestant.

XXIII. Compositio alia malagmae crudae.

10

IV 23 Gesn.
 VI 23 Schn.

Compositio malagmae crudae talis est: cerae Punicae
 selib., hammoniacci selib., bidellae unc. III, storacis unc. II,
 sagapeni unc. IV, turis pollinis unc. VI, olei veteris unc. IV,
 propoleos unc. II, medullae cervinae unc. VI, sevi taurini
 unc. II, resinae frixae unc. II, adipis ursini unc. II, adipis 15
 leonini unc. II, opopanax unc. II, bacarum lauri unc. II,
 olei cyprini unc. II, gentianae unc. II, resinae Colophoniae
 2 unc. VI, galbani unc. VI, resinae terebintinae unc. VI. Item
 compositio malagmae coctilis: cerae lib. I, hammoniacci
 lib. I, storacis unc. VI, sagapeni unc. III, turis pollinis 20
 unc. IV, medullae cervinae unc. IV, opii Hispani unc. II,
 propoleos unc. IV, sevi caprini unc. VI, adipis ursini
 unc. III, opopanax unc. II, olei cyprini unc. III, galbani
 unc. VI, picis Brittiacae unc. III, resinae terebintinae unc. III,
 resinae frixae unc. IV, aceti acerrimi unc. IV, olei len- 25
 tiscini unc. VI, olei irini unc. IV.

1 unc. IV *ed. pr.* A | ham. unc. III *ed. pr.* A || 2 tur. p., ol.
 laur. om. *ed. pr.* A || 3 ol. gl. unc. VI *ed. pr.* A || 5 ad. le. unc. IV
ed. pr. A || 6 ol. eue. tustus L || 7 olei savirensis lib. I *ed. pr.* A
 15 ursinae *ed. pr.* A || 16 leonis *ed. pr.* || 17 olei c. unc. IV
ed. pr. A | gent. unc. III *ed. pr.* A || 18 res. ter. om. *ed. pr.* A |
 item alia c. *ed. pr.* A || 19 coctilis om. *ed. pr.* A cottile scerae
 L || 20 turis p. unc. III *ed. pr.* A || 21 opium Spanum L || 22 adi-
 pis — ol. cypr. om. *ed. pr.* A || 24 picis Briciae unc. IV *ed. pr.*
 A || 25 aceti acri L

XXIV. *Compositio malagmae ad uligines.*

Compositio malagmae ad uligines: salis Afri lib. I, ^{IV 24 Gesn.}
bulbi lib. I, sulfuris lib. I, misy lib. II, olei lib. I: his ^{VI 24 Schn.}
coctis diligenter uteris.

5 XXV. *Compositio malagmae ad nervos.*

Compositio malagmae ad nervos: sulfuris vivi, alu- ^{IV 25 Gesn.}
minis, resinae, picis Brittiæ ana lib. I, cerae pond. II, ^{VI 25 Schn.}
medullae cervinae lib. I: haec omnia pariter diu agitas
aut verberas.

10 XXVI. *Compositio traumatici.*

Compositio traumatici: gallae unc. IV, aeris usti ^{IV 26 Gesn.}
unc. III, corticis mali Punici unc. III, misy unc. IV, vini ^{VI 26 Schn.}
unc. I, aceti unc. III in olla nova excoquis et uteris.

XXVII. *Compositio collyriorum.*

15 Collyriorum quoque confectiones Apsyrti Pelagonii ^{IV 27 Gesn.}
Chironisque subieciimus. Ad album enim de oculis ^{VI 27 Schn.}
abstergendum Apsyrtus tradit nitrum lib. I, nuces avellanas
purgatas comburi deberi donec redigantur in cinerem, et
in mortario deteri addique eo mannae turis idem pondus,

1 c. XXIV—XXVI om. L || 3 bulbos, sulphur, nitrum
missi olei ana lib. I coque et utere P

6 nitri ante aluminis ins. P || 8 haec simul cocta adiuvant
nervos P

11 gallae unc. III P || 12 corticum P | missi IV, vini aceti
ana unc. III P

15 compositiones coll. ed. pr. A. Coll. quoque composi-
tiones Chironem philosophum ponimus P qui quae sequuntur om.
usque ad § 6 p. 270, 15 vetera || 17 tollendum et abst. ed. pr.
A | nitrum lib. I om. ed. pr. A | nuces a. combustas, donec r. in
cineres, in m. deteres addesque m. ed. pr., A (cinerem et, ad-
disque ei)

quae diutissime trita et creta melle optimo adiecto com-
 2prehenduntur, et sic inungatur animal. Idem Apsyrus
 eiusmodi collyrium laudat: piperis albi grana VIII, mellis
 Attici unc. II, croci unc. II, sepiae marinae testa diligen-
 3tissime trita unc. II, balsami unc. I. Pelagonius tale colly-
 rium monstrat: oleum, sal, butyrum, resinam, cerussam,
 opobalsamum addito melle pariter deteri atque componi
 4et alternis diebus induci usque ad sanitatem. Nardinum
 quoque collyrium hac ratione composuit: violae unc. I,
 spicae nardi semunc., casiae semunc., murrae unc. III, croci
 unc. III, olei cyprini unc. VI, piperis albi unc. II, cummi
 5unc. III. Item alia compositio collyrii: opobalsami unc. I,
 croci unc. I, murrae unc. I, salis Hispani unc. I, lepidis
 unc. I, ossis sepiae unc. I, cadmia unc. II, afronitri unc. I,
 6mellis Attici lib. I. Chiron etiam vetera glaucomata eius-
 modi collyrii indicat confectione purgari: cornu bubalum
 extremum, ubi solidum est, combures ac deteres, turis
 quoque masculi pulverem iunges, stercoris quoque humani
 combusti et salis hammoniaci paris mensurae pulverem

5 cf. Pel. frag. c. 490. 8 cf. Veg. II 22, 12. Pel. c. 423.
 12 Pel. c. 424. 15 Chir. c. 534.

1 et creta *om. ed. pr. A* | m. o. acetoque mysi lib. I (*margo*
 al. misceri) comprehenduntur et sic inunguntur a. *L* || 5 tritae
L s. m. diligenter statissim et rute unc. II *ed. pr. A* || 6 propter
 o. *ed. pr.* pariter o. *A* | butyrum *om. ed. pr.* || 7 pariter *om. ed. pr.* |
 deteris etc. *ed. pr. A* || 8 et *om. ed. pr. A* || 9 ampalmū unc. I
 lipidum unc. I propolympon panicum unc. I *L* violae unc. I
ed. pr. anfalini unc. I *A* opopanacis violae *Veg. II 22, 12 Hipp.*
 op. violae pontoclitae *Pel. fort.* pompholygis unc. I lepidis unc. I
 propolim, opopanacis unc. I || 10 cassiae myrrhae unc. III *ed. pr.*
A || 11 cumini *vulg. corr. Pel.* || 12 a. collyria composuit *ed. pr.*
 composita *A* || 13 Spani *L* | lipidi *L* lapidis *A* || 15 Contra
 glaucomata: cornu *P* | hac coll. *ed. pr. A* || 16 indicat *om. L* |
 bubulum *ed. pr.* bubulinum *A* bubali *P* || 17 ac deteres *L*
 deteres et quoque *om. ed. pr.* ac dens masculi quoque p. *A* ||
 18 iunges *om. ed. pr. A* | humani *om. L* || 19 pari mensura
ed. pr. A

facies, murram, piper longum, ossa sepiae, flos aeruginis, vetus vinum, crocum, rutam pariter detrita commisces, addito optimo melle quod sufficit, et inunges. Aliud quo- 7 que collyrium simile composuit: ossa sepiae marinae, cro- cum, murram troglitem, salis hammoniacy, stercus croco- 5 dili: haec omnia pariter diutissime teruntur et bene trita cernuntur additoque optimo melle inunctionibus utili- tatem animalibus praestat.

Licet aut parva aut prope nulla de his, quae diversi 8 auctores rettulerunt, praeterisse doceam, tamen quaecunque videntur proba conscripsimus. Verum ne longior liber con- 9 fusionem magis legentibus quam instructionem videretur afferre, modum plenum credimus faciendum, illud iterum iterumque commonentes, ut diligenti cura passionum occur- 15 ratur exordiis. Nam etiam incurabiles valetudines si prae- ventae fuerint medendi arte vincuntur; inveteratae causae quae etiam facile curari solent saepe non possunt.

4 Chir. 536 cf. c. 807. Pel. c. 419. Veg. II 22, 7.

1 murram *om. ed. pr. A* | et tere turis m., stercoris h. com- busti, salis h., mirrae, piperis l., ossis s., floris aer., croci, rutae ana pulveriza, adde vini v. et mellis quod s. *P* || 3 sufficiat *L* || 4 semel *L* || 5 trigonitem *L* troglodytis *ed. pr. triclodydis A* | item sal ac stercus cr. *ed. pr. A* aliud simile: ossis s. m., croci, mirrae, salis am., stercoris cocodrilli *P* || 6 pariter ac d. dete- runtur *ed. pr. A* omnia ana subtilissime trita cribra et addito melle confice et unge *P* || 7 unctionis ut. *ed. pr. A* et inunctio- nibus ut. *L* || 9 aut parva aut pr. *L* parva et pr. *ed. pr. ||* 10 praeterissent doceamus *ed. pr. A* || 11 videbantur probata *ed. pr. A* || 13 plenius *L* | aliud iterum verumque c. *ed. pr. A* || 14 passionum ex -ibus *L* || 15 aegritudines *ed. pr. A* | prae- sentes *A* || 16 vi medentis arte *ed. pr. A* | inveteratas causas, etiam faciles, curari saepe n. posse legi *ed. pr. i. causae, etiam f., c. s.* non possunt legi *A* || 17 $\tau\acute{\epsilon}\lambda\omicron\varsigma\ \tau\ \delta\ \Gamma\ \bar{L}$ qui pergit lib. IV 9, 3. — §§ 8—9 *om. P* sic librum concludens: in huius libri fine mone- mus, quod in principio morbi occurratur ne veteres insanabiles fiant et curari non possint. liber tertius explicit Publii Vegetii Renati viri de mulomedicina

[XXVIII. *Alia quaedam medicamentorum genera.*IV 28 Gesn.
VI 28 Schn.

- Cephalicum, quod facit ad omnia vulnera difficilia claudenda et supplenda: herbae panacis radices, tus masculum, murrā, pollinem erui, rosae folia arida bene trita et cribrata; hic pulvis confectus difficilia vulnera claudit ac curat. Nunc etiam si melle decocto et huic medicamento mixto collyrium facias et altis sub vulneribus fistulae subicias, citius supplere et sanare cogit.
- 2 Medicamentum consuetum in usu cotidiano necessarium propter compendium et moras ita facies: aeruginem, chalcitem, aeris florem, aes ustum: haec bene trita et cribrata aequo pondere catastaticum faciunt, quod carnem supercrescentem comedendo fovet. Hoc idem cum aceto et melle decoctum ad mellis crassitudinem facies medicamentum, quod facit ad omnia vulnera et caneros elimpidanda et ossa scabrosa.
- 3 Chlorā medicamentum, quod facit ad omnia vulnera complete limpidanda vel sine difficultate claudenda: ceram Punicam, resinam terebintinam, medullam cervinam, aeruginem, oleum ita conficies, quantum sufficit.
- 4 Tetrapharmacum, quod facit ad omnia vulnera elimpidanda et velocius curanda: adipem taurinam, ceram, picem, oleum. Igitur medicamentum quod supra dixi catuloticum est.
- 5 Liciū, quod facit ad omnia vulnera sordida et canerosa: amurcam, salem, acetum: his mixtis quantum volueris ad crassitudinem mellis uteris. Ossuculare

9 Chir. c. 925.

16 cf. Chir. c. 927.

23 Chir. c. 926.

1 c. XXVIII additum Vegetio in ed. pr., § 1—29 etiam in codd. AF Ven., om. LP || 6 hic etiam Gesn. || 7 commixto c. factum altis sub v. fistulis subiectis citius complere A || 10 ut moras A || 12 quo carne supercrescente A || 13 effovet ed. pr. A || 15 elippitando A || 18 ceram add. Gesn. || 19 qu. volueris A || 21 curanda valde per hoc medicamentum cataloticum add. ed. pr. A. del. Gesn. || 22 fort. dixi chloram, cat. est | cataloticum ed. pr. A || 23 glicium ed. pr. A || 24 haec omnia mixta q. v. et ad A || 25 ossoculare ed. pr. A

medicamentum, quod facit ad omnia ossucula et clavum
quo loco factum, si deiciendum volueris: picem liquidam,
axungiam veterem, aeruginem bene tritam et admixtam
colas bene coctum, post decoctionem suprascripta purgat
5 vulnera diligenter. Stypticum, quod facit ad omnia 7
vulnera humecta et fungos exsicandos: alumen scissum,
gallas minores, cortices mali granati, subcorticem de ipsa
arbore, haec omnia trita: pulvis ipsius vulneribus exsic-
candis valde prodest. Medicamentum, quod facit ad 8
10 omnia vulnera claudenda: absinthium, sinopidem, lepidam;
haec tria bene commixta faciunt medicamentum siccum, quod
ad omnia vulnera prodest. Anapleroticum medicamen- 9
tum, quod facit ad omnia cava supplenda: pollinem turis,
pollinem ervi, lepidam; haec bene trita medicamentum
15 faciunt ad supplenda vel elimpidanda vulnera. Ad ocu- 10
lorum rupturas et tuniculas servandas prodest, si fel
caprinum lacti caprino misceatur et sic penna nigra oculis
inungatur. Ad oculorum album sive glaucomam sic
facies: vini sext. IV, gari floris sext. I, mellis unc. IV
20 pariter decoquis et uteris. Oculare ad recentem percus-
sum: croci, murrae, turis masculi, gummi, medullae verve-
cinae, ari Gallici suci, mellis, cardami binas uncias.
Synchrisma: cerae rufae pond. II, axungiae pond. IV, 11
opopanacis unc. II, olei veteris pond. II, galbani unc. III,
25 murrae pond. IV, hammoniacci pond. III, olei Cyprini

15 cf. Plin. nat. hist. 28, 171. 19 Pel. c. 428 cf. Veg. II
22, 8. 20 Pel. c. 422. 23 cf. Chir. c. 861—867.

1 ossicula *ed. pr.* | clariscus *A* darscus *ed. pr. corr. Schn.*
(clavus... factus) || 2 volueris medicamentum *B* hoc *A* || 6 humec-
tata *A* | fongos *ed. pr.* || 12 anaflectoricum *A* implectoricum
ed. pr. corr. Schn. || 15 facies *A* | vel elimpitanda optime facit
A || 16 prodest *om. A* || 17 lacti mulieris *Plin.* | oculi *vulg.* ||
18 inunguntur *A* | glaucomata *ed. pr.* || 19 vini emina I (Ami-
nei?) sext. IV *A* | gario floris *ed. pr. A* || 20 decoquis in unum
et u. *A* | ad vecentem ocularem percussum *ed. pr. A* oculorum
Schn. || 21 medulla herbacina *A* || 22 anagallici *ed. pr. A* |
cardini *A* || 23 exuniu pond. IV *A* || 25 armonia *A ed. pr. (-ae)*

- pond. IV, medullae cervinae pond. II, hyssopi pond. II,
 12 storacis pond. IV, olei lentiscini pond. IV. Synchrisma
 ad alia genera: galbani pond. II, opopanax pond. I, cerae
 pond. IV, medullae cervinae pond. III, turis masculi
 pond. II, piperis albi pond. I, resinae terebintinae pond. III, 5
 storacis pond. I, adipis anserinae pond. s., euphorbii unc. VI,
 adipis leoninae, mellis, castorei lib. sing., olei murræ
 lib. II, olei lentiscini pond. II, olei Syriaci lib. II, olei
 veteris lib. II, olei melini pond. II, olei storacis pond. II,
 13 opii pond. III. Liparam sic facies: spumae argenti 10
 pond. I, cerussae unc. II, vini sext. III, olei pond. I et
 14 sem., omnia conficies et sic uteris. Liparam alio genere
 sic facies: spumam argenti, cerussam, tus masculum, ace-
 tum album, oleum; haec omnia in unum conteres et cum
 15 vino melicrato admisces et sic uteris. Traumaticum 15
 sic facies: chalcitidis pond. I, misy pond. I s., aeruginis
 unc. I, stercoris columbini pond. I, adarces unc. III et
 scrup. III decoquis una et sic uteris. Item alio genere
 ad flegmonas tollendas: sinapis Alexandrini unc. VI, fici
 Afræ unc. III, axungiae veteris unc. VI, aceti scrup. III. 20
 16 Item traumaticum alio genere ad verrucas tollendas:
 floris calcis unc. II, nitri unc. II, lasaris unc. III, aceti
 heminam. Item alio genere ad suffraginosos: aeruginis,
 aluminis ana pond. V, herbae sideritis i. ferrariae pond. I,
 17 aceti acri sext. I. Ad flegmonas discutiendas: ra- 25
 dicis filicis, ervi, axungiae, aceti acris linis in linteo et
 18 sic uteris. Causticum ad nervos crassos vel quaecunque

10 Pel. c. 345 cf. 333. 12 Pel. c. 346. 15 Pel. c. 342.
 18 Chir. c. 894. 21 cf. Chir. c. 921. 23 Chir. c. 945. 25 Chir.
 c. 894. Veg. II 48, 4. 27 cf. Chir. c. 907. Pel. c. 496.

6 anserini A || 9 mellini ed. pr. A || 10 lipparia ed. pr. A ||
 12 lipparia ed. pr. A || 13 cerusse partem A || 14 cont. et cum
 mittis in unum melatritum admiscis et u. A || 17 pro adarces Pel.:
 aceti scrup. II, mellis scrup. IV || 19 flegminas A || 20 Afri A ||
 22 floris chalcitis vulg. | lasari ed. pr. || 24 i. addidi | farrariae
 A || 26 filicis addidi ex Veg. II 48, 4. fici Chir.

in notitia sunt: galbani, opopanacis, medullae cervinae, resinae terebintinae, hammoniacy, propoleos, violae, turis pollinis ana pond. II, resinae frixae pond. V, bituminis pond. III, picis durae pond. V, resinae pituinae pond. V, 5 cerae pond. V, olei cyprini pond. III, † incomii pond. II, storacis pond. II, visci pond. II. Causticum ad nervorum 19 dolores: galbani, storacis, violae, propoleos, resinae ana pond. I, Colophoniae unc. VI, resinae terebintinae pond. VI, opopanacis pond. I, turis pollinis, hyssopi, hammoniacy, 10 bacae lauri ana pond. I, picis Brittiacae pond. I sem., vini Aminei pond. I sem., resinae pituinae pond. I; haec omnia in uno caccabo coques, in linteolo induces calida. Malag- 20 mam cocticiam sic facies: cerae albae, galbani ana unc. I, resinae terebintinae pond. II, adipis taurinae pond. III, hyssopi pond. II, bidellae pond. I sem., iris Illyricae pond. II, 15 adipis anserinae pond. I; haec omnia decoquis et uteris. Malagma ad nervorum dolorem: cerae unc. VI, adipis 21 cervinae unc. III, galbani, piperis, hammoniacy, resinae terebintinae ana unc. III, tracanthi unc. V, singula con- 20 tundis, permisces et uteris. Malagma ad nervos vexa- 22 tos: mentae, galbani, rubricae, storacis, violae ana pond. VI, similaginis pond. IV; haec omnia cum similagine et vino decoques in caccabo et liquida facies, deinde similaginem et vinum in unum permiscebis, inlinis in linteolo et alli- 25 gabis ferventia. Malagma ad tumores sic facies: cerae 23 unc. VI, adipis cervinae unc. III, galbani unc. III, violae, piperis albi ana unc. III, hammoniacy unc. I, resinae terebintinae unc. III, storacis unc. III, gentianae unc. I, singula contundis, postea permisces in vino et sic uteris.

12 Chir. c. 869.

2 resinae om. A | 2. 7 propulei ed. pr. propolei A | bidellae Pel. Chir. || 4 pituitae A || 5 o. cerini ed. pr. A | fort. meconii || 10 britiae ed. pr. A | vini inei ed. pr. vini nivei A corr. Morgagnius || 11 r. bituminis ed. pr. r. bituine A || 12 calido A || 13 cocticiam? || 14 taurini A || 16 amerini A || 20 malagma quorum nervi vexantur A || 23 liquide A || 24 uno A || 25 ferventem A

- 24 **Emplastrum:** cerae viridis pond. I s., olei cyprini unc. IX, olei myrtini unc. II, adipis anserinae unc. II, turis pollinis unc. II: haec omnia in caccabum mittis, coquis et linteolis
 25 inlinis. Cerotum ad ulcera et strumas: mentae pond. II, cerae rufae pond. X, olei myrtini pond. VI, olei veteris 5 pond. VIII, aluminis pond. IX, olei cyprini pond. X, calcis
 26 pond. V. Fomentum ad tumores sive ad duritiam quamlibet sic facies: hebiscum ex vino decoctum conteris cum axungia et sic uteris; si minus, herbam Sabinam conteris et ex rosaceo concoquis et sic uteris ad sanitatem. 10
 27 **Compositio ad colicos:** asari Pontici, petroselini, feniculi ana unc. I, piperis nigri unc. II, marrubii mas. unc. I, abrotani unc. s., mellis optimi pond. II coques et despumabis et haec omnia contundes et cernes et sic in melle commiscebis, inde figuram facies nucis Abellanae, et ex 15 aqua dabis bibere congiuntum I. Item diebus, quibus eo morbo tenetur, feniculi seminis cum vino coclearia III aut IV fricabis in mortario, adicies vini cibarii sext. I, mittes in ampullam aut cornu et dabis, ut bibat, et cum sagis bene
 28 munies. Malagma ad nervos claudos: sevi hircini 20 lib. I, molybdaenae selib., resinae lib. I, aeruginis selib.
 29 **Compositio ad genua:** aceti hemina, salis pusillum,
 30 aeris usti selib., sinopidis quod satis est. Potio hie- malis: croci, costi, petroselini Macedonici, murrae, turis masculi, tracanthi, cumini Alexandrini, mannae croci, piperis 25 uncias singulas, vini et olei quod sufficit, ova; haec omnia permisces et dabis cum suco ptisanæ, cui immittis palmas XXV, bulbos XXV, hyssopi fascem, caprinos adipēs,

1 Pel. c. 336. 7 Pel. c. 337. 11 cf. Pel. c. 288. Veg. II 116, 2. 23 Pel. c. 370.

2. 5 myrrhini *Gesn.* || 3 cacabo *A* || 4 ad ulcerrimum strumenta *A* ad ulcera strumenta *ed. pr.* || 5 olli mirte *A* || 11 colices *ed. pr.* || 16 dabis et aquae congiuntum I in potum *ed. pr.* || 18 mortarium *A* | cibaria *A* || 19 dabis bibere *A* || 20 clodos *A* | colati s. h. *A* || 21 molipidinis *A* mollicidenæ *ed. pr.* || 23 quod satis est pugillum. Explicit liber Vegecii de mastalcia *A F Ven.* || 25 crocomagmæ *ed. pr.*

catulum brevem vivum, quem cum madefactum videris
mittis, tunc omnia exsiccabis et adicies olei quod sufficit;
tunc illa omnia permiscees et potionabis. Potio aesti- 31
valis: tracanthi, croci, abrotani, cardamomi, glaucii, petro-
selini Macedonici binas uncias, gingiberis unc. I; haec
temperas et cum dare coeperis, mittis cotidie heminas sin-
gulas singulis iumentis; addes porri sectivi, porclacae quod
sufficit, sil Gallici, tus, apium, olei Afri heminam, tempe-
rabis et uteris.]

LIBER IV.

PROLOGVS.

Mulomedicinae me commentarios ordinante civium atque
amicorum frequens querela accepti operis continuationem
suspendit, deflentium aegritudines mortesque damnosissi-
mas boum, cum magnopere peterent publicandum, si quid
pro salute tam commodorum animalium scriptum reperi-
retur in libris. Cedens itaque familiarium honestissimae 2
voluntati ex diversis auctoribus enucleata collegi pedestri-
que sermone in libellum parvissimum contuli; cuius erit
praecipua felicitas, si eum nec scholasticus fastidiat et
bubulcus intelligat. Maximo autem incitamento mihi fuit 3

3 Pel. c. 371.

2 mittis ante quem ponitur vulgo || 7 porcla ed. pr. | quod
sufficit post temperabis habet ed. pr. | 8 arum Gallicum Pel. ||
9 uteris. Sed haec vide lib. I cap. 57. Finis ed. pr.

10 librum singularem constituit P sic inscribens: de curis
boum epithima ex diversis autoribus. incipit. Prologus et
cap. I—IX 3 desunt in L; cf. p. XII et 10. De ceteris codi-
cibus cf. p. XXVII. — Capitulum distributionem retinui ex Schn.

12 commentaris (ex -daris) ordinatione A mulom. commen-
taria ordinanti P || 13 incepti Gesn. | continuatione P || 14 cla-
mosissimas ed. pr. A || 15 cum magno opere supplicantium, si
quid pro salute eorum in libris scriptum reperietur P reperie-
tur etiam A || 19 parvissimum om. ed. pr. || 20 scolasticis A cum
scolaris non f. P || 21 §§ 3—6 om. P

ipsorum boum utilitas et gratia, sine quibus nec terra excoli nec humanum genus sustentari ullatenus poterunt. Cuncta igitur legumina sive frumenta bobus merito aratrisque debentur; vinearum ipsarum usus periret, nisi 4 eorum adminiculis subvehendis carpenta sudarent. Quid 5 de diversorum onerum comparatione referamus, dum et inter mobilia quidquid gravius est absque vehiculis paene reddatur immobile? Reliqua quoque animalia ipsaeque cohortales aves ex eorum capiunt labore substantiam. Unde enim equis hordeum, unde cibum canibus, unde 10 porcis pabulum dominorum sollertia ministraret, ni parentur boum labore frumenta? Et ne longum faciam, bobus debent alimenta, quidquid ali potest. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum licet exiguus usus est: nulla potest natio esse 15 6 sine bobus. Postremo, ut ad providentissimorum virorum scripta redeamus, quorum firmatur auctoritate Iustitiam iumentorum caede violatam derelictis terris ad siderum remeasse consortium: quid potest laudabilius reperiri, quam ut numen aequissimum boum fugaretur interitu, quod, 20 7 dum homicidia fierent, permanebat in terris? Duplicem igitur sollicitudinem oportet impendi, ut sanitas incorrupta permaneat et aegritudo, quae ex casu vel negligentia sive labore contracta est, competentis medicinae curetur ratione. 25

I. De observanda boum sanitate.

III 1 Gesn. Ut longaevi et sani sint boves, bubulcum convenit providere vel dominum, quatenus frigoribus calidissimo

16 cf. Verg. georg. II 473.

7 inter mobilia et *vulgo* || 9 aures *A* || 12 faciat *A* || 13 aptius alios *A* || 17 reddemus *A* | auctoritas *ed. pr. A corr. Morgagnius* | iustitia *A* || 18 violenta *ed. pr. violentam A corr. Gesn.* || 19 consortem *ed. pr. A corr. Morgagnius* | laudabile reperire *A* || 20 nomen *ed. pr. A corr. Morg.* || 23 maneat *ed. pr.* || 24 contraria *P*

28 pervidere *A* | calidissimum cubile muniatur *P*

cubili muniatur et si fieri potest semper foco vicini sint
 boves. Quodam enim beneficio naturali eiusmodi anima- 2
 libus semper ignis commodum est, sive quod inutilis et
 pestifer humor exsudat sive conceptum in pastu vel opere
 5 frigus expellitur sive et flammaram halitu interna curan-
 tur. Praeseptum oportet extractum esse diligenter, ne 3
 quid pabuli inter pedes animalium pereat. Bovile autem
 loco sicco statuendum est assidueque mundandum est ita
 ut cotidie pabulum ad edendum inutile substernatur, ut
 10 boves siccus et mollius cubent. Par quoque studium est, 4
 cum boves revocantur ex opere, ut colla eorum ex vino
 tepido perfundantur et diutissime perfricentur. Cum vero 5
 de via vel pastu redeunt lutulenti, priusquam deducantur
 ad bove, adhibita aqua diluendi sunt pedes, ne inhaerentes
 15 corpori sordes ulcera generent vel ungulas faciant molliores
 vel certe molestiam manducantibus vel inquietudinem affe-
 rant dormituris. Sicut hieme omni sollertia frigus est 6
 prohibendum, ita aestivis mensibus aura quaerenda. Per
 diem igitur in umbra, per noctem sub divo boves stare
 20 convenit. Non enim pauciores, si aestuaverint, quam si 7
 alserint, colligunt morbos. Praeterea unum ovum crudum
 cum hemina salis et sextarium vini per singula capita
 septimo die diffundi percommodum est. Iuvat etiam si 8
 alium tunsum hircino misceas sevo, herbam quoque verbe-
 25 nam additam deteras, rutam et ervi pollinem iniungas et

2 quodam naturali beneficio his an. semper i. accommodus
 atque utilis est, ut pestifer humor recedat et frigus expellatur
 et fl. h. interiora curentur *P* || 4 ex pastu *ed. pr.* || 5 sive in fl.
ed. pr. *A* || 6 praeseptum o. construi *P* | extrusum *A* || 7 bubile
 autem in loco calido *P* || 8 ita quod *ed. pr.* || 10 parum quoque
 (quotidie *ed. pr.*) fastidium *ed. pr.* *A* || 11 ex om. *P* || 12 confric-
 centur *A* fric. *P* || 13 luculentia adhibita *pr. ed. pr.* *A* *pr.* in-
 ducantur in bubile adh. *P* || 14 sunt om. *ed. pr.* *A* || 16 et
 certe . . afferunt *P* || 17 sed h. *ed. pr.* sed cum h. *A* si cum *P* ||
 18 ita *P* vel *A* velut *ed. pr.* | pura aura *ed. pr.* | auram quae-
 rendum *A* || 19 sub u. *ed. pr.* || 20 p. ex aestu quam ex gelu
 proveniunt morbi *P* || 22 sextario *P* || 23 die om. *ed. pr.* *A* | utile
 est *P* || 25 r. herbam etiam p. *ed. pr.* *A* addita berbena, ruta
 et polline horabi tritis et cum v. *P* | iniungas *Gesn.*

- 9 cum vino per os digeras. Cavendum praecipue est, ne aut cursu nimio aut longo itinere fatigentur vel gravi-
bus certe oneribus affligantur: nimiam enim lassitudinem sequitur aegritudo et omne animal est debile, si rumpitur.
- 10 Aquam quidem istius generis animal non requirit niti-
dissimam nec usque adeo laeditur, si sordidam biberit. Sed tamen bubulci diligentis est procurare, ut mundam
- 11 semper et optimam bibant. Maxime autem studendum est, ut competentibus redundantibusque cibariis saturi semper habeantur et pingues. Omnis enim aegritudo exordium
sumit a macie: exhaustum animal celerius labor frangit,
- 12 aestus vexat, frigus penetrat. Non solum igitur aestivis mensibus pascuum sufficit, ubi frondes diversi generis ad-
dantur et minuat varietas ipsa fastidium. Hieme autem non tantum paleis, sed faeno quoque et hordeo et saepius
- 13 ervo saginandi sunt boves. Nullus autem uberiores cibo-
rum repudiabit expensas, qui considerare voluerit boum per inopiam pereuntium quam cariora sint pretia.

II. De morbis boum et primo de maleo.

III 2 § 1—15 Adversum boum morbos non minor adhibenda est
Gesn. diligentia quam equorum: nam equinum genus morbus,
qui appellatur maleus, diverso genere passionum migrans

20 cf. Veg. I 1, 2.

1 dirigas A des P || 2 vel ullis gr. ed. pr. || 3 certe et affligantur om. P || 4 incipit d. esse P || 5 quidam A || 6 laeserit ed. pr. | 7 diligentius ed. pr. A corr. Morgagnius. sed oportet tamen bubulci diligentissime pr. P || 8 potent P || 9 cibariis om. ed. pr. ut comp. cibus saturatos semper habeat et p. P || 10 initium P || 11 ex m. ed. pr. | vacuum a. P || 12 non s. enim ed. pr. || 13 nisi Samb. || 14 minuit P || 14 autem om. ed. pr. | 16 n. namque u. cibariorum P || 18 propter i. p. quanto c. sint pr. P | sunt ed. pr. A

20 adv. — equorum primo capiti adiungunt ed. pr. A | contra P | minus P || 22 emigrans ed. pr. emigrantem A migrando per plures contagiones consuevit P

per plures contagione consumit; boves quoque idem morbus interficit, sed a diversis diverso nomine vocatur, quem plerumque vulgus achanum appellat. Hic morbus bovem 2 si quando temptaverit, istis agnoscitur signis: erit pilo 5 horridus et tristis, stupentibus oculis, cervice deiecta, salivis assidue per os fluentibus, incessus pigrior, spina rigidior, fastidium maximum, pauca ruminatio. Cui si 3 inter initia subvenire temptaveris, discrimen evadet: si per negligentiam adhibeatur tardior cura, vetustioris morbi 10 non potest superari pernicies roborata.

Inter exordia igitur taedianti bovi adversus omnes 4 morbos potio ista succurrit: III s. unc. squillae minutatim concisas, praeterea radices tenerae populi effossas et diligenter lotas contundes in pila et tria ex iis pondera, addito 15 sextario salis, in vini VII sextarios mittes et per VII dies per os bobus singulos sextarios digeres. Quodsi 5 toto anno adversus omnes aegritudines desperatas boves stagnare volueris, incipiente vere id est ab idibus Februarii XV diebus continuis hanc potionem dabis omnibus diebus, 20 quae usque adeo salutaris est, ut approbatum sit integro anno boves sic curatos nullius morbi contagione temptari. Talis etiam compositio et morbis resistit et vires animae 6 firmat: folii capparis, folii mirti silvestris, folii cupressi ana unc. III diligentissime deteres, infundes in con-

11 cf. Veg. II 139.

22 § 6. 8—11 Col. VI 4.

3 achanum *P om. ed. pr. A* | bovem sa... aliquando *P* || 4 pilo horrido tristis *P* || 7 rigido *P* || 8 ab initio *P* | tempt. curabitur; si vero negligatur, perit vetustate morbi *deinde lemma*: potio contra omnes morbos boum et equorum *P* || 11 initio *P* | contra *P* || 12 succurrerit *ed. pr.* || 13 popinum *ed. pr. popinem A* | B squillae minutim incisae unc. III radicum tenerrimae populi bene tritae et in pila tunde salis sext. III vini sext. VII et diu agitando superpone igni et coque post tepidum per VII dies *P* || 16 dabis *P* || 18 praeservare *P* || 19 dabis quae in tantum s. e. *P* || 23 servat *P* | f. caprinis *ed. pr. lupini Col.* | foliorum c., f. mirte s. ana unc. III, foliorum c. unc. VI diligenter tere *P* || 24 in catino *P*

gium aquae et una nocte sub divo manere patieris, et inde ieiuno bovi tepefactum per triduum singulos sextarios dabis; quae potio ad stagnanda animalia quater in anno facienda est ultimis temporibus veris, aestatis, autumnii et
7 hiemis. Morbos aegritudinesque depellit: tres uncias baccarum lauri, gentianae, aristolochiae longae, murrae, betonicae diligentissime detere et misce cum mero; ex quo
8 trinas heminas triduo iugiter iumento per os dabis. Spicae quoque alii tritae cum vino per nares infusae purgant capita iumentorum. Ova cruda cum melle iumentorum
9 faucibus inseruntur, atque ita fastidium nauseaque discutitur. Expediunt tamen sales pabulis miscere, marrubium
10 quoque tritum mane cum oleo vinoque diffundere. Turis etiam pulverem cum mero sive per nares inieceris sive per os dederis, prodest. Nec minores medicinas bobus
11 horti copia subministrat: nam porros, rutam, apium et herbam Sabinam si quis large deterat et misceat vino ternasque heminas praebeat ad potandum, aegrotantibus
10 subvenit. Plurimi caulem vitis albae concisam atque serpyllum et squillae partem in aqua macerant ternasque
11 heminas per triduum digerunt; quae potio ventrem purgat viresque confirmat. Ad interna autem curanda praecipue amurca creditur salutaris, si tantundem aquae misceas et animal bibere consuescat. Sed quia licet sitiatur potum

1 manere dimitte *P* | et inde unoquoque bovi tepefacto *ed. pr. A* et ieiuno bovi tepidum *P* || 2 binos sext. *P* || 5 et sic m. ae. que repellit *P* || 6 murrae enulae bet. diligenter tere *P* || 7 cum m. — 9 tritae *om. P* || 8 iuvenco *A* || 9 cum v. quoque *ed. pr. A* | infusum purgat caput iumenti *P* || 10 iuven-
corum *A* o. c. iuvenis ieiunis data fastidium nauseamque discutunt *P* || 11 ac n. *ed. pr.* || 12 salem p. misceri *ed. pr.* | saepe misc. *P* || 14 etiam *om. ed. pr. A* | cum m. per nares vel per os proderit *P* || 15 non m. *P* | medicinae b. horum c. subministrantur *ed. pr. medicinas b. hora c. s. A* || 17 sauinae *ed. pr. A* | si quis bene terat et misceas vini ternas h. et praebeat *P* || 19 plurimique *ed. pr. A* | pl. tuberes v. a. serpillum et squillam in a. m. ternasque h. diurnas per tr. *P* || 22 v. quoque *ed. pr. A*

fastidit ignotum, primo cibi asperguntur; deinde aqua
exigua portione medicatur, ad ultimum pari mensura
miscetur et usque ad saturitatem sitientibus datur. Quo- 12
cunque autem tempore sed maxime aestate, si boves con-
5 citentur ad cursum, aut alvus eorum ad perniciem solvitur
aut febriculae commoventur. Natura enim pigrum et la-
bori potius quam velocitati accommodum vehementer lae-
ditur, si ad opus cogatur insuetum. Periculosum quoque 13
est, si ad praesepia sues aut gallinae pervenerint. Nam
10 bos cum gallinae fimum inter pabula sumpserit, statim
nimio ventris dolore torquetur inflatusque moritur. Cui
hac ratione succurri convenit: apii seminis unc. III cum
vini sext. s. et II lib. mellis commiscet et tepidum per os
diffundes ac tam diu ambulare compellis et confricas mani-
15 bus plurimorum, donec ventrem potio moveat. Cyphi quo- 14
que cum vino deterere et per os dare creditur salutare
remedium. Lixivium quoque ex arbore ulmi vel cuius-
cunque generis ligni cinerem, dummodo bene cribratum,
cum oleo miscere et liquidum ac tepidum diffundere per
20 fauces adversus stercus pullinum plurimum prodest. Si 15
autem porcinum stercus bos devoraverit, statim pestilen-
tiam contagionis illius malei sustinet morbi. Qui cum
semel in gregem vel armentorum vel domitorum inces-
suerit iumentorum, statim omnia animalia, quae vel levem suspi-

3 Col. VI 5, 1.
149, 5.

11 cf. Veg. II 149, 2.

15 cf. Veg. II

1 fastidiat *ed. pr.* AP | cibus aspergatur P || 2 potio *ed. pr.*
A portione P *corr. Col.* | pari P Col. pro *ed. pr.* per A || 3 satie-
tatem P || 6 Natura animal p. P | labore A || 8 p. est etiam
P || 9 perveniunt A || 11 inflatusq. ipsa hora moritur, si statim
hac r. non succurris P || 12 cum vini Ihm ad Pel. c. 137,
cumini *vulgo* || 13 et duabus A cum duabus P et duas *ed. pr.* |
misce P || 14 infundes *ed. pr.* | compellere et fricetur P ||
15 gisni *ed. pr.* A cyphi — remedium om. P || 17 vel ex c. ligni
cinere P || 18 cribratum P coctum *ed. pr.* A || 19 mixtum et . .
diffusum contra st. P || 20 pullinum om. *ed. pr.* A || 21 pestilentia
contangioli illius mallei P solius *ed. pr.* A || 24 vel om. *ed. pr.*
A | susp. langoris P

cionem habuerunt, de possessione tollenda sunt et distribuenda illis locis, ubi nullum pecus pascitur, ut nec sibi invicem nec aliis noceant. Nam pascendo herbas inficiunt, bibendo fontes, stabula praeseptia: et quamvis sani boves odore morbidorum afflante depereunt. Usque eo etiam mortua cadavera ultra fines villae proicienda sunt et altissime obruenda sunt sub terris, ne forte ipsorum corporum interna sanorum contingantur et pereant.

III. De speciebus pestilentiae boum et ipsorum curatione.

III § 16—31
Gesn. Uno quidem vocabulo pestilentia appellatur, sed 10

habet plurimas species et diversas, quas enumerare non piget, ut facilius inter ipsa principia a diligentibus intelligi possint. Est itaque humidus morbus, quotiens per os et nares humor defluit bobus et fastidium aegritudine consequitur. Est siccus, quotiens nullus humor apparet, 15 sed animal cotidie macescit et fit deterius nec iuxta consuetudinem appetit cibos. Est articularis, quotiens interdum de prioribus, interdum de posterioribus pedibus claudicant boves, cum habeant ungulas sanas. Est et subrenal, 20 quotiens a posterioribus debilitas incipit et quasi lumbi dolere creduntur. Est farciminosus, quotiens per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt se et quasi sanantur 25 et iterum in aliis locis exeunt. Est et subcuta-

5 cf. Veg. I 17, 3. 10 cf. Veg. I 2—9.

1 de pascuo *P* | et mittenda ubi *P* || 2 ubi nulla animalia pascuntur *P* || 4 stabulo pr. ed. pr. stabula et pr. *P* Samb. stabulando vel stando ci. Gesn. || 5 odore m. pereunt *P* || 6 mortuorum c. *P* || 7 et abscondenda valde sub terra ne sanorum interiora attingantur et p. *P*

9 lemma dedi ex *P*, continent cap. II et III ed. pr. *A* || 11 et div. *P* om. ed. pr. *A* || 12 piget *P* licet vel riget ed. pr. *A* || ut et inter *P* om. ed. pr. *A* || 13 morbus Gesn. humor ed. pr. *AP* || 14 plurimus humor *P* | effluit ed. pr. | et bobus f. et aegr. sequitur *P* || 16 secundum cons. *P* || 20 incipit *P* appareat ed. pr. *A* | quasi *AP* quia ed. pr. || 22 tabernacula *P* || 23 subterc. ed. pr. *A*

neus, quotiens humor pessimus in diversis partibus corporis
 bobus erumpit et decurrit. Est elephantiasis, quotiens
 velut scabies minutae cicatrices exeunt extra corium ad
 similitudinem lenticulae. Est insania, quae reffectis bobus
 5 eripit sensum, ut nec audiant more solito nec videant;
 ex qua passione celerrime moriuntur, quamvis hilares
 pinguesque videantur. Hi omnes morbi contagione sunt 5
 pleni; et si unum animal apprehenderint, celeriter ad
 omnia transeunt et sic interdum aut integris armentis
 10 aut omnibus domitis afferunt interitus. Unde omni studio,
 quae semel temptata fuerunt, segreganda sunt animalia et
 ad ea loca mittenda, ubi nullum animal pascatur, ne
 contagione sua omnibus periculum generent et negligentia
 domini sicut solet a stultis divinae imputetur offensae.
 15 Evincendi tamen sunt et exquisitis remediis expellendi 6
 acerbissimi morbi. Panacem a seplasiariis comparas. Eryn- 7
 gion autem herba dicitur, quae in litore nascitur prope
 undam maris, florem habet quasi aureum vel galbineum,
 folia eius sunt quasi folia cardui silvestris, inter arenas
 20 litorum largissime spargit radices; has effodies et in umbra
 siccatas servabis: adversus morbum tam equorum quam
 boum plurimum prosunt. Ex quibus potio componitur 8
 ista: radicis panacis itemque radicis herbae eryngii unc. III,
 seminis quoque feniculi unc. III pariter deteris diligenter
 25 addisque farinae triticeae sext. I ita ut prius frumentum

4 cf. Veg. II 87.

10 Col. VI 5, 2 cf. Veg. III prol. 1.

16 cf. Veg. I 17, 14.

2 per corium b. e. et currit *P* | elephantiosis *ed. pr.* -osus
A -otes *P* || 3 minutae pustulae circa nares vel collum exeunt
 ad s. *P* | et ad s. *ed. pr.* *A* || 4 mania *ed. pr.* manea *A* inania
 sic *P* || 9 omnes *A* plures *P* || 11 t. sunt ab aliis segregentur
 animalibus et ad illa loca mittantur *P* || 13 generet *ed. pr.* *A*
 (-at), inferant *P* || 16 morbi variis expensis curantur *P* qui § 7
om. | p. supplantariis *ed. pr.* *A* corr. *Gesn.* || 19 cardus silvestri
A || 20 spargitur *ed. pr.* | radices add. *Gesn.* || 22 Quibus potio
 ista fit *P* & r. yringi, opopanax ana unc. III, seminis feniculi
 unc. III simul tere *P* || 24 foeni *ed. pr.* *A*

ipsorum boum utilitas et gratia, sine quibus nec terra excoli nec humanum genus sustentari ullatenus poterunt. Cuncta igitur legumina sive frumenta bobus merito aratrisque debentur; vinearum ipsarum usus periret, nisi
 4 eorum adminiculis subvehendis carpenta sudarent. Quid
 5 de diversorum onerum comparatione referamus, dum et inter mobilia quidquid gravius est absque vehiculis paene reddatur immobile? Reliqua quoque animalia ipsaeque cohortales aves ex eorum capiunt labore substantiam. Unde enim equis hordeum, unde cibum canibus, unde
 6 porcis pabulum dominorum sollertia ministraret, ni par-
 7 rentur boum labore frumenta? Et ne longum faciam, bobus debent alimenta, quidquid ali potest. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum licet exiguus usus est: nulla potest natio esse
 8 sine bobus. Postremo, ut ad providentissimorum virorum scripta redeamus, quorum firmatur auctoritate Iustitiam iumentorum caede violatam derelictis terris ad siderum remeasse consortium: quid potest laudabilius reperiri, quam
 9 ut numen aequissimum boum fugaretur interitu, quod,
 10 dum homicidia fierent, permanebat in terris? Duplicem igitur sollicitudinem oportet impendi, ut sanitas incorrupta permaneat et aegritudo, quae ex casu vel negligentia sive labore contracta est, competentis medicinae curetur ratione.

25

I. De observanda boum sanitate.

III 1 Gesn. Ut longaevi et sani sint boves, bubulcum convenit providere vel dominum, quatenus frigoribus calidissimo

16 cf. Verg. georg. II 473.

7 inter mobilia et *vulgo* || 9 aures *A* || 12 faciat *A* || 13 aptius alios *A* || 17 reddemus *A* | auctoritas *ed. pr. A corr. Morgagnius* | iustitia *A* || 18 violenta *ed. pr. violentam A corr. Gesn.* || 19 consortem *ed. pr. A corr. Morgagnius* | laudabile reperire *A* || 20 nomen *ed. pr. A corr. Morg.* || 23 maneat *ed. pr.* || 24 contraria *P*

28 pervidere *A* | calidissimum cubile muniatur *P*

cubili muniantur et si fieri potest semper foco vicini sint
 boves. Quodam enim beneficio naturali eiusmodi anima- 2
 libus semper ignis commodum est, sive quod inutilis et
 pestifer humor exsudat sive conceptum in pastu vel opere
 5 frigus expellitur sive et flammaram halitu interna curan-
 tur. Praeseptum oportet extractum esse diligenter, ne 3
 quid pabuli inter pedes animalium pereat. Bovile autem
 loco sicco statuendum est assidueque mundandum est ita
 ut cotidie pabulum ad edendum inutile substernatur, ut
 10 boves siccus et mollius cubent. Par quoque studium est, 4
 cum boves revocantur ex opere, ut colla eorum ex vino
 tepido perfundantur et diutissime perfricentur. Cum vero 5
 de via vel pastu redeunt lutulenti, priusquam deducantur
 ad bove, adhibita aqua diluendi sunt pedes, ne inhaerentes
 15 corpori sordes ulcera generent vel ungulas faciant molliores
 vel certe molestiam manducantibus vel inquietudinem affe-
 rant dormituris. Sicut hieme omni sollertia frigus est 6
 prohibendum, ita aestivis mensibus aura quaerenda. Per
 diem igitur in umbra, per noctem sub divo boves stare
 20 convenit. Non enim pauciores, si aestuaverint, quam si 7
 alserint, colligunt morbos. Praeterea unum ovum crudum
 cum hemina salis et sextarium vini per singula capita
 septimo die diffundi percommodum est. Iuvat etiam si 8
 alium tunsum hircino misceas sevo, herbam quoque verbe-
 25 nam additam deteras, rutam et ervi pollinem iniungas et

2 quodam naturali beneficio his an. semper i. accommodus
 atque utilis est, ut pestifer humor recedat et frigus expellatur
 et fl. h. interiora curentur *P* || 4 ex pastu *ed. pr.* || 5 sive in fl.
ed. pr. *A* || 6 praeseptum o. construi *P* | extrusum *A* || 7 bubile
 autem in loco calido *P* || 8 ita quod *ed. pr.* || 10 parum quoque
 (quotidie *ed. pr.*) fastidium *ed. pr.* *A* || 11 ex om. *P* || 12 confric-
 centur *A* fric. *P* || 13 luculentia adhibita *pr. ed. pr.* *A* pr. in-
 ducantur in bubile adh. *P* || 14 sunt om. *ed. pr.* *A* || 16 et
 certe . . . afferunt *P* || 17 sed h. *ed. pr.* sed cum h. *A* si cum *P* ||
 18 ita *P* vel *A* velut *ed. pr.* | pura aura *ed. pr.* | auram quae-
 rendum *A* || 19 sub u. *ed. pr.* || 20 p. ex aestu quam ex gelu
 proveniunt morbi *P* || 22 sextario *P* || 23 die om. *ed. pr.* *A* | utile
 est *P* || 25 r. herbam etiam p. *ed. pr.* *A* addita berbena, ruta
 et polline horabi tritis et cum v. *P* | iniungas *Gesn.*

- 9 cum vino per os digeras. Cavendum praecipue est, ne aut cursu nimio aut longo itinere fatigentur vel gravioribus certe oneribus affligantur: nimiam enim lassitudinem sequitur aegritudo et omne animal est debile, si rumpitur.
- 10 Aquam quidem istius generis animal non requirit nitidissimam nec usque adeo laeditur, si sordidam biberit. Sed tamen bubulci diligentis est procurare, ut mundam
- 11 semper et optimam bibant. Maxime autem studendum est, ut competentibus redundantibusque cibariis saturi semper habeantur et pingues. Omnis enim aegritudo exordium sumit a macie: exhaustum animal celerius labor frangit,
- 12 aestus vexat, frigus penetrat. Non solum igitur aestivis mensibus pascuum sufficit, ubi frondes diversi generis addantur et minuat varietas ipsa fastidium. Hieme autem non tantum paleis, sed faeno quoque et hordeo et saepius
- 13 ervo saginandi sunt boves. Nullus autem uberiores ciborum repudiabit expensas, qui considerare voluerit boum per inopiam pereuntium quam cariora sint pretia.

II. De morbis boum et primo de maleo.

III 2 § 1—15 Gesn. Adversum boum morbos non minor adhibenda est diligentia quam equorum: nam equinum genus morbus, qui appellatur maleus, diverso genere passionum migrans

20 cf. Veg. I 1, 2.

1 dirigas A des P || 2 vel ullis gr. ed. pr. || 3 certe et affligantur om. P || 4 incipit d. esse P || 5 quidam A || 6 laeserit ed. pr. || 7 diligentius ed. pr. A corr. Morgagnius. sed oportet tamen bubulci diligentissime pr. P || 8 potent P || 9 cibariis om. ed. pr. ut comp. cibis saturatos semper habeat et p. P || 10 initium P || 11 ex m. ed. pr. | vacuum a. P || 12 non s. enim ed. pr. || 13 nisi Samb. || 14 minuit P || 14 autem om. ed. pr. | 16 n. namque u. cibariorum P || 18 propter i. p. quanto c. sint pr. P | sunt ed. pr. A

20 adv. — equorum primo capiti adiungunt ed. pr. A | contra P | minus P || 22 emigrans ed. pr. emigrantem A migrando per plures contagiones consuevit P

per plures contagione consumit; boves quoque idem morbus interficit, sed a diversis diverso nomine vocatur, quem plerumque vulgus achanum appellat. Hic morbus bovem 2 si quando temptaverit, istis agnoscitur signis: erit pilo 5 horridus et tristis, stupentibus oculis, cervice deiecta, salivis assidue per os fluentibus, incessus pigrior, spina rigidior, fastidium maximum, pauca ruminatio. Cui si 3 inter initia subvenire temptaveris, discrimen evadet: si per negligentiam adhibeatur tardior cura, vetustioris morbi 10 non potest superari pernicies roborata.

Inter exordia igitur taedianti bovi adversus omnes 4 morbos potio ista succurrit: III s. unc. squillae minutatim concisas, praeterea radices tenerae populi effossas et diligenter lotas contundes in pila et tria ex iis pondera, addito 15 sextario salis, in vini VII sextarios mittes et per VII dies per os bobus singulos sextarios digeres. Quodsi 5 toto anno adversus omnes aegritudines desperatas boves stagnare volueris, incipiente vere id est ab idibus Februarii XV diebus continuis hanc potionem dabis omnibus diebus, 20 quae usque adeo salutaris est, ut approbatum sit integro anno boves sic curatos nullius morbi contagione temptari. Talis etiam compositio et morbis resistit et vires anima- 6 lium firmat: folii capparis, folii mirti silvestris, folii cypressi ana unc. III diligentissime deteres, infundes in con-

11 cf. Veg. II 139. 22 § 6. 8—11 Col. VI 4.

3 achanum *P om. ed. pr. A* | bovem sa... aliquando *P* || 4 pilo horrido tristis *P* || 7 rigido *P* || 8 ab initio *P* | tempt. curabitur; si vero negligatur, perit vetustate morbi *deinde lemma*: potio contra omnes morbos boum et equorum *P* || 11 initio *P* | contra *P* || 12 succurrerit *ed. pr.* || 13 popinum *ed. pr.* popinem *A* | R squillae minutim incisae unc. III radicum tenerrimae populi bene tritae et in pila tunde salis sext. III vini sext. VII et diu agitando superpone igni et coque post tepidum per VII dies *P* || 16 dabis *P* || 18 praeservare *P* || 19 dabis quae in tantum s. e. *P* || 23 servat *P* | f. caprinis *ed. pr.* lupini *Col.* | foliorum c., f. mirte s. ana unc. III, foliorum c. unc. VI diligenter tere *P* || 24 in catino *P*

gium aquae et una nocte sub divo manere patieris, et inde ieiuno bovi tepefactum per triduum singulos sextarios dabis; quae potio ad stagnanda animalia quater in anno facienda est ultimis temporibus veris, aestatis, autumnii et 7 hiemis. Morbos aegritudinesque depellit: tres uncias baccarum lauri, gentianae, aristolochiae longae, murrae, betonicae diligentissime detere et misce cum mero; ex quo 8 trinas heminas triduo iugiter iumento per os dabis. Spicae quoque alii tritae cum vino per nares infusae purgant capita iumentorum. Ova cruda cum melle iumentorum 10 faucibus inseruntur, atque ita fastidium nauseaque discutitur. Expediit tamen sales pabulis miscere, marrubium 9 quoque tritum mane cum oleo vinoque diffundere. Turis etiam pulverem cum mero sive per nares inieceris sive per os dederis, prodest. Nec minores medicinas bobus 15 horti copia subministrat: nam porros, rutam, apium et herbam Sabinam si quis large deterat et misceat vino ternasque heminas praebeat ad potandum, aegrotantibus 10 subvenit. Plurimi caulem vitis albae concisam atque serpyllum et squillae partem in aqua macerant ternasque 11 heminas per triduum digerunt; quae potio ventrem purgat viresque confirmat. Ad interna autem curanda praecipue amurca creditur salutaris, si tantundem aquae misceas et animal bibere consuescat. Sed quia licet sitiatur potum

1 manere dimitte *P* | et inde unoquoque bovi tepefacto *ed. pr. A* et ieiuno bovi tepidum *P* || 2 binos sext. *P* || 5 et sic m. ae. que repellit *P* || 6 murrae enulae bet. diligenter tere *P* || 7 cum m. — 9 tritae *om. P* || 8 iuvenco *A* || 9 cum v. quoque *ed. pr. A* | infusum purgat caput iumenti *P* || 10 iuven-
corum *A* o. c. iuvenis ieiunis data fastidium nauseamque discutunt *P* || 11 ac n. *ed. pr.* || 12 salem p. misceri *ed. pr.* | saepe misc. *P* || 14 etiam *om. ed. pr. A* | cum m. per nares vel per os proderit *P* || 15 non m. *P* | medicinae b. horum c. subministrantur *ed. pr. medicinas b. hora c. s. A* || 17 sauiniae *ed. pr. A* | si quis bene terat et misceas vini ternas h. et praebeat *P* || 19 plurimique *ed. pr. A* | pl. tuberes v. a. serpillum et squillam in a. m. ternasque h. diurnas per tr. *P* || 22 v. quoque *ed. pr. A*

fastidit ignotum, primo cibi asperguntur; deinde aqua exigua portione medicatur, ad ultimum pari mensura miscetur et usque ad saturitatem sitientibus datur. Quo- 12
cunque autem tempore sed maxime aestate, si boves con-
5 citentur ad cursum, aut alvus eorum ad perniciem solvitur aut febriculae commoventur. Natura enim pigrum et labori potius quam velocitati accommodum vehementer laeditur, si ad opus cogatur insuetum. Periculosum quoque 13
est, si ad praesepia sues aut gallinae pervenerint. Nam
10 bos cum gallinae fimum inter pabula sumpserit, statim nimio ventris dolore torquetur inflatusque moritur. Cui hac ratione succurri convenit: apii seminis unc. III cum vini sext. s. et II lib. mellis commiscet et tepidum per os diffundes ac tam diu ambulare compellis et confricas mani-
15 bus plurimorum, donec ventrem potio moveat. Cyphi quo- 14
que cum vino deterere et per os dare creditur salutare remedium. Lixivium quoque ex arbore ulmi vel cuiuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene cribratum, cum oleo miscere et liquidum ac tepidum diffundere per
20 fauces adversus stercus pullinum plurimum prodest. Si 15
autem porcinum stercus bos devoraverit, statim pestilentiam contagionis illius malei sustinet morbi. Qui cum semel in gregem vel armentorum vel domitorum incesserit iumentorum, statim omnia animalia, quae vel levem suspi-

3 Col. VI 5, 1.
149, 5.

11 cf. Veg. II 149, 2.

15 cf. Veg. II

1 fastidiat *ed. pr.* *A* *P* | cibus aspergatur *P* || 2 potio *ed. pr.* *A* potione *P* *corr. Col.* | pari *P* *Col.* pro *ed. pr.* per *A* || 3 satietatem *P* || 6 Natura animal p. *P* | labore *A* || 8 p. est etiam *P* || 9 perveniunt *A* || 11 inflatusq. ipsa hora moritur, si statim hac r. non succurris *P* || 12 cum vini *Ihm ad Pel. c. 137*, cumini *vulgo* || 13 et duabus *A* cum duabus *P* et duas *ed. pr.* misce *P* || 14 infundes *ed. pr.* | compellere et fricetur *P* || 15 gisni *ed. pr.* *A* cyphi — remedium *om. P* || 17 vel ex c. ligni cinere *P* || 18 cribratum *P* coctum *ed. pr. A* || 19 mixtum et . . diffusum contra st. *P* || 20 pullinum *om. ed. pr. A* || 21 pestilentia contangioli illius mallei *P* solius *ed. pr. A* || 24 vel *om. ed. pr. A* | susp. langoris *P*

cionem habuerunt, de possessione tollenda sunt et distribuenda illis locis, ubi nullum pecus pascitur, ut nec sibi invicem nec aliis noceant. Nam pascendo herbas inficiunt, bibendo fontes, stabula praesepia: et quamvis sani boves odore morbidorum afflante depereunt. Usque eo etiam mortua cadavera ultra fines villae proicienda sunt et altissime obruenda sunt sub terris, ne forte ipsorum corporum interna sanorum contingantur et pereant.

III. De speciebus pestilentiae boum et ipsorum curatione.

III 2 § 16—31 ^{Gesn.} Uno quidem vocabulo pestilentia appellatur, sed 10

habet plurimas species et diversas, quas enumerare non piget, ut facilius inter ipsa principia a diligentibus intelligi possint. Est itaque humidus morbus, quotiens per os et nares humor defluit bobus et fastidium aegritudoque consequitur. Est siccus, quotiens nullus humor apparet, 15 sed animal cotidie macescit et fit deterius nec iuxta consuetudinem appetit cibos. Est articularis, quotiens interdum de prioribus, interdum de posterioribus pedibus claudicant boves, cum habeant ungulas sanas. Est et subrenal, 20 quotiens a posterioribus debilitas incipit et quasi lumbi dolere creduntur. Est farciminosus, quotiens per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt se et quasi sanantur et iterum in aliis locis exeunt. Est et subcuta-

5 cf. Veg. I 17, 3. 10 cf. Veg. I 2—9.

1 de pascuo *P* | et mittenda ubi *P* || 2 ubi nulla animalia pascuntur *P* || 4 stabulo pr. ed. pr. stabula et pr. *P* Samb. stabulando vel stando ci. Gesn. || 5 odore m. pereunt *P* || 6 mortuorum c. *P* || 7 et abscondenda valde sub terra ne sanorum interiora attingantur et p. *P*

9 lemma dedi ex *P*, continent cap. II et III ed. pr. *A* || 11 et div. *P* om. ed. pr. *A* || 12 piget *P* licet vel riget ed. pr. *A* | ut et inter *P* om. ed. pr. *A* || 13 morbus Gesn. humor ed. pr. *A* *P* || 14 plurimus humor *P* | effluit ed. pr. | et bobus f. et aegr. sequitur *P* || 16 secundum cons. *P* || 20 incipit *P* appareat ed. pr. *A* | quasi *A* *P* quia ed. pr. || 22 tabernacula *P* || 23 subterc. ed. pr. *A*

neus, quotiens humor pessimus in diversis partibus corporis
 bobus erumpit et decurrit. Est elephantiasis, quotiens
 velut scabies minutae cicatrices exeunt extra corium ad
 similitudinem lenticulae. Est insania, quae reffectis bobus
 5 eripit sensum, ut nec audiant more solito nec videant;
 ex qua passione celerrime moriuntur, quamvis hilares
 pinguesque videantur. Hi omnes morbi contagione sunt 5
 pleni; et si unum animal apprehenderint, celeriter ad
 omnia transeunt et sic interdum aut integris armentis
 10 aut omnibus domitis afferunt interitus. Unde omni studio,
 quae semel temptata fuerunt, segreganda sunt animalia et
 ad ea loca mittenda, ubi nullum animal pascatur, ne
 contagione sua omnibus periculum generent et negligentia
 domini sicut solet a stultis divinae imputetur offensae.
 15 Evincendi tamen sunt et exquisitis remediis expellendi 6
 acerbissimi morbi. Panacem a seplasiariis comparas. Eryn- 7
 gion autem herba dicitur, quae in litore nascitur prope
 undam maris, florem habet quasi aureum vel galbineum,
 folia eius sunt quasi folia cardui silvestris, inter arenas
 20 litorum largissime spargit radices; has effodies et in umbra
 siccatas servabis: adversus morbum tam equorum quam
 boum plurimum prosunt. Ex quibus potio componitur 8
 ista: radice panacis itemque radice herbae eryngii unc. III,
 seminis quoque feniculi unc. III pariter deteris diligenter
 25 addisque farinae triticeae sext. I ita ut prius frumentum

4 cf. Veg. II 87.

10 Col. VI 5, 2 cf. Veg. III prol. 1.

16 cf. Veg. I 17, 14.

2 per corium b. e. et currit P | elephantiosis *ed. pr.* -osus
 A -otes P || 3 minutae pustulae circa nares vel collum exeunt
 ad s. P | et ad s. *ed. pr.* A || 4 mania *ed. pr.* manea A inania
 sic P || 9 omnes A plures P || 11 t. sunt ab aliis segregentur
 animalibus et ad illa loca mittantur P || 13 generet *ed. pr.* A
 (-at), inferant P || 16 morbi variis expensis curantur P qui § 7
 om. | p. supplantariis *ed. pr.* A corr. Gesn. || 19 cardus silvestri
 A || 20 spargitur *ed. pr.* | radices *add. Gesn.* || 22 Quibus potio
 ista fit P & r. yringi, opopanacis ana unc. III, seminis feniculi
 unc. III simul tere P || 24 foeni *ed. pr.* A

- frigas et sic molas: quae omnia de calida fervente con-
 spergis et cum melle vel sapa novenas offas singulis bobus
 9 digeres. Praeterea sanguinem marinae testudinis colliges
 et cum vino per os dabis. Quam quia invenire difficile
 est, vulgarem testudinem prodesse aestimant. Quod utrum 5
 bene opinentur, usus viderit: nam auctores de terrestri
 10 testudine tacuerunt. Pulverem murrae et casiae fistulae
 nec non etiam turis pro aequa parte admisces; ex eo
 unam semis unciam cum sextario vini veteris in die per
 nares bovis infundis. Quod medicamentum per triduum facies. 10
 11 Morbi quoque, quos superius nominavimus, amari sunt et
 non nisi amaris potionibus superantur: nam contraria con-
 trariis potionibus curantur ratione medicinae. Ideoque
 pulverem herbae absinthii et crudorum lupinorum, herbae
 quoque centaureae vel peucedani aequis ponderibus dili- 15
 genter misces et cum sextario vini veteris trina coclearia
 12 singulis diebus, additis unc. III olei, per os dabis. Praesens
 quoque remedium experimenta docuerunt: radiculam herbae
 consiliginis, quam alii pulmonariam vocant, alii tantum
 radiculam, sinistra manu ante ortum solis collige, quia 20
 sic maiorem vim habere creditur; tunc ad acum [vel
 acutum] cuprinam pars auriculae, quae lata est, quasi in
 circulo designatur adpremiturque ut rupta cute leviter

3 Col. VI 5, 3 cf. Pel. c. 21. 13 cf. Pel. c. 6. 17 Col. VI 5,
 3. 4 cf. Veg. I 12, 2.

1 frigas *P* frangas *ed. pr. A* | sic *om. ed. pr.* | cum c. fer-
 vere aspergis *P* || 2 offolas *P* | inde dabis s. b. *P* | diebus
ed. pr. A || 5 vulgarium testudinem *A* -ium -num *ed. pr.* | magis
pr. P pr. posse *A* || 6 opinantur *ed. pr. A* || 7 tractaverunt
ed. pr. A | murrae *om. ed. pr.* | c. fist. et turis ana misce ex
 eoque *P* || 10 bovi *A* || 11 et non aliter nisi a. curantur p. *P* ||
 12 nam — medicinae *om. P* || 14 herbae quoq. et vel *om. P* || 16 in
 sext. *ed. pr.* | cocl. misce et s. bubus *P* || 18 medicamen *P* | experi-
 mentaverunt *ed. pr. A* | radiculam — p. 287, 5 liberetur *om. P* ||
 19 cum siliginis *A* | tantundem *ed. pr. A* corr. *Gesn.* || 21 actum
A || 22 vel acutum *secl. Schn.* || 23 signatur *ed. pr.* | acciprum ita-
 que *A* adprematque *ed. pr. corr. Gesn.* atque premitur *Schn.*

sanguis exeat. Quod cum ex utraque parte feceris, me- 13
dium orbiculum perforas ad acum et in eodem foramine
inseres; quod ubi exierit, omnis pestilentiae virus per ip-
sum defluit vulnus, donec ille solus locus, qui designatus
5 est, putrescat et decidat atque ita animal liberetur. Visci 14
folia cum vino trita defunduntur in nares, atque ita sin-
gulis bobus sive universis gregibus, cum morbum incurre-
rint, subvenitur. Suffimenta quoque plurimum iuvant: 15
sulfur, bitumen, alium, origanum, semen coriandri aequa-
10 liter misce et vivis carbonibus insperge, et cooperta capita
bouvum supra vas, in quo suffimenta incenderis, diutissime
continebis, ut fumus os eorum, caput ac nares impleat,
atque ita ad cerebrum et interna salutare remedium pene-
tret. Sed et totum suffimentare percommodum est, ut ab 16
15 eodem morbi pernicies expellatur et cetera pestilentiae
contagio non coinquinat. Generalia igitur remedia adver-
sus morbos generales contagiososque rettulimus; nunc ad-
versus valetudines, quae singulis animalibus accidunt nec
in alia transeunt, remedia subiungemus.

20

IV. De cruditate.

Crudititas plurimum nocet, cuius haec sunt signa: ^{III § § 1—11}
crebri ructus, cibi fastidium, sonitus ventris, intensiones ^{Gesn.}
nervorum, oculi hebetes. Propter quae nec bos ruminat

5 Col. VI 5, 5 (Celsus). 8 Veg. I 19, 3. 20 Col. VI 6.

3 inseres radiculam *Schn.* qui ubi exierit *del.* || 5 usci
ed. pr. || 6 diffunduntur in n. et sic animal liberatur atq. ita *P* ||
7 et universo gregi succurritur. Fomenta *P* || 9 allei, origani,
seminis c. *P* | aequaliter — vivis *om. ed. pr. A* || 10 asperge *P* |
capita *om. ed. pr. A* cooperto capite bovis supra fumigium d. tene
ubi fumus *P* || 12 caput *P* capiat *ed. pr. capit A* || 13 interiora *P* |
salutari remedio *ed. pr. A* || 14 totum animal suffumigare *P* ||
15 morbo *ed. pr. A* || 16 contagione *A* contagione non inquit
P || 18 incedunt *A* || 19 conscribamus *P* subcumbimus *A*
22 intensiones *ed. pr. A* contractiones *P* || 23 o. habentes *P*

- neque lingua se detergit ut solet. Proderit aquae calidae duos congios ut bibi possit digerere per fauces, post quos statim brassicae XXX caules modice decoques et ex aceto dabis, suspensumque animal ab alio cibo penitus abstinebis.
- 2 Alii cruditate laborantes clausos in bovili detinent nec cibos praebent. Praeterea lentisci et oleastri cacuminum pondera IV deterunt et cum libra mellis atque aquae congio miscent, quae una nocte sub divo mittunt atque ita faucibus digerunt. Deinde interposita hora macerati infusique ervi lib. IV obiciunt, ab alio quoque cibo vel
- 3 potione prohibent. Nam si neglecta fuerit cruditas, ventris inflatio intestinorumque subsequitur, exprimit gemitus cibosque capere non sinit nec in loco consistere, decumbere et volutari cogit, caudamque frequenter commovet. De experimento medicina est, caudam iuxta clunes resticula vel lino vehementer astringi vinique sextarium cum hemina olei tepidum dare per fauces atque ita per MD passus bovem currentem trahere: si dolor permanserit, ungulas eius circumsecare et uncta manu per anum finum extra-
- 4 here et rursus agere currentem. Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur et cum duplici aquae calidae dantur. Si ista non valent, myrtae silvestris foliorum II lib. tunduntur in pila et duo sextarii aquae calidae miscentur ac per vas ligneum faucibus infunduntur; atque

1 linguam d. *ed. pr. A* lingua se det ei *P corr. Col.* | pr. itaque calide *P pr.* itaque ut duos c. *ed. pr. A* || 2 ubi bibi p. *ed. pr.* | quos *om. P* || 3 modicas *ed. pr. A P corr. Col.* | cum aceto *P* || 4 animal uno die ab *P* || 5 laborantem clausum *P* || 6 lent. ol. cimini pondo IV *P* || 8 dimittant *A* sub d. manent, ut digerant facilius *P* || 9 macerata infusaq. ervi IV lib. *ed. pr.* || 10 dant *P* || 11 prohibentur *ed. pr. A* || 12 gemunt, cibos non capiunt. consistunt, saepe decubant et voluptantur *P* || 14 volutari *A* volutare *ed. pr.* | commovent *A* frequentius movent *P* commovere *Morgagnius* || 15 medicorum *P* | crines *P* crunes *A* | rest. vel l. *om. P* || 17 tepidi *P* || 19 secare *ed. pr.* | et missa m. *P* || 20 si adhuc non profecerit folia l. *P* caprifici aridae *Col.* || 21 et cum limfa calida dentur *P* || 22 si laurus non adest *P* mirrae *P* myrti *Col.* | folia tereantur *P* || 23 et duae ex calida qua m. *ed. pr. A*

ita sub cauda quatuor digitis ab ano percussa vena sanguis emittitur. Qui cum satis effluerit, papyro ligata cauda restringitur, post concitatus bos agitur usque dum anhelet. Ante detractorem tamen sanguinis adhibentur
5 ista remedia: III heminis vini IV unciae contriti alii permiscuntur postque potionem cogitur currere, duae quoque unciae salis cum decem uncis ceparum atteruntur, mel quoque decoctum admiscetur; ex quo facta collyria longiora non parum valida immittunt in anum, ut ventrem resol-
10 vant: atque ita bos currere cogitur. Ventris quoque et 6 intestinorum dolor sedatur, si anseres natantes et maxime anates animal aspexerit. Nam anas mulos, etiam equinum genus conspectu sui celeriter sanat. Sed interdum nulla 7 medicina convenit sequiturque torminum vitium, quorum
15 signum est, si cruentum mucosumque ventrem ediderit. Singulare remedium est cupressi bacae XV, gallae XV diligentissime tritae, quantum utraeque ponderantur tanti ponderis vetustissimus caseus, quibus pariter detritis ad-
20 miscuntur vini austeri sext. IV et in potu dantur ita, ut lentisci murtique et oleastri cacumina praebeantur. Si 8 venter coeperit fluere et viride egerere, corpus et vires

10 Col. VI 7.

5 contriti olei *ed. pr.* A tritici olei p. G || 6 postque p. *ed. pr.* A et post hanc p. P post quam p. Schn. | cui salis unc. II ceparum tritarum unc. X melli cocto misce et in calida resolutae fiat per anum iniectio; quo facto bos c. c. P || 11 vel maxime P || 12 anas multum et e. g. P || 13 sanat intuitus P | in illa m. *ed. pr.* || 14 subvenit P | s. omnium v. P *ed. pr.* o. vicinum A *corr. Samb.* || 15 signa sunt P | si exventum *ed. pr.* A | muscosumq. A mutosumq. *ed. pr.* | venter P || 16 singularia remedia R cupressi bacae et gauere (galle//// M) an. XV bene tritas et tantundem v. casei et cum vini a. sext. IV potionem da ita quod utatur pro cibo summatibus mirrae et oleastri P | cupressinae XV verbenae XV gallae *ed. pr.* A cupressini XV coni totidemq. gallae Col. || 17 et quantum *Morgagnius* | ponderantur pontanti p. A || 20 lentisco mixtaque ol. cac. *ed. pr.* A nec desint lentisci myrtique et ol. cac. viridis Col. || 21 et videris egere *ed. pr.* et videre egere A vide egere G et viride quale manducavit P qui deinde corpus — p. 290, 3 acciderint om.

carpit operique inutilem reddit, quia ex cibariis ad medullam bovis nil pervenit, quod sic viride per ventrem
 9 proicit quam quod manducaverit. Quae cum acciderint, prima die a cibo et potu abstinendum est ita ut nec secunda die bibere permittatur; cacumina tamen oleastri et cannae silvestris itemque bacae lentisci et murti dandae sunt; nec post triduum etiam potestas bibendi nisi per-
 10 parum concedenda est. Sunt qui ex foliis lauri teneris lib. I abrotanum hortense pari portione deterunt cum aquae calidae sext. II atque ita faucibus infundunt et
 11 pabula quae superius praebent. Aliqui vero II lib. ex vinaceis ad focum torrent et conterunt et cum sextario vini austeri ad bibendum dant et commemorata saepius cacumina obiciunt. Quodsi neque proluvia ventris erit neque intestinorum dolor, recusat tamen cibos et prae-
 15 gravato capite erit, lacrimae quoque oculis et pituita naribus currit: usque ad ossa frons media uratur auresque ferro discindantur, sed usturae igne factae ut sanescant veteri urina bovis ipsius confricandae sunt; aures vero scissae picula oleoque curantur.

20

V. De ramulis oris.

III § 12 Periculosum fastidium bobus ranulae faciunt, quae
 Gesn. aperiendae sunt, et alio cum sale pariter trito ipsa

22 Col. VI 8.

1 carpit operique Col. capito plerumque ed. pr. A | medelam ed. pr. A corr. Gesn. || 2 et sic Schn. sic videris ed. pr. sic vide|re A sic vide G || 4 primo d. P | ita quod ed. pr. a. est ne secundo d. P || 6 c. silv. lentisci et mirrae P | mirtae A 7 non pot. bibendi etiam post tr. P || 9 abrotani ortensis lib. I P | et cum aqua c. sext. II faucibus diffundunt et pabula superiora pr. P || 10 et p. quae Schn. p. que ed. pr. A || 11 alii v. ex yniantiis P vinantiis M || 12 et tritam cum P | sextariis II Col. || 13 austeris vini dant nec alium potum et cibos praedictos praebent quodsi ventre soluto et int. dolore cibos fastidiat, capite sit gravato, l. ab oculis et pruritu de n. fluat tunc usque ad os fr. P | cummerata ed. pr. || 18 sed ut ustura sanetur, urina bovis lavetur P | igneae ed. pr. || 21 lemma habet P

vulnera confricanda, ut omnis humor exeat provocatus. Melius creditur, si ad acutam cannam exseces ranulam; post vino os lavatur. Interposito unius horae spatio virides herbae vel frondes dantur. Tam diu autem sustentantur mollibus cibis, donec facta vulnera cicatrices ducant. Si neque ranula fuerit et non appetent cibum, alium tritum cum oleo naribus infundes.

VI. De febre boum.

Bos si febrile coeperit, quod ex venarum inquit- III 4 § 1—3
Gesn.
 10 tudine et calore totius corporis vel oris intelliges, uno die a cibo est penitus abstinendus ita ut postero ieiuno eidem sub cauda exiguum sanguinem detrahas; atque interposita hora XXX parvos coliculos decoques et ex oleo ac liquamine per os digeres eamque escam per dies V ieiuno
 15 dabis. Praeterea cacumina lentisci vel olivarum vel tener- 2 rimam quamque frondem ac pampinos, si eodem tempore sunt, praebebis in cibo. Labra quoque eius deterges ad spongiam et aquam frigidam ter in die offeres ad bibendum, ita ut intra tectum bos febriens teneatur nec ante-
 20 quam sanatus est dimittatur in pastum. Febrientis autem 3 ista sunt signa: lacrimae profluunt, gravatur caput, oculi semiclausi sunt, labra salivis madida, longior et cum quodam impedimento tractus spiritus, frequenter et gemitus.

9 Col. VI 9.

1 defricanda *P* || 2 canna acuta *P* || 4 tamdiu donec vulnus cicatrizetur mollioribus reficiatur si vero r. non adest *P* || 7 et salis et herloancii nullum similiter naribus digeres *add. A om. ed. pr. P* vel sale et cunila defricare fauces vel eandem partem alio tuso et halecula linire *Col.*

10 una d. *ed. pr. A* || 12 ei desub *P* || 13 hora trigesima *A* | aculeos *ed. pr. coculeos A corr. Col. XXX* strignum ex o. ac l. coques et per os dabis *P* || 15 summitates *P* | lentium *ed. pr. |* tenerimum quemque fr. *ed. pr. A* quamlibet tenerimam fr. *P* || 18 spongia terges *P* || 19 infra *ed. pr. A* || 20 pastu *ed. pr. A* || 22 semicupi *P* | longus spiritus, frequens gemitus et tussis. non minus *P*

VII. *Ad tussim boum.*

- III 4 § 4-6 ^{Geen.} Tussis boum non minus diligenter sananda est quam equorum. Si recens fuerit, sextarius farinae hordeaceae cum uno ovo crudo et hemina passi per os datur ieiuno; gramen quoque concisum tunsumque admixta farina fabae fresae et pollinis lentis sine cortice cum sextariis II aquae calidae miscetur agitataque diligenter per os diffunditur.
- 2 Veterem tussim sanant II lib. hyssopi maceratae ex aquae sext. III, quod infusum teritur et cum duabus partibus farinae lentis miscetur et per os datur; super quod aqua hyssopi, in qua infusum decoctumque est, propinatur ad cornu. Porri etiam sucus expressus cum oleo et ipsa fibra cum hordeacea farina remedium praestant. Radices quoque eius diligenter lotae et cum farre triticeo contusae ieiunoque datae discutunt vetustissimam tussim. Idem praestat ervum sine valvulis cum ptisana hordei molitum et cum aqua tepida vel mulsa in fauces salivati more dimissum.

VIII. *De apostema.*

- III 4 § 7.8 ^{Geen.} Suppuratio, quam apostema dicunt, melius ferro aperitur; post, cum expressum pus aut sanies fuerit,

2 Col. VI 10.

20 Col. VI 11.

1 lemma sumpsit ex L. de tossi boum A || 2 sanandus est quam equus; quae si P || 3 hordei P || 5 gr. quoque tritum adm. P || 6 frixae ed. pr. A fractae P | lentis sextario aquae c. ed. pr. A. ut P etiam Col. || 10 lentis om. ed. pr. || 11 in aqua decoctum (d. om. A) infusum decoctumque etiam pr. ed. pr. A || 12 et cum o. et farina ordeii mixtus datur P | ipsa fibra Col. ipsi febri ed. pr. A || 16 horobus P | sine valvulis Col. sine pabulis A si in p. ed. pr. P || 17 salivati more Col. salivat in ore A salivantiore ed. pr. om. P

19 lemma praebent L ind. et P || 20 apusa P || 21 aperitur quam medicamento; quo rupto sanies exprimitur et panniculis continens apusa urina b. c. lavetur et stuppa in pice l. vel oleo usa curetur P

sinus ipse, qui eam continebat, urina bubulina calida lavatur et linamentis ac stuppis sive linteolis pice liquida et oleo infusis curatur. Quodsi colligari ea pars, ubi est 2
5 bubulinum stillatur. Aliquantum cum vitiosam partem inusserint, tunc urina veteri humana lavant atque ita aequis ponderibus picem liquidam cum veteri axungia incoquant et liniunt.

IX. De sanguinis clodicatione.

10 Sanguis cum ex aliqua necessitate ad pedes venerit ^{III 4 § 9—12}
boum claudicationem affert. Quod cum accidit, inspicito ^{Gesn.}
ungulam, invenies eam ultra solitum calere, et vitiatam partem premi vehementer bos non patitur. Sed si sanguis adhuc supra ungulas in cruribus est, ad triduum triti
15 salis perfricatione discutitur; si cura haec non proderit, scarificetur. Quodsi iam in ungues descenderit, cultello 2
leniter inter duos ungues aperies et mundabis deintus, et postea stuppam sale atque aceto infusam applicabis ac solea sparte pes calceatur maximeque datur opera, ut bos
20 in aquam non mittat pedem sed ut sicce stabuletur. Qui 3
sanguis nisi emissus fuerit, famicem creabit, qui suppu-

10 Col. VI 12.

2 ac] id est A || 3 ligari P || 4 lana c. ed. pr. ad lanam c. A sebum c. super lana candidum instilla P || 5 quidam vero cum u. hominis lavant et cum pice l. et axungia v. aequaliter mixtis curant P || 6 inunxerint ed. pr. A corr. Col.

9 sic L ind., de sanguine qui pedes laedit P || 11 bovi P || 12 et locum laesum premi non sinit P || 14 supra AP Col. super ed. pr. | ad tr. om. P || 15 si cura — scarif. P (ol., om. ed. pr. A || 16 iam P Col. tantum ed. pr. A || 17 aperies; postea stuppa sale et aceto infusa applicetur et superpone soleam aliquam, ne aqua laedatur, et provide ut stabulum siccum sit P || 18 appl. ad solum sparta opere calceatur ed. pr. ad s. sporte apperiri c. A; corr. Col. || 19 maxime quae datur operantibus et in aquam non m. p. ed. pr. A corr. Col. | ut sicca est ambulet A ubi siccum est ambulet ed. pr. corr. Col. || 21 famicem A ramicem P sanier ed. pr. | quod A quo suppuratio etiam c. ed. pr. | suspiratus

ratus tarde curabitur. Nam primo ferro circumcisis expurgatur ad vivum: deinde pannis aceto, sale et oleo calentibus impletur, mox axungia veteri et sevo hircino pari pondere, ferro candenti stillantibus guttis, curatur et sic perducitur ad sanitatem. Si sanguis in interiore parte unguis est nec aperturam facit et tamen claudicat animal, extrema pars ipsius unguis ad vivum resecetur, et ita emittitur, ac stappa vel linteolis cum sale oleo acetoque infusis pes involutus sparteo munitur. Mediam vero ungulam ab inferiore parte non expedit aperire, nisi in eo loco ubi suppuratio facta est. Si claudicat ex dolore nervorum, oleo et sale genua poplitesque et crura confri-canda sunt donec sanetur.

X. Ad tumorem genuum.

III 4 § 13—15 Si genua intumuerint, fovenda sunt calidissimo aceto, aut lini semen aut milium detritum infusum-que aqua mulsa imponendum est; spongiae quoque ferventi aqua infusae et expressae, conspersae postmodum melle 2 genibus circumdantur ac fasciis alligantur. Quodsi humor cum tumore est, fermentum vel farina hordeacea ex passo aut aqua mulsa incocta imponitur, et cum matu-

1 nam incipit *L* cf. *p.* 271, 17 || 3 madentibus *P* aceto et o. et sale madefactis *ed. pr.* *A* || 4 guttis et sic *L* om. *vulg.* stillantibusque *A* || 5 in om. *L* || 6 tamen *L* *A* tantum *ed. pr.* *P* || 7 extrema ipsius . . . resecantur *ed. pr.* || 8 emittitur *A* *P* remittitur *ed. pr.* admittitur *L* || 9 spartia *L* parta *ed. pr.* sparta *A* om. *P* || 10 aperiri *ed. pr.* *P* | n. eo loco in quo *ed. pr.* *A* || 11 si cl.] lemma si dolor fuerit nervorum *A* ad claudicationem *P*: caput *X* hinc incipit *Schn.* || 13 donec — 15 fov. sunt *L* om. *vulg.*

15 calido *ed. pr.* *A* *P* || 16 lini semen — infusum et ante cal. ac. et suo loco habet *L* | aut linum detritum *L* || 17 que om. *L* | et spongia . . . alligatur *ed. pr.* || 18 conspersaque *ed. pr.* aequae *A* | medullae *L* || 19 fasciis *ed. pr.* *A* || 20 vel *ed. pr.* *A* | cum *L* || 21 imponitur et om. *L*

raverit suppuratio, rescindetur ferro emissaque sanie, ut supra docuimus, percuratur. Potest etiam radix lili vel 3 scilla cum sale vel herba sanguinalis, quam polygonon Graeci appellant, vel marrubium ferro aperta sanare. 5 Omnis autem corporis dolor, si sine vulnere est, recens fomentis melius discutitur; vetus autem uritur et supra vulnus butyrum vel caprina stillatur axungia.

XI. Ad scabiem.

Scabies sanatur trito alio defricata: eodemque ^{III 4 § 16} Gesn. remedio rabiosi quoque canis morsus sanatur, vel lupi 10 dentis vulnus illatum. Vetus quoque salsamentum utramque plagam curare perhibetur. Ad scabiem autem praesentior ista medicina est: cunila bubula sulfurque conteritur admixtaque amurca cum oleo atque aceto decoquitur 15 et cum tepescere coeperit, alumen scissum tritum spargitur: quod medicamentum candente sole illinitum maxime prodest. Ulceribus gallarum tritarum pulvis aspergitur; sucus quoque marrubii cum fuligine sanat impositus.

9 Col. VI 13.

1 rescindetur *L Col.* scinditur *vulg.* — § 1. 2 sic in *P*: confr. sunt et aceto calido et lini semine aut m. contusum et coctum in a. mulsa et impositum perducit ad maturitatem: quo facto scindatur ferro et sanies emittatur et curetur ut s. d. || 2 et post *L* potum *P* || 3 squilla *ed. pr. A* savilla *P* scyllae *L* | sanguinali *LP* | polygonum *L* -iam *P* palaganon *ed. pr. A* (pel.) || 4 marrubio *P* | sanari *L* || 6 melius *LP* mellinis *ed. pr.* || 7 vel b. vel c. instillatur a. *ed. pr. A*

8 lemma in *LAP* || 9 scabies anatis *ed. pr.* scabie sanatus *A* | trita oleo *ed. pr. A* oleo etiam *L* || 10 quoque *om. ed. pr. A* | morbus *ed. pr. L²* | lupi dentes v. i. *L* lupini v. i. *ed. pr. A*. — § 1 sic in *P*: scabiosa trita cum oleo utramq. plagam c. p. || 12 autem *L* quoque *cett.* | praesens m. est *P* || 13 concula *L* sauda *P* si cumulam bubulam *ed. pr. A* || 14 admixta aqua a. *L* admixtaq. myrrha *ed. pr. AP* || 15 tepere *P* | spissum *L om. P* | inspergitur *ed. pr. A* aspergitur *P* || 16 candentis olei *L ed. pr. A* quo ungatur ad solem fortiter *P* | maxime *om. ed. pr. A* || 17 vulneribus *L* | inspergitur *ed. pr. A* maxime prodest ulceribus g. tr. p. et sucus m. cum f. *P*

XII. De pelle adhaerente.

III 4 § 17—19
Gesn.

- Infesta pestis est bubulo pecori, quam coriaginem rustici vocant, cum pellis ita dorso adhaeret, ut apprehensa manibus deduci non possit a costis: quae res non aliter accidit quam si bos aut a languore aliquo ad maciem perductus est aut sudans in opere faciendo refrigit aut si lassus sub onere vehementer infusus pluvia est.
- 2 Quae quoniam perniciose sunt, custodire debemus, ut, cum ab opere redierint boves adhuc aestuantes anhelantesque, vino aspergantur et offulae panis infusae faucibus eorum inserantur. Quodsi praedictum vitium inhaeserit, expedit decoquere laurum et e calida cum oleo et vino spinam dorsumque animalis perfricare contra pilum ac per omnes partes apprehendere et trahere pellem et velut a costis
- 3 separare. Quod aut in loco calidissimo faciendum est aut sub divo sole fervente. Aliquantum faeces vini et axungiae commiscent eoque medicamento tepido post fomentum praedictum utuntur.

1 lemma in P. de peste bubuli A || 2 bubalum ed. pr. maginium ed. pr. A ageneum L corr. Gesn. || 3 cum pellis om. L | haeret ed. pr. A | ut ad praesens m. L | pessima pestis est bubulo pecorique cum pestis appr. m. adhaeret costis, ut d. n. p. P || 4 quae res] erint L || 5 aut a L aut ex P ex ed. pr. A || 6 deductus ed. pr. A | in corpore faciente ed. pr. A | refrixerit L refriguit ed. pr. refrigeretur P aut — refr. om. G || 7 ita aut si lassus L aut si lapsus ed. pr. AP | sub vomere L | in pluvia ed. pr. A a pl. P || 8 quae quandoque ed. pr. A | ut] et L || 9 stantes L || 10 offula p. infusa ed. pr. A | o. adipis Col. || 11 inferatur ed. pr. A || 12 et cum c. et o. ed. pr. AP || 13 confricare ed. pr. A frica P | hac L || 14 partes om. L | et tr. om. ed. pr. A per o. partem attrahe pellem quasi separando P || 15 in om. L || 16 aliquanti — 18 utuntur om. P | fecis vini et axungia commiscens L fraces Col. || 17 post fumento praedicto utile L

XIII. De pthisi.

Est etiam gravis perniciēs, cum pulmones exulcerantur; unde tussis et macies, ad ultimum vero pthisis invadit, quae mortem afferant. Radix consiliginis sicut
 5 supra docuimus perforatae auriculae inseritur et suci porri hemina pari mensurae olei miscetur, et bibenda sunt cum vini sextario per dies plurimos. III 4 § 20
Gesn.

XIV. De tumore palati.

Nonnunquam et tumor palati ciborum fastidium
 10 facit crebrumque suspirium. Prodest palatum ferro aperire ut profluat sanguis, cui ervum sine corio maceratum ad manducandum dabis viridemque frondem vel quodlibet molle pabulum dum sanetur. Si in operibus contuderit
 2 collum, praestantissimum remedium est sanguis de aure
 15 emissus, aut si factum in tempore non fuerit, herba, quae vocatur avia, cum sale trita et imposita. III 4 § 21. 22
Gesn.

2 Col. VI 14.

1 de tisico *A* || 2 Et cum gr. p. ut cum *ed. pr. A* (et etiam gr.) || 3 inde tussiet macies ad u. tussis i. *L* ex quo tussis macies et ultimo p. conveniunt *P* || 4 in mortem a. *L* ne m. a. *Schn.* | sicut — 5 et *om. ed. pr. A* || 6 porri suco semunc. I pari mensura o. miscentur et bibendum cum *L* sucus porri omnium (*om. A*) heminam per mensuram o. m. et bibendi sunt cum *ed. pr. A* cui suci p. et olei an. eminam I cum vini sextario .. detur *P*

8 lemma in *LA* || 9 n. nimio in palato cib. *P* || 10 prodidit *L* prodit *A* || 12 quodl. aliud m. *ed. pr. AM* || 13 § 2 *om. P.* ad contusuram cervicis lemma in *L* || 13 in opere bos *Morgagnius* || 14 ab aure *ed. pr. A* || 15 at (aut *A*) si id totum in tempore, quae v. *ed. pr. A* || 16 avia *L* aviaticum s. tritum et imposito *A* amati amaticum s. tantum et imposito *ed. pr.* | et imp. *om. L*

XV. *Ad deiectionem cervicis.*III 4 § 23—27
Gesn.

- Si cervix mota et deiecta est, considerabimus in quam partem declinet, et ex diversa parte sanguinem detrahimus ex ea vena, quae in aure videtur amplissima: quae sarmento primo verberanda est, ut cum intumuerit 5 ferro aperiatur, effusoque sanguine postero die iterum ex eo loco emittitur cruor et biduo vacatio operis datur.
- 2 Tertio vero die levis iniungitur labor et paulatim ad operis consuetudinem revocatur. Quodsi cervix in neutram partem deiecta est mediaque intumuit, ex utraque auricula 10 sanguis emittitur. Qui si intra triduum, quam bos vitium ceperit, emissus non est, intumescit collum nervique tenduntur et ita nata durities iugum non patitur. Tali vitio comperimus aptum esse medicamentum: ex pice liquida et bubula medulla et hircino sevo et vetere axungia, olei 15 quoque veteris aequis ponderibus compositum concoquitur et sic utendum est: cum bos ab opere disiungitur in ea piscina, ex qua bibit, tumens cervix lavatur confricaturque
- 4 diligenter praedicto medicamento deterasque linietur. Si ex toto propter tumorem cervicis iugum recusat, paucis 20 diebus requies ab opere danda est, et cervix aqua frigida diluenda et spuma argenti linienda est. Celsus

2 mota *ed. pr. AP Col.* vitiata *L* || 3 partem *om. ed. pr. A* in qua parte *L* || 4 ex uinaque in aurem curret a. *L* || 5 sarcocata *ed. pr. sarcocuto A* | prius *ed. pr. AP* | ut *L* et *vulg.* || 6 postero die *ed. pr. A Col.* postremo die *P* post triduum *L* | iterum *L Col. om. vulg.* || 7 et b. cesset ab opere *P* || 8 triduo deinde *L* || 11 inter *ed. pr.* | quam *L* quando *P* quod *ed. pr. A* || 12 ceperit *om. L* || 13 et ita nata *ed. pr. A* indignata *L* tamen innata *P* || 15 oleo q. veteri *ed. pr. AP* || 16 compositum *LAP* (c. et coctum) impositum *ed. pr. composito G* | incoquitur *A* || 17 et sic *L* quo *ed. pr.* quod *A* quo sic uteris *P* | et in piscina in quolibet tumore c. l. *ed. pr.* in ea p. in quolibet tumores c. l. *A* in p. in qua bibit c. l. *P* || 18 tamen fricaturq. *L* || 19 deteres auehetur *L* tersa liniatur *P* deterasque diluitur *ed. pr.* || 20 propter t. iugum cervix respuit *L* qui paucis d. — 21 cervix 21 cum aqua *ed. pr. A* || 22 lavanda *ed. pr. AP*

quidem tumentis cervici herbam quae vocatur avia, ut supra dixi, contundi et imponi iubet. Clavorum qui cervicem infestant minor molestia est, nam facile sanantur per ardentem lucernam oleo instillato. Melius tamen est 5
5 custodire ne nascantur neve etiam colla calvescant; quae non aliter glabra fiunt, nisi cum sudore aut pluvia cervix madefacta est in opere. Quodsi acciderit, pulvere latericio trito, priusquam disiungatur, bovis colla conspergi oportet et cum exsiccati fuerint, exinde oleo infundi.

10

XVI. Si a vomere laedatur.

Si talum aut ungulam vomer laeserit, picem duram III 4 § 28
Gesn. et axungiam cum sulfure et lana sucida involvito et candente ferro supra vulnus imposito et ure: quod remedium optime faciet, si clavum calcaverit aut acuta testa
15 vel lapide ungulam pertunderit. Quae tamen si altius vulnerata est, latius ferro circumciditur et ita inuritur, ut supra dixi. Deinde spartea calceata per triduum aceto suffuso curatur. Quodsi vomer crus vulneraverit, lactuca 2

11 Col. VI 15.

1 iumentis *ed. pr.* | abia *L* ama *ed. pr.* avenam *P* qui ut s. d. *om.* || 2 de glabulis lemma in *L* | cl. quidem cerv. *L* Quae cerv. *ed. pr.* *A* clavorum — 9 infundi *om.* *P* || 3 minor est cura *ed. pr.* *A* || 4 per — 5 etiam *om.* *L* || 5 neve *Col.* venae *ed. pr.* *A* | calliscant *L* calviscant *A* || 6 cum *om.* *LA* || 7 in opere defricata est *L* qui deinde pergit: quod cum trito usque dum deiungatur bovis colla conspergit oportet et tum cum adsiccaverit, subinde oleo infundit. — deiungatur etiam *ed. pr.* *A* || 9 subinde *Col.* iterum inf. *ed. pr.* *A*

10 lemma in *L*, *A* (de laeso talo) || 11 picis durae et axungia cum s. et unam s. involvetur *L* || 12 involuto et imposito *A* | 13 cum f. c. super v. instilla et ure *P* imposito et ungito *ed. pr.* *A*, et u. *om.* *L* || 14 optimum facit *ed. pr.* *A* q. r. facies *P* || 15 ungula pertunditur *ed. pr.* *A* acutam t. vel lapidem ungulamq. *p.* *L* si clavo vel lapide u. percussa fuerit *P* || 16 et *om.* *ed. pr.* *A* | ut s. dixerint eum optimum facit *L* ut dixi *P* ut s. praecepi *ed. pr.* *A* || 17 ex parte c. *ed. pr.* *A* spartia c. *L* || 18 suffusa *L* deinde aceto p. tr. diffuso iuvatur *P* | clu. . vulneraverit cum lacuna *P* crus *om.* *ed. pr.* *A* | intraverit *A*

marina, quam Graeci tithymallum vocant, admixto sale imponitur.

XVII. De pedibus attritis.

III 4 § 29 Subtriti etiam pedes eluuntur calefacta bubula
Gesn. urina. Deinde favillam sarmentorum ferventem calcare 5
compellitur et pice liquida cum oleo vel axungia cornua
eius unguntur. Minus tamen claudicant, si ab opere
disiunctis frigida pedes laventur et suffragines coronaeque
ac fissura ipsius ungulae veteri axungia defricentur.

XVIII. De armis laesis.

10

III 4 § 30 Frequenter etiam vel ab asperitate itineris vel in
Gesn. proscindendo duritiam soli aut obviis radicibus obluc-
tando convellit armos. Quod cum acciderit, ex prioribus
cruribus sanguis emittitur; si dextrum armum laeserit, ex
sinistro, si sinistrum ex dextro. Si vehementius utrumque 15
vitiaverit, etiam in posterioribus cruribus venae solvuntur.

11 Col. VI 16.

1 quod Gr. temalum v. *L* quae Graece d . . . timallos cum lacuna *P* cyniolam ed. pr. cimalam *A* cf. corp. gloss. III p. 577, 54.

3 lemma in *L*, *A* (si sola pes boum doluerit) || 4 calefactam bubū laurinam *L* || 5 favilla s. fervente ed. pr. *A* || 6 picem l. — superpone *P* || 8 disiuncti fr. aqua pedes l. *L* | coronaeque adfixura ungulae *L* moneque ac f. *M* morique et fissura *P* scissura vulg. || 9 defricatur *L*. — c. XVIII ss. om. *P* qui addit: rabiosis equis et canibus da bibere rasuram de yliemia (ylienua *M*) et sanantur. deo gracias.

10 nullum lemma in *A* ed. pr. || 11 vel ab om. *L* | in pr. solo *L* in pr. duritiam (-a *A*) soli ed. pr. *A* in pr. duritiae soli Schn. || 12 aut om. *L* | obluctando *L* obvolutatus ed. pr. *A* || 14 dextram ed. pr. | armum l. et si sin. ex d. om. ed. pr. *A* || 15 et si ed. pr. *A* | utramq. ed. pr. || 16 posterioribus *L* Col. anterioribus ed. pr. *A*

XIX. *De prae fractis cornibus.*

Prae fractis vero cornibus linteola sale atque aceto et III 4 § 31
Gesn.
oleo inlita superponuntur, ligatis per triduum eadem
infunduntur. Quarto die axungia cum pice arida et cor-
5 tice pini pari pondere contusa diligenter apponitur, et ad
ultimum cum iam cicatricem ducunt fuligo infricatur.

XX. *Ad vermes.*

Solent autem neglecta ulcera vermes creare, qui III 4 § 32
Gesn.
si mane ex aqua frigida perfunduntur, rigore eius con-
10 tracti decidunt; vel si haec ratio nihil profecerit, marru-
bium aut porrum conteritur et mixto sale imponitur; vel
calcis vivae pulvis spargitur, aut cucurbitae viridis sucus
cum aceto immittitur. Ideoque universis ulceribus picem 2
liquidam, oleum vetus cum axungia oportet adhiberi et
15 extra vulnera etiam eodem medicamento circumliniri, ne
infestentur a muscis, quae vermes creent cum vulneribus
insederint.

XXI. *De morsibus serpentum.*

Serpentis quoque ictus mortiferus est bobus; sed III 4 § 33—38
Gesn.
20 et minorum animalium noxium virus. Nam viperae

19 Col. VI 17.

1 lemma in L || 2 prae fr. L Col. perf. vulg. || 3 inlita superp
L imbuta ponuntur ed. pr. A | legatis L superligatisq. ed. pr.
A || 4 quarta die tantum ed. pr. A tandem ci. Gesn. quarto
demum Col. | p. liquida Col. | cortice in pari p. L || 5 cont.
dil. om. ed. pr. A | imponitur ed. pr. A || 6 producant ed. pr. A |
fuligo L Col. subito ed. pr. A

7 de verme vulnere A || 8 quae vulg. || 9 contracti ed. pr.
Col. contracti LA || 10 profuerit L || 11 et m. L adm. ed. pr. A ||
12 inspergitur et mittitur ed. pr. A || 14 et axungiam ed. pr. A ||
15 e. v. tantum eod. medicamentum circumlinire L || 16 quae
L vel ed. pr. A || 17 insederint A inciderint ed. pr. insidunt.
finis de curis boum L fol. 66^v, deinde III lineae scriptura ca-
rent, in imo margine sin. scriptum: in opin (i. synopsis) de mor-
sibus serpentum c. 1, pergit fol. 67^r: Mortiferus ictus sed in
m. a. mors ut virus

20 vipera et celicia ed. pr. A (cicilia)

- et caeciliae saepe cum in pascuis bos improvide supercubuit stimulatae onere morsus infigunt. Araneus quoque, quem Graeci mygalen appellant, parvus quidem corpore non tamen parvam solet inferre perniciem. Verum viperæ venenum depellit supra tumorem, qui inflatur ex ictu, 5 scarificatio ferro facta, ita ut herba, quam personaciam 2 vocant, imponatur trita cum sale; cuius efficacior creditur radix si contusa ponatur vel siler montanum reperiatur, trifolium quod confragosis locis efficacissimum nascitur, odoris gravis, bitumini similis, propter quod a Graecis 10 asfaltion appellatur, nostri autem propter figuram acutum trifolium vocant, nam longis et hirsutis foliis viret caulem- 3 que robustiorem facit quam pratense. Huius herbae sucus cum vino faucibus infundatur atque ipsa folia cum sale trita imponantur in plaga. Quodsi viride minime inve- 15 niatur, semina eius collecta et trita dantur potanda cum vino, radicesque eius cum suo caule tritae addita hordeacea farina et sale cum aqua mulsa scarificationi superponuntur. 4 Est etiam praesens remedium, si fraxini cacumina tenera conteras V lib. cum totidem sext. vini et IV lib. olei ex- 20 pressumque sucum faucibus infundas itemque cacumina eiusdem arboris cum sale trita laesis partibus superimponas.

1 saepe *om. ed. pr. A* si pecum *L* | supercumbit *ed. pr. A* 2 stimulo *ed. pr.* stimulare *A* stimulatae honore *L* | imprimunt *ed. pr. A* || 3 migaltem *ed. pr.* migalem *A* quem — appellant *om. L* cf. *corp. gloss. II p. 131, 52* | parvi q. corporis *ed. pr.* || 4 tamen *om. ed. pr. A* | virum^s v. ^vamuenam *L* || 5 super humorem *L* | ex ictu *ed. pr. A* exeptus *L* || 6 personaciam *ed. pr. A* -ciam *L* || 7 cuius eff. *om. ed. pr. A* || 8 conatur *ed. pr.* | vel si in mont. *L* || 9 et trifolium Symonianum *ed. pr.* et trif. *A* | quod *om. LA* (cum frago si l.) | fragosis *ed. pr.* || 10 et bituminis s. *L* | «grestis aspalton *A* a Graecum asphaltum *L* asphalton *ed. pr.* cf. *thes. gloss. em. v. trifolium* || 12 virum *L* | yrcosis *A* || 13 robustiores *L* | quam pratense *om. LA* || 15 plagam *ed. pr. A* | viridem m. reperiunt *ed. pr. A* || 16 summa *L* | ad potandum *ed. pr. A* || 17 radices quoque eius cum suco caulis *ed. pr. A* || 18 scarificationes obponuntur *L* || 19 fraxi *L* || 20 II sext. olei *Col.* conteras cum sextariis vini quatuor vel olei *ed. pr.* conteras vel totidem sext. etc. *A* || 22 naribus superponas *ed. pr. A*

Caeciliae vero morsus tumorem suppurationemque generat idemque facit muris aranei. Sed caeciliae ictus sanatur, si acu aenea laesum locum compungas et creta cimolia ex aceto linias; muris vero pernicies sanatur, si animal
 5 ipsum oleo mersum neces et plagam dentium ex eodem confrices. Quod si non fuerit, contritum cuminum cum picula et axungia, cum similitudinem malagmatis coquendo leniter habere coeperit, impositum plagae perniciem sanat. Quodsi, antequam tumor discutiatur, suppuratio fuerit 6
 10 generata, optimum est ignea lamina vel cauterio collectionem aperire et quidquid vitiosum est inurere atque ita liquida pice cum oleo linire. Nonnulli vivum murem araneum creta figulari circumdant et ad collum boum suspendunt morsusque ipsius bestiae submovent.

15

XXII. *Ad oculorum vitia.*

Oculorum vitia plurima melle sanantur. Nam si
 intumuerint, aqua mulsa triticea farina conspergitur et imponitur; si vero album in oculo est, salis fossilis Hispani
 vel hammoniacy vel qualiscumque melle permixti vitium
 20 extenuat. Idem praestat sepiae testa trita et per fistulam ter die oculo insufflata. Prodest etiam radix, quam Graeci silfion vocant, nostri autem lasaris radicem appellant;

1 celiciae enim *ed. pr. A* | suppuratumq. *ed. pr. A* || 2 idem facit mures a. *L* | morsus s. *ed. pr. A* || 3 acue. alesum *L* a. aerea locum l. *ed. pr. A* | cretam mollem *L* || 4 oblinis *ed. pr. A* | sanatur *om. ed. pr. A* || 7 ut s. malagmae habeat *ed. pr. A* || 8 p. submovet *ed. pr. A* || 10 optimo est candenti l. *L* || 11 et *om. ed. pr. A* | atque it aliquid a. pice cum o. *L* atq. i. cum l. p. et o. *ed. pr. A* || 12 illinire *ed. pr. A* | quidam *ed. pr. A* | vitium *L* || 13 et colla b. *ed. pr. A* || 14 morsus pestis ipsius s. *L* 15 lemma in *LA* || 16 o. v. pl. *om. L* | in illis s. *ed. pr. A* | sive i. *ed. pr. A* || 18 sive a. *ed. pr. A* | s. pusillis pani *L* || 19 armeniacy *ed. pr. armoniacy A* || 19 vel cum m. permixti *ed. pr. A* || 20 extenuant *vulg.* | item praestant *L* | tritae *ed. pr. A* | trita per f. terti o. insufflari *L* | insufflari etiam *A* | ter in die *ed. pr. A* || 22 silfonium *L* fulfion *A* | laserpitium *ed. pr. A* cf. gloss. v. lasaris radix | appellant *L* vocant *A om. ed. pr.*

2 cuius quantum volueris ponderis cum decima parte salis hammoniacy deteres et per fistulam oculo insufflas. Quae radix tunsā et cum oleo lentiscino inuncta vitium expurgat.

XXIII. *Contra lacrimas.*

III 4 § 41
Gesn. Si genae humorem profundunt lacrimisque visus 5 obtunditur, quam epiforam vocant, polenta ex hordeo mulsa aqua conspergitur, quae super genas et supercilia 2 imposita reprimit humorem. Pastinacae quoque agrestis semen et sucus herbae, quam armoraciam vocant, cum melle tritus oculorum sedat dolores. Memineris vero, quo- 10 tiens mel aliosve sucos remediis adhibes, ut prius pice liquida cum oleo circumlinas oculos, ne muscis apibus vel vespis infestentur, quas dulcedo mellis invitat.

XXIV. *Ad sanguisugam.*

III 4 § 42. 43
Gesn. Plerumque hirudo, id est sanguisuga, si cum potu 15 hausta fuerit et faucibus adhaeret, sanguinem detrahet et incremento suo includet, aut si cum cibis devorata fuerit: oleo tangere oportet et auferes. Sed si interius fit, ut manu detrahi non possit, cannā vel fistulam per-

15 Col. VI 18.

1 cuius *L* huiusmodi *ed. pr. A* || 2 deteres et per f. *L* et cum (tritum *ci. Gesn*) f. *ed. pr. A* || 3 l. iuncta *L* lentisci mixta *ed. pr. A*

4 lemma in *P* || 5 si genere *pr. L* || 6 obt. *L* confunditur *ed. pr.* contunditur *A* | ex hordeo *del. Schn.* || 7 mulsae aquae *ed. pr. A* et mulsa aqua *L* | conspergigue s. genu *A* conspersa s. *ed. pr.* || 9 semen et s. h. *om. ed. pr. A* | armoneaceam *ed. pr.* armoraciam *A* armoracium *L* | cum *om. L* | 10 trita *ed. pr. A* || 11 remedio *ed. pr. A* || 12 circumlinas *ed. pr. A* | a m. apibusve *ed. pr. A* || 13 inustat *A*

14 lemma in *L* || 15 ss. *corr. ex L* (detrahendo et includetur). — transitum cibis praeccludit *Col.* plurimumque hirudo i. e. s. cum foris (pura *A*) iuxta fauces (faucibus *A*) haeret sanguinem trahit, eam a iumento (etiam incremento *A*) digitis oportet auferri *ed. pr. A*

foratam inserto faucibus ac per eam calidum oleum infundes. Nam eo contactu statim bestiolae importunitas decideret. Odor quoque cimicis, super carbones impositi si fuerint, ubi sanguisugam afflaverit, revellit a vulnere. Quodsi stomachum vel intestinum tenuerit, calido aceto per cornu infuso necatur, muria quoque salsa vel lotio humano perfusa mox decideret.

XXV. Descriptio machinae.

Machinae quoque describenda est fabrica, qua con- III 4 § 44—46
Geen.
clusa cuiusvis generis iumenta bovesque curantur, ut et tutus ad pecudem medenti accessus sit nec luctando quadrupes aut membra convexet aut remedia respuat. Roboreis assibus constringetur solum, quod in longitudinem IX pedes debet habere, in latitudinem pars prior duo semis pedes, pars vero quae ad posteriora animalium pertinet IV pedes. Huius latera de tigillis texuntur ita ut velut in caveam ductum animal non possit exire, sed a parte posteriore paulo latiore, a priore constrictiorem machinam compingi oportet. Cui transversum tigillum ad modum iugi configendum est, ad quod equorum capita vel boum cornua religuntur. Nam reliquum corpus ad

9 Col. VI 19.

2. contactus *L* | statim *om. ed. pr. A* || 3 recedit *ed. pr. A* | cimini *ed. pr. A* | si f. *om. ed. pr. A* || 4 evellet *ed. pr. A* || 5 tenuerit *om. L* || 6 muria *e. q. s. om. ed. pr. A*

8 lemma in *L* || 9 machina *ed. pr. L* || 10 ut et tusam pecudem medendi *L* medendum *ed. pr. A* || 11 luctandum quadrupedes *L* || 12 conuxet *ed. pr. connexet A* coniuxet *L* | respuet *L* et sic r. despuet *ed. pr. A* || 13 roboreas asses constringis *ed. pr. A* compingitur *Col.* | solium *vulg.* || 14 altitudinem *vulg. corr. Col.* | posterior *vulg.* || 15 duos semipedem *ed. pr. duoe semipedes A* | priora *vulg. corr. Col.* || 16 tegillis *L* huius l. d. t. *om. ed. pr. A* || 17 velut in cavea intactum a. *L* velum in caudam ductum non *ed. pr. A* || 18 paululum *ed. pr. A* | latiore *L* | strictiorem *ed. pr. A* || 19 compungi *A* | trabsersum *L* | trigillum *ed. pr.* || 20 confirmandum *ed. pr. A* | ad quorum c. *L* || 21 religantur *ed. pr. A*

XII. De pelle adhaerente.

III 4 § 17—19
Gesn.

- Infesta pestis est bubulo pecori, quam coriaginem rustici vocant, cum pellis ita dorso adhaeret, ut apprehensa manibus deduci non possit a costis: quae res non aliter accidit quam si bos aut a languore aliquo ad maciem perductus est aut sudans in opere faciendo refrixit aut si lassus sub onere vehementer infusus pluvia est.
- 2 Quae quoniam perniciose sunt, custodire debemus, ut, cum ab opere redierint hoves adhuc aestuantes anhelantesque, vino aspergantur et offulae panis infusae faucibus eorum inserantur. Quodsi praedictum vitium inhaeserit, expedit decoquere laurum et e calida cum oleo et vino spinam dorsumque animalis perfricare contra pilum ac per omnes partes apprehendere et trahere pellem et velut a costis
- 3 separare. Quod aut in loco calidissimo faciendum est aut sub divo sole fervente. Aliquantum faeces vini et axungiae commiscant eoque medicamento tepido post fomentum praedictum utuntur.

1 *lemma in P. de peste bubuli A* || 2 *bubalum ed. pr. maginium ed. pr. A ageneum L corr. Gesn.* || 3 *cum pellis om. L* | *haeret ed. pr. A* | *ut ad praesens m. L* | *pessima pestis est bubulo pecorique cum pestis appr. m. adhaeret costis, ut d. n. p. P* || 4 *quae res] erint L* || 5 *aut a L aut ex P ex ed. pr. A* || 6 *deductus ed. pr. A* | *in corpore faciente ed. pr. A* | *refruxerit L refriguit ed. pr. refrigeretur P aut — refr. om. G* || 7 *ita aut si lassus L aut si lapsus ed. pr. AP* | *sub vomere L* | *in pluvia ed. pr. A a pl. P* || 8 *quae quandoque ed. pr. A* | *ut] et L* || 9 *stantes L* || 10 *offula p. infusa ed. pr. A* | *o. adipis Col.* || 11 *inferatur ed. pr. A* || 12 *et cum c. et o. ed. pr. AP* || 13 *confricare ed. pr. A frica P* | *hac L* || 14 *partes om. L* | *et tr. om. ed. pr. A per o. partem attrahe pellem quasi separando P* || 15 *in om. L* || 16 *aliquanti — 18 utuntur om. P* | *fecis vini et axungia commiscens L fraces Col.* || 17 *post fomento praedicto utile L*

XIII. De pthisi.

Est etiam gravis pernicies, cum pulmones exulcerantur; unde tussis et macies, ad ultimum vero pthisis invadit, quae mortem afferant. Radix consiliginis sicut
5 supra docuimus perforatae auriculae inseritur et suci porri hemina pari mensurae olei miscetur, et bibenda sunt cum vini sextario per dies plurimos. III 4 § 20
Gosn.

XIV. De tumore palati.

Nonnunquam et tumor palati ciborum fastidium
10 facit crebrumque suspirium. Prodest palatum ferro aperire ut profluat sanguis, cui ervum sine corio maceratum ad manducandum dabis viridemque frondem vel quodlibet molle pabulum dum sanetur. Si in operibus contuderit 2
collum, praestantissimum remedium est sanguis de aure
15 emissus, aut si factum in tempore non fuerit, herba, quae vocatur avia, cum sale trita et imposita. III 4 § 21. 22
Gosn.

2 Col. VI 14.

1 de tistico *A* || 2 Et cum gr. p. ut cum *ed. pr. A* (et etiam gr.) || 3 inde tussiet macies ad u. tussis i. *L* ex quo tussis macies et ultimo p. conveniunt *P* || 4 in mortem a. *L* ne m. a. *Schn.* | sicut — 5 et *om. ed. pr. A* || 6 porri suco semunc. I pari mensura o. miscentur et bibendum cum *L* sucus porri omnium (*om. A*) heminam per mensuram o. m. et bibendi sunt cum *ed. pr. A* cui suci p. et olei an. eminam I cum vini sextario. . detur *P*

8 lemma in *LA* || 9 n. nimio in palato cib. *P* || 10 prodidit *L* prodit *A* || 12 quodl. aliud m. *ed. pr. AM* || 13 § 2 *om. P.* ad contusuram cervicis lemma in *L* || 13 in opere bos *Morgagnius* || 14 ab aure *ed. pr. A* || 15 at (aut *A*) si id totum in tempore, quae v. *ed. pr. A* || 16 avia *L* aviaticum s. tritum et imposito *A* amati amaticum s. tantum et imposito *ed. pr.* | et imp. *om. L*

XV. *Ad deiectionem cervicis.*

- III 4 § 23—27
Gesn. Si cervix mota et deiecta est, considerabimus in quam partem declinet, et ex diversa parte sanguinem detrahimus ex ea vena, quae in aure videtur amplissima: quae sarmento primo verberanda est, ut cum intumuerit 5 ferro aperiatur, effusoque sanguine postero die iterum ex eo loco emittitur cruor et biduo vacatio operis datur.
- 2 Tertio vero die levis iniungitur labor et paulatim ad operis consuetudinem revocatur. Quodsi cervix in neutram partem deiecta est mediaque intumuit, ex utraque auricula 10 sanguis emittitur. Qui si intra triduum, quam bos vitium ceperit, emissus non est, intumescit collum nervique tenduntur et ita nata durities iugum non patitur. Tali vitio comperimus aptum esse medicamentum: ex pice liquida et bubula medulla et hircino sevo et vetere axungia, olei 15 quoque veteris aequis ponderibus compositum concoquitur et sic utendum est: cum bos ab opere disiungitur in ea piscina, ex qua bibit, tumens cervix lavatur confricaturque
- 4 diligenter praedicto medicamento deterasaque linietur. Si ex toto propter tumorem cervicis iugum recusat, paucis 20 diebus requies ab opere danda est, et cervix aqua frigida diluenda et spuma argenti linienda est. Celsus

2 mota *ed. pr. AP Col.* vitiata *L* || 3 partem *om. ed. pr. A* in qua parte *L* || 4 ex uinaque in aurem curret *a. L* || 5 sarcocata *ed. pr. sarcocuto A* | prius *ed. pr. AP* | ut *L et vulg.* || 6 postero die *ed. pr. A Col.* postremo die *P* post triduum *L* || iterum *L Col. om. vulg.* || 7 et b. cesset ab opere *P* || 8 triduo deinde *L* || 11 inter *ed. pr.* | quam *L* quando *P* quod *ed. pr. A* || 12 ceperit *om. L* || 13 et ita nata *ed. pr. A* indignata *L* tamen innata *P* || 15 oleo q. veteri *ed. pr. AP* || 16 compositum *LAP* (c. et coctum) impositum *ed. pr. composito G* | incoquitur *A* || 17 et sic *L* quo *ed. pr.* quod *A* quo sic uteris *P* | et in piscina in quolibet tumore c. l. *ed. pr.* in ea p. in qualibet tumores c. l. *A* in p. in qua bibit c. l. *P* || 18 tamen fricaturq. *L* || 19 deteres auehetur *L* tersa liniatur *P* deterasaque diluitur *ed. pr.* || 20 propter t. iugum cervix respuit *L* qui paucis d. — 21 cervix *om.* || 21 cum aqua *ed. pr. A* || 22 lavanda *ed. pr. AP*

quidem tumentis cervici herbam quae vocatur avia, ut supra dixi, contundi et imponi iubet. Clavorum qui cervicem infestant minor molestia est, nam facile sanantur per ardentem lucernam oleo instillato. Melius tamen est 5 custodire ne nascentur neve etiam colla calvescant; quae non aliter glabra fiunt, nisi cum sudore aut pluvia cervix madefacta est in opere. Quodsi acciderit, pulvere latericio trito, priusquam disiungatur, bovis colla conspergi oportet et cum exsiccati fuerint, exinde oleo infundi.

XVI. Si a vomere laedatur.

Si talum aut ungulam vomer laeserit, picem duram III 4 § 28
Gesn. et axungiam cum sulfure et lana sucida involvito et candente ferro supra vulnus imposito et ure: quod remedium optime faciet, si clavum calcaverit aut acuta testa 15 vel lapide ungulam pertunderit. Quae tamen si altius vulnerata est, latius ferro circumciditur et ita inuritur, ut supra dixi. Deinde spartea calceata per triduum aceto suffuso curatur. Quodsi vomer crus vulneraverit, lactuca 2

11 Col. VI 15.

1 iumentis *ed. pr.* | abia *L* ama *ed. pr.* avenam *P* qui ut s. d. *om.* || 2 de glabulis *lemma in L* | cl. quidem cerv. *L* Quae cerv. *ed. pr.* *A* clavorum — 9 infundi *om.* *P* || 3 minor est cura *ed. pr.* *A* || 4 per — 5 etiam *om.* *L* || 5 neve *Col.* venae *ed. pr.* *A* | calliscant *L* calviscant *A* || 6 cum *om.* *LA* || 7 in opere defricata est *L* qui deinde pergit: quod cum trito usque dum deiungatur bovis colla conspergit oportet et tum cum adsicaverit, subinde oleo infundit. — deiungatur etiam *ed. pr.* *A* || 9 subinde *Col.* iterum *inf. ed. pr.* *A*

10 *lemma in L*, *A* (de laeso talo) || 11 picis durae et axungia cum s. et unam s. involvetur *L* || 12 involuto et imposito *A* | 13 cum f. c. super v. instilla et ure *P* imposito et ungito *ed. pr.* *A*, et u. *om.* *L* || 14 optimum facit *ed. pr.* *A* q. r. facies *P* || 15 ungula pertunditur *ed. pr.* *A* acutam t. vel lapidem ungulamq. p. *L* si clavo vel lapide u. percussa fuerit *P* || 16 et *om.* *ed. pr.* *A* | ut s. dixerint eum optimum facit *L* ut dixi *P* ut s. praecepi *ed. pr.* *A* || 17 ex parte c. *ed. pr.* *A* spartia c. *L* || 18 suffusa *L* deinde aceto p. tr. diffuso iuvatur *P* | clu. . vulneraverit cum lacuna *P* crus *om.* *ed. pr.* *A* | intraverit *A*

marina, quam Graeci tithymallum vocant, admixto sale imponitur.

XVII. De pedibus attritis.

III 4 § 29
Gesn. Subtriti etiam pedes eluuntur calefacta bubula
urina. Deinde favillam sarmentorum ferventem calcare 5
compellitur et pice liquida cum oleo vel axungia cornua
eius unguntur. Minus tamen claudicant, si ab opere
disiunctis frigida pedes laventur et suffragines coronaeque
ac fissura ipsius ungulae veteri axungia defricentur.

XVIII. De armis laesis.

10

III 4 § 30
Gesn. Frequenter etiam vel ab asperitate itineris vel in
proscindendo duritiam soli aut obviis radicibus obluc-
tando convellit armos. Quod cum acciderit, ex prioribus
cruribus sanguis emittitur; si dextrum armum laeserit, ex
sinistro, si sinistrum ex dextro. Si vehementius utrumque 15
vitiaverit, etiam in posterioribus cruribus venae solvuntur.

11 Col. VI 16.

1 quod Gr. temalum v. *L* quae Graece d. . . . timallos cum *lacuna* *P* cyniolam *ed. pr.* cimalam *A* cf. *corp. gloss. III* p. 577, 54.

3 lemma in *L*, *A* (si sola pes boum doluerit) || 4 calefactam bubū laurinam *L* || 5 favilla s. fervente *ed. pr.* *A* || 6 picem *l.* — superpone *P* || 8 disiuncti fr. aqua pedes *l.* *L* | coronaeque adfixura ungulae *L* moneque ac f. *M* morique et fissura *P* scissura *vulg.* || 9 defricatur *L.* — c. XVIII ss. *om.* *P* qui addit: rabiosis equis et canibus da bibere rasuram de yliemia (yliennua *M*) et sanantur. deo gracias.

10 nullum lemma in *A* *ed. pr.* || 11 vel ab *om.* *L* | in *pr.* solo *L* in *pr.* duritiam (-a *A*) soli *ed. pr.* *A* in *pr.* duritiae soli *Schn.* || 12 aut *om.* *L* | obluctando *L* obvolutatus *ed. pr.* *A* 14 dextram *ed. pr.* | armum *l.* et si sin. ex d. *om.* *ed. pr.* *A* 15 et si *ed. pr.* *A* | utramq. *ed. pr.* || 16 posterioribus *L* Col. anterioribus *ed. pr.* *A*

XIX. *De prae fractis cornibus.*

Prae fractis vero cornibus linteola sale atque aceto et ^{III 4 § 31}
 oleo inlita superponuntur, ligatis per triduum eadem ^{Gesn.}
 infunduntur. Quarto die axungia cum pice arida et cor-
 tice pini pari pondere contusa diligenter apponitur, et ad
 ultimum cum iam cicatricem ducunt fuligo infricatur.

XX. *Ad vermes.*

Solent autem neglecta ulcera vermes creare, qui ^{III 4 § 32}
 si mane ex aqua frigida perfunduntur, rigore eius con- ^{Gesn.}
 tracti decidunt; vel si haec ratio nihil profecerit, marru-
 bium aut porrum conteritur et mixto sale imponitur; vel
 calcis vivae pulvis spargitur, aut cucurbitae viridis sucus
 cum aceto immittitur. Ideoque universis ulceribus picem 2
 liquidam, oleum vetus cum axungia oportet adhiberi et
 extra vulnera etiam eodem medicamento circumliniri, ne
 infestentur a muscis, quae vermes creent cum vulneribus
 insederint.

XXI. *De morsibus serpentum.*

Serpentis quoque ictus mortiferus est bobus; sed ^{III 4 § 33—38}
 et minorum animalium noxium virus. Nam viperae ^{Gesn.}

19 Col. VI 17.

1 lemma in L || 2 praefr. L Col. perf. vulg. || 3 inlita superp
 L imbuta ponuntur ed. pr. A | legatis L superligatisq. ed. pr.
 A || 4 quarta die tantum ed. pr. A tandem ci. Gesn. quarto
 demum Col. | p. liquida Col. | cortice in pari p. L || 5 cont.
 dil. om. ed. pr. A | imponitur ed. pr. A || 6 producunt ed. pr. A |
 fuligo L Col. subito ed. pr. A

7 de verme vulnere A || 8 quae vulg. || 9 contracti ed. pr.
 Col. contacti LA || 10 profuerit L || 11 et m. L adm. ed. pr. A ||
 12 inspergitur et mittitur ed. pr. A || 14 et axungiam ed. pr. A ||
 15 e. v. tantum eod. medicamentum circumlinire L || 16 quae
 L vel ed. pr. A || 17 insederint A inciderint ed. pr. insidunt.
 finis de curis boum L fol. 66°, deinde III lineae scriptura ca-
 rent, in imo margine sin. scriptum: in opin (i. synopsis) de mor-
 sibus serpentum c. 1, pergit fol. 67^r: Mortiferus ictus sed in
 m. a. mors ut virus

20 vipera et celicia ed. pr. A (cicilia)

- et caeciliae saepe cum in pascuis bos improvide supercubuit stimulatae onere morsus infigunt. Araneus quoque, quem Graeci mygalen appellant, parvus quidem corpore non tamen parvam solet inferre perniciem. Verum viperae venenum depellit supra tumorem, qui inflatur ex ictu, 5 scarificatio ferro facta, ita ut herba, quam personaciam 2 vocant, imponatur trita cum sale; cuius efficacior creditur radix si contusa ponatur vel siler montanum reperiatur, trifolium quod confragosis locis efficacissimum nascitur, odoris gravis, bitumini similis, propter quod a Graecis 10 asfaltion appellatur, nostri autem propter figuram acutum trifolium vocant, nam longis et hirsutis foliis viret caulem- 3 que robustiorem facit quam pratense. Huius herbae sucus cum vino faucibus infundatur atque ipsa folia cum sale trita imponantur in plaga. Quodsi viride minime inve- 15 niatur, semina eius collecta et trita dantur potanda cum vino, radicesque eius cum suo caule tritae addita hordeacea farina et sale cum aqua mulsa scarificationi superponuntur. 4 Est etiam praesens remedium, si fraxini cacumina tenera conteras V lib. cum totidem sext. vini et IV lib. olei ex- 20 pressumque sucum faucibus infundas itemque cacumina eiusdem arboris cum sale trita laesis partibus superimponas.

1 saepe *om. ed. pr. A* si pecum *L* | supercumbit *ed. pr. A* |
 2 stimulo *ed. pr.* stimulare *A* stimulatae honore *L* | imprimunt
ed. pr. A || 3 migaltem *ed. pr.* migalem *A* quem — appellant
om. L cf. *corp. gloss. II* p. 131, 52 | parvi q. corporis *ed. pr.* ||
 4 tamen *om. ed. pr. A* | virum^s v. ^vamuenam *L* || 5 super humo-
 rem *L* | ex ictu *ed. pr. A* exeptus *L* || 6 personatiam *ed. pr. A*
 -ciam *L* || 7 cuius eff. *om. ed. pr. A* || 8 conatur *ed. pr.* | vel
 si in mont. *L* || 9 et trifolium Symonianum *ed. pr.* et trif. *A* |
 quod *om. L* *A* (cum frago si l.) | fragosis *ed. pr.* || 10 et bitu-
 minis s. *L* | agrestis aspalton *A* a Graecum asfaltum *L* asphal-
 ton *ed. pr.* cf. *thes. gloss. em. v.* trifolium || 12 virum *L* | yrcosis
A || 13 robustiores *L* | quam pratense *om. L* *A* || 15 plagam
ed. pr. A | viridem m. reperiunt *ed. pr. A* || 16 summa *L* | ad
 potandum *ed. pr. A* || 17 radices quoque eius cum suco caulis
ed. pr. A || 18 scarificationes obponuntur *L* || 19 fraxi *L* || 20 II sext.
 olei *Col.* conteras cum sextariis vini quatuor vel olei *ed. pr.* con-
 as vel totidem sext. *etc. A* || 22 naribus superponas *ed. pr. A*

Caeciliae vero morsus tumorem suppurationemque generat idemque facit muris aranei. Sed caeciliae ictus sanatur, si acu aenea laesum locum compungas et creta cimolia ex aceto linias; muris vero pernicies sanatur, si animal
 5 ipsum oleo mersum neces et plagam dentium ex eodem confrices. Quod si non fuerit, contritum cuminum cum picula et axungia, cum similitudinem malagmatis coquendo leniter habere coeperit, impositum plagae perniciem sanat. Quodsi, antequam tumor discutiatur, suppuratio fuerit
 10 generata, optimum est ignea lamina vel cauterio collectionem aperire et quidquid vitiosum est inurere atque ita liquida pice cum oleo linire. Nonnulli vivum murem araneum creta figulari circumdant et ad collum boum suspendunt morsusque ipsius bestiae submovent.

15

XXII. *Ad oculorum vitia.*

Oculorum vitia plurima melle sanantur. Nam si
 intumuerint, aqua mulsa triticea farina conspergitur et imponitur; si vero album in oculo est, salis fossilis Hispani
 vel hammoniacy vel qualiscumque melle permixti vitium
 20 extenuat. Idem praestat sepiae testa trita et per fistulam ter die oculo insufflata. Prodest etiam radix, quam Graeci silfion vocant, nostri autem lasaris radicem appellant;

1 celiciae enim *ed. pr. A* | suppuratumq. *ed. pr. A* || 2 idem facet mures a. *L* | morsus s. *ed. pr. A* || 3 acutine. alesum *L* a. aerea locum l. *ed. pr. A* | cretam mollem *L* || 4 oblinis *ed. pr. A* | sanatur *om. ed. pr. A* || 7 ut s. malagmae habeat *ed. pr. A* || 8 p. submovet *ed. pr. A* || 10 optimo est candenti l. *L* || 11 et *om. ed. pr. A* | atque it aliquid a. pice cum o. *L* atq. i. cum l. p. et o. *ed. pr. A* || 12 illinire *ed. pr. A* | quidam *ed. pr. A* | vitium *L* || 13 et colla b. *ed. pr. A* || 14 morsus pestis ipsius s. *L* 15 lemma in *LA* || 16 o. v. pl. *om. L* | in illis s. *ed. pr. A* | sive i. *ed. pr. A* || 18 sive a. *ed. pr. A* | s. pusillis pani *L* || 19 armeniacy *ed. pr. armoniacy A* || 19 vel cum m. permixti *ed. pr. A* || 20 extenuant *vulg.* | item praestant *L* | tritae *ed. pr. A* | trita per f. terti o. insufflari *L* | insufflari etiam *A* | ter in die *ed. pr. A* || 22 silfonium *L* fulfion *A* | laserpitium *ed. pr. A* cf. gloss. v. lasaris radix | appellant *L* vocant *A om. ed. pr.*

2 cuius quantum volueris ponderis cum decima parte salis hammoniacy deteres et per fistulam oculo insufflas. Quae radix tunsā et cum oleo lentiscino inuncta vitium expurgat.

XXIII. *Contra lacrimas.*

III 4 § 41
Gesn. Si genae humorem profundunt lacrimisque visus 5 obtunditur, quam epiforam vocant, polenta ex hordeo mulsa aqua conspergitur, quae super genas et supercilia 2 imposita reprimit humorem. Pastinacae quoque agrestis semen et sucus herbae, quam armoraciam vocant, cum melle tritus oculorum sedat dolores. Memineris vero, quo- 10 tiens mel aliosve sucos remediis adhibes, ut prius pice liquida cum oleo circumlinas oculos, ne muscis apibus vel vespis infestentur, quas dulcedo mellis invitat.

XXIV. *Ad sanguisugam.*

III 4 § 42. 43
Gesn. Plerumque hirudo, id est sanguisuga, si cum potu 15 hausta fuerit et faucibus adhaeret, sanguinem detrahet et incremento suo includet, aut si cum cibus devorata fuerit: oleo tangere oportet et auferes. Sed si interius fit, ut manu detrahi non possit, cannā vel fistulam per-

15 Col. VI 18.

1 cuius *L* huiusmodi *ed. pr. A* || 2 deteres et per *f. L* et cum (tritum *ci. Gesn*) *f. ed. pr. A* || 3 l. iuncta *L* lentisci mixta *ed. pr. A*

4 lemma in *P* || 5 si genere *pr. L* || 6 obt. *L* confunditur *ed. pr.* contunditur *A* | ex hordeo *del. Schn.* || 7 mulsae aquae *ed. pr. A* et mulsa aqua *L* | conspergigue s. genu *A* conspersa s. *ed. pr.* || 9 semen et s. h. *om. ed. pr. A* | armoneaceam *ed. pr.* armoraciam *A* armoracium *L* | cum *om. L* | 10 trita *ed. pr. A* | 11 remedio *ed. pr. A* || 12 circumlinias *ed. pr. A* | a m. apibusve *ed. pr. A* || 13 inustat *A*

14 lemma in *L* || 15 ss. *corr. ex L* (detrahendo et includetur). — transitum cibus praeccludit *Col.* plurimumque hirudo i. e. s. cum foris (pura *A*) iuxta fauces (faucibus *A*) haeret sanguinem trahit, eam a iumento (etiam incremento *A*) digitis oportet auferri *ed. pr. A*

foratam inserito faucibus ac per eam calidum oleum infundes. Nam eo contactu statim bestiolae importunitas decidet. Odor quoque cimicis, super carbones impositi si 2 fuerint, ubi sanguisugam afflaverit, revellit a vulnere. 5 Quodsi stomachum vel intestinum tenuerit, calido aceto per cornu infuso necatur, muria quoque salsa vel lotio humano perfusa mox decidet.

XXV. Descriptio machinae.

Machinae quoque describenda est fabrica, qua con- III 4 § 44—46
Gesn.
10 clusa cuiusvis generis iumenta bovesque curantur, ut et tutus ad pecudem medenti accessus sit nec luctando quadrupes aut membra convexet aut remedia respuat. Roboreis assibus constringetur solum, quod in longitudinem IX pedes debet habere, in latitudinem pars prior 15 duo semis pedes, pars vero quae ad posteriora animalium pertinet IV pedes. Huius latera de tigillis texuntur ita 2 ut velut in caveam ductum animal non possit exire, sed a parte posteriore paulo latiore, a priore constrictiorem machinam compingi oportet. Cui transversum tigillum ad 3 20 modum iugi configendum est, ad quod equorum capita vel boum cornua religuntur. Nam reliquum corpus ad

9 Col. VI 19.

2- contactus *L* | statim *om. ed. pr. A* || 3 recedit *ed. pr. A* | cimini *ed. pr. A* | si f. *om. ed. pr. A* || 4 evellet *ed. pr. A* || 5 tenuerit *om. L* || 6 muria *e. q. s om. ed. pr. A*

8 lemma in *L* || 9 machina *ed. pr. L* || 10 ut et tusam pecudem medendi *L* medendum *ed. pr. A* || 11 luctandum quadrupedes *L* || 12 conuxet *ed. pr. connexet A coniuxet L* | respuet *L* et sic r. despuet *ed. pr. A* || 13 roboreas asses constringis *ed. pr. A* compingitur *Col.* | solium *vulg.* || 14 altitudinem *vulg. corr. Col.* | posterior *vulg.* || 15 duos semipedem *ed. pr. duos semipedes A* | priora *vulg. corr. Col.* || 16 tegillis *L* huius l. d. t. *om. ed. pr. A* || 17 velut in cavea intactum a. *L* velum in caudam ductum non *ed. pr. A* || 18 paululum *ed. pr. A* | latiore *L* | strictiorem *ed. pr. A* || 19 compungi *A* | trapersum *L* | trigillum *ed. pr.* || 20 confirmandum *ed. pr. A* | ad quorum c. *L* || 21 religantur *ed. pr. A*

temones fictos vel funibus alligetur, ut immotum praestetur ad medentis arbitrium. Quae machina omnium maiorum animalium medelis solet esse communis.

XXVI. *Contra sanguinis fluxum.*

Iumentis ad fluxum sanguinis, si de naribus effluat, scribis in charta pura et licio collo suspendis: Focus alget, aqua sitit, cibaria esurit, mula parit; tasca masca venas omnes.

XXVII. *Ad luxaturam.*

Item aliud remedium ad luxaturam. Incantabis sic: 10 Betat relta, acum sinapi non sapit nec frictim.

XXVIII. *Ad lumbricos, cossos et tineas.*

Semen coriandri emin., sicale sext. excoques; et ipsam aquam fundis, coriandrum teris diligenter et ambas species misces et aceti acri emin. Haec omnia rursum agitas et 15 ita animalibus ad cornum per triduum dabis.

6 cf. Garg. Mart. c. 14. 13 Veg. I 45, III 10.

1 fictos *L* socios *ed. pr. A* | vel *fort. del.* | immotum *L Col.* iuvamentum *vulg.* || 2 sane machina *A* | ad o. m. a. medelam *ed. pr. o. m. a. medela A* || 3 sequitur *lib. II c. 66 in ed. pr. A, lib. II c. 65 in F Ven. cf. p. XXI.*

4 c. 26—28 solus habet *L. ed. primus Schneider p. 167 not.*

11 frictim non nimis certum || 12 cossos *L* || 13 capparisa Siculae? || 14 coriandrium *L* | speciem *L.* — nulla subscriptione sequitur statim curae boum ex corpore Gargilii Martialis.

CVRAE BOVM EX CORPORE GARGILI MARTIALIS.

Ad boum morbum salem tritum per cornu cum
vino in potionem dabis. Boves morbus ne noceat, dato
5 tres micas salis, terna lauri folia et totidem porri sectivi,
ulpici et alii ternas spicas, turis grandis grana terna,
herbae Sabinae herbas ternas, rutae cauliculos ternos,
sambuci...., carbones ternos. Haec omnia sub divo caeli 2
per triduum ex eadem potione dato, adiecto scilicet vino.
10 Quod ita partieris, ut aequas potiones per triduum acci-
piat. Sane is, qui dabit, sublime stet et vaso ligneo in-
fundat in os, deiciat in gutture. Boves si aegrotare coepe- 3
rint, dato continuo ovum gallinacium, quod crudum integro
facito ut devoret: postero die caput ulpici alii.... Bos
15 si aegrotat, cotidie ei dato unam heminam vini et exerce
bene vivere medium. Si aegrotat, herbam centauream
contritam ex vino infunde per cornum. Bos si aegrotat, 4
muriā salsamenti optimam et malum terrae, aquae sext.,
aceti, sil, rutam conterito et labris perfricato; vel radicem
20 herbae personaciae conterito et primo die dato unc. I

4 Cato agr. 70. 12 Cato agr. 71. Col. VI 4, 2.

*Solus habet L cf. p. XII || 4 morbos L || 5 sumxtas salis
L, corr. ex Catone || 6 et ulp. L || 7 erbas L plantas Cato ||
8 sambuci non est apud Catonem. lac. significavi | sub dio L ||
9 potionem L || 13 integrum et devorent Schoettgenus || 14 la-
cuna sic fere supplenda: caput u. vel alii conterito cum vino
et facito ebibat || 16 bene: iuvat remedium? || 17 contrita L ||
19 ruta L | fort. labra || 20 c. pariter L pr., deinde p. del.*

- vinique sext. I et aquae. Bos si aegrotat, iunci radicem
 5 decoques et per cornum dabis. Ad tussim boum. Bos
 si tussiet aut si suspirabit, terrae malum, ovum crudum
 et adipem suillum et vinum vetus (adipem tamen prius
 liquefacito et dato) bibat; vel marrubium cum vino datur. 5
 6 Si bos collum subtorserit, ebulo contrito perungitur
 saepe vel medulla taurina, prius tamen axungia perfricato.
 7 Si in collo nervi laboraverint, sumito corticem novam de
 subero, comburito ut carbones fiant, et terito ex vino
 veteri et axungia bene inter se commixto et perfricato. 10
 Si collo pili saepius defluunt, ulmi vernaculi radicem ex
 vino decoquito ad tertias et eo, cum opus non faciet,
 saepius perunguito vel adipe ursina vel medulla taurina,
 8 prius tamen axungia perfricato. Ad intestinorum do-
 lorem. Si bovi intestina dolebunt, sumito vini sext. III 15
 et olei hemin. et permixtum per cornum et curat reme-
 diabitur. Item aliud: salis pugnum et cepae capita X
 pariter conterito et in offae modum refecito, eam in anum
 bovis inicito et fac eum arare continuo folli et sanus
 9 erit. Ad scabiem boum. Scabies bobis neves, et erbam 20
 si satrum tundes, et ex eo pecus lavabis; et ex aqua, in
 qua lupini decocti fuerint, nihilominus lavabis. Bobus et
 ceteris pecoribus scabiem ut discutias, intibum silvaticum
 10 conteris et perunguis. Bos aut asinum si eosdem morbos
 inciderint, sumito scillam aut ramni radicem, id est spinam 25
 albam quam tenerrimam, et in aquam infundito, quam per
 dies XIV bibat; unde expurgabuntur et sanitas conse-
 11 quitur. Ad sanguisugam. Hirudinem si bos devora-

17 cf. Col. VI 6, 5 = Veg. IV 4, 5. 21 cf. Cato agr. 96.
 25 cf. Veg. II 139. 28 Col. VI 18, 2 = Veg. IV 24, 2.

8 suspiravit L || 7 medullam et axungiam L || 8 collum L ||
 11 si Schoettgenus, ei L || 12 decoquitur L || 13 adipem u. vel
 medullam t. L || 16 per c. dato et rem.? || 17 ita aliud L ||
 19 arare] scrib. currere || 20 sc. oves ne vastet, herbam cicutam t.
 Schn. coll. Col. VII 5, 8 || 25 scylla aut rumnisci r. L || 26 qua L

verit, cimicem conteres et ad nares eius admovebis: statim
 eicies. Ad fastidium. Bos si non rumigat, salicis folia 12
 aut corticem eius viridissimam contundito, et in eo sext.
 vini addito et olei partem quartam, in se bene misceto
 5 et per cornum bovi infundito. Intestinum enim movit ut
 pedere non cesset; enovit sanabitur. Potio iumentorum. 13
 Iumenta sic potionabis: stercus leporinum et cepam siccam
 cum vino conterito et per cornu dato. Iumentum ruscones
 si habebit, alium cum axungia conteris et dabis; aegri des
 10 remedium feniculi cum cepa conteris et potionabis.
 Iumenta si crocinabuntur, marrubium et axungiam conteris
 et in vino dabis. Ad glandulas iumentorum: luna XIV 14
 mane, antequam manus laves, iumento omnia impedimenta
 tollis, et manus sinistrae digito medicinali de glandula
 15 adprehendis et haec dicis: senti precante: nec lapis lanam
 feri nec lumbricos oculos habet nec mula parit: utricu-
 lum cossia herpiosum arbor fuit manu humana haec ipsa
 concisa est, carbo factus est et si tuber, si panus evala
 subula neceris nec radices agas. Hoc semel dices. Si 15
 20 iumentum stercus gallinacium comederit, brassicam
 agrestem terito cum oleo et aceto, dato bibat per cornum.
 Ad abundantiam sanguinis genestam viridem conterito 16
 et eam in vino sive in aqua permixtam dato per cornum.
 Ad infirmitatem iumentorum. Iumentum si male 17
 25 habuerit, cineris lixivae cyatos VIII, olei cyatos VI con-
 subige et in se et dat bibat per cornum, et currat ne
 minus horam aut... Seniores ut bene valeant: opo-
 panacis unc. I conteris, ex vino dabis potionem. Ad sca- 18
 biem iumentorum: Arabis bituminis po. III, sulfuris
 po. II, picis liquidae po. VI, picem, mentam, oleum mitte

12 cf. Marc. Emp. c. 15, 11. 22 cf. Veg. II 77.

6 cum movit *ci. Schn.* || 9 aegris rem.? || 11 axungia *L* ||
 14 sinistra *L* | glandulam *L* || 15 s. precantem nec l. l. ferit
ci. Schn. || 16 lumbricus *idem* || 21 dat *L* || 23 aquam *L* || 25 cineres
 lixiva *L* | fort. consubige in se et da ut b. — et misce *voluit*
Gesn.; dato b. *Schoettg.* || 27 horam aut semis. Seniores ut
Schoettg. | ypopanaces *L*

- in ollam integram, sine quiescat. Dein superinfricato, qui et trita erunt, et quae soleta, adice bitumen, sulfur nigro et ita infunde, sed diligenter coques, ne ferveat, sed leni igni vel carbonibus calefacito et removes ab igne et colas ac resolutum prius aceto admiscebis. Hoc medicamento 5 perunguis iumenta alternis diebus ne plus bis aut quater.
- 19 Ad pituitas anisi unc. III, benetoris dabis cum vino permixtos cyatos VI ad cornum. Ex quo medicamento etiam per sinistram narem duas dragmas infundis. Item aliud: stercoris scrofini pulverem contritum diligenterque cribra- 10 tum studiose servabis, ut si quando iumento pituita molesta erit, ex confecto pulvere cum vino veteri, quantum videtur posse sufficere, per cornum deicias, et sanabitur
- 20 statim. Ad stranguriam. Si quod iumentum cuiuslibet generis stranguriam patitur, de sinistra manica tunicae 15 peduculum eximis eumque in aurem equi sinistram conicies, continuo sanabis. Sed cum hoc facies, peduculum omnino
- 21 non nomines. Ad morsum muris aranei. Si quod iumentum mus caecus morderit, acetum acrum bene cum orbita infundito et consubigis et sic tollis, et inde acu 20 ferrea morsum bene compungito et supra dicta terra confricato. Hoc per triduum facito, et cornu cervino suffu-
- 22 migato. Ad vermes necandos scillae sucum instillato
- 23 et pice liquida tangito. Ad pedes attritos. Boves si pedes adtriverint, priusquam in viam mittas, pice liquida 25 cornua perungito. Famicem si boves habuerint, sale et aceto diligenter eluito, posa aeris flos contritum commixtum cum axungia vel alumine solo vel galla cum alumine.

14 cf. Pel. c. 122. 18 cf. Chir. c. 508. Plin. nat. hist. 29, 89 (= med. p. 109, 6 Rose). 24 Cato agr. 72.

1 super infriato quae trita erunt et quae solida adice

Schoettgenus || 3 lene *L* || 4 remobes *L* || 7 aniscis *L. corr. Gesn.* | bene teris *Schoettg. fort.* veteris dabis cum vino permixtas || 10 scrufini *L* || 20 cum subigis *L* || 23 sume (*deinde del.*) scyllae || 27 postea *Schn.* || 28 allumine *L.* DIGESTORV ARTIS
 O MED *subscr. L*

INDICES.

Numeri sunt librorum et capitum huius editionis. — *Garg.*
significat Gargili Martialis libellum.

I. Index nominum.

<p>Apsyrthus prol. 3. I 38, 5. III 13,
4. 14, 5. 22. 27, 1. 2.
Celsus IV 15, 4.
Chiron prol. 3. I 17, 16. III 8,
1. 13, 2. 14, 1. 27, 6.
Columella prol. 2.
Farnax I 38, 10.
Iustitia numen aequissimum
IV prol. 6.
Pelagonius prol. 2. I 17, 15.
III 13, 3. 14, 2. 27, 3.
Vergilius I 56, 36. Mantuanus
poeta prol. 8.
auctores II 12, 1. 21. 28, 5. 87, 1</p> | <p>cf. p. XXXII ss. aliqui II 21.
diversi II 27, 1. IV prol. 2.
multi II 8, 1. omnes I 17, 6.
universi I 64, 2. II 125. a.
mulomedicinae I 17, 4. III
12, 2. antiqui I 2. veteres
I 3. II 49, 5.
Graeci prol. 1. I 6. II 118, 1.
II 30. IV 10, 3. 16. 21, 1. 2.
22, 1. cf. I 40. 41. II 16, 1.
Latini prol. 1. 6. II 118, 1.
cf. I 40. nostri IV 21, 2.
22, 1. barbari II prol. 1. II
82, 4. 134, 3. Hunni II prol. 1.</p> |
|---|--|

Specierum origo:

<p>Abellanus: nux.
Aegyptius: cucurbita.
Afer: ficus, oleum, sal, spongia.
Africus: cuminum. (ventus
I 17, 5.)
Alexandrinus: cuminum, lens,
nitrum, sal, sinapi.
Amineus: vinum.
Apollonius: bitumen.
Arabicus: bidella, bitumen.
Atticus: mel. (profluvius.)
Brittius: pix.
Campanus: inula, rosa, viscum.
Cappadocus: sal.
Celticus: spica.</p> | <p>Cimolius: creta.
Colophonius: resina.
Creticus: thymus.
Cyprius: lepis.
Cyrenaeus: laser.
Falernus: vinum.
Faliscus: vinum.
Gallicus: alium, sil.
Graecus: bitumen, faenum.
Hispanus: oleum, opium, sal.
Illyricus: camomillon, iris.
Indicus: cepa, spica.
Italicus: viscum.
Iudaicus: alumen, asphaltum, bi-
tumen.</p> |
|---|--|

Macedonicus: petroselinum.
Ponticus: absinthium, acorum,
 asarum, sinopis.
Punicus: cera, malum.

Siculus: capparis, crocus, vinum.
Syriacus: galla, laser, oleum,
 spica. **Syriaticus:** calamus.
nostras: sal.

Equorum patria:

Africa III 6, 4.
Armenii I 56, 35. III 6, 4.
Burgundiones III 6, 3.
Cappadoces III 6, 4.
Dalmatae III 6, 3.
Epirotae III, 6, 3. 4. 7, 1.
Frigisci (?) III 6, 3.
Hispani III 6, 4. 7, 1.
Hunisci III 6, 2. 5. 7, 1.

Numidae III 7, 1.
Parthi I 56, 37.
Persae I 56, 35. III 6, 4. 6. 7, 1.
Samarici (?) III 6, 3.
Sarmatae II 79, 16.
Siculi III 3, 6, 4. 7, 1.
Sofoeni (?) III 6, 4.
Toringi III 6, 3.

II. Index rerum et vocabulorum memorabilium.

ab igne castrati II 88, 2. — **ab**
articulis claudicabit I 6, 1.
ab armis deplendum I 13,
 4 *al.* cf. II 27, 4. **a radice**
auriculæ . . tumor . . extabit
 II 14, 2.
absque dubio prol. 8. II 108, 1.
a. ambiguitate III prol. 4.
a. necessitate I 22, 1. cf. 56,
 21. **a. febre** III 11, 2. **a.**
vehiculis IV prol. 4. — **ex nulla**
parte a. palato I 22, 2.
abstinere et transitive et intransi-
titive promiscue usurpatur;
plerumque cum ab præp.
abundanter exposita I 17, 1.
acetabulum mens. I 17, 7. II 53, 4.
acrum acetum III 28, 16. IV 28.
Garg. 21.
achanum morbus boum IV 2, 1.
acontizare I 22, 5. 26, 4. 27, 2.
acopum II 11, 2. 54, 2. 3.
a. thermanticum I 43, 5.
acro pinguis porcinus II 130, 2.
a. salsus porci pinguis I 56, 17.
acrococla II 47, 1.
acrococleum III 1, 2.

acus cuprina IV 3, 12. **a.**
aenea IV 21, 4. **a. ferrea**
Garg. 21.
acutata sagitta I 22, 4.
ad: farraginis ad invicem I
 56, 20. **ad instar indomito-**
rum II 12, 1. **ad ceroti in-**
star II 7, 2. **ad amyli i.**
 II 36. **ad vivum eradere** I
 26, 2. 4. II 135, 6 *al.* **ad ultim-**
um II 6, 11. 130, 2. IV 19.
ad calidam excoqui I 17, 17.
ad acum designatur IV 3,
 12. 13. **ad cannam acutam**
exseces IV 5. cf. 6, 2.
adiumenta belli prol. 1.
adimiculis subvehendis IV
 prol. 3.
admissarius I 24. III 7, 3. **ad-**
missura I 24. **admissus** III
 7, 3.
adustio I 9, 6.
aeris corruptio I 17, 5. III 12,
 2. **a. corruptus** I 19, 2. — **sub**
divo et libero aere I 14, 6.
aestuantia iumenta I 57, 2.
aetatis indicia III 5.

- affectionis comes industria
 prol. 16.
 alienae aegritudinis afflante
 vicinia prol. 14. odore mor-
 bidorum afflante IV 2, 15.
 cf. 24, 2. — afflatus suffimen-
 torum salubris III 12, 2.
 pedem . . . aforis extrahit II
 45, 8.
 agni pulmones II 143, 3. ca-
 put agninum II 130, 3.
 alacre animal I 15, 1.
 albuginosum animal II 120 *cf.*
adn.
 album in oculo II 17, 2. 18.
 20. 21. 22, 7. 8. III 27, 1. 28, 10.
 IV 22, 1. albugo II 22, 9.
 alienatio mentis II 4.
 alienatus morbus II 87. a.
 nervi II 86, 2. a. corporis
 partes I 28, 2.
 se allidunt iumenta I 39, 3.
 aluta II 49, 3. 54, 4. 97, 3.
 alveus ad hordeum ministran-
 dum I 56, 3.
 amaritudo I 13, 6. 19, 2.
 ambiguum I 1, 4.
 ambulaturae gratiam perdit
 II 5, 3.
 anacollema II 17, 4. 74, 2. 82, 4.
 III 22.
 anapleroticum medicam. II 26,
 2. III 28, 9.
 anas conspectu sui sanat IV 4, 6.
 aneurysma *tuber* II 30, 1.
 anfractus clivosarum viarum
 II 69, 2.
 anguli oculorum I 25, 3.
 angulosum corpus III 6, 5.
 anicularum more I 39, 2.
 animantia I 21, 2. II 1, 1.
 anniversarium remedium I 18, 1.
 anseres natantes visi sedant
 dolorem IV 4, 6.
 potio ex antidoto polychresto
 II 6, 11.
 aperturam facere II 48, 3. 49, 2.
 IV 9, 4. ad aperturam II 56, 1.
 apiosum iumentum I 25, 2. II
 2. 5. 9, 3. 10. 97, 4.
 apostemata II 55, 2. 59, 3. — *gen.*
fem. IV 8 *tit.*
 bibendi appetentior ultra mo-
 rem I 4.
 potus appetentia II 122, 1.
 aqualiculus I 40, 1. 44, 1. 49.
 II 87, 3.
 aquaticus humor tenuis et fri-
 gidus I 38, 2.
 aquatilia II 49. I 25, 6.
 arabum alii auctores morbum
 alienatum nuncupaverunt II
 87, 1 *nomen obscurum.*
 ardentes et sanguinei oculi
 II 12, 1.
 arena fluvialis vel maritima
 II 88, 8.
 aridus morbus I 4. 11, 1.
 animalia armentiva vel domita
 I 18, 1.
 arteria exasperata II 132, 1.
 articularis morbus ἀρθρίτης
 I 6. 13. IV 3, 2.
 artificum imperitia I 7, 2.
 artum fistulae II 26, 1.
 arvina III 6, 5.
 asinus I 23.
 assis ligneus II 78. roboreus
 IV 25, 1. — *i. q.* solum ungulae
 II 56, 1.
 ossibus astringitur cutis I 6, 1.
 ne creta astringatur in pilis
 II 8, 4. vulnus astringes I
 22, 6. totum corpus astric-
 tum II 88, 1.
 asturco I 56, 37.
 atheroma *tuber* II 30, 1.
 attritum animal I 11, 7.
 augmentum: per singulorum
 dierum augmenta I 22, 11.
 pinguedinis praestata augmen-
 tum I 56, 10 *cf.* II 44, 2.

- aulaces *sulci* I 56, 38 *ex ci.*
 aurosus color II 17, 1.
 auster ventus I 17, 5.
 austeritas I 19, 2. 3.
 auxilium salutis I 17, 6.

 barbarica animalia II prol. 2.
 III 7, 1.
 basis *ungulae* I 25, 6. 26, 1.
 II 46. III 1, 2. 3. 6, 5.
 bellatores in proeliis probatissimi *equi* prol. 11.
 beneficio *iguis* I 28, 3. *b. naturae*
 III 7, 1 *cf.* IV 1, 2. *n. industriaeque b.* I 28, 6. *medicaminis b.* I 56, 28 *cf.* I 16, 7.
 bestiolus II 79, 10 (*bestiola* II 87, 1. III 10, 3).
 bicomis equus I 56, 86.
 bifurcum *venarum* II 40, 2.
 a bilibribus *hordei incipient iumenta* I 22, 11 *cf.* II 6, 6.
 bilis arida II 115. bilis quae colera appellatur vulgo II 114.
 blandimenta vecturae I 56, 37.
 brachiola I 25, 4. II 92, 7. III 1, 2. 2, 2. *brachiolaris musculus* I 25, 5.
 bulimus II 99. 102.
 bullita [I 45, 5].
 buprestis II 79, 10. 142.
 burici equi III 2, 2.

 caccabus I 34, 6. II 8, 4. *c. fictilis* I 17, 14. *c. novus* II 63. 77. 134, 4. 135, 5. III 8, 1. 14, 3.
 caducum animal I 25, 2. II 6, 12.
 caecilia IV 21, 1. 4.
 caeruleus, i. fuscus, mucus II 36, 1.
 calasticae unctiones I 28, 6.
 de calcaneo I 26, 2.
 calceare animal II 55, 4. 56, 1.
 sparteae calciare I 26, 3. II 82, 2. VI 16, 1.

 calculosum animal I 46.
 calidum animal I 17, 4.
 callositas fistulae II 13, 5. 27, 3. 4. *c. narium* II 21. *callosus tumor* II 22, 1.
 calores aestatis I 17, 4.
 canalis gutturis I 11, 4. *c. faucium* II 88, 13.
 cancer fluviatilis II 7, 3.
 cancer morbus II 66, 1. 105, 1. III 28, 2. *canceraticus fetor* II 43, 1. *cancrosa vulnera* III 28, 5. — *cancromata facere* II 22, 15. III 19, 1.
 caniculares dies I 18, 1. 56, 33. *sol canicularis* II 100.
 canis: pulvis ex canino capite combusto II 42, 2. — *iecur canis rabiosi* II 148, 1. *morsus* IV 11, 1.
 canna viridis II 58, 4. *c. acuta* IV 5. *c. perforata* IV 24, 1.
 canterius *machina quaedam ad equum suspendendum* II 47, 2.
 in capacitatem ventris cibus portioque miscetur I 40, 1.
 capitellum paracenterii II 17, 2.
 carbones vivi I 19, 3. *lenti* II 119, 5.
 cardiacus I 25, 2. II 4. 116, 1.
 carduus silvester I 17, 14. IV 3, 7.
 carobaricus II 6, 12.
 carpentum IV prol. 3.
 cartilago II 22, 1. 27, 1. 4. 45, 4. *c. aurium* II 14, 1. *c. narium* II 34. 97.
 cataclis longanonis I 42, 1.
 cataplasma II 7, 2. 14, 2. 23, 1. 25. 42, 2. 43, 2. 48, 7. 54, 3.
cataplasma abl. II 67, 2. *cataplasmare* II 54, 3.
 catarroicus I 38, 4.
 catastalticum medicamentum II 22, 2. III 28, 2.
 recursu catastematis *siderum* I 17, 5.

catervatim [I 17, 1].
 catuloticum medicamentum III
 28, 4.
 catulus lactans I 17, 16. c.
 brevis vivus III 28, 30.
 causa i. q. morbus *passim*. in
 causa esse I 22, 9. 25, 3. 5.
 causticum I 43, 5. II 44, 2. 46.
 82, 4. 6. III 14, 1. 28, 18. 19.
 c. crudum II 39, 1. — causti-
 cum malagma I 28, 6. III 14, 4.
 cauter et cauterium *promiscue*
usu veniunt. cauter ferreus
 vel cuprinus II 6, 11. 48, 6.
 67, 6. 148, 1. cauterium punc-
 tum II 22, 3. c. rectum I 14, 3.
 cavabit ilia I 4. III 6, 5.
 cavatura temporum I 25, 2. c.
 vulneris II 26, 1.
 caverna naris II 132, 6.
 cella balnei calida II 6, 3.
 centetalis fistula II 89, 4 *cf.*
 Chir. p. 336.
 centriæ i. muscoli brachiolares
 I 25, 5 *cf.* Chir. p. 336.
 cephalargicus I 25, 2.
 cephalicum medicamentum II
 43, 2. III 28, 1.
 cerebellare de lanata pelle con-
 volvis II 7, 1. 11, 3. 12, 6. 97, 3.
 cerebrum I 10, 5. c. commo-
 tum II 7.
 cerotum II 7, 2. 119, 5. III 28, 25.
 cessare ab emptione I 20, 3.
 cessim II 86, 1.
 charta pura IV 26.
 chirurgia II 13, 1.
 chlora medicamentum III 28, 3.
 chordapsus I 41. 49.
 chylon facere II 102. 130, 2.
 ciconiæ pullus I 17, 14.
 ciliciis diligenter absterges I 42,
 3. c. ozaenas defricare I 49, 5.
 cilium II 22, 6.
 cimex vivus I 61, 2. II 79, 21.
 odor cimicis IV 24, 2. *Garg.* 11.

circa eum flebotomo uti I 14, 3.
 circinare locum I 12, 2.
 circulis praegravare crura I 56,
 37. — gyrat in circulo II 10.
 circumcisorium *instrum.* I 26, 2.
 circumferre coriandrum . . cum
 sulfure II 138.
 ungulae solum in circuitu scal-
 pello circumgyrabis I 26, 2.
 cirrus in *calce equorum* I 25, 6.
 56, 33. c. tibialis III 1, 2.
 c. frontis III 2, 1.
 ut diligentius claudat plaga
 I 22, 6.
 claudicatio et clodicatio IV, 9.
 clavus II 55, 5. IV 16, 1. clavo (?)
 ferreo . . calceabis II 82, 2.
morbus II 60, 2. III 28, 6.
 IV 15, 4.
 clibanus subtilis I 47, 1.
 medio climate ventris I 43, 3.
 clyster *passim*. clysterizare I
 42, 5. 45, 3. 52, 4 *al.*
 coactio in animalibus passionis
 est nomen I 37 *cf.* 38, 1. 5.
 11. 118, 3.
 coactio longi temporis I 43, 5.
 si equus coactus de via vene-
 rit I 38, 5.
 coagulare I 40, 2. coagulata
 solvit ustio I 28, 2.
 coagulare *pars ventris boum*
 I 44, 1. 45, 1. III 10, 3.
 coclear et coclearium *promiscue*
usu veniunt. c. cumulatam
 I 10, 7. 13, 6 *al.*
 coepta extrinsecus medica-
 menta I 9, 4.
 cofinus I 56, 38.
 cohortales aves IV prol. 4.
 colefium i. q. iunctura corae
 II 82, 5.
 bilis quae colera appellatur
 vulgo II 114.
 colicus I 27, 1. III 28, 27.
 colletica clysteria id est quae

temones fictos vel funibus alligetur, ut immotum praestetur ad medentis arbitrium. Quae machina omnium maiorum animalium medelis solet esse communis.

XXVI. *Contra sanguinis fluxum.*

Iumentis ad fluxum sanguinis, si de naribus effluat, scribis in charta pura et licio collo suspendis: Focus alget, aqua sitit, cibaria esurit, mula parit; tasca masca venas omnes.

XXVII. *Ad luxaturam.*

Item aliud remedium ad luxaturam. Incantabis sic: 10 Betat relta, acum sinapi non sapit nec frictim.

XXVIII. *Ad lumbricos, cossos et tineas.*

Semen coriandri emin., sicale sext. excoques; et ipsam aquam fundis, coriandrum teris diligenter et ambas species misces et aceti acri emin. Haec omnia rursum agitas et 15 ita animalibus ad cornum per triduum dabis.

6 cf. Garg. Mart. c. 14.

13 Veg. I 45, III 10.

1 fictos *L* socios *ed. pr. A* | vel fort. *del.* | immotum *L Col.* iuvamentum *vulg.* || 2 sane machina *A* | ad o. m. a. medelam *ed. pr. o. m. a. medela A* || 3 sequitur *lib. II c. 66 in ed. pr. A, lib. II c. 65 in F Ven. cf. p. XXI.*

4 c. 26—28 solus habet *L. ed. primus Schneider p. 167 not.*

11 frictim non nimis certum || 12 cossos *L* || 13 cappararia Siculae? || 14 coriandrium *L* | speciem *L.* — nulla subscriptione sequitur statim curae boum ex corpore Gargilii Martialis.

CVRAE BOVM EX CORPORE GARGILI MARTIALIS.

Ad boum morbum salem tritum per cornu cum
vino in potionem dabis. Boves morbus ne noceat, dato
5 tres micas salis, terna lauri folia et totidem porri sectivi,
ulpici et alii ternas spicas, turis grandis grana terna,
herbae Sabinae herbas ternas, rutae cauliculos ternos,
sambuci...., carbones ternos. Haec omnia sub divo caeli 2
per triduum ex eadem potione dato, adiecto scilicet vino.
10 Quod ita partieris, ut aequas potiones per triduum acci-
piat. Sane is, qui dabit, sublime stet et vaso ligneo in-
fundat in os, deiciat in gutture. Boves si aegrotare coepe- 3
rint, dato continuo ovum gallinacium, quod crudum integro
facito ut devoret: postero die caput ulpici alii.... Bos
15 si aegrotat, cotidie ei dato unam heminam vini et exerce
bene vivere medium. Si aegrotat, herbam centauream
contritam ex vino infunde per cornum. Bos si aegrotat, 4
muriam salsamenti optimam et malum terrae, aquae sext.,
aceti, sil, rutam conterito et labris perfricato; vel radicem
20 herbae personaciae conterito et primo die dato unc. I

4 Cato agr. 70. 12 Cato agr. 71. Col. VI 4, 2.

*Solus habet L cf. p. XII || 4 morbos L || 5 sumxtas salis
L, corr. ex Catone || 6 et ulp. L || 7 erbas L plantas Cato ||
8 sambuci non est apud Catonem. lac. significavi | sub dio L ||
9 potionem L || 13 integrum et devorent Schoettigenus || 14 la-
cuna sic fere supplenda: caput u. vel alii conterito cum vino
et facito ebibat || 16 bene: iuvat remedium? || 17 contrita L ||
19 ruta L | fort. labra || 20 c. pariter L pr., deinde p. del.*

- vinique sext. I et aquae. Bos si aegrotat, iunci radicem
 5 decoques et per cornum dabis. Ad tussim boum. Bos
 si tussiet aut si suspirabit, terrae malum, ovum crudum
 et adipem suillum et vinum vetus (adipem tamen prius
 liquefacito et dato) bibat; vel marrubium cum vino datur. 5
- 6 Si bos collum subtorserit, ebulo contrito perungitur
 saepe vel medulla taurina, prius tamen axungia perfricato.
- 7 Si in collo nervi laboraverint, sumito corticem novam de
 subero, comburito ut carbones fiant, et terito ex vino
 veteri et axungia bene inter se commixto et perfricato. 10
 Si collo pili saepius defluunt, ulmi vernaculi radicem ex
 vino decoquito ad tertias et eo, cum opus non faciet,
 saepius perunguito vel adipe ursina vel medulla taurina,
 8 prius tamen axungia perfricato. Ad intestinorum do-
 lorem. Si bovi intestina dolebunt, sumito vini sext. III 15
 et olei hemin. et permixtum per cornum et curat reme-
 diabitur. Item aliud: salis pugnum et cepae capita X
 pariter conterito et in offae modum reficito, eam in anum
 bovis inicito et fac eum arare continuo folli et sanus
 9 erit. Ad scabiem boum. Scabies bobis neves, et erbam 20
 si satrum tundes, et ex eo pecus lavabis; et ex aqua, in
 qua lupini decocti fuerint, nihilominus lavabis. Bobus et
 ceteris pecoribus scabiem ut discutias, intibum silvaticum
 10 conteris et perunguis. Bos aut asinum si eosdem morbos
 inciderint, sumito scillam aut ramni radicem, id est spinam 25
 albam quam tenerrimam, et in aquam infundito, quam per
 dies XIV bibat; unde expurgabuntur et sanitas conse-
 11 quitur. Ad sanguisugam. Hirudinem si bos devora-

17 cf. Col. VI 6, 5 = Veg. IV 4, 5. 21 cf. Cato agr. 96.
 25 cf. Veg. II 139. 28 Col. VI 18, 2 = Veg. IV 24, 2.

3 suspiravit L || 7 medullam et axungiam L || 8 collum L ||
 11 si *Schoettgenus*, ei L || 12 decoquitur L || 13 adipem u. vel
 medullam t. L || 16 per c. dato et rem.? || 17 ita aliud L ||
 19 arare] *scrib.* currere || 20 sc. oves ne vastet, herbam cicutam t.
Schn. coll. Col. VII 5, 8 || 25 scylla aut rumnisci r. L || 26 qua L

verit, cimicem conteres et ad nares eius admovebis: statim
 eicies. Ad fastidium. Bos si non rumigat, salicis folia 12
 aut corticem eius viridissimam contundito, et in eo sext.
 vini addito et olei partem quartam, in se bene misceto
 5 et per cornum bovi infundito. Intestinum enim movit ut
 pedere non cesset; enovit sanabitur. Potio iumentorum. 13
 Iumenta sic potionabis: stercus leporinum et cepam siccam
 cum vino conterito et per cornu dato. Iumentum ruscones
 si habebit, alium cum axungia conteris et dabis; aegri des
 10 remedium feniculi cum cepa conteris et potionabis.
 Iumenta si crocinabuntur, marrubium et axungiam conteris
 et in vino dabis. Ad glandulas iumentorum: luna XIV 14
 mane, antequam manus laves, iumento omnia impedimenta
 tollis, et manus sinistrae digito medicinali de glandula
 15 adprehendis et haec dicis: senti precante: nec lapis lanam
 feri nec lumbricos oculos habet nec mula parit: utricu-
 lum cossia herpiosum arbor fuit manu humana haec ipsa
 concisa est, carbo factus est et si tuber, si panus evala
 subula neceris nec radices agas. Hoc semel dices. Si 15
 20 iumentum stercus gallinacium comederit, brassicam
 agrestem terito cum oleo et aceto, dato bibat per cornum.
 Ad abundantiam sanguinis genestam viridem conterito 16
 et eam in vino sive in aqua permixtam dato per cornum.
 Ad infirmitatem iumentorum. Iumentum si male 17
 25 habuerit, cineris lixivae cyatos VIII, olei cyatos VI con-
 subige et in se et dat bibat per cornum, et currat ne
 minus horam aut... Seniores ut bene valeant: opo-
 panacis unc. I conteris, ex vino dabis potionem. Ad sca- 18
 biem iumentorum: Arabis bituminis po. III, sulfuris
 po. II, picis liquidae po. VI, picem, mentam, oleum mitte

12 cf. Marc. Emp. c. 15, 11. 22 cf. Veg. II 77.

6 cum movit *ci. Schn.* || 9 aegris rem.? || 11 axungia *L* ||
 14 sinistra *L* | glandulam *L* || 15 s. precantem nec l. l. ferit
ci. Schn. || 16 lumbricus *idem* || 21 dat *L* || 23 aquam *L* || 25 cineres
 lixiva *L* | fort. consubige in se et da ut b. — et misce *voluit*
Gesn.; dato b. *Schoettg.* || 27 horam aut semis. Seniores ut
Schoettg. | ypopanaces *L*

- in ollam integram, sine quiescat. Dein superinfricato, qui
et trita erunt, et quae soleta, adice bitumen, sulfur nigro
et ita infunde, sed diligenter coques, ne ferveat, sed leni
igni vel carbonibus calefacito et removes ab igne et colas
ac resolutum prius aceto admiscebis. Hoc medicamento 5
perunguis iumenta alternis diebus ne plus bis aut quater.
- 19 Ad pituitas anisi unc. III, benetoris dabis cum vino per-
mixtos cyatos VI ad cornum. Ex quo medicamento etiam
per sinistram narem duas dragmas infundis. Item aliud:
stercoris scrofini pulverem contritum diligenterque cribra- 10
tum studiose servabis, ut si quando iumento pituita mo-
lesta erit, ex confecto pulvere cum vino veteri, quantum
videtur posse sufficere, per cornum deicias, et sanabitur
- 20 statim. Ad stranguriam. Si quod iumentum cuiuslibet
generis stranguriam patitur, de sinistra manica tunicae 15
peduculum eximis eumque in aurem equi sinistram conicies,
continuo sanabis. Sed cum hoc facies, peduculum omnino
- 21 non nomines. Ad morsum muris aranei. Si quod
iumentum mus caecus morderit, acetum acrum bene cum
orbita infundito et consubigis et sic tollis, et inde acu 20
ferrea morsum bene compungito et supra dicta terra con-
fricato. Hoc per triduum facito, et cornu cervino suffu-
- 22 migato. Ad vermes necandos scillae sucum instillato
- 23 et pice liquida tangito. Ad pedes attritos. Boves si
pedes adtriverint, priusquam in viam mittas, pice liquida 25
cornua perungito. Famicem si boves habuerint, sale et
aceto diligenter eluito, posa aeris flos contritum commixtum
cum axungia vel alumine solo vel galla cum alumine.

14 cf. Pel. c. 122. 18 cf. Chir. c. 508. Plin. nat. hist.
29, 89 (= med. p. 109, 6 Rose). 24 Cato agr. 72.

1 super infriato quae trita erunt et quae solida adice
Schoettgenus || 3 lene L || 4 remobes L || 7 aniscis L. corr. Gesn. |
bene teris Schoettg. fort. veteris dabis cum vino permixtas ||
10 scrufini L || 20 cum subigis L || 23 sume (deinde del.) scyllae
L || 27 postea Schn. || 28 allumine L. DIGESTORV ARTIS
MVLOMED subscr. L

INDICES.

Numeri sunt librorum et capitum huius editionis. — *Garg.*
significat Gargili Martialis libellum.

I. Index nominum.

<p>Apsyrtus prol. 3. I 38, 5. III 13,
4. 14, 5. 22. 27, 1. 2.</p> <p>Celsus IV 15, 4.</p> <p>Chiron prol. 3. I 17, 16. III 8,
1. 13, 2. 14, 1. 27, 6.</p> <p>Columella prol. 2.</p> <p>Farnax I 38, 10.</p> <p>Iustitia numen aequissimum
IV prol. 6.</p> <p>Pelagonius prol. 2. I 17, 15.
III 13, 3. 14, 2. 27, 3.</p> <p>Vergilius I 56, 36. Mantuanus
poeta prol. 8.</p> <p>auctores II 12, 1. 21. 28, 5. 87, 1</p> | <p>cf. p. XXXII ss. aliqui II 21.
diversi II 27, 1. IV prol. 2.
multi II 8, 1. omnes I 17, 6.
universi I 64, 2. II 125. a.
mulomedicinae I 17, 4. III
12, 2. antiqui I 2. veteres
I 3. II 49, 5.</p> <p>Graeci prol. 1. I 6. II 118, 1.
II 30. IV 10, 3. 16. 21, 1. 2.
22, 1. cf. I 40. 41. II 16, 1.
Latini prol. 1. 6. II 118, 1.
cf. I 40. nostri IV 21, 2.
22, 1. barbari II prol. 1. II
82, 4. 134, 3. Hunni II prol. 1.</p> |
|--|---|

Specierum origo:

<p>Abellanus: nux.</p> <p>Aegyptius: cucurbita.</p> <p>Afer: ficus, oleum, sal, spongia.</p> <p>Africus: cuminum. (ventus
I 17, 5.)</p> <p>Alexandrinus: cuminum, lens,
nitrum, sal, sinapi.</p> <p>Amineus: vinum.</p> <p>Apollonius: bitumen.</p> <p>Arabicus: bidella, bitumen.</p> <p>Atticus: mel. (profluvius.)</p> <p>Brittius: pix.</p> <p>Campanus: inula, rosa, viscum.</p> <p>Cappadocus: sal.</p> <p>Celticus: spica.</p> | <p>Cimolius: creta.</p> <p>Colophonius: resina.</p> <p>Creticus: thymus.</p> <p>Cyprius: lepis.</p> <p>Cyrenaeus: laser.</p> <p>Falernus: vinum.</p> <p>Faliscus: vinum.</p> <p>Gallicus: alium, sil.</p> <p>Graecus: bitumen, faenum.</p> <p>Hispanus: oleum, opium, sal.</p> <p>Illyricus: camomillon, iris.</p> <p>Indicus: cepa, spica.</p> <p>Italicus: viscum.</p> <p>Iudaicus: alumen, asfaltum, bi-
tumen.</p> |
|---|--|

Macedonicus: petroselinum.
Ponticus: absinthium, acorum,
 asarum, sinopis.
Punicus: cera, malum.

Siculus: capparis, crocus, vinum.
Syriacus: galla, laser, oleum,
 spica. **Syriaticus:** calamus.
nostras: sal.

Equorum patria:

Africa III 6, 4.
Armenii I 56, 35. III 6, 4.
Burgundiones III 6, 3.
Cappadoces III 6, 4.
Dalmatae III 6, 3.
Epirotae III, 6, 3. 4. 7, 1.
Frigisci (?) III 6, 3.
Hispani III 6, 4. 7, 1.
Hunisci III 6, 2. 5. 7, 1.

Numidae III 7, 1.
Parthi I 56, 37.
Persae I 56, 35. III 6, 4. 6. 7, 1.
Samarici (?) III 6, 3.
Sarmatae II 79, 16.
Siculi III 3, 6, 4. 7, 1.
Sofoeni (?) III 6, 4.
Toringi III 6, 3.

II. Index rerum et vocabulorum memorabilium.

ab igne castrati II 88, 2. — ab
 articulis claudicabit I 6, 1.
 ab armis deplendum I 13,
 4 *al.* cf. II 27, 4. a radice
 auriculæ .. tumor .. extabit
 II 14, 2.
 absque dubio prol. 8. II 108, 1.
 a. ambiguitate III prol. 4.
 a. necessitate I 22, 1. cf. 56,
 21. a. febre III 11, 2. a.
 vehiculis IV prol. 4. — ex nulla
 parte a. palato I 22, 2.
 abstinere *et transitive et intransi-*
tive promiscue usurpatur;
plerumque cum ab praep.
 abundanter exposita I 17, 1.
 acetabulum mens. I 17, 7. II 53, 4.
 acrum acetum III 28, 16. IV 28.
Garg. 21.
 achanum morbus boum IV 2, 1.
 acontizare I 22, 5. 26, 4. 27, 2.
 acopum II 11, 2. 54, 2. 3.
 a. thermaeum I 48, 5.
 acro pinguis porcinus II 130, 2.
 a. salsus porci pinguis I 56, 17.
 acrocola II 47, 1.
 acrocolesium III 1, 2.

acus cuprina IV 3, 12. a.
 aenea IV 21, 4. a. ferrea
Garg. 21.
 acutata sagitta I 22, 4.
 ad: farraginis ad invicem I
 56, 20. ad instar indomito-
 rum II 12, 1. ad ceroti in-
 star II 7, 2. ad amyli i.
 II 36. ad vivum eradere I
 26, 2. 4. II 135, 6 *al.* ad ulti-
 mum II 6, 11. 130, 2. IV 19.
 ad calidam excoqui I 17, 17.
 ad acum designatur IV 3,
 12. 13. ad cannam acutam
 exseces IV 5. cf. 6, 2.
 adiumenta belli prol. 1.
 adminiculis subvehendis IV
 prol. 3.
 admissarius I 24. III 7, 3. ad-
 missura I 24. admissus III
 7, 3.
 adustio I 9, 6.
 aeris corruptio I 17, 5. III 12,
 2. a. corruptus I 19, 2. — sub
 divo et libero aere I 14, 6.
 aestuantia iumenta I 57, 2.
 aetatis indicia III 5.

- affectionis comes industria
 prol. 16.
 alienae aegritudinis afflante
 vicinia prol. 14. odore mor-
 bidorum afflante IV 2, 15.
 cf. 24, 2. — afflatus suffimen-
 torum salubris III 12, 2.
 pedem . . . aforis extrahit II
 45, 8.
 agni pulmones II 143, 3. ca-
 put agninum II 130, 3.
 alacre animal I 15, 1.
 albuginosum animal II 120 cf.
adn.
 album in oculo II 17, 2. 18.
 20. 21. 22, 7. 8. III 27, 1. 28, 10.
 IV 22, 1. albugo II 22, 9.
 alienatio mentis II 4.
 alienatus morbus II 87. a.
 nervi II 86, 2. a. corporis
 partes I 28, 2.
 se allidunt iumenta I 39, 3.
 aluta II 49, 3. 54, 4. 97, 3.
 alveus ad hordeum ministran-
 dum I 56, 3.
 amaritudo I 13, 6. 19, 2.
 ambiguum I 1, 4.
 ambulaturae gratiam perdit
 II 5, 3.
 anacollema II 17, 4. 74, 2. 82, 4.
 III 22.
 anapleroticum medicam. II 26,
 2. III 28, 9.
 anas conspectu sui sanat IV 4, 6.
 aneurysma *tuber* II 30, 1.
 anfractus clivosarum viarum
 II 69, 2.
 anguli oculorum I 25, 3.
 angulosum corpus III 6, 5.
 anicularum more I 39, 2.
 animantia I 21, 2. II 1, 1.
 anniversarium remedium I 18, 1.
 anseres natantes visi sedant
 dolorem IV 4, 6.
 potio ex antidoto polychresto
 II 6, 11.
 aperturam facere II 48, 3. 49, 2.
 IV 9, 4. ad aperturam II 56, 1.
 apiosum iumentum I 25, 2. II
 2. 5. 9, 3. 10. 97, 4.
 apostemata II 55, 2. 59, 3. — *gen.*
fem. IV 8 *tit.*
 bibendi appetentior ultra mo-
 rem I 4.
 potus appetentia II 122, 1.
 aqualiculus I 40, 1. 44, 1. 49.
 II 87, 3.
 aquaticus humor tenuis et fri-
 gidus I 38, 2.
 aquatilia II 49. I 25, 6.
 arabum alii auctores morbum
 alienatum nuncupaverunt II
 87, 1 *nomen obscurum.*
 ardentes et sanguinei oculi
 II 12, 1.
 arena fluvialis vel maritima
 II 88, 8.
 aridus morbus I 4. 11, 1.
 animalia armentiva vel domita
 I 18, 1.
 arteria exasperata II 132, 1.
 articularis morbus ἀρθρίτης
 I 6. 13. IV 3, 2.
 artificum imperitia I 7, 2.
 artum fistulae II 26, 1.
 arvina III 6, 5.
 asinus I 23.
 assis ligneus II 78. roboreus
 IV 25, 1. — *i. q.* solum ungulae
 II 56, 1.
 ossibus astringitur cutis I 6, 1.
 ne creta astringatur in pilis
 II 8, 4. vulnus astringes I
 22, 6. totum corpus astric-
 tum II 88, 1.
 asturco I 56, 37.
 atheroma *tuber* II 30, 1.
 attritum animal I 11, 7.
 augmentum: per singulorum
 dierum augmenta I 22, 11.
 pinguedinis praestata augmen-
 tum I 56, 10 cf. II 44, 2.

- aulaces *sulci* I 56, 38 *ex ci.*
 aurosus color II 17, 1.
 auster ventus I 17, 5.
 austeritas I 19, 2. 3.
 auxilium salutis I 17, 6.

 barbarica animalia II prol. 2.
 III 7, 1.
 basis *ungulae* I 25, 6. 26, 1.
 II 46. III 1, 2. 3. 6, 5.
 bellatores in proeliis probatissimi *equi* prol. 11.
 beneficio ignis I 28, 3. b. naturae
 III 7, 1 cf. IV 1, 2. n. industriaeque b. I 28, 6. medicaminis b. I 56, 28 cf. I 16, 7.
 bestiolus II 79, 10 (bestiola II 87, 1. III 10, 3).
 bicomis equus I 56, 86.
 bifurcum *venarum* II 40, 2.
 a bilibribus *hordei* incipiant *iumenta* I 22, 11 cf. II 6, 6.
 bilis arida II 115. bilis quae colera appellatur vulgo II 114.
 blandimenta vecturae I 56, 37.
 brachiola I 25, 4. II 92, 7. III 1, 2. 2, 2. brachiolaris musculus I 25, 5.
 bulimus II 99. 102.
 bullita [I 45, 5].
 buprestis II 79, 10. 142.
 burici equi III 2, 2.

 caccabus I 34, 6. II 8, 4. c. fictilis I 17, 14. c. novus II 63. 77. 134, 4. 135, 5. III 8, 1. 14, 3.
 caducum animal I 25, 2. II 6, 12.
 caecilia IV 21, 1. 4.
 caeruleus, i. fuscus, mucus II 36, 1.
 calasticae unctiones I 28, 6.
 de calcaneo I 26, 2.
 calceare animal II 55, 4. 56, 1. sparteae calciare I 26, 3. II 82, 2. VI 16, 1.

 calculosum animal I 46.
 calidum animal I 17, 4.
 callositas fistulae II 13, 5. 27, 3. 4. c. narium II 21. callosus tumor II 22, 1.
 calores aestatis I 17, 4.
 canalis gutturis I 11, 4. c. faucium II 88, 13.
 cancer fluviatilis II 7, 3.
 cancer morbus II 66, 1. 105, 1. III 28, 2. canceraticus feter II 43, 1. cancrosa vulnera III 28, 5. — canchromata facere II 22, 15. III 19, 1.
 caniculares dies I 18, 1. 56, 33. sol canicularis II 100.
 canis: pulvis ex canino capite combusto II 42, 2. — iecur canis rabiosi II 148, 1. morsus IV 11, 1.
 canna viridis II 58, 4. c. acuta IV 5. c. perforata IV 24, 1.
 canterius *machina quaedam ad equum suspendendum* II 47, 2.
 in capacitate ventris cibus potioque miscetur I 40, 1.
 capitellum paracenterii II 17, 2.
 carbones vivi I 19, 3. lenti II 119, 5.
 cardiacus I 25, 2. II 4. 116, 1.
 carduus silvester I 17, 14. IV 3, 7.
 carobaricus II 6, 12.
 carpentum IV prol. 8.
 cartilago II 22, 1. 27, 1. 4. 45, 4. c. aurium II 14, 1. c. narium II 34. 97.
 cataclis longanionis I 42, 1.
 cataplasma II 7, 2. 14, 2. 23, 1. 25. 42, 2. 43, 2. 48, 7. 54, 3.
 cataplasmiss *abl.* II 67, 2. cataplasmare II 54, 3.
 catarroicus I 38, 4.
 catastalticum medicamentum II 22, 2. III 28, 2.
 recursu catastematis *siderum* I 17, 5.

catervatim [I 17, 1].
 catuloticum medicamentum III
 28, 4.
 catulus lactans I 17, 16. c.
 brevis vivus III 28, 30.
 causa i. q. morbus *passim*. in
 causa esse I 22, 9. 25, 3. 5.
 causticum I 43, 5. II 44, 2. 46.
 82, 4. 6. III 14, 1. 28, 18. 19.
 c. crudum II 39, 1. — causti-
 cum malagma I 28, 6. III 14, 4.
 cauter et cauterium *promiscue*
usu veniunt. cauter ferreus
 vel cuprinus II 6, 11. 48, 6.
 67, 6. 148, 1. cauterium punctum
 II 22, 3. c. rectum I 14, 3.
 cavabit ilia I 4. III 6, 5.
 cavatura temporum I 25, 2. c.
 vulneris II 26, 1.
 caverna naris II 132, 6.
 cella balnei calida II 6, 3.
 centetalis fistula II 89, 4 *cf.*
 Chir. p. 336.
 centriae i. musculi brachiolares
 I 25, 5 *cf.* Chir. p. 336.
 cephalargicus I 25, 2.
 cephalicum medicamentum II
 43, 2. III 28, 1.
 cerebellare de lanata pelle con-
 volvis II 7, 1. 11, 3. 12, 6. 97, 3.
 cerebrum I 10, 5. c. commo-
 tum II 7.
 cerotum II 7, 2. 119, 5. III 28, 25.
 cessare ab emptione I 20, 3.
 cessim II 86, 1.
 charta pura IV 26.
 chirurgia II 13, 1.
 chlora medicamentum III 28, 3.
 chordapsus I 41. 49.
 chylon facere II 102. 130, 2.
 ciconiae pullus I 17, 14.
 ciliciis diligenter absterges I 42,
 3. c. ozaenas defricare II 49, 5.
 cilium II 22, 6.
 cimex vivus I 61, 2. II 79, 21.
 odor cimicis IV 24, 2. *Garg.* 11.

circa eum flebotomo uti I 14, 3.
 circinare locum I 12, 2.
 circulis praegravare crura I 56,
 37. — gyrat in circulo II 10.
 circumcisorium *instrum.* I 26, 2.
 circumferre coriandrum . . cum
 sulfure II 138.
 ungulae solum in circuitu scal-
 pello circumgyrabis I 26, 2.
 cirrus in calce equorum I 25, 6.
 56, 33. c. tibialis III 1, 2.
 c. frontis III 2, 1.
 ut diligentius claudat plaga
 I 22, 6.
 claudicatio et clodicatio IV, 9.
 clavus II 55, 5. IV 16, 1. clavo (?)
 ferreo . . calceabis II 82, 2.
morbus II 60, 2. III 28, 6.
 IV 15, 4.
 clibanus subtilis I 47, 1.
 medio climate ventris I 43, 3.
 clyster *passim*. clysterizare I
 42, 5. 45, 3. 52, 4 *al.*
 coactio in animalibus passionis
 est nomen I 37 *cf.* 38, 1. 5.
 11. 118, 3.
 coactio longi temporis I 43, 5.
 si equus coactus de via vene-
 rit I 38, 5.
 coagulare I 40, 2. coagulata
 solvit ustio I 28, 2.
 coagulare *pars ventris boum*
 I 44, 1. 45, 1. III 10, 3.
 coclear et coclearium *promiscue*
usu veniunt. c. cumulatam
 I 10, 7. 13, 6 *al.*
 coepta extrinsecus medica-
 menta I 9, 4.
 cofinus I 56, 38.
 cohortales aves IV prol. 4.
 colefium i. q. iunctura coxae
 II 82, 5.
 bilis quae colera appellatur
 vulgo II 114.
 colicus I 27, 1. III 28, 27.
 colletica clysteria id est quae

- glutinent I 46, 2 (*cf. gloss.*
V p. 495, 8: c. glutinatoria)
v. II 74, 2 p. 162, 12.
collyrium acre II 11, 3.
c. fistulare III 16.
c. longum et tenue II 79,
17. 23. longiora IV 4, 5.
c. nardinum II 22, 12. III 27, 4.
c. opobalsamatum II 16, 2. 6.
c. opopanacatum II 16, 6.
c. thermaicum et acerri-
um II 18.
coluber II 141, 1.
colum I 40, 2. 41. II 116. 124.
commissura capitis II 14, 2.
27, 3. *c. renum III 2, 2. c.*
muscarii III 1, 1. 2, 2. cf. II
56, 1. — locis commissurali-
bis II 13, 4. 51.
commorat humor inter corium
et viscera I 12, 1.
communire caput apposito ce-
rebrellari II 11, 3.
compendium II prol. 2. 15, 3.
c. atque remedium I 21, 3.
ut amaritudinem morbi her-
barum amaritudo compug-
nans possit expellere I 13, 6.
compunctiones II 79, 7.
quodsi ipsum os concarnare
non potuerit II 22, 3.
condiscere I 56, 37.
conductis in unum . . . aucto-
ribus universis prol. 6.
confragosae viae II 54, 2.
congeries farinosa II 30, 1.
conglutinosa pars humoris I
40, 2.
consequenter I 17, 11. 22, 4. 12.
consiligo radícula quam qui-
dam pulmonaceam vocant
I 12, 2.
consolidationem facere II 74, 2.
consortis partem invadunt I
56, 4.
consortium siderum IV prol. 6.
conspissata caro II 30, 1.
ex ventositate vel constipatione
vitium I 39, 2.
constrictior et robustior reddi-
tur locus I 28, 3.
consuetum medicamentum III
28, 2.
contagio I 1, 3. 5, 1. 13, 4. 17,
1 *al. contagiosa passio I 14, 2.*
contemperatis omnibus III 9, 7.
continue II 113, 2. continuo
I 29, 5 *al.*
contra causam ipsam cutem
aperito II 22, 1.
contremiscere II 97, 1.
convenit *c. inf.* I 14, 3. 14, 5. 6.
29, 2.
in vitae humanae conversatione
prol. 9.
coopertoria saga II 141, 5.
coquere cibum *i. digerere* II 13, 1.
cordiscus II 60, 1.
cordulae intestinorum mundaе
I 56, 17.
coriago *i. q. ecedermia* II 118,
1. IV 12, 1. coriaginosus I
38, 3. 44, 1. II 6, 12.
corona ungulae I 13, 1. 25, 6.
26, 2. 56, 38. II 54, 2. 55, 8.
58, 4 *al. coronula* II 55, 2.
ulcera corticem ducunt I 5, 1.
cf. 9, 2.
cossus I 44. 52. III 10. IV 28.
costales III 1, 2.
craticulatum urere II 67, 6.
cratis quae occa vocatur a
vulgo I 56, 5.
creta figuraris IV 21, 6.
cretiacus *κρητιατικός* I 25, 5. 6.
critellae ex ligno *i. clitellae*
II 105, 2.
crocinari *Garg.* 13.
caede caudam cum tabula I
27, 2. cum sagis munies III
28, 27. linteolis cum sale in-
fusus IV 9, 4.

cumulare III 2, 2. 1, 2.
 curcuma corbis II 33, 1 cf.
 Héraeus *Archiv f. lat. Lex.*
 XIV p. 123.

currulia iumenta I 56, 34. III
 7, 5.

cyclus *med.* II 5, 3. 6, 1. 12.

cyferion vitium II 37.

daemones I 20, 3. III 12, 1. 4.

de sagis involvantur II 79, 16.

de creta circumdatur II 146,

2. de tigillis texuntur IV

25, 2. de clystere infundis

I 45, 2. de vino percurant

II 24, 3. de vino armum la-

vato II 45, 5. de calida con-

spergis IV 3, 8. — vena tan-

genda de palato II 142. clau-

dicabit de prioribus pedibus

I 13, 1. IV 3, 2 — de experi-

mento ἀπὸ πείρας II 80, 1.

135, 7. IV 4, 3.

debrachiolare II 136.

decalvare II 48, 3.

decarnare II 27, 2. 42, 1. 70, 1.

locum calidum declinabis II 9, 4.

decoquere cibum I 40, 1.

decortcatum hordeum I 38, 11.

decursis omnibus III 7, 4.

decursio sanguinis I 27, 3

decussatim ureæ II 61, 1. 88, 9.

deductorius cuniculus I 56, 3.

defaecare aerem I 20, 3.

equi sudore defecti I 30.

defectio sanguinis I 33.

deforis I 9, 4. 18, 3. II 18.

deintus mundare IV 9, 2.

dematricare III 7, 3.

dentes III 1. 5, 2—3. d. canini

I 22, 11. d. molares II 33, 1.

dentitio II 25.

depectorare II 79, 3.

deplanare vulnus II 22, 1. 2.

deplere iumentum I 13, 4. 22,

1. 3. 23.

deprimere puncta urendo II
 67, 6.

depurata vulnera II 43, 2.

deputatus cibus I 1, 1. equi

deputati circo II 59, 1.

desiccat humectata ustio I 28, 2.

despumare animal I 22, 11 et
saepius.

destillatio in cervice II 43, 1.

desub oculo II 19. d. cirro I

25, 6. II 54, 2. d. ipsis dolo-

rum locis II 53, 3. d. gamba

II 86, 3.

desuper *adv.* II 43, 2.

detrectat accumbere I 56, 11.

deusta medicamento labia II

39, 2.

diaeresin dare II 43, 2.

diapente *potio* I 11, 9. 12, 4.

14, 4. 16. 64, 1. III 8, 8.

diastema I 22, 3.

dies *et gen. fem. et masc. inve-*
nitur.

digerere omnia enucleata prol.

6. — d. morbum I 14, 6. —

medicamenta digere fauci-

bis *passim.*

digitus minor II 79, 18. medianus

II 40, 3. medicinalis *Garg.* 14.

discretio morbi i. definitio I

16, 1 cf. I 5, 2.

dispensatio ciborum et san-

guinis II 119, 3.

dissimulatio III prol. 1. 3.

susprium distabescat in aqua

I 11, 13.

distentio *morbus* II 9. disten-

tus I 25, 2.

diureticae potiones I 46, 2.

in caudae media divisura I 27, 2.

sub divo caeli *Garg.* 2.

ducere cicatricem II 13, 4. 15, 4.

corticem I 5, 1.

dulcedines *uligines in pedibus*

II 52.

durities I 50, 1. IV 15, 2. du-

- ritia I 4. 8. 56, 2. II 14, 2.
 IV 18.
 dysenteria I 17. II 75. dysen-
 tericus II 6, 12.
 dysuria II 79, 2. 8.

 eatenus I 12, 2.
 ecedermia *lat.* coriago II 118, 1.
 elephantiasis I 9. 16. IV 3, 4.
 elidere pedem I 26, 3. iumen-
 tum II 17, 2. I 6, 1.
 elimpidare suffusionem I 26, 2.
 vulnera II 27, 4. III 28, 2. 4. 9.
 eludere *intrans.* I 22, 4.
 emphragma I 40, 3. 47, 2.
 emplastrum II 89, 4.
 emplastrum III 28, 24.
 emplecticus II 93.
 enucleata digerere *prol.* 6. *cf.*
 I 64, 2. IV *prol.* 2.
 epaphaeresis II 45, 2. 89, 5.
 epar II 119, 3.
 epidermis II 61, 1.
 epiphora II 22, 3. IV 23, 1.
 erratica passio I 6, 1.
 eumetria equi III 2, 2.
 eunuchus II 53, 6.
 evaporare I 56, 31.
 evenit vocabulum *ex genere*
 passionis I 7, 1.
 evincere discrimen I 11, 9. 15, 4.
cf. 56, 32. IV 3, 6.
 evirare I 14, 3. 36. 38, 12.
 ex: dare *ex aqua* II 12, 5. de-
 coquere II 54, 3. diluere II
 24, 3. infundere II 8, 4. 126,
 2. macerare II 83. sub-
 acta II 67, 4; *cf.* II 6, 7. 16,
 6. 55, 4. 119, 9. IV 1, 4. com-
 miscere II 49, 4. complere
 I 52, 3.
 exasperatio faucium II 126, 1.
 excrescentia tollere I 28, 2.
 de experimento ἀπὸ πείρας
 II 80, 1. 135, 7. IV 4, 3. —
 expertum dicitur II 132, 9.
 experta remedia II 129, 12.
 exposcatum iumentum *ex coni.*
 I 38, 8.
 extalis II 70, 1. 75.
 extensio ventris I 40, 3. e. sal-
 tus II 69, 2.
 exterius agitur causa I 7, 2.
 extorquere violenter cursum I
 17, 4. — extorta de locis
 suis I 28, 5.
 extremitas digiti minoris *mens.*
 II 79, 18.
 extrusicia ungula I 26, 1.
 exulceratio I 10, 3. — exul-
 cerare pedes II 52, 1.
 exungulare II 57, 1.

 fabae magnitudo *mens.* II 76, 3.
 faba cocta I 44, 1.
 facere: si putredinem fecerit
 i. putruerit II 66, 2.
 faecaceus mucus II 36, 2.
 faeculentum minget II 68.
 famex III 19, 1. IV 9, 3. *Garg.*
 23.
 farciminum *morb.* I 7, 2. far-
 cimosus I 7. 14. IV 3, 3.
 farinosa congeries II 30, 1.
 fartosus II 90, 1.
 fascinatum animal II 138.
 fascinus III 12, 1.
 febricosus I 38, 4.
 ferula II 45, 4. 47, 3.
 fervura i. ustio II 48, 9.
 filum laedere *dicunt mulome-*
dici pro coxam eicere: II
 82, 4.
 fimus gallinaceus II 149, 1. IV
 2, 13.
 fissura ungulae IV 17.
 fistula *morb.* I 14, 1. II 23,
 2. 26. 27. III 16.
 f. *instrum.* I 10, 4. 12, 1. II
 21. f. centetalis I 43, 4.
 f. urinalis II 79, 7.

- fistulare medicamentum II 13,
 6. f. collyrium III 16.
 flebotomus I 14, 3. 22, 11. 38,
 12. II 40, 1. flebotomare I
 24. 38, 8.
 flegma II 12, 1.
 flegmon II 48, 1. 6. 8. flegmina
 II 83. flegmone III 28, 17.
 flexura I 25, 4.
 focus i. q. ignis I 28, 7. cf. II
 149, 3. IV 1, 1.
 follicare II 140, 1.
 folliculus hordei I 29, 6. f. ani-
 malis II 81.
 fomentum ad tumores III 28,
 26.
 fons et mater valetudinum II
 9, 3.
 foris versus II 15, 1.
 fractura ossis II 47, 1. 55, 5.
 I 28, 5.
 fragma II 94.
 freneticus I 25, 2. II 3. 9, 3.
 prima fronte i. q. pr. parte I
 56, 1.
 fungus morbus III 28, 7.
 furfur I 22, 11. 38, 9. II 6, 10.
 112, 6.
 furunculus I 31. II 109, 2.
 fustum transversum, ut aper-
 tum os habeat, debet acci-
 pere II 28, 6.
 galbino flore eryngion I 17, 14.
 galbino IV 3, 7.
 gallina II 149, 4.
 gallus gallinaceus albus I 17,
 17. galli pulmones II 143, 3.
 gamba I 27, 4. 56, 38. III 1, 2.
 gambosus II 84.
 ganglion tuber II 30.
 geniculum I 56, 38. III 3.
 gingivula: II 22, 1 ubi gilbula
 A, gumbula Chir. c. 86 cf.
 p. 377. — fort. gibbulum.
 glandulae I 38, 3. II 24, 1. III
 14, 5.
 glaucomata II 22, 8. III 27, 6.
 glaucoma fem. III 28, 10.
 glutinare I 46, 2. g. venam II
 74, 2. vulsos II 130, 1. gluti-
 nosus II 74, 1. 106, 1.
 gradus in palato III 2, 1.
 graminis radices I 56, 25.
 gratulari I 56, 12.
 gubbia *ποδογλυφειον* (gloss.) I
 26, 2.
 gurgulio I 22, 5.
 gypsare I 17, 14.
 gyrus II 2. gyrare II 5, 2. 10.
 haedi pulmones II 143, 3.
 caput haedinum depilatum
 I 17, 17. 56, 17. cf. III 8, 1.
 helices faciunt intestina I 42, 2.
 in herbam mittere I 22, 1. her-
 barum tempore I 24.
 hirudo id est sanguisuga IV
 24, 1. Garg. 11.
 ipsa hora I 52, 2.
 hordeum *passim*.
 h. frixum II 6, 10.
 h. novellum I 29, 4. novum
 I 37.
 h. viride I 56, 26.
 humidus morbus I 3. 10. IV 3, 2.
 hydrofobus II 95, 1. 148, 1.
 hydrops II 89, 1. 91, 1. hydro-
 picus I 38, 4. II 91, 1.
 hypochyma, ae II 17, 2. 3.
 hypochysis II 17, 1.
 hypocoriasis II 16, 1. 6.
 hypotaenium I 46, 2.
 ictericus II 120, 1.
 ieiunum *intestinum* I 40, 2 v.
 adm.
 ileos I 42, 2. 48.
 impari numero imparibus die-
 bus pastillos defundes II 129,
 11. cf. 131, 5.

- impetigines II 51.
 in recenti II 110, 3.
 inambulatio I 29, 5. II 79, 13.
 inambulare II 88, 2.
 incallat et indurat carnem II 27, 1.
 incantare IV 27.
 incidere bulimum II 102.
 incisiones interiorum I 39, 2.
 incitatio cursus II 69, 2.
 paulatim per incrementa II 9, 5.
 incretas locum II 82, 4.
 incurata animalia II prol. 1.
 incurrere morbum I 16, 3. robur II 88, 3. periculum mortis II 22, 15. oculus album incurrit II 21.
 indigestio I 22, 3. 35, 1. II 108, 1. ciborum I 21, 3. hordei II 79, 9.
 indignatio intestini I 47, 2. tumor indignationis II 29. 55, 1. 67, 6 *et saepius*.
 i. caloris II 16, 4.
 indubitanter I 21, 1.
 indubitatae vires I 16, 4.
 inducere carnem II 18, 3. cf. 47, 2.
 indulgere somni copiam I 55, 1. otium II 62, 1.
 indurare *intrans.* II 146, 2.
 indutiae i. otium II 62, 1.
 ineptum iumentum II 5, 2.
 infestare I 16, 1. 54. II 15, 4. 23, 1. 89, 1.
 inflatio I 21, 3. 51. 52, 1. II 149, 1. IV 7, 3.
 inflexio geniculorum I 56, 38.
 sudoris subita infrigidatio I 29, 4. infrigidare I 33.
 iniectio clysteris I 15, 3.
 innovare calefactiones I 52, 4.
 inquietudo IV 1, 5.
 insania equi I 38, 1. II 12. IV 3, 4.
 insolubilis cutis I 28, 3.
 instare medicinae II 16, 6.
 insufflare os plenum vino II 21.
 intactus a morbo I 18.
 intercidit usus II prol. 1.
 interclusio I 40, 2.
 internodium III 14, 3.
 internorum dolor I 56, 15.
 intimare II 134, 1.
 inturgescat *potio* I 56, 19. III 8, 4.
 inulcerare pellem II 59, 2.
 inunctiones III 27, 7.
 irregibilis II 3.
 ischuria II 79, 2.
 iuges vigiliae I 29, 3. iugiter triduo IV 2, 7.
 iugulares venae II 12, 2.
 tristitia fastidiumque iungetur I 55, 1.
 labratura cutis II 22, 2.
 lacca I 27, 4. II 83.
 lacertus vivus viridis II 58, 3.
 lapides molares II 28, 5. 71, 2. 113, 2.
 lapidosum iter II 55, 1.
 latericius pulvis IV 15, 5.
 laxare venam II 76, 2.
 laxiore loco II 12, 6.
 legumina IV prol. 3.
 lethargicus II 112, 1. 6.
 lexypyretos curatio II 36, 1.
 licinium madidum II 22, 2. l. in-tortum II 48, 6.
 lienosus II 92, 1.
 ligaturam non recipit casus II 47, 1. 84.
 limacis os I 62, 2.
 limes *iubae* I 56, 36.
 limpidare oculum II 18. vul-nera III 28, 3.
 linamentum II 56, 1. 57, 2.
 linteolum I 17, 7. 11. 26, 2. II 7, 2. 44, 1.
 lipara II 14, 6. 60, 2. 70, 2. III 28, 13. 14.

lithulcus I 46, 2.
 loculamenta dentium II 32.
 locus *umentorum* I 56, 4.
 longao I 42, 1. 46, 2. 47, 1. 56, 17. III 8, 1.
 lotiosa animalia I 56, 31.
 lumbricus I 44. 52, 3. IV 28.
 luna IV mane *Garg.* 14.
 lunaticus II 18. 97, 1.
 lupi dentis morsus IV 11, 1.
 lycium medicamentum II 24, 3. 60, 2. 61, 2. III 28, 5.
 machina II 46. 127. descriptio m. IV 25.
 malagma II 111, 10. III 28, 21 sq. *femin.* II 46. 51. 54, 4. III 15. 21. 24. 25. 20. (m. basilica). 28, 20 (m. coctica). II 48, 9 (m. quae cupressina appellatur). II 84. III 17. 23 (m. cruda). II 85 (m. quae dicitur meliacinus). I 28, 6 (malagmis causticis. *neutr.* III 14, 4 (m. causticum). II 49, 2 (m. crudum). 49, 4 (m. cupressinum). 85 (m. tetrapharmacum).
 malandria II 42, 1.
 malaria ossa III 1, 2.
 maleus morbus I 2. 5, 2. 17. 19, 1. 31. 38, 4. IV 2.
 mallo II 48, 1.
 marmor II 48, 1.
 marmoratus locus II 111, 3.
 matricalis vena I 10, 7. 13, 2.
 mederi c. *accus.* I 52, 3.
 medianus digitus II 40, 3.
 medietas I 11, 11. — III 5, 3.
 meliacinus malagma II 85.
 meliceris II 30, 1.
 membranula oculi II 16, 4.
 mercurius in dorso II 59, 3. 66, 2. III 2, 1.
 minutim deambulare II 53, 3.
 mixtura nervorum I 27, 3.
 morbosa vitia I 13, 2.

morbus regius II 113, 1.
 morosum aut difficile II 20, 2.
 mortiferus IV 21, 1.
 mus araneus II 143, 1. 146. araneus 144. IV 21, 1 (gr. mygale). — m. caecus II 141, 1. *Garg.* 21.
 musca viva II 79, 23.
 muscarium III 1, 1. 2, 2. 3. 4.
 muscoli brachiolares I 25, 5.
 muscus de vitice II 47, 3.
 mygale i. mus araneus IV 21, 1.
 natura i. veretrum I 32. 61. II 53, 2. 73. 79, 21.
 nec: ut nec II 89, 2. 113, 1. 119, 2.
 nervi equorum III 3.
 nigredo III 5, 3.
 nocere boves *Garg.* 1.
 norma II 40, 1.
 nux Abellana II 76, 3. 116, 2.
 obolus *mens.* II 12, 4.
 obrobatio II 149, 3.
 observantia II 6, 1.
 observatio I 14, 6. 26, 3. II 14, 1.
 obstaculum II 17, 3.
 cratis quae occa vocatur a vulgo I 56, 5. i. rastrellaria in *marg.* A cf. *corp. gloss.* V p. 606, 30 o. rastrum.
 oculare medicamentum III 28, 11.
 olce *mens.* II 111, 8. 9.
 oleagineus color II 17, 1.
 olla nova II 58, 3. III 19, 2. o. integra *Garg.* 18.
 oncomata II 30, 1.
 in opertis locis I 56, 16.
 opisthotonicus I 27, 1. 38, 1. II 88, 4. 12. 111, 1.
 orbita *Garg.* 21.
 organum corporis III prol. 8.
 labia et ipsa orificia intumescunt II 87, 1.

- orthocolus II 54, 1.
 orthopnoicus I 38, 3. II 6, 12.
 110, 1.
 orthotonicus II 111, 1.
 ossa iumentii III 1. ossucula
 III 28, 6.
 ossilago II 22, 1. III 14, 3.
 ossuculare medicamentum III
 28, 6.
 ossuosis locis II 13, 4.
 ovum mens. I 17, 10. 56, 19.
 III 8, 4.
 ozaena I 9, 2. II 49, 4. 86, 4.

 palma in circo III 6, 4. — pal-
 mam accipiet de cauterio II
 105, 3. palmulae I 28, 4. pal-
 matim urere II 54, 5.
 palmarius nervus III 3.
 panis I 38, 10.
 p. mundi pars mollis II 102.
 pannus II 43, 2.
 p. minutus II 66, 2. minu-
 tissimus II 60, 2.
 papula I 9, 2. II 135, 2.
 papyrus II 13, 5. 26, 1. IV 4, 4.
 p. candelarum II 57, 1.
 paracentesis I 43, 3. II 17. para-
 centerium II 17, 2. 3.
 paralysis II 98. 105, 1.
 parastaticae III 1, 2.
 parcellissimus potus I 35, 2.
 parotides II 23, 1.
 parvissimus libellus IV prol. 2.
 pastilli longi et duri I 42, 6.
 patena i. alveus ad hordeum
 ministrandum I 56, 3. *φάρυγξ*?
 an patina?
 pati: quantum fabae patitur
 magnitudo II 131, 2.
 pedester sermo IV prol. 2.
 pediculus I 44, 1. peduculus
 Garg. 20.
 pendigo II 44, 1. 55, 4.
 penicellum calidum II 17, 3.
 135, 3.
 penna nigra III 28, 10.
 percussura II 20, 1. 45, 8.
 peripleumonicus I 38, 3.
 peritonaeum I 43, 3. II 89, 4.
 pestilentia I 17, 5.
 phthisis I 11, 1. IV 13. phthi-
 sicus I 38, 1. 3.
 physicum I 61. 62, 2. II 72, 1.
 149, 5. ph. remedium I 18.
 39, 2. ph. ratio II 79, 19.
 pigmentarius II 90, 2. pigmen-
 tum I 56, 32. II 143, 2.
 pila lignea I 32.
 piscina II 45, 3. IV 15, 3.
 pittacium in plaga I 22, 6.
 plagiorigidus i. orthopnoicus
 II 110.
 planities cicatricis II 19.
 platycoriosis II 16, 1. 3.
 pletura I 35, 1. 56, 25. II 29.
 76, 1. 108, 1.
 plurimi = complures I 6. 11, 9.
 13. 12, 4. 17, 4. 43, 5. 56, 24.
 II 19. 26, 2. 63. III 9, 7. IV 13.
 podagra II 53, 1. podagricus
 I 38, 1.
 polypus II 38.
 pontile I 56, 2. p. tepidum I
 56, 21. p. roboreum II 58, 1.
 posca vel pusca I 38, 10. 56, 14.
 96, 1. II 48, 8.
 p. frigida II 15, 3. 74, 3.
 p. puleiata II 140, 2. cf. III
 8, 7.
 potestate medicaminis II 20, 1.
 potio aestivalis I 57. III 28, 31.
 p. cathartica I 14, 4. 5. II
 89, 5.
 p. diuretica II 136.
 p. hiemalis I 58. 60. III 28, 30.
 p. thermantica s. v. therm.
 p. octo specierum I 15, 4.
 praecantatio I 39, 2. cf. IV 26.
 27. Garg. 14.
 praecclusio intestinorum I 42, 1.
 praefervidum hordeum I 56, 8.

- praefocare II 5, 1. 23, 1. prae-
 focatio I 38, 3. 47, 2. II 79, 2.
 praeobturare II 29.
 praeoccupatio *ventris* graece
 emphragma I 40, 3.
 praerigidus II 88, 1.
 profluvium sanguinis II 35, 1.
 profluvius Atticus I 3. 17, 19.
 38, 4.
 prolixitudo III 2, 2.
 proluvies *ventris* IV 4, 11.
 protocomium II 11, 4.
 prurigo I 5, 1.
 psilothrum II 48, 3.
 pullaria II 25.
 pullus I 9, 3. 16, 3. pellicula
 de ventre pulli II 116, 3. 137.
 p. ventriculus II 130, 5. cf.
 149, 4.
 puls II 67, 5.
 pultarius novus II 120, 3.
 pumex ungulae III 1, 2.
 puncta infigere urendo I 28, 4.
 II 14, 4. 48, 5. p. ferventia
 II 27, 3. cf. 48, 6.
 punctiones doloresque I 43, 1.
 pustula II 146, 3.
 pyxis plumbea vel lignea II
 133, 2. III 13, 3.

 quatenus IV 1, 1.
 quod: memento quod ea me-
 lior est I 22, 8.

 ragadio simile fit vulnus II 51.
 regulae III 1, 2. 2, 2.
 ranulae pedum I 56, 31. II 58, 4.
 r. oris IV 5.
 rationabiliter I 21, 1. 36. III
 prol. 8.
 refrigeratoria potio I 57, 2. II
 101.
 refrigerium III 8, 7.
 regula II 41, 3. 47, 2.
 reicere i. q. vomere II 77.
 respondet sanguis per os II 13, 3.

 reticulatim urere II 41, 3.
 reumaticus II 50.
 reversatur extalis II 75. 79, 5.
 roboris vivacis duritia I 56, 2.
 fustis de robore II 88, 15.
 roborea pontilia II 58, 1.
 robur *morbis* II 88. 105, 2. ro-
 borosus II 88.
 rota II 45, 7. 46. rotula lignea
 II 82, 2.
 runcos ducit II 110, 1.
 rupta animalia I 11, 12. IV 1, 9.
 rupturae oculorum III 28, 10.
 ruscones (?) *Garg.* 13.

 sabana validiora II 111, 11.
 saccellus II 8, 3. s. ex furfure ca-
 lido II 92, 3. 4. — saccellio
 II 88, 9. — saccellatio I 42, 5.
 52, 4. II 11, 3.
 sagitta *instrum.* I 22, 4. 26, 4.
 38, 9. 43, 3. II 34, 2 *al.*
 sagma I 63. sagmarum II 59, 2.
 sagmis ib. 1.
 sagum I 42, 4. saga pleniora
 II 88, 6.
 saliant venae I 29, 3. 32.
 salivati more IV 7, 3.
 sanguinare *intrans.* II 22, 3.
 sarcosis II 30, 1.
 sarmentum IV 15, 1. sarmen-
 torum favilla IV 17.
 satagit equus I 33.
 scabies II 135, 11. *Garg.* 9. 18.
 scabrosa ossa III 28, 2.
 scalae II 47, 2.
 scapulae I 22, 3. II 44, 1.
 scapus *veretri* II 79, 17.
 scholasticus IV prol. 2.
 sciaticus *λογιαδixός* II 86, 4.
 scibala I 47, 2.
 scissilis fascia II 47, 2.
 scrophae *morbis* II 23, 1.
 sellaria iumenta I 56, 34. III
 7, 5.
 semisextarius I 15, 3.

- semissare I 26, 4. 38, 9.
 semisse inurere cauterio II 11, 4.
 uritur ad mensuram semissis
 II 105, 3.
 seplasiarius IV 3, 6.
 sequestrare I 29, 5.
 sessor *equus* I 56, 35. 62, 1. II
 111, 11.
 siccus morbus IV 3, 2.
 sideratus II 39. sideraticus I
 25, 2. sideraticus II 99.
 siliqua *mens.* I 20, 2.
 silvosa cauda III 6, 5.
 sinapizare II 6, 11. 98.
 ad siphonem infundere I 10, 1.
 cf. II 20, 2.
 situla I 11, 13. II 95, 2.
 solidatur vulnus II 13, 4. 26, 2.
 27, 1.
 soliditas roboris I 56, 2.
 solum ungulae I 26, 2. II 56, 1.
 sparteae *solea* I 26, 3. II 82, 2.
 IV 9, 2. 16, 1.
 spasmus I 38, 2. II 96, 1.
 spatulae III 1, 1. 2, 2.
 sphalangius II 141, 1. 145. spha-
 langio II 143, 1.
 spiramine praecluso II 38.
 spiritalis partes pulmonis II
 140, 1.
 spondyli III 1, 1.
 stagnare I 18, 1. II 87, 5. 134, 4.
 IV 2, 5. 6.
 staltica medicamenta II 27, 3.
 51.
 staphyloma II 19.
 steatoma *tuber* II 30, 1.
 stellatim urere II 71, 3. cf. 105, 3.
 stenocoria II 16, 1.
 stercus pullinum *noxium* II 79,
 9. IV 2, 14. *st. gallinacium*
 Garg. 15. *st. porcinum* IV
 2, 15.
 stilosus *ὀφθαλμός* II 54, 1.
 stranguria II 79, 2. 7. 9. 106, 1.
 Garg. 20.
 stremmare I 26, 4. cf. *Chir.*
 strictura II 112, 3. 129, 4.
 strophus I 43, 1. 47, 1. stro-
 phosus I 43, 5. II 6, 12. 114.
 116. 121, 1.
 strumae II 23, 1.
 stuppa II 82, 7. IV 8, 1. 9, 4.
 stypticus II 48, 3. 51. 74, 2. III
 28, 7.
 subcutaneus morbus I 5. 12.
 IV 3. 4.
 subgamba III 4.
 subglutit dolore equus II 124.
 subigere species II 45, 5. 48, 4.
 67, 4.
 subiugare equum III 6, 8.
 sublacrimantes oculi I 30.
 subrecto sunt capite II 23, 1.
 subrenalisis morbus I 8. 15, 1.
 27, 1. IV 3, 3.
 substantia *cibus* I 40, 1. II 12,
 3. 88, 7. 89, 5. 109, 1. 3. 119, 9.
 cf. III 14, 3. IV prol. 4.
 substrictus equus II 9, 2. 35.
 cf. I 4. 54.
 subtussire II 89, 2.
 succisorium II 22, 1.
 suda: mittis eum in sudis II
 86, 4.
 suffrago I 26, 2. IV 17.
 suffusio oculorum I 25, 3. II
 16, 1. 21.
 s. *pedum* I 26, 1. 38. 53, 1.
 III 14, 2.
 suffusus I 30. 53, 1.
 supercrescens caro III 28, 2.
 suppositura II 82, 2.
 supragamba II 47, 1. 84.
 suspendere gressum II 55, 3.
 ilia II 110, 1.
 suspirium I 4. 10, 9. 11, 13.
 s. articulare I 38, 4. suspi-
 riosus I 11, 1. II 35, 2.

synanche I 38, 3. II 28, 1. 132, 3.
synchrisma II 45, 7. 82, 3. III
28, 11. 12. *gen. -ae* III 18.
23, 2.
syncopare, syncopatus, syncope
I 53.
syntexis II 119, 1. syntecticus
I 38, 4.
syringa I 28, 7. syringotomium
II 27, 2.
syrmaticus II 86.

tabulare palati II 11, 4.
taediare I 17, 12. IV 2, 4.
taliculi III 2, 1.
tardare *intrans.* II 82, 3. 85.
temporales venae II 11, 4. 16, 6.
tenebricosus II 113, 1. 148, 1.
tenebrosus I 22, 7. II 11, 2.
tensio I 53, 4. t. venarum I
21, 3.
tensura I 34, 3. II 25.
terra viva II 102.
t. formicarum II 143, 2.
t. talparum II 143, 1.
terrigia *περύγια* II 88, 1.
tessellatus locus II 111, 3.
testiculata animalia III 7, 2.
tetanicus I 38, 3. II 88, 2. 12.
tetrpharmacum II 15, 2. 48, 8.
85. III 28, 4.
thermanticae potiones II 36, 1.
70, 2. 98. t. unguenta II 97,
2. t. unctiones II 105, 2.
thorax II 4. 5, 1.
tibiae ossa III 1, 2.
tineola I 44, 1. 52, 2. tinea
III 10.
tituli *libri* prol. 4.
toles I 38, 3. II 128.
tolutarius III 6, 7.
tolutim ambulare I 56, 37.
tortio I 39, 2. 46, 2.
tortura [I 40, 3].
totonarius militari verbo pro

trepidarius I 56, 37. cf. III
6, 7.
tracta II 45, 4.
tractura II 59, 3.
transglutire II 142.
transvaricare II 124.
transverse ambulare I 33. t.
percutere I 27, 4.
se transvolvere I 1, 1. 56, 11.
traumaticum I 38, 9. II 13, 6.
14, 1. 3. 22, 2. 23, 2. 43, 2.
48, 11. 55, 5. III 19. 28, 15. 16.
tremere: tremebit II 102.
trichiasis II 15, 1.
tripodare II 111, 11.
trochiscus II 9, 6. 11, 3.
tunica ocularis II 17, 2. 19. tu-
nicula III 28, 10.
tussicus I 38, 3.
tympanum I 48. tympanites
I 43, 2. II 91, 1. tympani-
ticus II 91, 2.
typhlon enteron I 40, 2.

uligines II 52. III 24.
ullatenus II 16, 3. IV prol. 3.
umbras fugat suffimentum III
12, 4.
uredo I 9, 2. 16, 1.
urinalis fistula II 79, 7.

vaporare II 8, 3. 11, 3. 17, 3.
vas novum II 6, 5. v. ligneum
IV 4, 4. vasum l. *Garg.* 2.
v. vetus II 22, 5.
v. vitreum I 17, 15. III 13, 2.
vel stanneum I 16, 5. III
11, 2.
vectatio I 56, 27.
vecturae blandimenta I 56, 37.
venae equorum III 4.
venaculum *corrupt.* II 127.
ventosi pedes II 50. ventositas
I 39, 2.
ventriculus III 10, 3.

vere incipiente i. ab id. Febr.
IV 2, 5.

versatio intestini II 124.

vertibulum II 41, 1. 86, 2. 4.

veru I 28, 4.

vesicula II 127.

veterinaria ars prol. 1.

viatorium remedium I 61. II
129, 12.

viciae manipulus I 56, 8.

vipera II 143.

virgulam dabis *urendo* II 105, 3.

viscosus humor I 38, 3.

vitio indigestionis II 1, 3.

vivax robur I 56, 2.

volutare *intr.* I 39, 3. 47, 1. vo-
lutatio I 39, 3. II 149, 1.

vomicosus I 38, 3.

vulgare remedium II 79, 22.

vulgaria vocabula: achanum
IV 2, 1. bicomis I 56, 36.
colera II 114. occa I 16, 5. to-
tonarius III 6, 7. trepidarius
I 56, 37. — coriagio IV 12, 1
(rustici). ungulam cogere I
26, 1. filum laedere II 82, 4.
vulnuscula I 16, 1.
vulsus I 11, 12. 27, 1. 53, 4. II
129, 3. 130. III 9. vulsare
intr. II 106, 1.

III. Index specierum.

abrotonum I 34, 2. 6. 38, 6. II
88, 12. III 28, 27. 31. abro-
tanum *traditur* II 87, 4. 116,
2. 119, 7. III 13, 2.
a. hortense IV 4, 10.

absinthium I 13, 5. 34, 6. 56,
22. 30. II 58, 3. 79, 12. 92, 6.
III 13, 2 *al.*

a. erraticum II 87, 4.

a. Ponticum I 16, 5. 44, 3. 5.
45, 2. 59. II 77. 92, 7. III
10, 2 *etc.*

a. = absinthiatum III 8, 6.

acacia

a. nigra II 34, 3.

a. rufa I 16, 5. III 11, 1.

acanthus I 20, 1.

acetum *passim.*

a. acre I 16, 1. II 135, 3. III
28, 16. 17. IV 28. *Garg.* 21.
non acre II 7, 1.

a. acrius I 56, 30.

a. acerrimum I 10, 7. 13, 2.
45, 2. III 21. 23, 2.

a. album II 12, 4. III 28, 14.

a. mulsum II 80, 2.

acorum II 121, 1. 132, 2.

a. Ponticum II 112, 8. 143, 3.
III 13, 3.

adarce II 86, 3. 112, 2. III 28,
15.

adepts II 7, 3. 111, 4. 135, 4. 5.

a. anserina III 21. 28, 12.
20. 24.

a. caprinus III 28, 30.

a. cervina vel vervecina II
131, 4. a. cervina III 28,
21. 23.

a. leonina III 22, 2. 28, 12.

a. leoninus III 23, 1.

a. porcina II 111, 4. 10.

a. suilla II 71, 3. 72, 1. a. suil-
lus I 11, 4. II 42, 2. 74, 2.
Garg. 5.

a. taurina III 28, 4. 20. a. tau-
rinus III 14, 4.

a. ursina III 22, 2. *Garg.* 7.
a. ursinus III 23, 1. 2.

aerugo III 16. 18. 19. 28, 2. 3.
6. 15. 16. 28.

ae. aeris II 22, 13. 26, 3.

flos aeruginis III 27, 7.

- aes crudum I 20, 1. III 12, 3.
 aes ustum I 13, 3. II 22, 5. III
 11, 1. 26. 28, 2. 29.
 aeris flos III 28, 2. *Garg.* 23.
 afronitrum I 15, 3. 42, 5. 52, 4.
 II 67, 1. 88, 10. III 27, 5.
 albitis lapis III 12, 3.
 alium I 61. II 79, 15. 92, 7.
 104, 1. 131, 3. 134, 6. 146, 2 *etc.*
 a. capita I 56, 17. 29. 30. III
 9, 1. c. maiora I 11, 10.
 a. capitula I 18, 1.
 a. maius quod quidam Galli-
 cum vocant I 18. 56, 19
 (*v. l. anagallicum*).
 a. spica IV 2, 8 *Garg.* 1.
 a. viride II 91, 5. 122, 1.
 aloe I 14, 5. 15, 3. 17, 14. 59.
 III 13, 2. 19. [a. epatica I
 45, 5.]
 alumen I 56, 29. II 49, 3. III
 25. 28, 16. 25. *Garg.* 23.
 a. colatum II 126, 2.
 a. crudum II 63.
 a. rotundum II 58, 2.
 a. scissum II 71, 2. 79, 17.
 135, 6. III 28, 7. IV 11, 2.
 a. sc. Iudaicum II 58, 3.
 amomum I 59. III 13, 2. 4.
 amurca II 121, 2. III 28, 5. IV
 2, 11. 11, 2.
 amygdalae frixae II 109, 6.
 amyllum I 11, 1. 34, 2. 4. 36.
 54. 56, 19. II 76, 2. III 8, 4.
 anagallicum *traditur* II 6, 10.
 9, 6. 74, 2. 82, 7. 132, 1. 134,
 7. III 9, 2. 3. 4. 28, 10. agalli-
 cum II 88, 12. sal Gallicum
 II 87, 4. arig. I 13, 4. 54.
 anum G. II 131, 5. 133, 3.
 134, 4. III 8, 4. arum G. II
 129, 11. (*symphytum vel con-*
solidida P) *cf. Ihm ad Pel. c. 71.*
Wellmann Herm. XXXIII
(1898) p. 380, 11.
 ancusae fasciculus II 135, 4.
- anethum II 9, 6. 116, 2. 132, 6.
 anisum II 12, 5. 111, 12. 121, 1.
Garg. 19.
 apium I 11, 11. 17, 11. II 12, 5.
 90, 3. III 8, 8. 28, 31. IV 2, 9.
 a. fasciculus II 134, 7. III 9, 2.
 a. radices II 79, 23.
 a. semen I 34, 1. 3. 6. 42, 4.
 56, 22. 60. II 9, 6. 12, 5.
 116, 2. 122, 1. 149, 2 *etc.*
 a. sucus I 61.
 a. viride I 12, 4. 57, 1. II 11, 1.
 apochyma II 54, 4. 92, 4. III
 14, 1.
 aqua calida I 16, 5. II 7, 3
 IV 4, 1. 10. (*om. aqua I 17,*
17. 42, 3. 52, 4. IV 3, 8. 12,
2.) tepida I 12, 5. II 54, 2.
 candens I 17, 14.
 a. caelestis II 22, 5.
 a. cisternina I 56, 18. II 91,
 5. III 8, 3.
 a. dulcis II 28, 6.
 a. fontana II 122, 2.
 a. marina vel salsa II 13, 9.
 28, 6.
 a. mulsa IV 10, 2. 21, 3.
 (a.) calida verbenacea II 82,
 8. 6.
 argenti spuma III 28, 13. 14.
 IV 15, 4.
 argium II 91, 3.
 a. semen II 123, 2.
 argyritis lapis I 20, 2. III 12, 3.
 aristolochia I 17, 12. 34, 6. 60.
 II 39, 3. 92, 6. 133, 1. III 13, 2.
 a. longa I 10, 6. 59. III 13, 4
 IV 2, 7.
 a. rotunda I 13, 5. 59. II 87,
 4. III 8, 6.
 armoracia IV 23, 2.
 Artemisiae herbae radicem II
 6, 7. 97, 4. 112, 2. 4. 7. III 13,
 4. *cf. Dianaria.*
 asarum I 59. III 13, 2.
 a. Ponticum III 13, 3. 28, 27.

- asphaltion IV 21, 2.
 asphaltum I 19, 3. II 131, 3.
 135, 3.
 a. Iudaicum III 14, 2.
 asphodeli herbae radix II 74, 1.
 atramentum sutorium II 49, 3.
 64.
 aurum I 20, 2.
 avena agrestis II 79, 14.
 herba quae vocatur avia IV
 14, 2. 4.
 axungia I 11, 7. 56, 30. II 48,
 2. 132, 3 *al.*
 a. caprina IV 10, 3.
 a. vetus I 56, 29. II 48, 5.
 83. 135, 6 *al.*
 faeces axungiae IV 12, 3.

 balaustium II 80, 1.
 balluca I 20, 2.
 balsamum III 27, 2.
 battitura chalcitidis II 26, 3.
 beta I 61. 62, 1. II 53, 5. 79, 20.
 bidella III 14, 4. 15. 20. 23, 1.
 28, 20.
 b. Arabica III 14, 1.
 bitumen II 48, 5. 79, 23. 135,
 4. 6. 138. III 14, 2. 28, 18.
 IV 3, 15.
 b. Apollonium III 14, 1.
 b. Arabs *Garg.* 18.
 b. Graecum III 14, 5.
 b. Iudaicum I 20, 1. II 56, 2.
 57, 2. 148, 3. III 12, 3. 14, 1. 5.
 brassica II 67, 4. 79, 12. 104, 1.
 108, 2. b. agrestis *Garg.* 15.
 brassicae caulis IV 4, 1.
 bulbus I 56, 17. III 8, 2. 9, 3.
 III 22, 1. 24. 28, 30.
 b. rufi II 74, 2. 82, 7.
 butyrum I 11, 7. 56, 19. II 6, 8.
 129, 11. 134, 2. 5. III 8, 4 *etc.*

 caballiones marini III 12, 3.
 cadmia II 22, 6. III 19. 27, 5.
 c. botritis III 11, 1.

 calamus aromaticus III 13, 4.
 c. Syriacus III 13, 3. 4.
 c. Syriaticus II 112, 8.
 calx III 28, 25. flos calcis III
 28, 16. c. viva II 48, 4. 49, 4.
 III 17. IV 20, 1. flos calcis
 vivae II 62, 1.
 camomillon Illyricum II 112, 2.
 cannae silvestris cacumina IV
 4, 9.
 cantabri sucus II 121, 3.
 capparis folium IV 2, 6.
 c. radix I 45, 2. II 112, 8.
 c. Sicalae radices vel bacae
 cum foliis III 10, 4.
 caprifici folia I 38, 8.
 carbo *Garg.* 1.
 cardamomum II 109, 6. 110, 3.
 130, 4. 6. III 13, 2. 28, 31.
 cardamum III 28, 10.
 carica I 34, 6. II 28, 2. 132, 3.
 134, 1. 136.
 c. pinguiissima III 9, 6.
 c. sicca II 133, 1.
 cariota II 80, 1.
 c. viridis II 128, 2.
 caseus vetustissimus IV 4, 7.
 casia II 22, 12. 80, 2. 109, 6.
 132, 2. III 13, 2. 3. 27, 4.
 c. dafnitis III 13, 4.
 c. marmalitis III 13, 4.
 c. nardina III 13, 4.
 c. nigra III 13, 3.
 casiae fistula I 59. II 133, 1.
 III 13, 3. IV 3, 10.
 castoreum I 15, 3. 19, 3. 20, 1.
 44, 4. 45, 5. 59. II 70, 2 *al.*
 cauda marina I 20, 2. III 12, 3.
 cauliculus II 6, 2. coliculi II 132,
 4. IV 6, 1.
 caulium folia II 60, 2.
 c. sucus I 61. II 7, 3. 121, 3.
 c. offae II 6, 2.
 cedria I 20, 2. II 66, 1. 111, 8.
 135, 3. 146, 3. III 12, 3.
 centaurea I 13, 5. 14, 5. 16, 5.

- 17, 12. 45, 2. 59. 60. II 116,
 2 *etc.* *Garg.* 3.
 c. violacea I 55, 2.
 cepa II 121, 2. 131, 3. IV 4, 5.
 ceparum mallo I 63. II 60, 1.
 cepae capita *Garg.* 8.
 c. acerrima II 79, 18.
 c. germana II 118, 4.
 c. Indica III 13, 3.
 c. sicca *Garg.* 13.
 cera II 58, 3. 80, 2. 88, 10. 92,
 4. 111, 13 *etc.*
 c. alba III 28, 20.
 c. communis III 14, 1.
 c. Punica III 14, 2. 22, 1.
 28, 3.
 c. rufa III 15. 18. 28, 11. 25.
 c. viridis III 28, 24.
 cerefolium viride vel semen
 ipsius I 58.
 cerussa III 27, 3. 28, 13. 14.
 chalcitis III 16. 19. 28, 2. 15.
 battitura chalcitidis II 26, 3.
 herbae chamaeleontis radix I
 45, 4.
 chamaepitys II 116, 2. 119, 7.
 chartae combustae pulvis II
 35, 1.
 chelidonia herba II 16, 2.
 cicer I 56, 23. 26.
 cicuta II 66, 1.
 c. sucus II 107, 2.
 cinis II 90, 1.
 c. calidus II 91, 2.
 c. de foco II 48, 4.
 c. ex ulmo mundissimus III
 9, 2.
 c. ex olivae ligno viridi III
 10, 1.
 c. cuiuscunque ligni IV 2, 14.
 cinnamomum II 109, 6.
 cinnamum II 133, 1.
 coclea germana I 56, 17. III
 8, 2. c. contusa III 22, 1. c.
 viva contusa II 74, 2. 82. 7.
 conditum vinum I 56, 22. II
 129, 10. c. bene piperatum
 III 8, 6.
 consiligo I 12, 2. IV 3, 12. 13.
 coriandrum I 54. II 35, 1. 37.
 138.
 c. semen I 44, 3. 5. 45, 2. 5.
 III 10, 4. IV 3, 15. 28.
 c. sucus I 57, 2.
 cornu
 c. bubalum III 27, 6.
 c. caprinum II 66, 2.
 c. cervinum I 20, 1. II 141,
 3. III 10, 2. *Garg.* 21. c.
 c. scobis I 44, 5. c. c. ra-
 sura III 12, 3.
 costum I 60. II 109, 6. 113, 2.
 132, 2. III 13, 2. 4. 14, 2.
 28, 30.
 creta I 22, 6. 27, 3. II 29. 32.
 c. Cimolia I 13, 3. II 8, 4. 29.
 72, 2. 83. 119, 5. IV 21, 4.
 crocus I 3. 11, 6. 16, 5. 38, 8.
 53, 4. 56, 17. 22. 57, 1. 59.
 60. II 7, 3 *etc.*
 c. Siculus II 22, 5. 12. III
 13, 2. 22, 1.
 croci manna II 87, 4. 88, 12.
 16. 92, 6. 109, 2. 114. III
 13, 3 *etc.*
 cucumis
 c. agrestis I 17, 11.
 c. asinini viridis radices II
 6, 5. cf. I 17, 8.
 c. silvaticus I 12, 4. 17, 11.
 96, 1. II 131, 1. 135, 1. c.
 s. radices I 17, 9. II 28, 4.
 c. s. viridis radices I 17,
 8. II 52, 2. c. s. radices
 vel folia II 89, 3. 132, 5.
 135, 5.
 c. silvestris II 97, 3. c. s.
 radix II 65.
 cucurbitae Aegyptiae semen
 I 17, 7.
 c. viridis sucus IV 20, 1.
 cuminum I 13, 3. II 66, 1. 111,

12. 14. 123, 2. 131, 6. 146, 2.
 III 16 *al.*
 c. *Africanum* I 42, 4. II 88, 12.
 c. *Alexandrinum* I 42, 4. III
 28, 30.
 c. *rusticum* II 12, 4.
 c. *semen* II 26, 3.
cunila bubula IV 11, 2.
cupressi baca IV 4, 7.
 c. *folia* II 67, 4. 71, 3. 131,
 6. IV 2, 6. c. *f. viridia* II
 72, 2.
 c. *pillulae* II 62, 2. 131, 5.
 c. *viridis* II 67, 3.
cynorrhoda i. rosa canina II
 148, 2.
cyphi II 149, 5. III 8, 6. IV 2, 14.

dactylus I 56, 17. III 8, 2.
daucum II 88, 12. 104, 1. 132,
 2. 133, 1. III 14, 5.
defrutum II 91, 4. 134, 6.
diagridium II 97, 3.
Dianaria II 6, 7. II 97, 4.
diplum II 92, 4.
dracontea I 60.
 d. *radix* I 59. II 130, 1.

eboris rasura I 10, 6. 64, 1. III
 8, 6.
ebuli radix I 14, 5. 17, 10.
Garg. 6.
equuleus i. caballio marinus
 I 20, 1.
erucac semen III 10, 4.
ervum I 56, 23. 25. II 48, 3.
 109, 4. 111, 5. III 28, 17. IV
 4, 2.
 e. *sine valvulis* IV 7, 3. e.
sine corio IV 14, 1.
 e. *mollitum* II 112, 4.
 e. *pollen* I 44, 5. II 13, 7.
 22, 15. 43, 2. 109, 3. 119,
 8. III 10, 2 *etc.*
 farina *de ervo* II 24, 3.
eryngium I 17, 14. IV 3, 7.

eryngii radix I 17, 14. II 109,
 6. IV 3, 8.
eupatoreum I 59. II 116, 2. III
 13, 2.
euphorbium I 15, 3. III 28, 12.

faba I 56, 23. II 49, 4. *pulvis*
de f. combusta II, 63. *cf.* III
 9, 4.
f. corium II 57, 2.
f. fresa II 129, 9. 134, 1. 6.
 IV 7, 1.
f. fricta I 11, 10. *frixia* III
 9, 1.
f. pollen III 9, 1.
f. solida II 88, 7. 14. 112, 7.
farina fabacea II 129, 10.
faenum viride II 53, 6.
faeni flos I 53, 3. II 45, 5.
 148, 1.
f. Graecum passim. *pulvis*
ex f. Gr. III 9, 4.
f. G. semen II 54, 3.
f. G. sucus II 19.
far triticeum IV 7, 3.
farina I 36. II 24, 3.
f. frumentacea II 57, 1.
f. hordeacea I 10, 8. 12, 5.
 I 34, 3. II 49 *etc.*
f. triticea I 10, 8. 12, 5. 34, 3.
 II 80, 3 *etc.* *f. tritici* I 17,
 14. *cf. ervum, faba, lens.*
farrago II 79, 15.
f. viridis I 22, 5.
f. triticea et hordeacea I 22, 7.
fecula II 26, 3. III 16. *fecula*
 II 49, 2. 82, 1. 86, 3.
fel caninum II 72, 1.
f. caprinum III 28, 10.
f. taurinum II 28, 1.
feniculum I 17, 14. III 28, 27.
Garg. 13.
f. radix II 16, 2. 19.
f. semen I 17, 14. 58. II 116,
 2. 123, 2. III 28, 27. IV 3, 8.

fermentum I 38, 8. IV 10, 2.
 ficus

- f. Afra II 48, 3. III 28, 15.
- f. duplices I 38, 6. 56, 17.
 II 85. III 8, 2.
- f. optima II 79, 14.
- f. sicca I 11, 11. II 49, 3. 57,
 3. 121, 2. III 9, 2. 17.
- folia ficuum II 63. ficulneae
 frondes II 88, 16.

filicis radix II 48, 3. 4. III 28, 17.
 fimus bubalus II 28, 6. 39, 3.

- f. leporis II 121, 3.

folium III 13, 2. 3. 4.

fraxini cacumina tenera IV 21, 4.
 frondes fraxineae II 141, 5.

frons tenerrima quaeque IV
 6, 2. fr. viridis IV 14.

fuligo IV 11, 2. 19. sicca II 55, 6.
 f. aerei vasis II 62, 2.

gagates lapis masculus et fe-
 mina I 20, 1. III 12, 3.

galactites lapis III 12, 3.

galbanum I 20, 1. II 11, 2. 54,
 4. 88, 10. 111, 14. 132, 3. etc.

galla II 31. III 26. IV 4, 7. 11,
 2. Garg. 23.

- g. minor III 28, 7.

- g. Syriaca II 62, 1. 80, 1.

gallulae minutae II 49, 3.

gari flos II 22, 8. III 28, 10.

genestae sucus II 77. g. viri-
 dis Garg. 16.

gentiana I 10, 6. 34, 5. 59. 60.
 64, 1. 88, 16. 119, 7. 130, 1.
 III 8, 6 etc.

gingiber II 1. 16, 2. III 28, 31.

glaucium III 28, 31.

glus III 14, 4.

- gl. taurina II 130, 2.

glycyrrhiza I 59. II 134, 1. III
 9, 6. 13, 2.

gramen I 38, 10. II 55, 4. IV 7, 1.

gummi II 22, 12. III 27, 4. 28, 10.

gutta hammoniaca II 132, 2.
 III 14, 1.

haematites lapis I 20, 1. III 12, 3.
 hederæ baccae II 20, 2.

- h. folia II 20, 2. 58, 2. 132, 5.

- h. semen II 58, 2.

- h. terrestris II 20, 1.

heliotropium II 106, 2. 132, 7.

helleborus albus II 6, 9.

herba viridis I 11, 5. 29, 5.
 II 79, 15. 119, 9.

hibiscus II 128, 1. hebiscus
 III 28, 26. ebiscus II 66, 2.

hordeum combustum II 80, 1.
 146, 3.

- h. emoliturum II 88, 7.

- pollen hordeaceum II 23, 1.

- polenta ex hordeo IV 23, 1.

hormini semen II 131, 6.

hyoscyamus II 12, 5.

hyssopus I 34, 2. 6. 38, 5. 56,
 17. 60. II 39, 3 etc.

- hyssopi fascis III 28, 30.

intubum II 106, 2.

- i. silvaticum Garg. 9.

inula III 13, 3.

- i. Campana II 134, 3.

enulae siccae et tunsae pul-
 vis III 9, 4.

iris Illyrica I 11, 6. 34, 1. 59.
 60. II 43, 2 etc.

iuncus I 60. i. radices III 8,
 8. Garg. 4.

lac I 34, 3. II 7, 3. 80, 3.

- l. caprinum I 34, 2. 4. 57, 1.
 II 12, 4. 76, 2. 88, 14. 109,
 2. III 28, 10.

- l. ovillum II 113, 2.

- l. cuiuscunque pecoris II
 109, 3.

- l. recens II 109, 4.

lactuca I 38, 10. II 6, 2.

- l. folia II 9, 4.

- lactuca marina Gr. tithymallus
 IV 16, 2.
 l. semen II 9, 6. 12, 5.
 l. sucus I 57, 2.
 lana II 35.
 l. sucida II 14, 6. 41, 3. 46.
 84. IV 16, 1.
 lardum: sordes lardi II 80, 2.
 laser I 10, 4. II 48, 8. 96, 2. 99.
 111, 12. 129, 12. III 28, 16.
 l. Cyrenaicum II 124. mixtura
 laseris Cyrenaici II 111, 8.
 l. optimum II 131, 2.
 l. radix II 97, 4. IV 22, 1.
 l. Syriacum II 79, 12.
 laurus IV 4, 4. l. viridis II
 123, 2.
 lauri bacae *passim*.
 l. folia I 12, 4. IV 4, 10.
 Garg. 1.
 l. grana II 138.
 l. surculi II 88, 7.
 lens II 71, 3.
 l. Alexandrina II 134, 4.
 l. quae super aquam natat
 II 83.
 lentis pollen IV 7, 1. l. farina
 IV 7, 2.
 lenticula II 6, 5. 10. 109, 4.
 135, 5.
 lentiscus III 13, 3.
 l. bacae IV 2, 9.
 l. cacumina IV 4, 2. 7. 6, 2.
 l. radix II 109, 5.
 lepis III 27, 5. lepida III 28, 8. 9.
 l. Cypria II 22, 5.
 levisticum II 116, 2.
 lili radix IV 10, 3.
 lini semen I 38, 6. 56, 17.
 II 14, 2. 49, 2. 54, 3. 129,
 6 *etc.*
 liquamen I 10, 1. II 108, 2. IV
 6, 1.
 l. flos I 10, 1.
 l. optimum I 17, 10. 16. II
 91, 2. 132, 4.
 lixiva II 70, 2. 90, 1. 143, 4.
 cinis lixivae *Garg.* 17.
 lixivum II 77. 110, 3.
 lixivium II 24, 3. 149, 5. IV
 2, 14.
 lomentum subtilissimum hoc
 est farina fabacea II 127.
 l. fabae I 56, 19. III 8, 4.
 lonchitis III 16.
 lotium humanum I 17, 19. 31.
 II 135, 6.
 l. arietinum I 17, 19. 31.
 l. cuiuscunque equi II 79, 22.
 l. vetus putridum II 71, 2.
 lotii veteris humani faex II
 135, 4.
 lupinus II 89, 3.
 l. crudus II 120, 2. III 10, 2.
 IV 3, 11. pulvis de l. c.
 II 63.
 l. crudi pollen I 44, 5. l. c.
 farina I 45, 2.
 lutum de via ex lotio cuius-
 cunque equi factum II 79, 22.
 malum granatum II 49, 3. 90, 3.
 m. gr. corium II 56, 2. 74, 2.
 cortex II 32. III 28, 7.
 subcortex III 28, 7.
 m. gr. pulvis II 31. 57, 2.
 m. Punicum III 13, 4.
 m. Punici corium I 16, 5. III
 11, 1. m. P. cortex III 26.
 m. terrenum III 13, 3. m. ter-
 rae III 13, 4. *Garg.* 4. 5.
 malva I 61. II 79, 20.
 marrubium I 60. II 22, 12. 43,
 2. 92, 7. 116, 2. III 28, 27.
 IV 2, 8. 10, 3. 11, 2. 20, 1.
 Garg. 5. 13.
 m. sucus II 133, 1.
 herbae m. fasciculus II 131, 3.
 mastix trita II 11, 2. [mastiche
 I 45, 5.]
 medulla bubula IV 13, 5.

- m. cervina* I 20, 2. II 54, 4. 63.
 88, 10. 17. 92, 4. 111, 13 *etc.*
m. taurina *Garg.* 6. 7.
m. vervecina III 28, 10.
mel I 11, 4. 7. 14, 4. 38, 7. 42,
 6. 45, 5. 57, 1. 58. 60. II 6, 9 *etc.*
m. acapnum II 22, 14.
m. Atticum II 22, 4. 5. 15.
 120, 2. 141, 5. III 27, 2. 5.
m. optimum A. II 17, 5.
m. optimum I 16, 6. III 28, 27.
melantium II 141, 5.
meliceratum II 79, 21. 23. 110,
 5. *vinum m.* III 28, 14.
melilotum I 53, 4. 59. 60. II
 70, 2. III 13, 2.
menta I 34, 5. III 28, 22. 25.
Garg. 18.
merda bubula recens II 8, 4.
merum I 10, 7. 38, 10. II 21.
 IV 2, 7. 9.
meum III 13, 3.
milium IV 10, 1.
misys II 26, 3. III 16. 19. 24.
 26. 28, 15.
molybdaena III 28, 28.
mori radix II 132, 7.
mulsa I 32. 33. II 99. IV 7, 3.
muria I 56, 14. II 15, 2. 70, 3.
m. salsamenti *Garg.* 4.
murra I 10, 6. 17, 12. 34, 3.
 42, 4. 53, 4. 56, 15. 59 *etc.*
m. pulvis IV 3, 10.
m. secundaria III 14, 2.
m. troglitis I 11, 6. 16, 5. 60.
 II 22, 5. 132, 3. 8. *etc.*
m. tr. pulvis II 108, 2.
myrta arida II 12, 7.
m. silvestris folia IV 4, 4.
myrtus agrestis II 115.
folium mirti silvestris IV 2, 6.
murti cacumina IV 4, 7.
m. bacae IV 4, 9.
 77. 112, 8. 131, 6. III 13, 2.
 4. 27, 4.
nasturtium I 10, 6. III 10, 4.
n. semen I 44, 3. 5. 45, 5.
 II 9, 6.
nepeta I 42, 4. II 66, 1.
nitrum I 42, 4. 55, 2. II 7, 1.
 24, 3. 28, 2. 48, 5. 49, 3.
 65 *etc.*
n. Alexandrinum II 28, 2.
 131, 1.
n. virgo II 80, 3.
nitri flos III 21. 22.
nucleus I 56, 23. II 130, 6.
n. pineus II 76, 3. 128, 2.
 130, 4.
nux amara I 34, 5.
n. Abellana III 22, 1. 27, 1.
oleastri cacumina IV 4, 2. 7. 9.
oleum passim.
o. Afrum III 28, 21.
o. calidum I 10, 5. 52, 3.
o. commune II 111, 10.
o. cyprinum I 34, 5. II 7, 2.
 92, 4. III 18. 21. 22, 2. 23,
 1. 2 *etc.*
o. daucinum II 92, 4.
o. glaucinum III 22, 2.
o. Hispanum I 44, 5.
o. irinum II 88, 17. III 15. 21.
o. laurinum I 15, 3. 42, 3. II
 92, 4. 97, 2. 103. 111, 13.
 119, 5. III 18. 21 *al.*
o. lentiscinum III 23, 2. 28,
 11. 12.
o. melinum III 28, 12.
o. murrae III 28, 12.
o. myrtinum III 28, 24. 25.
o. purgatum II 107, 2.
o. roseum I 17, 19. 53, 4. 56,
 19. 57, 1. II 6, 8. 13, 3.
 17, 4. 22, 14. 15. 95, 2. 109,
 3. 122, 1. 129, 12 *etc.*
o. optimum rosaceum II 7, 1.
o. sabinense III 22, 2.

- oleum storacinum II 111, 13.
 III 28, 12.
 o. Syriacum III 28, 12.
 o. tepefactum I 11, 8.
 o. vetus I 34, 5. 38, 11. 42,
 3. 56, 30 *etc.*
 o. viride I 45, 2. II 118, 2.
 129, 12. III 10, 1. 2. o. v.
 amarum I 44, 3.
 olei faex II 135, 4.
 o. flos III 11, 2.
 oliva IV 6, 2.
 opium II 76, 3. 106, 2. III 28, 12.
 o. Hispanum III 23, 2.
 opobalsamum III 27, 3. 5.
 opopanax *passim*.
 o. radix II 119, 7. III 13, 4.
 origanum II 39, 3. IV 3, 15.
 o. asinale I 19, 3.
 oriza II 6, 7.
 orminum II 104, 1.
 orobi farina I 45, 2.
 ostrearum testae II 62, 2
 ovum III 22, 1. 28, 30.
 o. crudum I 11, 6. 56, 15. II
 47, 3. 57, 1. 79, 23. III 8,
 4 *etc.*
 o. gallinacium *Garg* 2.
 o. resolutum II 129, 12.
 ovi album II 17, 4. 45, 5.
 o. albumentum II 57, 1.
 o. vitellum I 63.
 ovorum gallinae testa II 141, 3.
 oxymel II 48, 4.
 palma II 91, 5. III 28, 30.
 pampinus IV 6, 2.
 panacis radix I 14, 5. 17, 14.
 II 12, 4 *etc.*
 papaver silvester II 12, 5.
 p. silvatici semen II 9, 6.
 herba parietaria II 129, 11. 12.
 folia II 131, 5.
 passum I 11, 4. 7. 38, 11. 56,
 19. 57, 1. 58. II 129, 9. 12 *etc.*
 p. optimum I 11, 6.
 pastinaca II 128, 2. p. agrestis
 IV 23, 2.
 pellis cervina II 57, 2.
 peristerei herbae sucus, radices
 vel surculos ipsius herbae
 peristerionis III 13, 2.
 personacia herba IV 21, 1.
Garg 4.
 petroselinum I 42, 4. 59. II 9,
 6. 90, 3. 92, 6 *etc.*
 p. Macedonicum II 132, 2.
 III 28, 30. 31.
 peucedanum I 13, 5. 16, 5. 19,
 3. III 11, 1. 13, 4. IV 3, 11.
 picula I 11, 7. II 24, 1. 46. 80,
 2. 135, 3. IV 21, 5.
 pila marina III 12, 3.
 pinea combusta II 132, 4.
 pini corticum pulveres II 62,
 1. IV 19.
 piper *passim*.
 p. album II 22, 9. 12. 88, 12.
 14. 118, 2. 128, 2. III 13,
 3. 4. 15 *al.*
 p. longum II 88, 16. III 13,
 3. 4. 15. 27, 6.
 p. nigrum I 11, 6. II 116, 2.
 134, 5. III 13, 3. 4. 28, 27.
 piperis grana I 38, 8. 42, 4.
 II 143, 2. III 27, 2.
 pix III 14, 4. 28, 4. *Garg* 18.
 p. arida IV 19.
 p. dura III 14, 5. 28, 18. IV
 16, 1.
 p. Brittia III 14, 1. 15. 23, 2.
 25. 28, 19.
 p. liquida *passim*.
 plantago viridis II 82, 7. III 9, 3.
 p. semen II 90, 1.
 p. sucus II 133, 3.
 polenta II 67, 4. v. hordeum.
 populus
 p. albi folia II 132, 5.
 radices tenerae populi IV 2, 4.
 radices populi quae appella-
 tur ramnus II 139, 1.

- intestinum porcinum recens
 III 8, 1.
 porrus II 45, 2. 129, 12. IV 2, 9.
 porrum IV 20, 1.
 p. capita II 28, 2.
 p. radices et fibra IV 7, 3.
 p. sectivus I 54. II 68. III 28,
 28, 31. *Garg.* 1.
 p. sucus II 77. 79, 22. 132, 8.
 IV 7, 3. 13.
 porri virginis fasciculus I
 57, 1.
 portulaca I 33. 57, 1. porclaca
 III 28, 31.
 p. semen I 34, 5.
 propolis II 119, 5. III 22, 2. 23.
 28, 18. 19.
 cerae p. III 14, 1.
 ptisana I 11, 4. 14. 29, 6. 56,
 17. II 33, 2. 99. 109, 3.
 pt. hordei IV 7, 3.
 cremor pt. II 91, 4. 122, 1.
 sucus pt. I 11, 7. 14. 38, 11.
 II 6, 10. 9, 7. 88, 7. 13. 134,
 6. III 8, 1 *etc.*
 sucus pt. hordeaceae I 11,
 10. II 79, 21.
 puleium I 15, 3. 38, 10. II 112,
 2. III 8, 9.
 p. acapnum II 116, 2.
 p. siccum I 56, 17. III 8, 2.
 pulmonacea I 12, 2.
 pulmonaria IV 3, 12.
 pulvis quadrigarius I 56, 19.
 III 8, 4. — III 13.
 pumex: pulvis ex p. II 80, 3.
 pyretrum I 15, 3. II 145.
 quercus: cortices q. triti II 62, 2.
 radicula quam quidam consi-
 lignem vocant quidam pul-
 monaceam I 12, 2. IV 3, 12.
 radix cum foliis suis II 89, 3.
 radicis semen I 44, 3. 5. II
 109, 6.
 rafanus II 129, 8.
 r. folia II 6, 4.
 r. semen I 45, 2. III 10, 2.
 ramni radix *Garg.* 10.
 ranarum unctus II 135, 5.
 resina I 38, 9. II 7, 2. 46. 111,
 13. 14. III 14, 2. 4 *al.*
 r. aeronalis II 23, 1 *cf. Ihm*
 ad Pel. 252.
 r. astulosa III 14, 5.
 r. cabialis II 118, 1. III 14, 1.
 cf. ib. 323.
 r. Colophonina III 23, 1. 28, 19.
 r. dictamni III 14, 1.
 r. dura II 67, 5.
 r. frixa I 13, 3. II 11, 2. 54,
 4. 92, 4. III 14. 1. 5. 18 *al.*
 r. pituina III 28, 18. 19.
 r. remissa II 55, 6.
 r. terebintina II 11, 2. 54, 4.
 88, 10. 17. 92, 4. 111, 4.
 132, 3. III 14, 1 *al.*
 pollen ex resina II 54, 2.
 rododafne II 48, 5. 64. 135, 7
 rosa I 32. 34, 5.
 r. arida III 13, 3. r. sicca
 III 13, 4.
 sucus r. Campanae I 33.
 rosae folia arida III 28, 1.
 rosatum vinum I 56, 22. II 99.
 III 8, 6.
 herba rosina III 13, 4.
 rosmarinum II 79, 21. 132, 6.
 herba rubea II 80, 2.
 rubrica II 83. III 28, 22.
 ruta *passim.*
 r. cauliculus *Garg.* 1.
 r. fasciculus II 134, 7.
 r. folia molliora II 132, 5.
 r. semen II 118, 4.
 r. agrestis III 13, 4.
 r. silvatica II 121, 2.
 r. silvestris vel hortensis I
 62, 1.
 r. viridis I 56, 29. 58. II 118,
 3. 132, 1. III 9, 2.

- herba Sabina I 17, 12. III 28, 26. radix III 13, 4. IV 2, 9. *Garg.* 1.
- sagapenum I 13, 5. 16, 5. 18, 1. 59. III 11, 1. 23, 1. 2.
- sal I 11, 7. 52, 4. II 132, 1. III 28, 5. IV 4, 5. s. optimus II 22, 13.
- salis mica *Garg.* 1.
- salis pulvis II 70, 1.
- s. Afer III 24.
- s. Alexandrinus II 48, 2.
- s. Cappadocus I 20, 1.
- s. communis I 13, 3. II 139, 1.
- s. Hispanus III 27, 5. s. fossilis Hispanus IV 22, 1.
- s. nostras II 70, 2.
- s. tritus I 15, 3. 42, 6. 52, 4. 68. II 22, 11.
- sal hammoniacus I 20, 1. II 22, 4. 6. 7. 9. 54, 4. III 12, 3. 14, 2. 5 *al.*
- ieiuna saliva II 22, 10.
- salix II 88, 15. s. radix II 47, 3. s. folia aut cortex *Garg.* 12.
- salsamentum IV 11, 1. *Garg.* 4.
- sambucus II 148, 3. *Garg.* 1.
- sampsucus I 38, 6. 60. II 119, 5. III 13, 2.
- sandaraca II 22, 9. 131, 3.
- herba sanguinalis quam polygonon Graeci appellant IV 10, 3.
- sanguis bubulus II 111, 9.
- s. caprinus II 113, 2.
- s. suis non vetulae sed novellae II 118, 3.
- santonikum I 44, 3. 5. 45, 2. II 119, 7.
- s. pulvis III 10, 2.
- saxifraga I 13, 5. 16, 5. 59. II 12, 4. III 11, 1. 13, 2.
- scammonia II 6, 9.
- scinoanthus II 104, 1. schoenantos I 59. scinoanthus. III 13, 2.
- scilla II 139, 1. IV 10, 3. *Garg.* 10. squilla IV 2, 4. 10.
- sc. marina III 12, 3.
- sc. validior II 131, 2.
- scillae sucus *Garg.* 22.
- sepieae ossa I 20, 2. II 22. 62, 2. III 12, 3. 27, 5. 6.
- s. testa IV 22, 1.
- s. marina II 22, 7. III 27, 2. 7.
- serpyllum I 13, 5. 16, 5. II 39, 3. IV 2, 10.
- s. pulvis III 11, 1.
- sebum bubulinum IV 8, 2.
- s. caprinum I 10, 3. 11, 10. 14. 56, 17. II 64. 80, 3. 135, 6. III 8, 2 *etc.*
- s. hircinum II 129, 9. 130, 1. 2. 134, 2. 6. III 9, 5. 28, 28. IV 1, 8. 9, 3. 15, 3.
- s. taurinum II 130, 1. III 18. 22, 2. 23, 1.
- herba sideritis i. ferraria III 28, 16.
- lapis sideritis I 20, 1. III 12, 3.
- sil Gallicum II 91, 3. 104, 1. 113, 2. III 28, 31. *Garg.* 4.
- silei (?) radix II 97, 3.
- siler montanum IV 21, 2.
- silfon IV 22, 1.
- siligo
flos siliginis III 22, 1.
- simila II 45, 5. 102.
- similago III 28, 22.
- sinapi II 48, 2. 49, 3.
- s. semen I 15, 3. 60.
- s. agrestis semen II 22, 11.
- s. Alexandrinus II 110, 3. III 17. 28, 15.
- sinopsis Pontica I 44, 3. 5. II 70, 2. III 28, 8. s. Pontici *traditur* III 10, 2.
- sisymbrium II 67, 4.
- spartea vetus II 57, 3.
- spica Celtica I 59. 60. III 13, 2.
- sp. Indica I 59. III 13, 2.
- sp. Syriaca III 13, 2.

- spina alba *Garg.* 10.
 spongia II 14, 5. 70, 3. spongiola I 22, 4.
 sp. Afra II 13, 8. 34, 1. 80, 3.
 stercus asininum I 56, 29. II 58, 1. 147.
 st. bubalum II 72, 2. bubulinum I 13, 3.
 st. caninum II 120, 3.
 st. caprinum II 55, 8.
 st. columbinum II 22, 14. 121, 2. III 28, 15.
 st. crocodili II 22, 4. 7. III 27, 7.
 st. humanum III 27, 6.
 st. leporinum *Garg.* 13.
 st. ovillum II 80, 2. ovinum II 55, 8.
 st. palumbinum II 121, 3.
 st. scrofinum *Garg.* 19.
 st. suillum II 73. 135, 4. 141, 5.
 st. ipsius II, 45, 1. 78.
 st. siccatum I 38, 12.
 storax II 76, 3. 88, 16. 17. 109, 6. III 15. 20. 21. 23. 28, 11. 12. 18. 19. 22. 23.
 gutta storacis III 14, 1.
 st. rubea II 132, 3.
 strutium III 13, 2.
 suber *Garg.* 7.
 sulphur I 20, 1. II 82, 1. 135, 4. III 8, 7. 24. IV 3, 15. 11, 2.
 s. vivum I 11, 14. 56, 15. II 79, 12 *etc.*
 herba symphoniacae II 132, 3.
 taedae pineae medulla III 12, 3.
 viva testudo combusta II 63.
 t. marina et terrestres IV 3, 9.
 thymus II 53, 6. 118, 2. 143, 2. III 13, 4.
 t. silvestris II 91, 3.
 t. Creticus III 13, 3.
 tithymallus I 12, 2. IV 16, 2.
 radix herbae t. I 17, 18.
 floccus tomenti II 78.
 tracanthus *passim.*
 trifolium IV 21, 2.
 triticum I 56, 23. 26.
 tritici furfures I 15, 3.
 pollen tritici II 14, 2. I 54. II 45, 5. 146, 3.
 trixago I 17, 12. 42, 4. 55, 2. II 39, 3. 88, 12. 92, 6. III 13, 3 *etc.* herba tr. I 32.
 tr. nigra II 114.
 tus I 33. II 53, 4. 109, 5. III 28, 31.
 t. masculum *passim.*
 turis grandis grana *Garg.* 1. mica t. II 79, 23.
 manna turis I 34, 1. II 22, 6. 86, 3. 92, 4. 135, 4. III 14, 1. 27, 1 *al.*
 pollen t. I 11, 6. 54. II 134, 5. 137, 1. III 14, 4. 20. 22 *al.*
 pulvis t. I 61. II 12, 4. 45, 5. 79, 23. IV 2, 9.
 ulmi cinerem levissimum i. favillam II 132, 9.
 cineres ulmi loti II 109, 5 *cf.* 149, 5. IV 2, 14.
 u. vernaculi radix *Garg.* 7.
 ulpicum I 18, 1. ulpici spica *Garg.* 1.
 ungues marini I 20, 2. III 12, 3.
 urceolaris herba I 34, 2. II 76, 2. sucus I 34, 5.
 urina bubulina IV 8, 1.
 u. bubula IV 17. *cf.* IV 4, 11.
 u. humana II 141, 5. IV 8, 2.
 urticae radices I 17, 10.
 uva alba II 109, 6.
 u. marina I 20, 2. III 12, 3.
 u. passa I 56, 23. II 63. 128, 2. 130, 4. 6. 142.
 u. silvatica II 145.
 verbenae II 82, 2. 86, 3. herba verbenae IV 1, 8.
 vetonica vel betonica I 13, 5.

- 16, 5. II 92, 6. III 11, 1. 13,
2. 3. IV 2, 7.
vinaceus IV 4, 11.
vinum *passim*.
v. album II 74, 1. 132, 5.
v. a. stypticum I 17, 7.
v. Amineum II 22, 8. III 28, 19.
v. austerum I 44, 5. II 80, 1.
92, 7. 106, 2. IV 4, 7. 11.
v. candidum II 132, 7. 110,
4. 107, 2.
v. cibarium II 116, 3. III 28,
27.
v. dulce I 17, 18. II 6, 9. 79, 23.
v. Falernum II 22, 5.
v. Faliscum II 118, 2.
v. odoratum II 91, 5. 109, 5.
131, 2.
v. optimum I 16, 7. 38, 7. II
108, 2. 114.
vinum rosaceum III 28, 26.
v. Siculum II 80, 3.
v. sincerum II 116, 3.
v. succidum II 131. 4.
v. tepefactum I 17, 8. 9. te-
pens II 148, 3.
v. tenetale (?) III 10, 2.
v. vetus I 10, 1. 17, 16. 57,
12 *etc.* vini faex IV 12, 3.
viola II 22, 12. III 27, 4. 28,
18. 19. 22. 23.
viscum III 14, 4. 5. 28, 18.
v. Campanum III 14, 2.
v. Italicum III 14, 1.
visci folia IV 3, 14.
vitis alba II 141, 5.
v. a. silvestris II 143, 4.
v. albae caulis IV 2, 10.
xylocinnamomum III 13, 3.
-

Conspectus locorum quos Vegetius ex Chirone
et Pelagonio exscripsit.

Veg.	Chir.	Pel.
I 2—6.	168—174.	
7.	179. 180.	
8.	464.	
9.	195. 196.	
10 § 6.		5.
§ 7. 8.		204. 205.
11 § 6.		207.
§ 13.	362.	
12 § 2.		205.
13 § 1—4.		14. 15.
§ 5.	346.	
14.	181. 188.	
15 § 4.	465.	
16.	196—197.	
17 § 2. 3.	165. 194.	
§ 4.		4.
§ 5. 6.	191.	
§ 7.	346. 814.	20.
§ 8.	347.	7. 19.
§ 9.	202. 348.	
§ 10.		9.
§ 11.		7.
§ 12.		8.
§ 14.		21.
§ 15.		18.
§ 16—19.	199—203.	
18.	204.	
19.	190.	
20.	193.	
21—28.	3—39.	
29.	115—117.	33. 34.
30.	121.	
31—33.	125—128.	
34.	130.	36—41.
35.	143. 133.	
36.	145.	

	Veg.	Chir.	Pel.
I	37.	148. 149.	
	38.	152—163.	
	39.	205.	
	40—44.	208—227.	
	45.		502. 504.
	46—55.	228—244.	
	56.		30. 32. 508. 24. 27. 226. 231.
	57.		374.
	58.		378.
	59.		454.
	60.		373.
	61.		152. 153. 155.
	62.		133.
	63.		168.
II	1—5.	256—262.	
	6.	249—255.	
	7. 8.	263—269.	
	9—12.	275—293. 301.	
	13 § 1—7.	57—60.	
	§ 8—9.	526.	
	14 § 1—4.	61—63.	
	§ 5. 6.		54. 55.
	15—19.	64—78.	
	20.		435.
	21.	84.	
	22 § 1—3.	85. 86.	
	§ 3—15.		412—434.
	23—27.	87—97.	
	28. 29.	323—325.	
	30.	98—100.	
	31—34.	542—547.	
	35.		307. 305.
	36.		59.
	37. 38.	550. 551.	
	39.	560—563.	
	40—44.	564—572.	
	45.		43. 44.
	46.	583.	
	47.	588. 587.	
	48 § 1—5.		200—202. 196. 197.
	§ 6—11.	105. 107—112.	
	49 § 1. 2.	50. 48.	
	§ 3—5.		228—232. 259.
	50—52.	51—54.	

	Veg.	Chir.	Pel.
II	53—54.	385—391.	
	55.	698—701.	254.
	56. 57.		cf. 227.
	58.		231. 226. 253. 264.
	59.		
	60—66.		164—182.
	67.		216—224.
	68.	478—480.	
	69.	470. 481.	
	70.	476. 477.	
	71.	486. 487.	
	72.	485.	
	73.		157. 159.
	74. 75.	471—475.	
	76—78.		302—304. 309—311.
	79 § 1—17.	457. 449. 460. 451— 456.	
	§ 18.		144. 146.
	§ 19—21.	455—459.	
	§ 22—23.		153—158. 162.
	80.	828.	
	81—85.	42—49.	
	86.	490—492.	
	87.	312. 314.	
	88 § 1—13.	315—322.	
	§ 14.		271.
	§ 16. 17.		294. 299. 297.
	89.	400—402.	
	90 § 1.	403.	
	§ 2. 3.		211. 215.
	91 § 1—3.		210. 213. 214.
	§ 4. 5.	448.	
	92 § 1—6.	307—310.	
	§ 7.		212.
	93.	311.	
	94—101.	327—338.	
	102.	339.	188. 189.
	103.	340.	
	104.		186. 187. 185.
	105.	341. 342.	
	106.	357.	
	107.		404. 407.
	108.	358. 359.	
	109. 110.	366—375.	
	111.		268—275.

	Veg.	Chir.	Pel.
II 112 § 1—5.		376—379.	
§ 6—8.			363—365.
113—115.		380—383.	
116.			287—290.
117.		384.	
118—120.		404—413.	
121 § 1.		414.	
§ 2. 3.			130—135.
122—124.		415—421.	
125—128.			
129 § 1—7.		392—394.	
§ 9—12.			72—82.
130—133.			84—113.
134 § 1—2.			450.
135.			347—361.
136. 137.			291. 290.
138. 139.	497.		
140.	502. 503.		
141.	517—519.		
142.	506.		
143 § 1.	514.		283.
§ 2.			284.
§ 3. 4.	510. 511.		
144.	512.		
145.	514.		282.
146 § 1—3.			279—281.
§ 3.	514.		
147.	516.		
148.	515.		
149.			137. 138.

De libro tertio admodum pauca possunt statui eaque non satis certa praeter c. 28: vide quae adnotata sunt ad singula capita. Librum denique quartum inde a cap. 2 § 6 totum ex Columella VI 4—19 sumptum esse supra monuimus.

Corrigenda:

p. XVIII lege: 1, 56, 36 *imitatur* et 2, 13, 8 pro 2, 13, 1.

p. XXI l. 1, 1, 2 pro 1, 12.

p. XXVIII adn. 2 *sub Chiron dele* I 37.

p. XXXII lin. 6 l. 2, 49, 3 pro 2, 47, 3.

p. XXXVIII 1, 38, 5 *intus abibunt* pro *i. habebit*.

p. XLI 1, 19, 3 *aleum* pro *oleum*.

p. 8, 136 *faeno* pro *foeno*.

p. 163 pagina iam manu missa nescio quo modo perturbati
sunt v. 16—18; legas igitur:

16 *nimietate cursus,*

17 *contraxerint passionem,*

18 *attenuatis venam.*

Scripsi Friburgi Brisg. mense Decembri MCMIII.

E. L.

LIPSIÆ: TYPIS B. G. TEUBNERI.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

~~OCT 6 '56 H~~

33416
SEP 11 '56 H
CANCELLED

32.100.162

Vegeti Renati Digestorum artis m

idener Library

006158913

3 2044 085 180 420